NADEJDA KRUPSKAYA

LENİN ÜZERİNE ANILAR

LENİN ÜZERİNE ANILAR
NADEJDA KRUPSKAYA

YAYINCININ NOTU

Burada yayınladığımız Nadejda Krupskaya'nın "Lenin'den Anılar" adlı anıları, Sovyetler Birliği'nde 1933 - 1938 yılları arasında yayınlanan anıların tümüdür.
Türkçede daha önce Odak Yayınları tarafından üç cilt halinde yayınlanan bu eserin üç kitabını bir arada yeniden yayınlamayı doğru bulduk.
Özellikle SBKP/B'nin kuruluşu, gelişmesinin incelenmesi için bu anıların önemli bir yardımcı malzeme olabileceğini düşünüyoruz.
Odak Yayınlarının çevirisinde herhangi bir değişiklik yapmadık.
Üç Bölümlük kitabın I. bölümü 1893-1907 arası dönemi, II. bölümü 1907-1917 Ekim öncesi dönemi, III. bölümü ise 1917 sonrasını kapsamaktadır.

Bolşevik Partizan Yayınları

V.i.S.d.P.: U.T.W.
P.O.BOX 461
LONDON E8 4JB
ENGLAND

Nadejda Krupskaya, 1903

NADEJDA KRUPSKAYA

LENİN'DEN ANILAR - I

1869 yılında doğan N. Krupskaya, gençlik yıllarında Petersburg'da devrimci hareket içinde aktif bir rol oynadı. Ve ilk kez Lenin'le orada karşılaştı. Sibiryada sürgünde iken Lenin'le evlendi. Lenin'in ölümüne kadar da, sürekli olarak, bu beraberliklerini örgütsel, politik ve hayat arkadaşlığı bakımından sürdürdüler. Salt Lenin'in eşi olarak değil, aynı zamanda Sovyet Devriminde de kendine düşen görevleri eksizsiz olarak yerine getiren Krupskaya, 29 Şubat 1939 yılında 70 yaşındayken öldü.

ÖNSÖZ

Bu kitaptaki anılar, Vladimir İlyiç'le ilk karşılaştığım 1894 yılından Ekim Devrimi'nin yer aldığı 1917* yılına kadar olan dönemi kapsıyor. Bana çoğu kez anılarının biraz dağınık olduğunu söylemişlerdir. Kuşkusuz herkes, İlyiç hakkında öğrenebileceği herşeyi öğrenmek istemektedir. Ayrıca bu dönemin kendisi muazzam tarihsel önem taşımaktadır. Bu dönem, işçiler arasında kitle hareketinin gelişimini, yeraltı faaliyetinin en zor koşullarında çelikleşmiş güçlü ve sağlam bir işçi partisinin yaratılışını, ve işçi sınıfı bilinç ve örgütünün sürekli güçlenişini gördü. Bu dönem, proleter sosyalist devriminin zaferiyle sonuçlanan mücadelelerin dönemiydi.

---

* Yazar, bir arada ayrı bir cilt olarak 1933 yılında yayınlanan Lenin'den Anılar'ın I. ve II. Kitabından söz etmektedir —yayımcı.

Bu döneme ve İlyiç'e ilişkin ciltlerle ilginç makale ve kitap yazılabilir. Bu anıların amacı, Vladimir İlyiç'in yaşadığı ve çalıştığı koşulları betimlemektir. Belleğimde en canlı kalan olayları yazdım yalnızca. Anılar iki aşamada yazıldı. 1894-1907 dönemini kapsayan I. Bölüm, Lenin'in ölümünden birkaç yıl sonra kaleme alındı. Bu bölüm: Lenin'in Petersburg'daki çalışmalarına ilişkin anıları; Sibirya'daki sürgün günlerini; yurt dışındaki hayatının Münih ve Londra dönemlerini; Parti'nin İkinci Kongresine öngelen olayları, İkinci Kongre'yi ve Kongre sonrasından 1905 yılına dek geçen günleri kapsamaktadır. Daha sonra 1905 yılının hem Rusya, hem dışardaki anıları ve son olarak da 1905-1907 dönemi ele alınmaktadır. Bu bölümün büyük kısmını, İlyiç'in, yaşamının son yılını geçirdiği Gorki'deki büyük evde ve bahçenin otlarla kaplanmış yollarında amaçsız dolaştığım günlerde yazdım. 1894-1907 arasındaki yıllar, genç işçi sınıfı hareketinin şahlanışını gördü; insanın düşünceleri istemeyerek Parti'mizin temellerinin atıldığı o döneme sürükleniyor. Birinci bölümü, hemen hemen bütünüyle belleğimden yazdım. İkinci bölüm ise birkaç yıl sonra yazıldı.

O yıllarda, Lenin'i sürekli olarak yeniden okumak, geçmişle günümüz arasında ilişki kurmak ve İlyiç'le birlikte ama İlyiç'siz yaşamayı öğrenmek için, insanın çok çalışması gerekiyordu. Bu nedenle, kitabın ikinci bölümü birinciden faklıdır. Birinci bölümün daha kişisel bir havası vardır; ikinci bölüm ise daha çok İlyiç'in düşünce ve meraklarına ağırlık vermektedir. Tercihan iki bölümün birlikte okunması gerektiğini sanıyorum. Birinci bölüm ikinciyle yakından ilişkilidir ve eğer ikinci bölüm yalnız başına okunursa, okuyucuya olduğundan daha az "anısal" gelebilir.

Anıların ikinci bölümü, Lenin'in **Eserleri**'nin olduğu kadar başka anıların ve bu konudaki öteki eserlerin

yayınlandığı bir sırada yazıldı. Bu durum, bir dereceye kadar, yurt dışındaki ikinci mültecilik yıllarına ilişkin anıların niteliğini etkiledi. Bana, kendimi denetleme olanağı verdi. Üstelik ikinci bölümün ele aldığı dönem (1908-1917) birinciden çok daha karmaşıktı.

Birinci dönem (1893-1907), işçi sınıfı hareketinin ilk adımları, bir parti kurma çabalarını; özellikle otokrasiye karşı yükselen birinci devrim dalgasını ve bu devrimin bozgununu içermektedir.

İkinci dönem, —ikinci kez yurt dışında bulunulan yıllar— çok daha karışıktı. Bu dönem, ilk dönemin devrimci mücadelesinin yeniden değerlendirilmesi, gericiliğe karşı savaş, oportünizm ve her türlü bölücülükle uğraşma, devrimci içeriğinden hiçbir ödün vermeksizin çalışmalarımızı her türlü koşula uyarlama zorunluğunun mücadeleleriyle doluydu.

Yurt dışındaki ikinci mültecilik yılları, dünya savaşının yaklaştığı bir sırada, işçi sınıfı partilerindeki oportünizmin, İkinci Enternasyonal'in çöküşüne yol açtığı, dünya proletaryasının tamamen yeni sorunlarla karşılaştığı, yeni yollar bulunmasının zorunlu olduğu ve Üçüncü Enternasyonal'in temellerinin taş taş üstüne konarak atıldığı ve en elverişsiz koşullarda sosyalizm için mücadelenin başlatılmasının gerektiği bir dönemdi. Yurt dışındaki o yıllarda, bütün bu sorunlar şiddetle somutlaşıp odaklaşmıştı.

Bu sorunlar anlaşılmadan, Lenin'in Ekim Devrimi'nin ve dünya devriminin önderliğine nasıl yükseldiğini kavramak olanaksızdır. Önderler, mücadelelerin içinde biçimlenir, mücadelelerin içinden çıkarlar ve güçlerini bu mücadelelerden alırlar. Lenin'in yurt dışında yaşadığı döneme ilişkin anılarını, yaşamının en küçük ayrıntılarıyla o dönemde yürüttüğü mücadeleyi birbirine bağlamadan anlamak olanaklı değildir.

Yurt dışına ikinci çıkışında geçen dokuz yıl, Lenin'i bir nebze bile değiştirmemişti. Eskiden olduğu gibi yoğun ve yöntemli çalışmış, en küçük ayrıntıya aynı titiz ilgiyi göstermiş, olup bitenleri birbirine bağlayabilmiş; gerçek ne kadar acı olsa, onu olduğu gibi kabul etme yeteneğinden hiçbir şey yitirmemişti. Her zaman olduğu gibi, baskı ve sömürüden bütün içtenliğiyle nefret etmiş; işçi sınıfının, proletaryanın davasına kendini adamış ve onların çıkarlarını yürekten savunmuştu. Bütün yaşamı bu davaya bağlıydı. Başka bir şekilde yaşayamayacağı ona doğal gelirdi. Oportünizmle, tüm ve her türlü dönekliklе, her zaman olduğu gibi heyecan ve şiddetle savaştı. Davaya engel olduklarını gördüğü en yakın dostlarından ayrılma yeteneğine sahipti; dava için gerekli ise, dünkü rakiplerine sade ve yoldaşça gider, her zaman yaptığı gibi söyleyeceğini açıkca ve pervazsızca söylerdi. Doğadan, baharda korulardan, dağ yollarından ve göllerden, büyük kentlerin gürültüsünden, işçi sınıfı kalabalıklarından eskisi gibi zevk alırdı. Yoldaşlarını, davayı, mücadeleyi, çok çeşitli yönleriyle tüm yaşamı severdi. Buna rağmen, onu her gün yakından izleyen birisi, aynı İlyiç'in daha ağzı sıkı, insanlara karşı daha nazik, daha sıkça düşünceye dalan ve düşüncesinden silkindiğinde gözlerinden hızla kaygı gölgeleri geçen bir kişi olduğunu görürdü.

Yurt dışındaki o yıllar, yorucu, yıpratıcı yıllardı ve İlyiç'in gücünden paylarına düşeni almışlardı. Ama bu yıllar, ondan bir savaşçı, kitleleri zafere ulaştırmak için ihtiyaç duyulan bir savaşçı yarattı.

N. Krupskaya

BİRİNCİ KİTAP

PETERSBURG

(1893-1898)

Vladimir İlyiç Petersburg'a 1893 güzünde geldi, ama kendisiyle bir süre sonra tanıştım. Yoldaşlar, Volga'dan çok bilgili bir Marksis'tin geldiğini söylediler. Daha sonra ise okumam için, "Pazarlar Üzerine" adlı oldukça yıpranmış bir defter getirdiler. Bu el yazması, hem bizim Petersburg'lu Marksist teknisyen Herman Krassin'in*, hem de Volga'dan yeni gelenin görüşlerini içeriyordu. Defter ortadan katlanmıştı. Bir yanda H.B. Krassin, bir sürü karalamalar, eklemeler ve kargacık burgacık bir yazıyla görüşlerini ortaya koyuyor; diğer yanda ise yeni gelen arkadaşımızın güzel bir el yazısıyla ve hiçbir değ-

* Petersburg Teknoloji Enstitüsü'nün öğrencilerinden; müteveffa L. B. Krassin'in kardeşi — yayımcı.

şiklik yapılmaksızın kaleme alınmış düşünce ve eleştirileri yer alıyordu.

Pazarlar sorunu, biz genç Marksistleri o zaman çok ilgilendirmişti.

Petersburg Marksist çalışma gruplarında, o günlerde belirli bir eğilim billurlaşmaya başlamıştı. İşin özü şuydu: Bu eğilimin temsilcilerine, toplumsal gelişme süreci, mekanik ve şematik birşey olarak görünüyordu. Toplumsal gelişmenin böylesine bir yorumu, kitlelerin, ve proletaryanın rolünü tamamen bir yana bırakıyordu. Marksizm, devrimci diyalektiğinden soyulmuş ve ortada yalnızca çıplak **"gelişme evreleri"** kalmıştı. Kuşkusuz, bugün her Marsist bu mekanik kavrayışı çürütebilir; fakat bu sorun, o zamanlar bizim Petersburg Marksist çevrelerinde ciddi bir endişe kaynağıydı. Teorik açıdan hâlâ çok yetersizdik; ve pek çoğumuzun Marx'a ilişkin bildiği yalnızca **Kapital**'in birinci cildiydi; **Komünist Manifestosu**'nu ise henüz görmemiştik bile. Böylece, bu mekanik görüşün, gerçek Marksizmin tam karşıtı olduğunu herşeyden çok içgüdülerimizle seziyorduk.

Pazarlar sorunu, genel olarak Marksizmin kavranması sorunuyla yakından ilişkiliydi.

Mekanik görüşün taraftarları, genellikle soruna çok soyut bir şekilde yaklaşıyorlardı.

O günden bu yana otuz yılı aşkın süre geçti. Yazık ki, sözünü ettiğim defter kayboldu* ve ben yalnızca bu defterin üzerimizde bıraktığı izlenimden söz edebiliyorum.

Pazarlar sorunu, yeni Marksist arkadaşımızca son

---

* Lenin'in **«Sözde Pazarlar Sorunu Üzerine»** adlı yazısı kaybolmuş kabul ediliyordu. Ancak, N. Krupskaya'nın sözünü ettiği defter 1917 yılında bulundu. Bu yazı şimdi Lenin'in **Eserleri**'nin 4. Rusça baskısının 4. cilinde yer almaktadır. —yayımcı.

derece somut bir biçimde ele alınıyordu. Sorun kitlelerin çıkarlarıyla bağlantılı olarak ortaya konuyor ve bu yaklaşım bütününde, olaylara somut koşulları ve kendi gelişmeleri içinde değerlendiren canlı Marksizm seziliyordu.

İnsan, görüşlerini kendisinden öğrenmek için, bu yeni gelen arkadaşla daha yakından tanışmak istiyordu.

Ben, Vladimir İlyiç'le Apukurya'ya* dek karşılaşamadım. Bazı Petersburg'lu Marksist yoldaşlarla, Volga'dan yeni gelen arkadaş arasında bir görüşme sağlamak üzere, Petersburg'lu ünlü bir Marksist olan ve iki yıl önce aynı çalışma grubunda birlikte bulunduğumuz mühendis Klasson'un evinde bir toplantı yapılması kararlaştırıldı. Toplantı "gözleme ziyafeti" olarak düzenlendi. Toplantıda, Vladimir İlyiç'in yanısıra, Klasson, Y. B. Korobko, Serebrovski, S. I. Radçenko ve başkaları da vardı. Potresov ve Struve de çağrılıydılar; ancak onların toplantıda bulunduklarını sanmıyorum. Özellikle bir olayı çok iyi hatırlıyorum. Konu ne gibi yollar izlememiz gerektiğiydi. Her nasılsa genel bir anlaşma sağlanamamıştı. Birisi, (sanırım Şevlyagin) Cehaletle Savaş Komitesi içinde çalışmanın büyük önemi olduğunu söyledi. Vladimir İlyiç güldü ve gülüşü oldukça haşindi. (O şekilde güldüğünü bir daha hiç görmedim).

"Pekâla, eğer vatanı Cehaletle Savaş Komitesi içinde çalışarak kurtarmak isteyen varsa," dedi, "buyursun."

Belirtilmelidir ki, bizim kuşak, gençliğinde **Narodovolts**'larla** Çarlık arasındaki kavgaya tanık olmuştu.

---

* Apukurya (Et kesimi): Hıristiyanlıkta, «büyük oruç» tan önceki günah çıkarmaya ayrılan birkaç gün —ç.n.

** **Narodovolts**'lar, 1879'da **Narodnik** devrimcilerce kurulan **Narodnaya Volya** (Halkın İradesi) adlı yasa dışı örgütün üyesiy-

Bizler, liberallerin önceleri her konuda ne kadar "hoşgörülü", ve **Narodnaya Volya Partisi**'nin sindirilmesinden sonra ise nasıl süklüm püklüm olduklarını görmüş, ve "küçük işler" yapılması gerektiğine ilişkin öğütlerini dinlemiştik.

Lenin'in alaycı sözleri oldukça iyi anlaşılabilir. O, birlikte mücadelenin yollarını tartışmak üzere gelmişti; oysa bunun yerine Cehaletle Savaş Komitesi'nin kitapçıklarını dağıtma çağrısını dinlemek zorunda kalmıştı.

Sonraları, birbirimizi daha iyi tanıdığımızda, Vladimir İlyiç bir gün bana, bu liberal "toplumun", ağabeysi Alexander Ulyanov'un tutuklanması karşısında gösterdiği tepkiyi anlattı. Bütün tanıdıkları Ulyanov ailesinden uzaklaşmışlardı ve o zamana kadar hemen her akşam satranç oynamaya gelen yaşlı bir öğretmen bile artık uğramaz olmuştu. O zaman Simbirsk'te demiryolu olmadığından, Vladimir İlyiç'in annesi Petersburg'da tutuklu bulunan büyük oğlunu görmek üzere Petersburg trenine binebilmek için Syzran'a kadar at arabasıyla yolculuk etmek zorunda kalmıştı. Vladimir İlyiç, annesine yol arkadaşlığı yapacak birini bulmaya gönderilmiş, ama tutuklu bir adamın annesiyle yolculuk etmek isteyen kimse çıkmamıştı.

Vladimir İlyiç, bu yaygın korkaklığın o zaman ken-

---

diler. Çarlık baskısına karşı terörcü taktiklerle savaşıyorlardı. Çar II. Alexander'ın (1 Mart 1881'de) **Narodovolts**'larca öldürülmesinden sonra, Çarlık Hükümeti örgütü ezdi. Ondokuzuncu yüzyılın son yirmi yılında **Narodizm** devrimci mücadele için propagandayı terketti. Örgüt, zengin köylülerin çıkarlarını dile getirmeye ve toprak sahipleriyle (liberal «**Narodnik**» çizgi) uzlaşılmasını örgütlemeye başladı. Marksizme karşı çıktı ve Marksizmin Rusya'da yayılmasına karşı direndi. **Narodizm**'e ilk darbeyi Plehanov vurdu, ve bu akımın siyasal bir doktrin olarak kesin yenilgisi ise Lenin tarafından tamamlandı. —yayımcı.

disini son derece sarstığını söyledi.

Bu gençlik deneyimi, kuşkusuz onun sözde liberal topluma karşı olan tutumunu etkiledi. O, tüm liberal palavraların gerçek değerini çok genç yaşındayken öğrendi.

Doğal olarak "gözleme ziyafeti"nde hiçbir anlaşma sağlanamadı. Vladimir İlyiç az konuştu ve daha çok konukları incelemekle uğraştı. Kendilerini Marksist sayanlar, onun sürekli bakışları altında tedirgin oldular.

Narodnaya Volya'nın bir üyesi olan, 1887'de Çar III. Alexander'ı öldürme girişimine katılan ve henüz ergin yaşa ulaşmadan Çar'ın cellatlarının elinde ölen Vladimir İlyiç'in ağabeysinin öyküsünü, ilk kez Neva kıyısı boyunca Okhta Mahallesin'den eve dönerken dinlendiğimi hatırlıyorum.

Vladimir İlyiç ağabeysini çok severdi. Pek çok ortak beğenileri vardı ve her ikisi de kendilerini çalışmaya verebilmek için uzun süre yalnız başlarına kalmaktan hoşlanırlardı. Genellikle bir arada bulunurlardı ve bir ara evin özel bir bölümünü paylaşmışlardı. Evdeki genç kalabalıktan (bir sürü kız ya da erkek kuzenleri vardı) herhangi birisi uğradığında, iki kardeş geleni çok sevdikleri şu sözlerle selâmlarlardı: "Bizi yokluğunuzla onurlandırınız." İkisi de çok çalışkan ve devrimci fikirliydiler. Ancak, aralarındaki yaş farkı çeşitli bakımlardan kendini hissetiriyordu. Bazı şeyler vardı ki, Alexander, Vladimir'e söylemiyordu.

Vladimir İlyiç bana bu konuda şunları anlattı:

Ağabeysi hayvanları ve bitkileri incelemeye meraklıydı. Evde geçirdiği son yaz tatilinde **Annelida*** üzerine bir tez hazırlıyor ve bütün gününü mikroskop başında geçiriyordu. Gün ışığından daha fazla yararlanabilmek

---

* **Annelida**: (Halkalı Solucanlar) solucan ve sülükleri kapsayan hayvan grubunun genel adı. — ç.n.

amacıyla güneşle birlikte kalkıyor ve hemen çalışmaya koyuluyordu. "Yok, ağabeyim devrimci olamayacak; bir devrimci solucanları incelemeye bu kadar zaman ayırmaz diye düşünmüştüm o zaman." demişti Vladimir İlyiç. Çok geçmeden yanıldığını anladı.

Kardeşinin yazgısı, kuşkusuz Vladimir İlyiç'i derinden etkiledi. Bir başka önemli etken de Vladimir İlyiç'in pek çok konuda artık bağımsızca düşünmeye başlamış ve devrimci mücadelenin zorunluğuna kendiliğinden inanmış olmasaydı.

Böyle olmasa, ağabeysinin yazgısı onda yalnızca derin kedere, ya da en çok, onun izinden yürümek için bir çaba ve karanlığa yol açardı. Oysa ki, ağabeysinin yazgısı Vladimir'in zekasını biledi, onda olağanüstü düşünce ayıklığı, gerçeği olduğu gibi görme, hayal ve lâfazanlığa bir an olsun kendini kaptırmama yeteneği geliştirdi. Bu durum onun, bütün sorunlar karşısında titiz ve dürüst bir yaklaşıma sahip olmasını sağladı.

Vladimir İlyiç, 1894 güzünde bizim gruba "**Halkın Dostları**"nı* okudu. Bu yorumun bizleri heyecandan nasıl titrettiğini hatırlıyorum. Bu kitapçıkta, mücadelenin amaçları dikkate değer bir açıklıkta ortaya konuyordu. **Halkın Dostları**'nın çoğaltılmış kopyaları daha sonra "Sarı Defterler" adı altında elden ele dolaştı. İmzasız olan bu yazılar oldukça çok okunmuş ve zamanın Marksist gençliği üzerinde, kuşkusuz, güçlü etkisi olmuştu. 1896 yılında Poltava'da bulunduğum sırada, o zamanların etkili bir Sosyal-Demokratı olan ve cezaevinden yeni çıkmış bulunan P. P. Rumyantsev, **Halkın Dostları**'nı devrimci Sosyal-Demokrasinin görüşünü bütünlük içinde ortaya koyan en güçlü ve en mükemmel bir çalış-

---

* Bu kitapçığın uzun adı, «**Halkın Dostları**» **Kimlerdir ve Bunlar Sosyal-Demokratlar'la Nasıl Savaşırlar**»dır. —yayımcı.

ma olarak nitelemişti.

1894-1895 kışında Vladimir İlyiç'i daha yakından tanıdım. O, benim üç yılı aşkın bir süredir çalıştığım Smolenskaya Akşam Pazar Okulu'nun** bulunduğu Nevskaya Zastava yöresindeki işçi gruplarında konuşmalar yapıyordu. Görevim dolayısiyle Schlüsselburg Posta Yolu'ndaki* yaşantıyı yakından tanımıştım. Vladimir İlyiç'in grubundaki işçilerden pek çoğu, Pazar Okulu'nda benim öğrencilerimdi. Bunlardan bazıları: Babuşkin, Brovkov, Gribakin, Bodrov'lar (Arseni ve Philip) ve Zhukov'du. O günlerde Akşam Pazar Okulu işçi sınıfının günlük yaşantısını, çalışma koşullarının ve kitlelerin ruhsal durumunu incelemek için bulunmaz bir olanaktı. Smolenskaya Okulu'nda, buraya bağlı akşam teknik bölümüyle Kadın ve Obukhovo Okulları'nı sayınazsak altı yüz öğrenci vardı. Belirtmeliyim ki, işçiler 'hanım öğretmenlerine' sonsuz güven duyarlardı. Örneğin, Gromov Kereste Mağazaları'nın ekşi-suratlı bekçisi, gözleri parlayarak öğretmenine, bir oğlu olduğunu müjdeler; veremli bir fabrika işçisi, kendisine okuma-yazma öğrettiği için öğretmenine sevimli bir nişanlı diler; bütün ömrünü Tanrı'yı aramakla geçiren, dinsel bir tarikat üyesi başka bir işçi, en sonunda, Paskalya'dan iki hafta önceki pazar günü Rudakov'dan (başka bir öğrenci) gerçekte Tanrı'nın var olmadığını öğrendiğini, bunun kendisini çok memnun ettiğini, dünyada en kötü şeyin

* Petersburg'un, Nevskaya Zastava yöresinin ötesinde kalan işçi mahallesi. Nevski yöresi (şimdi Volodarski) olarak anılırdı. Yöredeki Fabrika ve atölyelerin çoğunluğu Neva nehri boyunca Şlüsselburg'a ulaşan Posta Yolu üzerinde yer alırdı. —N. Kruspkaya.

** **Pazar Okulu:** Çarlık Rusyası'nda önceleri daha çok din eğitimi yapan, daha sonra ise işçilere okuma-yazma ve temel bilgiler öğretilen yetişkinler için akşam okullarıdır. — ç.n.

Tanrı'ya kölelik olduğunu —çünkü buna katlanmak zorundasınız— oysa insanların kölesi olmanın çok daha kolay olduğunu, hiç değilse karşı koymak ve mücadele etmek olanağı bulunduğunu hoşnutlukla defterine yazardı. Ayrıca bir tütün-işçisi vardı, pazar günleri kendini kaybedene dek içerdi, üzerine öylesine tütün kokusu sinmişti ki yanına yaklaştığınızda kokudan başınız dönerdi. Bu adam kargacık burgacık yazısıyla (sesli harflerin çoğunu atlayarak) defterine sokakta üç yaşlarında bir kız çocuğu bulduklarını, yavrucağın arkadaşlarıyla birlikte **artelde*** kaldığını, onu polise teslim etmek zorunda olduklarını, oysa çocuğa yazık olacağını yazardı. Bir gün, tek bacaklı bir asker yanıma geldi ve, "Mihail, geçen yıl okuttuğunuz arkadaş, aşırı çalışmaktan kendini tüketti. Ölmeden önce size selâmını iletmemi istedi ve uzun ömürler diledi." dedi. Çarın ve papazların şiddetli savunucusu olan bir dokuma işçisi, şu uyarıda bulundu: "Şurdaki karanlık heriften sakının, her gün Gorokhovaya Sokağı'nda** dolaşıyor." Yaşlıca bir işçi, kilise bekçiliği görevinden vazgeçmediğini öne sürerdi: "Çünkü papazların halkı aldatmasını görmek beni deli ediyor, birinin bunlara haddini bildirmesi gerek." Kiliseye gelince... En küçük bir bağlılığı falan yoktu, gelişme evreleri yavesinden ise pek hoşlanıyordu. Ve buna benzer bir sürü şeyler...

Bizim örgüte bağlı işçiler, kişileri tanımak ve çalışma gruplarına ve örgüte kazanabileceklerini seçmek amacıyla okula giderlerdi. Bu işçiler için öğretmenler artık hiçbir özelliği olmayan bir kadınlar kalabalığı de-

---

* XIX. Yüzyıl Rusyası'nda, bağımsız işçilerin kârı bölüşmek esasına göre birlikte çalıştıkları kurumlar. — ç.n.

** Gizli siyasi polisin genel merkezinin bulunduğu sokak — yayımcı.

ğildi. Onlar, hangi öğretmenin siyasal bakımdan ne derece yeterli olduğunu ayırdedebilirlerdi. Öğretmenlerden birisinin "bizden" olduğunu anladıklarında, bir kelime ya da sözle bunu öğretmene ima ederlerdi. Örneğin, el-sanatları endüstrisi tartışılırken bir adam kalkar: "El-sanatları işçisi yığın üretimle baş edemez." der; ya da şöylesine zor bir soru sorardı: "Petersburg'lu işçi ile Arhangelsk'li köylü arasındaki fark nedir?" Ve sonra öğretmene şöyle bir bakar: "Biliyoruz, siz bizdensiniz" dercesine onu özel bir şekilde selâmlardı.

Eğer yerel olarak bir faaliyette bulunulursa, bunu örgüte ileteceğini bildiklerinden, hemen öğretmene bilgi verirlerdi. Bu, bir çeşit üstü kapalı anlaşmaydı.

Gerçekten de okulda —polis ajanı bulunmayan hemen hiçbir sınıf bulunmamasına rağmen— her konuda konuşabilirdik. Eğer "çar", "grev" ve benzeri korkunç kelimelerden sakınırsanız, temel sorunlara değinebilirdiniz. Aslında, ne olursa olsun, herhangi bir konuda konuşmamız resmen yasaktı. Bir gün, habersiz gelen bir müfettişin, ondalık sistemin öğretildiğini keşfetmesi üzerine, Özetleme Grubu kapatıldı; çünkü ders programı yalnızca aritmetiğin dört işlemine izin veriyordu.

O zaman, Staro-Nevski Sokağı'nda geniş bahçesi olan bir evde kalıyordum. Vladimir İlyiç, Pazar günleri grup çalışmasından sonra uğrardı ve sonu gelmeyen sohbetlere dalardık. Okuldaki görevime, aşıktım ve eğer sözüm kesilmezse, okul, öğrenciler, Semyannikov, Thornton, Maxwell ve öteki fabrikalara ilişkin saatlerce konuşabilirdim. Vladimir İlyiç, işçilerin yaşama koşullarını kafasında şekillendirmesine ve devrimci propaganda konusunda türlü yaklaşım yolları bulmasına yardımcı olabilecek en küçük ayrıntılarla ilgilenirdi. O günlerin aydınlarının pek çoğu işçileri iyi tanımazlardı. Aydınlar çalışma gruplarına katılırlar ve işçilere bir çeşit konferans

çekerledi. Engels'in **"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"** adlı yapıtının el yazması çevirisi, uzun süre çalışma grupları arasında dolaşmıştı. Vladimir İlyiç, işçilere Marx'ın **Kapital**'ini okudu ve açıkladı. Dersin ikinci bölümünü, işçilerin yaşama ve çalışma koşullarıyla ilgili sorunlara ayırır, onların yaşantısının toplumun bütününe ilişkin önemini belirtir ve bu düzenin hangi yolla değiştirilebileceğini anlatırdı. Teori ile uygulamayı birleştirmek, Vladimir İlyiç'in çalışma grupları içindeki çabalarının bir özelliğiydi. Yavaş yavaş bizim grubun öteki üyeleri de aynı yöntemi benimsediler.

Bir yıl sonra, Vilna adıyla çoğaltılmış **"Ajitasyon Üzerine"** adlı kitapçığın çıktığı günlerde, ortam, broşürerle ajitasyon yapmak için tamamen olgunlaşmıştı. Bütün sorun işe başlamaktı. İşçilerin günlük gereksinmelerine ilişkin ajitasyon yöntemi, Parti çalışmalarımızda derin kökler saldı. Bu yöntemin ne denli etkili olduğunu kesinlikle kavramam yıllar sonra oldu. Fransa'da siyasi mülteci olarak bulunduğumuz yıllarda, Paris'deki posta işçileri grevi sırasında, Fransız Sosyalist Partisi'nin, ajitasyondan tamamen uzak durduğunu gördüm. Ajitasyonun sendikaların işi olduğunu söylüyorlardı. Onlara göre, partinin görevi yalnızca siyasal mücadeleydi. Ekonomik ve siyasal mücadeleyi birleştirmeye ilişkin hiçbir açık düşünceleri yoktu.

O zaman Petersburg'da çalışan yoldaşların pek çoğu, broşürle ajitasyonun güçlü etkisini görünce, bu işe kendilerini öylesine kaptırdılar ki, ajitasyonun kitle içindeki çalışma biçimlerinden birisi olduğunu, ancak tek yolu olmadığını hepten unuttular, ve ünlü "Ekonomizm"* yoluna saptılar.

---

* «Ekonomizm»: 19. Yüzyıl sonlarıyla 20. Yüzyıl başlarında Rusya Sosyal-Demokratları arasındaki oportünist bir eğilim. Bu

Vladimir İlyiç, başka çalışma biçimleri bulunduğunu hiçbir zaman unutmadı. 1895 yılında yazdığı "**Fabrikalarda İşçilerden Para Cezası Kesilmesine İlişkin Kanun Üzerine Bir Açıklama**" adlı kitapçıkta, işçilerin gereksinimlerinden hareketle, ortalama bir işçiye nasıl yaklaşılacağının ve onları adım adım siyasal mücadelenin kaçınılmazlığı sorununa yöneltmenin parlak bir örneğini ortaya koydu. Birçok okumuş, bu kitapçığı donuk ve sıkıcı buldu; oysa işçiler onu susamışçasına okudular, çünkü günlük yaşantılarıyla ilgiliydi ve açık bir dille yazılmıştı. (Kitapçık **Narodnaya Volya** matbaasında basılmış ve işçiler arasında dağıtılmıştı). O zamanlar Vladimir İlyiç fabrika yasalarını derinlemesine incelemişti. Bu yasaları işçilere açıklamanın, siyasal rejimle kendi durumları arasındaki ilişikiyi onlara göstermede büyük kolaylık sağlayacağına inanıyordu. Bu çabanın kanıtları, İlyiç'in o sıralarda işçiler için yazdığı özellikle "**Yeni Fabrika Yasası**" adlı kitapçık ve "**Grevler Üzerine**", "**Endüstri Mahkemeleri Üzerine**" ve öteki yazılarında görülebilir.

İşçi çevrelerindeki bu çalışmalarımızın bir sonucu, polisin bizi daha yakından izlemesi oldu. Grubumuz içinde, gizli çalışma yöntemleri konusunda en tecrübeli olan Vladimir İlyiç'ti. Çevredeki bütün evlerin avlularını çok iyi bilir ve polis hafiyelerini ustalıkla atlatırdı. Görünmez mürekkep kullanmasını, kitapların içine noktalarla gizli şifreler yazmasını bize hep o öğretti. Çeşit

---

eğilimin siyasal programı işçiler için ekonomik mücadeleyi, liberaller için ise siyasal mücadeleyi öneriyordu. Ekonomistlerin liderleri, Prokopoviç, Kuskova, Kriçevski, Martinov ve başkalarıydı. Basındaki «Ekonomist» yayın organları ise **Raboçaya Mysl** [İşçilerin Düşüncesi] ve **Raboçeye Delo** [İşçilerin Davası] gazeteleriydi. Ekonomizmin ideolojik yenilgisi konusunda, Lenin'in 1902 Mart'ında yazılan «**Ne Yapmalı**» adlı kitabının önemli rolü olmuştu. — yayımcı.

çeşit takma adlar icadederdi. İnsan, onun **Narodnaya Volya** yöntemlerini çok iyi öğrendiğini anlıyordu. Gerçekten, uyguladığı birinci sınıf gizlilik teknikleri nedeniyle "Dvornik" (Bekçi) takma adıyla anılan eski nihilistlerden Mihailov'a beslediği büyük saygı sebepsiz değildi. Bu arada, polisin gözetimi giderek şiddetleniyordu ve Vladimir İlyiç, henüz izlenmeyen birisinin ilişkileri sürdürmek üzere "halef" olarak saptanması konusunda direniyordu. Polisin gözünde, aralarında en "temiz" ben olduğum için, "halef" olarak benim atanmam kararlaştırıldı. Paskalya Yortusu'nun birinci günü, beş ya da altımız, "bayramı kutlamak" üzere Tsarkoye Selo'ya gittik. Burada, yaşamını karışık işlerle kazanan Silvin adında bir arkadaşımız vardı. Trenle yolculuk ettik ve yol boyunca sanki birbirimizi hiç tanımıyormuşuz gibi davrandık. Tsarkoye Selo'da bütün gün oturup, hangi ilişkilerin sürdürülmesi gerektiğini tartıştık. Vladimir İlyiç bize şifre kullanmasını öğretti ve biz de bir kitabın nerdeyse yarısını şifreledik. Bunu söylemeye utanıyorum; sonradan ben, bu ilk birlikte şifreleme ürünümüzü çözmeyi beceremedim. Ancak benim için bir teseli vardı: Şifrenin okunması gerektiği zaman, "ilişkilerin" pek çoğu zaten yok olmuştu. Vladimir İlyiç, devrimci çalışmalara şu ya da bu şekilde yararlı olabilecek kişileri her yerde arayıp bularak bu "ilişkileri" titizlikle kurmuştu. Vladimir İlyiç'in girişimiyle, bizim grubun temsilcileri (Yanılmıyorsam İlyiç ve Krizhizhanovksi) ve Pazar Okulu'ndan bir grup bayan öğretmen arasında yapılan toplantıyı hatırlıyorum. Bu öğretmenlerin pek çoğu daha sonra Sosyal-Demokrat oldular. Bunlar arasında, **Narodnaya Volya** Partisi'nin eski bir üyesi olan ve sonradan Sosyal-Demokratlara katılan Lydia Knipoviç de vardı. Eski Partililer onu hatırlarlar. Hem kendine hem başkalarına karşı büyük devrimci disiplini olan, mükemmel bir

yoldaştı; insanları iyi tanıyan ve birlikte çalıştıklarını sevgi ve özenle saran bu kadın, Lydia, Vladimir İlyiç'teki devrimci özü farketmekte gecikmedi.

Lydia, **Narodnaya Volya** matbaasıyla bütün ilişkileri sürdürmeyi üzerine aldı. Baskı için bütün ayarlamaları yaptı, müsveddeleri götürdü, basılan yayınların dağıtımını sağladı, bunları sepetler içinde arkadaşlarına taşıdı ve devrimci yayınların işçiler arasında dağıtılması işini örgütledi. Matbaadan bir mürettib'in ele vermesi sonucu tutuklandığında, bazı arkadaşlarında bulunan oniki sepet yasaklanmış yayına el kondu. **Narodovolts**'lar o zaman işçiler için, aralarında Vladimir İlyiç'in yazdığı "**Cezalar Üzerine**", "**Kral Açlık**" v.s. nin de bulunduğu; "**İşgünü**", "**Yaşamlar ve Çıkarlar**" gibi kitapçıkların halk baskılarını yapıyorlardı. Lantinski Basımevi'nde çalışan **Narodovolts**'lardan ikisi —Şapovalov ve Katanskaya— şimdi Komünist Partisi saflarındadırlar.* Lydia Knipoviç artık aramızda değil. Son yıllarını geçirdiği Kırım'da, şehrin Beyazların elinde bulunduğu 1920 yılında, gönlünde Komünistlere özlem ve dudaklarında Komünist Partisi'nin adı olduğu halde öldü.

Bu toplantıya katılanlar arasında, sanırım öğretmen P. F. Kudeli ve A. I. Mesçeryakova (her ikisi de halen Parti üyesidirler) da vardı. Nevskaya Zastava'daki öğretmenlerden birisi de, yetkin bir konuşmacı olan, (işçilere, devlet bütçesine ilişkin yaptığı konuşmayı hatırlıyorum) Alexandra Kalmikova idi. Liteinty Sokağında bir kitapevi vardı ve o sıralar Vladimir İlyiç'le çok iyi iki arkadaştılar. Kalmikova'nın öğrencilerinden birisi Struve'du; Potresov (Struve'un eski okul arkadaşlarından) da kitapevine sık sık uğrardı. Daha sonra, İkinci Kongre günlerine dek, eski **Iskra**'nın parasını Alexandra

---

* Bu anılar, 1930 yılında yazılmıştır. —yayımcı.

Kalmikova sağladı. Struve'un liberallerin safına geçmesinden sonra ona katılmadı; Iskracı örgütle sıkı ilişkilerini sürdürdü. Lâkabı "Teyze"ydi. Vladimir İlyiç'le çok iyi dosttular. Detskoye Selo'daki bir bakımevinde iki yıl yatalak yaşadıktan sonra, şimdi ölmüş bulunuyor. Sık sık ziyaretine giden yerel yetimler yurdunun çocuklarına İlyiç'i anlatırdı. 1924 yılında bana yazdığı mektupta, Vladimir İlyiç'in ateşli çağrılarını içeren ve kitleler üzerinde büyük etkisi olan, 1917 yılında yazılmış makalelerin, ayrı bir kitap olarak yayınlanması gerektiğini bildiriyordu. Vladimir İlyiç, 1922 yılında, daha uzun yazma olanağı bulamadığından, ona bir iki satırlık candan bir esenleme yazmıştı.

Alexandra Kalmikova, "Emeğin Kurtuluşu"* grubuyla yakından ilişkiliydi. Bir keresinde, (sanırım 1899'da) Vera Zasuliç'in Rusya'ya geldiği sırada, ona kaçak oturma olanağı sağlamış ve kendisiyle sık sık buluşmuştu. İşçi hareketinin kabaran dalgası, "Emeğin Kurtuluşu" grubunun yayınladığı kitap ve makaleler ve Petersburg Sosyal-Demokratlarının etkisiyle, Potresov —ve bir süre için Struve— Sol'a kaydılar. Bir dizi hazırlık toplantısından sonra, ortak çalışma için adımlar atıldı. Ortaklaşa bir simpozyum yayınlanması kararlaştırıldı: "**Ekonomik Gelişmemizi Nitelendirici Malzemeler.**" Yazı kurulunda, bizim grup Vladimir İlyiç, Starkov ve Stepan Radçenko, onların grubu ise Struve, Potresov ve Klasson tarafından temsil ediliyordu. Bu yayının başına gelenler herkesçe biliniyor; Çarlık sansürünce ateşe atıldı. 1895

---

* «**Emeğin Kurtuluşu**» grubu, ilk Rus Marksislerinden olan G. Plehanov, Vera Zasuliç, Axelrold ve Ignatov'la birlikte 1883 yılında Cenevre'de kurulan ve Rusya'da Marsizmin yayılmasında büyük katkısı olan ilki Rus Marksist grubu. Bu grup Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin 1903'te Londra'da yapılan II. Kongresine kadar varlığını sürdürmüştür. —yayımcı.

yılında, yurt dışına çıkmadan önce, Vladimir İlyiç çalışmaları hızlandırmak amacıyla, Potresov'un oturduğu Ozernoy Sokağı'na çok sık uğruyordu.

Vladimir İlyiç, 1895 yazını yurt dışında geçirdi. Bu sürenin bir kısmını Berlin'de işçi toplantılarına katılarak, bir kısmını da İsviçre'de, ilk kez karşılaştığı, Plehanov, Axelrod ve Zasuliç'le görüşerek geçirdi. Bir yığın izlenim ve çift gözlü bir bavul dolusu yasaklanmış yayınla yurda döndü.

Polis, ülkeye ayak bastığı andan başlayarak Vladimir İlyiç'i izlemeye başladı. Kendisi ve bavullarına göz koymuşlardı. O sıralar, Adres Bürosu'nda çalışan bir kuzenim vardı. Vladimir İlyiç'in dönüşünden iki gün sonra bana uğrayarak, nöbetçi olduğu gece bir dedektifin geldiğini, alfabetik sıraya göre düzenlenmiş adres listesini karıştırdığını ve böbürlenerek: "İşte, önemli bir devlet suçlusunun izini bulduk; adı Ulyanov. Ağabeysi asılmıştı, bu ise yurt dışından yeni geldi. Artik elimizden kaçamaz." diye konuştuğunu anlattı. Vladimir İlyiç'le tanıştığımızı bilen kuzenim, olayı zaman geçirmeksizin bana bildirmişti. Doğal olarak ben de hemen Vladimir İlyiç'i uyardım. Olağanüstü dikkat gerekliydi, ama iş de bekleyemezdi. Eskisinden daha çok çalışıyorduk. İş bölümü yapıldı ve çalışma bölgelere göre örgütlendi. Broşürleri kopya edip dağıtmaya başladık. Vladimir İlyiç'in, Semyannikov Fabrikası işçileri* için yazılan ilk broşürü kopya edişini hatırlıyorum. O zaman baskı kolaylıklarımız yoktu. Broşür, kitap harfleriyle kopya edildi ve Babuşkin tarafından dağıtıldı. Dört kopyadan ikisi bekçiye kaptırıldıktan sonra, öteki iki kopya elden ele dolaştı. Broşürler, öteki bölgelere de dağıtıldı. Bir tanesi, Vasilevski

* Semyanikov İşçilerine yazılan broşürün tarihi 1894'tür. Broşürün tamamı elde bulunmuyor. Diğer bölümü ise bulunmuştur —yayımcı.

Adası'ndaki Laferme Sigara Fabrikası'nda çalışan kadın işçilere ulaştırıldı. A. A. Yakubova ve Z. P. Nevzorova (Krizhizhanovskaya) şöyle bir dağıtım yöntemine başvuruyorlardı: Broşürleri, birbirinden kolaylıkla ayrılacak bir şekilde dürüyorlar ve önlüklerinin içine uygun bir şekilde yerleştiriyorlar. Sonra, fabrikanın düdüğü öter ötmez, kapılardan sel gibi taşan işçi kadınlara hızla yaklaşıp, nerdeyse koşarak yanlarından geçerken, broşürleri şaşırmış kadınların ellerine sıkıştırıyorlardı. Broşür, büyük başarı sağlamıştı.

Broşür ve kitapçıklarımız işçileri uyandırıyordu. Kaçak bir basımevine sahip olmamız üzerine, ayrıca **"Raboçeye Delo"** (İşçilerin Davası) adlı halka dönük bir gazete çıkarmamız kararlaştırıldı. Bunun için gerekli malzemeyi bütün ayrıntılarıyla Vladimir İlyiç hazırladı. Yazıların her satırı onun elinden geçti. Bizim evde yapılan bir toplantıyı hatırlıyorum. Zaporozhets, İlyiç'in Moskovskaya Zastava yöresindeki bir ayakkabı fabrikasından toplamayı başardığı verileri büyük coşkuyla karşılamıştı. "Orada insandan herşey için ceza kesiyorlar." diye konuştu. "Ayağını yanlış bastın mı hemen cezayı yiyorsun." Vladimir İlyiç güldü. "Eh, sen de ayağını yanlış basarsan," dedi, "cezayı aranıyorsun demektir." Bütün verileri büyük dikkatle topladı ve kontrol etti. Örneğin, Thornton Fabrikaları'na ilişkin malzemenin nasıl toplandığını hatırlıyorum. Fabrikada ayıklayıcı olarak çalışan öğrencim Krolikov'u (bir zamanlar Petersburg'dan sürülmüştü) çağıracak ve Vladimir İlyiç'in yaptığı plana göre ondan gerekli bilgiyi sağlayacaktım. Krolikov, birisinden ödünç aldığı pek şık bir kürk palto içinde çıkageldi ve anlattıklarıyla da tamamladığı bir defter dolusu not getirdi. Sağladığı bilgi çok değerliydi; Vladimir İlyiç bundan gerektiği gibi yararlandı. Daha sonra A. A. Yakubova ve ben, bizi fabrika işçilerine benzetecek ör-

tüleri başımıza çekerek, Thornton İşçi Yurduna gittik ve burada hem bekârlar hem de evliler için olan bölümleri dolaştık. Koşullar kötüleşiyordu. Vladimir İlyiç, yalnızca bu şekilde toplanan bilgilerle broşürlerini ve mektuplarını yazabiliyordu. Thornton Fabrikaları'nın kadın ve erkek işçileri için yazdığı broşüre bakınız. Konunun ne kadar bilinçli ve eksiksiz kavrandığı görülür. Ve bu tarz çalışma, o zaman görev yapan yoldaşlar için ne güzel bir eğitimdi. "Ayrıntılara dikkat etmeyi" gerçekte o zaman öğrendik. Ve bu ayrıntılar, belleklerimizde derin izler bırakmıştır.

Raboçeye Delo'muz gün ışığını görmedi. Baskıya verilecek yazıların en son düzeltmelerini yapmak için, 8 Aralık'ta benim evimde bir toplantı yapılmıştı. Vaneyev, iki kopyadan birisini, son bir kez gözden geçirmek için aldı, diğer kopya ise bende kaldı. Ertesi sabah düzeltilmiş kopyayı almak amacıyla Vaneyev'e gittim. Hizmetçi, Vaneyev'in bir gece önce evden ayrıldığını söyledi. Daha önce Vladimir İlyiç'le, işlerin kötüye gitmesi halinde arkadaşı Çebotaryov'la ilişki kurmamı kararlaştırmıştık. Çebotaryov, benim de arkadaşımdı ve Merkezî Demiryolu Yönetimi'nde birlikte çalışıyorduk. Vladimir İlyiç, yemek yemek için her gün oraya giderdi. Çebotaryov dairesinde yoktu. Evine gittim. Vladimir İlyiç yemeğe gelmemişti. Tutuklandığı apaçık ortadaydı. Aynı gün öğrendik ki, bizim grubun büyük bir kısmı tutuklanmıştı. Elimde kalan **Raboçeye Delo** kopyasını, saklaması için Nina Gerd'e verdim. Nina eski bir arkadaşımdı, daha sonra Struve'la evlendi. Aramızdan daha başkalarının da tutuklanmaması için, **Raboçeye Delo**'nun şimdilik bastırılmaması kararlaştırıldı.

Vladimir İlyiç'in çalışmalarının bu Petersburg dönemi, yapılan işin kendisinin pek önemli olmaması ve güçlükle göze çarpmasına rağmen, aslında çok önemliydi.

Kendisi de böyle değerlendirmişti. Çalışmalar dış görünüşüyle fazla etkili olmamıştı. Sorun, kahramanca işler yapmak değil, fakat kitlelerle sıkı ilişkiler kurmak, onlara yaklaşmak, onların en güzel umutlarının aracı olmayı öğrenmek ve onları saflarımızda toplamak, canlandırmaktı. Bununla beraber, Vladimir İlyiç aslında çalışmalarının bu döneminde, işçi kitlelerinin lideri olarak yoğrulmuştu.

Tutuklamalardan sonra okula ilk geldiğimde, Babuşkin merdivenlerin altında bir yerde beni kenara çekerek, bu tutuklamalar konusunda işçilerin yazdığı yazıları içeren bir broşürü elime tutuşturdu. Broşür tamamen siyasal nitelikteydi. Babuşkin, bu yazıların basılmasını ve dağıtılmak üzere kopyaların kendisine verilmesini istiyordu. O zamana dek, her ikiniz de benim örgütle ilişkim olduğu konusunda doğrudan hiçbir şey konuşmamıştık. Broşürü bizim gruba götürdüm. S. D. Radçenko'nun evinde yapılan o toplantıyı hatırlıyorum. Bizim gruptan dışarda kalan herkes orada toplanmıştı. Lyahkovski broşürü okudu ve birden, "Biz bu broşürü basamayız," dedi, "çünkü bu, bütünüyle siyasal bir konuya ilişkin." Ancak, işçilerin kuşkusuz kendi girişimleriyle yazmış oldukları ve yayınlanmasını kesinlikle istedikleri dikkate alınarak, bu broşürün basılmasına karar verildi.

Çok uzun zaman geçmeden Vladimir İlyiç'le ilişki kurduk. O günlerde, yargılanmak üzere tutuklu bulunanların, dışardan serbestçe kitap getirtmelerine izin veriliyordu. Kitaplar yarım yamalak gözden geçiriliyor, böylece harfler arasındaki minnacık noktalar ya da mürekkep yerine kullanılan sütün, kağıdın rengini hafifçe değiştirmiş olduğu gözden kaçıyordu. Gizli yazışma tekniği bizimle büyük bir aşama yapmıştı. Tutuklu yoldaşlarına gösterdiği ilgi, Vladimir İlyiç'in bir özelliğiydi. Dı-

şarı gönderdiği bir tek mektup yoktu ki, tutuklu bir arkadaşına ilişkin bir isteği içermesin. Falanın ziyaretine gelecek kimsesi yok, ona bir "nişanlı"* bulmak gerekli; falana, ziyaretine gelen akrabaları aracılığıyla cezaevi kitaplığındaki falan kitabın, falan sayfasındaki mektuba bakması söylenecek; başka birinin ayakkabıya ihtiyacı var... v.b. Vladimir İlyiç, mektupları onlar için çok büyük anlam taşıyan tutuklu yoldaşlarının pek çoğuyla mektuplaşırdı. Mektuplarının çalışmayı şevklendirici etkisi oluyordu. Bu mektupları alan kişi, cezaevinde olduğunu unutup, çalışmaya koyuluyordu. O mektupların kendi üzerimdeki etkisini hatırlıyorum. (Ben de 1896 Ağustos'unda tutuklanmıştım). Bu mektuplar, düzenli olarak, kitap kabul günü olan Cumartesileri, kitap sayfalarına sütle yazılmış olarak gelirdi. Gizli bir işaret, kitabın bir mesaj içerdiğini anlatırdı. Cezaevinde saat altı sıralarında çay için sıcak su verilir ve biraz sonra da gardiyanlar siyasal tutuklular dışındakileri kiliseye götürürlerdi. O sırada çayınız demlenir ve siz mektubu şeritler halinde keser, gardiyanlar çıkar çıkmaz, yazıları ortaya çıkarmak için kağıtları sıcak suya daldırmaya başlardınız. (Cezaevinde bu amaçla mum kullanma olanağını pek bulamıyorduk, ve sıcak su fikrini Vladimir İlyiç bulmuştu). Bu mektuplar olağanüstü şevklendirici ve okumaya doyum olmayan öylesine ilginç ve meraklı mektuplardı ki! Dışardayken çalışmalarımızın merkezi olan Vladimir İlyiç, cezaevinde bile dışarıyla olan ilişkilerin merkeziydi.

Ayrıca, cezaevinde pek çok çalıştı. "**Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**"ni orada hazırladı. Bu kitap için ge-

* Yakında akraba ve arkadaşları olmayan tutuklularla ilişki kurabilmek için, Sosyal-Demokrat örgüt uydurma «nişanlılar» bulurdu ve bu «nişanlılar» ziyaret günlerinde tutuklularla görüşürlerdi. —yayımcı.

rekli bilgi ve istatistik verilerini, cezaevinden yazdığı mektuplarıyla ısmarlardı. Vladimir İlyiç, sürgüne gitmek üzere salıverildiğinde, "Beni bu kadar erken bırakmalarına üzülüyorum," demişti şaka yollu; "Kitabımı tam bitiremedim ve Sibirya'da bilgi toplamak zor olacak." Vladimir İlyiç, cezaevinde, **"Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi"**nin yanısıra başka broşür ve kitapçıklarla, daha önceki bir tarihte toplanması planlandığı halde 1898'e dek toplanamayan Birinci Kongre için bir taslak program hazırladı ve örgütte tartışma konusu olan sorunlara ilişkin görüşlerini yazdı. Sütle yazı yazarken suçüstü yakalanmamak için, ekmekten süt hokkaları yapmıştı ve gözetleme deliğinin açıldığını duyar duymaz bu hokkaları ağzına atıyordu. "Bugün tam altı hokka yuttum" diye ekliyordu mektubuna esprili bir şekilde.

Ama bütün kişisel disiplinine ve ölçülülüğüne rağmen, Vladimir İlyiç, cezaevi hüznüne kendini kaptırmadan edemiyordu. Mektuplarından birinde şöyle bir plân önerdi: Beden hareketleri için çıkarıldıkları koridorda bulunan pencere, Şpalevnaya Sokağı'ndaki kaldırımın çok küçük bir bölümünü görme olanağı veriyordu. Önerisine göre, Appolinaria Yakubova ve ben, belirli bir saatte bu kaldırım parçası üzerinde dikilmeliydik ki, o bizi görebilsin. Appollinaria herhangi bir nedenle gelemediği için, birkaç gün üstüste ben yalnız başıma gittim ve kaldırımın üzerinde uzun süre bekledim. Tam nedenini hatırlamıyorum ama, planımız yürümedi.

Vladimir İlyiç'in cezaevinde bulunduğu sırada dışardaki çalışmalarımız gelişmeye devam etti, işçi hareketi kendiliğinden büyüdü. Martov, Lyakhovski ve başkalarının tutuklanmasıyla grubumuz daha da zayıfladı. Aslında yeni yoldaşlar gruba katılıyorlardı, ama bunlar teori ve uygulama bakımından o kadar yeterli değildiler. Eylemin sürdürülmesi, bunun için de büyük enerji harcan-

ması gerekiyordu. Bu nedenle yeni katılanların eğitimine zaman kalmıyordu. Günün sorunu ajitasyondu. Broşürlerle yaptığımız ajitasyon çok başarılıydı. Sosyal-Demokratlar'ın etkisiyle Petersburg'lu 30 bin dokuma işçisinin 1896 yazında patlayan grevi pek çok kişinin başını döndürmüştü.

Pavlovsky koruluğunda yapılan gizli bir toplantıda (sanırım Ağustos ayı başlarındaydı) Silvin'in bir broşür taslağını okuyuşunu hatırlıyorum. Yazıda, işçilerin mücadelesini bütünüyle ekonomik mücadele alanına hapseden bir cümle geçiyordu. Silvin bu cümleyi okuduktan sonra durdu ve gülerek, "Allah Allah, ben bunu nasıl oldu da böyle yazdım." dedi. O cümle karalandı. 1896 yazında Lakhtinski Matbaası kapatıldı ve bundan böyle kitapçıklarımızı basma olanağı bulamadık. Gazete çıkarma çalışmalarını ise süresiz olarak ertelemek zorunda kaldık.

1896 grevi sırasında — "Maymunlar" olarak bilinen Talıtarev'in grubuyla — "Horozlar"* olarak bilinen Çernişev'in grubu bize katıldılar. "Aralıkçılar"ın** tutuklu bulunmalarına rağmen dışardaki örgütle ilişkilerini sürdürdükleri sürece çalışmalar olağan şekilde devam etti. Vladimir İlyiç bırakıldığında ben hâlâ cezaevindeydim.*** Cezaevinden çıkan bir insanın kendini içinde bulacağı sevinçli şaşkınlık durumuna rağmen, Vladimir İlyiç, bana Parti çalışmalarına ilişkin birkaç satır yazmanın bir yolunu buluyordu. Annem, onun cezaevinde biraz kilo bile aldığını ve her zamanki gibi güler yüzlü olduğunu anlattı.

* 12 Ağustos 1896'da yapılan geniş çaplı tutuklamalarda İhtiyarlar'ın hemen hepsi ve «horozlar»ın pek çoğu tutuklandı. Ben de tutuklananlar arasındaydım. —N. Krupskaya.

** 1895 Aralığı'nda tutuklandıkları için böyle adlandırılıyorlar. —yayımcı.

*** Vladimir İlyiç 26 Şubat 1897'de serbest bırakıldı. —yayımcı.

Vetrova Olayı'ndan (Vetrova adında bir tutuklu, Peter ve Paul Kulesinde kendini diri diri yakmıştı) kısa süre sonra ben de salıverildim.* Jandarmalar, aralarında benim de bulunduğum oldukça çok sayıda kadın tutukluyu serbest bıraktılar. Yargılanmam tamamlanana dek Petersburg'dan ayrılmayacaktım ve iki dedektif beni izlemekle görevlendirilmişti. Örgütü çok acıklı bir durumda buldum. Bizim grubun etkili üyeleri olarak yalnızca Stepan Radçenko ve karısı kalmıştı. Radçenko, gizlilik nedenleriyle çalışmalara devam edemiyordu, ama merkez görevini yapmaya devam edebiliyor ve ilişkileri sürdürüyordu. Struve'la da temastaydı. Struve kısa süre sonra, bir Sosyal-Demokrat olan N. A. Gerd'le evlendi. O günlerde Struve da bir çeşit Sosyal-Demokrat sayılabilirdi. Struve, yeraltı çalışmasını bir yana bırakalım, örgütte herhangi bir işi yapmakta bile oldukça beceriksizdi, ama kendisine akıl danışılması onu kuşkusuz çok memnun ediyordu. Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Birinci Kongresi için bir manifesto bile hazırlanmıştı. 1897-1898 kışında Vladimir İlyiç'in adına Struve'u sık sık görmeye gidiyordum. Struve o sıralar **Novoye Slovo** (Yeni Dünya) dergisini çıkarıyordu; ayrıca karısı eski bir arkadaşımdı. O günlerde Struve'u inceledim. O zaman için bir Sosyal-Demokrat'ı ama, onun o kitabiliği ve "yaşamın canlı ağacına"** karşı olan büyük ilgisizliği —ki Vladimir İlyiç'te bu konuda büyük bir ilgi vardı— beni şaşırtırdı. Struve benim için bir çeviri işi buldu ve baskıya ha-

---

* Petersburg'un içinden geçen Neva nehrinin ortasında ve Kışlık Saray'a bakan bir kule. Çarlık döneminde bu kule siyasi suçlular için cezaevi olarak kullanıldı. —yayımcı.

** Goethe'den (Faust'ta Mephistopheles'in kullandığı) biraz değiştirilerek aktarılan bir alıntı. «Bütün kuram sevgili dostum gridir, oysa gerçek yaşamın altın ağacı, her zaman yeşildir.» —yayımcı.

zırlanmasını da üzerine aldı. Bununla beraber çeviri işini sıkıcı bularak çabucak bıktı. (Benzer işlerde, Vladimir İlyiç benimle birlikte saatlerce otururdu. Ancak o zamanlar çalışma tarzı çok başkaydı; onunla yapılan bir çeviri işi bile zevkle yapılan bir iş oluveriyordu). Struve, dinlenmek için Fet'i okurdu. Birisi, Lenin'in Fet'i okumaktan hoşlandığını yazmış. Bu doğru değildir. Fet, köleliğin ateşli bir savunucusuydu ve onda dişinize dokunacak birşey bulamazdınız. Eğer Fet'ten hoşlanan birisi varsa bu Struve'du.

Tugan-Baronovski'yi de tanıdım. Karısıyla —Lydia Davidova— (**Mir Boji** 'Tanrının Dünyası' dergisinin sahibi, Lydia'nın annesiydi) okul arkadaşıydık, ve ara sıra ziyaretlerine giderdim. Lydia, çok iyi ve zeki bir kadındı, ama biraz iradesi zayıftı. Kocasından daha zekiydi. Kocasıyla konuşurken onun bizden biri olmadığını hissederdiniz. Bir gün —sanırım Kostrama grevinin desteklenmesi için— para koparmak üzere yardım makbuzuyla Tugan-Baronovski'ye gittim. Birşeyler verdi, kaç ruble olduğunu hatırlamıyorum, ama "grevlerin niye desteklenmesi gerektiğini anlamıyorum; grev işverenle savaşmak için yetersiz bir yöntemdir." diye küçük bir konferansını da dinlemek zorunda kaldım. Parayı aldıktan sonra hemen uzaklaştım oradan.

Sürgünde bulunan Vadimir İlyiç'e duyduğum ve gördüğüm herşeyi yazıyordum. Bununla birlikte, örgütün çalışmalarına ilişkin yazabildiklerim çok sınırlı oluyordu. Birinci Kongre günlerinde örgütümüz yalnızca dört kişiden oluşuyordu: S. I. Radçenko, karısı Lyubov, Sammer ve ben. Delegemiz Radçenko idi. Ancak Radçenko, dönüşünde bize, Kongre'ye ilişkin hemen hemen hiçbir şey anlatmadı. Bir kitabın kapağı içine gizlenmiş ve zaten bilinen Struve'un "Manifestosu"nu çıkardı ve hıçkırmaya başladı. Kongre'ye katılan delegelerin neredey-

se tümü tutuklanmıştı.

Ben Ufa Gubernia'sına üç yıllığına sürgün edilmiştim, fakat Vladimir İlyiç'in yaşadığı Minusinske Uzeyd'indeki Şuşenskoye köyüne, onun nişanlısı olduğunu söyleyerek naklimi sağlamıştım.

SÜRGÜNDE

(1898-1901)

Minusinsk'e, yol masraflarını kendi cebimden ödeyerek, annemle birlikte gittim. Krasnoyarsk'a 1898 yılının 1 Mayıs'ında vardık. Buradan Minusinsk'e Yenisey nehri üzerinden gemiyle gidecektik, ancak nehir ulaşımı henüz başlamamıştı. Krasnoyarsk'da buradan geçen ve bu işlerde tecrübeli olan bir grup Sosyal-Demokrat sürgünle benim için bir görüşme ayarlayan **Narodopravets*** Tyutçev ve karısıyla tanıştım. Sürgünler

---

* **Narodopravets:** Küçük burjuva aydınlarınca 1893'de kurulan **Narodnoye Prove** Partisi'nin üyesi. Partinin kurucuları Natanson, Tyutçev, Aptekman ve ötekilerdi. **Narodopravets**'ler sosyalizm için mücadeleyi reddediyor ve tek amaç olarak «siyasal özgürlük uğruna, muhalefet güçlerinin çarlık yönetimine karşı mücadelede birleşmesini» kabul ediyorlardı. Örgüt, Çar tarafından 1894 ilkbaharında dağıtıldı. —yayımcı.

arasında aynı davada benimle birlikte yargılanan iki yoldaş —Lengnik ve Silvin— de vardı. Askerler, fotoğraflarının çekilmesi için sürgünleri getirdiler ve biraz ötede ikram ettiğimiz sosis ve ekmekleri yemeye koyuldular.

Minusinsk'te, 1 Martçılar'dan* olan ve Sibirya'da ömür boyu sürgün cezasına çarptırılan, Arkadi Tyrkov'u görmeye gittim ve eski bir okul arkadaşım olan kız kardeşinin selâmlarını ilettim. Ayrıca, 1885'deki "Proletariat"** davasıyla ilişkili olarak kürek cezasına çarptırılan, cezaevinde ve sürgünde çok zor günler geçiren Polonyalı yoldaş Felix Kohn'u ziyaret ettim. O, bende, görüşlerinden ödün vermeyen yaşlı bir insan etkisi bıraktı.

Vladimir İlyiç'in yaşadığı Şuşenskoye'ye vardığımızda ortalık alaca karanlıktı. O sırada kendisi avdaydı. Yükümüzü indirdik ve kulübeye buyur edildik. Sibirya'nın Minusinsk yöresinde, köylüler çok temiz ağaçtan kulübelerde yaşarlar. Yerler evde dokunmuş parlak kilimlerle kaplıydı; duvarlar badanalanmış ve Sibirya çamı dallarıyla süslenmişti. Vladimir İlyiç'in odası küçük olmakla birlikte tertemizdi. Kulübenin geriye kalan kısmını annemle bana verdiler. Ev sahibimizin ailesi ve bütün komşular içeri doluştular ve bizi inceleyip büyük bir merakla sorguya çektiler. Sonunda Vladimir İlyiç avdan döndü. Ev sahibi ona, Oscar Engberg'in (Petersburg'lu bir sürgün işçi) sarhoş geldiğini ve bütün kitaplarını etrafa dağıttığını söyledi. İlyiç, hışımla merdivenlere koştu. Tam o sırada ben kapı önündeki sundurmaya çıktım ve karşılaştık. O gece uzun uzun konuştuk.

Şuşenkoye'de, her ikisi de işçi, iki sürgün daha vardı. Birisi, karısı ve altı çocuğuyla Lodz şehrinden Polon-

---

* 1 **Martçılar**: 1 Mart 1881'de Çar II. Alexander'in öldürülmesinden suçlu bulunan Narodovolts'ler —yayımcı.

** **Proletariat** : 1882-1886 yılları arasında faaliyet gösteren Polonya'daki ilk devrimci işçi partisi. — yayımcı.

yalı şapkacı, Sosyal-Demokrat Prominski, öteki Finlandiya uyruklu, Oscar Engber adındaki Putilov Fabrikası işçisiydi. Her ikisi de iyi yoldaşlardı. Prominski, sessiz, ağırbaşlı ama sağlam kişiliği olan bir adamdı. Az okuyor ve az biliyordu, ama sınıf güdüsü son derece gelişmişti. O zamanlar hâlâ dindar bir kadın olan karısına karşı tutumu, hoşgörülü bir takılma şeklindeydi. **Ludu roboczy, poznaj swoje siły, pierwszy maj*** vb. gibi Lehçe devrimci şarkılar söylemekte pek ustaydı. Koroya, çocuklar ve Sibiryada pek çok şarkı söyleyen ve açıkça bundan hoşlanan Vladimir İlyiç de katılırdı. Prominski ayrıca, Vladimir İlyiç'in öğrettiği rusça devrimci şarkıları da söylerdi. Prominski, çalışmak üzere Polonya'ya dönmeyi plânlıyordu ve çocuklarına kürk paltolar yapabilmek için küçük bir tavşan ordusunu öldürmüştü. Bununla birlikte hiçbir zaman Polonya'ya dönemedi. Yalnızca Krasnoyarsk'a biraz daha yakın bir tren istasyonunda iş buldu ve ailesiyle birlikte oraya taşındı. Çocukları büyüdüler. Prominski'nin kendisi, çocukları ve hatta karısı bile Komünist oldular. Çocuklarından biri savaşta öldü, bir başkası İç Savaş'ta ölümden zor kurtuldu ve şimdi Çita'da oturmaktadır. Prominski 1923 yılında ülkesine dönmek üzere Rusya'dan ayrıldı ancak yolda tifüsten öldü.

Öteki işçi, Oskar, başlı başına ayrı bir tipti. Bir greve katıldığı ve grev süresince zorbaca davranışlarda bulunduğu gerekçesiyle sürgüne gönderilmişti. Her konuda oldukça çok okumuştu, ancak sosyalizme ilişkin yalnızca pek zayıf bilgisi vardı. Bir keresinde, Volost'a yaptığı geziden dönmüştü. "Yeni bir rahip gelmiş," dedi, "İkimiz de aynı inançları paylaşıyoruz." "Ne demek istiyorsun?" dedim. "O ve ben, ikimiz de devrime karşıyız." diye cevap verdi. Vladimir İlyiç'le hepten şaşırıp kaldık.

* Çalışan İnsanlar ve Bir Mayıs —yayımcı.

Ertesi gün onunla birlikte oturup **Komünist Manifesto**'sunu (Kitabı Almanca'dan çeviriyordum) okumaya başladık; bitirdikten sonra **Kapital**'e geçtik. Derslerimizin birinde, Prominski içeri girdi ve oturup piposunu tüttürmeye koyuldu. Oscar'a, okuduğumuz şeylere ilişkin bir soru sordum, cevaplandıramadı. Soruyu onun yerine, gülümseyerek ve rahatlıkla Prominski cevaplandırdı. Bu olaydan sonra Oskar, bir hafta süreyle bütün derslerini ekti. Herşeye karşın iyi bir adamdı. Şuşenskoye'de başka siyasal sürgün yoktu. Vladimir İlyiç, okulun öğretmeniyle arkadaşlık kurmaya çalıştığını, ama bir iş çıkaramadığını anlattı. Öğretmen, yerel soylulardan, yani papazla bir iki dükkân sahibinden yanaydı. Zaman öldürmek için yaptıkları iş yalnızca iskanbil oynamak ve içki içmekti. Öğretmenin herhangi bir toplumsal soruna karşı ilgisi yoktu. Daha o zamanlar sosyalist fikirli olan Prominski'nin büyük oğlu Leopold, öğretmenle sürekli tartışırdı.

Vladimir İlyiç'in çok sevdiği bir köylü dostu vardı. Otuz yaşlarındaki bu veremli adam, Zhuravlyov'du. Zhuravlyov eskiden köy rahipliği yapmıştı. Vladimir İlyiç bu adamın doğuştan devrimci, protestan* olduğunu söylerdi. Zhurovlyov zenginlere açıkça karşı çıkar, en küçük bir haksızlığa göz yummazdı. Her zaman bir yerlere gezmeye giderdi, kısa süre sonra veremden öldü.

İlyiç'in bir başka dostu da, birlikte sık sık ava gittiği bir yoksul köylüydü. İnsanların en sadesi olan bu adamın adı Sosipatiç'ti. Vladimir İlyiç'e çok şey öğretmiş ve ona çeşitli garip hediyeler vermeyi adet edinmişti. Bir keresinde canlı bir turna kuşu, br keresinde de sedir ağacı kozalağı hediye etmişti.

Vladimir İlyiç Sosipatiç ve Zhuravlyov'un aracılı-

---

* Burada bir kelime oyunu yapılıyor. **Protestan** kelimesinin bir anlamı da, karşı çıkan, protesto eden demektir. —ç.n.

kaldığı iyi halli bir köylüyle aralarında geçen konuşmağıyla Sibirya köylerini incelemişti. Bir gün bana, evinde yı anlattı. Adamın çiftliğinde çalışan işçilerden birisi, deri çalmış. Zengin köylü, işçiyi bir derede yakalamış ve hemen orada işini bitirmiş. Bununla ilgili olarak İlyiç, küçük mülk sahiplerinin, yanlarında çalışan işçileri çılgınca bir acımasızlık ve katı yüreklilikle nasıl sömürdüklerine değinmişti. Gerçekten, Sibirya'daki tarım işçileri araba atı gibi çalışırlar ve bayramlar dışında hiçbir zaman uykularını bile yeterince alamazlardı.

İlyiç'in köyü incelemek için bir başka yöntemi daha vardı. Pazar günleri ücretsiz hukuk danışmanlığı yapardı. İşinden kovulan bir altın madeni işçisinin, işverene karşı açtığı davayı kazanmasına yardımcı olmasıyla avukat olarak ünü, büsbütün artmıştı. Bu başarının haberi köylüler arasında çabucak yayıldı ve çeşitli sorunları olan erkek ve kadınlar İlyiç'e gelmeye başladılar. İlyiç, onları dikkatle dinler, konunun derinlerine iner ve ondan sonra bir akıl verirdi. Bir gün, yirmi verst* uzaktan gelen bir köylü, çok neşeli geçen düğününe kendisini davet etmeyen kayın biraderini nasıl dava edebileceğini soruyordu. "Eğer şimdi onu ziyaret edersen, kayın biraderin sana bir bardak içki ikram etmez mi?" "Eder." Vladimir İlyiç, adamı kayın biraderiyle barışmaya razı etmek için tam bir saat uğraştı. Kimi zaman köylülerin anlattıklarından birşey çıkarmak güç olurdu; bu nedenle Vladimir İlyiç hep, davaya, ilişkin belgelerin bir kopyasını getirmelerini isterdi. Bir keresinde, zengin bir adamın boğası, yaşlı bir kadının ineğini boynuzlamış. Volost mahkemesi, boğa sahibinin kadına on ruble vermesini buyurmuş. Kadın kararı kabul etmemiş ve davaya ilişkin bütün belgelerin bir kopyası-

* **Verst:** Rusya'da kullanılan bir kilometreden biraz fazla (1.067 km.) uzunluk birimi —ç.n.

nı istemiş. Yargıç yardımcısı, "Sen ne istiyorsun, ak ineğin bir kopyasını mı?" diye gülmüş kadına. Çok öfkelenen kadın, koşarak Vladimir İlyiç'e geldi. Bazan, hakkı yenenin, şikâyetini Vladimir İlyiç'e ileteceği tehdidinde bulunması, suçlunun pes etmesine yetiyordu.

Vladimir İlyiç, Sibirya köylerini iyice, inceledi. O zamana dek yalnızca Volga köylerini biliyordu. Bir gün bana anlatmıştı: "Annem çiftçilik yapmamı isterdi. Başladım ama sonradan boşuna uğraştığımı anladım. Köylülerle ilişkilerim normal olmadı."

İşin aslına bakılırsa, bir sürgün olarak, Vladimir İlyiç'in hukuksal işlere karışma hakkı yoktu, ama Minusinsk'deki o günler, özgürce günlerdi. Gözetim, uygulamada yok denecek kadar azdı.

Yargıç yardımcısı —bolluk içinde yaşayan bir köylüydü— "sürgünlerinin" kaçmasından çok bize satacağı dana etini düşünüyordu. Şuşenkoye'de yaşam şaşılacak kadar ucuzdu. Vladimir İlyiç'in ayda sekiz ruble olan ödeneği, ona temiz bir oturacak yer, yemek, çamaşır ve giysilerinin onarımı gibi olanaklar sağlıyordu. Doğrusu öğle ve akşam yemekleri oldukça sadeydi. Bir hafta, bir koyun kesiliyor ve Vladimir İlyiç koyun tükenene kadar hergün etle besleniyordu. Daha sonra et yine haftalık alınıyor, hizmetçi kız, sığırların yemini hazırlamak amacıyla kullanılan bahçedeki teknede, pirzolaları çıkarmak için eti doğruyordu. Vladimir İlyiç hafta boyunca bu pirzolaları yiyordu. Ne varki, hem kendisine hem de cins bir Gordon tazısı olan Zhenka adlı köpeğine yetecek süt ve kaymak bulunuyordu. İlyiç bu köpeğe, avı gözetlemeyi, vurulan hayvanı getirmeyi ve köpeklere özgü başka bir sürü oyunlar öğretmişti.

Ziryanov'lar —ev sahiplerimiz— sık sık içki alemleri düzenliyorlar ve evin erkekleri sarhoş oluyorlardı. Ayrıca evdeki yaşantıdan çeşitli bakımlardan rahatsız

olduğumuz için, kısa süre sonra yanında sebze bahçesi de bulunan bir kulübenin yarısını ayda dört rubleye kiralayarak oraya taşındık. Kendi başımıza bir ev kurduk. Yazın ev işlerine yardım edecek birini bulmak olanaksızdı. Rus sobasıyla annem ve ben uğraşıyorduk. Bazen ben, köfteli çorbayı soba demiriyle devirir, köfteleri kömürlerin üzerine saçardım. Ama zamanla alıştım. Bahçede her türlü sebze —hıyar, kabak, havuç, pancar ve daha neler neler— yetiştiriyorduk. Küçük sebze bahçemden gurur duyardım. Vladimir İlyiç'le evin arkasında bir meyve bahçesi de yaptık ve bu amaçla ormana gidip şerbetçi otu getirdik. Ekim ayında, Paşa adında bir hizmetçi kız bulduk. Kemikli dirsekleriyle, onüç yaşında, çok sıska bir kız olan Paşa kısa sürede işleri eline aldı. Ona okuma-yazma öğrettim. Paşa, annemin, kendine özgü uyarılarıyla duvarları süsledi. İçine, "Oskar Engber ve Prominski geldiler, 'siyasal şarkılar' söylediler; ben de söyledim." diye notlar aldığı bir günlük tutmaya başladı.

1 Mayıs'ı nasıl kutladığınızı hatırlıyorum.

Sabahleyin, temiz yakası ve kıravatıyla tam bayramlık bir görüntü içinde, yeni bir para gibi ışıldayan, Prominski geldi. Onun bu durumu çabucak bizi de etkiledi ve üçümüz, köpeğimiz Zhenka'yı da alarak Oskar Enberg'e gittik. Zhenka neşeyle havlayarak önden koşuyordu. Şuşa nehri boyunca yürüdük. Buzlar çözülmüş, suyun üzerinde sürükleniyorlardı. Zhenka buzlu suyun içinde dolaştı ve Şueşnskoye'nin tüylü bekçi köpeklerine aynı şeyi yapmaları için meydan okudu.

Bizim gelişimiz Oscar'ı heycanlandırmıştı. Hepimiz onun odasında oturup hep beraber şarkı söylemeye başladık:

İşte geldi, kutlu ilk günü Mayıs'ın!
Hiçbir keder onun yolunu tıkamasın.

Bağırın, çınlasın güçlü türküler,
Mutlu grevimiz başlıyor bugün!
Pek gecikmez polisler bulur izi
Kirli aylıklarını haketmek için,
Parmaklık ardına koyarlar bizi.
Yuh olsun polislere! Ne gelir elden,
Avuçlarımızda usulca erir Mayıs
Ama siz gene de bağırın: BİZ KORKMAYIZ,
Selâm, selâm sana,
Kutlu Mayıs!

Şarkıyı Rusça söyledikten sonra bir de Lehçe söyledik ve 1 Mayıs'ı yemekten sonra kırlarda kutlamayı kararlaştırdık. Öyle de yaptık. Kırda altı kişiydik —Prominski iki küçük oğlunu da birlikte getirmişti. Her zamanki gibi güler yüzlüydü. Kuru bir tepeciğin üzerine çıkan Prominski, cebinden kırmızı bir mendil çıkardı, yere serdi ve başı üzerinde amuda kalktı. Çocuklar zevkten çığlıklar attılar. Akşam da bizim evde toplandık ve yine şarkılar söyledik. Prominski'nin karısı da geldi. Annem ve Paşa da koroya katıldılar.

O gece İlyiç ve ben, bir gün bizim de katılacağımız muazzam işçi gösterilerini düşünmekten uyuyamadık.

İşin içine bir de çocuk girdi. Karşımızda mesleği keçe-çizme yapmak olan Letonyalı bir göçmen oturuyordu. Bu adamın ondört çocuğu olmuş ama yalnızca bir tanesi yaşamıştı —Minka. Baba müzmin bir sarhoştu. Altı yaşında olan Minka, soluk küçük yüzü ve parlak gözleriyle, çok ciddi lâflar eden bir çocuktu. Hergün bizi ziyarete gelirdi. Kapının hızla açılıp, annesinin diktiği kalın ceketin içinde, boynunda atkısı, başında kocaman kalpağıyla küçücük bir surat göründüğünde biz yataktan yeni kalkmış olurduk. "Ben geldim." diye seslenirdi sevinçle. Annemin ona tutkun olduğunu ve Vladi-

mir İlyiç'in mutlaka komik birşey söyleyip kendisiyle oynayacağını bilirdi.

Minka'nın annesi koşarak gelir.

"Yavrum, ortalıkta hiç para gördün mü?" derdi.

"Evet, masanın üzerinde gördüm, ordan alıp kutuya attım."

Biz ayrıldığımızda Minka üzüntüden hastalandı. Minka şimdi hayatta değil. Babası bir mektup yazarak Yenisey Nehrinin karşı tarafından bir parça toprak verilmesini istedi — "..ihtiyarlığımda yiyecek yeterli birşeyler bulabilmek için."

Hane halkımız büyümeye devam ediyordu. Son sahip olduğumuz şey bir kedi yavrusuydu.

Sabahları ilk iş olarak, Vladimir İlyiç'le birlikte, Struve'un bana bulduğu Webb çevirisinin başına otururduk. Akşam yemeğinden sonra da, bir iki saat birlikte "**Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**"ni temize çekerdik. Ayrıca yapacak bir sürü tuhaf işler vardı. Bir gün Potresov, iki haftadan fazla tutmamak kaydıyla, Kautski'nin Berstein'ı eleştiren kitabını yolladı. Her işimizi bir yana bıraktık ve kitabı çevirmeyi tam zamanında bitirdik. Çalışmalardan sonra yürüyüşe çıkardık. Vladimir İlyiç tutkulu bir avcıydı. Kendisine bir deri pantolon yaptırdı ve çevredeki tüm bataklıklarda sinsi sinsi av peşinde koştu! Doğrusu bu bataklıklarda kuın gibi av kaynıyordu. Buraya ilk geldiğimde, baharda, gördüklerim karşısında oldukça şaşırmıştım. Prominski gelir —o da tutuklu bir avcıydı— ve suratında kocaman bir gülümsemeyle: "Yaban ördekleri gelmişler, gördüm onları." derdi. Biraz sonra, ördeklerden söz ederek Oscar damlardı. Saatlerce ördeklerden konuşurlardı. Ertesi bahar, ben de ördeklere ilişkin konuşabiliyorduın artık —ördekleri kim görmüş, nerde görmüş, ne zaman görmüş. Kışın donundan sonra doğa, gürültülü yaşamıyla bahara dönüşürdü. Ege-

menliği güçlenirdi doğanın. Güneşin batışı. Baharın tarlalarda oluşturduğu geniş su birikintilerinde yüzen yaban kuğuları. Koruluğun kıyısında durur, derenin şırıltısını ve kekliklerin çiftleşme çağrılarını dinlerdik. Vladimir İlyiç Zhenka'yı tutmamı ister ve kendisi koruluğa dalardı. Ben, heyecandan titreyen köpeği tutarak orada dikilirken, doğanın bu gürültülü uyanışının bütün damarlarımı karıncalandırdığını hissederdim. Vladimir İlyiç tutkulu bir avcıydı ama çabuk heyecanlanmaya eğilimliydi. Güzün, uzaktaki orman içi açıklığa giderdik. Vladimir İlyiç, "Biliyor musun, şimdi bir tavşana rastlasam, vurmam onu; çünkü av torbamı yanıma almadım. Taşıması çok sıkıntılı olur." derdi. Ama sıçrayıp gelen bir tavşanı görünce dayanamazdı.

Güz sonlarında, Yenisey üzerinde buz parçalarının yüzmeye başladığı zaman, adalarda tavşan avına gittik. Tavşanlar artık beyazlaşmaya başlamıştı. Adada bir yere kaçamayan tavşanlar, ortalıkta keçiler gibi koşuşuyorlardı. Bizim avcılar, bunlardan bazan bir kayık dolusu avlarlardı.

Moskova'da, yaşamının son yıllarında da Vladimir İlyiç, o eski zevki alınamakla birlikte yine de ara sıra ava giderdi. Bir keresinde, tilki avı düzenledi; ve Vladimir İlyiç bu girişimi büyük bir ilgiyle karşıladı. "Zekice bir buluş." dedi, flamaları gördüğünde. Tilkiyi kovalayanlar, hayvanı doğru onun bulunduğu yere yönelttiler ama İlyiç silâhını çok geç kavradı. Tilki durdu, ona baktı ve koruluğun içinde kayboldu. "Neden ateş etmedin?" diye sordum. "Tilki o kadar güzeldi ki." diye karşılık verdi.

Nehirlerin donduğu ama henüz karın yağmaya başlamadığı güz sonlarında, nehrin üzerinde gezintiye çıktık. Buzun altında, küçücük balıklar ve çakıl taşları bile açıkça seçilebiliyordu. Görüntü sihirli bir ülke izleni-

mi veriyordu. Kışın, termometrelerdeki cıvanın donduğu günlerde, nehirler de dibe kadar donardı ve buzun üzerinden akan su hemencecik buzdan bir kabuk bağlardı. Ayaklarınızın altında çıtırdayan bu buz kabuğu üzerinde kilometrelerce kayabilirdiniz. Vladimir İlyiç bu sporan müthiş hoşlanırdı.

Vladimir İlyiç, akşamları genellikle felsefe kitapları, —Hegel, Kant ya da Fransız maddecileri— çok yorulduğunda ise Puşkin, Lermentov ya da Nekrasov'u okurdu.

Vladimir İlyiç Petersburg'a ilk geldiğinde, onun hakkındaki bilgilerim kulaktan dolmaydı. Stepan Radçenko, onun yanlızca ciddi kitaplar okuduğunu ve ömründe bir kez bile roman okumadığını söylemişti. O zaman buna çok şaşmıştım. Daha sonraları, onu daha iyi tanıdığımda, her nedense bu konu hiç ortaya çıkmadı ve ancak Sibirya'da anladım ki, bu hikâye düpedüz uydurma imiş. Vladimir İlyiç, yalnızca Turgenyev'i, Tolstoy'u, Çerniçevski'nin "Ne Yapmalı"sını okumakla kalmaz, bunları defalarca okurdu. İyi bildiği klasiklerden genellikle çok hoşlanırdı. Daha sonra, Bolşevikler iktidara geldiğinde, Gozisdat'a* klasiklerin yeniden ucuz baskılarını yapma görevini verdi. Fotoğraf albümlerinde, akrabalarının ve eski siyasal suçluların yanısıra Zola, Herzen ve Çerniçevski'nin** birkaç fotoğrafı bulunurdu.

Posta haftada iki kez gelirdi. Mektuplaşmalarımız oldukça yoğundu. Anna İlyiniça —Lenin'in kız kardeşi— Petersburg'da olup bitenlere ilişkin ayrıntılı mektuplar yazıyordu. Nina Struve ise bana yazardı. Aklıma gelmişken, küçük oğlu hakkında "..artık başını *tutmaya* başladı ve hergün ona Darwin ve Marx'ın fotoğraflarını gösteri-

** Vladimir İlyiç, özelikle Çerniçevski'yi çok beğenirdi. Çerniçevski'nin bir fotoğrafı üzerine şöyle yazmıştı; «Falan tarihte doğmuş, 1889'da öldü» —N. Krupskaya.

* Devlet Basım Evi —yayımcı.

yoruz ve 'Darwin amcaya selâm ver, Marx amcaya selâm ver' diyoruz ve çocuk öyle komik bir şekilde başını sallıyor ki.." diye yazdığını belirteyim. Uzak sürgün yerlerinden, Turukhansk'daki Martov'dan, Orlov'daki Potresov'dan ve Vyatka Gubernia'dan mektuplar alıyorduk. Bununla beraber, en çok mektup, komşu köylere dağılmış yoldaşlardan geliyordu. Şuşenskoye'den elli vers uzaklıktaki Minusinsk'ten Krizhizhanovski'ler ve Starkov; otuz vers ötedeki Yermakovskoye'de yaşayan Lepeşinski, Vanayev, Silvin ve Panin (Panin, Oscar'ın bir dostuydu) mektup yazarlardı. Yetmiş verst uzaktaki Tes'de Lengnik, Şapoval ve Baramzin kalıyordu ve Kurnatovski ise bir şeker fabrikasında yaşıyordu. Akla gelen her konuda —Rusya'ya ilişkin haberler, gelecek için plânlar, kitaplar, yeni eğilimler ve felsefe— mektuplaşıyorduk. Özellikle Lepeşinski ile satranç problemleri konusunda bile mektuplaşıyorduk. Vladimir İlyiç mektupla satranç oynuyordu. Taşları satranç tahtasının üzerine dizer ve önünde düşüncelere dalardı. Bu işe öylesine merak sarmıştı ki, bir kere uykusunda, "Atı oraya oynarsa, ben de kalemi şuraya çekerim." diye sayıklamıştı.

Hem Vladimir İlyiç, hem de ağabeysi Alexander küçüklüklerinden beri tutkulu satranç oyuncusuydular. Babaları da satranç oynarmış. "Babam önceleri bizi yenerdi," diye anlatmıştı Vladimir İlyiç bir keresinde. "Ama sonradan ağabeyim ve ben elimize bir satranç kitabı geçirdik ve babamı yenmeye başladık. Bir gün babamla, bir elinde şamdan, bir elinde satranç kitabı, bizim üst kattaki odadan çıkarken karşılaştık. O da satranç kitabını okumuştu."

Vladimir İlyiç Rusya'ya döndüğünde satrancı bıraktı. "Satranç çok zaman alıyor ve çalışmalarımızı engelliyor." Vladimir İlyiç, hiçbir işi yarım yamalak yapmayı beceremediği ve ne olursa olsun yaptığı işe kendini bü-

tünüyle verdiği için, dinlendiği ya da yurt dışında siyasi mülteci olarak yaşadığı yıllarda bile satranç tahtasının başına genellikle gönülsüz otururdu.

Vladimir İlyiç'in ilk gençlik yıllarından beri çalışmasına sekte vuran herşeyi bir yana bırakabilme konusunda büyük bir ustalığı vardı. "Okul çağındayken buzda kaymayı severdim, ama beni yorup uykumu getirdiği için çalışmalarımı engelliyordu, bu nedenle bıraktım." demişti.

"Bir zamanlar." diye anlatmıştı bir sırası geldiğinde, "Latinceye çok meraklıydım." "Latinceye mi?" demiştim merakla. "Evet, ama öteki çalışmalarımı engellediği için bıraktım." Çok sonraları, **Lef*** Dergisinde Vladimir İlyiç'in yazılarındaki cümle kuruluşu ve üsluba ilişkin bir makalede, onun yazılarının Romalı söylevcilerin konuşmalarına benzediğini okuduğumda, Vladimir İlyiç'in Latin yazarlara olan merakını anladım.

Sürgündeki öteki yoldaşlarla yalnızca mektuplaşmakla kalmıyor, sık olmamakla birlikte, ara sıra onlarla buluşuyorduk da.

Bir keresinde Kurnatovski'yi görmeye gittik. İyi bir yoldaş ve çok bilgili bir Marksistti, ama yaşam ona haşin davranmıştı. Zalim bir babanın egemenliğinde geçen çocukluk ve sonradan sürgün ardı sıra sürgün, tutukluluk üstüne tutukluluk. Hemen hemen hiçbir iş tutamamıştı, bir iki aylık özgürlükten sonra uzun süreler için yeniden içeri alınırdı. Hiçbir zaman gerçek bir yaşamı olmamıştı. Bir küçük olay belleğimde cap canlı duruyor. Çalıştığı şeker fabrikasının yakınından geçiyorduk. Birisi pek küçük, iki kız yanımız sıra yürüyordu. Büyüğünün elinde boş, küçüğünün elinde ise pancar dolu bir

* Moskova'da 1923'lerde ortaya çıkan bir edebiyat grubunun —Sol Sanat Cephesi— kısaltılmış adı. Grup, (1923-1925) yılları arasında Lef adında bir dergi çıkardı. —yayımcı.

kova vardı. "Utanmıyor musun, koskocaman kız, küçücük çocuğu yük taşıtmaya." diye söylenmişti. Kurnatovski büyük kıza. Kız da Kurnatovski'ye şaşkın şaşkın bakmıştı. Tes'e de gittik. Krizhizhanovski'den şöyle bir mektup almıştık: "**İspravnik**" biz Teslilere bir karşı gelme olayından çok kızgın, hiçbir yere ayrılmamıza izin vermiyor. Bizim burada jeolojik bakımdan çok ilginç bir dağ var. Ona mektup yazın ve bu dağı incelemek istediğinizi bildirin." Vladimir İlyiç iş olsun diye **İspravnik**'e mektup yazdı ve, kendisiyle, yardımcı olarak karısına Tes'e gitme izni istedi. **İspravnik** bir ulakla izin verdiğini bildirdi. Üç rubleye, bir atla hafif bir araba kiraladık —arabanın sahibi olan kadın, atın güçlü bir hayvan olduğu ve çok obur olmadığı konusunda bize teminat verdi— ve yola koyulduk. 'Çok obur olmayan' hayvan, inatçı birşey çıktı fakat herşeye rağmen Tes'e vardık. Vladimir İlyiç, Lengnik'le Kant, Baranzin'le Kazan çalışma grupları konusunda görüştü. Çok güzel sesi olan Lengnik, bize şarkılar söyledi. O gezi, bütünüyle çok tatlı bir anıdır.

Birkaç kere de Yermakovskoye'ye gittik. İlkinde, "Credo"yla** ilgili bir önergeyi kabul etmek amacıyla (Vaneyev verem hastasıydı, ölmek üzereydi ve yatağı hepimizin toplandığı büyük odaya taşınmıştı). Önerge oy birliğiyle kabul edildi. İkincisinde ise, Vaneyev'in cena-

---

* Yörenin, sürgünlerin bağlı olduğu, en yüksek kamu görevlisi —ç.n.

** Bir grup «Ekonomist'in (Prokopoviç, Kuskova ve ötekiler) 1899 yılında yayınladığı, Rus «Ekonomizmi»ndeki oportünizmi en çarpıcı bir şekilde açıklayan manifestoya **Credo** (İlke) deniyordu. Lenin, «Credo»ya açıklayıcı bir protestoyla cevap verdi. **Rus Sosyal-Demokratları'nın Protestosu** adıyla bilinen bu belge, Sibirya'daki onyedi siyasal sürgünün yaptıkları bir toplantıda görüşüldü ve oy birliğiyle kabul edildi; daha sonra yurt dışında Plehanov tarafından yayınlandı —yayımcı.

zesinde bulunmak üzere gittik.

"Aralıkçılar"ın ikisi kısa sürede eylemin dışında kalmışlardı —Zaporozhets, cezaevinde aklını oynatmış, Vaneyev ise yakalandığı hastalıktan ölmüştü. Her ikisi de, işçi hareketinin meşalesinin daha güçlü yanmaya başladığı bir sırada dünyadan göçmüşlerdi.

Yılbaşı akşamı, bütün Sosyal-Demokrat sürgünlerin toplandığı Minusinsk'e gittik.

Minusinsk'de sürgün olarak **Narodovolts**'ler —Kohn, Tyrkov ve başkaları— de vardı. Bu eski devrimciler, Sosyal-Demokrat gençliğe karşı kuşku duyuyorlardı. Onların gerçek devrimciler olduklarına inanmıyorlardı. Bu konuda, benim Şuşenskoye'ye gelişimden az önce, Minusinsk yöresinde bir olay meydana gelmişti. Minusinsk'de yaşayan Raiçin adlı bir Sosyal-Demokrat vardı. Yurt dışındaki "Emeğin Kurtuluşu" grubuyla ilişkiliydi. Raiçin kaçmaya karar verdi. Kaçışı için gerekli para bulunmuş fakat henüz bir tarih saptanmamıştı. Raiçin, parayı aldığı sırada öylesine berbat bir ruhsal durumdaydı ki, kimseye söylemeden ortadan kayboldu. Eski **Narodovolts**'lar, Raiçin'in kaçacağını bildikleri halde ve polisin bir arama yapması halinde hazırlıklı olabilmelerini sağlamak için kendilerini uyarmadıklarından Sosyal-Demokratları suçluyorlardı. Sinirler gergindi. Şuşenskoye'ye gelişimde, Vladimir İlyiç bana olayı anlattı. "Bu sürgün skandallarından daha kötü birşey olamaz" dedi. "İnsanları müthiş heyecanlandırıyorlar. Bu İhtiyarlar'ın, başlarından geçen bunca olaydan ve kürek cezasından sonra, sinirleri zaten yeterince bozuk. Biz bu tür skandallara kendimizi kaptırmamalıyız, bizim herşeyimiz ilerde, bu tür olaylarla kendimizi harcatmamalıyız." Vladimir İlyiç, İhtiyarlar'dan kopma yanlısıydı. Bu kopuşun kesinleştiği toplantıyı hatırlıyorum. Onlardan kopma kararı önceden verilmişti; şimdi bütün sorun, bunu mümkün olan en acısız

bir şekilde gerçekleştirmekti. Zorunlu olduğu için onlardan ayrıldık, ama bunu hiçbir kötü düşüncemiz olmadan, aslında üzülerek yaptık. Bundan sonra da onlardan uzak durduk.

Genel olarak bizim sürgün hayatımız o kadar kötü değildi. O yıllar, ciddi çalışma yıllarıydı, Sürgünlük günlerimizin sonu yaklaştıkça, Vladimir İlyiç daha çok bizi bekleyen çalışmayı düşünüyordu. Rusya'dan gelen haberler sınırlıydı. Orada "Ekonomizm" taraftar kazanıyordu ve ortada sözü edilecek bir Parti yoktu. Rusya'da bizim herhangi bir matbaamız da bulunmuyordu ve Bund'un aracılığıyla yayın işlemini yürütme girişimi ise başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Öteyandan, çalışmalarımızın temel sorunlarına ilişkin görüşlerimizi ortaya koymaksızın, artık kendimizi halkın anlayabileceği kitapçıklar yazmakla sınırlandıramazdık. Parti çalışmaları tamamen dağılmış, ard arda gelen tutuklamalar her türlü sürekliliği olanaksız kılmıştı. Halk, "Credo"larla ve **Raboçaya Mysl**'ın görüşleriyle karşı karşıyaydı. **Raboçaya Mysl**, her halde "Ekonomistler"in etkisiyle, "Biz işçiler, sizin Marx'larınızın ve Engels'lerinizin hiçbirini istemiyoruz" diye yazan bir işçinin mektubunu yayınlamıştı.

L. Tolstoy, gezisinin ilk bölümü sırasında, insan geride bıraktıklarını, ikinci bölümü sırasında ise ilerde kendisini bekleyenleri düşünür diye yazmıştı bir yerde. Sürgünde de aynen böyleydi. Başlangıçta en önemli sorun, geçmişin özetlenmesiydi. Sonraları daha çok gelecekte olacakları düşündük. Vladimir İlyiç, Parti'yi içinde bulunduğu durumdan kurtarmak, çalışmayı uygun kanallara yöneltmek ve bunun için uygun bir Sosyal-Demokrat liderlik kurmak amacıyla ne yapmak gerektiği sorununu ayrıntılarıyla düşündü. Nereden başlamalıydık? Vladimir İlyiç, sürgünün son yılında, daha sonra **Iskra** gazetesiyle, **Ne Yapmalı?** ve Bir Yoldaşa **Mek-**

tup gibi yazılarında geliştirdiği bir örgüt planı üzerinde kafa yordu. Yapılacak iş, bütün Rusya'yı kapsayacak bir gazete örgütleyerek işe başlamaktı. Gazete yurt dışında kurulmalı, Rusya'daki örgütler ve faaliyetlerle mümkünkün olduğu kadar sıkı bağlar kurmalı ve mümkün olan en iyi ulaşım düzenlemeleri sağlanmalıydı. Vladimir İlyiç neredeyse hiç uyumuyordu ve son derece zayıflamıştı. Planının en ince ayrıntıları üzerinde çalışmak amacıyla bütün gece çalışıyordu. Konuyu Krizhizhanovski ve benimle tartışıyor, Martinov ve Potresov'la mektuplaşıyor; ve onlarla yurt dışına çıkmak için hazırlıklar yapıyordu. Günler geçtikçe, kendini çalışmaya verebilmek için giderek sabırsızlanıyordu. Tam o sıralarda, bir rastlantı sonucu, ellerinde arama emriyle, polis çıkageldi. Biryerlerde, Lyakhovski'nin Vladimir İlyiç'e yazmış olduğu bir mektubun posta alındısını bulmuşlardı. Mektup, Fedoseyev* için bir mezar taşı yaptırılmasına ilişkindi ve bu jandarmaların arama yapması için güzel bir bahaneydi. Arama 1899 yılının Mayıs'ında oldu. Oldukça masum birşey olan bu mektubu buldular ve bütün mektuplarımızı elden geçirdiler ama işe yarar birşey çıkaramadılar. Petersburg'da edindiğimiz eski alışkanlık uyarınca, yasa dışı yazışmalarımızı ötekilerden ayrı tutuyorduk. Kitaplığın alt gözünden başka, evde birşey saklayacak pek bir yer de yoktu. Vladimir İlyiç, jandarmaların üzerine çıkması için bir sırayı ortaya sürdü ve çeşitli istatistik yayınlarının bulunduğu üst gözlerden aramaya başladılar. O kadar yoruldular ki, alt göze bakamadılar; ve orada yalnızca benim pedagoji kitaplarım bulunduğu yolundaki açıklamamla yetindiler. Arama tehlikesiz atlatıldı, ama bunu sürgün cezamıza bir iki yıl daha eklemek için bir bahane yapmalarından çok korktuk.

---

* Devrimci Marksizmin Rusya'daki öncülerinden —ç.n.

O günlerde kaçmak, daha sonra olduğu gibi, olağan işlerden değildi. En azından işler karışabilirdi, çünkü yurt dışına çıkmadan önce Rusya'da pek çok örgütsel çalışma yapmak gerekiyordu. Ancak herşey yolunda gitti ve sürgün cezamız uzatılmadı.

Vladimir İlyiç'in sürgün cezasının sona ermesi üzerine, 1900 Şubat'ında Rusya'ya doğru yola çıktık. İki yılda çok güzel bir kız olan Paşa, o gece nehirler gibi göz yaşı akıttı. Minka, kâğıt, kalem, resim ve arkada bıraktığımız öteki ufak tefek şeyleri toplayıp evine taşımakla meşguldü. Kuşkusuz çok heyecanlanmış olan Oscar, gelip bir sandalyenin kenarına ilişti. Bana hediye olarak, **Kapital**'e ilişkin birlikte çalıştığımız derslerin anısına, üzerine "Karl Marx" yazılmış, kitap şeklinde bir yaka iğnesi getirmişti. Ev sahibi hanım ve komşuları içeri bakıp duruyorlardı. Köpeğimiz bütün bu gereksiz telaşın nedenini anlayamıyor, herşeyin yerli yerinde olduğundan emin olmak için, burnuyla bütün kapıları açıyordu. Annem, tozdan sık sık hapşırarak, eşyaları toplamaya uğraşıyor; Vladimir İlyiç, işbilir bir edayla kitapları bağlıyordu.

Starkov ve Olga Silvina'yı almak üzere Minusinsk'e geldik. Bütün sürgün arkadaşlar burada toplanmıştı ve aralarından birinin Rusya'ya döndüğü zaman görülen alışılmış ruh hali egemendi. Herkes, o gün gelince nereye gideceğini ve nasıl çalışacağını düşünüyordu. Vladimir İlyiç, kısa sürede Rusya'ya dönecek olan herkesle ortak çalışma için ayarlamalar yapmış; şimdi de kalacak olanlarla mektuplaşma işini düzenlemeye çalışıyordu. Herkes, önemsiz şeylerden söz ederken, Rusya'yı düşünüyordu.

Baramzin, kendisine miras bırakılan Zhenka'ya sandviçler veriyor, ama köpek aldırış etmiyordu. Zhenka, annemin ayakları arasına yattı ve her hareketini izleye-

rek gözlerini ondan ayırmadı.

Sonunda, uzun keçe çizmeler, topuklara kadar kürk paltolar v.s. giymiş olarak yola koyulduk. Yenisey nehrinden aşağı, kızakla, dolunaydan yararlanarak gece ve gündüz 300 verst yol aldık. Vladimir İlyiç, her konaklama yerinde bizi titizlikle sarıyor, birşey unutmamamız için çevreyi gözden geçiriyor ve çok üşüyen Olga Silvina'yla şakalaşıyordu. Son hızla yolculuk ediyorduk, —içinde çok terlediği konusunda bize teminat verdiği için— üste alınan kürk pelerini giymeyen Vladimir İlyiç, ellerini annemden ödünç aldığı manşonun içine sokmuş oturuyor; ve düşünceleri, gönlünce çalışma olanağı bulacağı Rusya'ya doğru ondan önce uçuyordu.

Ufa'ya vardığımız gün oradaki yoldaşlar, A. D. Tsyurupa, Sviderski ve Krokhmal, ziyaretimize geldiler. "Altı otele baktık" dedi Krokhmal titreyerek, "en sonunda sizi bulduk."

Vladimir İlyiç Ufa'da iki gün kaldı; ve oranın yerlileriyle konuştuktan sonra annemi ve beni yoldaşlarımızın koruyuculuğuna emanet ederek Petersburg'a hareket etti. O iki günden tek hatırladığım şey, Vladimir İlyiç'in Kazan'dan tanıdığı eski bir **Narodovolts** olan Çetvergova'ya yaptığımız ziyarettir. Çetvergova'nın Ufa'da bir kitabevi vardı. Vladimir İlyiç daha ilk gün, onu görmeye gitti ve onunla konuşurken sesinde ve yüzünde değişik bir nezaket göze çarpıyordu. Daha sonra, Vladimir İlyiç'in **Ne Yapmalı?**'nın sonuna yazdıklarını okuduğunıda bu ziyareti hatırladım. "Pek çokları," (işçi hareketinin genç Sosyal-Demokrat liderleri anlamına) "devrimci gibi düşünmeye **Narodnaya Volya** taraftarları olarak başladılar. Hemen hepsi çok gençken terörcü kahramanlara coşkuyla taptılar. Bu kahramanca geleneklerin büyüleyici etkilerinden kurtulmak mücadeleyi gerektirdi; ve bunu, **Narodnaya Volya**'ya sadık kalmaya kararlı ve de

genç Sosyal-Demokratların büyük saygı duydukları kimselerle kişisel ilişkilerin kesilmesi izledi." (Eserleri, Cilt 5, s. 483-484).* Bu bölüm, Vladimir İlyiç'in kendi biyografisinin bir parçasıdır.

"Asıl" çalışmanın başladığı bir sırada ayrılmak zorunda bulunmamız bir talihsizlikti; ancak Vladimir İlyiç'in, Petersburg'a ulaşma olanağı bulunduğu bir sırada, Ufa'da kalması aklımıza bile gelmedi.

Vladimir İlyiç, daha sonra Potresov ve çocuklarıyla birlikte, L. N. Radçenko'nun yaşadığı Pskov'a gitti.** Bir keresinde Vladimir İlyiç, Radçenko'nun küçük kızları Zhenyurka ve Lyuda'nın, Potresov ve kendisini nasıl taklit ettiklerini anlatmıştı. Çocuklar odada, elleri arkalarında aşağı yukarı dolaşıyorlar ve birisi "Bernstein" diyor, öteki "Kautsky" diye karşılık veriyormuş.

Vladimir İlyiç Pskov'da, ilerde yurt dışında kurulacak ve bütün Rusya'ya yönelik gazeteyle ülkeyi birbirine bağlayacak ilişkileri yönetecek örgütün ilmiklerini titizlikle örmüştü. Babuşkin ve öteki yoldaşlarla toplantılar yapmıştı.

Yavaş yavaş kendimi Ufa'ya alıştırdım, bazı dersler ve çeviri işi buldum.

Ufa'ya gelişimden kısa süre önce, o bilinen sürgün skandallarından birisi patlak vermiş ve bunun sonucunda Sosyal-Demokratlar iki kampa ayrılmışlardı. Bir kampta Brokhmal, Tsyurupa ve Sviderski, öteki kampta ise Plaksin kardeşler, Saltykov ve Kuyatkovski vardı. Çaçina ve Aptekman tarafsızdılar ve her iki grupla ilişkilerini sürdürüyorlardı. Birinci grup bana daha yakındı ve kısa sürede onlara katıldım. Bu grup bir çeşit çalışma yapıyordu ve ordaki yoldaş topluluğunun en etkili-

* Bu kitapta, V.İ. Lenin'in Eserleri'ne yapılan atıflar, aksi belirtilmedikçe, 4'üncü Rusça baskısınadır —yayımcı.

** Lenin, Pskov'a 10 Mart 1900'de gitmiştir. —yayımcı.

siydi. Oniki Sosyal-Demokrat işçiden oluşan bir grubun bulunduğu demiryolu atelyeleriyle ilişki kurmuşlardı. En etkin işçi Yakutov'du. Sık sık, kitap almak ve konuşmak için beni ziyarete gelirdi. Marx'ı "halkın anlayabileceği şekle sokmaktan" pek çok söz ederdi ama, kitabı bulmayı başardığında kendisi okuyamadıydı. "Zamanım yok" diye bana yakındı. "Biliyor musun, köylüler sorunlarıyla bana geliyorlar. Gücenmemeleri için hepsiyle konuşmam gerekiyor ve bu insana zaman bırakmıyor." Karısı Nataşa'nın da kendisinden yana olduğunu ve sürgünlüğün onları korkutmadığını söylerdi. Heryerde yaşamını kazanırdı, elleri onu beslerdi. Gizlilik teknikleri konusunda iyi yetişmişti ve böbürlenmekten, kahramanlık taslamaktan ve palavradan nefret ettiği kadar başka hiçbir şeyden nefret etmezdi. Ona göre herşey sessizce ve etkili bir şekilde yapılmalıydı.

Yakutov, 1905 yılında Ufa'da kurulan cumhuriyetin devlet başkanı oldu. Daha sonra, gericiliğin güçlendiği yıllarda, Ufa cezaevinde asıldı. Tüm cezaevi —herkes kendi hücresinde— bir ağızdan haykırıp, ölümünü hiçbir zaman unutmayacaklarına ve bunu asla bağışlamayacaklarına and içerken, o cezaevi avlusunda öldü.

Başka işçilere de çalışmalarında yardım ettim. Bunlardan birisi, küçük bir fabrikada çalışan ve bana yerli işçilerin yaşantılarını anlatan genç bir metal işçisiydi. Çok sinirli bir adamdı. Sonradan, Sosyalist-Devrimcilere katıldığını ve cezaevinde aklını kaçırdığını öğrendim.

Ziyaretime gelenlerden birisi de, yasa dışı el yazmalarını içine saklamak amacıyla, büyük bir özenle çifte ciltler yapan Krilov adında veremli bir ciltçiydi. Krilov,, el yazmalarını mukavva haline sokar ve bunları cilt kapağı olarak kullanırdı. Bana yerli matbaacıların çalışmalarına ilişkin pek çok şey anlatırdı.

Daha sonra **Iskra**'ya gönderilen mektuplar, bu bilgi-

lere dayanıyordu.

Çalışmalarımızı, Ufa'nın içinde olduğu kadar, çevredeki fabrikalarda da sürdürüyorduk. Ust-Katavsk atelyesindeki doktorun yardımcısı, bir Sosyal-Demokrattı. Bu kadın, oradaki işçiler arasında propaganda faaliyetini yürütüyor ve büyük sıkıntısını çektiğimiz, halkın anlayabileceği türden yasa dışı yayınların dağıtımını yapıyordu.

Çeşitli fabrikalarda birkaç Sosyal-Demokrat öğrenci bulunuyordu. Ufa'dak örgütümüzün, Ekaterinburg'da kaçak bir adamı vardı Mazarov adındaki bu işçi, Martov'la birlikte sürgün yaşadığı Turunhansk'tan gelmişti. Bununla birlikte, çalışmalar onunla pek ileri gitmiyordu.

Ufa il (guberniya) merkeziydi ve Sterlitemak, Birsk ve yöredeki öteki kasabalarda yaşayan sürgünler, hep buraya gelmek için izin almaya çalışırlardı. Üstelik Ufa, Sibirya'yı Rusya'ya bağlayan yol üzerinde yer alıyordu. Sürgünden dönen yoldaşlar, iş bulmak için bazı ayarlamalar yapmak amacıyla buraya uğrarlardı. Bunlar arasında Martov (bir süreden beri Turukhansk'tan ayrılmayı becerememişti) G. İ. Okulova ve Panin de bulunuyordu. Lydia Knipoviç (Dayı) yasalara aykırı olarak Astrakhan'dan, Rumyantsev ve Portugalov ise Samara'dan geldiler.

Martov, Poltava'ya gitti. Kendisiyle ilişki kurduk ve onun aracılığıyla yasa dışı yayınlar elde etmeyi bekliyorduk. Sözkonusu yayınlar, sanırım benim ayrılışımdan bir hafta sonra geldi; ve onları almaya giden Kvyatkovski, Sibirya'da beş yıl sürgün cezasına katlanmak zorunda kaldı —yayınları içeren sandık yolda kırılıp açılmıştı. Aslında Kvyatkovski, örgütün etkin bir üyesi değildi; sandığı getirmeyi üzerine alması, sandığın, sahibinin kızına ders verdiği bira fabrikasının adresine gönderilmiş

olmasındandı.

Ufa'da **Narodovolts**'lar da bulunuyordu —Leonoviç ve daha sonraları Borozdiç.

Ülkeden ayrılmadan hemen önce, Vladimir İlyiç yeni bir cezadan zor kurtulmuştu. Pskov'dan Petersburg'a Martov'la birlikte geldiler. Polisce izlenmiş ve tutuklanmışlar. Vladimir İlyiç'in yeleğinin cebinde Küçük Teyze'den (A. M. Kalmikova) aldığı 2000 ruble ve sıradan bir faturanın arkasına görünmez mürekkeple yazılmış ilişki kurulacak kişilerin listesi varmış. Jandarmaların aklına, o faturayı ateşin üzerine tutmak gelmiş olsaydı, Vladimir İlyiç hiçbir zaman yurt dışında bütün Rusya'yı kapsayan bir gazeteyi kuramamış olacaktı. Ama şansı varmış, aşağı yukarı on gün sonra serbest bırakılmış.

Vladimir İlyiç, bu olaydan sonra, bana allahaısmarladık demek için Ufa'ya geldi. Son görüşmemizden bu yana yapmayı başardığı işlerle, görebildiği kişiler hakkında bana bilgi verdi. Doğal olarak Ufa'ya gelişi dolayısıyla birkaç toplantı yapıldı. Kendisini bir **Narodovolts** kabul eden Lenoviç'in, daha "Emeğin Kurtuluşu" grubunu bile duymamış olduğu ortaya çıktığında Vladimir İlyiç'in nasıl parladığını hatırlıyorum: "Bunu bilmeyen bir devrimci düşünün! 'Emeğin Kurtuluşu' grubunun yazdıklarını bilmeden, incelemeden birlikte çalışacağı partiyi bilinçli bir şekilde seçmesi mümkün müdür?"

Vladimir İlyiç, sanıyorum Ufa'da bir hafta kaldı.

Yurt dışından bana, Zemstvo yöneticilerinin adreslerine postaladığı kitaplar içinde, daha çok şifreyle yazılmış mektuplar gönderiyordu. Gazete konusunda, işler Vladimir İlyiç'in istediği hızda ilerlemiyordu. Plehanov'la anlaşmakta güçlük çekiyordu. Mektupları kısa ve neşesizdi; "Geldiğinde hepsini anlatacağım,", "Plehanov'la olan çalışmayı, bütün ayrıntılarıyla senin için bir kenara yaz-

dım" gibi cümlelerle bitiyordu.

Sürgünlüğümün sona ermesini sabırsızlıkla bekliyordum. Bir de bunun üstüne, Vladimir İlyiç'ten uzun bir süredir mektup alamamıştım.

Dayı'yı (Lydia Knipoviç) görmek için Astrakhan'a gitmeye karar vermiştim, ama acelem vardı, gidemedim.

Annem ve ben Moskova'da Maria Alexandrovna'yı (Vladimir İlyiç'in annesi) görmeye gittik. O zaman tek başınaydı; kızlarından Maria cezaevinde, Anna ise yurt dışındaydı.

Maria Alexandrovna'yı çok sevdim. Her zaman başkalarına karşı saygılı ve nazikti. Vladimir İlyiç annesini çok severdi. "Muazzam irade gücü vardır" demişti bana bir keresinde; "ağabeyimin başına gelenler babamın sağlığında olsaydı, neler olurdu bilemiyorum."

Vladimir İlyiç, annesinin fikri dayanıklılığının yanısıra, onun insanlara karşı incelik ve kibarlığını da almıştı.

Yurt dışında yaşadığımız sırada, kendini oğluna biraz olsun yakın hissedebilmesi için, mektuplarımda yaşantımızı becerebildiğim en canlı şekilde ona anlatıyordum. 1897 yılında, Vladimir İlyiç Sibirya'da sürgündeyken, (ben henüz ona katılmamıştım) gazeteler Moskova'da ölen bir Maria Alexandrovna Ulyanova'nın ölüm ilânını yayınlamışlar. Engberg anlattı: "Vladimir İlyiç'i görmeye gittim, yüzü kâğıt gibi beyazdı. 'Annem öldü.' dedi." Fakat ölüm ilânının, aynı adda başka bir kadına ait olduğu anlaşıldı.

Maria Alexandrovna, büyük oğlunun idam edilmesi, kızı Olga'nın ölümü ve öteki çocuklarının sık sık tutuklanması nedeniyle çok acı çekmişti.

Vladimir İlyiç 1895 yılında hastalandığında, annesi ona bakmak üzere hemen geldi ve yemeklerini kendi elleriyle pişirdi. Tutukluluğunda annesi yine yanındaydı.

Ziyaret günlerinde oğlunu görmeye geliyor, cezaevinin kasvetli bekleme odasında saatlerce oturuyor ve ona paketler getiriyordu. Maria Alexandrovna, başının azıcık titremesi dışında hiç değişmemişti.

Vladimir İlyiç'e iyi bakacağıma ona söz verdim, oysa sözümü tutamadım...

Annemi Moskova'dan Petersburg'a götürüp yerleştirdim ve oradan yurt dışına çıktım. Bu yolculuğum sırasında başımdan bazı tuhaf olaylar geçti. Vladimir İlyiç'in yurt dışında Modracek adıyla yaşadığını sandığım için Prag'a gittim.

Vladimir İlyiç'e bir telgraf çektim. Prag'da beni kimse karşılamadı. Bekleyebildiğim kadar bekledim, sonra kasketli bir arabacıya işaret ettim, sepetlerimi arabasına yükledim ve hareket ettik. İşçi mahallesine gelince dar bir dönemeçten geçerek büyük bir apartmanın önünde durduk. Binanın açık olan pencerelerinde, sayısız kuştüyü yatak havalandırılıyordu.

Uçarcasına dördüncü kata çıktım. Kapıyı, sarı saçlı ufak tefek bir çek kadını açtı. Bütün söyleyebildiğim, "Modracek, Herr Modracek" oldu. Bir işçi çıktı kapıya, "Modracek benim" dedi. Şaşkınlıktan kekeleyerek, "Hayır olamaz, o benim kocamdır." Sonunda, Modracek'in aklı başına geldi. "Tamam, siz Herr Rittmeyer'in karısı olacaksınız. O Münih'te oturuyor, ama benim aracılığımla size, Ufa'ya mektup ve kitap gönderiyordu." Modracek bütün gününü bana ayırdı, Avusturya'daki harekete ilişkin bilgi verdi, ben de ona Rusya'daki harekete ilişkin bilgi verdim. Karısı bana yaptığı işlemeleri gösterdi ve Çeklere özgü bir çeşit köfte ikram etti.

Münih'e,* orda herkes elbiseyle dolaşırken, ben kürk manto içinde indim. Önceki deneylerimden akıllandığım

* N. Krupskaya, Münih'e 1901 Nisan'ının ortalarında gitmiştir. —yayımcı.

için bavulumu emanete bıraktım ve Rittmeyer'i aramak üzere bir tranvaya bindim. Evi buldum. 1 No.'lu daire bira eviydi. Tezgâhın arkasındaki küçük, tombul Almana yaklaştım ve sanki yine bir aksilik olduğu duygusuyla ürkek bir şekilde Herr Rittmeyer'i sordum. "Benim." dedi biraevinin sahibi. Büsbütün perişan, mırıldandım: "Olamaz, o benim kocamdır."

Ve orda dikilmiş, bir çift aptal gibi birbirimize bakıyorduk. Sonunda Rittmeyer'in karısı içeri girdi ve bana şöyle bir baktıktan sonra, 'Tamam, Herr Meyer'in karısı olmalı, Sibirya'dan gelecek karısını bekliyordu. Sizi ona götüreyim" dedi.

Frau Rittmeyeri izledim. Büyük binanın arka bahçesinden, içinde kiracı yokmuş gibi görünen bir daireye geldik. Kapı açıldı; ve işte, bir masanın başında Vladimir İlyiç, Martov ve İlyiç'in kızkardeşi Anna İlyiniçna oturuyorlardı. Ev sahibi hanıma teşekkür etmeyi bile unutarak, Vladimir İlyiç'e bağırmaya başladım: "Allah kahretsin, bana yazıp nerede olduğunu bildiremez miydin?"

"Bildirmez olur muyum! Seni karşılamak üzere günde üç kez istasyona gidiyorum. Burayı nasıl buldun?"

Sonradan öğrendik ki, kitabın gönderildiği Zemstvo yöneticileri, okumak için kitaba el koymuşlar.

Daha sonraları pek çok Rus aynı şekilde yolculuk etti. Şlyapnikov, Cenevre yerine önce Cenova'ya gitti. Babuşkin, az kalsın Londra yerine Amerika'ya gidiyordu.

MÜNİH

(1901-1902)

Vladimir İlyiç, Martov ve Potresov, yurt dışına yasal pasaportlarla çıkmış olmalarına rağmen, Münih'te sahte kimliklerle yaşamayı —Rusya'dan gelecek arkadaşlarımızı tehlikeye atmamak, bavullar, mektuplar vb. şeylerle yurda yasa dışı yayınları daha kolay gönderebilmek açısından— ve buradaki Rus topluluğundan uzak durmayı kararlaştırdılar.

Münih'e geldiğimde, Vladimir İlyiç bu Rittmayer'le birlikte ve Meyer adı altında, kütüğe kayıt olmaksızın yaşıyordu. Bir birahane işleten Rittmayer Sosyal-Demokrattı ve İlyiç'i evinde gizliyordu. Vladimir İlyiç, bakımsız bir odada bekâr hayatı yaşıyor ve yemeklerini, kendisine sıkı bir Mehlpeise rejimi uygulayan bir Alman kadınının lokantasında yiyordu. Sabah ve akşamları, titizlikle kendi elleriyle yıkadığı ve lavabonun yanındaki çiviye astığı, bir teneke kaptan çay içiyordu.

Kaygılı görünüyordu. İşler, istediğinden daha ağır ilerliyordu. O günlerde, Vladimir İlyiç'in yanısıra, Martov, Potresov ve Vera Zasuliç de Münih'te yaşıyorlardı. Plehanov ve Axelrod, gazetenin doğrudan kendi kontrolları altında, İsviçre'de bir yerde, yayınlanmasını istiyorlardı. Onlar, —önceleri Zasuliç de— **İskra**'ya pek fazla önem vermiyorlar ve bu gazetenin oynayabileceği, sonradan gerçekten de oynadığı, örgütsel rolü anlamakta tamamen yetersiz kalıyorlardı. Onlar **Zarya**'ya* çok daha fazla önem veriyorlardı.

"Sizin bu **İskra**'nız saçma" demişti Vera Zasuliç başlangıçta. Şaka olarak söylenmiş olsa da bu tutum, herşeye rağmen, bütün girişimin yeterince değerlendirilemediğini ortaya koyuyordu. Vladimir İlyiç, **İskra**'nın siyasi mülteci çevrelerinden uzak tutulmasını ve gizli yöntemlerle çalışılmasını düşünüyordu. Bütün bunlar, Rusya ile ilişkilerin, yazışmaların, ajanların gelişinin kolaylaştırılmasını sağlamak bakımından son derece önem taşıyordu. İhtiyarlar ise, bunu, gazetenin İsviçre'ye taşınmasını ve onların önderliğine razı olmayı istememek, bağımsız bir davranış çizgisi izlemeyi yeğlemek, şeklinde yorumlama eğilimindeydiler; ve bu nedenle yardımcı olmak için pek acele etmiyorlardı. Vladimir İlyiç bu tutumu seziyor ve kaygılanıyordu. "Emeğin Kurtuluşu" grubuna, Plehanov dışında, özel yakınlığı, Axelrod ve Vera Zasuliç'e karşı büyük saygısı vardı. "Zasuliç'i görene kadar sabret" demişti Münih'e geldiğim ilk akşam. "Son derece dürüst bir kadındır." Ve gerçekten haklıydı.

Vera Zasuliç, "Emeğin Kurtuluşu" grubundan olup da kendisini Iskra ile gerçekten özdeleştiren tek kişiy-

---

* Zarya (Şafak), Iskra yazı kurulunca 1901-1902 yıllarında Stuttgart'a yayınlanan Marksist bilimsel ve siyasal gazete. Yalnız dört sayı çıkmıştır. Lenin'in önemli gençlik yazılarının çoğu bu gazetede yayınlanmıştır. —yayımcı.

di. Münih ve Londra'da bizimle birlikte yaşadı; **Iskra** ve yazı kurulu onun dünyadaki her şeyiydi. Onların neşesi ve kederi, onun neşesi ve kederiydi. Soluduğu hava Rusya'dan gelen haberlerdi.

"Biliyor musun, **Iskra** ilerliyor." demişti gazetenin etkisi artıp, yayıldığı sıralarda. Vera Zasuliç sık sık, mülteci olarak yaşadığı uzun, umutsuz yılları anlatırdı.

Biz, yurt dışında, "Emeğin Kurtuluşu" grubunun yaşadığı mülteci hayatını hiçbir zaman yaşamadık. Rusya ile sıkı ve sürekli ilişkileri sürdürdük, her zaman oradan ziyaretimize gelenler oldu. Rusya'nın bir taşra kasabasında yaşamış olsak, burada olduğu kadar yurda ilişkin bilgi sahibi olmazdık. Rusya'ya ilişkin çalışmalarımızın dışında hiçbir yaşantımız yoktu. Rusya'da olaylar gelişiyor, işçi hareketi güçleniyordu. "Emeğin Kurtuluşu" grubu, Rusya'dan gelen her öğrencinin büyük bir olay olduğu günlerde ve gericiliğin azdığı bir dönemde yurt dışında yaşıyordu ve anavatandan kopmuştu. 1890'ların başında, Klasson ve Korobko, yurt dışında onları ziyaret ettikten sonra ülkeye döner dönmez karakola çağrılmışlardı; ve Plehanov'un neden ziyaret ettikleri sorulmuştu. Polis gözetimi iyi örgütlenmişti.

Bütün "Emeğin Kurtuluşu" grubu içinde, en yalnız hayatı Vera Zasuliç yaşıyordu. Plehanov ve Axelrod'un aileleri vardı. Vera Zasuliç çok kere kendini ne kadar yalnız hissettiğini anlatırdı. "Kimsem yok." derdi ve hemen sonra duygularını gizlemek için telaşlanırdı. "Beni seviyorsunuz, biliyorum; ama öldüğümde yapacağınız şey, belki en çok bir bardak daha az çay içmek olacak."

Onun bir eve ve aileye olan özlemi, kendisinin de garip bir evde başkalarının yanında büyümüş olması nedeniyle daha da keskinleşiyordu. Dimka'nın küçük oğlunu ne büyük bir sevgiyle dizlerinde hoplatırdı. (Dimka, P. G. Smiddoviç'in kız kardeşiydi). Bir ev kadını olarak

da akla gelmedik yetenekler ortaya koyardı. "Komün" de yemek pişirme sırası ona geldiğinde, alış verişi de kendisi yapardı. (Vera, Martov ve Alexeyev, Londra'da komün düzeninde bir ev yaşantısı sürdürdüler). Oysa, onda böyle evcil eğilimlerin bulunabileceği çok az kişinin aklına gelebilirdi. Bir Nihilist yaşantısı sürdürür, derbeder giyinir, hiç durmaksızın sigara içerdi. Odası, şaşılacak derecede dağınıktı ve kimsenin odayı toplamasına izin vermezdi. Yemek yiyişi de oldukça garipti. Bir gaz sobasının üzerinde et kızartıp, etin ucundan makasla kestiği küçük parçaları ağzına atışını hatırlıyorum.

"İngiltere'de yaşadığım sırada" diye anlatmıştı; "İngiliz hanımlar benimle arkadaşlık kurmak istediler ve sordular: 'Eti ne kadar kaynatırsınız?' 'Belli olmaz.' 'Eğer karnınız açsa on dakika yeter, yok aç değilseniz üç saat kadar falan.' Bu onları susturdu."

Vera, yazacağı birşey olduğunda, odasına kapanır ve yalnızca kahve ile yetinirdi.

Müthiş yurt özlemi çekiyordu. Sanırım 1899'da kaçak olarak Rusya'ya gitti —birşey yapmak için değil, iş olsun diye... "**Mujikleri** görüp, burunlarının büyüyüp büyümediğini anlamak için" Ve **Iskra** yayınlanmaya başladığında, bunun tam bir Rus işi çalışma olduğuna inandı ve bütün gücüyle ona sarıldı. **Iskra**'dan ayrılmak, onun için Rusya'dan bir kere daha kopmak ve yurt dışındaki mülteci yaşantısının bataklığına yeniden gömülmek anlamına gelecekti.

Bu nedenle, İkinci Kongre'de **Iskra** yazı kurulu sorunu ortaya atıldığında öfkeden köpürmüştü. Onun için bu, bir tutku değil, ölüm kalım meselesiydi.

1905 yılında Rusya'ya döndü ve orada kaldı.

Vera Zasuliç, ömründe ilk kez, İkinci Kongre'de Plehanov'a karşı çıktı. Plehanov'la yılların ortak mücadelesi içinde tanışmış, devrimci hareketin doğru yola

sokulmasında onun oynadığı muazzam rolü görmüş, onun bilgisini, parlak zekasını değerlendirmiş ve onu Rus Sosyal-Demokrasinin kurucusu olarak kabul etmişti. Plehanov'la en küçük bir anlaşmazlık onu son derece rahatsız ederdi. Bununla birlikte, bu kez ona karşı çıkmıştı.

Plehanov'un yazgısı acıklıydı. Kuramsal alanda onun işçi hareketine yaptığı hizmetler nerdeyse ölçülemez. Bununla beraber, uzun siyasi mültecilik yılları onu etkilemiş, onu Rusya'nın gerçeklerinden ayırmıştı. İşçilerin geniş kitle eylemleri, onun yurt dışına çıkmasından sonra başladı. Plehanov, çeşitli partilerin temsilcilerini, yazarları, öğrencileri, hatta tek tek işçileri tanıdı; ama Rus işçi sınıfını tanımadı, onlarla çalışmadı, onları içinde duymadı. Zaman zaman, Rusya'daki yeni eylem biçimlerinin üzerindeki peçeyi kaldıran ve yeni görüntüleri açığa çıkaran mektuplar geldiğinde, Vladimir İlyiç, Martov ve hatta Vera Zasuliç bunları defalarca okurlardı. Vladimir İlyiç, uzun süre odayı boydan adımlar ve gece uyuyamazdı. Cenevre'ye taşındığımızda, bu mektupları Plehanov'a göstermeye çalıştım ve onun tepkisi karşısında çok şaşırdım. Afallar gibi oldu, sonra inanmamış göründü ve bu konuda bir daha hiç konuşmadı.

Rusya'dan gelen bu mektuplara karşı tutumu, İkinci Kongre'den sonra daha da kuşkuluca oldu.

Bu durum karşısında önce incinmiş hissettim kendimi, ve sonra nedenini görmeye başladım. Rusya'dan o kadar uzun bir süre ayrı kalmıştı ki, insanın her mektubun değerini ölçmesini, üstü kapalı sözleri anlamasını olanaklı kılan ve deneyimlerle gelişen o yeteneği yitirmişti.

Rusya'dan gelen işçiler sık sık **Iskra**'ya uğrarlar ve kuşkusuz hepsi Plehanov'u görmek isterdi. Onu görmek bizi ya da Martov'u görmekten çok zordu, ama onu gör-

meyi başaran bir işçi, yanından kendini apışıp kalmış hissederek çıkardı. Plehanov'un fevkalade parlak kültürü, bilgisi ve ince zekası işçiyi etkilerdi, ancak onun yanından çıkarken işçinin bütün hissettiği, kendisiyle bu parlak kuramcı arasındaki geniş uçurumun varlığı olurdu. İşçi, kafasını birinci derecede meşgul eden, onunla konuşmak ve öğütlerini almak için can attığı sorunlara değinilmemiş olarak çıkardı onun yanından.

Ve eğer bir işçi Plehanov'dan farklı düşünür ve görüşlerini açıklamaya çalışırsa, Plehanov sinirlenir ve "sizin ana-babalarınız bacak kadardı ben..." derdi.

Mülteciliğinin başlangıcında böyle olmayabilir, ama yüzyılın başında, artık Rusya'ya ilişkin canlı duyguları kalmamıştı. 1905'te Rusya'ya dönmedi.

Axelrod, gerek Plehanov ve gerekse Zasuliç'ten daha örgütçüydü. Yeni gelenleri daha çok görür, onlara zamanın büyük kısmını ayırır, evinde yemeğe alıkordu. Her konuda, onlara ayrıntılı sorular sorardı.

Rusya'daki yoldaşlarla mektuplaşmayı sürdürüyordu ve gizlilik tekniklerinde çok başarılıydı. İnsan, siyasî mülteci olarak yıllarca İsviçre'de yaşayan bir Rus devrimcisinin neler hissetmiş olacağını gözünde çok iyi canlandırabiliyor! Axelrod, eski veriminin ancak dörtte biriyle çalışıyor, geceleri deliksiz uyuyamıyor ve yazı yazmak, onun için muazzam bir sıkıntı oluyordu —başladığı bir makaleyi bitirmesi aylar alıyor ve sinirleri çok gergin bir durumda yazdığı için el yazısı nerdeyse hiç okunmuyordu.

Onun el yazısı, Vladimir İlyiç'in her zaman canını sıkardı. "Her hangi bir kişinin, Axelrod'un içinde bulunduğu bu duruma düştüğünü görmek çok korkunç" derdi sık sık. Vladimir İlyiç, son hastalığı sırasında kendini tedavi eden Dr. Kramer'e de ara sıra Axelrod'un el yazısından söz ederdi. 1895 yılında ilk kez yurt dışına çık-

tığında, Vladimir İlyiç, örgütsel sorunları daha çok Axelrod'la görüşmüştü. Münih'e vardığında bana ondan çok söz etti. Hastalığı nedeniyle değil, yazmak ve hatta bir kelime konuşma olanağı bulamadığı durumlarda bile, gazetelerde Axelrod'un adına işaret ederek, şimdi ne yapmakta olduğunu sorardı bana.

Axelrod, **Iskra**'nın İsviçre'de yayınlanmaması ve Rusya ile olan haberleşme akımının kendisinden geçmesi gerçeği karşısında, acıklı bir tepki göstermişti. Bu onun, İkinci Kongre'de ortaya çıkan üç kişilik yazı kurulu sorunu konusundaki buruk tutumunu da açıklamaktadır. Kendisi yazı kurulundan uzaklaştırılmışken, **Iskra** örgütleyici bir merkez olacaktı! Ve bu, İkinci Kongre'de, Rusya'nın nefesinin her zamandan daha çok hissedildiği bir sırada olacaktı.

Ben Münih'e geldiğimde, "Emeğin Kurtuluşu" grubunun orada yaşayan tek üyesi Vera Zasuliç'ti. Bulgar pasaportuyla ve Velika Dimitriyevna adı altında yaşıyordu.

Başkalarının da Bulgar pasaportu vardı. Benim gelişime dek, Vladimir İlyiç tamamen pasaportsuz yaşamıştı. Ben geldiğimde, Bulgar Dr. Yordanov ve karısı Marika adında iki pasaport aldık ve ilânını gördüğümüz, işçilerin oturduğu bir evin bir odasını kiraladık. Benden önce, **Iskra**'nın sekreterliğini Inna Smidoviç —Leman— yapmıştı. O da Bulgar pasaportuyla yaşıyordu ve Partideki lâkabı Dimka'ydı. Vladimir İlyiç, Münih'e gelişimde bana, **Iskra**'nın sekreterliğine getirilmem için gerekli ayarlamayı yaptığını söyledi. Bu kuşkusuz, Rusya ile olan bütün ilişkilerin Vladimir İlyiç tarafından yakından kontrol edileceği anlamına geliyordu. Martov ve Potresov o zaman buna karşı çıkmışlar. "Emeğin Kurtuluşu" grubu ise o günlerde Iskra'ya hiçbir önem vermediği için, kendi adaylarını ortaya koymamıştı. Vladimir

İlyiç, bu ayarlamayı yaparken çok sıkıldığını, ama davanın yararı bakımından bunu zorunlu kabul ettiğini söylemişti. Bir anda işten baş kaldıramaz oldum. Çalışmalar şöyle örgütlenmişti: Mektuplar, Rusya'dan Almanya'nın çeşitli şehirlerindeki Alman yoldaşlara gönderiliyor, onlar bu mektupları Dr. Leman'a gönderiyorlar, o da bize iletiyordu.

Bundan kısa süre önce ilginç bir olay olmuştu. Rusya'daki yoldaşlarımız, sonunda Kişinev'de bir matbaa kurmayı başarmışlardı. Matbaanın yöneticisi Akim (Lieber —Leon Goldman'ın kardeşi), için Rusya'da yayınlanan kitapçıkları diktiği bir yastığı postayla Leman'ın adresine yollamıştı. Leman önce bir yanlışlık olduğunu düşünerek paketi almayı kabul etmedi, fakat bizimkiler meseleyi öğrenip tehlikeyi bildirince, postaneye gidip paketi aldı ve bundan böyle kendisine yollanan herşeyi —bir tren dolusu bile olsa— kabul edeceğini söyledi.

Iskra'ları Rusya'ya kaçak olarak sokacak ulaşım olanaklarımız henüz yoktu. Gazeteler başlıca, gizli bölmeleri olan bavullarda değişik yolcular aracılığıyla gönderiliyor ve Rusya'daki gizli adreslere ulaştırılıyordu.

Bu gizli buluşma yerlerinden birisi Pskov'daki Lepeşinski'ydi; bir başkası Kiev'de ve diğerleri çeşitli şehirlerdeydi. Rusya'daki yoldaşlar yayınları bavullardan çıkarıp, örgüte teslim ediyorlardı. Letts Rolau ve Skubik kanalıyla yapılacak düzenli göndermeler de henüz yeni başlamıştı.

Bütün bunlar çok zamanımızı alıyordu. Sonunda hiçbir şey çıkmayan türlü görüşmeler yüzünden de çok zaman harcanıyordu.

Elinde fotoğraf makinasıyla sınırda dolaşarak kaçakçılarla temas kurmayı planlayan ve fotoğraf makinasını kendisine bizim satın alıvermemizi isteyen bir adamla yapılan görüşmelerde, tam bir hafta harcadığımızı ha-

tırlıyorum.

Berlin, Paris, İsviçre ve Belçika'daki **Iskra** temsilcileriyle mektuplaşıyorduk. Para toplayarak, gönüllü yolcular bularak, adresler sağlayarak ve ilişkiler kurarak bize yardım etmeye çalışıyorlardı.

1901 Ekim'inde, sempatizan guruplardan, Yurt Dışındaki Devrimci Rus Sosyal-Demokratları Birliği adında bir örgüt kuruldu.

Rusya ile ilişkiler hızla gelişiyordu. **Iskra**'ya haber yollayanların en çalışkanlarından birisi Petersburg'lu işçi Babuşkin'di. Vladimir İlyiç, Rusya'dan ayrılmadan önce onu görmüş, haberleşmek için gerekli ayarlamaları Vladimir, Orekhovo-Zuyevo, Gus-Khrustalni, Ivanovo-Voznesensk, Khoma ve Kinesma'dan bir yığın haber gönderiyordu. Babuşkin, düzenli aralıklarla bu şehirleri dolaşır ve oradaki ilişkilerini pekiştirirdi. Ayrıca, Petersburg, Moskova, Urallar ve Güney'den de mektuplar geliyordu. Kuzey Birliği* ile de mektuplaşıyorduk. Ivanova-Voznesensk'ten, Birliğin temsilcisi Noskov geldi. Ondan daha katıksız bir Rus tipi düşünmek olanaksızdır. Mavi gözlü, beyaz tenli, azıcık kambur, tam bir köylü aksanıyla konuşan Noskov, gerekli ayarlamaları yapmak üzere elinde küçük bir bohçayla yurt dışında gelmişti. Ivanovo-Voznesensk'te bir fabrikanın sahibi olan amcası, sık sık karokola götürülen ve odası aranan bu yaramaz yeğeninden kurtulabilmek amacıyla, yolculuğu için gerekli parayı vermişti. Boris Nikolayeviç Naskov, (babuşkin'in takma adı; asıl adı, baba adıy-

---

* Kuzey Birliği diye de anılan Rus İşçilerinin Kuzey Birliği, Vladimir, Kostroma, ve Yaroslav (sonraları Tver) guberniyalarındaki Sosyal-Demokrat örgütlerin üyelerinden oluşan bir birlikti. 1900 yılında kurulan birliğin üyeleri arasında Varentsova, Noskov, Lyubimov ve Karpov da vardı. Birlik, 1902 yılında çar polisince dağıtıldı. —yayımcı.

la birlikte Vladimir Alexandroviç'tir) tecrübeli ve eylemci bir işçiydi. Onu, Ekaterinburg'a giderken Ufa'ya uğradığında tanımıştım. Yurt dışına ilişkiler kurmak üzere gelmişti. İlişki kurmak onun mesleğiydi. Onun, Münih'teki mutfağın sobası başında oturup, parıldayan gözlerle bize Kuzey Birliği'nin çalışmalarını anlatışını hatırlıyorum. Son derece heyecanlıydı ve Vladimir İlyiç'in soruları yalnızca ateşini körüklüyordu. Boris, yurt dışında kaldığı sürece, bütün ilişkilerini büyük bir titizlikle not ettiği bir defter tuttu: Falan ya da filan nerede yaşıyor, ne yapıyor ve nasıl yararlı olabilir? Daha sonra not defterini bize bıraktı. Bir örgütçü olarak çalışmasının, bir çeşit şiirsel özeliği vardı. Yaptığı çalışmayı ve —halkı— gereğinden çok ülküleştirmesine rağmen, gerçeçği olduğu gibi görme yeteneğinden yoksundu. İkinci Kongre'den sonra bir uzlaşıcı oldu ve daha sonra siyaset sahnesinde çekildi. Gericiliğin şahlandığı yıllarda öldü.

Münih'e başkaları da geliyordu. Beden önce Struve oradaymış. Onunla ilişkiler kopmaya doğru gidiyordu. Struve, Sosyal-Demokratik kamptan liberal kampa geçiyordu. Bu son ziyareti sırasında ciddi bir anlaşmazlık olmuş. Hem Vladimir İlyiç, hem de Plehanov ondan vazgeçmişler; ama Vera Zasuliç hala Struve için umutlu olduğunu düşünüyormuş Takılmak için Vera ve Potresov'a "**Struvé-freundliche partei**"* derdik.

Struve, Münih'e ben oradayken de geldi. Vladimir İlyiç onunla görüşmeyi kabul etmedi. Ben, Vera'nın evinde Struve'la görüştüm. Görüşme çok üzücü oldu. Struve son derece incinmiş hissediyordu kendini. Dostoyevski'nin tiplerine özgü bir hava vardı üzerinde. Kendisinin bir dönek olarak kabul edildiğini ve bu anlamda benzer şeyler söyledi; kendi kendisine eziyet eden bir kişi ro-

---

* **Struve'u Sevenler Partisi** —ç.n.

lü oynadı. Söylediklerinin tümünü hatırlamıyorum; ancak, o görüşmeden içim sıkılarak ayrıldığımı hatırlıyorum. O, açıkça bir yabancıydı, Parti'mize düşman birisiydi. Vladimir İlyiç haklı çıkmıştı. Daha sonra, Struve'un karısı —Nina Alexandrovna— şimdi kim olduğunu tam hatırlamadığım birisiyle, bize selâmlarını ve bir kutu şekerleme yollamıştı. Nina güçsüzdü, kocasının nereye doğru gittiğini anlayabildiğini sanmıyorum. Oysa Struve, nereye gittiğini biliyordu.

Benim gelişimden sonra bir Alman işçisinin evinde yaşadık. Bu aile, altı kişiydi ve tümü mutfakla küçük bir odada oturuyorlardı; ama herşeyleri tertemizdi. Çocuklar da üstü başı temiz ve terbiyeliydiler. Vladimir İlyiç'i ev yemekleriyle beslemeye karar verdim; tencereler ve tavalarla haşır neşir olmaya başladım. Herşeyi kendi odamızda hazırlıyor, ama evsahibi hanımın mutfağında pişiriyordum. Mümkün olduğu kadar az gürültü yapmaya çalışıyordum; çünkü o günlerde Vladimir İlyiç "**Ne Yapmalı?**"yı yazmaya başlamıştı. İlyiç yazı yazdığı zaman, çoğu kez yazacağı şeyi kendi kendine mırıldanarak odayı, bir aşağı bir yukarı ağır ağır adımlardı. Onun bu çalışma şekline artık alışmıştım ve yazı yazdığı zaman onunla hiç konuşmaz ya da birşey sormazdım. Daha sonra, yürüyüşe çıktığımızda, Vladimir İlyiç ne yazdığını, neler düşündüğünü bana anlatırdı. Bu, düşündüğünü yazıya geçirmeden önce kendi kendine mırıldanması gibi, onun için bir zorunluk olmuştu. Münih'in çevresinde, daha çok etrafta az kişinin bulunduğu yerleri seçerek, uzun yürüyüşlere çıkardık.

Bir ay sonra Münih'in banliyölerinden birisi olan Schwabing'de yeni yapılan çok sayıdaki apartmanlardan birinde, bütünü kendimize ait bir daireye taşındık ve bazı mobilyalar aldık. (Ayrılırken bu mobilyaları 12 Mark'a sattık). Şimdi, artık, bir ev yaşantısına kavuşmuştuk.

Öyle yemeğinden —yemek saat 12'deydi— sonra Martov ve ötekiler, sözde yazı kurulu toplantısına katılmak üzere gelirlerdi. Martov, durup dinlenmeksizin ve bir konudan ötekine atlayarak sürekli konuşurdu. Çok okur ve her zaman birşeylere ilişkin haberlerle dolu olurdu. Herkesi ve herşeyi bilirdi. "Martov, tipik bir gazetecidir." derdi Vladimir İlyiç, çok kere onun için. "Son derece zeki, çabuk kavrayan, müthiş etkilenebilen ve babacan." Martov, **Iskra** için kaçınılmaz bir adamdı. Her gün beş-altı saat süren bu görüşmeler, Vladimir İlyiç için çok yorucu oluyordu. Bu konuşmalardan sonra kendisini rahatsız hissediyor ve çalışacak durumda olmuyordu. Bir keresinde benden, gidip Martov'u görmemi ve bize gelmemesini söylememi istedi. Onu gidip benim bulmamı, aldığımız mektuplara ilişkin bilgi vermemi, herşeyi onunla benim ayarlamamı kararlaştırdık. Ama bundan bir iş çıkmadı. İki gün sonra, bıraktığımız yere döndük. Martov, bu sohbetler olmadan yaşayamazdı. Bizim evden sonra, Vera Zasuliç, Dimka ve Blumfeld'le* birlikte kahveye giderler ve orada saatlerce oturup konuşurlardı.

Bir süre sonra, Dan, karısı ve çocuklarıyla Münihe geldi; ve Martov, zamanının büyük bir kısmını onlarda geçirmeye başladı.

Ekim ayında, **Raboçeye Delo** ile birleşmek üzere Zürih'te gittik. Ancak bundan bir sonuç çıkmadı. Akimov, Kriçevski ve ötekiler saçmaladılar. Martov, **Raboçeye Delo** taraftarlarına karşı saldırılarını o derece ileri götürdü ki, o bile ilişkilerini kopardı. Martov'u daha önce

* Blumfeld, Iskra'yı ilkin Leipzig'de daha sonra da Alman Sosyal-Demokratlarının Münih'teki matbaasında yayınladı. Mükemmel bir düzenleyici, iyi bir yoldaştı ve işine hayrandı. Vera Zasuliç'ten çok hoşlanır, ona karşı özenle ve nazik davranırdı. Plehanov'la geçinemezdi. —N. Krupskaya.

hiç böyle görmemiştim. Plehanov pırıl pırıldı. Birleşmenin olanaksızlığına ilişkin bir tasarı kabul edildi. Toplantıda, karar tasarısını cansız bir sesle Dan okudu. Karşıtları, 'Papa Elçisi' diye bağırdılar yüzüne karşı.

Bu bölünme acısız oldu. Martov ve Lenin aslında **Raboçeye Delo** ile işbirliği yapmamışlardı ve herhangi bir işbirliği olmadığına göre bir bölünme de sözkonusu değildi. Öte yandan, Plehanov'un keyfi yerindeydi. Uzun süredir boğuştuğu rakibi sonunda alta düşmüştü. Plehanov neşeliydi ve konuşkanlığı üzerindeydi.

Aynı otelde kalıyor, yemeklerimizi birlikte yiyiyorduk ve herşey yolunda gidiyor gibi görünüyordu. Yalnızca ara sıra, belirli sorunlar karşısındaki yaklaşımlarımızda çok küçük bazı farklılıklar kendini hissettiriyordu.

Bir konuşma belleğimde saklıdır. Bir kahvede oturuyorduk ve bitişiğimizdeki jimnastik salonunda eskrim yapılıyordu. Başlarında maskeler ve ellerinde tahta kılıçlarla, işçiler düzmece bir savaşa tutuşmuşlardı. Plehanov, "Yeni düzende işte böyle savaşacağız" dedi gülerek. Otele dönerken —beraber yürüyorduk— Axelrod, Plehanov'un değindiği konuyu geliştirdi. "Yeni düzende herşey korkunç derecede usandırıcı olacak," dedi. "Mücadele diye birşey olmayacak."

O zamanlar hala şaşılacak derecede sıkılgandım ve ona birşey söylemedim; ama böylesine bir tartışmayı çok yadırgadığımı hatırlıyorum.

Zürih'ten döndükten sonra Vladimir İlyiç **Ne Yapmalı'yı** tamamlamak üzere işe koyuldu. Sonradan Menşevikler bu kitaba öfkeyle saldırdılar. Ancak kitap, o zaman herkesi, özellikle Rusya'daki çalışmalarla yakından ilişkili olanları çok sarmıştı. Kitap, örgütlenme için ateşli bir çağrıydı. Bu kitap, herkesin kendine bir yer bulabileceği, ne kadar küçük olursa olsun makinanın işle-

mesi için can alıcı önemi olan bir çark dişlisi, devrimci makinada bir dişli olabileceği bir örgütün planını ana hatlarıyla ortaya koyuyordu. Kitap, Rusya'nın o günkü koşullarında Parti'nin sözde değil, eylemde var olabilmesi için, kurulması gerekli temeli atmak amacıyla yaygın ve yorulmak bilmez çabaların zorunluğuna değiniyordu. Bir Sosyal-Demokrat, sürekli ve çok çalışmaktan korkmamalıydı. Aralıksız çalışmalı, çalışmalı ve "..devrim dalgasının 'bunalım' dönemlerinde, Parti'nin şerefini, prestijini ve devamlılığını korumak **ülke çapında silâhlı ayaklanmayı hazırlamak,** zamanını ayarlamak ve gerçekleştirmeye kadar herşeye" her zaman hazır olmalı diye yazmıştı. Vladimir İlyiç **Ne Yapmalı**'da. (Eserleri, Cilt 5, s. 481.)

Bu kitabın yazılmasından bu yana 27 yıl —hem de ne yıllar!— geçti. Parti'nin çalışma koşulları tamamen değişti; ve şimdi işçi hareketi, büsbütün yeni görevlerle karşı karşıyadır. Fakat kitabın devrimci tutkusuna bugün bile karşı konulamaz; ve sözde değil, eylemde Leninist olmak isteyen herkes bu kitabı incelemelidir.

Halkın Dostları'nın, devrimci hareketin hangi yolu seçeceğinin belirlenmesi konusundaki muazzam öneminin yanısıra, **Ne Yapmalı** yaygın devrimci faaliyetlerin planını ortaya koymuştur denilebilir. **Ne Yapmalı,** belirli görevlere işaret ediyordu.

Bir Parti kongresi için koşullar henüz olgunlaşmamıştı. Birinci Kongre'yi boşa çıkaran koşulları önleyebilecek bir durum yoktu ortada ve uzun hazırlık çalışmaları zorunluydu. Bu nedenle Bund'un* Beletosk'ta bir

* Bund: 1897'de kurulan, Litvanya, Polonya ve Rusya'daki Yahudi İşçiler Birliği. Daha çok Rusya'nın Batı eyaletlerindeki Yahudi zanaatçıların bir örgütüydü. Bund, milliyetçiliğin ve Rusya'daki işçi hareketinde görülen ayrımcılığın bir organıydı ve Menşevik görüşlere sahipti. —yayımcı.

konferans toplama girişimi hiç kimse tarafından ciddiye alınmadı. Beletosk'a, **Iskra**'dan, gizli bölümü tıka basa **Ne Yapmalı** kopyalarıyla dolu bavulu ile Dan gitti. Beletosk Kongresi, bir toplantı olmaktan öteye geçemedi.

Vladimir İlyiç, işçilerin **Ne Yapmalı**'ya ilişkin tutumlarına özel bir ilgi gösteriyordu. 16 Temmuz 1902'de, I. I. Radçenko'ya yazdığı mektupta şöyle diyordu: "İşçilerle yaptığın konuşmalara ilişkin raporuna pek çok sevindim. Bu tür mektuplardan çok seyrek alıyoruz. Bu mektuplar gerçekten korkunç şevklendirici oluyor. Bunu, **yalnızca yayınlamak için değil**, fakat fikir değiş tokuşunda bulunabilmek ve böylece birbirimizle teması koparınamak ve karşılıklı anlayışı sürdürebilmek bakımından, bize yazmaları dileğimizle birlikte, oradaki işçilere iletmeyi unutma. Kişisel olarak ben, özellikle işçilerin **Ne Yapmalı**'ya ilişkin düşüncelerini bilmek istiyorum. Şimdiye dek, bu konuda işçilerden hiçbir yorum almış değilim." (**Eserleri**, Cilt 36, s. 86.)

Iskra güçleniyor, etkisi artıyordu. Kongre için Parti programı hazırlanmaktaydı. Plehanov ve Axelrod bu konuyu görüşmek amacıyla Münih'e geldiler. Plehanov, Lenin'in hazırladığı program taslağının bazı yerlerine karşı çıktı. Vera Zasuliç de Lenin'le her noktada aynı fikirde değildi, ama Plehanov'la da tam anlaşamıyordu. Axelrod ise, Lenin'le bazı noktalarda aynı görüşteydi. Toplantı üzücü oldu. Vera Zasuliç, Plehanov'la tartışmak istedi, fakat beriki kollarını göğsünde kavuşturmuş, dik bakışlarıyla öylesine ekşi suratlıydı ki, Vera şaşırdı. Görüşmeler oylama aşamasına geldi. Oylamanın yapılmasından önce, Lenin'le bu noktada aynı görüşü paylaşan Axelrod, başının ağrıdığını ileri sürerek bir gezinti yapmak istediğini söyledi.

Vladimir İlyiç'in son derece canı sıkıldı. Bu şekilde çalışmak olanaksızdı. Tartışmalar öylesine işe yaramaz-

dı ki...

İşin içine hiçbir kişisel öge katmamak ve böylelikle geçmişe ilişkin kapris ve kişisel ilişkilerin, kararları etkilemesini önlemek, çalışmaları işe yarar bir temele oturtmak artık kaçınılmaz bir gereksinme olmuştu.

Plehanov'la olan tüm ayrılıklar Vladimir İlyiç'i son derece rahatsız ediyordu. Kendi kendini yiyor ve geceleri uyuyamıyordu. Öte yandan Plehanov, küskün ve somurtkandı.

Plehanov, Vladimir İlyiç'in **Zarya**'nın dördüncü sayısı için yazdığı makaleyi okuyup, öfkesini çıkarmak istercesine sayfa kenarlarına notlar düşerek, Vera Zasuliç'e geri verdi. Bu notları gördüğünde, Vladimir İlyiç'in çok canı sıkıldı.

Iskra'nın artık Münih'te yayımlanamayacağı anlaşılmıştı. Matbaa sahibi, kendini tehlikeye atmak istemiyordu. Buradan taşınmak zorundaydık; ama nereye? Plehanov ve Axelrod, İsviçre'ye taşınmadan yanaydılar; geriye kalanlar —programın tartışılması sırasında egemen olan sıkıntılı havadan sonra— Londra için oy kullandılar.

Sonraları geriye baktığımızda, Münih'te geçen bu günleri, aydınlık anılar olarak değerlendirdik. Daha sonraki yıllardaki mültecilik hayatımız çok daha sıkıntılı, acılı bir deneyimdi. Münih'deki günler sırasında, Vladimir İlyiç, Martov, Potresov ve Zasuliç'in kişisel ilişkilerindeki gedik o kadar büyük değildi. Tüm enerjiler bir tek konuda odaklaşmıştı — bütün Rusya'yı kapsayacak bir gazetenin kurulması. **Iskra**'nın çevresinde yoğun bir güç birikimi olmuştu. Herkes, Parti'nin yaratılması konusunda doğru yolun seçildiği duygusunu veren bu örgütün güçlendiği izlenimini taşıyordu. Bu durum, içten bir neşeyle katıldığımız karnavalları, Zürih'e yaptığımız gezi boyunca egemen olan coşku ve mutluluğu açıklar.

Yerel yaşantının bizim için fazla bir ilgi çekiciliği yoktu. Daha çok olayları seyirci gibi izliyorduk. Zaman zaman toplantılara katılıyorduk ama, genel olarak bunlar pek önemli değildi. 1 Mayıs şenliklerini hatırlıyorum. Alman Sosyal-Demokratları'na ilk kez o yıl, şenliklerin şehir dışında yapılması ve şehir içinde kalabalıkların toplanmaması koşuluyla bir tören örgütleme izni verilmişti. Alman Sosyal-Demokratları, ceplerinde bayır turpları olduğu halde, karıları ve çocuklarıyla, oldukça büyük sıralar oluşturarak, sessizce şehrin içinden yürüyüp şehrin dışındaki bir bira bahçesine bira içmeye gittiler. Ellerinde ne bayraklar ne de pankartlar vardı. Bu **Maifeirer**, dünyanın her yerinde yapılan işçi sınıfının zafer alayı gösterileriyle hiçbir benzerlik göstermiyordu.

Tören alayını bira bahçesine kadar izlemedik; geride kalarak, içimize dolan umutsuzluğu dağıtmak amacıyla, alıştığımız şekilde Münih sokaklarında başıboş dolaştık. Biz, polisin denetimindeki yürüyüşlere değil, gerçek savaşçı gösterilere katılmak istiyorduk.

Tamamen gizlilik içinde çalıştığımızdan, karısı ve küçük oğluyla Schwabig'de, bize yakın oturan Parvus dışında, Alman yoldaşlarla pek görüşmezdik. Bir keresinde, Rosa Luxemburg Parvus'u görmeğe geldi ve Vladimir İlyiç Rosa Luxemburg'la tanışmak üzere oraya gitti. Parvus o günlerde aşırı Sol-kanat'çıydı. Rusya'nın sorunlarıyla ilgileniyor ve **Iskra**'ya katkıda bulunuyordu.

Londra'ya Liege yoluyla gittik. O zaman, —her ikisi de Pazar Okulu'ndan arkadaşım olan— Nikolai Mesçeryakov bir **Narodovolts**'ti, ama beni yasa dışı çalışmaya ilk yönelten, gizlilik tekniklerini öğreten ve "Emeğin Kurtuluşu" gurubunun yurt dışında basılan yayınlarını sağlayarak benim bir Sosyal-Demokrat olmama yardım eden oydu.

Nikolai Mesçeryakov şimdi bir Sosyal-Demokrat'tı, Uzun süredir Belçika'da yaşıyor ve yerel faaliyetlerle ilgileniyordu. Ona uğramayı kararlaştırdık.

O günlerde Liege'de müthiş bir heyecan vardı. Bizim gelişimizden bir iki gün önce, askerler grevciler üzerine ateş açmışlardı. İşçi semtlerindeki büyük heyecan, öbekler halinde toplanmış işçilerin ve halkın yüzlerinden okunuyordu. Halk Evi'ni görmeye gittik. Bina çok elverişsiz bir yere yapılmıştı ve binanın önünde bekleşen her hangi bir topluluk kolayca sıkıştırılıp tuzağa düşürülebilirdi. İşçiler orada toplanıyorlardı. Parti liderleri orada bir kalabalığın birikmesini önlemek amacıyla, bütün işçi semtlerinde toplantılar düzenlemişlerdi. Bu durum, Belçikalı Sosyal-Demokrat liderlere karşı belli belirsiz bir güvensizlik duyulmasına yol açtı. Bir çeşit işbölümü yürürlükteydi, bazıları kalabalığa ateş açıyor, bazıları da kalabalığı pasifize etmek için bahane arıyorlardı...

LONDRADAKİ YAŞAM

(1902-1903)

Londra'ya 1902 Nisan'ında vardık.

Londra'nın sonsuz büyüklüğü bizi afallattı. İlk gün havanın kötü olmasına karşın, Vladimir İlyiç'in yüzü, Plehanov ve yazı kurulu çatışmalarını o an için unutarak, birden parladı ve kapitalizmin bu kalesinde merakla çevresini incelemeye koyuldu.

İstasyon'da, Londra'da bir siyasi mülteci olarak yaşayan ve İngilizceyi çok iyi bilen Nikolai Alexeyev tarafından karşılandık. Kendimizi oldukça kimsesiz ve güçsüz hissettiğimiz için, ilk günler kılavuzluğumuzu Alexeyev yaptı. İngilizceyi bildiğimizi sanıyorduk, hatta Sibirya'da kalın bir kitabı (Webb'lerin kitabı) İngilizceden Rusçaya çevirmiştik. İngilizceyi cezaevinde, kendi ken-

dine dil öğrenilen bir kitaptan çalışmıştım, ama bir tek İngilizce kelimenin konuşulduğunu ömrümde duymamıştım. Şuşenskoye'de Webb'leri çevirmeye başladığımızda, Vladimir İlyiç telâffuzumdan dehşete düşmüştü: "Kız kardeşimin bir İngilizce öğretmeni vardı, ama o hiç böyle konuşmuyordu." dedi. Tartışmaya girmedim ve yeni baştan öğrenmeye koyuldum. Londra'ya geldiğimizde, ne bizim hiçbir şeyi ne de kimsenin bizi anlayabildiğini gördük. Bu, önceleri bizi komik durumlara düşürdü ve Vladimir İlyiç'i pek eğlendirdi, ama aynı zamanda da şevklendirdi. İşi çok ciddi tutarak İngilizceye girişti. Her türlü toplantılara gitmeye ve konuşuculara mümkün olduğu kadar yakın oturarak, ağız hareketlerini dikkatle incelemeye başladık. Başlangıçta Hyde Park'a oldukça sık gidiyorduk. Orada konuşmacılar, gezinen kalabalıklara her konuda gürültülü söylevler veriyorlardı. Bir adam —bir tanrı tanımaz— meraklı dinleyicilere Tanrı'nın olmadığı kanıtlamaya çalışıyordu. Bu tür konuşmacılardan birini özellikle pek sevmiştik —İrlanda aksanıyla konuştuğu için daha iyi anlayabiliyorduk. Onun hemen yanında Kurtuluş Ordusu'nun bir üyesi, Yüce Tanrı'ya isterik yakarışlarda bulunuyor; bu sırada az ötede bir tezgâhtar, büyük mağazalardaki satıcıların ağır ve yorucu işlerinden söz ediyordu. Konuşulan İngilizceyi duymak bizim için çok yararlı oldu. Daha sonra Vladimir İlyiç, bir ilânın yardımıyla İngilizce karşılığında Rusça ders almak isteyen iki İngiliz buldu ve onlarla birlikte gayretle çalışmaya koyuldu. İngilizceyi oldukça iyi öğrendi.

Vladimir İlyiç, Londra'yı da inceledi. Müzelere gitmezdi, sıradan müzeleri kastediyorum, yoksa zamanın yarısını geçirdiği British Museum'u değil. Burada daha çok müzenin kendisine değil, fakat bilimsel çalışma için sunduğu olanaklarla, dünyanın en zengin kütüphanesine

hayrandı. Asıl müzeyi on dakika gezdikten sonra yorulur; Ortaçağ zırhlarının bulunduğu odaları, Mısır ve de öteki eski uygarlıkların ilkel tekneleriyle dolu salonları hızla geçerek, kendimizi genellikle dışarı atardık. Vladimir İlyiç'in kendini alamadığı yalnızca bir müze hatırlıyorum —Paris'te, sanırım Rue des Cordoliers'deki bir küçük odada bulunan 1848 Devrimi Müzesi— buradaki en küçük şeyleri, bütün resimleri incelemişti.

İlyiç, yaşayan Londra'yı inceledi. Otobüslerin üst katına binerek şehir içinde uzun gezintilere bayılırdı. Bu büyük ticaret şehrinin kalabalık trafiğini, yeşillerle bezenmiş zarif evlerini ve lüks arabalardan başka hiçbir şeyin bulunmadığı sessiz meydanlarını severdi. Başka yerler de vardı —Londra'nın çalışan halkının oturduğu, karşıdan karşıya çamaşır ipleri gerili ve soluk renkli çocukların merdivenlerde oynadığı, sıradan küçük sokaklar. Bu yerlere yaya giderdik. Zenginlikle yoksulluk arasındaki bu ürkütücü karşıtlığı gören İlyiç, dişlerini sıkarak İngilizce: "İki ulus!" diye homurdanırdı.

Otobüslerin üst katından bile olsa, halkın yaşantısından pek çok ayırt edici sahne gözlemlenebiliyordu. Kötü giyimli ve uçuk benizli lumpen-proleterler biraevlerinin çevresinde dolanırlardı; ve insan sık sık aralarında, bir gözü morarmış, tek kolu sökük, yerlere sürünen kadife entari giymiş sarhoş bir kadın görebilirdi. Bir keresinde, bir otobüsün üst katından, herhalde hırsızlık yaparken yakalanmış cılız ve küçük bir afacanı zalim pencesiyle itip kakarak önüsıra götüren, tipik miğferi ve çene kayışıyla iriyarı bir "polis" gördük. Peşlerindeyse haykırıp ıslık çalan bir kalabalık yürüyordu. Otobüsdeki yolculardan bazıları da yerlerinden fırlayarak, küçük hırsızı yuhalamaya başladılar. "Olur şey değil!" diye mırıldandı Vladimir İlyiç üzüntüyle. Bir iki kere de, ücretlerin verildiği günün akşamı, otobüsle işçi mahallerine

gittik. Geniş yolun kaldırımları üzerine, herbiri meşalelerle aydınlatılmış, sonu gelmeyen sergiler sıralanmıştı; kaldırımlar, her çeşit şey satın alan ve açlıklarını hemen orada gidermeye çalışan gürültülü erkek ve kadın işçi kalabalığıyla doluydu. Vladimir İlyiç her zaman işçi kalabalıklarına kendini yakın hissederdi. İster yorgun işçilerin şehirden kaçmış olmanın mutluluğuyla gezindikleri ve çimenler üzerinde saatlerce yattıkları yerlerde, isterse bir biraevi ya da okuma salonu olsun, nerede bir kalabalık varsa mutlaka orada olurdu. Londra'da pek çok okuma salonu vardır. Bazıları, doğrudan sokağa açılan ve üzerinde sırayla dizilmiş eski gazeteler bulunan bir okuma masası dışında oturacak bir sıra bile bulunmayan küçük odalardır. Okuyucu bir dizi gazete alır ve işi bittikten sonra gider yerine koyar. İlyiç, böyle okuma salonlarının ilerde kendi ülkemizin her yerinde açılmasını isterdi. Vladimir İlyiç, ahçı dükkânlarını ve kiliseleri de ziyaret ederdi. İngiltere'deki kiliselerde ayini genellikle kısa bir konuşma ve tartışma izlerdi. İlyiç, sıradan işçiler de katıldığı için, özellikle bu tartışmalardan çok hoşlanırdı. Öndersiz, gösterişsiz —şimdiki deyimle— sıradan işçilerin katıldığı, sapa yerlerdeki işçi toplantılarının ilânlarını bulmak için gazeteleri tarardı. Bu toplantılar genellikle bir sorunun ya da bir projenin —bahçe, şehirler projesi gibi— tartışılmasına ayrılırdı. İlyiç tartışmaları dikkatle izler ve sonradan neşeyle konuşurdu; "Bu işçilerden sosyalizm fışkırıyor. Eğer bir konuşmacı kalkıp saçmalamaya başlarsa, hemen bir işçi ortaya atılıyor, kıyasıya mücadele ediyor ve kapitalizmin özünü gözler önüne seriyor." Bütün olaylar karşısında sınıf güdüsünü koruyan sıradan İngiliz işçisine, İlyiç her zaman güvenirdi. İngiltere'ye gelen ziyaretçiler, yalnız burjuvazinin ayarttığı ve giderek kendisi de burjuvalaşan işçi aristokrasisini görürler. Doğal olarak İlyiç, o üst

zümreyi ve asıl gerçeği bir an akıldan çıkarmadan, burjuva etkisinin aldığı somut biçimleri de inceledi. Bu arada, İngiltere'de ilerde meydana gelecek devrimin harekete geçirici güçlerini de keşfetmeye çalıştı.

Her hangi bir yerde yapılan ve bizim de katılmadığımız pek az toplantı oluyordu. Bir keresinde, sosyalist bir kiliseye girdik. İngiltere'de böyle kiliseler vardır. Toplantıyı yöneten sosyalist, İncil'den birşeyler mırıldanıyordu. Biraz sonra, Yahudilerin Mısır'dan çıkışlarının, işçilerin kapitalizmin krallığından çıkıp, sosyalizmin krallığına geçişini simgelediğini anlatan bir dinsel öğüt vermeye başladı. Herkes ayağa kalkıp, sosyalist bir ilahi kitabından ilahi söylemeye koyuldu: "Ey Tanrım, bizi Kapitalizmin Krallığından Sosyalizmin Krallığı'na yönelt." Bu kiliseye —Yedi Kızkardeşler Kilisesi— gençler için düzenlenen bir konuşmayı dinlemek üzere, sonradan bir kere daha gittik. Bir genç, devrimin gerekli olmadığını kanıtlamaya çalışarak, belediye sosyalizmini anlatırken, daha önceki ayini yöneten sosyalist din adamı söz aldı ve oniki yıldır parti üyesi olduğunu ve oniki yıldır oportünizmle savaştığını —bu belediye sosyalizmi denen şeyin basit ve katıksız bir oportünizm olduğunu— söyledi.

İngiliz sosyalistlerinin günlük yaşantılarına ilişkin çok az şey biliyorduk. İngilizler çekingen insanlardır. Rus mültecilerinin Bohemliklerini, saf bir kuşku ve merakla karşılıyorlardı. Tahtarev'lerde karşılaştığınız bir İngiliz sosyalistinin bana, "Gerçekten cezaevinde kaldınız mı? Eğer benim karım cezaevine girse, ne yapardım bilmiyorum! Böyle bir şeyi düşünemiyorum!" diye sorduğunu hatırlıyorum. Bu küçük burjuva önyargılarının ne kadar güçlü olduğunu —bir işçi ailesi olan— ev sahibimizin ailesini ve karşılıklı ders aldığımız İngilizleri gözlemleyerek öğrenmek olanağını bulduk. İşte burada, ya-

şayarak İngiliz küçük burjuva yaşantısının derin filistinizmini inceleyebildi. Bize derse gelen İngilizler'den birisi, büyük bir kitabevinin müdürüydü. Sosyalizmin herşeye ilişkin en doğru değerleri ortaya koyan bir kuram olduğunu ileri sürüyordu. "Ben, inanmış bir sosyalistim." demişti. "Bir zamanlar devrimci konuşmalar bile yapmaya başlamıştım. Sonra işveren beni çağırdı ve sosyalistlere ihtiyacı olmadığını, işimi kaybetmek istemiyorsam dilimi tutmam gerektiğini söyledi. Eh, düşündüm, ben ondan yana konuşsam da konuşmasam da sosyalizm kaçınılmazdır; benim de bakınam gereken karım ve çocuklarım var. Artık hiç kimseye sosyalist olduğumu söylemiyorum, ama size söyleyebilirim."

Avrupa'nın hemen her yerini görmüş, Avustralya ve başka yerlerde yaşamış, ömürünün büyük kısmını Londra'da geçirmiş olan bu Mr. Raymond, Vladimir İlyiç'in Londra'da kaldığı bir yıl içinde görmeyi başardığı şeylerin yarısını görmemişti. Bir gün İlyiç onu, Whitechapel' daki bir mitinge zorla götürdü. Pek çok İngiliz gibi Mr. Raymond, daha çok Rus Yahudileri'nin kendilerine özgü bir şekilde, şehrin geri kalan kısmından ayrı yaşadıkları Londra'nın bu kesimini daha önce hiç görmemişti. Gördüklerine çok şaştı.

Şehrin varoşlarında da amaçsız dolaşmayı alışkanlık haline getirmiştik. Daha çok Primrose Hill'e giderdik. Buraya yapılan yolculuk en ucuzuydu —yol parası yalnızca altı pence tutuyordu. Tepe, hemen hemen Londra' nın bütününe —dumana bürünmüş muazzam bir bina yığını— hakimdi. Buradan parklara ve köy yollarına uzun yürüyüşler yapardık. Primrose Hill'e gitmekten hoşlanmamızın bir başka nedeni de Marx'ın bulunduğu mezarlığa yakın olmasıydı. Orayı da ziyaret ederdik.

Londra'da, Petersburg grubumuzdan birisiyle, Appollinaria Yakubova ile karşılaştık. Petersburg'dayken

çok etkin bir işçiydi. Herkes onu beğenir ve severdi; Nevskaya Zastava Yöresi'ndeki Pazar Okulu'nda birlikte çalışmış ve Lydia Knipoviç'in kişiliğinde ortak bir dosta sahip olmaktan dolayı onunla yakın iki arkadaştık. Sibirya sürgününden kaçtıktan sonra, **Raboçaya Mysl**'ın eski yayıncısı Tahtarev'le evlenmişti. Şimdi Londra'da yaşıyorlardı ama bizim çalışmalarımıza katılmıyorlardı. Appollinaria, Londra'ya gelişimize çok memnun olmuştu. Tahtarev'ler bizi kanatları altına aldılar; ucuz ve oldukça rahat bir pansiyona yerleşmemize yardım ettiler. Tahtarev'i çok sık görüyorduk, ancak **Raboçaya Mysl** konusu genellikle ortaya altılmasa da ilişkilerimiz gergindi. Bir iki kere patlama oldu ve yatıştırıldı. Sanıyorum 1903 Ocağı'nda, Tahtarev'ler resmen **Iskra** eğiliminden yana olduklarını açıkladılar.

Yakında annemin gelmesini bekliyorduk ve iki oda kiralayarak kendi başımıza oturmayı ve yemekleri evde yapmayı kararlaştırdık. Bütün bu "çorba", kızarmış balık ve hazmı güç keklerin Rus midesine göre olmadığını anladık. Üstelik, örgütün parasıyla geçiniyorduk ve bu, her kuruşu dikkatli harcamamız gerektiği anlamına geliyordu. Evde yaşamak daha ucuz olacaktı.

Gizli çalışmalar açısından, koşullar daha iyi olamazdı. O zaman Londra'da kimlik belgesi gerekli değildi ve insan herhangi bir ad altında yaşayabiliyorduk. Biz, Richter adını aldık. Bir başka avantaj da, bütün yabancıların İngilizlerin gözünde birbirlerine benzemesiydi. Ev sahibimizin hanım, orada oturduğumuz sürece bizi hep Alman sandı.

Kısa süre sonra, Martov ve Vera Zasuliç geldiler ve Alexeyev'le birlikte, bizden çok uzak olmayan hocaman bir apartman dairesinde, komün düzeninde bir yaşantı kurdular. Vladimir İlyiç, British Museum'da çalışmak üzere hemen bir ayarlama yaptı.

Genellikle sabahları ilk iş olarak oraya giderdi. Bu arada Martov ve ben —Martov da sabahları erken gelirdi— birlikte mektupları elden geçirirdik. Bu şekilde Vladimir İlyiç, günlük yorucu işlerin pek çoğundan kurtulmuş oluyordu.

Plehanov'la olan anlaşmazlık aşağı yukarı sona ermişti. Vladimir İlyiç, annesi ve kız kardeşi Anna'yı görmek için, kendisine bir aylık tatil vererek Bretanya'ya gitti ve onlarla birlikte deniz kıyısında birkaç hafta geçirdi. Ardı arası kesilmez hareketi ve sonsuz derinliğiyle denize bayılır ve orada gerektiği gibi dinlenebilirdi.

Londra'da derhal ziyaretçi kabul etmeye başladık. Inna Smidoviç (Dimka) de geldi —hemen sonra Rusya'ya döndü. Bir başka ziyaretçi de, Vladimir İlyiç'in girişimiyle Matryona adıyla vaftiz edilen Inna'nın erkek kardeşi Piyortr'du. Piyotr, uzunca bir süre yattıktan sonra cezaevinden yeni çıkmış ve ateşli bir **Iskra**'cı olmuştu. Pasaportlarda silinti yapmakta kendini uzman sayar ve bu işin sırrının "ter kullanmak" olduğunu öne sürerdi. Sahte pasaport yapmada pres olarak kullanmak üzere komündeki bütün masaları alt-üst ederdi. O zamanlar bütün gizlilik tekniklerimizde olduğu gibi, onun kullandığı teknikler de son derece ilkeldi. Rusya ile sürdürdüğümüz yazışmaları, insan bugün yeniden okuyunca, gizlilik tekniklerimizin saflığına şaşıyor. Mendiller (pasapor anlamına), bira yapmak ve sıcak kürklere (yasa dışı yayınlar) ilişkin mektuplar; şehrin adının ilk harfiyle başlayan şifreli şehir adları (Odesa yerine Osip, Tver yerine Terenti, Poltava yerine Peter, Pskov yerine Paşa vb.); kadın adlarını erkek adları, erkek adlarını da kadın adları yerine kullanmaları— bütün bunlar öylesine eften püften şeylerdi ki.. O zaman bu kadar safça görünmüyorlardı ve polisi atlatmakta da belirli ölçüde başarılı olmuşlardı. Önceleri, daha sonra olduğu kadar çok

kışkırtıcı ajanlar yoktu. Bütün arkadaşlar, güvenilir ve birbirlerini iyi tanıyan kişilerdi. Yurt dışından gelen bütün yayınların —**Iskra**, **Zarya** ve kitapçıklar— dağıtımını üstlenen **Iskra** ajanları Rusya'da faaliyet gösteriyorlardı. **Iskra** yayınlarının yer altı matbaalarında yeniden basılıp çeşitli yerlere dağıtılmasını sağlıyorlardı. **Iskra**'yla yapılan haberleşmeyi düzenliyorlar, Rusya'da yürütülen yasa dışı çalışmalara ilişkin bilgi edinmemizi sağlıyorlar ve gazete için para topluyorlardı.

Samara'da (Sonya'larda) Kemirgenler ve Krizhizhanovski'ler (Clair-Gleb Krizhizhanovski ve karısı Zinaida-Salyangoz) yaşıyordu. Lenin'in kız kardeşi Maria —Ayı Yavrusu— da orada bulunuyordu. Samara'da hemencecik bir çeşit merkez kurulmuştu. Krizhizhanovski'ler çevrelerine insanları toplamanın sırrını biliyorlardı. Lengnik (Kurz) Güney'e taşındı ve bir süre Poltava'da (Petya'larda) sonra Kiev'de yaşadı. Astrakhan'da Lydia Knipoviç (Dayı) vardı. Pskov'da Lepeşinski (Tahta Ayakkabı) ve Lyubov Radçenko (Paşa) bulunuyordu. Stepan Radçenko, bütün bütün tükenmiş ve yasa dışı çalışmayı terketmişti. Fakat o sıralarda (takma adları Arkadi ve Kasyan olan) kardeşi İvan, yorulmak bilmeksizin **Iskra** için çalışıyordu. İvan gezici bir ajandı. Rusya'nın her yanına **Iskra**'yı ulaştıran bir başka gezici ajan da Silvin (Serseri) di. Moskova'da, İvan Babuşkin'le (takma adı Bogdan) sıkı işbirliği halinde çalışan Bauman (takma adları Victor, Ağaç, Ala Karga) vardı. Öteki ajanlar, Petersburg örgütüyle sıkı işbirliği yapan Yelene Stasova (takma adları Kalın ve Mutlak) ve Glafira Okulova'ydı. Okulova, Bauman'ın tutuklanmasından sonra Moskova'ya taşındı ve Yavru Tavşan adıyla Moskova'da (Kocakarı'nın yanında) yaşadı. Bütün bu kişilerle Iskra etkili bir haberleşmeyi sürdürüyordu. Vladimir İlyiç her mektubu gözden geçirirdi. Çeşitli yerlerdeki **Iskra** ajanlarının ne yap-

tıklarını kesin olarak bilir ve tüm çalışmaları konusunda onlarla tartışırdık. Birbirleriyle ilişkilerini kaybettiklerinde, ilişkilerini yeniden kurar, tutuklamalar ve benzer konularda onlara bilgi verirdik.

Bakû'da **Iskra** için çalışan bir matbaa vardı. Çalışma tam bir gizlilik içinde yürütülüyordu. Yenukidze kardeşler orada çalışıyorlardı ve Krasin (At) matbaanın yöneticisiydi. Matbaanın adı Nina'ydı. Daha sonra Novgorod'da —biz Akulina derdik— bir matba işletme girişimi yapıldı fakat kısa sürede kapatıldı. Kişinev'de, Akim (Leon Goldman) tarafından işletilen eski matbaa, o zamana kadar zaten kapanmıştı.

Yayınlar, Vilna (Grunya) yoluyla gönderiliyordu.

Petersburg'lu yoldaşlar, Stokholm üzerinden ulaşım sağlamaya çalıştılar. Bu yoldan, Bira adıyla anılan yığınla mektup alıyorduk. Stokholm'a yüzlerce kilo yayın gönderdik ve Bira'nın alındığına ilişkin bilgiler aldık. Yayınların Petersburg'a ulaştığından kuşkumuz yoktu ve Stokholm'a daha çok yayın göndermeye devam ettik. Neden sonra, İsveç yoluyla Rusya'ya döndüğümüz 1905 yılında, Bira'ların halâ bira yapılan yerde, başka bir deyişle Stokholm'daki Halk Evi'nin mahzenlerinde yığılı olduğunu öğrendik.

"Küçük Fıçılar" Vardo yoluyla gönderiliyordu. Sanıyorum yalnızca bir fıçı yerini buldu ve sonra bir engel ortaya çıktı. Matryona Marsilya'ya gönderildi. Batum'a giden gemilerde çalışan ahçılar aracılığıyla yayınları gönderme işini örgütleyecekti. Rusya'da yayınların teslim alınması işini Baku'lu yoldaşlar(Atlar) yürütüyordu. Ancak, yayınların pek çoğu denize atılıyordu (katranlı muşambaya sarılarak, önceden saptanan bir yerde güverteden denize atılıyor ve yoldaşlarımızca denizden toplanıyordu.) O sıralar Petersburg'daki bir fabrikada çalışan örgütümüzün üyelerinden Mikhail Kalinin, Staso-

va (Kalın) aracılığıyla bir denizciye Toulon'da bir adres verdi. Yayınlar, İskenderiye (Mısır) yoluyla da gönderiliyor ve İran üzerinden ulaşım sağlanmasına çalışılıyordu. Daha sonra Kamanets-Podolsk ve Lvoy yoluyla da yayın gönderme işi örgütlendi. Bütün bu çabalar, sözkonusu olan muazzam tehlike bir yana, büyük paralar ve enerji tüketiyor, buna karşın gönderdiklerimizin belki de onda biri bile yerine ulaşmıyordu. Yayınları kaçak olarak yurda sokmak için çift bölmeli sandıklar ve kitap ciltleri de kullanıyorduk. Gönderdiklerimiz yerine ulaştığında hemen kapışılıyordu.

Ne Yapmalı? büyük bir başarı sağladı. Kitap, bir takım köklü ve kaçınılmaz sorunlara cevap veriyordu. Herkes, planlı çalışan bir yeraltı örgütünün ihtiyacını kesinlikle duyuyordu.

Bund (Boris), 1902 Haziran'ında Beletosk'da bir konferans düzenledi. Petersburg delegesi dışındaki bütün delegeler tutuklandılar. Bu arada, Bauman ve Silvin de tutuklandı. Konferans, bir Parti kongresi toplamak üzere bir hazırlık komitesi kurulmasını kararlaştırdı. Ancak gecikmeler oldu. Yerel örgütlerin temsil edilmesi gerekliydi oysa bunlar son derece örgütsüz ve birbirleriyle bağdaşmaz nitelikteydiler. Örneğin, Petersburg'daki örgüt, işçilerin komitesi (Manya) ve aydınların komitesi (Vanya) diye ikiye ayrılmıştı. İşçilerin komitesi özellikle ekonomik mücadeleyi sürdürecek, bu arada aydınların komitesi yüksek siyaset sorunlarını yönetecekti. Aslında bu yüksek siyaset pek önemsiz türdendi ve devrimci siyasetten daha çok liberal siyasete benziyordu. Bu durum, "Ekonomizm"in bir sonucuydu. Bu eğilim, ilke olarak bozguna uğratılmış olmasına karşın, hâlâ güçlü yerel destek buluyordu. **Iskra** grubu bu durumun gerçek önemini kavradı. Vladimir İlyiç'in, örgütün uygun bir bünyeye kavuşmasında büyük etkisi oldu. **Yerema'**

ya Mektup, ya da daha iyi bilinen adıyla **Bir Yoldaşa Mektup,** Parti'nin örgütlenmesinde olağanüstü önemde bir rol oynadı. Bu kitapçık, Parti'deki işçi ögesinin güçlenmesine yardımcı oldu ve bütün acil siyasal sorunlara ilişkin kararlar alınmasında işçilerin etkin işbirliğini sağladı. **Raboçeye Delo** taraftarlarının, işçiyle aydın arasına ördükleri duvarı yıktı. 1902-1903 kışı, örgütler içindeki eğilimlerin amansız mücadelesine tanık oldu. **Iskra**'cılar sürekli güçleniyorlar, ancak bazan da "yere vuruluyorlardı."

Iskra'cıların mücadelesini Vladimir İlyiç yönetiyor ve merkezileştirmenin çok genel bir yorumuna karşı arkadaşlarını uyarıyordu. Bağımsızca yapılan her canlı eylemi "amatörce" kabul etme eğilimiyle savaştı. Vladimir İlyiç'in, komitelerin niteliksel yapısını pek derinden etkileyen bu çalışmasını şimdiki kuşaklar iyi bilmiyorlar. Oysa Parti'mizin özeliğine damgasını vuran ve şimdiki örgütün temellerini atan bu çalışmadır.

Raboçeye Delo eğiliminin "Ekonomistleri' bu mücadeleye şiddetle karşı çıktılar; bunun sonucu olarak etkinliklerini yitirdiler ve yurt dışından "emir almak" güçlerine gitti.

Örgütsel sorunları görüşmek üzere, 6 Ağustos'ta Petersburg'dan yoldaş Krasnukha geldi. Parolası, "**Hemşer**'nin 47. Sayısını Okudun mu?" idi. Hemşeri, daha sonra onun Parti'deki lâkabı oldu. Vladimir İlyiç onunla, Petersburg örgütü ve örgütün yapısına ilişkin uzun görüşmeler yaptı. Bu görüşmelerde bulunan öteki kişiler ise P. A. Krasikov (takma adları, Müzisyen, Firkete, Ignat ve Pankrat) ve Boris Noskov'du. Hemşeri, Londra'dan, Plehanov'la görüşmek üzere Cenevre'ye gitti ve eni konu "**Iskra**'cı oldu." Bir ya da iki hafta sonra Yerema'dan, çalışmanın yerel olarak nasıl örgütlenmesi gerektiğine ilişkin bir mektup aldık. Bu mektuptan, Ye-

reman'nın bir propagandacı mı yoksa bir propogandacılar grubu mu olduğu açıkça anlaşılmıyordu. Ancak bu önemsizdi. Vladimir İlyiç bir cevap düşünmeye başladı. Cevabı, **Örgütsel Görevlerimiz Konusunda Bir Yoldaşa Mektup** adlı kitapçığı oluşturdu. Kitapçık, önce çoğaltılarak dağıtıldı ve sonra, 1903 Haziran'ında Sibirya Komitesi'nce kaçak olarak basıldı.

Ekaterinoslav'daki cezaevinden kaçan Babuşkin, 1902 Eylülü'ünün başında Londra'ya geldi. Babuşkin ve Gorovitz kaçışlarında ve sınırı geçerken **gymnazia** öğrencilerinin yardımlarını görmüşlerdi. Babuşkin'in daha sonra kızıla dönüşen ve çevrenin dikkatini çeken saçlarını bu öğrenciler boyamışlardı. Bize geldiğinde saçları kızıldı. Almanya'da komisyoncuların ellerine düşmüş ve az kalsın kendisini Amerika'da buluyormuş. Onu, Londra'da kaldığı sürece yaşadığı, komüne yerleştirdik. Babuşkin, siyasal bakımdan tanınmayacak kadar gelişmişti. Şimdi artık kendine özgü görüşleri olan, işçi sınıfı örgütlerinin her çeşidini bilen tecrübeli bir devrimciydi ve kendisi de bir işçi olduğundan, işçilere yaklaşma konusunda öğreneceği bir şey yoktu. Birkaç yıl önce, Pazar Okulu'na ilk geldiğinde oldukça tecrübesiz bir gençti. Şu olayı hatırlıyorum: İlkin Lydia Knipoviç'in grubundaydı. Rusça dersinde, dilbilgisinden örnekler görüyorlardı. Babuşkin tahtaya, "Bizim fabrikada yakında grev olacak." diye yazdı. Lydia, onu dersten sonra bir kenara çekerek azarladı: "Eğer bir devrimci olmak istiyorsan, bunu başkalarına belli etmemelisin. Kendini kontrol edebilmelisin." Babuşkin kızarmıştı, fakat sonradan Lydia'yı en yakın dostu olarak görmüş ve sık sık ona danışmıştı. Onunla, başka hiç kimseyle konuşmadığı bir ses tonuyla konuşurdu.

O günlerde Plehanov Londra'ya geldi. Babuşkin'le ortak bir toplantı düzenlendi. Rusya'ya ilişkin sorunlar

tartışıldı. Babuşkin'in kendine özgü fikirleri vardı ve bunları kararlı bir şekilde savunuyordu. O kadar ki, Plehanov bundan etkilendi ve onu daha yakından incelemeye başladı. Bununla birlikte Babuşkin pek sıkı dost olduğu Vladimir İlyiç'ten başkasına ilerde Rusya'da yapacağı çalışmalar konusunda söz etmezdi. Küçük ama oldukça özgün bir başka olayı hatırlıyorum. Babuşkin'in gelişinden birkaç gün sonra, komüne uğradığımızda herşeyin ne kadar derli toplu olduğunu görünce şaşırdık. Bütün dökümtüler toplanmış, gazeteler masanın üstünde ayrılmış ve etraf süprülmüştü. Öğrendik ki, etrafı Babuşkin toplamış. "Rus aydını çok savruktur, etrafını derleyip toplayacak bir hizmetçiye ihtiyaç duyar, kendisi beceremez." dedi Babuşkin.

Kısa bir süre sonra Rusya'ya döndü. Onu bir daha hiç görmedik. 1906 yılında Sibirya'da silâhlarla yakalandı ve öteki arkadaşlarla birlikte açık bir mezarın başında kurşuna dizildi.

Kiev'deki cezaevinden kaçan bir grup **Iskra**'cı yoldaş, henüz Babuşkin buradayken Londra'ya geldiler. Gelenler, Bauman, Krokhmal, Blumfeld (Sonuncusu, bir sandık dolusu yasa dışı yayın ve çeşitli adreslerle Rusya'ya girerken sınırda yakalanmış ve Kiev cezaevine kapatılmıştı.) Vallaç (takma adları Litvinov, Baba) ve Tarsis'di (takma adı Cuma).

Kiev'deki bir grup tutuklunun cezaevinden kaçmaya hazırlanmakta olduklarını biliyorduk. Cezaevinden kaçma konusunda bir uzman olan ve Londra'ya yeni gelmiş bulunan Deutch (Kiev cezaevindeki koşullara ilişkin ilk elden bilgisi vardı.) bunun olanaksız olduğunu ileri sürüyordu. Bununla birlikte tutuklular kaçmayı başardılar. İpler, kancalar ve pasaportlar, cezaevine dışardan soklmuştu. Cezaevi avlusundaki gezinti sırasında nöbetçi ve gardiyan kıstırılıp, ağızları bağlanıyor ve tutuklular

duvardan atlıyorlar. Sırada sonuncu olan Silvin —gardiyanı tutuyor— kaçmayı başaramıyor.

Bu ziyareti izleyen günler çok telaşlı günlerdi.

Ağustos ortasında, işçilerin anlayabileceği yasa dışı bir gazete olan **Yuzhni Raboçi**'*nin yayımcılarından, Güney'deki tutuklamaları, **Iskra** ve **Zarya** örgütüyle sıkı ilişkiler kurmak istediklerini bildiren bir mektup aldık. Yayıncılar ayrıca, bizim görüşlerimizle dayanışma halinde olduklarını açıklıyorlardı. Bu, kuşkusuz, güçlerimizi birleştirmeye yönelmiş önemli bir adımdı. Bununla beraber, **Yuzhni Raboçi** grubu bir sonraki mektupta, **Iskra**'nın liberallere karşı sürdürdüğü kalem tartışmasının sert tonunu onaylamadıklarını bildirdiler. Daha sonra, **Yuzhni Raboçi**'deki edebiyatçı grubun bağımsızlığını korumaya devam edeceğini vs. söylemeye başladılar. Birşeylerden çekindikleri ortadaydı.

Mektuplaşmalar yoluyla, Samara'daki yoldaşlardan **Yuzhni Raboçi**'nin tutumunu nitelendirici ilkelerin: 1. Köylü hareketini önemsememek, 2. Liberallerle olan kalem tartışmalarının sert tonundan hoşnut olmamak ve 3. Bağımsız bir grup olarak kalıp, halka yönelik kendi yayın organlarını sürdürmek isteği olduğunu öğrendik.

Ekim başında, Sibirya'dan kaçmış bulunan Troçki Londraya geldi. O zamanlar kendini **Iskra**'cı kabul ederdi. Vladimir İlyiç onu yakından inceledi ve Rusya'daki çalışmalara ilişkin izlenimleri konusunda pek çok sorular sordu. Troçki Rusya'ya geri çağrılıyordu, fakat Vladimir İlyiç, onun birşeyler öğrenmek ve **Iskra**'nın çalış-

---

* **Yuzhni Raboçi** (Güneyli İşçi): Aynı ad altında bir gazete yayınlayan Sosyal-Demokrat bir grup. Gazete, Ocak 1900 ile Nisan 1903 arasında yayınlandı ve daha çok Rusya'nın Güney'indeki Sosyal-Demokrat örgütler arasında dağıtıldı. Grup, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin İkinci Kongresine kadar faaliyetlerini sürdürdü —yayımcı.

malarına yardımcı olmak üzere yurt dışında kalmasını istedi. Troçki, Paris'e yerleşti.

Olekma'daki sürgünden yeni gelen birisi de Ekaterina Alexandrova (Jacques) idi. Alexandrova eskiden seçkin bir **Narodovolets**'di ve bunun izlerini taşıyordu. O, bizim meraklı taşkın kızlarımız, örneğin Dimka gibi değildi, çok ağırbaşlıydı. Artık bir **Iskra**'cıydı ve söylediklerinin bir ağırlığı vardı.

Vladimir İlyiç, **Narodnaya Volya**'nın eski devrimcilerine büyük saygı duyardı.

Alexandrova Londra'ya geldiğinde, onun eski bir **Narodovoles** oluşu **Iskra** grubuna yeni katılmış olması, Vladimir İlyiç'in ona karşı tutumunu etkilemedi. Bana gelince, ona çok değer verirdim. Kesin olarak bir Sosyal-Demokrat olmadan önce, bana da bir işçi grubu bulmalarını istemek için Alexandrov'lara (Olminski'ler) gitmiştim. Basit eşyalar, her yana yığılmış istatistik kitapları, Mikhail Stepanoviç'in odanın öteki ucunda oturuşu ve karısı Ekaterina'nın benim de **Narodnaya Volya**'ya katılmam için yaptığı ateşli konuşmalardan çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Alexandrova'nın Londra'ya gelişinden önce bunu Vladimir İlyiç'e anlattım. O günlerde hayranlığımızı çeken kişi Alexandrova oldu. Vladimir İlyiç, her zaman birbirlerine hayranlık duyardı. Bir kişide dikkate değer bir özelik keşfetti mi, artık ona sımsıkı sarılırdı. Ekaterina Alexandrova, Londra'dan Paris'e gitti. Sonradan pek sağlam bir **Iskra**'cı çıkmadı. İkinci Parti Kongresi'nde Lenin'in "açgözlü" taktiklerine karşı bir muhalefet ağı örülmesinde onun da yardımları oldu. Alexandrova sonra uzlaşıcı Merkez Komitesi'nde görev aldı ve daha sonra siyaset arenasından çekildi.

Rusya'dan Londra'ya gelen öteki yoldaşlar arasında, Boris Goldman (Adele) ve Dolivo - Dobrovolski'yi (Derinlik) hatırlıyorum.

Boris Goldman'ı Petersburg'dayken tanımıştım. O sırada Mücadele Birliği için broşürler basmakla uğraşan bir örgütte teknik bir işçiydi. Çok kararsız bir adam olan Goldman, o zaman bir **Iskra**'cıydı. Dolivo, şaşılacak kadar sessiz bir adamdı. Fareler gibi sessiz otururdu. Petersburg'a döndükten kısa süre sonra aklını kaybetti ve sonra yarı yarıya iyileştiği bir sırada kendini vurdu. O günlerdeki yeraltı çalışması çok zor bir yaşamdı ve herkes buna dayanamazdı.

Bütün kış, kongre için yoğun hazırlık yapıldı. Kongreyi hazırlamak üzere, 1902 Ağustos'unda **Yuzhni Raboçi** ve Kuzey Birliği'nin üyeleri Krasnukha, I. I. Radçenko, Krasikov, Lengnik ve Krizhizhanovski'den oluşan bir Hazırlık Komitesi kuruldu. Bund, Komite'ye çok daha sonra katıldı.

"Hazırlık" kelimesi duruma çok uygundu. Hazırlık Komitesi olmaksızın, kongreyi toplamak mümkün olamazdı. Ya yeni kurulmuş, ya da henüz oluşma süreci içinde bulunan grupların örgütsel ve ideolojik açıdan eşgüdümünü sağlamak ve yurt dışında toplanacak bir kongre için bunların temsilcilerini ayarlamak gibi bir görev, polis rejiminin son derece güç koşullarında yürütülmek durumundaydı. Gerçekte, Hazırlık Komitesi'yle yapılacak bütün haberleşme işi Vladimir İlyiç'in üzerine kaldı. Potresov hastaydı — Londra'nın sisi ciğerlerine yaramıyordu ve bir yerde tedavi oluyordu. Martov, Londra'yı ve oranın kapalı yaşantısını sıkıcı bulmuş ve Paris'e gidip orada kalmıştı. "Emeğin Kurtuluşu" grubunun eski bir üyesi olan ve sürgünden kaçmış bulunan Deutch'un da ondra'da bulunması gerekiyordu. "Emeğin Kurtuluşu" grubu, bir örgütçü olarak da ona büyük ümitler bağlamıştı. "Zhenka (Deutch'un takma adı) gelene kadar sabret," dedi ve Vera Zasuliç; "Rusya ile ilişkileri pek güzel ayarlayacaktır." Plehanov ve Axelrod da, Iskra'da

kendilerini temsil edeceği ve işlere göz kulak olacağı umuduyla ona güveniyorlardı. Bununla birlikte, Deutch geldiğinde, Rusya'dan bunca yıl uzak kalmanın, onun üzerinde gerekli izleri bıraktığını gördük. İnsanlarla etkileşmeye olan hasreti, onun Yurt Dışındaki Devrimci Rus Sosyal-Demokratlar Birliği'ne* girmesine yol açtı. Yurt dışındaki Rus topluluklarıyla yoğun ilişkiler kurdu ve kısa süre sonra Paris'e gitti.

Vera Zasuliç, Londra'ya temelli yerleşmişti. Rusya'daki çalışmalara ilişkin hikâyeleri istekle dinlerdi ama Rusya ile ilişki kurmada yeteneksizdi. Bütün bu çalışmaların yükünü Vladimir İlyiç sırtlanıyordu. Rusya ile yapılan haberleşmeler, sinirlerini fena halde yıpratmıştı. Mektuplarına haftalarca ve aylarca cevap beklemek, bütün işlerin suya düşmesinden sürekli kuşku duymak, bütün bu uzayıp giden belirsiz ve kuşku durumu, Vladimir İlyiç'in kişiliğiyle kesinlikle bağdaşmıyordu. Rusya'ya yazdığı mektuplar, hemen cevap vermeleri için ricalarla doluydu. "Bize daha sık ve uzun yazınanız için, size ciddi olarak ve ısrarla bir kere daha yalvarıyoruz. Mektubumuzu alır almaz bize mutlaka cevap verin, ya da en azından mektubu aldığınıza ilişkin bir iki satır yazın." Bütün mektupları, acele davranılması için ricalarla doluydu. Rusya'dan, "Sonya ölü gibi sessiz."; "Zarin komiteye zamanında katılmadı." ya da "Kocakarı'yla ilişkimiz yok." gibi cümleler içeren mektuplar aldığında, bütün gece uyuyamazdı. O uykusuz geceleri hiçbir zaman unutmayacağım. Parti'ye karşı olan tutumları, kişisel

---

* Yurt Dışındaki Devrimci Rus Sosyal-Demokratlar Birliği Raboçeye Delo ile birleşme girişiminin başarısız kalması üzerine 1901 yılında kurulmuştur. Örgüt, Rus Sosyal-Demokrasisinin yurt dışındaki tüm devrimci ögelerini bir araya getirmiş ve «Emeğin Kurtuluşu» grubu. Zarya ve Iskra'nın yazı kurulları da Birliğe katılmışlardır. —yayımcı.

beğeni ya da nefret temeline dayanan tüm farklı grupları bir araya getirerek birleşmiş ve güçlü bir parti kurmak, Vladimir İlyiç'in en tutkulu arzusuydu. Ulusal nitelikteki ayrılıklar da dahil, yapma engellerin bulunmadığı bir parti hayal ederdi. Bund'la olan mücadele bu esasa dayanır. O zamanlar Bund'un büyük çoğunluğu **Raboçeye Delo**'nun görüşünü benimsiyordu. Bund'un, yalnızca ulusal konularda özerkliğini koruyarak Parti'ye katılması halinde, bu örgütün kaçınılmaz olarak Parti'yle aynı çizgiye geleceği konusunda, Vladimir İlyiç'in hiçbir kuşkusu yoktu. Ancak Bund, bütün konularda tam bir bağımsızlık istiyordu. Bund önderleri, yalnızca federal temele dayalı bir bağlılığı kabul ediyorlar ve Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'yle ilişkili olmayan, kendilerine özgü bir siyasal partiden söz ediyorlardı. Böylesi taktikler Yahudi proletaryası için yıkıcıydı. Yahudi proletaryası, hiçbir zaman kendi başına zafer kazanamazdı. Yalnızca bütün Rusya'nın proletaryasıyla birleşirse bir güç olabilirdi. Bund'cular bunu anlamayı başaramadılar. Ve bu nedenle **Iskra**, **Bund**'la şiddetli bir mücadeleye girişti. Bu mücadele, birlik için, işçi sınıfı hareketinin dayanışması için bir mücadeleydi. Bütün yazı kurulu bu mücadelenin içindeydi. Ancak, Bund'cular biliyorlardı ki, birlik için mücadelenin en coşkulu şampiyonu Vladimir İlyiç'ti.

"Emeğin Kurtuluşu" grubu, bir kez daha Cenevre'ye taşınma sorununu ortaya attı ve bu kere sözkonusu öneriye karşı oy kullanan yalnız Vladimir İlyiç oldu. Yolculuk için hazırlık yapmaya başladık. Vladimir İlyiç'in sinirleri öylesine berbat bir durumdaydı ki, sırtta ve göğüsteki sinir uçlarının iltihaplanmasının yol açtığı sinirsel bir hastalığa tutuldu.

Kızarıkları görür görmez, hemen bir tıp el-kitabına baktım. Dört ya da beş yıl tıp öğrenciliği yapmış olan

Tahtarev de tahminimi onaylayınca, Vladimir İlyiç'i tentürdiyota buladım. Bu ona dayanılmaz derecede acı verdi. Bir İngiliz doktor çağırmak hatırımıza gelmedi, çünkü böyle bir iş, bir İngiliz lirasına malolacaktı. İngiltere'de işçiler, tıbbi bakım çok pahalı olduğundan, genellikle kendi kendilerinin doktorudurlar. Cenevre'ye yaptığımız yolculuk sırasında, Vladimir İlyiç büyük acılar içindeydi ve oraya varır varmaz yatağa düştü; onbeş gün kadar hasta yattı.

Londra'dayken Vladimir İlyiç'in sinirlerini yormayan, daha doğrusu ona mutluluk veren bir uğraş, "**Kır Yoksullarına**" adlı kitapçığı yazmak oldu. 1902 yılındaki köylü ayaklanmaları, köylüler için bir kitapçığın zorunlu olduğu konusunda onu esinlendirdi. Bu kitapçık, işçilerin partisinin neyin peşinde olduğunu ve yoksul köylülerin işçilerle neden birlik olmaları gerektiğini açıklıyordu. Bu, Vladimir İlyiç'in köylülere seslendiği ilk kitapçıktı.

CENEVRE

(1903)

Cenevre'ye 1903 Nisan'ında taşındık ve bir işçi mahalesi olan Secheron'da, kendi başımıza küçük bir ev kiralayarak, yerleştik .Alt katta zemini taşla döşenmiş geniş bir mutfak, üst katta ise üç küçük oda vardı. Mutfak, oturma odası görevi yapıyordu. Mobilya eksikliğini, kitaplarımızı ve mutfak eşyalarımızı taşımakta kullandığımız sandıklarla giderdik. Ignat (Krasikov), mutfağımıza "kaçakçıların ini" adını taktı. Etraf çok karışıktı. Birisiyle özel bir konuşma yapmak istediğimizde, yakınımızdaki parka ya da gölün kıyısına gitmek zorunda kalıyorduk.

Delegeler gelmeye başladılar. Dementyev'ler geldi. Kostya (Dementyev'in karısı) ulaşım işindeki ustalığıyla Vladimir İlyiç'i hayrete düşürdü. "O, gerçek bir ulaş-

tırmacıdır." diye sık sık söylerdi Vladimir İlyiç; "İş yapıyor, gevezelik etmiyor." Gelenlerden bir diğeri de sıkı fıkı olduğumuz Lyubov Radçenko'ydu. Saatlerce konuştuk. Sonra, Rostov delegeleri —Gusev, Lokerman; daha sonra Zemliçka, Berg, Dayı ve Genç (Dimitri İlyiç) geldiler. Hergün biri çıkageliyordu. Delegelerle, programa ve Bund'a ilişkin sorunları tartışıyor ve onların anlattıklarını dinliyorduk. Martov hep bizdeydi ve delegelerle konuşmaktan bıkıp usanmıyordu.

Yuzhni Raboçi grubunun, halka yönelik bir gazete görüntüsü altında, bağımsız varlıklarını koruma hakkı isteme şeklinde ortaya çıkan tutumu, delegelere anlatılmalıydı. Halka yönelik bir gazetenin, yasa dışı koşullar altında, gerçek bir kitle haberleşme aracı olamayacağı ve büyük tiraja güvenemeyeceğini açıklamak zorundaydık.

Iskra yazı kurulu konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Durum dayanılmaz bir şekil aldı. Yazı kurulu, üçer kişilik, başlıca iki gruba ayrılmıştı: Plehanov, Axelrod ve Zasuliç bir grupta; Lenin, Martov ve Potresov diğer grupta. Vladimir İlyiç, Mart ayında yapmış olduğu öneriyi tekrarladı: yazı kuruluna, kongreye kadar, geçici olarak bir yedinci üye atanmalıydı. Krasikov atandı. Üçlü bir yazı kurulu sorunu, Vladimir İlyiç'in kafasını giderek daha çok meşgul etmeye başladı. Bu çok nazik bir sorundu; oysa bu konuda delegelere hiçbir şey söylenmemişti. O zamanki yapısıyla, **Iskra** yazı kurulunun, artık bu işin üstesinden gelemeyeceği gerçeğinin sözünü etmek bile çok üzücü bir şeydi.

Delegeler, Hazırlık Komitesi üyelerinden yakınıyorlardı. Bir üye çok sert ve patavatsız, bir başkası çok pasif olmakla suçlanıyordu. **Iskra**'nın, bütün olup biteceklere yön vermek istediği şeklinde bir hoşnutsuzluk vardı delegelerde ama, genel kanı herhangi bir ayrılık ol-

madığı ve kongreden sonra herşeyin gül gibi yoluna gireceğiydi.

Clair (Krizhizhanovski) ve Kurz (Lengnik) dışındaki tüm delegeler gelmişlerdi.

İKİNCİ KONGRE

(Temmuz - Ağustos 1903)

Aslında kongrenin Brüksel'de toplanması amaçlanmış ve gerçekten de ilk oturumlar orada yapılmıştı. Eski bir Plehanov'cu olan Koltsov, o zaman Brüksel'de oturuyordu ve kongre için bütün işleri ayarlamayı üstlenmişti. Bununla birlikte, daha sonra kongreyi orada yapmanın o kadar kolay olmadığı anlaşıldı. Bütün delegeler Koltsov'a başvuracaklardı. Oysa, dört ya da beş delegenin onun evine uğramasından sonra ev sahibi olan hanım, bu gidip gelmelere daha fazla dayanamayacağını ve eğer bir kişi daha gelirse evden çıkmak zorunda kalacağını bildirdi. Bunun üzerine Koltsov'un karısı, bütün gün sokağın köşesinde dikilip delegelerin yolunu bekleyerek, onları, sanıyorum Coq d'Or diye anılan sosyalist-

lerin oteline yolladı.

Delegeler tüm oteli kapladılar. Gusev, akşamları bir yudum konyak içtikten sonra, öylesine gür bir sesle opera aryaları söylüyordu ki, dışarda, pencerelerin altında kalabalıklar toplanıyordu. (Vladimir İlyiç, Gusev'in şarkı söyleyişini, özelikle **Klisede Evlenmiştik** şarkısını severdi).

Bu arada, gizlilik açısından büyük tedbirler aldık. Belçika'daki Parti, kongrenin büyük bir un ambarında yapılmasının daha güvenli olacağını savundu. Bu ambarda toplanmamız, yalnızca fareleri ve bir de polisi, şaşırtmakta başarılı oldu. Kongre'ye, 43 oy hakkı olan ve 14 de yalnızca söz hakkı olan delege katıldı. Çok sayıda delegenin, yüzbinlerce Parti üyesini temsil ettiği günümüz kongreleriyle karşılaştırıldığında, bu kongre küçük bir kongre olarak görülecektir. Oysa o zaman biz, bunu da büyük bir kongre kabul ediyorduk. 1898'de toplanan Birinci Kongre'ye yalnızca dokuz kişi katılmıştı. Herkes, geçen şu beş yıl içinde büyük gelişme sağlandığını düşünüyordu. Hepsinden önemlisi, bu delegeleri gönderen örgütler, artık yarı uydurma şeyler değildi; gerçekten vardılar ve her zamankinden daha güçlü bir şekilde gelişen işçi hareketiyle sıkı bağlara sahiptiler.

Vladimir İlyiç, böyle bir kongreye nasıl özlem duymuştu! Yaşadığı sürece, her zaman Parti Kongreleri'ne son derece önem vermiştir. Parti kongresini, bütün kişisel şeylerin bir yana bırakıldığı, hiçbir şeyin gizlenmediği ve herşeyin açıkça ortaya konduğu en yüksek bir otorite sayardı. Parti kongrelerine hazırlanırken büyük çaba harcar ve yapacağı konuşmalara özel bir titizlik gösterirdi.

Plehanov da, Vladimir İlyiç kadar arzuyla kongreyi bekliyordu. Kongrenin açılışını o yaptı. Un ambarındaki uydurma platformun arkasına düşen kocaman pencere

kırmızı bir kumaşla örtülmüştü. Herkes heyecanlıydı. Plehanov'un gerçek ve içten duyguları dile getiren konuşması pek görkemliydi. Başka nasıl olabilirdi ki! Sürgün yaşantısının uzun yılları geçmişte kalmış bir şey gibi görünüyordu. Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Kongresi'ni açıyordu.

Aslına bakılırsa, İkinci Kongre, bir başlangıç kongresiydi. Önemli kuramsal sorunlar burada ortaya konmuş ve Parti ideolojisinin temelleri burada atılmıştı. Birinci Kongre'de yalnızca Parti'nin yönü belirlenmiş ve kuruluşuna ilişkin bir bildiri kabul edilmişti. İkinci Kongre'ye kadar Parti'nin bir programı olmamıştı. Iskra yazı kurulu böyle bir program taslağı hazırlamış ve taslak üzerinde uzun süre görüşmeler yapılmıştı. Her kelime ve her cümle ele alınmış, değerlendirilmiş ve hararetle tartışılmıştı. Programa ilişkin yazışmalar, yazı kurulunun Münih ve İsviçre dalları arasında aylarca sürüp gitmişti. Pek çok eylem yanlısı işçi, bu tartışmaları tamamen soyut şeyler olarak değerlendirmiş ve programda "şu ya da bu şekilde" bir maddenin yer alıp almamasının o kadar önemli olmayacağını sanmıştı.

Vladimir İlyiç'le birlikte, Leo Tolstoy'un bir yerde kullandığı bir benzetmeyi hatırladık. Biri, yolda yürürken, ilerde çömelmiş bir adamın garip bir şekilde kollarını salladığını görmüş ve delinin biri diye düşünmüş; ama yaklaşınca, bunun kaldırım taşında bıçağını bileyen bir adam olduğunu anlamış. Kuramsal tartışmalarda da aynı şey olur. Dışardan bakıldığında, zaman kaybetmekten başka bir işe yaramadığı sanılır, ama işin içine derinlemesine girildiğinde ne kadar önemli olduğu görülür. Program konusunda da böyle oldu.

Delegeler Cenevre'ye gelmeye başladığında, programa ilişkin temel sorunlar, onlarla bütün ayrıntılarıyla tartışıldı. Bu konunun kongrede görüşülmesi, öteki ko-

nulara göre çok daha pürüzsüz oldu.

İkinci Kongre'de tartışılan son derece önemli bir başka konu da Bund sorunuydu. Birinci Kongre'de, her ne kadar özerk de olsa, Bund'un, Partinin bir parçası olması kararlaştırılmıştı. Birinci Kongre'den bu yana geçen beş yıl içinde, Parti, eylem bakımından birleşmiş bir bütün olarak varlık gösterememişti ve Bund kendi başına varlığını sürdürmüştü. Şimdi Bund, bu ayrı varlığından yararlanmak ve R.S.D.İ.P. ile yalnızca federatif nitelikte ilişkiler kurmak istiyordu. Bütün bunun altında yatan neden, Bund'un küçük Yahudi kasabalarındaki zanaatçıların eğilimini yansıtması, siyasal mücadeleden daha çok ekonomik mücadeleyle ilgilenmesi ve bu nedenle de "Ekonomistlere", **Iskra**'cılardan çok daha fazla yakınlık duymasıydı. Tartışma konusu olan asıl sorun şuydu: Rusya sınırları içinde yaşayan tüm ulusların işçilerini sağlam bir şekilde çevresinde toplanmış, bütün ülkeyi kapsayan, güçlü ve birleşmiş bir tek işçi partisine mi, yoksa ulusal ölçülere göre oluşan birkaç işçi partisine mi sahip olunacaktı. Bu sorun, ülke içinde, uluslar arasındaki dayanışmayı kurma sorunuydu. **Iskra** yazı kurulu, işçi sınıfının uluslararası bütünleşmesini savunuyordu. Bund ise, ülkedeki tüm ulusal nitelikteki işçi partileri arasında, yalnızca sözleşmeye dayanan dostça ilişkileri ve ulusal ayrımcılığı savunuyordu.

Bund sorunu da, delegeler gelmeye başladığında, onlarla ayrıntılı bir şekilde tartışmış ve kongrede büyük bir çoğunlukla aynen **Iskra** çizgisi doğrultusunda kabul edilmişti.

Kongreden sonraki bölünme, İkinci Kongre'de alınan kararların ve kabul edilen temel sorunların muazzam önemi üzerine, pek çok kişi bakımından gölge düşürdü. Bu tartışmalar sırasında Vladimir İlyiç, Plehanov'a her zamandan da yakın hissetti kendini. Plehanov'un,

"devrimin yararına olan, en yüce kanundur" ilkesinin en demokratik ilke kabul edilmesi ve genel oy hakkı kavramının bile bu ilkenin ışığında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin konuşması, Vladimir İlyiç üzerinde muazzam etki yaptı. Vladimir İlyiç, ondört yıl sonra Bolşevikler Kurucu Meclisi dağıtmak sorunuyla karşılaştıklarında, bu konuşmayı hatırladı.

Plehanov'un, Vladimir İlyiç'in görüşleriyle bağdaşan bir başka konuşması da, "proletaryanın haklarının güvencesi olarak" halka yönelik eğitimin önemine değinen konuşmasıydı.

Kongrede, Plehanov da, kendini Lenin'e yakın hissediyordu.

Raboçeye Delo grubunun ateşli bir savunucusu olup, bütün çabası, Plehanov'la Lenin arasında bir ayrılık yaratmak olan Akimov'a verdiği cevapta Plehanov şöyle konuştu: "Napolyonun, mareşallerini karılarından boşanmaya zorlamak gibi çılgınca bir tutkusu vardı. Bazı mareşaller, karılarını çok sevdikleri halde bu isteğe boyun eydiler. Yoldaş Akimov, bu açıdan bana Napolyonu hatırlatıyor: ne pahasına olursa olsun Lenin'le beni boşandırmak istiyor. Ama ben, Napolyon'un mareşallerinden daha kişilik sahibi olacağım? Lenin'i boşamayacağım ve umarım o da beni boşamayı düşünmez." Vladimir İlyiç güldü ve başını salladı.

Gündemdeki birinci maddenin (kongrenin bileşimi) görüşülmesi sırasında **Borba** (Mücadele) grubunun (Ryazanov, Nevzorov, Gureviç) bir temsilcisinin çağrılıp çağrılmaması sonuna ilişkin olarak beklenmedik bir olay patlak verdi. Hazırlık Komitesi, kendi görüşünü benimsetmek istedi. Aslında sorun, hiç de **Borba** grubu değildi. Hazırlık Komitesi, delegeler üzerinde özel bir disiplin sağlamak istiyordu. Böylelikle, delegeler için en yüksek otorite kongrenin kendisi değil, Hazırlık Komite-

si olacaktı. Vladimir İlyiç nerdeyse hırsından patlıyordu. Bu taktiklere karşı çıkan Pavloviç'i (Krasikov) destekleyen yalnızca o değildi: Martov ve başkaları da Pavloviç'i desteklemişti. Hazırlık Komitesi'nin görevine kongre tarafından son verilmesine rağmen, olay yine de önemliydi ve bir sürü karışıklıkların habercisi oldu. Bununla birlikte bu olay, Bund'un Parti içindeki yeri ve Parti programı gibi çok önemli sorunlar nedeniyle ikinci plana itildi. Bund konusunda, **Iskra** yazı kurulu, Hazırlık Komitesi ve yerel delegeler aynı görüşteydiler. **Yuzhni Raboçi** temsilcisi ve Hazırlık Komitesinin üyesi Yegorov (Levin) Bunda kesinlikle karşı çıktı. Verilen arada, Plehanov, "konuşmasının her eve dağıtılması" gerektiğini söyleyerek Yegorov'a iltifat etti. Bund tamamen mağlub edildi. Parti çalışması ve Sosyal-Demokrat hareketin bütün birliğiyle, milli özelliklerin karıştırılmaması üzerindeki görüşler, önemle, kabul edildi.

Bu arada, Londra'ya göç etmek zorunda kaldık. Brüksel polisi, delegeler açısından işleri güçleştirdi. Zemlyaçka ve bir kişinin daha ülke dışına çıkarılması üzerine hepimiz harekete geçtik. Tahtarev'ler, kongrenin Londra'da toplanması için ellerinden geleni yaptılar. Londra polisi bir engel çıkarmadı.

Bund konusunun görüşülmesine devam edildi. Bundan sonra, Parti programı konusu komisyon aşamasındayken, gündemin dördüncü maddesi olan merkez yayın organının onaylanması sorununa geçtik. **Raboçeye Delo** grubu dışında herkes, Iskra'nın merkez yayın organı olduğu konusunda aynı görüşü paylaşıyordu. **Iskra** çoşkuyla karşılandı. Hazırlık Komitesi üyesi Popov (Rozanov) bile, "Burada, bu kongrede, büyük ölçüde **Iskra**'nın çabalarıyla yaratılmış, birlik halinde bir Parti görüyoruz." dedi. Bu konuşma, onuncu oturumda yapılmıştı. Kongrenin tüm çalışmaları 37 oturumda tamamlandı. Ya-

vaş yavaş kongre üzerinde bulutlar toplanmaya başlıyordu. Merkez Komitesi'ne üç kişi seçilecekti. Halihazırda mevcut bir Merkez Komite çekirdeği yoktu. Çalışkan bir örgütçü olduğunu ispatlayan Glebov (Noskov) tartışmasız tek adaydı. Eğer kongrede bulunmuş olsa, öteki aday da Clair (Krizhizhanovski) olacaktı. Fakat o kongrede yoktu. Ona ve Kurz'a oy vermek ancak vekaleten olabilecekti ki, bu da son derece ters bir işti. Öteyandan, Merkez Komitesi üyeliğine aday olan pek çok "general" vardı kongrede. Bunlar, Jacques (Stein - Alexandrova), Fomin (Krokhmal), Stern (Kostya - Rosa Galberstad), Popov (Rozanov) ve Yegorov'du (Levin). Bütün bunlar, üç kişilik Merkez Komitesi'ndeki iki üyelik için adaydılar. Birbirimizi yalnızca Parti üyesi olarak değil, fakat içli dışlı kişisel yaşantılarımızdan da tanıyorduk. Bu öylesine bir kişisel beğeniler ve nefretler ağıydı ki. Oylama zamanı yaklaştıkça hava daha da gerginleşti. Dışardaki Merkez'in kontrolu ele geçireceği ve görüşlerini zorla kabul ettirmek isteyeceği vs. yolundaki Bund ve Raboçeye Delo'nun yaptığı suçlamalar, başlangıçta kesinlikle ve şiddetle reddedilmişti. Bununla birlikte, bu suçlamalar, Merkez'i ve kararsızları —onlar bunun farkında olmasalar bile— etkileme işini de becermişti. Kimin "kontrolu"ndan korkuluyordu? Kuşkusuz, Martov, Zasuliç, Starover ve Axelrod'unkinden değil. Lenin ve Plehanov'un kontrolundan korkuyorlardı. Ayrıca, Rusya'daki çalışmalara ve kişilere ilişkin sorunların, eyleme ilişkin çalışmalara katılmayan Plehanov tarafından değil, Lenin tarafından kararlaştırılacağını da biliyorlardı.

Kongre, Iskra'nın tutumunu onaylanmıştı. Ancak, yine de bir Iskra yazı kurulu seçilmek zorundaydı.

Vladimir İlyiç, Iskra yazı kurulunun üç üyeden oluşmasını önerdi. Bu öneri konusunda, Martov ve Potresov'u önceden haberli kılmıştı. Martov, delegeler geldikçe, on-

lara en uygun fikirin üç kişilik bir yazı kurulu fikri olduğunu savunmuştu. Martov, daha o zaman, üç kişilik bir yazı kurulu önerisinin Plehanov'u hedef aldığını anlamıştı. Vladimir İlyiç, üç kişilik yazı kuruluna ilişkin öneri taslağını Plehanov'a verdiğinde, Plehanov bunu okumuş ve tek kelime söylemeden cebine koymuştu. Plehanov, olup bitenleri anlamış ve buna razı olmuştu. Ortada bir Parti olduğuna göre, pratik çalışma zorunluydu.

Martov, Hazırlık Komitesi üyeleriyle, **Iskra**'daki diğer kişilerden daha çok kaynaşmıştı. Üç kişilik yazı kurulu fikrinin kendisini hedef aldığını, ve eğer yazı kuruluna katılırsa bunun Zasuliç, Potresov ve Axelrod'a ihanet etmek anlamı taşıyacağını Martov'a inandırmak fazla zaman almadı.

Böyle bir ortmda, Tüzüğün birinci paragrafı üzerindeki tartışma son derece hırçın bir nitelik kazandı. Lenin ve Martov, Parti Tüzüğünün birinci paragrafı üzerinde, hem siyasal hem de örgütsel açıdan görüş ayrılığına düştüler. Daha önce de sık sık görüş ayrılığına düştükleri olmuştu, ama bu ayrılıklar dar sınırlar içinde kalmış ve kısa sürede giderilmişti. Bu kez kongrede karşı karşıya geliyorlardı ve **Iskra**'ya, Plehanov'a ve Lenin'e hıncı olan herkes tartışmayı körükleyerek, bu görüş ayrılığının, temel bir ilke üzerinde anlaşmazlığa dönüşmesi için elinden geleni yapıyordu. Lenin, "**Nereden Başlamalı**" adlı makalesi ve "**Ne Yapmalı?**" adlı kitabı için eleştiriliyor, gözü yükseklerde olmak vs. ile suçlanıyordu. Vladimir İlyiç, "**Bir Adım İleri İki Adım Geri**" adındaki kitabında şunları yazdı:

"Bununla ilgili olarak, Kongre'de, 'Merkez' delegelerinden birisiyle aramızda geçen bir konuşmayı hatırlamadan edemiyeceğim. 'Kongremizdeki hava ne kadar can sıkıcı!' diye yakınmıştı. 'Bu sert mücadele, birini öteki-

ne karşı kışkırtma, bu birbirini ısırırcasına tartışma, bu yoldaşça olmayan tutumlar...' Ben şöyle cevap verdim; 'Kongremiz ne kadar görkemli. Özgür ve açık bir mücadele. Görüşler açıklandı. Kuşkular ortaya kondu. Gruplar biçimlendi. Eller kaldırıldı. Bir karar alındı. Bir aşama sağlandı. İleri! Benim için önemli olan budur! Hayat budur! Bu, sorun çözümlendiği için değil, fakat daha fazla konuşmayacak kadar yoruldukları için susan aydınların, sonsuz, bıktırıcı gevezeliğine benzemez...' Merkez'ci yoldaş bana şaşkın bir yüz ifadesiyle baktı ve omuzlarını silkti. Ayrı dilleri konuşuyorduk". (**Eserleri**, Cilt, 7, s. 320 Dipnotu.)

Burada, bu paragrafta, Lenin'i tam olarak görüyoruz.

Kongrenin başından beri, Vladimir İlyiç'in sinirleri gergindi. Brüksel'de pansiyonunda kaldığımız kadın, her sabah kahvaltıda getirdiği nefis turplarla, Hollanda peynirini, Vladimir İlyiç'in yemeyişine çok üzülürdü. Vladimir İlyiç, hiçbir şey yiyemeyecek kadar tasalıydı. Londra'da tasası öylesine arttı ki, uyumayı da büsbütün bıraktı.

Vladimir İlyiç, tartışmalarda öfkeli olmasına rağmen, başkanlık ederken tamamen tarafsız davranır ve rakiplerine hiçbir zaman haksızlık etmezdi. Plehanov ise pek öyle değildi. Başkan olarak kürsüde bulunduğu zaman, zekasını ortaya koymayı ve rakiplerini didiklemeyi severdi.

Bund'un Parti içindeki yeri konusunda, delegelerin büyük bir çoğunluğu arasında görüş ayrılığı yoktu; ancak, program sorunu üzerinde ve **Iskra** çizgisinin bayrak olarak kabul edilmesi konusunda belirli bir çatlak kongrenin ortalarına doğru kendini hissettirmiş ve sonlara doğru da derinleşmişti. Doğrusunu söylemek gerekirse, ortak çalışmayı engelleyen ya da böyle bir çalışma-

yı olanaksız kılan ciddi ayrılıklar henüz kongrede gün ışığına çıkmamıştı. Bununla birlikte, görüş ayrılıkları, gizli biçimde, deyim yerindeyse, potansiyel olarak varlığını sürdürüyordu. Herşeye rağmen, kongre açıkça bölünmüştü. Pek çokları, Plehanov'un patavatsızlığını, Lenin'in "öfke" ve "yükselme tutkusunu", Pavloviç'in sinir bozucu davranışını ve Axelrod'la Zasuliç'e —bunlar yakınlardan yana çıkıyorlardı— karşı takınılan tarafsız olmayan tavrı suçlama eğilimindeydiler. Olaylara kişisel çıdan baktıklarından işin özünü kaçırıyorlardı. Troçki de bunlardan biriydi. Lenin'in öfkeli bir rakibi oldu. Ve işin özü şuydu: Lenin'in çevresinde toplanan yoldaşlar, her ne pahasına olursa olsun uygulanmasını istedikleri ve tüm pratik çalışma yol gösterecek ilkelere çok daha ciddiyetle bağlıydılar. Öteki grup, daha çok sokaktaki adamın mantığıyla hareket ediyordu, uzlaşmaya, ilkelerde ayrıcalıklar yapmaya eğilimliydi ve kişilerle daha çok ilgileniyordu.

Seçimler sırasında mücadele çok sertleşmişti. Oylama başlamadan önceki bir iki sahne belleğimde hâlâ canlıdır. Axelrod, doğruluk bilincinden yoksun olduğunu ileri sürerek Bauman'ı (Sorokin) suçladı ve Sibirya'daki sürgün günlerinde meydana geldiği kabul edilen bir olaya ilişkin dedikoduları ortaya döktü. Bauman, hiçbir şey söylemedi ama gözlerinde yaşlar birikmişti.

Bir başka sahne. Deutsch, Glebov'u (Noskov) öfkeyle azarlıyordu. Glebov, pırıldayan gözlerle baktı ve öfkeyle: "Moruk! Senin yerinde olsam çenemi kapardım." dedi.

Kongre sona erdi. Glebov, Clair ve Kurz, Merkez Komitesi'ne seçildiler. 44 oydan 20'si çekimserdi. Plehanov, Lenin ve Martov, Merkez Yayın Organı'na seçildiler. Martov, yazı kurulunda çalışmayı kabul etmedi. Bölünme apaçık ortadaydı.

İKİNCİ KONGRE SONRASI

(1903-1904)

Kongreden sonra Cenevre'ye döndüğümüzde yorucu günler bizi bekliyordu. Önce yurt dışındaki öteki Rus mülteci topluluklarında yaşayan mülteciler sökün etmeye başladılar. Birlik üyeleri geldiler. Soruyorlardı: "Kongrede neler oldu? Kavganın nedeni neydi? Bölünme hangi konuda oldu?"

Plehanov bu sorulardan usanmıştı; bir gün şunları anlattı: "X geldi. Bana sorular soruyor ve 'Buridan'ın eşeği gibiyim' deyip duruyordu. Ona dedim ki: 'Buridan'ın bu işle ne ilgisi var?"

Rusya'dan da gelenler oldu. Bunlar arasında, Vladimir İlyiç'in bir yıl önce onun adına Petersburg örgütüne mektup yazdığı Yerema da vardı. Gelir gelmez Menşeviklerin tarafını tuttu ve bu arada bize de uğradı. Bize

geldiğinde trajik bir havaya bürünüp, Vladimir İlyiç'e haykırdı: "Ben Yerema'yım!" Sonra da Menşeviklerin haklı olduğunu anlatmaya koyuldu. Bir başkasını, kongrede meydana gelen hangi maddi değişikliklerin bölünmeye yol açtığını merak eden, Kiev Komitesi'nin bir üyesini hatırlıyorum, teknikteki ne gibi değişikliklerin, kongrede ayrılıklara yol açtığını çok merak ediyordu. "Altyapı"yla "üstyapı"nın böylesine ilkel bir yorumu karşısında apışıp kalmış, öylece yüzüne bakıyordum. Böyle bir şeyin var olabileceğini hiçbir zaman düşünmemiştim.

Para vererek, ya da gizli toplantılar için evlerinden yararlanmamızı vb. sağlayarak davaya yardım edenler, Menşevik kışkırtmaların etkisiyle bu yardımlarını kestiler. Annesiyle birlikte, kız kardeşinin yaşadığı Cenevre'ye gelen eski bir arkadaşımı hatırlıyorum. Çocukken onunla, gezginler ve ağaç tepelerinde yaşayan vahşilere ilişkin öylesine heyecanlı oyunlar oynardık ki, geldiğini duyunca pek çok sevindim. Şimdi artık bir genç kız değildi ve oldukça değişmişti. O ailenin her zaman Sosyal-Demokratlara yardım ettiği konusu açılmıştı. "Gizli toplantılar için artık evimizi size veremeyiz." dedi. "Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki bu bölünmeyi çok ayıplıyoruz. Bu kişisel kavgalar dava için çok zararlı oluyor." Hiçbir örgüte katılmayan ve sağladıkları kalacak yerlerle, değersiz bağışlarıyla proleter Parti'mizdeki olayların akışını etkileyebileceklerini hayal eden bu "sempatizanlara", İlyiç'in ve benim söyleyecek esaslı bir sözümüz vardı!

Vladimir İlyiç, derhal Rusya'da bulunan Clair ve Kurz'a mektup yazarak durumu anlattı. Onlar, şaşkınlıklarını açıklamaktan öte yararlı bir görüş belirtemediler ve Martov'un Rusya'ya çağırılması ve halk için kitapçıklar yazmak üzere gözden uzak bir yerde saklanmasını ciddi ciddi önerdiler. Kurz'un, Rusya'dan yurt dışına

çağrılması kararlaştırıldı.

Kongreden sonra, Glebov, bir bölünmeye yol açmaktansa eskiden olduğu gibi sıkıntıya katlanmanın daha iyi olacağını ve eski yazı kurulunun yeniden göreve çağırılmasını önerdi. Vladimir İlyiç bu öneriye karşı çıkmadı. Fakat Menşevikler bunu reddettiler. Vladimir İlyiç, Cenevre'de Martov'la anlaşmaya çaba harcadı. Potresov'a mektup yazarak, ortada kavga edecek birşey olmadığı konusunda bir kez daha güvence verdi. Bölünme konusunda Kalmikova'ya da (Teyze) mektup yazdı ve durumu ona anlattı. Bir çözüm yolu olmadığına inanmıyordu. Kongrenin kararlarını engellemek, Rusya'daki çalışmaları ve yeni kurulmuş bir Parti'nin etkinliğini tehlikeye atmak, ona katıksız bir delilik, akıl almaz birşey olarak görünüyordu. Zaman oluyor, bir kopmanın kaçınılmazlığı açıkça görülüyordu. Birgün, Clair'e bir mektup yazmaya başladı. Mektupta ona, şu anki durumunu gözünde canlandırmasının olanaksız olduğunu, eski ilişkilerin kökten değiştiğini artık kavramak gerektiğini, Martov'la olan eski dostluğun sona erdiğini ve mücadelenin bundan sonra başladığını yazdı. Ancak, Vladimir İlyiç bu mektubu bitirmedi ve göndermedi. Martov'la ayrılmak zorunda olmak ona çok zor geliyordu. Petersburg ve eski **Iskra**'da yaptıkları ortak çalışma onları birbirine yaklaştırmıştı. O zamanlar son derece duygulu olan Martov, İlyiç'in düşüncelerini kavrayıp, bunları geliştirmekte çok başarılı ve gayretliydi. Daha sonraları, Vladimir İlyiç Menşeviklerle amansızca savaştı, fakat Martov'un çizgisi ne zaman bir düzelme eğilimi gösterse, ona karşı eskiden sahip olduğu tutum yeniden canlanırdı. Örneğin, 1910 yılında Paris'te, Vladimir İlyiç ve Martov'un **Sotsial Demokrat**'ın yazı kurulunda birlikte çalışmaları böyle bir olaydı. İşten eve geldiğinde bana, çok kere, Martov'un doğru çizgiye gelmeye başladığını ve hatta

Dan'a karşı çıktığını anlatmıştı. Daha sonraları, Rusya dayken, Martov'un Temmuz günlerindeki* tutumundan, Bolşeviklere bir yararı olduğundan değil, fakat bir devrimci gibi davrandığı için, Vladimir İlyiç çok memnun kalmıştı.

Vladimir, İlyiç, artık iyice hasta olduğu günlerde, bir ara bana, "Martov da ölüyormuş diyorlar..." demişti üzüntülü bir şekilde.

Kongreye katılan delegelerin (Bolşevikler) pek çoğu çalışmak üzere Rusya'ya döndüler. Ancak bazı Menşevik delegeler buradan ayrılmadılar ve Dan da onlara katıldı. Menşeviklerin yurt dışındaki taraftarları sayıca arttı.

Cenevre'de kalan Bolşevikler, düzenli aralıklarla bir araya geliyorlardı. Plehanov bu toplantılarda çok sağlam bir destek oluyordu. Şakalar yapıyor ve herkesi neşelendiriyordu.

Sonunda, Merkez Komitesi üyesi Kurz, (takma adı Vasilyev 'Lengnik') geldi. Cenevre'de başını almış giden ağız kavgaları, onun üzerinde çok bunaltıcı bir etki yaptı. Anlaşmazlıkları gidermek, bazı kişileri Rusya'ya göndermek vs. ile oldukça uğraştı.

Menşevikler yurt dışındaki mülteci çevrelerinde bazı başarılar sağladılar ve Birliğin kongredeki delegesi olan Lenin'in raporunu dinlemek üzere, Yurt Dışındaki Devrimci Rus Sosyal-Demokratlar Birliğini kongreye ça-

---

* Temmuz günleri, 1917 yılının 3 ve 4 Temmuz günleri (yeni takvime göre 16 - 17 Temmuz) Petersburg'daki işçi ve askerlerin, burjuvazinin Geçici Hükümeti'ne karşı giriştikleri sürekli gösterilere değiniliyor. Gösteriler, «Bütün iktidar Sovyetlere» sloganıyla yapıldı. 4 Temmuz günü, göstericilere, Geçici Hükümetin emriyle ateş açıldı. Bolşevikler ve gösterilere katılan askerler, kitle halinde tutuklanmaya başlandılar. Bolşevik Parti'si yeraltına geçti ve silâhlı bir ayaklanma için hazırlıklara başldı —yayımcı.

ğırarak, Bolşeviklere meydan okumayı kararlaştırdılar. Birliğin o zamanki yönetim kurulunda, Deutch, Litvinov ve ben yer alıyorduk. Litvinov ve ben bu karara karşıydık. Biz çok iyi biliyorduk ki, bu koşullar altında kongre, hepten bir gürültülü kavgaya yol açacaktı. Bunun üzerine Deutch, yönetim kurulunun öteki iki üyesinin, Berlin'de yaşayan Veçeslov ve Paris'te oturan Leiteisen olduğunu hatırladı. Bu ikisi, her ne kadar son zamanlarda kurul çalışmalarına katılmadılarsa da resmen istifa etmiş de değillerdi. İkisi oy vermeye çağırıldılar ve oylarını kongrenin toplantısından yana kullandılar.

Birlik kongresinden hemen önce, kafası düşüncelerle meşgul olan Vladimir İlyiç, yolda bisikletle giderken bir tramvaya çarptı ve az kalsın bir gözünü çıkarıyordu. Kongreye rengi sapsarı ve gözü sargılı geldi. Menşevikler, Vladimir İlyiç'e amansız bir kinle saldırdılar. Dan, Krokhmal ve başkalarının kudurmuş suratlarla ayağa fırlayıp, sıra kapaklarını vurdukları utanç verici bir sahneyi hatırlıyorum.

Birlik kongresinde, Menşevikler sayı bakımından Bolşeviklerden güçlüydüler.. Üstelik, Menşeviklerin kendi saflarında daha fazla "genarelleri" vardı. Menşevikler, Birliği bir Menşevik kalesi haline getiren, kendilerine yayın olanakları veren ve Birliği, Merkez Komitesi'nden bağımsız kılan bir Birlik Tüzüğü kabul ettiler. Kurz (Vasilyev) Merkez Komitesi adına Tüzüğün değiştirilmesini istedi ve bu isteğe karşı konması üzerine Birliğin dağıtıldığını açıkladı.

Plehanov'un sinirleri, Menşeviklerin kopardıkları gürültüye dayanamadı. Plehanov, "Kendi tarafıma ateş edemem." dedi.

Plehanov, Bolşeviklerin kendi aralarında yaptığı toplantıda, uzaklaşmamız gerektiğini söyledi. "Otokrasinin bile uzlaşma zorunda kaldığı anlar olur." dedi. "Ama o

zaman otokrasinin çözülmeye başladığını söyleriz." diyerek araya girdi Liza Knuniants. Plehanov ona ters ters baktı.

Plehanov, Parti'de barışı koruyabilmek için, kendince eski **Iskra** yazı kurulunun göreve çağırılmasına karar verdi. Vladimir İlyiç, daha fazla birlikte çalışamayacağını ve istifasının yayınlanmasında bile direnmeyeceğini bildirerek, yazı kurulundan çekildi. Plehanov isterse barışı sağlamaya çalışabilirdi; Lenin, Parti içindeki barışı engellemeyecekti. Vladimir İlyiç, bu olaydan hemen önce Kalmikova'ya yazdığı mektupta, "İşi bırakmak kesin bir sondur." demişti. Yazı kurulundan ayrılmakla, kendini bu sona mahkûm ediyordu ve işin de farkındaydı. Muhalefet daha da ileri giderek, kendi temsilcilerinin Merkez Komitesi'ne seçilmesini, kendilerini Konsey'de iki sandalya verilmesini ve de Birlik kongresi kararlarının geçerl kabul edilmesini istedi. Merkez Komitesi, muhalefetin iki üyesinin göreve çağırılmasını Konsey'de muhalefete bir sandelye verilmesini ve zamanla Birliğin tanınmasını kabul etti. Ama barış gerçekleşmedi. Plehanov'un teslimiyeti muhalefeti cesaretlendirmişti. Plehanov, Merkez Komitesi'nin yedek üyesi Rou'nun (asıl adı Galpherin, takma adı At) bir Menşevik lehine Konsey'den çekilmesinde direndi. Vladimir İlyiç, bu yeni uzlaştırmayı kabul etmeden önce, uzun süre karar vermedi. Üçümüzün, Vladimir İlyiç, Rou ve ben, o akşam çok çalkantılı olan Cenevre Gölün'nün kıyısında dikilişimizi hatırlıyorum. Rou, istifasının kabul edilmesi için Vladimir İlyiç'i zorluyordu. Vladimir İlyiç en sonunda teslim oldu ve Rou'nun istifa edeceğini bildirmek üzere Plehanov'a gitti.

Martov, amaçtan çok uzak suçlamalarla dolu, **Sıkıyönetim** adlı bir kitapçık yayınladı. Ayrıca Troçki de, **Sibirya Delegasyonu'nun Raporu** adıyla, olayları Mar-

tov'un bakış açısından gösteren, Plehanov'u, Lenin'in elinde bir kukla olarak sunan vs. bir kitapçık yazdı.

Vladimir İlyiç, Martov'a vereceği cevabı, —Kongrede yer alan olayların ayrıntılı çözümlemesini içeren— "**Bir Adım İleri, İki Adım Geri**" adlı kitapçığını, yazmak için işe koyuldu.

Aynı zamanda, Rusya'da da mücadele devam ediyordu. Bolşevik delegeler, kongreye raporlar gönderiyorlardı. Kongrede kabul edilen program, ve kararların çoğu, yerel örgütlerce büyük memnunlukla karşılanmıştı. Onların en fazla kafasını yoran Menşeviklerin durumuydu. Kongre kararlarına uyulmasını isteyen önergeler kabul ediliyordu. Eski bir devrimci olan ve kongre kararların böylesine bir küçümsemeyle nasıl aldırış edilmediğini bir türlü anlayamayan Dayı (Lylia Knipoviç), o günlerde en çok çalışan delegelerimizden birisiydi. O, ve öteki yoldaşlar, Rusya'dan umut verici mektuplar yolluyorlardı. Yerel komiteler, bir biri ardı sıra Bolşeviklerin yanında yer alıyorlardı.

Clair geldi. Bolşeviklerle, Menşevikler arasında beliren engelin büyüklüğü konusunda bir fikri olmadığından, hâlâ iki tarafın uzlaştırılmasının mümkün olduğunu sanıyordu. Plehanov'la görüştü ve bu yalnızca, bir uzlaşmanın kesinlikle olanaksız olduğuna kendi kendini inandırmasına yaradı. Çok canı sıkılmış olarak geri döndü. Vladimir İlyiç'in tasası ise her zamankinden fazlaydı.

1904 yılı başında, Celia Zelikson, Petersburg örgütünün temsilcisi Baron (Essen) ve işçi Makar, Cenevre'ye geldiler. Üçü de Bolşevikleri destekleyenlerdendi. Vladimir İlyiç onlarla sık sık görüştü. Rusya'da yapılan çalışmaları ve Menşeviklerle olan kavgaları anlattılar. O zaman oldukça genç bir delikanlı olan Baron, Petersburg'daki çalışmalar konusunda pek coşkuluydu. "Bizim ör-

güt, şimdi ortak bir çalışma sürdürüyor." dedi. "Faaliyet gösteren ayrı gruplarımız var! propogandacılar grubu, ajitasyon yapanlar grubu ve örgütleyiciler grubu." Vladimir İlyiç, onu dinledikten sonra, "Propogandacılar grubunda kaç kişiniz var?" diye sordu. Baron bir parça bozuldu, "Şimdilik yalnızca bir tek ben varım." diye cevap verdi. "Pek fazla değilmiş." diye söylendi İlyiç; "Peki, ajitasyon yapanların bulunduğu grupta kaç kişiniz var?" Baron, saçlarının dibine kadar kızardı ve "Şimdilik yalnızca bir ben varım." dedi. İlyiç, gülmekten katılıyordu. Baron da gülüyordu. Vladimir İlyiç her zaman, bir iki yoklayıcı soruyla parmağını en zayıf noktaya basıp, gerçekleri, sarıldıkları pek gösterişli raporlar ve güzel tasarıların kılıfından sıyrılmakta ustaydı.

Daha sonra, Bolşeviklere yeni katılan Olminski (M. S. Alexandrov) ve uzaktaki sürgün yerinden kaçan Canavar* geldiler.

Canavar, sürgünden kaçtıktan sonra, çevresindekilere de aşıladığı bir neşe ve enerjiyle doluydu. Kuşku ya da kararsızlığın gölgesinden onda eser yoktu. Canı sıkılan ve bölünmeye üzülen herkesle dalga geçerdi. Bütün bu mülteci ağız dalaşmaları onu etkilemiş görünüyordu. O günlerde, Bolşevikleri birbirine kaynaştırmak için, Secheron'da "kabul günleri" yapmaya başlamıştık. Bu toplantılarda "ciddi" konulara hiçbir zaman girmezdik ve toplantılar hiç değilse, Menşeviklerle yapılan bütün bu ağız kavgalarının üzerimize çökerttiği sıkıntıyı dağıtmak bakımından yararlı oluyordu. Canavar'ın, "Vanka"ya ilişkin bir şarkıya başlaması ve kabak kafalı bir işçi olan Yegor'un koroya katılmasını görmek pek güzel bir eğlenceydi. Yegor, içten bir konuşma yapmak üzere Plehanov'a gitmiş ve bu iş için yakası kolalı bir gömlek bile

---

* M. M. Essen'in takma adı —yayımcı.

giymişti. Fakat hayal kırıklığına uğramış ve üzülmüş olarak geldi. "Neşelen Yegor. Zafer bizim olacak. Haydi," Vanka'ya devam edelim!" dedi Canavar. İlyiç de bu neşeye katılırdı —bu taşkın neşelilik hali sıkıntıları dağıtıyordu.

Bogdanov sahneye çıktı. Vladimir İlyiç o zamanlar, onun felsefeyle ilgili çalışmalarını bilmiyordu; kendisini ise hiç tanımıyordu. Ancak, Parti bakımından çapı olan bir adam olduğu belliydi. Geçici bir ziyaret için gelmişti. Rusya'da yaygın ilişkileri vardı. Can sıkıcı ağız kavgaları dönemi artık sona eriyordu.

Vladimir İlyiç'e herşeyden daha zor gelen, Plehanov' la bozuşmasıydı.

İlkbaharda, Vladimir İlyiç, eski bir **Narodopravets** devrimcisi olan Natanson ve karısıyla tanıştı. Natanson, eski türden, mükemmel bir örgütçüydü. Pek çok insan tanır, kişilerin değerini biçmeyi çok iyi bilir, birinin ne yapabileceğini ve en çok hangi işe uygun olduğunu söyleyebilirdi. Onun, Vladimir İlyiç'i en çok etkileyen yanı, gerek kendi örgütünün, gerekse bizim Sosyal-Demokrat örgütlerin üyelerini çok iyi —bizim Merkez Komitesi üyelerimizin pek çoğundan daha iyi— tanımasıydı. Natanson, Baku'da yaşamıştı; Krasin, Postolovski ve daha başkalarını tanıyordu. Sosyal-Demokrat görüşlere çok yakındı. Sonradan, bu eski devrimcinin, ömründe ilk kez Baku'da muazzam bir gösteriyi izlerken ağladığını duyduk. Bir noktada Vladimir İlyiç'le aynı düşüncede değillerdi: Natanson, Sosyal-Demokratların köylüler konusundaki yaklaşımını kabul etmiyordu. Natanson'u kazanma çabaları onbeş gün kadar sürdü. Natanson, Plehanov'la yakın, hatta sıkı fıkı oldu. Vladimir İlyiç onunla, Parti'ye ilişkin sorunlarımızı ve Menşeviklerle ayrılma konusu konuşurdu. Natanson, bu konuyu bir kere de Plehanov'la görüşmeyi teklif etti. Plehanov'un yanından

kafası karışmış bir şekilde döndü. Uzlaşma zorunda olduğumuzu söyledi.

Natanson'la olan macera sona erdi. Vladimir İlyiç, bir başka partiden olan ve bir çeşit arabuluculuk yapan bir adamla, Sosyal-Demokrat sorunları tartıştığı için kendine kızıyordu. Kendine kızdığı kadar Natanson'a da öfkeleniyordu.

Bu arada, Rusya'daki yerel komiteler Bolşevikleri desteklerken, Merkez Komitesi iki yüzlü bir uzlaşma politikası izliyordu. Rusya'daki temele dayalı yeni bir kongre toplamak zorunluydu.

Vladimir İlyiç, görüşlerini savunmasını ve Rusya'yla haberleşmesini engellemek amacıyla, Merkez Komitesi'nin* yayınladığı Temmuz Bildirisi'ni protesto etmek için Merkez Komitesi'nden istifa etti ve sayıları 22 kişi olan Bolşevik grubu, Üçüncü Kongre'nin toplanmasını isteyen bir karar tasarısını kabul etti.

Vladimir İlyiç'le birlikte sırt çantalarımızı alarak, dağlarda bir ay sürecek bir yolculuğa çıktık. Canavar da bize katıldı ama, "Siz canlı bir kedinin bile bulunmadığı yerlere gitmekten hoşlanıyorsunuz, oysa benim insanlara ihtiyacım var" diyerek hemencecik vazgeçti. Gerçekten de biz, hep insanlardan uzak yerlere götüren tenha yolları seçiyorduk. Bugünden, yarın nerede olacağımızı bilmeden bir ay kadar dolaştık. Yorucu bir günün sonunda, kendimizi ölü gibi yatağa atar ve hemen uykuya dalar-

---

* Lenin'in yokluğunda, Menşevik bir politika izlemeye başlayan Merkez Komitesi'nin uzlaşıcı kesimiyle, Menşeviklerin kabul ettiği karar tasarısına verilen ad. Karar tasarısının 26 maddesi vardı, ancak bunlardan yalnızca 10 tanesi Iskra'nın 25 Ağustos 1904 tarihli 72'inci sayısında yayınlandı. Plehanov, Parti'nin, kendi yayın organının kararlarından haberdar edilmemesini protesto eden Lenin'e cevap olarak yazdığı başyazıda, yerel komitelerin, liderler arasındaki ayrılıkların bütün ayrıntılarını bilmeleri-

dık.

Paramız çok sınırlıydı; çoğunlukla, yumurta ve peynir gibi yiyecekleri şarap veya suyla katık yaparak karnımızı doyuruyor ve doğru dürgün bir yemeği çok seyrek yiyorduk. Sosyal-Demokratların işlettiği bir handa, bir işçi bize iyi bir akıl verdi: "Turistlerle değil, arabacılar, şoförler ve işçilerle birlikte yemek yiyin, ik kere daha ucuz ve daha doyurucudur." Bu akla uyduk. Burjuvalığa özenen küçük memurlar ve dükkân sahipleri, bir hizmetçiyle aynı masaya oturmaktansa, böyle bir geziye çıkmaktan bütünüyle vazgeçerler. Avrupa'da bu orta sınıf züppeliği çok yaygındır. Orada demokrasi lâfı çok edilir ama, hizmetçisiyle aynı masaya oturmaya —evinde değil, lüks bir otelde— hiçbir züppe, dünyada katlanamaz. Bu yüzden, yemeğini sıradan kişilerle yemek, Vladimir İlyiç'e özel bir zevk verirdi. O, bu gibi yerlerde daha iştahla yer, ucuz ve doyurucu yemekleri çok beğenirdi. Yemekten sonra sırt çantalarımızı yüklenir ve yolumuza devam ederdik. Sırt çantalarımız oldukça ağırdı. Vladimir İlyiç'in çantasında kalın bir Fransızca sözlük, benimkinde ise, çevirmek üzere yeni bulduğum ve onunkinden daha hafif olmayan, Fransızca bir kitap vardı. Ancak, ne sözlük, ne de kitabın kapağı, gezimiz boyunca bir kere bile açılmadı. Sözlüklere değil, tepeleri karla kaplı sıradağlara, mavi göllere ve gürültülü çağlayanlara bakıyorduk.

Bu bir ay, Vladimir İlyiç'in sinirlerini eski haline

---

ne gerek olmadığını öne sürdü. «Çeşitli çevreler arasında çıkan tartışmalarda, proletaryayı bir yargıç yapmaya çalışmak, yalancı - demokratizm biçimlerinin en kötüsüne boyun eymek anlamına gelir» (Iskra, sayı 53, 25 Kasım 1903)

Bu karar tasarısının maddelerinden birisi şöyleydi : «Merkez Komitesi, bu durumda olağanüstü bir kongrenin toplanmasına ve böyle bir kongre için her türlü ajitasyon yapılmasına kesin olarak karşıdır.» —N. Krupskaya.

getirdi. Sanki, dağlar içindeki bir derede yıkanmış ve alçakça dolapların ağından arınmıştı. Ağustos ayını, Bogdanov, Olminski ve Pervukhin'le birlikte, Lac De Bré kıyısındaki ıssız bir köyde geçirdik. Çalışmaların planı, Lunaçarski, Stepanov ve Bazarov'un işbirliğini sağlamayı öneren Bogdanov'la birlikte hazırlandı. Yurt dışında kendi yayın organımızı çıkarmak ve bir kongre için Rusya'da ajitasyon yapmak üzere planlar yapıldı.

İlyiç, yeniden eski neşeli kimliğini kazandı. Akşamları Bogdanov'lara yaptığı ziyaretten döndüğü, geçerken dışarda zincirle bağlı köpeği kızdırmasından ve köpeğin kızgın havlamalarından anlaşılırdı.

Güzün Cenevre'ye döndük ve şehir kenarından, merkeze daha yakın bir yere taşındık. Vladimir İlyiç, büyük bir kitaplığı ve mükemmel çalışma olanakları bulunan Société de Lecture'e üye oldu. Buraya, Fransızca, Almanca ve İngilizce bir sürü gazete ve dergi geliyordu. Çalışmak için çok elverişli bir yerdi. Derneğin üyeleri —çoğu yaşlı profesörler— kitaplığa çok seyrek geliyorlar ve Vladimir İlyiç, yazılarını yazabileceği, bir aşağı bir yukarı dolaşabileceği, makalelerini düşünebileceği ve raflardan istediği her kitabı alabileceği bu odada yalnız başına kalıyordu. Burada, hiçbir Rus yoldaşın çıkagelip, Menşeviklerin şunu ya da bunu söylediğini, ya da falan yerde çirkin bir oyun oynadıklarını kendisine anlatamayacağından emindi. Burada, aklı başka yönlere saptırılmadan düşünebiliyordu. Ve düşünülecek o kadar çok şey vardı ki.

Rusya, çarlık monarşisinin çürümüşlüğünü inkâr edilmez bir şekilde gözler önüne seren Japon Savaşı'na başlamıştı. Yalnızca Bolşevikler değil, Menşevikler ve hatta liberaller bile, bu savaş karşısında bozguncu bir tutum takındılar. Halkın protestosu bir fırtına gibi yayılıyordu. İşçi hareketi yeni bir evreye giriyordu. Polise

meydan okumak için düzenlenen ve halkın kitle halinde katıldığı mitinglere, işçilerle polis arasındaki çatışmalara ilişkin haberler, artık bize her zamankinden daha sık geliyordu.

Genişleyen devrimci kitle eylemleri karşısında, anlaşmazlık yaratan adi ağız kavgaları, bizi artık eskisi kadar üzmüyordu. Bununla birlikte, bu ağız kavgaları bazan çok çirkin şekiller alıyordu. Örneğin, Kafkasya'dan gelen Bolşevik Vasilyev, Rusya'daki duruma ilişkin bir rapor vermek istedi. Oysa toplantının açılışında, bu toplantının resmi olmayan, her Parti üyesinin gelip dinleyebileceği sıradan bir toplantı olmasına rağmen, Menşevikler bir başkanlık divanı seçilmesini istediler. Menşevikler, her toplantı ya da konuşmayı, bir çeşit seçim mücadelesine dönüştürmeye ve böylelikle, Bolşeviklerin ağzını "demokratik yollarla" kapamaya uğraşıyorlardı. Sigorta fonuna ilişkin tartışmada, iş neredeyse yumruk yumruğa dövüşe, savaşa dönüşüyordu. Kargaşalık sırasında Bogdanov'un karısı Natalia'nın mantosu yırtıldı; bir başkası yere yuvarlandı. Ancak, bütün bunlar bizi eskiden olduğunun yarısı kadar etkilemiyordu.

Şimdi aklımız hep Rusya'daydı. Petersburg, Moskova, Odesa ve başka yerlerde gelişen işçi hareketi karşısında, muazzam bir sorumluluk duyuyorduk.

Bütün partiler —liberaller ve Sosyal-Devrimciler— gerçek renklerini ortaya koymaya başladılar. Menşevikler de gerçek yüzlerini gösterdiler. Bolşeviklerle, Menşevikleri ayıran şeyin ne olduğu, şimdi açıkça görülüyordu.

Vladimir İlyiç'in, proletaryanın sınıf güdüsüne, yaratıcı gücüne ve tarihsel görevine sarsılmaz inancı vardı. Bu inanç, Vladimir İlyiç'te birden bire doğmamıştı; aksine, Marx'ın sınıf mücadelesi kuramı üzerinde düşündüğü, Rus gerçeklerini incelediği ve eski devrimcilerin

düşüncelerine karşı çıkarak, tek savaşçının kahramanlığı yerine sınıf mücadelesinin kahramanlığını ve gücünü koymayı öğrendiği uzun yıllar boyunca, büyük çabalarla yerleşmişti. Bu bilinmeyen bir güce olan kör bir inanç değil, fakat proletaryanın gücüne ve onun işçi sınıfının kurtuluşundaki tükenmez rolüne ve muazzam bilgiye, hayatın gerçeklerinin derinliğine incelenmesine dayanan, kökleri derinde bir inançtı. Petersburg proletaryası arasındaki çalışmaları, onun bu inancı, işçi sınıfının gücüyle somut bir şekilde özdeşleştirmesine yardımcı olmuştu.

Aralık sonunda, Bolşevik gazetesi **Vperiod** (İleri) yayınlanmaya başladı. Yazı kurulunda Vladimir İlyiç'in yanısıra, Olminski ve Orlovski* yer alıyordu. Kısa süre sonra, yardım etmek üzere Lunajarski de geldi. Onun ateşli konuşmaları ve yazıları, Bolşeviklerin o zamanki havasına uygundu.

Rusya'da devrimci mücadele güçleniyor ve buna paralel olarak bizim de Rusya'yla mektuplaşmalarımız artıyordu. Kısa sürede bu mektupların sayısı ayda 300 mektuba ulaştı ki, bu, o zaman için muazzam bir sayıydı. Ve bu mektuplar, İlyiç'e korkunç zengin malzeme sağlıyordu! O, işçi mektuplarının nasıl okunması ve gerektiğini bilirdi. Odesa'daki taş ocağı işçilerinden gelen bir mektubu hatırlıyorum. Bu, öğrenim görmemiş birkaç kişinin elinden çıkmış, öznesiz, yüklemsiz, noktasız, virgülsüz ama sonsuz enerji ve zafere dek savaşma karanlığıyla dolu bir mektuptu. Her kelimesi renkliydi; mektup safça ama sarsılmaz inanç taşıyan bir nitelikteydi. Mektubun hangi konuya ilişkin olduğunu hatırlamıyorum ama, görünümünü —kağıdını, açık renk mürekkebini— hatırlıyorum. İlyiç, bu mektubu birçok kereler okudu ve derin

---

* V. Vorovski. —yayımcı.

düşünceler içinde odada bir aşağı bir yukarı dolaştı. Odesa'nın taş ocağı işçileri, İlyiç'e bu mektubu yazmak için büyük zahmetlere boşuna katlanmamışlardı: kendilerini en iyi anlayacak, tam adamına yazmışlardı mektubu.

Bu mektuptan birkaç gün son, Odesa'lı bir propogandacı olan Tanya'dan, Odesa'lı zanaatçıların yaptıkları bir toplantının ayrıntılı ve inandırıcı bir özetini içeren bir mektup aldık. İlyiç bu mektubu da okudu ve derhal Tanya'ya cevap yazmak için kaleme sarıldı. "Mektubun için teşekkür ederiz. Daha sık yaz. Olağan, günlük faaliyetleri anlatan mektuplarla son derece ilgileniyoruz. Ne yazık ki, böyle çok az mektup alıyoruz."

İlyiç, hemen her mektupta, Rusya'daki yoldaşlardan bizim için daha çok ilişkiler kurmalarını isterdi. "Devrimci bir örgütün gücü, onun ilişkilerinin sayısına bağlıdır." diye yazmıştı. Gusev'e; ve ondan yurt dışındaki Bolşevik merkezle gençler arasında ilişki kurmasını istemişti. "Bazılarında, gençlikten budalaca, iki yüzlü ve Oblomovca* bir korku var." demişti. (**Eserleri**, Cilt, 34, s. 254.) İlyiç, Samara'dan eski bir arkadaşı olan ve o sırada köyde yaşayan Alexei Preobrazhenski'ye de mektup yazmış ve ondan, kendisiyle köylüler arasında ilişki kurmasını istemişti. Petersburg'daki yoldaşlardan, işçi mektuplarından bölümler ya da mektupların özetlerini değil, mektupların asıllarını yurt dışındaki Merkez'e göndermelerini rica etmişti. Herşeyden çok bu mektuplar, Vladimir İlyiç'e, devrimin yaklaştığını açıkça haber veriyordu. Dokuzyüz Beş eşikteydi.

1905 YILI

Yurt Dışındaki Hayat

İlyiç, 1904 Kasım'ında yazmış olduğu, **Zemstvo Kampanyası ve Iskra'nın Planı** adlı kitapçığında ve daha sonra Aralık ayında, **Vperiod**'un 1 ve 3 No.lu sayılarında yer alan makalelerinde, özgürlük için kitlelerin açık ve gerçek mücadele saatinin yaklaşmakta olduğunu yazmıştı. O, devrimci fırtınanın birikimini, açıkça hissetmişti. Ancak, devrimin olacağını hissetmek başka şey, devrimin gerçekten başladığını öğrenmek başka şeydi. Bu nedenle, 9 Ocak* olaylarına ilişkin, devrimin somut bir biçimde başladığına ilişkin haberler Cenevre'ye ulaştığında, çevremizdeki herşey değişmiş, sanki o güne kadar olanlar

---

* 9 Ocak 1905'te, Gapon adlı bir papazın yönetimindeki Petersburg işçileri, Çar'a bir dilekçe vermek üzere Kışlık Saray'a doğru yürüyüşe geçtiler. Çar'ın emriyle, yürüyüşe katılanların üzerine ateş açıldı. O gün, 1000'den fazla kişi öldü, 5000'den fazla

çok uzak geçmişte kalmış gibi göründü bize. 9 Ocak olaylarının haberleri Cenevre'ye ertesi gün ulaştı. Vladimir İlyiç'le birlikte kitaplığa giderken, bize gelmekte olan Lunaçarski'lerle yolda karşılaştık. Konuşamayacak kadar heyecanlanmış olan Anna Lunaçarskaya'nın, bize manşonunu sallarkenki o halini hatırlıyorum. Haberleri duyan bütün öteki Bolşevikler'le birlikte, işgüdülerimiz bizi, Lepeşinski'nin işlettiği mülteci lokantasına çekmişti. Hep bir arada olmak istiyorduk. Tek kelime bile konuşulmuyordu; hepimiz öylesine heyecanlıydık. Asık suratlarla, devrimci cenaze marşı **—Kavgada Vuruldun**'u söyledi. Herkes, devrimin başlamış olduğunu, Çar'a olan bağlılık zincirlerinin parçalandığını ve "zorbalığın yıkılıp, halkın ayaklanacağı, güçlü, özgür ve büyük..." anın yakın olduğunu kavramaya başlıyordu. Cenevre'deki bütün Rus siyasi mültecileriyle birlikte, **Tribune**'un* her sayısını dört gözle bekliyorduk. İlyiç'in bütün düşünceleri Rusya'da odaklaşmıştı.

Kısa süre sonra Gapon Cenevre'ye geldi. Önce, Gapon'u kendi adamları ve Petersburg'daki bütün işçi hareketini de kendi işleri gibi sunmak isteyen Sosyalist-Devrimciler, ona sahip çıktılar. Gapon'un reklâmını yaptılar ve onu göklere çıkardılar. Gapon o zamanlar herkesin dilindeydi ve Londra'daki **Times** gazetesi, yazdığı her satır için ona şaşılacak paralar ödüyordu.

Gapon'un Cenevre'ye gelişinden bir süre sonra, bir akşam Sosyalist-Devrimci bir hanım bize uğradı ve Vla-

---

kişi de yaralandı. Silâhsız işçilerin kitle halinde öldürüldükleri bu olayı protesto etmek amacıyla bütün Rusya'da geniş çapta siyasal grevler ve «Kahrolsun Çarlık» sloganı altında gösteriler başladı. 9 Ocak olayları, 1905-1907 Devrimini hızlandırdı —yayımcı.

* Cenevre'de, Fransızca olarak yayınlanan **La Tribune de Geneve** adlı gazete —yayımcı.

dimir İlyiç'e, Gapon'un kendisiyle görüşmek istediğini bildirdi. "Tarafsız" bir yerde, bir kahvede, buluşmaları kararlaştırıldı. O akşam, Vladimir İlyiç lambayı yakmadan, odasını bir aşağı bir yukarı adımladı.

Gapon, Rusya'da gelişen devrimin yaşayan bir parçası ve kendisine kesinlikle güvenen işçi kitlesiyle sıkı bağları olan bir adamdı. İlyiç, bu adamla görüşme olanağı karşısında heyecanlanmıştı.

Çok sonraları, bir yoldaş, Vladimir İlyiç'in Gapon'la ne gibi bir ilgisi olabileceğine çok şaşmıştı.

Kuşkusuz, bir papazdan olumlu iş beklenemeyeceğini önceden kabul ederek, insan Gapon'u bir yana bırakabilirdi. Plehanov'un yaptığı gibi. Plehanov, Gapon'u çok soğuk karşıladı. Oysa Lenin'in gücü, devrimin yaşayan birşey olduğu gerçeğini kavramaktan geliyordu. Kitlelerin ne istediğini bildiği ve anladığı için, her yaşayan şey gibi, devrimin de çeşitli özelliklerinin incelenebileceğine inanıyordu. Ve kitlelere ilişkin bilgi, yalnızca onlarla sıkı bağlar kurarak elde edilebilirdi. İlyiç, Gapon'un kitleler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu merak ediyordu.

Vladimir İlyiç, görüşmeden döndüğünde Gapon'a ilişkin izlenimlerini anlattı. Gapon, devrimin etkisiyle halâ öfkeliydi. Petersburg işçilerinden söz edilirken, Çar'a ve ona körü körüne boyun eyenlere ateş püskürüyordu. Gerçi bu öfkesi pek çok bakımlardan safçaydı ama, en azından içtendi. Öfkesi, işçi sınıfının ruh haliyle uyumluydu. "Bununla birlikte, öğrenecek çok şeyi var." dedi Vladimir İlyiç. "Ona dedim ki: 'Yaltaklanmalara kulak asma, sevgili dostum. Eğer çalışmazsan, kendini orada bulursun.' ve ona masanın altını işaret ettim."

Vladimir İlyiç, **Vperiod**'un 8 Şubat tarihli 7'inci sayısında ise şunları yazdı: "Siyasal bakımdan bilinçsiz insanların, devrimci görüşleri nasıl kavradıkları konusun-

da kesin bir kişisel deneyimi olan G. Gapon'un, bir siyasal önder için zorunlu olan devrimci görüşün berraklığını kavramada başarılı olacağını umalım." (**Eserleri**, Cilt, 8, s. 143).

Gapon hiçbir zaman o berraklığı elde edemedi. Ukrayna'lı zengin bir köylünün oğluydu; ailesi ve köyüyle olan ilişkilerini hiçbir zaman koparmamıştı. Köylülerin gereksinmelerini bilirdi, konuşması basit ve öğrenim görmemiş işçi kitlelerince anlaşılabilir nitelikteydi. Onun sözkonusu kökeni ve köyle sürdürdüğü bu ilişkiler, büyük olasılıkla başarısının nedeniydi. Bununla birlikte, papaz ruhu, Gapon kadar içine derinden kök salmış bir başka kişi düşünmek zordu. Daha önce devrimci çevrelerle hiçbir ilişkisi olmamıştı ve yaradılışı bakımından da bir devrimci değil, tam tersine, her türlü uzlaşmayı kabule hazır, kurnaz bir papazdı. Bir gün şunları anlatmıştı: "Bir ara kuşkular duymaya başladım, inancım zayıfladı. Bundan oldukça rahatsız oldum ve Kırım'a gittim. Orada kutsal bir yaşantı sürdürdüğü söyleyen yaşlı bir adam vardı.. İnancımı tazelemek üzere onu görmeye gittim. Bir sürü insan bir derenin kıyısında toplanmıştı ve yaşlı adam bir ayini yönetiyordu. Bu derede, Aziz George'un atının ayağının bastığı kabul edilen küçük bir çukur vardı. Bu saçma birşey kuşkusuz. Söylemek istediğim, kendi kendime dedim ki, bu adamın pek derin bir inancı var. Ayinden sonra duasını almak üzere onun yanına vardım. O, papaz siysisini çıkarırken dedi ki: 'Burda bir mum dükkânı açtık ve çok iyi iş yapıyoruz!' Al sana inanç! Eve ölü gibi döndüm. O zamanlar bir arkadaşım vardı, ressam Veresçagin. 'Bu papazlık işini neden boşlamıyorsun?' dedi. Düşündüm. Köyde, ana ve babama değer verilir. Babam köyün yaşlısı, herkes onu sayar. Sonra herkes kalkıp, oğlum papazlıktan çıkarıldı diyecek. Yok vazgeçmedim."

İşte Gapon budur.

Çalışmayı beceremezdi. Hedefe ateş etmeyi ve ata binmeyi öğrenmek için bir sürü zaman harcadı, ama sıra kitaplara geldi mi oturup çalışamazdı. Aslında, İlyiç' in salık vermesi üzerine Plehanov'un eserlerini okumaya başlamıştı ama bunu inanarak değil, bir görev olarak yapıyordu. Kitaplardan öğrenmeyi beceremiyordu. Hayattan öğrenmeyi de bilmiyordu. Papaz kafası onu körleştirmişti. Rusya'ya döndüğünde, kışkırtıcı ajan faaliyetlerinin bataklığına saplandı.

İlyiç, devrimin ilk günlerinden başlayarak, herşeyi açık bir şekilde görüyordu. Hareketin şimdi bir çığ gibi büyüyeceğini, devrimcilerin yarı yolda durmayacağını ve işçilerin otokrasiye karşı verilecek savaşa kendilerini adayacağını anlıyordu. Kazanacaklarını ya da kaybedeceklerini savaşın sonucu ortaya koyacaktı. Kazanmak için iyi silâhlanmalıydılar.

İlyiç'in her zaman, işçi sınıfının belirli bir andaki ruh halini derinden kavramakta görülmemiş bir önsezisi vardı.

Henüz harekete geçmemiş olan liberal burjuvaziden işareti alan Menşevikler, devrimi "çözmekten" söz etmeye başladılar; Lenin ise işçilerin kesin sonucu olana kadar savaşmakta şimdiden kararlı olduklarını biliyordu. Ve onlarla beraberdi. Yolun yarısında durulamayacağını, çünkü bunun işçi sınıfının moralini öylesine bozacağını, mücadelenin hızını öylesine keseceğini ve davaya öylesine müthiş zarar vereceğini —ki böyle bir şeyin hangi koşullar altında olursa olsun düşünülemeyeceğini— biliyordu. Tarih göstermiştir ki, 1905 Devrim'inde işçi sınıfı bozguna uğratıldı ama yenilemedi. Savaş iradesi kırılamadı. Bunu, bazıları —Lenin'e "dobra dobra görüşleri" için saldıranlar ve yenilgiden sonra, "silâha davranmamalıydılar" demekten öte sözü bulunmayanlar— anla-

yamadı. Eğer kişi kendi sınıfına sadık kalacak idiyse, silâha davranmamak ve öncünün, savaşan sınıfını yüz üstü bırakması düşünülemezdi.

Ve İlyiç, işçi sınıfının öncüsüne —Parti'ye— savaşmak, örgütlenmek, kitlelerin silâhlandırılması için çalışmak yolunda sürekli çağrıda bulunuyordu. Bu konuya, **Vperiod**'da ve Rusya'ya gönderdiği mektuplarda değinmişti.

"9 Ocak 1905, proletaryanın devrimci enerjisinin dev gibi potansiyel gücünü ve aynı zamanda Sosyal-Demokrat örgütün bütün bütün yetersizliğini gözler önüne serdi." diye yazmıştı Vladimir İlyiç, her satırı lâfı bırakıp iş yapmak için bir toparlanma çağrısı olan ve Şubat başlarında yazdığı "Devrimi Biz mi Örgütleyeceğiz?" adlı makalesinde.

İlyiç, yalnızca Marx ve Engels'in devrim ve ayaklanmaya ilişkin yazılarını yeniden okumak ve titizlikle incelemekle kalmamış, aynı zamanda savaş sanatına ilişkin pek çok kitap okumuş ve silâhlı ayaklanma teknikleriyle, savaş örgütlerinin ayrıntılı bir araştırmasını yapmıştı. Bu konuda herkesin bildiğinden daha fazla kafa yormuştu; çete savaşındaki çarpışma birlikleri, "beş ve on" kişilik müfrezelere ilişkin sözleri, bu işi bilmeyen bir kişinin gevezelikleri değil, tersine iyi düşünülmüş birer plândı.

Société De Lecture kitaplığındaki kütüphaneci, ucuz pantalonunun paçalarını çamurdan korumak için İsviçre tarzı kıvırmış (paçalarını indirmeyi unuturdu) bir Rus devrimcisinin her sabah erkenden gelip, bir gün önceden yarıda bıraktığı barikat savaşına ya da saldırı tekniklerine ilişkin bir kitabı alıp, pencerenin yanındaki her zamanki yerine geçerek, çıplak kafasındaki seyrek saçları alışılmış bir hareketle okşayıp, derin bir okumaya daldığına tanıktır. Bazan bilmediği bir kelimeye bakmak üze-

re, kocaman bir sözlüğü almak için yerinden kalkar, sonra odada biraz aşağı yukarı dolaşır ve masadaki yerine geçerek, dörde bölünmüş küçük kağıt parçaları üzerine, işlek bir el yazısıyla, kendinden geçmiş bir şekilde yazmaya başlardı.

Bolşevikler, mümkün olan her yoldan Rusya'ya silâh göndermeye bakıyorlardı ama bu okyanusta yalnızca bir damlaydı. Rusya'da (Petersburg'da) bir Savaş Komitesi kurulmuştu, ama çok yavaş çalışıyordu. İlyiç Petersburg'a şunları yazdı:

"Bu tür işlerde en son ihtiyaç duyulacak şey, taslaklar, tartışmalar, Savaş Komitesi'nin işlevleri ve haklarına ilişkin görüşmelerdir. İhtiyaç duyulan şey öfkeli bir enerji ve daima daha çok enerjidir. Altı aydan uzun bir süredir, herkesin bombalardan söz etmesini, ama bir tek bombanın bile şimdiye kadar yapılmamış olmasını görmekten dehşete düşüyorum, kesinlikle dehşete düşüyorum. Ve bu gevezeliği yapanlar, en aydın kişiler... Gençliğe gidiniz baylar! Tek kurtuluş çaresi budur. Yoksa, sözüme güvenin, geç kalacaksınız, (bunu açıkça görüyorum) ve kendinizi 'bilimsel' işlemler, plânlar, çizelgeler, taslaklar ve mükemmel reçetelerle başbaşa ama örgütsüz ve yapacak hiçbir şeysiz bulacaksınız... Allah aşkına, formalitelere ve taslaklara boş verin, bütün o 'işlevleri, hakları ve ayrıcalıkları' şeytan alsın." (**Eserleri**, Cilt-9 s. 315-316.)

Gerçekten, Bolşevikler, silâhlı ayaklanmayı hazırlama uğruna çok çalıştılar. Çoğu zaman olağanüstü kahramanlıklar ortaya koydular ve her dakika hayatlarını tehlikeye attılar. Bolşeviklerin sloganı silâhlı ayaklanmanın hazırlanmasıydı. Gapon bile silâhlı ayaklanmadan söz ediyordu.

Gapon, gelişinden kısa süre sonra, devrimci partiler arasında, savaşçı bir anlaşma yapılmasına ilişkin bir

öneri sundu. Vladimir İlyiç, **Vperiod**'un 8 Şubat 1905 tarihli 7'inci sayısında, Gapon'un önerisinin bir değerlendirmesini yaptı ve savaşçı anlaşmalar sorununu bir bütün olarak gözden geçirdi.

Petersburg işçilerine silâh sağlama işini Gapon üzerine aldı. Her türlü bağışlar onun elinde toplanmaya başladı ve o, bu parayı İngiltere'den silâh satın almak için kullandı. Sonunda her türlü ayarlama yapıldı. Bir gemi —**John Grafton**— sağlandı; geminin kaptanı silâhları yükleyip, Rus sınırına yakın bir adaya boşaltmayı kabul etti. Gapon'un kaçak ulaşımın nasıl yapıldığına ilişkin hiçbir fikri yoktu ve bu işi olduğundan çok basit sanıyordu. Bizden, sahte bir pasaport ve gizli adresler sağlayarak, bu işi örgütlemek üzere Petersburg'a hareket etti. Vladimir İlyiç için, bütün bu girişim lâftan eyleme bir geçişti. İşçiler ne pahasına olursa olsun, silâh bulmak zorundaydılar. Ancak, bu girişimden bir iş çıkmadı. Her ne kadar, geminin adaya yaklaşmasının olanaksız olduğu anlaşıldıysa da, **Grafton** karaya oturdu. Gapon, Petersburg'da da birşey yapamadı. İşçi mahallelerinde saklanmak zorunda kaldı ve takma bir ad altında yaşadı. Kişilerle ilişki kurmak son derece güçtü ve üstelik, gönderilecek şeylerin ulaşımı işini ayarlayacak olan Sosyalist-Devrimciler'in adreslerinin düzmece olduğu ortaya çıktı. Adamlarını adaya gönderebilenler, yalnızca Bolşevikler'di. Bütün bunlar, Gapon üzerinde sersemletici bir etki yaptı. Hiçbir tehlikeye girmeksizin, kalabalık gruplara söylev vermek başka şey; yarı aç ve hiçbir yerde görünmeye cesaret edemiyerek, yeraltında yaşamak çok daha başka şeydi. Kaçak silâh ulaşımı işini örgütlemek, tam bir bilinmezlik içinde her türlü fedakârlığı yapmaya hazır, oldukça farklı kalıpta devrimci kişilere ihtiyaç gösteriyordu.

İlyiç tarafından geliştirilen bir başka slogan da, köy-

lülerin toprak mücadelesine destek olunması sloganıydı. Bu, işçi sınıfına, kendi mücadelesinde köylülüğe dayanma olanağı verecekti. Vladimir İlyiç, her zaman köylü sorununa çok büyük önem verirdi. İlyiç, İkinci Kongre'de Parti programının görüşülmesi sırasında, köylülere 1861 Reform'u sırasında ellerinden alınan **otrezki**'lerin* geri verilmesi gerektiği görüşünü ortaya atmış ve kuvvetle savunmuştu.

Vladimir İlyiç, köylülüğü kazanabilmek için, köylülerin en kaçınılmaz ihtiyacını karşılayacak somut bir isteğin ileri sürülmesi gerektiğine inanıyordu. Sosyal-Demokratlar'ın, çay servisi, iş saatlerinin kısaltılması ve ücretlerin tam zamanında ödenmesini sağlamak üzere işçiler arasında başlattıkları ajitasyonda olduğu gibi, köylüler de somut bir slogan çevresinde bir araya getirilmeliydiler.

1905'in olayları, Vladimir İlyiç'i, bu sorunu yeniden incelemeye özendirdi. Kökeni bakımından bir köylü olan ve köyle ilişkilerini kesmemiş bulunan Gapon'la, **Potemkin**'den gelen denizci Matyuşenko ile ve köylerde olup bitenlere ilişkin ilk elden bilgisi olan birkaç işçiyle yaptığı konuşmalar, İlyiç'e **otrezki** sloganının artık yeterli olmadığını gösterdi. Bundan daha kapsamlı bir slogan —toprak sahiplerinin mülklerini, tüm çarlık ve kilise topraklarının zoralımını öngören bir slogan gerekliydi. Vladimir İlyiç, bir zamanlar istatistik kaynak kitaplarını boşuna taramamıştı; şehirle köy, büyük endüstriyle küçük endüstri, işçi sınıfıyla köylülük arasındaki ekonomik bağları ayrıntılarıyla incelemişti. Bu eko-

---

* Kölelerin özgürleştirildiği 1861 Reformu sırasında, büyük toprak sahiplerince «koparılmış» (el konmuş) toprakları anlatan Rusça kelime. Toprak sahipleri, köylülerden, otlaklar, çayırlar vs. gibi en yararlı toprakları «koparmışlar»dı. —yayımcı.

nomik bağlardan, proletaryaya, köylülük üzerinde güçlü bir siyasal etki sağlama aracı olarak yararlanma zamanının geldiğini görüyordu. Vladimir İlyiç, yalnızca proletaryayı, en tutarlı devrimci sınıf sayardı.

Gapon'un, bir gün, yazmış olduğu bir bildiriyi dinlemesini, Vladimir İlyiç'ten istediği eğlenceli bir olayı hatırlıyorum. Gapon, bildiriyi büyük bir coşkuyla okumaya başladı. Yazı, Çar'a karşı uygunsuz kelimelerle doluydu. "Biz Çar falan istemiyoruz," diye gidiyordu yazı, "dünyada bir tek efendi olsun —Tanrı, ve hepimiz onun kiracıları!" (O zamanlar, köylü hareketinin en temel hedefi, toprak kiralarının azaltılmasıydı). Vladimir İlyiç bir kahkaha kopardı. Özü çok safça olmakla birlikte, bildiri, Gapon'u kitlelere böylesine yaklaştıran gerçek nitelikleri en çarpıcı biçimde ortaya koyuyordu. Kendisi de bir köylü olan Gapon, hâlâ köyle ilişkilerini yarı yarıya sürdüren işçilerde, yüzyılların toprak özlemini kışkırtıyordu.,

Gapon, Vladimir İlyiç'in gülüşüne bozulmuştu. "Doğru değilse, bana söyle, değiştireyim." dedi. Vladimir İlyiç, birden ciddileşti. "Korkarım bu bir işe yaramaz." diye konuştu. "Benim bütün düşünce zincirim farklı. Kendi bildiğin gibi, kendi tarzına göre yaz."

Bir başka sahneyi hatırlıyorum. Üçüncü Kongre'den, **Potemkin**'deki ayaklanmadan sonraydı. Tayfalar, Romanya'da enterne edilmiş ve çok zor durumda kalmışlardı. Gapon, anılarından ve devrim için yapılan bağışlardan çok para elde etmişti ve bütün günlerini **Potemkin**'deki denizcilere giysi satın almak için koşuşturmakla geçiriyordu. Ayaklanmanın önde gelenlerinden birisi, denizci Matyuşenko, Cenevre'ye geldi. Hemen Gaponla' arkadaşlık kurdu ve ikisi birbirlerinden ayrılmaz oldular.

O sıralarda, Moskova'dan, kırmızı yanaklı, (şimdi adını hatırlamıyorum) bir Kitapevinde satıcılık yapan

ve Sosyal-Demokratlara yeni katılmış olan bir delikanlı geldi. Moskova'dan, Parti'nin bir işi için gönderilmişti. Bize, nasıl ve neden Sosyal-Demokrat olduğunu anlattı. Sonra, Sosyal-Demokrat Parti'nin programının doğru olduğunu düşündüğünü söyledi ve dinini değiştirmişlerin coşkunluğuyla, programı madde madde yorumlayarak konuyu geliştirdi. Vladimir İlyiç, bu konuşmayı sıkıcı bularak kitaplığa gitti ve delikanlıya çay ikram etme ve ondan mümkün olduğu kadar çok bilgi alma işini bana bıraktı. Genç adam programı yorumlamaya devam ediyordu ki tam o sırada Gapon ve Matyuşenko geldiler. Onlara da çay ikram etmek üzere olduğum bir sırada, delikanlı, **otrezki**'yle ilgili maddeye geldi. Matyuşenko, delikanlının, köylülerin **otrezki**'leri geri almak için mücadele etmekten öte gitmemesi gerektiğine ilişkin tezini duyunca, birden bire alevlendi ve "Bütün topraklar halka!" diye bağırdı.

Eğer tam bu sırada İlyiç dönmemiş olsaydı, iş nereye varırdı bilemiyorum. İlyiç, tartışmanın neye ilişkin olduğunu hemen kavradı, ama konuya girmek yerine, Gapon ve Matyuşenko'yu kendi odasına götürdü. Ben de delikanlıyı çabucak başımdan savdım.

Köylüler arasında, hızla gelişen bir devrimci hareket oluşuyordu. Tammerfors'daki Aralık Konferansı'nda, İlyiç, **otrezki**'lere ilişkin maddenin programdan tamamen çıkarılmasını önermişti. Bunun yerine, toprak sahiplerinin, hükümetin, kilisenin, manastırların ve çarlığın topraklarını zoralımı da dahil, köylüler içi her türlü devrimci tedbirin desteklenmesini öneren bir madde kabul edilmişti.

O zamanlar çok etkili bir kişi olan, Alman Sosyal-Demokratları'ndan Kautsky, bu konuda farklı bir görüşü

benimsemişti. Kautsky, o günlerde Neu Zeit'ta* yazdığı bir yazıda, Rusya'daki şehirsel devrim hareketinin, köylülerle toprak sahipleri arasındaki ilişkiler konusunda tarafsız kalması gerektiğini ileri sürmüştü.

Kautsky, şimdi işçilerin davasına ihanet edenlerin en önde gelenlerinden birisidir; ama o zaman devrimci bir Sosyal-Demokrat olarak kabul ediliyordu. Bir başka Alman Sosyal-Demokrat —Bernstein, Marx'ın görüşlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini, bu görüşlerin çoğunun modası geçmiş olduğunu, amacın (sosyalizm) hiçbir şey, hareketin ise herşey olduğunu kanıtlamaya çalışarak, Ondokuzuncu Yüzyılın sonlarında, Marksisme karşı bayrak açtığında, Kautsky, Marx'ın öğretisini savunarak ona karşı çıkmıştı. Bunun sonucu olarak, o günlerde Kautsky, Marx'ın takipçileri arasında, en tutarlı ve en devrimcilerinden birisi olma şöhretinden yararlanıyordu. Bununla birlikte, Kautsky'nin iddiaları, İlyiç'in, Rus devriminin ancak köylülerin desteğini sağlayabilirse başarılı olacağına ilişkin inancını sarsmamıştı.

Kautsky'nin bu görüşleri, İlyiç, Kautsky'nin Marx ve Engels'in düşüncelerini doğru olarak sunup sunmadığını kontrol etmeye yöneltti. İlyiç, Marx'ın, 1848 yılında Amerika'daki tarımsal hareketlere ilişkin görüşlerini ve Engels'in 1885 yılında Henry George** konusunda söylediklerini incelemeye başladı. Vladimir İlyiç, Nisan

---

* **Neu Zeit:** Alman Sosyal-Demokratları'nın, 1883'den, 1923 yılına kadar yayınladıkları kuramsal yayın organı. Gazetenin, kurulduğu günden 1917'ye kadar, baş yazarı Kautsky'ydi. Gazetenin yayın hayatı, 1923 yılında sona erdi —yayımcı.

** **Henry George** (1839-1897): Bütün toplumsal hastalıkların devası olarak, toprakların ulusallaştırılmasını ve o toprak üzerinde çalışanlara kiralanmasını öneren Amerikan iktisatçısı ve **Progress and Poverty** (Gelişme ve Yoksulluk) adlı kitabın yazarı —yayımcı.

ayında, "Amerika'daki 'Yeniden Dağıtım' Konusunda Marx" adlı makalesini yayınladı.

Bu makaleyi şu sözlerle bitiriyordu: "Dünyada, köylülerin Rusya'daki kadar böylesine acı çektiği, böylesine baskı altında tutulduğu ve aşağılandığı bir başka ülke yoktur. Köylülere karşı uygulanan bu baskılar ne kadar ağır olursa, onların uyanışı da şimdi o kadar güçlü, devrimci saldırıları o kadar yenilmez olacaktır. Sınıf bilincine sahip devrimci proletaryanın, bu saldırıyı bütün gücüyle desteklemek görevidir, ki böylece, eski, uğursuz, otokratik, feodal ve köleci Rusya'dan geriye bir tek taş kalmasın; ki böylece kendine güvenen ve özgür insanlardan yeni bir kuşak, bizim sosyalizm için proleter mücadelemizin gelişeceği yeni bir cumhuriyetçi ülke yaratılabilsin." (**Eserleri**, Cilt 8, s. 300.)

Cenevre'deki Bolşeviklerin merkezi, Rusya siyasi mültecilerinin yaşadığı ünlü Rue de Carouge sokağı ile Arve nehri kıyısının kesiştiği köşedeydi. **Vperiod**'un yazı işleri ve dağıtım büroları, Lepeşinski'lerin Bolşevik lokantası ve Bonç-Bruyaviç'lerin, Lyadov'ların (Mandelstam'lar), İlyin'lerin evleri aynı binadaydı. Orlovski, Olminski ve başkaları, Borç-Bruyeviç'lerin gedikli konuklarıydı. Rusya'dan dönen Bogdanov, Lunaçarski'nin Cenevre'ye gelerek, **Vperiod**'un yazı ailesine katılması için gerekli ayarlamaları yapmıştı. Lunaçarski, parlak bir konuşmacı olduğunu kanıtladı ve Bolşeviklerin durumlarının güçlenmesinde büyük katkıları oldu. O günden itibaren, Vladimir İlyiç onunla yakın dostluk kurdu ve onun arkadaşlığından zevk alırdı. **Vperiod**'cularla görüş ayrılığına düştüğü günlerde, İlyiç ona karşı çok olumlu davrandı. Aslında, Lunaçarski de Lenin'in yanında her zamankinden daha çok neşeli ve şakacı olurdu. Bir olayı hatırlıyorum. Sanıyorum 1919 ya da 1920 yılındaydı, cepheye yaptığı geziden yeni dönmüş bulunan Lunaçarski, izlenimlerini

Vladimir İlyiç'e anlatırken, berikinin gözleri parlıyordu.

Lunaçarski, Vorovski, Olminski —bunlar **Vperiod**'un ordaki sağlam kaleleriydi. Gazetenin işletme müdürü olan Bonç-Bruyeviç, her an baskı işleriyle meşgul olur, ve kafası çok büyük tasarılarla dolu, ışık saçarak dolaşırdı.

Bolşevikler hemen her akşam Café Landolt'ta toplanırlar ve bir bardak bira karşılığında saatlerce oturup, Rusya'daki olayları tartışırlar, planlar yaparlardı.

Pek çok yoldaş, Rusya'ya gitmek için ayrılmış ve pek çoğu da ayrılmak için hazırlık yapmaya başlamıştı.

Rusya'da, Üçüncü Kongre'nin toplanması için ajitasyon yapılıyordu. İkinci Kongre'den bu yana orada pek çok değişiklikler olmuştu ve günlük mücadeleler sırasında ortaya çıkan yeni sorunlar, bir kongreyi kesinlikle gerekli kılıyordu. Komitelerin pek çoğu bir kongre toplanmasından yanaydı. Bir, Çoğunluk Komiteleri Bürosu* kurulmuştu. Merkez Komitesi, Menşevikler de dahil, bir sürü yeni üyeyi göreve çağırmıştı. Merkez Komitesi, genel olarak uzlaşıcı bir kuruldu ve Üçüncü Kongre'nin toplanmasını engellemek için elinden gelen herşeyi yapı-

---

* Menşevik Merkez Komitesi'nin, kongrenin toplanmasına inatla karşı koyması ve genel olarak Parti'nin iradesini yansıtmaması karşısında, «çoğunluk»dan yana olanlar, yani Bolşevikler, 1904 Ağustos'unda Cenevre'de yaptıkları «Yirmiikiler Konferansı»nda, Bolşevik bir yayın organı kurularak, Üçüncü Parti Kongresi'nin toplanması için çaba harcama kararı almışlardı. Bu konferansta aday gösterilenler (Gusev, Bogdanov, Zemlyçka, Litvinov ve Lyadov), daha sonra Rusya'da gizli olarak yapılan üç konferansta —Kuzey, Güney ve Kafkasya'da yapılan konferanslar— kesin olarak seçilmişlerdi. Böylece Çoğunluk Komiteleri Bürosu kurulmuş oldu. Çoğunluk Komiteleri Bürosu, Kongrenin toplanması için ajitasyon yapmanın yanısıra, Rusya'daki Bolşevik örgütlerin çalışmalarını etkili bir şekilde yönetmişti —N. Krupskaya.

yordu. Merkez Komitesi'nin tutuklanmamış üyeleri, Moskova'da yazar Leonid Andreyev'in evindeki toplantıda, baskılar karşısında, kongrenin toplanmasına razı oldular.

Kongre, Londra'da yapıldı. Kongre'de, Bolşeviklerin kesin bir çoğunluğu vardı ve nedenle Menşevikler, kongreden uzak durdular. Onların delegeleri, Cenevre'de kendi kongrelerini topladılar.

Rusyadan gelen Merkez Komite delegeleri Sommer (takma adları Mark, Lyubimov) ve Krasin'di (Kış). Mark çok üzüntülüydü, oysa Krasin, sanki hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Delegeler, uzlaşıcı tutumu nedeniyle Merkez Komitesi'ne öfkeyle saldırdılar. Mark, bir yağmur bulutu gibi kapkara oturdu ve hiç konuşmadı. Krasin de sessizdi; çenesi avucunda, bütün o zehir gibi konuşmalar onu hiç ilgilendirmiyormuşçasına tamamen fütursuz bakınıyordu. Sırası gelince, yapılan saldırıların sözünü bile etmeksizin, heyecansız bir şekilde raporunu okudu. Herkes, onun uzlaşıcı bir sapma içine girmiş olduğunu, fakat artık değiştiğini ve bundan böyle Bolşevikler yanında yerini aldığını ve onların saflarında sonuna dek yürüyeceğini anladı.

Şimdi Parti üyeleri, Krasin'in, savaşçı birliklerin silahlanmasına yardım ederek, savaşçıların eğitimini sağlayarak vb., 1905 Devrimi sırasında yaptığı büyük ve önemli görevleri biliyorlar. Bütün bunlar, gizlilik içinde, telaşsız yapılmıştı ama bu işe harcanan enerji muazzamdı. Vladimir İlyiç yapılanları herkesten iyi biliyordu ve o günden bu yana, Krasin'e her zaman büyük değer vermiştir.

Kafkasya'dan dört kişi geldi: Mikha Tskhakaya, Alyoşa Japaridze, Leman ve Kamanev. Oysa, yalnızca üç temsilci olması gerekiyordu. Vladimir İlyiç, temsilcilerin kimler olduğunu ve nasıl olup da üç temsilcilik için dört

delegenin geldiğini öğrenmek istedi. Hangisi daha fazla oy almıştı? Mikha itiraz etti: "Kafkasya'da oy verildiğini kim görmüş? Biz bütün işlerimizi yoldaşça hallederiz. Biz dört kişi gönderildik, temsilciliklerin sayısı önemli değil." Mihka, kongredeki en yaşlı üyeydi ve kongreyi o açtı. Rus-Polonyası Komitesi, Lyova Vladimirov tarafından temsil ediliyordu. Rusya'dayken bölünme konusunda onunla sık mektuplaşmıştık ama, sorularımıza hiçbir cevap alamamıştık. Martov'cuların ne gibi aldatmacalar peşinde olduğunu açıklayan mektuplarımıza karşılık, hangi broşürlerden kaç tane dağıtıldığı ve Rus-Polonyası'nda hangi grev ve gösterilerin yapıldığını anlatan mektuplar alıyorduk. Lyova Vladimirov, kongrede sağlam bir Bolşevik olduğunu kanıtladı.

Rusya'dan gelen öteki delegeler, Bogdanov, Postolovski(Vadim), P.P. Rumyantsev, Rikov, Sammer, Zemlyaçka, Litvinov, Skripnik, Bur (A. E. Essen), Şkolovski ve Kramolnikov'du.

Kongredeki herşey, Rusya'daki işçi hareketinin en canlı döneminde olduğu gerçeğine yönelikti. Silâhlı ayaklanma, geçici devrim hükümeti, ayaklanma öncesinde hükümetin taktiklerine karşı alınacak tavır, R.S.D.İ.P.'nin yürüteceği açık eylemler sorunu, köylü hareketi karşısındaki tutum, liberaller ve Rus olmayan milletlerin Sosyal-Demokratlarına karşı tutum, propoganda ve ajitasyon, Parti'den kopan grup vb. çeşitli sorunlara ilişkin karar tasarıları kabul edildi.

Tarım konusundaki rapor, Vladimir İlyiç tarafından okundu, ve **otrezki**'lere ilişkin önerisi tartışmaya sunuldu. Toprak sahiplerinin, kilisenin ve çarlığın topraklarının zoralımı konusuna en büyük öncelik tanındı.

Ayrıca işçilerle aydınlar arasındaki ilişkiler ve iki merkez sorunu, bu iki konu, Üçüncü Kongre'nin ayırt edici özelliklerindendi.

İkinci Kongre'de en ağır basan ögeler, kitaba bağlı aydınlarla, şu ya da bu şekilde Partiye yararları dokunan, ancak o günlerde Rusya'da henüz yeni yeni şekillenmeye başlayan örgütlerle ilişkileri çok zayıf olan Parti'li eylemci işçilerdi.

Üçüncü Kongre, oldukça farklı bir nitelikteydi. Rusya'daki örgütler, yasa dışı yerel komiteler biçiminde artık kesin olarak varlıklarını sürdürüyorlar ve son derece güç gizlilik koşulları altında çalışmak zorunda kalıyorlardı. Bu nedenle, komitelerin işçiler üzerinde büyük etkisi olmasına rağmen, bu örgütlerin tümünde, hemen hemen hiç işçi üye yoktu. Ancak, komitelerin yayınları ve buyrukları işçi kitlesinin özlemlerini yansıtıyor ve işçiler artık bir öndere sahip olduklarını hissediyorlardı. Böylece komiteler onların gözünde çok popülerdi ama, işçilerin pek çoğu için, bu komitelerin faaliyetleri bir gizlilik perdesiyle örtülmüştü. İşçiler çoğu kez, hareketin temel sorunlarını görüşmek için, aydınlardan ayrı olarak kendi aralarında toplanıyorlardı. Odesa'lı 50 işçi, Üçüncü Kongre'ye, Menşeviklerle Bolşevikler arasındaki ayrılığın ana noktalarını betimleyen ve bu sorunun tartışıldığı toplantıda bir tek aydının bulunmadığını belirten bir bildiri yolladılar.

"Komiteciler" genellikle biraz kendi başına buyruk kişilerdi. Komite çalışmalarının kitleler üzerinde yaptığı muazzam etkiyi görmüş ve kural olarak, parti içi demokrasi diye birşey tanımaz olmuşlardı. "Parti içi demokrasi, yalnızca polisle bozuşmaya yol açıyor. Biz, bu şekilde de harekete bağlıyız." diyorlardı Bunlar, kendi kanılarına göre, oturup gevezelik etmekten başka bir iş yapmayan yurt dışındaki Parti üyelerini, içten içe biraz küçük görürlerdi: "Yurt dışındakiler, Rusya'nın koşulları altında çalışmaya zorlanmalıdır." "Komiteciler" yurt dışındaki Merkez'in aşırı etkisine karşı çıkıyorlardı. Ay-

nı zamanda yenilikleri de istemiyorlardı. Hızla değişen koşullara kendilerini uydurmaya ne istekli ne de yetenekliydiler.

"Komiteciler", 1904-1905 döneminde sayısız iş yapmışlardı. Ancak bunların pek çoğu, açık mücadele yöntemlerinin ve artan yasal olanakların sağladığı koşullara kendilerini uyarlamada çok büyük güçlük çekiyorlardı.

Üçüncü Kongre'ye hiç işçi katılmadı. Kongreye katılan Babuşkin, o sırada Sibirya'da bulunan işçi Babuşkin değil: Şkolovskinin takma adıydı. Bununla birlikte, kongredeki "komiteciler"in sayısı az değildi. Kongrenin bu yapısı göz önünde bulundurulmadan, kongre tutanaklarından yer alan pek çok şey yeterince anlaşılmaz.

"Yurt dışındaki Merkez'i dize getirme" sorunu, "komiteciler"in yanısıra, bazı tanınmış Partililer tarafından da ortaya atıldı. Merkez'e muhalefet edenlerin başında Bogdanov geliyordu.

Kongrede, söylenmedik söz kalmadı; ama Vladimir İlyiç bunu fazla önemsemedi. O, yurt dışındaki Merkez'in öneminin, gelişen devrimle her saat azaldığını göz önünde bulunduuyordu. Yurt dışındaki günlerinin sayılı olduğunu biliyordu; onun en önemli kaygısı, Rusya'daki Merkez Komitesi'nin, olup bitenler konusunda Merkez Yayın Organı'nı anında haberdar etmesinin zorunluğu sorunuydu. (Bundan böyle, Merkez Yayın Organı'nın adı **Proletari** olacak ve şimdilik yurt dışında yayınlanacaktı). Vladimir İlyiç, ayrıca, Merkez Komitesi'nin Rusya ve yurt dışındaki bölümleri arasında düzenli toplantılar yapılması konusunda da direndi.

İşçileri komitelere kazanmak sorunu daha da tartışmalı bir konuydu. Vladimir İlyiç, bu görüşü şevkle destekledi. Bogdanov, mülteci Merkez'in üyeleri ve yazarlar da bu görüşten yanaydılar. "Komiteciler" ise bunun karşısındaydılar. Vladimir İlyiç ve "komiteciler" konuyu

hararetle tartıştılar. "Komiteciler" —işçilerin gi-remeyeceği ileri sürülemeyeceğine göre— bu konuda bir karar tasarısı kabul edilmemesinde direndiler.

Vladimir İlyiç, bu tartışmaya ilişkin olarak şöyle konuştu:

"Soruna daha geniş bir açıdan bakmamız gerektiğini sanıyorum. İşçileri komitelere kazanmak, yalnızca eğitsel değil fakat siyasal bir görevdir. İşçilerin sınıf içgüdüsü vardır ve biraz siyasal deney kazandıklarında, oldukça hızlı bir şekilde güvenilir Sosyal-Demokrat olurlar. Ben, komitelerimizde her iki aydına karşılık, sekiz işçinin yer almasını kuvvetle destekliyorum. Kitapların öğüdü —yani mümkün olan her yerde işçilerin komitelere kazanılması— yetersiz kaldığına göre, o zaman bu öğüdün kongre adına tekrarlanması yerinde olacaktır. Eğer kongrenin açık ve kesin bir buyruğuna sahip olursanız, demegojiyle savaşmak için esaslı olanaklara kavuşacaksınız: Kongrenin açık iradesi budur." (**Eserleri,** Cilt, 8, s. 376.)

Vladimir İlyiç, komitelere mümkün olduğu kadar çok işçi alınmasının zorunlu olduğu konusunda her zaman israr etmişti. Daha 1903'de, **Bir Yoldaşa Mektup**'da bu konuya değinmişti. Ve şimdi aynı görüşü kongrede savunurken son derece heyecanlanmış ve rakiplerini zor sorularla köşeye sıkıştırmıştı. Mikhailov (Postolovski): "Şu halde, uygulamada aydınlara pek az, işçilere ise çok daha fazla ihtiyaç duyulacak." dediğinde, Vladimir İlyiç haykırdı: "Tamamen doğru!" "Komiteciler" buna koro halinde, "Yanlış!" diye karşılık verdiler.

Rumyantsev, 'Onbeş yıldır faaliyet gösteriyor olması gerçeğine rağmen, Petersburg Komitesi'nde yalnızca bir işçi vardır." dediğinde Vladimir İlyiç bağırdı: "Yazık!"

Daha sonra, tartışmalarm sonunda, İlyiç şunları

söyledi: "Komite üyeliklerine uygun işçi bulunmadığını söyleyenleri, sakin bir şekilde oturup dinleyemezdim. Bu tamamiyle asıl konuyu saptırmaktır; kuşkusuz bu sağlıklı olmayan bir belirtidir. İşçilerin komitelere kazanılması gereklidir." Vladimir İlyiç'in, kendi görüşünün kongrede şiddetle reddedilmesi karşısında çok kızla üzülmeyişinin tek nedeni, yaklaşan devrimin, Partinin, komitelerin yapısında işçilere gereken yeri verememe konusundaki yeteneksizliğini, köklü bir şekilde tedavi edeceğini anlamasıydı.

Kongrenin karşılaştığı bir başka önemli sorun da propaganda ve ajitasyon sorunuydu.

Odesa'dan gelmiş bir kızın, "İşçiler, yerel komitelerden olanaksız birşey istiyorlar —bizden propaganda yapmamızı istiyorlar. Nasıl yapabiliriz? Biz onlara yalnızca ajitasyon yapabiliriz!" diye yakındığını hatırlıyorum.

Kızın sözleri, Vladimir İlyiç'i oldukça etkiledi. Bu sözler, propaganda konusundaki tartışmanın açılmasına yaradı. Zemlyaçka, Mikha Tskhakaya ve Desnitsi'nin konuşmalarından anlaşıldığı gibi, eski propaganda biçimleri artık geçersizdi; propaganda ajitasyona dönüşmüştü. İşçi hareketinin muazzam gelişimi karşısında, sözlü propaganda ve hatta genel olarak ajitasyon, hareketin gereksinmelerini karşılayamazdı. İstenen şey, halkın anlayabileceği yayınlardı; halka dönük bir gazete, köylüler ve Rus olmayan uluslar için yayınlar gerekliydi.

Hayat, eski yasa dışı örgütlerin sınırları içinde çözümlenemeyecek yüzlerce sorun ortaya koyuyordu. Bunlarla ancak, Rusya'da bir günlük gazete kurarak ve yasal yayınların geniş olanaklarından yararlanarak başedilebilirdi. Basın özgürlüğü henüz kazanılmamıştı. Bununla birlikte, Rusyada yasa dışı bir gazete kurup, burada, görevi halka dönük yayın işini yürütmek olan bir yazarlar grubu oluşturulması kararlaştırıldı. Herşeye rağmen, bü-

tün bu tedbirlerin, özür defetme niteliğinde şeyler olduğu açıktı.

Kongrede, devrimci mücadelenin güçlenişine ilişkin çok söz edildi. Polonya ve Kafkasya'daki olaylara ilişkin karar tasarıları kabul edildi. "Hareket durmaksızın gelişiyor" diye konuştu Urallar'dan gelen delege. "Uralları, geri, hareket etme yeteneği olmayan, uyuşuk bir bölge olarak değerlendirdiğimiz günler geride kaldı. Lysva'daki siyasal grev, fabrikalardaki sayısız grevler, her türlü küçük, kendiliğinden gösteriler biçiminde ortaya çıkan ve köylerde, fabrikalarda korku salabilecek sınırlara ulaşan devrimci havanın çeşitli belirtileri, bütün bunlar Urallar'ın büyük bir devrimci atılıma yaklaştığını gösteriyor. Kuvvetli bir olasılıkla, Urallar'daki bu hareket, silâhlı ayaklanma şekline dönüşecektir. Urallar, işçilerin bomba kullandığı ve hattâ silâh çektiği (Votkinsk Atölyesi'nde) ilk yerdir. Yoldaşlar, Urallar'ı unutmayın"

Vladimir İlyiç'in, Urallar'dan gelen delegeyle uzun uzun konuştuğunu söylemek gereksizdir.

Genel olarak, Üçüncü Kongre, mücadelenin çizgisini doğru saptadı. Aynı sorunlar, Menşevikler'ce oldukça farklı biçimlerde karara bağlandı. Vladimir İlyiç, Üçüncü Kongre ve Menşevik Konferansı'nın aldığı kararlar arasındaki temel farklılıkları, **"Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği"** adlı kitapçığında ele aldı.

Cenevre'ye döndük. Kamski ve Orlovski'yle birlikte, kongre tutanaklarını düzenleyecek komiteye seçilmiştim. Kamski çekip gitti, Orlovski ise çok meşguldü. Kongre tutanaklarının gözden geçirilip doğrulanması işi, oldukça çok sayıda delegenin bulunduğu Cenevre'de yapıldı. O günlerde, ne steno ile yazı yazanlar, ne de özel sekreterler vardı. Tutanaklar, sırayla kongre üyelerinin iki-

si tarafından tutulmuş ve sonra bana verilmişti. Delegelerin hepsi iyi sekreter değildi. Ayrıca, tutanakları kongrede okumaya zaman olmadığını söylemeye gerek yok. Tutanakları Cenevre'de, Lepeşinski'lerin lokantasında delegelerle birlikte gözden geçirdik. Doğal olarak, her delege kendi sözlerinin doğru olarak kaydedilmemiş olduğunu gördü ve metne eklemeler yapmak istedi. Ancak buna izin verilmedi. Değişiklikler, yalnızca öteki delegelerin de değişikliği onaylaması halinde yapılabiliyordu. Bu çok zor ve bilinen çatışma ögelerini içeren bir işti. Skrypink (Şçenski), tutanakları evine götürmek istedi, ve ben, o zaman tutanakların başkalarına da verilmesi gerekeceğini, böylece tutanakların yok olacağını söyleyince, çok kızdı; Merkez Komitesi'ne büyük harflerle yazılmış bir protesto gönderdi.

Tutanakların müsveddeleri hazırlandıktan sonra, Orlovski de bunları baskıya hazırlayabilmek için daha pek çok zaman harcadı.

Temmuz ayında, yeni Merkez Komitesi'nin toplantısının tutanaklarını aldık. Rusya'da, Menşeviklerin, Iskra'nın görüşlerini kabul etmedikleri, onların da bir boykot* düzenleyeceği; ve Merkez Komitesi'nin, köylü hareketini destekleme konusunu görüşmüş olmasına rağmen, bu alanda henüz hiçbir şey yapmadığı ve konuyu tarım uzmanlarına danışmak istediğini bildiriyorlardı.

---

* Burada, 9 Ocak 1905 olaylarından sonra, «Petersburg Şehri ve Çevresindeki İşçiler Arasında Ortaya Çıkan Huzursuzluğun Nedenlerini Derhal Araştırmak ve Bunları Gidermek İçin Tedbirler Almak» üzere Hükümet tarafından atanan Senatör Şidlovski başkanlığındaki komisyona karşı Sosyal-Demokratların tutumu kastedilmektedir. Menşevikler bu komisyonla işbirliği yapılmasından yanaydılar. Buna karşılık Bolşevikler, bu komisyonda oy kullanacakların seçimine katılmanın zorunlu olduğunu ve sınıf bilinci yüksek işçileri seçerek, komisyonca kabul

Bu mektup bize, kısa, kestirme ve çok can sıkıcı göründü. Merkez Komitesi'nin çalışmalarına ilişkin bir sonraki mektup ise daha da kısaydı. İlyiç, sinirden küplere biniyordu: Kongrede Rusya'nın havasını yaşadıktan sonra, insanın kendini oradaki çalışmalardan kopmuş hissetmesi, her zamankinden daha acıydı.

İlyiç, Ağustos ortalarında yazdığı bir mektupta, Merkez Komitesi'nden "dilsizliğe son vermelerini" ve sorunları kendi aralarında tartışmaktan kurtulmalarını istedi. "Merkez Komitesi'nin içten gelen bir eksikliği var" diye yazdı, Rusya'daki Merkez Komitesi üyelerine.

İlyiç, daha sonraki mektuplarında, Merkez Yayın Organı'na düzenli bilgi verme görevini yerine getirmedikleri için onları şiddetle haşladı.

Eylül ayında, "Ağustos"a yazdığı mektupta, İlyiç şöyle diyordu: "Merkez Komitesi içinde, ya da üyeleri arasında, tam bir dayanışmayı beklemek düpedüz bir hayaldir. Bizim istediğimiz bir yâran takımı değil, bir Parti'dir, sevgili dostum!"

Gusev'e yazdığı 13 Ekim 1905 tarihli mektubunda da, silâhlı ayaklanma hazırlıklarının yanısıra, sendikal mücadelenin yürütülmesi zorunluluğuna işaret ediyordu. Ancak, bu mücadele de Bolşevikce yürütülmeliydi; ve bu alanda da Menşeviklere meydan okunmalıydı.

Basın özgürlüğünü müjdeleyen haberler, Cenevre ufuklarında, belirmeye başladı. Yayıncılar, yurt dışında

---

edilemeyecek istekler ileri sürmek ve böylece Çar Hükümeti'nin iki yüzlü ve yalancı politikasını, geniş halk kitlelerinin gözleri önüne sermek görüşünü savunuyorlardı. Bolşeviklerin istekleri arasında, komisyon toplantılarının halka açık ması, toplantı ve basın özgürlüğü, tutuklanan işçilerin salıverilmesi vs. de vardı. Bu girişim, Partimizin Petersburg Komitesi'nce büyük bir başarıyla yürütüldü. Şidlovski Komisyonu ise tam bir başarısızlıkla sonuçlandı —yayımcı.

yayınlanan kitapçıkları basmak için birbirleriyle yarışa koyuldular. Odesa Burevistnik, Malikh ve öteki yayınevleri, hep hizmetlerini emrimize sundular.

Merkez Komitesi, kendilerine ait bir yayınevi kurmayı planladığı için, bizden, herhangi bir sözleşme yapmamızı istedi.

Ekim ayı başlarında, İlyiç'in Finlandiya'ya giderek Merkez Komitesi'yle bir toplantı yapması durumu ansızın ortaya çıktı; ancak olayların gelişimi planın değiştirilmesine yol açtı. Vladimir İlyiç, Rusyaya gitmeyi amaçlıyordu. Ben, işleri tamamlamak üzere onbeş gün daha Cenevre'de kalacaktım. Evraklarını ve mektuplarını ayıklayıp, zarflara yerleştirilmesinde İlyiç'e yardım ettim. İlyiç, her zarfın içindekileri bir yana not aldı. Hepsi bir bavula istiflendi ve saklanması için, sanıyorum Karpinski'ye verildi. Bu bavul iyi saklandı ve İlyiç'in ölümünden sonra Lenin Enstitüsü'ne teslim edildi. Bavul, Parti'nin tarihine esaslı ışık tutacak bir yığın belge ve mektubu içeriyordu.

İlyiç, Eylül ayında Merkez Komitesi'ne şunları yazdı: "Plehanov'a gelince, bilgi edinmeniz için, buradaki dedikoduları sunuyorum. Uluslararası Büro önünde onu teşhir ettiğimiz için, kuşkusuz bize çok öfkeli. **Bir Sosyal-Demokrat'ın Günlüğü**'nde, çok ağır kelimelerle sövüp sayıyor. Bazı dedikodulara göre, kendi başına bir gazete çıkarmayı planlıyor, başka dedikodulara göre ise **Iskra**'ya dönüyor. Bundan çıkan sonuç: Bizden, ona karşı artan güvensizlik." (Lenin, **Çeşitli Eserleri**, V. s. 507.)

Ve 8 Ekim tarihli mektubunda şöyle devam ediyordu: "Sizden ciddi olarak rica ediyorum, lütfen Plehanov düşüncesini bir yana bırakınız ve çoğunluk içinden kendi delegenizi atayınız*... Orlovski'nin atanması yararlı ola-

* Burada, İkinci Enternasyonal'in Uluslararası Sosyalist Bürosu'na bir delege gönderilmesi konusuna değiniliyor —yayımcı.

caktır." (**Eserleri,** Cilt, 34, s. 302.)

Ancak, İlyiç'in tam ayrılmak üzere olduğu sırada, Rusya'da bir günlük gazete çıkarma olanağının ortaya çıktığına ilişkin haberler geldi ve o, Plehanov'u işbirliğine çağıran samimi bir mektup yazdı. "Devrim, aramızdaki taktik ayrılıkları, şaşılacak bir hızla silip süpürecektir..." "...Bütün bunlar, geçmişi unutup, gerçekten önemli bir dava için birlikte çalışacağımız, **yeni bir temel** yaratacaktır." (**Eserleri,** Cilt. 34, s.316) İlyiç Plehanov'la bir görüşme isteğiyle mektubuna son verdi. Bu görüşmenin yapılıp yapılmadığını hatırlamıyorum. Muhtemel yapılmadı, eğer yapılmış olsa, böyle bir olayı kolay kolay unutmazdım.

Plehanov, 1905'de Rusya'ya dönmedi.

İlyiç, 26 Ekim tarihli mektubunda, Rusya'ya dönüşünün hikâyesini ayrıntılı olarak anlatıyordu. "Vallahi, Rusya'daki devrimimiz çok güzel birşey." diye yazıyordu. Ayaklanmanın zamanına ilişkin bir soruya verdiği cevapta ise şöyle diyordu: "**Bana kalsa, devrimi bahara kadar ertelerdim. Ama, nasıl olsa bize sorulmayacak.**"

PETERSBURG'A DÖNÜŞ

Bir adam, Vladimir İlyiç'i Stokholm'da karşılayacak; onun ülkeye girebilmesi ve Petersburg'da oturabilmesi için, başkasının adına düzenlenmiş belgeleri sağlayacaktı. Günler geçti fakat adam görünmedi. Rusya'da devrimci olayların giderek daha da kapsamlı nitelik kazandığı bir sırada Vladimir İlyiç, hiçbir iş yapmadan boş oturmak zorunda kalmıştı. Stokholm'da onbeş gün kadar bekledikten sonra, Kasım başında Rusya'ya vardı. On gün sonra, Cenevre'deki işleri halledip ben de onu izledim. Stokholm'da benimle birlikte gemiye bir polis hafiyesi bindi ve daha sonra da Hangö'den Helsingfors'a kadar trenle gözünü benden ayırmadı. Devrim, Finlandiya'dan en parlak günlerini yaşıyordu. Petersburg'a bir telgraf çekmek istedim, ama mutlu bir şekilde gülen Fin'li kız, posta telgraf işçileri grevde olduğu için, tel-

grafımı kabul edemeyeceğini bildirdi. Trende herkes, heyecanla ve bağıra bağıra konuşuyordu. Her nedense Almanca konuşan bir Finli Eylemci* ile sohbete başladım. Eylemci, devrimin başarısını anlatıyordu. "Polis hafiyelerinin tümünü yakaladık ve cezaevine tıktık." dedi. Gözüm, benimle birlikte yolculuk etmekte olan adama takıldı. Benim hafiyeye anlamlı anlamlı bakıp gülerek, "Güzel ama yerlerini yenileri alabilir." dedim. Fin'li hemen durumu kavradı. "Ya! eğer böyle birini biliyorsanız, hemen emredin." diye bağırdı; "Onu derhal tutuklatırız." Bir sonraki ara istasyonda, trenin yalnızca bir dakika kadar durmasına rağmen, bizim hafiye yerinden kalkıp dışarı çıktı. Ve bu, onu son görüşüm oldu.

Dört yıla yakın bir süredir yurt dışında yaşıyordum ve Petersburg'a varmak için sabırsızlanıyordum. Şehir kaynıyordu, biliyordum, ama trenden indiğim Finlandiya İstasyonu'nun sessizliği, düşündüğüm Petersburg'la öylesine ters düşüyordu ki, birden yanlışlık yaptığımı ve Petersburg yerine Pargolovo'da trenden indiğimi sandım. Afallamış bir halde, orda dikilen bir arabacıya, "burası hangi durak?" diye sordum. Adamcağız öylesine şaşırdı ki, bir adım geriye çekildi. Sonra ellerini göğsünde kavuşturup, bana alaycı bir ifadeyle baktı ve, "Burası durak değil, burası Petersburg şehri." dedi.

İstasyonun dışında, Piyotr Rumyantsev tarafından karşılandım. Rumyantsev, Vladimir İlyiç'in, Peski Mahallesinde, onların yanında kaldığını söyledi ve birlikte

---

* Eylemciler: Fin Eylemli Direnme Partisi — «Eylemli direnme» yoluyla, Finlandiya'nın bağımsızlığını ve Rusya'dan tamamen ayrılmasını hedef alan radikal bir burjuva partisi. Eylemciler, mücadele yöntemleri açısından Sosyal-Demokratlar'la yakından ilişkiliydiler ve hatta iki örgüt arasında bir anlaşma bile yapılmıştı. Eylemciler, 1905 Devrimi'nden sonra sahneyi terkettiler ve 1917'de Beyazlar'ın safına geçtiler —yayımcı.

oraya hareket ettik. Rumyantsev'le ilk kez Şelgunov'un cenazesinde (1891'de-Yayımcı) karşılaşmıştım. O zaman kıvırcık saçlı bir delikanlıydı ve marş söyleyerek cenaze alayının en önünde yürümüştü. Onunla bir kere de, 1896 yılında, Poltava'da karşılaştım. O günlerde Sosyal-Demokratların liderleri arasındaydı. Cezaevinden yeni çıkmıştı; solgun ve sinirliydi. Çok zeki bir adamdı, çok etkiliydi ve iyi bir yoldaş olarak biliniyordu.

Onu, 1900'de Ufa'da gördüm. Samara'dan gelmişti; bir çeşit hayal kırıklığına uğramış, bezgin bir hali vardı.

1905 yılında, bu kez göbekli, iyi yaşamayı seven, edebiyatla uğraşan, toplumsal mevki sahibi, zeki ve etkili konuşan bir adam olarak, yeniden sahnede göründü. Şidlovski Komisyonu'nun boykot edilmesi için yürütülen kampanyayı başarılı bir şekilde yönetmiş ve sağlam bir Bolşevik olarak görevini yaptığına herkesi inandırmıştı. Üçüncü Kongre'den hemen sonra Merkez Komitesi'ne atanmıştı.

Zevkle döşenmiş, güzel bir dairesi vardı ve Vladimir İlyiç kütüğe kayıt olmadan, şimdilik orda kalıyordu.

Vladimir İlyiç, başkasının evinde yaşamaktan, her zaman çok rahatsız olmuştur. Üstelik o kadar iyi çalışamıyordu da. Ben geldiğimde, kendi başımıza ayrı bir pansiyon kiralamamız için israr etti ve yine kütüğe kaydolmaksızın, Nevski Bulvarı'ndaki mobilyalı dairelerden birine taşındık. Burada, bir yığın gizli ve açıklayıcı ayrıntılarla, Petersburg'da olup bitenlere ilişkin bana pek çok şey anlatan hizmetçi kızlarla sohbete koyulduğumu hatırlıyorum. Doğal olarak, ben de bütün duyduklarımı Vladimir İlyiç'e hemen anlattım. Haber toplamadaki yeteneğimi kutladı v eo günden sonra, onun, işine bağlı bir habercisi oldum. Rusya'da yaşadığımız sürece, ben, sağda solda ondan çok daha rahat dolaşabiliyor ve çok daha fazla sayıda kişiyle konuşabiliyordum. İlyiç'in sorduğu

bir iki soru, onun ne öğrenmek istediğini bana anlatmaya yetiyordu ve ben de gözlerimi dört açıyordum. Her izlenimimi, İlyiç'e aktarmak üzere, kafamda biçimlendirme alışkanlığını hâlâ sürdürmekteyim.

Hemen ertesi gün, bu anlamda zengin bir hasat yaptım. Kiralık oda aramaya çıkmıştım; Troitskaya Sokağı'nda boş bir daireyi gezerken, kapıcı ile sohbete daldım. Kapıcı bana, toprağın soyluların elinden alınıp köylülere nasıl dağıtılması gerektiğini vs. gibi, kırsal yerlere ve ev sahibine ilişkin bir sürü şey anlattı.

Bu arada, yasal olarak oturma izni almaya karar vermiştik. Maria İlyiniçna, bizi Greçeski Bulvarı'nda oturan bazı arkadaşlarının yanına yerleştirdi. Kaydımızı yaptırdığımız an, evimizin çevresi, arı kümesi gibi polis hafiyeleriyle sarıldı. Ev sahibimiz öylesine korktu ki bütün gece uyuyamadı ve polisleri elde silâh karşılamak üzere, bütün gece tabancası cebinde dolaşıp durdu.. "Şu adama bak başımızı derde sokacak" dedi İlyiç. Bunun üzerine ayrı ayrı odalar kiraladık ve o kaçak yaşamaya başladı. Bana, Praskovia Onegina adına düzenlenmiş bir kimlik verdiler ve ben hep bu kimlikle yaşadım. Vladimir İlyiç ise kimliğini birkaç kez değiştirdi.

Vladimir İlyiç Rusya'ya döndüğünde, yasal olarak çıkan Novaya **Zhizn** (Yeni Hayat) adlı günlük gazete yayınlanmaya başlamıştı. Gazetenin sahibi Maria Andreyeva (Gorki'nin karısı), yazı işleri müdürü şair Minski, yazı verenler ise Gorki, Leonid Andreyev, Çirikov, Balmont, Teffi ve diğerleriydi. Gazeteyle işbirliği yapan Bolşevikler de Bogdanov, Bazarov, Kamanev ve başkalarıydı. Novaya **Zhizn**'in ve o dönemde daha sonra çıkan bütün Bolşevik gazetelerin sekreteri, aynı zamanda haber şefliği ve Duma muhabirliği yapan ve baskı işlerini vb. yürüten Dimitri Lesçenko'ydu.

Vladimir İlyiç'in ilk makalesi, 10 Kasım'da yayınlan-

dı. Makale şu cümlelerle başlıyordu: "Parti'mizin çalışma koşulları köklü bir değişim geçirmiştir. Toplantı, örgütlenme ve basın özgürlüğü kazanılmıştır." (**Eserleri**, Cilt 10, s. 12). Ve İlyiç, bu değişen koşullardan en iyi şekilde yararlanabilmek amacıyla, "yeni Çizgi"nin ana hatlarının cesur bir şekilde derhal belirlenmesi konusunda acele ediyordu. Parti'nin gizli mekanizması korunacaktı. Aynı zamanda, daha çok sayıda yasal ve yarı-yasal Parti örgütleriyle, Parti'ye bağlı başka örgütlerin kurulması kesin bir zorunluktu. İşçi kadroları daha büyük oranda Parti'ye alınmalıydı. İşçi sınıfı, kendiliğinden ve içgüdüsel olarak Sosyal-Demokrat'tı, bununla birlikte, geçen on küsur yıllık Sosyal-Demokrat çalışma, bu kendiliğindenliği bilince dönüştürmekte oldukça başarılı olmuştu. "Parti'nin Üçüncü Kongresi'nde," diye yazmıştı Vladimir İlyiç bu makalenin dip notunda; "Parti komitelerinin iki aydına karşılık, sekiz işçiden oluşturulması dileğini açıklamıştım. Bu dilek, şimdi ne kadar modası geçmiş görünüyor!"

"Şimdi, yeni Parti örgütlerinin, bir Sosyal-Demokrat aydına karşılık, birkaç yüz Sosyal-Demokrat işçiye sahip olmasını dilemeliyiz." (a.g.e.,s. 9).

Partinin, kitlenin içinde kaybolmasından korkan "komiteciler"e seslendiği yazısında da Vladimir İlyiç şöyle diyordu: "Umacılar icat etmeyiniz, yoldaşlar!" (a.g.e., 15) Sosyal-Demokrat aydınlar şimdi "işçilere gitmek" zorundaydılar. "İşçilerin kişisel girişimleri, bizlerin, dünün yeraltıcı ve grupçularının, hayal bile edemedikleri bir ölçüde, artık kendini ortaya koyacaktır." (a.g.e.,s. 18).

"Şimdi bizim görevimiz, örgütler için yeni bir temele göre kurallar icat etmek değil, fakat en ileri ve en cesur çalışmayı gerçekleştirmektir. (a.g.e.,s. 19).

"Örgütü yeni bir temele oturtabilmek için, yeniden

bir Parti kongresi toplanmalıdır." (a.g.e.,s. 12).

İlyiç'in ilk "yasal" makalesinin özü buydu. Her yerde kendini göstermeye devam eden, çalışma grupları aşamasının yöntemleriyle savaşılmalıydı.

Doğal olarak, Rusya'ya döndükten sonra yaptığım işlerden birisi, emektar **Smolenskaya Akşam Pazar Okulu**'nu ziyaret etmek için Nevskaya Zastava'ya gitmek oldu. Şimdi orada, ne "coğrafya"ne de doğa bilgisi okutuluyordu. Erkek ve kadın işçilerle dolu sınıflarda, propaganda çalışmaları yürütülüyordu. Parti propagandacıları konferanslar veriyorlardı. Bunlardan birisini, Engels'in **Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm**'indeki konuyu işleyen genç bir propagandacıyı hatırlıyorum. İşçiler, kıpırdamadan oturuyorlar ve bütün güçleriyle konuşmacının söylediklerini kavramaya çalışıyorlardı. Hiç kimse soru sormadı. Alt katta ise, Partili kızlar işçilere bir şenlik hazırlamak için, şehirden getirdikleri bardakları masaların üzerine diziyorlardı.

Gördüklerimden edindiğim izlenimleri Vladimir İlyiç'e anlattığımda, o sessiz bir şekilde düşünceye daldı. Onun görmek istediği bu değildi; tersine, o, işçilerin kendilerinin faaliyet göstermelerini istiyordu. Bu tür faaliyet de yok edildi. Vardı ama, Parti toplantılarında çok önemli bir yer tutmuyordu. Parti çalışmalarıyla, işçilerin faaliyetleri, her nedense aynı yerde birleşmiyor gibi görünüyordu. O yıllar boyunca işçiler, muazzam gelişme göstermişlerdi. Bunu her zamandan çok, Pazar Okulu'ndaki eski "öğrencilerimle" karşılaştığımda anladım. Bir keresinde, sokakta, bir ekmekçi bana selâm verdi. Bu, eski öğrencilerimden "Sosyalist Bakin"di. Bakin on yıl kadar önce Maxwell Fabrikası'nın müdürüyle, yün eğirme makinalarının sayısını ikiden üçe çıkarmakla "işgücü yoğunluğunu" artıracağını kanıtlamak için giriştiği safça bir tartışma yüzünden, doğduğu köye sürgün edil-

mişti. Şimdi ise tamamen bilinçli bir Sosyal-Demokrat' tı; onunla, gelişen devrim ve işçi kitlesinin örgütüne ilişkin uzun uzun konuştuk. Fırın işçilerinin grevi konusunda bana herşeyi anlattı.

İlyiç'in, Parti kongresi ve Parti'nin gizli faaliyetleri konusunu açıkça ele aldığı o ilk makalesi, **Novaya Zhizn**'i Parti'nin yasal organı haline getirdi. Belirtmeye gerek yok ki, Minsk, Balmont ve onlara benzer kişilerin bu gazetede çalışması, artık aklın kabul edeceği birşey değildi. Yeniden bir düzenlemeye gidildi ve gazete tamamen Bolşevikler'in eline geçti. Örgütsel açıdan da bir Parti gazetesi oldu ve Parti'nin denetimi ve rehberliği altında çalışmaya başladı.

İlyiç'in **Novaya Zhizn**'deki ikinci makalesi, Rus devriminin en temel sorunu-proletarya ile köylüler arasındaki ilişkiyi ele alıyordu. Bu ilişkiyi yanlış yorumlayan yalnızca Menşevikler değildi; Bolşevikler arasında bile bazı yoldaşlar, "**otrezki** *sapması*" *içindeydiler.* **Otrezki** sorunu, ajitasyon için bir başlangıç noktası olmak yerine, onlar açısından başlı başına bir amaçtı.. Hayatın gerçekleri, ajitasyonun ve mücadelenin oldukça farklı bir temel üzerinde yürütülmesini olanaklı ve zorunlu kıldığı halde, onlar **otrezki** sorununa sıkı sıkı sarılmaya devam ediyorlardı.

İlyiç'in "Proletarya ve Köylüler" adlı makalesi, Parti'ye açık bir slogan kazandıran, yol gösterici nitelikte bir makaleydi: Rus proletaryası, köylülerle birlikte toprak ve özgürlük için; uluslararası proletarya ve tarım işçileriyle birlikte sosyalizm için mücadele etmeliydi.

Bolşevik temsilciler de, İşçi Temsilcileri Sovyeti'nde bu görüşü savunmaya başladılar. Bu Sovyet, henüz Vladimir İlyiç yurt dışındayken, proletaryanın bir savaş aracı olarak kuruldu. İlyiç'in İşçi Temsilcileri Sovyeti'n-

de yaptığı konuşmayı hatırlamıyorum*. Çok sayıda Partilinin Vladimir İlyiç'in konuşmasını dinlemek için bir araya geldiği, Bağımsız İktisat Derneği'ndeki** toplantıyı hatırlıyorum. İlyiç, tarım sorununa ilişkin bir konuşma yaptı. Alexinski ile ilk kez orada karşılaştı. O toplantıya ilişkin hemen herşey belleğimden silinmiş. Çok bulanık bir şekilde, gri renkli kapıyı ve Vladimir İlyiç'in kalabalığın arasından çıkışını hatırlıyorum. Öteki yoldaşlar belki olayı daha iyi hatırlayacaklardır. Benim bütün hatırladığım, toplantının Kasım ayında yapıldığı ve Vladimir Nevski'nin de orada bulunduğudur.

Vladimir İlyiç, İşçi Temsilcileri Sovyet'lerinin, başkaldıran kitlelerin birer savaş aracı olduğu gerçeğine, daha Kasım ayındaki makalelerinde işaret etmekte gecikmedi. Bir yandan, geçici devrim hükümetinin yalnızca devrimci mücadelenin potasında oluşabileceği; diğer yandan, Sosyal Demokrat Parti'nin bütün gücüyle İşçi Temsilcileri Sovyetinde etkili olmaya çalışması gerektiği fikrini geliştirdi.

Gizlilik nedenleriyle Vladimir İlyiç ve ben ayrı ya-

---

* Lenin, 26 Kasım'da (13 Kasım), Sovyet'in 17'inci birleşiminde, işçilerin fabrika ve atölyelerde sekiz saatlik işgünü uygulanması isteğine, lokavta başvurarak misillimede bulunan kapitalistlere ilişkin bir konuşma yaptı. Lenin'in önerisi, ertesi gün Sovyet Yürütme Komitesi'nce kabul edildi. (Eserleri, Cilt 10, s. 32) —yayımcı.

** Bağımsız İktisat Derneği, Kuruluş bildirgesinde belirtildiği şekliyle, «tarım ve endüstri için yararlı bilgileri ülke içinde yaymak» amacıyla 1765'de kurulan bir dernek. Derneğin üyelerini, burjuva ve liberal soylu (aristokrat) bilim adamları meydana getiriyordu. Dernek, çeşitli endüstrileri ve ülkenin çeşitli yörelerini incelemek amacıyla araştırmalar ve incelemeler yapıyor ve düzenli olarak Bağımsız İktisat Derneği'nin Raporları adlı bir dergi yayınlıyordu. N. Krupskaya, Lenin'in, derneğin öncülleri konusunda yaptığı konuşmadan söz etmektedir. —yayımcı.

şıyorduk. O, yalnızca **Novoya Zhizn**'in bürosunda değil, fakat aynı zamanda gizli bir evde, ya da Dimitri Lesçenkho'nun Glazovskaya Sokağı'ndaki dairesinde toplanan yazı kurulunda bütün gün çalışıyordu. Gizlilik açısından benim oraya gitmem pek uygun düşmüyordu. Çok sık olmamakla birlikte, **Novoya Zhizn**'in bürosunda buluşuyorduk. Ancak burada da Vladimir İlyiç, her zaman çok meşgul durumdaydı. Çok iyi bir kimlik bulup, Basseinaya ile Nadezjdinskaya'nın köşesindeki bir yere taşınıncaya kadar, onu evde ziyaret etme olanağını bulamadım. Buraya da arka kapıdan girmek ve yavaş sesle konuşmak zorundaydım, ama herşeye rağmen, birlikte her konuda uzun uzun konuşabiliyorduk.

Vladimir İlyiç, bu evde kaldığı sırada, Moskova'ya bir gezi yaptı. Döner dönmez onu görmeye gittim. Her köşede sinsi sinsi dolaşan polis hafiyelerinin sayısının çokluğu karşısında şaşırdım. "Bunlar seni, neden böyle gölge gibi izlemeye başladılar?" diye sordum Vladimir İlyiç'e. Döndüğünden beri evden dışarı çıkmadığı için durumun farkında değildi. Bavulunu boşaltmaya başlayınca birden kocaman mavi bir gözlükle karşılaştım. "Bu ne" diye sordum. Anlaşılıyordu ki, Moskova'daki yoldaşlar kılığını değiştirmek için ona bu gözlükleri takmışlar, eline sarı renkli Finlandiya işi bir sandık vermişler ve onu, ara istasyonlarında durmayan bir trene son dakikada yerleştirmişlerdi. Doğal olarak polis hafiyeleri onu bu kılıkta görünce, evlere dadanan hırsızlardan sanarak hemen peşine takılmışlardı. Buradan mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmalıydık. Evden sanki hiçbir şey olmamış gibi kol kola çıktık ve gitmemiz gereken yönün tam tersine yürüdük. Üç kez araba değiştirdik, iki kapısı olan avlulardan süzüldük ve izleyicilerimizi atlattıktan sonra Rumyantsev'lere geldik. Sanıyorum o geceyi, benim eski bir arkadaşım olan Witmer'lerde geçirdik.

Witmer'lere, Vladimir İlyiç'in kaldığı evin önünden geçerek arabayla gittik. Polis hafiyeleri halâ oralarda dolanıyorlardı. Vladimir İlyiç oraya dönmedi. Onbeş gün kadar sonra, bir kızı, eşyalarını aldırmak ve ev sahibiyle işleri halletmek üzere gönderdik.

O sıralarda, ben, Merkez Komitesi'nin sekreterlerinden biriydim ve derhal dolu dizgin çalışmaya başladım. Diğer sekreter Mikhail Sergeyeviç (M. Y. Weinstein) di. Vera Menzhinskaya benim yardımcımdı. Bizim sekretarya bu kadardı. Mikhail Sergeyeviç, zamanın çoğunu savaş örgütünde geçiriyor ve Nikitiç'in (L. B. Krasin) buyruklarını yerine getirmeye uğraşıyordu. Ben, gizli toplantı yerlerini ayarlama ve bireylerle, yerel komitelerle ilişki kurma işinden sorumluydum. O günlerde, Merkez Komitesi sekretaryasının ne denli uydurma yöntemler kullandığını, bugün insanın gözünde canlandırması güçtür. Hiçbir zama Merkez Komitesi toplantılarında bulunmazdık, kimsenin "emrinde" değildik. Tutanak tutulmazdı, ve şifreyle yazılmış adresler, kibrit kutularında, kitap ciltlerinin içinde ve benzer yerlerde saklanırdı. Belleklerimize güvenmek zorundaydık. Bir sürü insan bize başvururdu ve biz de onlara münkün olan ilgiyi gösterir, kitap, kimlik, bilgi, öğüt vb. ne isterlerse bulurduk. Bütün bu hummalı faaliyetlerle nasıl başa çıktığımız ve kimse tarafından kontrol edilmeden bu işleri tümüyle nasıl yürüttüğümüz, bugün aklın alacağı iş değildir. İlyiç'le buluştuğumuzda, genellikle, ona herşeyin raporunu verirdim. Çok önemli konuları ve çok önemli yoldaşları doğrudan Merkez Komitesi'ne gönderirdik.

Hükümete karşı verilecek meydan savaşı yaklaşıyordu. İlyiç, **Novoya Zhizn**'de, açıkça ordunun tarafsız kalamayacağını ve tarafsız kalmaması gerektiğini yazdı; halkın ülke çapında silâhlandırılmasından söz etti. 26

Kasım'da, Khrustalev - Nosar* tutuklandı. Onun yerini Troçki aldı. 2 Aralık'ta, İşçi Temsilcileri Sovyeti, Hükümet'e olan borçların ödenmemesini isteyen bir bildiri yayınlandı. 3 Aralık'ta, bu bildiriyi yayınladıkları için, aralarında **Novoya Zhizn**'in de bulunduğu, sekiz gazete kapatıldı. Aynı gün, bir "gizli buluşma" için, üzerimde her türlü yasa dışı yayınla, yazı işleri bürosuna gittiğimde, dışarda bir gazeteci yolumu kesti. "Novoye Vremya!"** diye bağırdı ve söz arasında dikkatli olmam gerektiğini fısıldadı: "Polisler içerde." Bu olayla ilgili olarak Vladimir İlyiç şöyle konuştu: "Halk bizimle."

Tammerfors Konferansı, Aralık ayı ortalarında toplandı. Bu konferansın tutanakları, ne yazık ki kayboldu! Orda nasıl bir heyecan hüküm sürmüştü! Devrim dalgası en yüksek noktasındaydı ve heyecan muazzamdı. Bütün yoldaşlar savaşmaya hazırdı. Toplantılara ara verildiği zamanlar ateş etmeyi öğreniyorduk. Bir akşam, Finlilerin, meşalelerin ışığında yaptıkları bir toplantıya katıldık. Toplantının ciddiyeti, bizim delegelerin ruh haline nasıl da uygundu. Bu konferansa katılanlardan hiçbirisi, kuşkusuz o geceki toplantıyı unutamayacaklardır. Lozovski, Baranski, Yarolavski ve daha pek çokları oradaydı. Bu yoldaşların adlarını, "Yerel raporlar"ının uyandırdığı büyük ilgi dolayısıyla hatırlıyorum.

Yalnızca Bolşeviklerin katıldığı Tammerfors Konferansı, silâhlı bir ayaklanmanın derhal hazırlanması ve örgütlenmesini öngören bir karar aldı.

Moskova'daki ayaklanma hızla gelişiyordu ve bu nedenle Konferans'ın kısa tutulması gerekiyordu. Eğer ya-

---

* Khrustalev Nosar: 1905'deki Petersburg İşçi Temsilcileri Sovyeti'nin eski başkanı. Sosyal-Demokrat Parti'nin Menşevik üyelerinden. Ekim Devrimi'nden sonra, karşı devrimcilerin saflarına geçti. —yayımcı.

** Novoye Vremya: Gerici bir gazete. — yayımcı.

nlmıyorsam, Semyonovski Alayı'nın Moskova'ya gönderildiği günün akşamı, biz de döndük. Her nasılsa bir olay, belleğimde çok canlıdır. Üçlü Klise'nin yakınlarında, Somyonovski Alayı'ndan bir asker, suratı asık bir halde yolda yürüyordu. Yanında, şapkası elinde, onunla hareretle tartışan ve yalvaran genç bir işçi gidiyordu. Yüzleri öylesine anlamlıydı ki, insan, işçinin ona, askerlerin işçilere neden karşı koymaması gerektiği konusunda birşeyler söylediğini yanılmaksızın kestirebilirdi. Aynı şekilde, Semyonovski'li askerin bunu kabul etmediği de ortadaydı.

Merkez Komitesi, Moskova işçilerinin ayaklanmasının desteklenmesi için, Petersburg Proletaryası'na çağrıda bulundu; ancak elbirliği ile hareket edilmesi sağlanamadı. Moskovski gibi görece olarak geri bir semt çağrıya uydu, fakat Nevski gibi gelişmiş bir yöre uymadı. O yörede ajitasyon yapmış olan Stanislav Wolski'nin, nasıl öfkeden kudurduğunu hatırlıyorum. Hemen inancını yitirdi ve nerdeyse, proletaryanın düşündüğü kadar devrimci olup olmadığı konusunda kuşku duymaya başladı. Wolski, Petersburg işçilerinin daha önce grevlerde yıprandığını ve hepsinden önemlisi, Çarlık'la kesin bir mücadeleye atılmak için ne kadar kötü örgütlenip, yetersiz silâhlandıklarını, işçilerin bildiklerini, kavrayamadı. Ayrıca, Moskova örneğinin de ortaya koyduğu gibi, bu, işçiler için bir ölüm kalım mücadelesi olacaktı.

PETERSBURG VE FİNLANDİYA

(1905-1907)

Aralık ayaklanması bastırıldı, ve Hükümet başkaldıranlara karşı insafsız misillemelere girişti.

Vladimir İlyiç, **İşçilerin Partisi ve Bu Durumdaki Görevleri,** adlı 4 Ocak 1906 tarihli makalesinde, durumu şu sözlerle değerlendiriyordu:

"İç savaş bütün şiddetiyle gelişiyor. Siyasal grev aslında kendini tüketmekte, hareket modası geçmiş bir biçim olarak kalmaktadır. Örneğin, Petersburg'un bitkin ve yorgun işçileri, Aralık grevini sürdürmeyi başaramadılar. Öte yandan, gericilerce çok sert bir şekilde bastırılmasma rağmen, hareket, bir bütün olarak kuşkusuz çok daha yüksek bir düzeye çıkmış oldu...

"Dubasov'un silâhları, yeni halk kitlelerini misli görülmemiş bir ölçüde devrimcileştirdi... Şimdi Ne olacak?

Gerçekleri olduğu gibi görelim. Şimdi, en son mücadele biçimlerini inceleme ve özümleme konusunda yeni bir görevle, **hareketin en önemli merkezlerindeki** [Altını ben çizdim —N. K.] güçleri örgütleme ve eğitme göreviyle karşı karşıyayız." (**Eserleri**, Cilt. 10, s. 75-76.)

Moskova yenilgisi, Vladimir İlyiç için çok acı bir deneyim oldu. Örgütün zayıf olduğu ve işçilerin çok kötü bir şekilde silâhlandırıldığı ortadaydı. Petersburg ve Moskova arasındaki bağ bile çok zayıftı. Kız kardeşi Anna İlyiniçna'nın, tren istasyonunda Moskova'lı bir işçi kadınla yaptığı konuşmayı anlatırken, Vladimir İlyiç'in kardeşini nasıl dinlediğini hatırlıyorum. Kadın, Petersburg'lu yoldaşları acı bir şekilde suçlamıştı: "Petersburg'lular, yardımlarınız için teşekkür ederiz. Bize Semyonovski Alayı'nı gönderdiniz."

Ve sanki bu suçlamaya bir cevap olarak İlyiç şunları yazdı :

"Şimdiye kadar yaptığı gibi, proletaryanın birbirinden kopuk eylemlerini ezmek, Hükümet'in son derece işine gelecektir. Hükümet, Petersburg işçilerine, onlar için en elverişsiz koşullarda derhal kavgaya başlamaları yolunda meydan okuyacaktır. Ancak işçiler, bu kışkırtmalara boyun eğmeyecekler ve bundan sonraki bütün Rusya'yı kapsayacak eyleme kadar, kendi bağımsız hazırlıklarını sürdürmeyi başaracaklardır." (a.g.e., s. 76.)

İlyiç, 1906'nın baharında, köylülerin de ayaklanacağına ve bununsa askeri birlikleri etkileyeceğine inanıyordu. Bu konuda şunları yazdı:

"Yeni hareketimizin muazzam görevlerini, daha açık ve pratik bir biçimde ortaya koymalı, kendimizi bunun için daha düzenli, sistemli ve kararlı bir şekilde hazırlamalıyız; ve bu yoldan, **grev mücadelesi dolayısiyle yorgun düşen proletaryanın gücünü, mümkün olduğu kadar arttırarak, onu yönetmeliyiz**" [Altını ben çizdim. —N. K.]

(a.g.e., s. 77).

"İşçilerin partisi, görevlerini açıklıkla kavramalıdır. Kahrolsun anayasal hayaller! **Proletaryanın yanında yer alan yeni güçleri birleştirmeliyiz.** [Altını ben çizdim —N. K.]. Devrimin iki koskocaman ayının (Kasım ve Aralık) 'deneyimlerini toparlamalıyız.' Kendimizi, yenilenen otokrasiye göre uyarlamalı ve her nerede gerekirse, orada yer altına girebilmeliyiz." (a.g.e., s. 77)

Ve yeraltına girdik. Gizli örgütün ağını baştan ördük. Rusya'nın her yanından yoldaşlar geldiler ve onlarla izlenmesi gereken çizgi ve çalışmalar konusunda ayarlamalar yaptık. Yoldaşlar önce, Vera Menzhinskaya, ben ya da Mikhail Sergeyeviç tarafından karşılandıkları gizli buluşma yerlerine geliyorlardı. Ben, daha senli benli ve önemli kişiler için Vladimir İlyiç'le görüşmeler ayarlarken, Mikhail Sergeyeviç silâhlı mücadele konusunu görüşmek için gelenlerin Nikitiç'le (Krasin) buluşmasını sağlıyordu. Buluşmalar çeşitli yerlerde oluyordu: Nevski'de bir yerlerde olan Dora Dvorie'lerin diş kliniğinde, Nikolayevna Sokağı'ndaki Dişçi Lavrentyeva'nın muayenehanesinde, **Vperiod** Kitapevi'nde* ve davaya yakınlık duyan çeşitli kişilerin evlerinde.

İki olayı hatırlıyorum. Bir gün, Menzhinskaya ve ben, **Vperiod** Kitapevi'nde, bu iş için ayrılan özel bir odaya, ziyaretçileri kabul etmek için hazırlanmıştık. Bir yerel komite üyesi, bir kucak dolusu bildiriyle odaya girdi, bir başkası ise oturmuş sırasını bekliyordu. Ansızın bir polis memuru kapıyı açtı, kafasını uzatıp, "Aha!" diyerek hepimizi odaya kilitledi. Ne yapabilirdik? Pencereden tırmanıp çıkamazdık; birbirimizin suratına alık alık bakarak öylece oturuyorduk. Bu arada bildirileri ve öte-

---

* **Vperiod** Kitabevi ve Matbaası, Parti'nin Merkez Komitesi'ne aitti. —yayımcı.

ki yasa dışı şeyleri yakmayı kararlaştırdık ve öyle de yaptık. Buraya, köylülerin anlayabileceği yayınları almaya geldiğimizi söylemeyi de aramızda kararlaştırdık. Bunu kendisine söylediğimizde, polis memuru alaycı bir şekilde güldü, ama bizi tutuklamadı. Adlarımızı ve adreslerimizi aldı. Doğal olarak, ona sahte ad ve adresler verdik.

Bir başka olayda ise az kalsın başımı belâya sokuyordum. Lavrentyeva'nın muayenehanesindeki ilk gizli toplantıya katılacaktım. Ancak bana, 32 No'lu daire yerine, 33 No'lu daireye gideceğimi söylemişlerdi. Kapının üzerindeki ad-etiketinin çıkarılmış olduğunu görünce şaşırdım. Bu da, komik bir gizlilik tedbiri diye düşündüm. Kapı, bir subayın emireri olduğu anlaşılan bir asker tarafından açıldı. Şifreli adresler ve kaçak yayınlarla yüklü olduğum halde doğruca koridora daldım. Emireri, benzi ölü gibi sararmış ve titreyerek arkamdan seğirtti. Durup sordum, "Dişçi yerinde değil mi? Dişim çok feci ağrıyor." Emireri kekeledi: "Albay evde değil." "Albay mı?", "Evet, Albay Riman." Anlaşılıyordu ki ben, Moskova ayaklanmasını ezen ve Moskova - Kazan Demiryolu'nda sert ceza tedbirleri uygulayan Semyenovski Alayı'nın komutanı Albay Riman'ın dairesine dalmıştım.

Albay, kuşkusuz canına kıyılmasından korkuyordu ve kapıdaki ad-etiketini çıkarmasının nedeni buydu. Ve işte ben, dairesine dalmış ve kendimi tanıtmadan koridorun sonuna kadar yürümüştüm.

"Öyleyse yanlış gelmişim, ben dişçiyi arıyorum." dedim ve oradan aceleyle dön-geri ettim.

Başkalarının evinde gece yatısına kalmak Vladimir İlyiç'i yorgun düşürdü; ayrıca bunu çok can sıkıcı buluyordu. Sıkılgan bir insan olduğu için, nazik ev sahiplerinin gösterdiği ilgiden rahatsız oluyordu. O, kitaplıkta ya da evde çalışmayı severdi, oysa buralarda her an ken-

dini yeni bir çevreye uyarlamak zorunda kalıyordu.

Vladimir İlyiç'le Viyana Lokantasın'da buluşurdum.. Ancak burası, herkesin içinde konuşmaya pek elverişli olmadığı için, orada bir süre oturuyor; ya da dışarda belli bir yerde buluşur, sonra bir arabaya binerek Nikolayevski İstasyonu'nun karşısındaki otele gider, kendi başımıza bir oda kiralayıp yemek ısmarlardık. Bir keresinde yolda jusef'le (Dzerzhinski) karşılaştık. Arabayı durdurduk ve onu da bize katılmaya çağırdık. O sürücünün yanına oturdu. İlyiç, yukarda onun rahat edip etmediğini merak ediyordu: Jusef güldü, köyde büyüdüğünü ve kızak sürücüsünün yanında oturmaya alışık olduğunu söyledi.

İlyiç, sonunda bu tür yaşantıdan bıktı ve birlikte, Panteleimonovskaya'da (aynı adı taşıyan kilisenin karşısındaki büyük binada) bir yer kiraladık. Ev sahibimiz olan kadın, Kara-Yüz'ler türünden bir gericiydi.

İlyiç'in o dönemde yaptığı konuşmalardan, Knipoviç'in dairesinde, çeşitli yörelerden gelen propagandacıların katılmasıyla düzenlenen toplantıda, köylü sorununa ilişkin olan bir tanesini hatırlıyorum. Nevskaya Zastava yöresinden Nikolai, İlyiç'e bir soru sordu. Gerek sorunun ön yargıyla hazırlanmiş biçimi, gerekse Nikolai'nin soruş şeklini beğenmedim. Toplantıdan sonra, o yörelerin yerel örgütleyicisi olan Dayı'ya, Nikolai'nin nasıl bir işçi olduğunu sordum. Onun, köyle sıkı ilişkileri bulunan zeki bir delikanlı olduğunu söyledi ama, düzenli kitle çalışmasını beceremediğinden ve yalnızca küçük bir grupla çalışarak yeteneklerini boşa harcadığından yakındı. Bununla birlikte, Nikolai, 1906 yılında etkili bir işçiyi. Gericilik yılları arasında bir **kışkırtıcı** oldu ve buna dayanamayarak kendini öldürdü. Nikolai, yoksul kitlenin her kesimine sokulmaya çalişan bir grup yoldaştan biriydi. Onun, ajitasyon yapmak için bir yatak-

haneye girdiğini hatırlıyorum. O zaman al yanaklı bir delikanlı olan Krilenko da, bir dinsel tarikatın toplantısına çağrısız konuk olarak katılmış ve bir güzel dayak yemekten zor kurtulmuştu. Başını sürekli her türlü belâya sokan Sergei Voitinski de bunlardan biriydi.

Polis hafiyeleri İlyiç'in ardındaydı. Bir gün, konuşma yapmak için bir toplantıya (Sanıyorum Avukat Çerekul Kuş'un evine) gitmişti. Öylesine sıkı izlenmiş ki, eve dönmemeye karar vermiş. Ben bütün gece pencerenin önünde bekledim ve onun tutuklanmış olduğu sonucuna vardım. İlyiç, polis hafiyelerini güç belâ başından savmış ve o zamanlar Spilka'nın* önde gelen üyelerinden birisi olan Bask'ın yardımıyla, Stokholm Kongresi günlerine dek kaldığı Finlandiyaya kaçmıştı.

Oradayken, Nisan ayında, **Kadetler'in Zaferi ve İşçi Partisi'nin Görevleri** adlı kitapçığı yazdı ve Birlik Kongresi için karar tasarıları hazırladı. Bu karar tasarıları Petersburg'da görüşüldü ve İlyiç bu amaçla Petersburg'a geldi. Görüşmeler, Witmer'lerin evindeki dershanelerin birinde yapıldı. (Bu ev okul olarak kullanılıyordu.)

İkinci Kongre'den bu yana, Bolşeviklerle Menşevikler, ilk kez bir kongrede bir araya geliyorlardı. Menşeviklerin son birkaç ay içinde gerçek renklerini ortaya koymasına rağmen, devrimin yükselişinden hiçbir kuşkusu olmayan İlyiç, yeni devrim dalgasının Menşevikleri de birlikte sürükleyerek, Bolşeviklerin çizgisine getireceğini hâlâ umuyordu.

---

* Spilka: 1904 yılı sonunda kurulan ve özerk bir bölgesel örgüt olarak R.S.D.İ.P.'ye bağlı bulunan Ukrayna'daki bir Sosyal-Demokrat örgüt R.S.D.İ.P'deki Parti-içi mücadelede, bu örgüt Menşevikler'den yana çıktı. Spilka, gericiliğin güçlendiği yıllarda dağıldı. 1912 yılında yalnızca küçük ve dağınık gruplar kalmıştı. O zamana kadar bu örgütün üyelerinden pek çoğu, burjuva milliyetçileri olmuşlardı. —Yayımcı.

Ben, kongreye biraz geç katıldım. Oraya, eskiden tanıdığım (Birinci Kongre'nin hazırlıkları sırasında birlikte çalıştık). Tuçapski ve Klavdia Sverdlova ile beraberce gittik. Sverdlov'un kendisi de kongreye gelmeyi istemişti; ancak Urallar'da çok etkili bir kişi olduğundan işçiler onun gitmesine kesinlikle karşı çıktılar. Kazan'dan bir temsilcilik elde etmiştim ama birkaç oy eksik geldi. Bu nedenle, tavsiye komitesi bana yalnızca söz hakkı verdi. Tavsiye komitesinde geçen birkaç dakika, hemencecik insanın kongredeki gerçek havayı sezmesi için yeterliydi: kongre kesinlikle bölünmüştü.

Bolşevikler, geçici başarısızlığına rağmen, devrimin ilerlemekte olduğu inancıyla, kendi aralarında dayanışma halindeydiler.

Dayı'nın, ne kadar meşgul olduğunu hatırlıyorum. İsveçce'yi iyi bilirdi; bu nedenle delegeleri ağırlamak işi ona verilmişti. İvan Skvortsov'u ve kavga havasına girdiği zaman Vladimir Bazarov'un gözlerinin nasıl parladığını hatırlıyorum. Vladimir İlyiç'in bu konudaki, yani, Bazarov'un güçlü bir siyasal yanı olduğunu ve kavgaya kendini verebildiğine ilişkin, sözlerini hatırlıyorum. Rikov, Stroyev ve Alexinski'yle birlikte, işçilerin ruhsal durumlarına ilişkin bir konuyu tartışarak, kırlarda yaptığımız avare bir gezintiyi hatırlıyorum. Voroşilov (Volodya Antimekov)* ile K. Samoilova (Nataşa Bolşevika) da kongredeydiler. Bu ikisinin, gençliğin ataklığını dile getiren lâkapları bile, Birlik Kongresi'ndeki Bolşeviklerin ruh halini nitelendirmeye yeterlidir. Bolşevik delegeler bu kongreden, birbirlerine her zamankinden daha fazla kaynaşmış olarak çıktılar.

Nisan'ın 27'si, Birinci Devlet Duması'nın açılışına tanık oldu. Aynı gün, Voitinski'nin aralarında çalışma-

* **Antimekov:** «Anti—Menşevik» kelimesinden türetilen bir deyim —ç.n.

larını sürdürlüğü işsizlerin bir gösterisi oldu. 1 Mayıs büyük bir heyecanla kutlandı. Nisan sonunda, **Novaya Zhizn**'in yerine **Volna** (Dalga) yayınlanmaya başladı. Aynı zamanda küçük bir Bolşevik dergisi olan **Vestnik Zhizn** (Hayatın Müjdecisi) çıktı. Hareket yeniden güçleniyordu.

Stokholm Kongresi'nden döndükten sonra, Zabalkanski Sokağı'nda, ben Praskovia Onigina, İlyiç ise Çkheidze adına düzenlenmiş kimliklerle, iki oda kiraladık. Binanın geniş bir avlusu vardı; ve eğer, bir subay olan komşumuz, karısını acımasız bir şekilde dövüp, saçlarından yerlerde sürüklemese ve İlyiç'in akrabalarını pek merak eden, onu henüz dört yaşındayken tanıdığına ve o zaman saçlarının koyu renk olduğuna İlyiç'i inandırmaya çalışan aşırı sevimli bir ev sahibimiz olmasaydı, biz burada rahat edecektik.

İlyiç, Petersburg işçileri için, Birlik Kongresi'nin bir raporunu yazdı ve burada can alıcı sorunlara ilişkin görüş ayrılıklarını gözler önüne serdi. "Konuşma özgürlüğü, eylem birliği için mücadele etmeliyiz." diye yazıyordu İlyiç bu raporda. "Bütün Sosyal-Demokratlar, köylülerin devrimci eylemini desteklemek ve küçük —burjuva hayellerini eleştirmek konusunda aynı fikirdedirler..." "Seçimlerde, [Duma seçimleri —N. K.] tam bir eylem birliği **kaçınılmazdır.** Kongre, nerede bir seçim varsa, orada **hepimizin** oy kullanması gerektiğini kararlaştırmıştır. Seçimler sırasında, bu seçime katılma konusu tartışılmayacaktır. Proletaryanın **eylemi** birleştirilmelidir." (**Eserleri**, Cilt 10, s. 348, 349)

Bu rapor Mayıs ayında **Vperiod**'da yayınlandı.

Vladimir İlyiç, Rusya'da, büyük bir kitle önündeki ilk konuşmasını, Karpovs adıyla 9 Mayıs'ta Panina Halk Evi'nde yaptı. Salon, bütün yörelerden gelen işçilerle tıklım tıklım doluydu. Polisin bulunmayışı dikkat çeki-

ciydi. Toplantı başlamadan önce etrafta dolaşan iki polis de çabucak ortadan kaybolmuşlardı. "Birisi üzerlerine haşere-tozu ekmiş sanırsın" dedi bir şakacı. Bir Anayasacı Demokrat (Kadet) olan Oporodnikov'un konuşmasını tamamlamasından sonra, Başkan sözü Karpov'a verdi. Ben kalabalığın arasında, ayaktaydım. İlyiç, son derece heyecanlıydı. Rengi uçmuş bir halde, bir dakika kadar sessiz durdu. Bütün kanı yüreğine toplanmıştı. Konuşmacının heyecanının, dinleyicilere nasıl yansıdığı hemen hissediliyordu. Sonra birden bire salonda bir alkış koptu, Partili yoldaşlar İlyiç'i tanımışlardı. Hemen yanımda duran bir işçinin, şaşkın, heyecanlı yüzünü hatırlıyorum. "Kim bu? Kim bu?" diye soruyordu. Kimse ona cevap vermedi. Salon tamamen sessizliğe büründü. İlyiç'in konuşmasından sonra, dinleyicileri olağanüstü bir heyecan dalgası sardı. O an herkes, sonuna dek sürdürülecek savaşın yaklaştığını düşünüyordu.

Kırmızı renkli gömlekler, bayrak yapmak için yırtıldı ve kalabalık, devrimci şarkılar söyleyerek, geldikleri yörelere dağıldı.

Bu olay, bir Mayıs gecesinde, insana ferahlık veren Petersburg'un o beyaz gecelerinden birisinde yer aldı. Dışarda bekleyeceğini umduğumuz polis, ortaklıkta yoktu. Toplantıdan sonra İlyiç, geceyi geçirmek üzere, Dimitri Lesçenko'nun evine gitti.

Bu devrim boyunca, İlyiç'in kalabalık bir halk topluluğu önünde bir kere daha konuşma fırsatı olmadı.

24 Mayıs'ta **Volna** kapatıldı. Gazete, 26 Mayıs'ta **Vperiod** adıyla çıkmaya başladı ve 14 Haziran'a kadar yayın hayatını sürdürdü.

Yeni bir Bolşevik gazetesi olan **Ekho**'yu (Yankı), Haziran'ın 22'sine kadar çıkarma olanağı bulamadık; gazete 7 Temmuz'a kadar yayınlandı. 8 Temmuz'da Devlet Duması dağıtıldı.

Haziran ayı sonunda Rosa Luxemburg Petersburg'a geldi. Varşova'daki cezaevinden yeni salıverilmişti. Vladimir İlyiç ve önde gelen Bolşevikler onunla bir toplantı yaptılar. Nevskaya Zastava'da birlikte öğretmenlik yaptığımız ve daha sonra cezaevinde beraber kaldığımız bir kız arkadaşımın babası, "Baba Rode", bu toplantı için emrimize bir daire tahsis etti. İhtiyar, elinden gelen en iyi şekilde bize yardım etmeye çalışıyordu. Toplantı için emrimize verdiği daire, boş ve büyük bir yerdi; gizlilik açısından daha güvenli olsun diye, ihtiyar bütün pencereleri beyaza boyatmış ama böylelikle de çevredeki bütün bekçilerin dikkatini çekmişti. O toplantıda durumu ve uygulanacak taktikleri tartıştık. Rosa, Petersburg'dan Finlandiya'ya, oradan da yurt dışına gitti.

İlyiç, hareketin hız kazandığı Mayıs ayında, köylülerin durumunu yansıtmaya başlayan Duma'ya büyük ilgi gösterdi. O dönemde şu makaleleri yazdı: "Devlet Duması'ndaki İşçi Grubu". "Trudovik Grubu'nun Köylüsü ve R.S.D.İ.P.", "Duma'da Toprak Sorunu", "Ne Toprak Ne Özgürlük", "Hükümet, Duma ve Halk", "Duma'nın Halka Yaklaşmasını Kadetler Önlüyor", "Bahtı Karalar, Ekimciler ve Kadetler", "Kötü Öğütler", "Kadetler, Trudovikler ve İşçi Partisi." Bütün bu makalelerin konusu bir noktada odaklaşıyordu; İşçi sınıfıyla köylünün ittifakı, köylüleri toprak ve özgürlük için mücadeleye kışkırtmanın ve Kadet'lerin Hükümet'le bir pazarlığa oturmalarını önlemenin zorunluluğu.

İlyiç, o dönemde bu sorunları sık sık ele aldı.

Vladimir İlyiç, Petersburg'un Vyborg Yöresi delegelerinin Zagorodni Bulvarı'ndaki Mühendisler Sendikası'nda yapılan toplantısında konuştu. Buradaki bir odanın işsizler, ötekinin ise liman işçilerince (Bunları örgütleyen Sergei Malyşev'di.) işgal edilmiş olması nedeniyle toplantı için uzun süre beklemek zorunda kalmıştık. Li-

man işçileri, işverenle anlaşmaya varabilmek için son bir girişimde daha bulunmuşlar fakat yine başarı sağlayamamışlardı. Biz, onların ayrılmasına kadar beklemek zorunda kaldık.

İlyiç'in bir grup öğretmenin önünde yaptığı bir konuşmayı da hatırlıyorum. O zamanlar öğretmenler arasında Sosyalist-Devrimci bir eğilim egemendi ve Bolşeviklerin Öğretmenler Kongresi'ne katılması engellenmişti. Okulların birisinde, 30-40 öğretmenden oluşan bir grupla toplantı düzenlemişti. Toplantıda bulunanlar arasında, özelikle kısa boylu, kambur bir kadının yüzünü iyi hatırlıyorum. Bu kadın, Sosyalist-Devrimci Kondratyeva'ydı. Ryazanov, bu toplantıda sendikalar konusunda bir konuşma yaptı. Vladimir İlyiç, tarım sorunu üzerine konuştu. Sosyalist-Devrimci Bunakov, İlyiç'e karşı çıktı ve İlyin'den alıntılar yaparak, (İlyin, o günlerde Vladimir İlyiç'in yazılarında kullandığı bir takma addı.) onu kendi kendisiyle çelişkiye düşmekle suçladı. Vladimir İlyiç, notlar alarak dikkatle dinledi. Sonra bu Sosyalist-Devrimci demegojisini kısa ve sert bir şekilde cevaplandırdı.

Toprak sorunun büyük boyutlara ulaştığı ve İlyiç'in deyimiyle, "müjikler karşısında memur ve liberaller birliğinin" açıkça ortaya çıktığı bir sırada, bocalayan Trudovik grubu işçilerinden yana çıktı. Duma'ya daha fazla güvenemeyeceğini anlayan Hükümet, amansız bir mücadeleye girişti. Barışçı gösteriler kırıldı, halka açık toplantıların yapıldığı binalar ateşe verildi ve Yahudilere karşı **programlara*** girişildi. 20 Haziran'da, tarım sorunu konusunda Devlet Duması'na şiddetle saldıran bir

---

* **Pogrom:** Çarlık Rusyası'nda Hükümetin gözetiminde, özellikle Yahudilere karşı girişilen kitle halinde öldürme evlemleri. —ç.n.

Hükümet bildirisi yayınlandı.

Sonunda, 8 Temmuz'da Duma dağıtıldı, Sosyal-Demokrat gazeteler kapatıldı; her türlü baskı ve tutuklamalar başladı. Kronstadt ve Sveaborg'da ayaklanmalar oldu. Bu ayaklanmalarda bizim adamlarımız çok etkin bir rol oynadılar. Innokenti (Dubrovinski), Kronstadt'tan kaçmayı güçlükle başardı; polisin parmakları arasından sarhoş taklidi yaparak sıyrıldı. Bir süre sonra, savaş örgütümüzün üyeleri tutuklandılar. Örgütün içine bir kışkırtıcı ajan yerleştirilmişti. Bu olay, tam Sveaborg ayaklanması sırasında meydana geldi. O gün, ayaklanmanın gelişimine ilişkin telgraf haberlerini boşuna bekledik.

Menzhinski'lerin evinde oturuyorduk. Menzhinski'nin kız kardeşleri Vera ve Lyudmila, kendi başlarına çok elverişli bir dairede kalıyorlar ve çoğu kez, yoldaşlar onları ziyarete geliyorlardı. Sık gelen ziyaretçiler Rozhkov, Jusev ve Goldenberg'di. O gün de bazı yoldaşlar orada toplanmışlardı; İlyiç de bunların arasındaydı. İlyiç, Vera'yı, derhal Sveaborg'a gitmesini bildiren bir mesajla Schliçter'e yolladı. Evdekilerden biri, Harrik adlı bir yoldaşın Kadetler'in gazetesi **Reç**'de (Söylev) düzeltmen olarak çalıştığını hatırladı. Telgraf gelip gelmediğini öğrenmek için onu aradım. Harrik büroda değildi, bununla birlikte telgrafları başka bir düzeltmenden aldım. Bu adam bana, Gusev sokağı yakınlarında oturan Harrik'le ilişki kurmamı salık verdi. Hatta adresini de, telgrafların yazılı olduğu ilk provaların üzerine not ediverdi. Evin önünde kol-kola iki kadın dolaşıyordu. Beni durdurdular. "Eğer filân numaralı daireye gidiyorsanız, sakın girmeyin. Polisler orada tuzak kurdular. İçeri her gireni tutukluyorlar." Bizimkilere haber vermek için koşturdum. Sonradan öğrendiğimize göre, bizim savaş örgütünün tümü, Vyaçeslav Menzhinski de dahil, orada

tutuklanmış. Ayaklanma bastırıldı. Gericiler azıttılar. Bolşevikler, **Proletari**'yi kaçak olarak yeniden yayımlamaya başladılar ve yeraltına geçtiler.

Menşevikler geri çekildiler ve o koşullar altında Parti'yi tasfiye etmekle aynı anlama gelen, partili olmayan işçiler kongresi gibi demegojik bir slogan ortaya atarak, burjuva basınında yazmaya başladılar. Bolşevikler olağanüstü kongrenin toplanmasını talep ettiler.

İlyiç, Finlanidya'da "yarı-sürgün" yaşamak zorunda kaldı. Kuokkla'da, tren istasyonunda pek uzak olmayan Leiteisen'lerin yanında kalıyordu. Büyük ve salaş bir köy evi olan Vaasa, uzun süredir devrimcilerin barınağıydı. Evde önceleri, bombalar imal eden Sosyalist-Devrimciler kalmıştı ve şimdi de ailesiyle birlikte Bolşevik Leiteisen (Lindov) yaşıyordu. İlyiç, evin ayrı bir bölümünde yalnızca kendisine ait bir odada kalıyordu; burada makalelerini ve kitapçıklarını yazıyor, Petersburg Komitesi üyeleriyle illerden gelen partilileri kabul ediyordu. Hemen hemen Bolşeviklerin bütün faaliyetlerini Kuokkala'dan İlyiç yönetiyordu. Bir süre sonra ben de oraya yerleştim. Her sabah trenle Petersburg'a gidiyor ve akşam geç saatlerde dönüyordum. Sonradan Leiteisen'ler ayrıldılar ve bütün zemin katı biz işgal ettik. Annem bizimle oturmaya geldi ve Maria İlyiniçnea da bir süre bizimle yaşadı. Üst katta Bogdanov'lar oturuyordu, sonradan, 1907 yılında, Dubronovski (Innekonti) buraya yerleşti. O günlerde Rus polisi tedbirlice davranarak Finlandiya'dan uzak duruyordu ve biz burada oldukça büyük özgürlüğe sahiptik. Evin kapısı hiçbir zaman kilitlenmiyor ve gece treninden çıkacak birinin, kimseyi rahatsız etmeden bir lokma birşeyler yiyip yatabilmesi için, yemek odasına her akşam bir kap süt ve bir somun ekmek bırakılıyor, sedirin üzerindeki yatak hazır duruyordu. Çoğu kez, gece gelmiş olan yoldaşları, sabahleyin yemek odasında

buluyorduk.

İlyiç'e, hergün, belgeler, gazeteler ve mektuplarla özel bir haberci gelirdi. İlyiç bu malzemeyi gözden geçirir ve sonra hemen oturup bir makale yazar ve aynı adamla gönderirdi. Dimitri Lesçenko, hemen hemen her gün Vaasa'ya uğruyordu. Akşamları, Petersburg'dan en son haberleri de ben getiriyordum.

Doğal olarak, İlyiç Petersburg'a dönmeyi çok istiyordu ve kendisiyle mümkün olan en iyi ilişkilerin sürdürülmesine rağmen, bazan üzerine bir yalnızlık havası çöküyor ve hepimiz onu bu havadan kurtarmak için elimizden geleni yapıyorduk. Ve böylece, Vaasa'da oturan herkes **doorak*** oynamaya başladı.

Bogdanov çok yavaş ve açıkgözce, İlyiç dikkatli bir istekle ve Leiteisen de tadına vararak oynarlardı. Bazan iş için uğrayan bir yerel Parti görevlisi, Merkez Komitesi üyelerinin **doorak** oyununa kendilerini coşkuyla kaptırmış olmalarını görmekten oldukça şaşırırdı. Ancak, bu yalnızca bir perde arasıydı.

Bütün günü Petersburg'da geçirdiğim için, İlyiç'i pek az görüyordum. Geç saatlerde eve geldiğimde, onu hep endişeli bulur ve bu yüzden ona herhangi bir soru sormak yerine, kendi görüp duyduklarımı ona anlatırdım.

O kış, Vera Menzhinskaya ve ben, düzenli olarak Teknoloji Enstitüsü'nün kantininde buluştuk. Gün boyunca pek çok insanın gelip geçtiği bir yer olması dolayısıyle, burası çok elverişli bir buluşma yeriydi. Bazan on kişi, orada buluşurduk, hiç dikkat çekmezdik. Bununla birlikte, bir keresinde Kamo baştan aşağı Kafkas giysileri ve elinde bir peşkir içinde taşıdığı yuvarlak bir

---

* **Doorak**: Rusların oynadığı eğlendirici bir iskamil oyunu —ç.n.

cisimle oraya buluşmaya gelmişti. Kantindeki herkes, yemeyi bırakıp, bu ilginç ziyaretçiye hayretle bakmaya başladı. "Bomba getirmiş." diye düşünmüştür, belki de pek çoğu. Oysa bu, bomba değil bir karpuzdu. Kamo, karpuzu ve fındıklı şekerleri, İlyiç'le bana hediye olarak getirmişti. "Teyzem yolladı bunları" diye açıkladı o utangaç haliyle. Yılmayan irade ve cesaretiyle gözünü budaktan sakınmıyan bir savaşçı olan Kamo, yüksek kişilik sahibi bir insan, biraz saf, ama yürekten inanmış bir yoldaştı. İlyiç, Krasin ve Bogdanov'a candan bağlıydı. Kuokkala'da ziyaretimize gelirdi. Annemle dost olmuşlardı; anneme, teyzesi ve kız kardeşine ilişkin pek çok şey anlatırdı. Kamo, sık sık Finlandiya ile Petersburg arasında gider gelir ve Petersburg'a her gidişinde üzerinde silâh geçirirdi. Annem, şefkatli bir dikkatle altıpatlarları sırtına sarmasına yardım ederdi.

Yasa dışı olarak yayınlanan **Proletari** gazetesi, Vyborg'da güzün çıkmaya başladı.* İlyiç, bu gazeteye pek çok zaman ayırdı. İlişkiyi Schliçter sağlıyordu. Gazete Petersburg'a ulaştırılıyor ve orada çeşitli semtlere dağıtılıyordu. Ulaşım işini İrina (Lydia Gobi) yürütüyordu. Ulaşım ve dağıtım işleri pürüzsüzce yürütülüyor (gazete yasal olarak çalışan Bolşevik basımevi Delo'da basılıyordu) ancak, gazetelerin gönderileceği adreslerin sağlanması gerekiyordu. Vera Menzhinskaya ve benim bir yardımcıya ihtiyacımız vardı. Yerel görevlilerden Komissarov, yardımcı olarak karısı Katya'yı önerdi. Bu kadını ilk gördüğümde garip bir duyguya kapıldım: bir çeşit kesin güvensizlik. Bu duygunun nedenini bilmiyorum, zaten kısa sürede de kayboldu. Katya, çok etkin bir yardımcı olduğunu kanıtladı. Her işi, çabucacık, kusursuz ve titiz bir gizlilik içinde yapıyordu. Fazla merak-

---

* **Proletari**'nin ilk sayısı, 21 Ağustos 1906'da çıktı —yayımcı.

lı görünmüyor ve hiç soru sormuyordu. Ancak bir gün, yazı nerede geçireceğini sorduğumda, birden irkildi ve bana garip bir şekilde baktı. Katya ve kocası, sonradan **kışkırtıcı ajan** çıktılar. Katya, Petersburg'da teslim aldığı silâhları gizlice Urallar'a ulaştırdı. Oraya varır varmaz polis baskın yaptı, getirdiği silâhlara el koydu ve herkesi tutukladı. Durumu, epeyce zaman geçtikten sonra öğrenebildik. Kocası, Komissarov, Zagorodni Bulvarı'ndaki 9 No'lu Evin sahibi Simonov'un yardımcısı oldu. Simonov, Sosyal-Demokratlara yardım ederdi. Bir zaman Vladimir İlyiç orada oturdu; sonra orada bir Bolşevik Kulübü kuruldu ve daha sonra Alexinski orada yaşadı. Bir süre sonra, gericiliğin güçlendiği yıllarda, Komissarov kaçak yaşayan yoldaşları orada barındırıyor ve onlara sahte kimlikler sağlıyordu. Ve bu yoldaşlar, sonra sınırda kendilerini tutuklanmış "buluyorlardı". Bu tuzağa düşen yoldaşlardan birisi de, Rusya'da çalışmak üzere yurt dışından gelen Innokenti'ydi. Komissarov'la karısının, kesinlikle ne zaman ajanlığa başladıklarını kestirmek elbette güç. Her halde, polisin bilmediği pek çok şey vardı. Bir kere, Vladimir İlyiç'in nerede olduğunu bilmiyorlardı. 1905 ve 1906 yılları boyunca polis gücü hâlâ dağınıktı. İkinci Devlet Duması, 20 Şubat 1907'de toplanacaktı.

Polonya ve Litvanya'dan gelenler de dahil, Vladimir İlyiç'in öncülüğündeki 14 delege, Kasım Konferansı'nda Duma seçimlerinden yana, fakat (Menşeviklerce savunulan), Kadetler'le birleşmeye karşı çıkmışlardı. Bolşevikler, bu sloganla Duma seçimleri için çalıştılar. Seçimlerde Kadetler yenildi. İkinci Duma'ya seçilen temsilcileri, Birinci Duma'daki temsilcilerinin yarısı kadardı. Seçimler çok gecikmişti. Yeni bir devrim dalgasının yükseldiği görülüyordu. İlyiç, 1907 başında, "Şimdi birden bire beliren devrimin parlak ışığı karşısında, bizim

son 'kuramsal' anlaşmazlıklarımız, ansızın ne kadar zavallı oluverdi!" diye yazmıştı.

İkinci Duma milletvekilleri, İlyiç'le görüşmek için Kuokkala'ya oldukça sık gelirlerdi. Bolşevik milletvekillerinin çalışmalarını Alexander Bogdanov yönetiyordu. Bogdanov, Kuokkala'da bizimle aynı köy evinde kalıyor ve her konuda İlyiç'e akıl danışıyordu.

Bir akşam geç saatte Petersburg'dan Kuokkala'ya dönerken, trende Pavel Axelrod'la karşılaştığımı hatırlıyorum. Bolşevik milletvekillerinin, özellikle Alexinski'nin, Duma'da hiç de fena iş çıkarmadıklarını söyledi. Sonra işçi kongresinden söz etmeye başladı. Menşevikler, böyle bir kongrenin, Bolşeviklerin artan gücünü genel ilkeler planında kırmaya yardımcı olacağı umuduyla, işçi kongresi için esaslı ajitasyon yapıyorlardı. Bolşevikler ise Parti kongresinin açele toplanması için baskı yapıyorlardı. Sonunda kongrenin Nisan'da toplanması kararlaştırıldı. Katılma çok yüksekti. Delegeler kongreye tek vücut olarak gittiler. İşçiler, kimliklerini bildirmek üzere, bir biri ardı sıra gizli buluşma yerlerine geliyorlardı. Tavsiye komitesindeki Bolşevik temsilciler, Mikhail Sergeyeviç'le (Weinstein) ben, Menşevik temsilciler ise Krokhmal ve (Khinçuk'un karısı) M. M. Şik'di. Polis bizi izlemişti. Marat (Sçanzer) ve öteki birkaç delege Finlandiya İstasyonu'nda tutuklandı. Olağanüstü tedbir almak zorunda kaldık. İlyiç ve Bogdanov, kongreye hareket etmişlerdi. Kuokkala'ya dönmek için hiçbir acelem yoktu. Pazar akşamına kadar eve dönmedim ve döndüğümde evde kimleri bulsam iyi: soğukta, karınları aç bekleşen 17 delege! Bizimle birlikte yaşayan hizmetçi, kız, Fin'li bir Sosyal-Demokrat'la ve bütün pazar tatil yaparak, tiyatro vs. gösterileri yapılan Halk Evi'ne gitmişti. O kalabalığı doyurmak oldukça zamanımı aldı. Kongreye ben katılmadım. Sekreterlik görevimi devre-

debileceğim hiç kimse yoktu ve üstelik o günler zor günlerdi. Polis, giderek herşeye burnunu sokmaya başladı. Herkes, Bolşevikleri evinde saklamaya ve gizli toplantılar için bize yer sağlamaya korkuyordu. Zaman zaman bizimkilerle **Vestnik Zhizni** bürosunda buluşuyordum. Derginin yöneticisi Piyotr Rumyantsev, kendisi gelip söylemeye utanmış olacak ki, artık büroda hiç kimseyle buluşmamamı bildirmek için bana kapıcısını gönderdi. Bu kapıcı, zaman zaman bizim Parti çalışmalarına ilişkin sohbet ettiğimiz bir adamdı. Rumyantsev'in kendisinin gelip benimle konuşmamasına içerledim.

Kongreden en son dönen İlyiç'ti. Sakalı traş edilmiş, bıyığı kısa kesilmiş ve kafasında hasır bir şapka ile garip bir görünümdeydi.*

Haziran'ın 3'ünde, İkinci Duma dağıtıldı. O akşam geç saatte, tüm Bolşevik grubu Kuokkala'ya geldi; bütün gece oturup durumu gözden geçirdiler. İlyiç, kongreden iyice yorgun döndü. Aşırı heyecanlıydı ve hiçbir şey yemiyordu. Eşyalarını toparladım ve onu, Dayı'nın ailesinin oturduğu Styrsudd'a yolladım. Bu arada ben, kalarak işleri çabucak ayarladım. Styrsudd'a vardığımda İlyiç bir parça kendine gelmişti. Oraya gittikten sonraki birkaç gün hep uyuduğunu söylediler. Bir çam ağacının altında oturuyor ve anında dalıp gidiyormuş. Çocuklar ona, "uykulu-kafa" diye ad takmışlardı. Styrsudd'da olağanüstü günler geçirdik—orman, deniz ve bütün canlılığıyla doğa. Hemen yakınımızda, Lesçenko ile karısı ve Alexinski'nin kaldığı mühendis Zyabitski'ye ait yalnızca bir tek kocaman sayfiye evi vardı. İlyiç, Alexinski ile sohbet etmekten kaçınıyordu. Çünkü din-

* Kongreden hemen sonra, İlyiç, Petersburg'dan onu dinlemek için gelen büyük bir işçi topluluğu önünde konuştu. Bu konuşma, Terijoki'de Kakko adlı bir Fin'linin Otelinde yapıldı. (Otel daha sonra yakıldı.) —yayımcı.

lenmeye ihtiyacı vardı. Alexinski bu yüzden gücenmişti. Bazan Lesçenko'larda müzik dinlemek için bir araya geliyorduk. Knipoviç'lerin bir yakını olan Xenia Ivanovna, çok güzel sesi olan profesyonel bir şarkıcıydı, ve İlyiç onun şarkı söyleyişini çok severdi. İlyiç'le birlikte, günün çoğunu deniz kıyısında ya da bisiklete binerek geçiriyorduk. Bisikletlerimiz külüstür şeylerdi ve sürekli onarım gerektiriyorlardı. Bazan Lesçenko'nun yardımıyla bazan da onun yardımı olmaksızın boyuna bisikletlerimizi onarıyorduk. Yama için eski deri parçaları kullanıyor ve sanırım binmekten daha çok onarımla uğraşıyorduk. Ama bisikletle gezintiye çıkmak çok zevkli oluyordu. Dayı, İlyiç'i omlet ve geyik jambonu gibi besleyici yemeklerle bunaltıyordu. İlyiç sürekli kilo aldı ve yeniden eski gücünü buldu.

Styrsudd'dan, Terijoki'deki bir konferansa gittik. İlyiç, boş zamanlarında durumu titizlikle gözden geçirmişti ve konferansta Üçüncü Duma'nın boykot edilmesine karşı çıkan bir konuşma yaptı. Şimdi de yeni bir cephede, katı gerçekleri görmek istemeyen ve görkemli lâflarla sarhoş olan boykotçulara karşı, savaş başladı. İlyiç bu küçük köy evinde kendi görüşünü inatla savundu. Bisikletle gelmiş olan Krasin, dışarda pencerenin yanında durup, İlyiç'i dikkatle dinledi. İçeri girmek yerine, derin düşüncelere dalmış bir şekilde yürüdü gitti. Gerçekten de düşünecek çok şey vardı.

Bundan sonra sıra Stuttgart Kongres'ine geldi.* İlyiç buna çok sevindi. İşçi sendikalarına ve savaş karşısında alınacak tavra ilişkin olarak kabul edilen önergelerden de çok memnun kalmıştı.

---

* İkinci Enternasyonal'in Stuttgart Kongresi, 18-24 Ağustos 1907 tarihinde yapılmıştı. —yayımcı.

YENİDEN YURT DIŞINDA

1907'nin sonu

İlyiç, Finlandiya'da daha da içerlere taşınmak zorunda kaldı. Innokenti (Dubrovinski) ve ben Kuokkala'daki evde, Vaasa'da, kaldık. Terijoki'ye polis baskınları başlamıştı ve biz de Kuokkala'da polisi bekliyorduk. Natalia Bogdanova ve ben bütün dosyaları gözden geçirdik, önemli olan herşeyi saklamaları için Fin'li yoldaşlara verdik ve geri kalanları yaktık. Bu işe kendimizi öylesine kaptırmıştık ki, bir gün Vaasa'nın çevresindeki karların küllerle bezenmiş olduğunu görünce şaşırdık. Bununla birlikte, jandarmalar boy gösterse, yine işlerine yarayacak yeterli malzeme bulabilirlerdi. Evde yığınlarla belge birikmişti. Özel tedbirler almak gerekiyordu. Bir sabah, ev sahibimiz olan hanım, jandarmaların Kuokkala'da göründüğünü haber vermek için koşarak geldi. Yasa dışı şeylerden, taşıyabileceği kadarını kucağına

doldurarak, saklamak üzere kendi evine götürdü. Alexander Bogdanov ve Innokenti'yi koruluğa gezmeye gönderdik ve biz oturup, bir arama emriyle polisin gelmesini beklemeye başladık. Ancak o gün bir arama yapılmadı. Onlar, savaş birliğinde görevli yoldaşları arıyorlardı.

Yoldaşlar, İlyiç'i Finlandiya'nın derinliklerine göndermişlerdi. Helsingfors yakınlarında küçük bir istasyon olan Aggelbi'de iki Fin'li kız kardeşin yanında kalıyordu. O herşeyin yerli yerine durduğu, tül perdeleriyle Fin'li rahatlığını yansıtan tertemiz soğuk odada; bitişikdeki odadan gelen aralıksız gülüşme, piyano ve yüksek sesle yapılan fince konuşmaların gürültüsüyle, İlyiç burada kendisini büsbütün yabancı hissediyordu. Bütün, gününü tarım sorununa ilişkin yazısıyla uğraşarak geçiriyor ve bu arada son devrimin deneyimlerini dikkatle değerlendiriyordu. Ev sahibi hanımları rahatsız etmemek için, odada bir aşağı bir yukarı ayaklarının ucunda dolaşıyordu. Birkere oraya onu görmeye gittim.

Polis bütün Finlandiya'da İlyiç'i arıyordu. Ülkeden ayrılması gerekiyordu. Gericilik döneminin uzun yıllar süreceği ortadaydı. Yeniden İsviçre'ye taşınmak zorunda kalacaktık. Bunu hiç de istemiyorduk, ama başka bir yol da yoktu. Ayrıca, **Proletari**'nin Finlandiya'da yayına devam etme olanağı kalmadığına göre, gazetenin yurt dışında yayınlanması için ayarlamalar yapmak zorunluydu. İlyiç, ilk fırsatta Stokholm'a gidecek ve beni orada bekleyecekti. Ben İlyiç'i izlemeden önce, yaşlı ve hasta annemi Petersburg'a yerleştirmek, öteki bazı işleri ayarlamak ve daha sonraki bağlantıları kurmak zorundaydım.

Benim Petersburg'da sağa sola koşuştuğum bir sırada, İlyiç Stokholm'a giderken az kalsın hayatını kaybediyordu. Öylesine gölge gibi izleniyordu ki, her zamanki yoldan gitmek, yani gemiye Abo'dan binmek, kesin-

likle tutuklanmak demek olacaktı.* Zaten bizimkilerden bazılarının, gemiye binerken yakalandıkları da olmuştu. Bir Finli yoldaş, gemiye yakındaki adalardan birinden binmeyi salık verdi. Bu yol tutuklanmamak açısından emindi fakat adaya kadar beş kilometrelik bir yolu buzlar üzerinde yürümeyi gerektiriyordu ve Aralık ayı olmasına rağmen, bazı yerlerde buz çok sağlam değildi. Kılavuz bulunamıyordu, çünkü kimse hayatını tehlikeye atmak istemiyordu. Sonunda çakır keyif iki Finli köylü, biraz da erkeklik belâsına İlyiç'e yol göstermeye razı olmuşlar. Gece buzlar üzerinde yürürken, bir yerde buzların birden ayakları altında kırılmaya başlaması üzerine, üçü de az kalsın boğuluyorlarmış. Güçlükle canlarını kurtarmayı başarmışlar.

Daha sonra, onun yardımıyla Stokholm'a geçtiğim Borgo'dan (sonradan Beyaz Muhafızlar'ca öldürüldü) İlyiç'in seçtiği yolun ne kadar tehlikeli olduğunu ve ölümden nasıl ucu ucuna kurtulduğunu öğrendim. İlyiç de sonradan bana, ayağının altında buzların kırılmaya başlaması üzerine, aklından ilk geçen düşüncenin, "Aman ne ahmakça bir ölüm şekli" olduğunu anlattı.

Yeniden Rusya'dan kaçış başlamıştı. —Bolşevikler, Menşevikler, Sosyal-Devrimciler ülkeden ayrıldılar. Yurt dışına gittiğim gemide, Dan, Lydia, Zederbaum ve birkaç Sosyalist-Devrimci'ye rastladım.

Stokholm'da birkaç gün kaldıktan sonra İlyiç ve ben Berlin üzerinden Cenevre'ye hareket ettik. Bizim Berlin'e gelişimizden bir gece önce, oradaki Rusların evinde aramalar ve tutuklamalar olmuştu. Bu nedenle, Berlin grubunun bir üyesi olan Avramov tarafından karşılandık ve o bize yoldaşlarımızın hiçbirinin evine git-

---

* Finlandiya ve İsveç arasında sefer yapan gemiler, kışın buz-kırıcıların yardımıyla yol alabiliyorlardı. —Yayımcı.

mememizi öğütledi. Bütün gün bizi lokanta lokanta dolaştırdı. Akşamı da Rosa Luxemburg'la birlikte geçirdik. Stuttgart Kongresinde Vladimir İlyiç ve Rosa Luxemburg savaş konusunda aynı görüşü paylaşmışlar ve bu onları birbirine çok yakınlaştırmıştı. Daha o zamanlar, 1907 yılındaki o kongrede, onlar savaşa karşı olan mücadelenin yalnızca barışı değil, fakat kapitalizmin sosyalizm tarafından yıkılışını amaçlaması gerektiğini söylemişlerdi. Savaşın yaratığı bunalımdan, burjuvazinin tez elden yıkılması için yararlanılmalıydı. "Stuttgart Kongresi" diye yazdı İlyiç, "uluslararası Sosyal-Demokrasinin devrimci ve oportünist kanatlarını, çok önemli birkaç konuda kesinlikle birbirinden ayırdı ve bu konudaki kararlara devrimci Marksizmin ruhunu kazandırdı." (**Eserleri,** Cilt. 13, s. 65). Stuttgart Kongresi'nde Rosa Luxemburg ve İlyiç aynı görüşteydiler. Bu nedenle, o akşamki sohbetleri, olağan bir konuşmadan çok daha dostçaydı.

Gece otelimize, kendimizi hasta hissederek döndük. Her ikimizin de dudaklarında beyaz köpükler belirdi ve kendimizi son derece yorgun hissettik.. Sonradan, dolaştığımız lokantalardan birinde yediğimiz balıktan zehirlendiğimiz anlaşıldı. Gece bir doktor çağırmak gerekti. Vladimir İlyiç otele Finli bir ahçıbaşı, bense bir Amerikan yurttaşı olarak kaydolmuştuk. Bu yüzden otel görevlisi bir Amerikalı doktor çağırdı. Doktor İlyiç'i muayene etti ve durumun ciddi olduğunu söyledi. Sonra beni muayene etti ve "Sen kolay iyleşirsin!" dedi. Bir kucak dolusu ilâç yazdı ve birşeylerden kuşkulanarak, muazza mbir ücret istedi. Birkaç gün yattıktan sonra, yarı- hasta kendimizi Cenevre'ye sürükledik. Oraya 7 Ocak 1908'de vardık. İlyiç, daha sonra Gorki'ye, yolculuk sırasında "nezle olduğumuzu' yazdı.'

Cenevre kasvetli bir görünümdeydi. Çevrede ufacık bir kar parçası bile yoktu fakat insanı kesen soğuk

bir rüzgâr esiyordu. Cenevre gölü üzerindeki rıhtımın parmaklıklarında, soğuk göl manzaralı kartpostallar satılıyordu. Şehir boş ve ölü gibiydi. O zaman burada yaşayan yoldaşlar arasında, Mikha Tskhakaya, V. Karpinski ve Olga Raviç bulunuyordu. Mikha Tskhakaya, küçük bir odada yaşıyor ve bizim oraya vardığımız sırada yataktan güçlükle kalkabiliyordu. Konuşmamızın neşesi yoktu. Karpinskiler o sırada, (eskiden Kuklin'in yöneticiliğini yaptığı) Rus kitaplığında kalıyorlardı ve kitaplığın yöneticisi Karpinski'ydi. Karpinski, bizim gittiğimizde çok kötü bir baş ağrısı çekiyor ve kıvranıp duruyordu. Işık onu rahatsız ettiği için, pancurlar kapalıydı. Karpinski'lerden çıktıktan sonra, Cenevre'nin dostça olmayan ıssız sokaklarından geri dönerken, İlyiç kendini koyverdi: "Sanki buraya gömülmeye gelmişim gibi bir duygu var içimde."

Birincisinden çok daha zor olan, yurt dışındaki yaşantımızın ikinci dönemine başlıyorduk.

Birinci Bölümün Sonu

180, 188.
Bogdanova, N. B., 128, 187.
Borgo, 189.
Borovkov, 21.
Borozdiç, 61.
Bunakov, I. I., 178.

Çacina, 58.
Çerekul - Kuş, 173.
Çerniçevski, N. G., 49.
Çirikov, Y. N., 159.

Dan, F. I., 76, 78, 119, 120, 189.
Darwin, Charles, 49, 50.
Davydova, L. K. (Tugan-Baranovskaya), 37.
Dementyev, Dementyeva (Kostya), 103.
Desnitski, V. A. (Stroyev), 150, 174.
Deutsch, L. G. (Zeherka), 96, 99, 120.
Dolivo - Dobrovolski (Derinlik), 98.
Dubrovinski, I. F. (Innokenty, İnok), 179, 183, 187.
Dvories, Dora, 170.
Dzerzhinski, F. E. (Juzef), 172.

Engberg, O. A., 39, 40, 41, 44, 45, 62.
Essen, A. E. (Bur), 146.
Essen, E. E. (Baron), 122.
Essen, M. M. (Canavar), 123 124.

Fedoseyev, N. Y., 55.
Fet, 37.
Frumkin, M. I., bak Sviderskу

Galperin, L. E. (Rou, At), 121.
Gapon, G. A., 131, 132, 137, 140.
George, Henry, 142.
Gerd, N. A., 31, 36.
Glebov, V. A, bak Noskov
Gobi, Lydia (Irina), 182.
Goldman, Leon (Akim), 72, 92.
Goldmen, Boris (Gorev, Adele), 98.
Gorev - bak Goldman
Gorki, Maxim - 157.
Gorovits, 95.
Grıbakın, 21.
Gureviç, E. L., 110
Gusev, S. I., 104, 107, 130, 144, 153.

Harrik, 179.
Hegel, 49.
Herzen, A. I., 49

Ilyins, 143.

Japaridze, Alyosha, 145.
Juzef, bak Dzerzhinski, F. E.

Kakko, 184.
Kalinin, M. I., 92.
Kalmykova, A. M. (Teyze), 27, 59, 118.
Kamenev, L. B., 145, 159.
Kamo, bak Ter - petrosyan, S. A.
Kamski, 151.
Kant, 49,52.
Karpinski, V. A., 154, 191.
Karpov, 72.
Katanskaya, 27.
Kaustsky, Karl, 47, 58, 141, 142.
Khrustalev-Nasar, G. S., 166.
Klasson, R. E., 17, 28, 67, 95, 104, 122, 186.
Knipovich, L. M. (Dayı), 27, 60, 89, 91, 95, 104, 122, 186.
Knuniants, Liza, 121.
Kohn, F. Y., 39, 53.
Koltsov, D., 106.
Komissarov, 183.
Kondratyeva, 178.
Korobko, Y. P., 17, 67.
Kramer, 70.
Kramornikov, G. I., 146.
Krasikov, P. A. (Pavlovich, Müzisyen, Firkete, Ignat, Pankrat), 94, 99, 103, 111.
Krasin, H. B., 15.
Krasin, L. B. (At, Kış, Nikitich), 15, 92, 124, 145, 165, 170, 186.
Krasnukha, V. P. (Hemşeri), 94, 99.
Krişevski, B. N., 76.
Krokhmal, V. N. (Formin), 57, 96, 112, 120, 184.
Krolikov, 30.
Krylenko, N. V., 173.
Krylov, 59.
Krzhizhanovskaya, Z. P. (Salyanyoz), 91.
Krzhizhanovski, G. M. (Clair, Rodlents), 26, 50, 52, 91, 99, 105, 112, 115, 118, 122.
Kudeli, P. F., 27.
Kurnatovski, V. K., 50, 52.
Kvyatkovski, 58.

Lavrentyeva, 171.
Leiteisen, G. D. (Lindov), 120, 180.
Leman, (Dr),71, 145.
Lengnik, F. V. (Kurz, Vasilyev), 40, 50, 52, 91, 99, 105, 112, 117, 119, 120.
Leonovich, 61.
Lepeshinski, P. N. (Tahta Ayakkabı), 50, 91, 143, 152.
Lermontov, M. Y., 49.
Leshchento, D. I., 159, 176, 181, 185.
Levin E. Y., 111, 112.
Litvinov, M. M. (Vallach, Baba), 96, 120, 144-146.
Lokerman, A. S. (Tsaryov), 104.
Lozovsky, A. S., 166.
Lunaçarski, A. V., 127, 129, 131, 144.
Luxemburg, Rosa (Junius), 81, 177, 190.
Lyadov, M. N. (Mandelstam), 143, 144.
Lyakhovski, 34, 55.
Lyubimov, A. I. (Sommer, Mark), 73, 145.

Makar, 122.
Malikh, M. A., 154.
Malyshev, Sergei, 177.
Martov, L. (Zederbaum, Y. O.), 34, 50, 55, 60, 63, 64, 65, 68, 76, 89, 99, 104, 111, 112, 113-119, 122.
Matyushenko, 140-141.
Mazarov, 60.
Menzhinskaya, L. R., 179.
Menzhinskaya, V. R., 165, 170, 179-181, 182.
Meshcheryakov, N. L., 81, 82.
Meshcheryakova, A. I., 27.
Mikhail Sergeyevich - bak Weinstein, M. Y.
Mikhailov (Yaşlı Narodovolst),26.
Minski (Şair), 157, 162.
Modracek, 63.
Natanson, M. A., 124, 125
Nekrasov, N. A., 49.
Nevsky, V. I., 163.
Nevzorov (Steklov, Y. M.), 110.

Noskov, V. A., 73, 112, 115.

Okulova, G. I. (Yavru Tavşan), 60, 91.
Olminsky, bak Alexandrov, M. S.
Oporodnikov, 176.
Orlovsky, bak Vorovsky, V. V.

Panin, 50, 60.
Parvus (Gelfand, A. L.), 81.
Pervulchin, 127.
Plaksins, 58.
Plehanov, G. V., 28, 61, 66-70, 74, 83, 95-96, 99, 104-106, 109-122, 133, 155.
Popov (Rozanov), V. N., 112.
Portugalov, V., 60.
Postolovsky, D. S. (Vadim, Mikhailov), 146, 149.
Potresov, A. N., 17, 28, 29, 50, 55, 58.
Preobrazhenski, A. A., 130.
Prominski, 42, 46-47.
Puşkin, A. S., 49.

Radçenko, I. I. (Arkady, Kasyan), 79, 90, 99.

Radçenko, L. N. (Paşa), 37, 58, 91, 104.
Radçenko, S. I., 17, 28, 32, 36-37, 49, 91.
Raiçin, S. G., 53.
Raviç, Olga, 191.
Raymond, 88.
Riman (Albay), 171.
Rittmeyer, 64.
Rolau, E., 72.
Rudakov, 21.
Rumyantsev, P. P., 20, 60, 146, 157, 158, 164, 185.
Ryazanov, D. B., 110, 178.
Rikov, A. I., 146, 174.

Saltykov, M. Y., 58.
Sammer, I. A., 37, 146.
Samoilova, K. (Nataşa Bolşevika), 174.
Sçanzer (Marat), 184
Schliçter, A. G., 179, 182.
Serebrovski, A. P., 17.
Silvin, M. A. (Serseri), 35, 40, 50, 91, 97.
Silvina, O. A., 56-57.
Skripnik, N. A. (Shchersky), 146, 152.
Skubik, E., 72.
Smidoviç, P. G. (Matryona), 67, 90, 92.
Starkov, V. V., 50, 56.
Stasova, Y. D. (Kalın, Mutlak), 91, 92.
Stepanov, 127.
Stern (Kostya, Rosa Galberstadt), 112.
Stroyev, V. A. bak Desnitski
Struve, P. B., 17, 28, 36, 47, 74.
Sverdlov, Y. M., 174.
Sverdlova, K. T., 174.
Sviderski, A. I., 57,58.
Şapoval, 50.
Şapovalov, 27.
Şelgunov, N. V., 158.
Şevlyagin, 17.
Şidlovski, N. V., 152.
Şkolovski, I. V., 146, 148.
Şlyopnikov, A. G., 64.
Şinerson, A. A. (Yerema), 93, 116.

Tahtarev, K. M., 35, 87, 89, 102, 111.
Tarsis (Cuma), 96.
Teffi, 159.
Ter - Petrosyan, S. A. (Kamo), 182.
Tolstoy, L. N., 54.
Troçki, L. D. (Bronshtein), 97, 115, 121, 166.
Tskhakaya, Mikha, 145, 150, 191.
Tsyurupa, A. D., 58.
Tuçapski, 174.
Tugan - Baranovski, M. I., 37.
Turgenev, I. S., 49.
Tyrkov, A, V., 40, 53.
Tyutçev, 39.

Ulyanov, D. I. (Genç), 104.
Ulyanova, M. A., 62.
Ulyaneva, M. I., (Ayı Yavrusu 91, 178.
Ulyanova, O. I., 62.
Ulyanova - Yelizarova, A. I., 62.

Vaneyev, A. A., 50,52.
Varentsova, O. A., 73.
Vasilyev, 128.
Veçeslov, M. G., 120.

Veresçagin, V. V., 134.
Vetrova, M. F., 36.
Vladimirov, M. K. (Lyova), 146.
Voitinski, Sergei, 173.
Voroşilov, K. Y. (Volodya Antimekov), 174.
Vorovski, V. V. (Orlovski), 129, 144, 151-154.

Weinstein, M. Y. (Mikhail Sergeyeviç), 165, 170, 184.
Witmer, 165, 173.
Wolski Stanislaw, 167.

Yakubova, A. A. (Tahtarev), 30, 34, 88.
Yakutov, 59.
Yorolavski, V. M., 166.
Yegorov, bak Levin, Y. Y.
Yenukidze, A. S., 92.
Yerema, bak Şinerson, A. A.

Zaporozhets, V. M., 30, 53.
Zasuliç, V. I., 28, 66-70, 74, 79-80, 89, 99, 104, 112-114.
Zederbaum, L. O., 189.
Zelikson, Celia, 122.
Zemliçka, R. S., 104, 111, 144, 146, 150.
Zhukov, 21.
Zhuravlyov, 42.
Ziryanovs, 44.
Zola, Emile, 49.
Zyabitski, 185.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	9-12
PETERSBURG (1893-1898)	15-38
SÜRGÜNDE (1898-1901)	39-64
MÜNİH (1901-1902)	65-82
LONDRA'DAKİ YAŞAM (1902-1903)	83-102
CENEVRE (1903)	103-105
İKİNCİ KONGRE (Temmuz-Ağustos 1903)	106-115
İKİNCİ KONGRE SONRASI (1903-1904)	116-130
1905 YILI (Yurt Dışındaki Yaşantı)	131-155
PETERSBURG'A DÖNÜŞ	156-167
PETERSBURG VE FİNLANDİYA (1905-1907)	168-186
YENİDEN YURT DIŞINDA (1907'nin Sonu)	187-191
DİZİN	193-197

NADEJDA KRUPSKAYA

LENİN'DEN ANILAR - II

İKİNCİ AYRILIŞ

İkinci ayrılış, üç devreye bölünebilir.

Birinci devre (1908-1911) Rusya'da gericiliğin şahlandığı yılları kapsar. Çarlık Hükümeti, devrimcilere karşı vahşi misillemelere girişti... Cezaevleri ağzına kadar doluydu, hükümlülere hayvanca davranılıyor ve ölüm cezaları birbirini izliyordu. Yasa dışı örgütler, yeraltının derinliklerine kadar sürülmüştü ve takiplerden kaçmak dahi güç oluyordu. Devrim sırasında, parti üyelerinin bileşiminde değişiklikler oldu; devrim öncesi yeraltı çalışmaları veya gizli çalışma yöntemleri hakkında tecrübesi olmayan yeni üyeler parti'ye katıldı. Diğer yandan, Çarlık Hükümeti, devrimcilere karşı casusluk örgütü ve tuzak kurma girişiminde para harcamak için cimrilik etmiyordu. Casusluk faaliyetleri son derece iyi bir biçimde

plânlanıp, dal budak sarmış ve ağları, Parti'nin merkez organlarına kadar uzanmıştı. Hükümetin haberalma servisi mükemmel örgütlenmişti.

Aynı zamanda yasal derneklere, işçi sendikalarına ve basına karşı düzenli bir baskı kampanyası sürdürülüyordu. Kitleleri, devrim sırasında kazanılan haklardan yoksun bırakmak için Hükümet, bütün olanaklarını ortaya koyuyordu. Fakat geçmişe dönülemezdi. Devrim, kitleler üzerinde izini bırakmıştı ve işçilerin içgüdüsü, ortaya çıkabilecek her çatlama sırasında onların tekrar doğru bir yol bulabilmelerini sağlıyordu.

O yıllar, Sosyal Demokratlar arasında en büyük fikir karışıklıklarının olduğu yıllardı. Marksizmin en belirgin esaslarını yeniden gözden geçirmek için girişimlerde bulunuluyor ve Marksizmin bütün olarak dayandığı maddeci kuramı sarsmak için felsefi çabalar harcanıyordu. O günler karanlık günlerdi. Yeni bir din ortaya atarak ve onu felsefi esaslara dayandırarak bir çıkış yolu bulmak için uğraşılıyordu. Kapılarını her çeşit "Tanrıyı Arıyanlar", "Tanrıyı Yüceltenler"*e açan bu yeni felsefe okulu Bogdanov tarafından yönetiliyordu. Lunaçarski, Bazarov ve diğerlerince de destekleniyordu. Marx, idealizme karşı felsefe aracılığıyla mücadele ederek Marksizme ulaşmıştı. Plehanov, kendi zamanında, maddeci felsefeyi pekiştirecek kanıtları bulmak için önemli ölçüde özen göstermişti. Lenin, onların eserleri üzerinde çok yoğun bir çalışma yapmış ve yurt dışındayken zamanının büyük bir kısmını felsefeye ayırmıştı. Gericilik yıl-

---

* «Tanrıyı Arayanlar» ve «Tanrı Yüceltenler»: Rusya'da 1905 - 1907 devriminin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Bogdanov, Bazarov, Lunaçarski gibi Sosyal — Demokratların kararsız üyeleri tarafından benimsenen dinî ve felsefî gerici eğilimlerdir. Bunlar, tanrıya inanışı sosyalizm ile birleştirerek yeni bir «Sosyalist» din yaratmak istiyorlardı. Lenin, bu gerici eğilimlerin gerçek yüzünü, **Materyalizm ve Ampirio — Kritisizm** adlı kitabında açığa vurmuştur. — Yayıncı.

larında Marksizmin önemini ve felsefi kuramını yeniden gözden geçirmek amacıyla ortaya atılan bulandırıcı eğilimlere karşı çok uyanıktı ve Bogdanov ile onun okuluna şiddetle karşı koydu.

Bogdanov sadece felsefi alanda hasım değildi. Çevresine Otzovicileri* ve Ültimatomcuları da toplamıştı. Otzoviciler, Dumanın çok gerici olduğunu, bu nedenle oradaki Sosyal Demokrat üyelerin geri çağırılması gerektiğini söylüyorlardı. Ültimatomcular ise Duma'ya bir ültimatom verilmesini ve Sosyal Demokrat Milletvekillerinin, kendilerini oradan attıracak konuşmalar yapmalarını savunuyorlardı. İşin doğrusunu söylemek gerekirse, Otzoviciler ile Ültimatomcular arasında hiç bir fark yoktu. Ültimatomcular arasında Aleksinski ve Marat vardı. Otzoviciler ve Ültimatomcular, Bolşeviklerin işçi sendikalarına ve yasal kuruluşlara yardım etmelerine de karşı çıkıyorlardı. Onlara göre bir Bolşevik sert olmalı ve boyun eğmemeliydi. Lenin bu görüşü yanlış buluyordu. Böyle bir davranış bütün pratik çalışmalardan vazgeçmek, kitleleri gerçek hayat sorunları ile ilgili olarak örgütlüyecek yerde, onlardan kopma anlamına geliyordu. 1905 Devriminden önce Bolşevikler, bütün yasal olanaklardan iyi bir şekilde yararlanma, kitlelerin uyanışına öncülük etme ve en elverişsiz koşullarda bile kitleleri arkalarında toplama yolunda kendilerini gösterdiler. İşçilere çay molası olanağı sağlama ve onlara iş sırasında kısa süreli dinlenme hakkı elde etmeye yönelik bir kampanya şeklinde başlayan bu hareketler, adım adım gelişerek, kitleleri ulusal bir birlik altında silahlı bir ayaklanmaya doğru yöneltti.

En elverişsiz koşullara kendini uyarlayabilme yeteneğini kazanmak ve aynı zamanda kişinin toplumsal düzeydeki yüksek ilkelerini korumak ve bunları belirgin-

---

* Otzovat, Rusçada çağırmak, çekilmek anlamına gelmektedir. - ç.

leştirmek, Leninizmin geleneklerindendi. Otzoviciler, bu Bolşevik geleneklerden ayrıldılar. Otzovicilere karşı verilen kavga, daha önce üzerinde çalışılan ve sınanan Bolşevik ve Leninist taktikler kavgasıydı.

Sonuç olarak, o yıllar (1908-1911) Parti ve onun yasa dışı örgütleri için sürdürülen yoğun mücadele yıllarıdır.

Doğal olarak, gericilik dönemi sırasında karamsarlığa ilk kapılanlar, kendilerini her zaman akıntıya kaptırma eğiliminde olan, devrimci sloganları kısıtlamaya çalışan ve liberal burjuvazi ile yakın ilişkiler kuran Menşeviklerin çıkarcı üyeleri idi. Bu karamsarlık, Menşeviklerin geniş bir bölümünde, Parti'yi dağıtmak için apaçık bir çaba olarak kendini açığa vuruyordu. Bu Likidatörler (Tasfiyeciler - kendilerine bu isim verilmişti) yasa dışı bir partinin sadece polis baskınlarına ve tutuklamalara yol açacağını ve işçi eylemlerinin alanını daraltacağını savunuyorlardı. Aslında, yasa dışı partinin tasfiyesi; proletaryanın bağımsız politikasından vazgeçmek, proletaryanın mücadelesindeki devrimci ruhu azaltmak, örgütü ve proletaryanın eylem birliğini zayıflatmak anlamına gelecekti. Parti'yi dağıtmak, Marx'ın öğreti ve ilkelerine karşı çıkmak oluyordu. Marksizmin propagandası ve oportünizme karşı mücadele için çok şeyler yapan Plehanov gibi Menşevikler, bu Likidatörcülük ruhunda yatan gericiliği açıkça göremiyorlardı ve Plehanov, ilk önce Parti'nin dağıtılması için öğüt verme şeklinde başlıyan çabalar, Marksizmin temel ilkelerinin parçalanması için yapılan ajitasyona dönüşünce, onlarla olan ilgisini tamamiyle kesti ve kendi grubunu, yani Menşevik Parti grubunu, kurdu.

Parti içinde sonradan ortaya çıkan bu mücadele, bazı örgütsel sorunlara ışık tuttu ve Partinin alt tabakalarına, Partinin rolünün ve onun üyelerinin görevlerinin da-

ha iyi ve açık bir biçimde anlatılmasına yardımcı oldu.

Maddeci felsefe, kitlelerle ilişki, Leninist taktikler ve Parti için mücadele çabaları, siyasal sürgün koşulları altında yürütüldü.

Gericilik yıllarında Rusya'dan siyasal nedenlerle ayrılanların sayısı korkunç derecede arttı. İnsanlar, Çarlık rejiminin canavarca baskılarından kurtulmak için yurtdışına kaçtı; bunlar geleceğe ait hiç bir umudu olmayan, ceplerinde beş parası bulunmayan ve Rusya'dan hiç bir yardım görmeyen sinirleri yıpranmış, çökmüş insanlardı. Bütün bunlar, siyasal mücadelenin son derece acılı bir yön değiştirmesine yol açtı. Yeteri kadar ağız kavgası ve gevezelik yapılmıştı.

Geriye dönüp o yıllara baktığımız zaman, mücadelenin ne için yapıldığı şimdi daha parlak bir şekilde açığa çıkıyor. Bugün, geçirilen o deneyler Lenin'in izlediği yolun doğruluğunu o kadar açık bir biçimde ortaya koyuyor ki, verilen mücadele, çoğu kimse tarafından daha az önemseniyor. Oysa bu mücadele yapılmasaydı, yükselen devrimci eğilimler sırasında Parti, kendi amaçlarını geliştirme olanağını bulamıyacak ve zafere doğru ilerlemesi tehlikeye girecekti. Mücadele, yukarda değinilen sapmalar tam şekillenmeye başladığı zamanlarda oldu ve daha önce yan yana döğüşen insanlar arasında sürdürüldü. Bir çoğu, bu güçlüklerin, Lenin'in kavgacı, haşin ve sert yaradılışlı bir insan olmasından ileri geldiğini sanıyordu. Gerçekte bu, varlığını tam olarak sürdürebilmesi için Parti'nin tutarlı yolu ve diğru taktikleri uğrunda yapılan bir mücadeleydi. Anlaşmazlığın kesin bir biçime dönüşmesinin bir nedeni de sorunların karmaşık nitelikte olmasıydı ve çoğu kez İlyiç, bunları kesin kes ortaya koyuyordu; aksi halde sorunlardaki öz gizli kalabilirdi.

1908 den 1911'e kadar olan yıllar, sadece yurt dışında geçirilen yıllar değildi; en önemli yönelim, ideolojik

yönelim üzerinde yoğun mücadelelerin yapıldığı yıllardı.

İkinci ayrılışın *ikinci devresi* olan ve 1911 den 1914'e kadar süren yıllar, Rusya'daki hareketlerin yükselme eğilimi gösterdiğine tanık oldu. Gelişen grevler ve bütün işçi sınıfını öfkelendirerek harekete geçiren Lena* olayı, işçi yayın organlarının gelişmesi, Duma için yapılan seçimler, Sosyal Demokrat Milletvekillerinin yaptıkları çalışmalar... Bütün bunlar, Parti çalışmalarında yeni aşamalar olarak gözüktü ve çalışmalara oldukça yeni bir yön verdi. Parti üyelerini çok daha fazla proleterleştirdi ve Parti'yi kitlelere daha da yaklaştırdı.

Rusya ile olan ilişkiler hızla güçlenmeye başladı ve Rusya'da yapılan çalışmalar üezrindeki etki giderek artı. Ocak 1912'de Prag'da toplanan konferansta, Likidatörler Parti'den kovouldu ve yasadışı Parti örgütünün temelleri atıldı. Plehanov, Bolşeviklere katılmadı.

1912 yılında Krakovi'ye gittik. Parti ve onun sağlamlaştırılması için yapılan mücadele, çok geçmeden, dış ülkelerdeki küçük gruplar arasına da sıçradı. Krakovi dönemi, Rusya'da Lenin'in taktiklerinin denendiği ve pratikte ne kadar yararlı olduklarının kanıtlandığı devredir. Lenin, kendini tamamiyle pratik çalışma konusuna vermişti. Ancak işçi hareketleri Rusya'da genişliyerek artarken, aynı zamanda, uluslararası alanda yaklaşan bir fırtınanın gürültüleri de duyuluyordu. Savaş bulutları toplanıyordu. İlyiç şimdi bütün dikkatini, daha sonraları bir iç savaşa dönüştürülebilecek bu savaşa ve bu savaşın çeşitli ülkeler arasında kuracağı yeni ilişkiler üzerinde yoğunlaştırmaya başlamıştı. Krakovi'de yaşarken İlyiç, Polonya Sosyal Demokratları ile daha yakın ilişki-

---

* Lena olayı : 4 Nisan 1912'de, Sibirya'daki Lena altın madeninde çalışanların giriştikleri grevi bastırmak için işçilere ateş açılmış ve bunun sonunda 270 işçi ölmüş, 250'si de yaralanmıştı. Rusya'daki işçiler bu vahşeti, kitleler halinde giriştikleri siyasal grevler ve gösterilerle protesto ettiler. — Lena Altın Madenleri İngiliz kapitalistlerininidi. — Yayınc.

ler kurdu ve onların ulusal sorunlara ilişkin görüşlerini öğrendi. Onların yaptıkları yanlışlıklarla inatçı bir şekilde uğraştı ve kendi çözüm yollarına daha kesinlik ve açıklık kazandırdı. Krakovi'de kaldığımız sürece Bolşevikler, ulusal sorunlarla ilgili olarak bazı çok önemli yeni çözüm yolları getirdiler.

İkinci ayrılışın *üçüncü devresi* (1914 - 1917), bizim dış ülkelerdeki yaşantımızın niteliğinde kesin bir değişikliğe yol açan savaş dönemini kapsar. Bu, uluslararası sorunların büyük bir önem kazandığı ve ülke (Rusya) sorunlarının sadece uluslararası eylem yönünden ele alınabildiği dönemdir.

Bu sorunların şimdi daha geniş bir tabana, uluslararası tabana, dayandırılması kaçınılmazdı. Tarafsız ülkede yaşıyan bir insanın yapabileceği şey, emperyalist savaşa karşı mücadele yolunda propaganda yapmak, bu savaşı bir iç savaşa dönüştürmek ve yeni bir Enternasyonalin temellerini atmaktı; ve bunun için elden gelen herşey yapıldı. Savaşın ilk yıları süresince (1914'ün sonları ve 1915 yılı boyunca) Lenin, bütün enerjisini bu çalışmalara harcadı.

Aynı dönemde, çevresinde meydana gelen olaylar, Lenin'e bazı yeni fikirler verdi. Bu olaylar onu, emperyalizm sorunu, savaşın niteliği, proletarya zafere ulaştıktan sonra eğemenliğin alacağı yeni şekil, diyalektik yöntemin politikaya uygulanması ve işçi sınıfının kullanacağı taktikler üzerinde derin çalışmalara yöneltti. Çalışma koşulları daha iyi olduğu için Bern'den Zürih'e gittik. İlyiç yazmaya ve bütün günlerini kütüphanelerde geçirmeye başladı, ta ki Şubat Devrimi oluncaya ve Rusya'ya dönmek için hazırlıklara başlayıncaya kadar.

GERİCİLİK YILLARI

1. — Cenevre (1908)

Cenevre'ye vardığımız akşam İlyiç, İkinci Duma'da milletvekilliği yapan, diğer Bolşevik milletvekilleri ile birlikte kürek cezasına çarptırılan ve daha sonra yurt dışına çıkarak şimdi Avusturya'da yaşıyan Aleksinski'nin Berlin'de aldığımız mektubuna cevap yazdı. Bir kaç gün sonra da, Kapri'ye gelmesi için ısrar eden Maksim Gorki'ye cevap verdi.

Kapri'ye gitmek imkânsızdı, çünkü Parti'nin yasa dışı Merkez Organı olan *Proletari*'nin basımı için çalışmalara başlamak gerekiyordu. Bu güç gericilik yıllarında Merkez Organı aracılığı ile muntazam bir önderlik sağlıyabilmek için, bu işin mümkün olduğu kadar kısa zamanda yapılması gerekliydi. İlyiç Kapri'ye gidemedi; fakat Gorki'ye verdiği cevapta, "Kapri'de dolaşmak çok esaslı

olurdu," diye özlemlerini dile getiriyor ve şöyle devam ediyordu: "Öyle sanıyorum ki işlerinin çok sıkışık olmadığı bir zamanda senin buraya gelmen daha iyi olur, böylece birlikte vakit geçirir, gevezelik ederiz." *(Eserleri,* Cilt 34, sayfa 323). İlyiç, son bir kaç yıldır Gorki ile içten bir konuşma yapabilmek için can atıyor ve bunu çok düşünüyordu. Ancak ziyaretini ertelemek zorundaydı.

Proletari'nin Cenevre'de mi, yoksa başka bir yerde mi basılacağı henüz kararlaştırılmamıştı. Bu konuda Avusturya Sosyal Demokratlarından Adler'e ve yine Avusturya'da yaşıyan Jozef'e (Dzerzhinski) mektup yazmıştık. Rusya sınırına yakın olduğu ve ulaşım olanaklarını sağlamak kolay olduğu için, bir bakıma, gazeteyi Avusturya'da basmak daha elverişli olacaktı. Bununla beraber İlyiç, baskı işini Cenevre'den başka bir yerde yürütebileceğimiz konusunda çok az umut besliyor ve baskı işlemine burada girişmek için hazırlıklara başlıyordu. Geçmiş günlerde kullandığımız dizgi makinasının da hâlâ kullanılabilir durumda olduğunu öğrenmemiz, bizim için sevindirici bir haber oldu. Bu, harcamaları azaltacak ve işleri kolaylaştıracaktı.

1905 Devrimi sırasında yayınlanan Bolşevik gazetesi *Vperiod*'un (İleri) dizgi makinasını kuran ihtiyar usta, Vladimirov, çıkageldi. Bu işin genel yöneticiliği de D. M. Kotlayarenko'ya verildi.

Şubat ayında, Rusya'dan ayrılmış olan bütün yoldaşlar —Lenin, Bogdanov ve İnnokenti (Dubrovinski)— *Proletari* işini oluşturmak amacıyla Cenevre'de toplanmışlardı.

Vladimir İlyiç, 2 Şubatta Maksim Gorki'ye yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Herşeyi hazırladık ve bir iki güne kadar yayına başlayacağımızı ilan edeceğiz. Seni de yazı verecekler arasına koyduk. İlk bir kaç sayı için bize birşeyler verip veremiyeceğini bana bildir. *(Novaya*

Zhizn'deki *Küçük Burjuvalar Üzerine Not* tarzında birşey veya şimdi yazdığın hikâyeden bölümler)" (a.g.e. sayfa 328). İlyiç, daha 1894 yılında yazdığı *Halkın Dostları Nedir ve Bunlar Sosyal Demokratlarla Nasıl Savaşırlar* adlı kitabında, aşağılık gördüğü ve son derece nefret ettiği burjuva kültürü ve küçük burjuvalar konusunda yazılar yazmıştı. Bu nedenle, Gorki'nin küçük burjuva çıkarcılığı ile alay eden yazıları, onun büyük ilgisini çekiyordu.

İlyiç, Kapri'de Gorki ile birlikte kalan Lunaçarski'ye de şu mektubu yazdı: "İyice düzelip düzelmediğini ve tekrar iş yapıp yapamıyacağını bana bildir." *(Lenin, Çeşitli Eserleri* I, sayfa 152)

Yazı Kurulu, (Lenin, Bogdanov ve İnnokenti) Viyana'da bulunan Troçkiye de bir mektup yazarak, gazeteye katkıda bulunup bulunamıyacağını sordu. Troçki reddetti. Bolşeviklerle işbirliği yapmak istemedi fakat bunu da açıkça söylemedi. İşinin çok olduğunu öne sürerek bu görevden kaçıyordu.

Gazetelerin Rusya'ya gönderilmesi için hazırlıklar yapılması gerekiyordu. Eski ilişkilerimizi yeniden kurmaya başladık. Daha önce, yayınladığımız şeyler Marsilya veya diğer limanlardan gemiyle gönderiliyordu. İlyiç, şimdi gazetelerin gönderilmesinin, Gorki'nin bulunduğu Kapri adası yolu ile yapılabileceğini düşünüyordu. Gazetelerin, gemilerde çalışan işçiler ve görevliler aracılığı ile Odessa'ya ulaştırılması yolunda gerekli hazırlıkları yapması için Gorki'nin karısı Maria Andreyeva'ya mektup yazdı. Viyana yolu ile göndermek için Aleksinski'yle de ilişki kurdu ancak bu yönden başarılı olunabileceği konusunda umudu azdı. Aleksinski, bu tür işler için pek uygun değildi. Daha önce bu tür eserleri Alman sınırından geçirme konusunda çok başarılı görev yapmış ve halen Komüntern üyesi olan "gemi ile gönderme" uzmanımız Payatnitski'yi davet ettik. Oysa Payatnitski, Rus-

ya'daydı ve peşine düşen polislerden sıyrılarak, tutuklanmadan sınırı geçmesi 8 ay sürdü. Rusya'dan gelirken, gazeteleri Lvov'dan gönderme konusunda bazı girişimlerde bulunmuş ancak bundan bir sonuç alamamıştı. Cenevre'ye 1908 sonbaharında geldi. Daha önceleri yaşadığı Leipzing'e gitmesi ve eskiden ilişki kurduğu kişileri bularak yine o günlerde olduğu gibi gönderme işleminin Almanya sınırından yapılması konusunda kendisiyle anlaştık.

Aleksinski, Cenevre'ye gelmeye karar verdi. Karısı Tatyana'nın, Rusya'ya göndereceğimiz mektuplar konusunda bana gönüllü olarak yardım etmesi düşünülüyordu. Fakat bunlar sadece planlardı. Mektuplar konusunda ise, aldığımızdan daha çok göndereceğimizi umuyorduk. Cenevre'ye gelişimizden kısa bir süre sonra para değiştirme ile ilgili olarak bir olay meydana geldi.

1907 Haziran ayında Tiflis'in Erivan Meydanındaki Devlet Hazine binalarına bir baskın yapılmıştı. Devrimin en yüksek aşamasındayken ve aristokrasiye karşı verilen savaş en üç noktasındayken Bolşevikler, halk yararına kullanılmak amacıyla Çarlık Hükümetine ait paraların, bu tür baskınlarla ele geçirilmesinin uygun olacağına inanıyordu. Tiflis baskını sırasında ele geçirilen para, devrimci amaçlarla kullanılmak için Bolşeviklere verildi. Fakat bu parayı kullanma olanağı yoktu. Hepsi 500 rublelik banknotlar halinde olduğu için bozdurulması gerekiyordu. Bunu da Rusya'da yapamazdık. Çünkü bu tür olaylar için bankalar daha önceden banknotların numarasını alıyordu. Gericiliğin şahlandığı yıllarda, Çarlık Hükümeti tarafından kendilerine insanlık dışı muameleler yapılan Devrimcileri hapishanelerden kaçırma eylemine girişmek ve hareketi canlı tutabilmek için yasa dışı yayın işlerini düzenlemek gerekiyordu. Paraya son derece ihtiyacımız vardı. Bu nedenle, bizim Cenevre'ye geli-

şimizden hemen bir kaç gün sonra bir grup yoldaş, 500 rublelik banknotları dış ülkelerdeki değişik şehirlerde bozdurmak amacıyla harekete geçmişti. Bunu bilen ve bir *kışkırtıcı ajan* olan Zhitomirski, para bozdurma işlemini düzenliyenler arasına karıştı. O sıralarda Zhitomirski, yoldaş Kamo'ya ihanet etmiş ve bir bavul dolusu dinamitle Berlin'de tutuklanmasına sebep olmuştu. Fakat biz casus olduğunu sanmıyor ve kendisine tamamiyle güveniyorduk. Kamo, uzun süre bir Alman cezaevinde yatmış ve sonra Rus makamlarına teslim edilmişti. Zhitomiski, banknotların değiştirileceğini polise bildirdi ve bu işle uğraşanlar tutuklandı. Zürih grubundan bir Litvanyalı; Stokholm'de, Cenevre grubundan olan ve kısa bir süre önce Rusya'dan gelen Olga Raviç ise, Bogdassarian ve Khojamirian'la birlikte Münih'de tutuklandı. N. A. Semaşko da tutuklananlardan birine yollanan posta kartının kendi evine gelmesi sonucu Cenevre'de tutuklandı.

Bu olaydan sonra İsviçreliler, korkudan öleceklerdi. Şehrin her yerinde "Rus soyguncular" dan söz ediliyordu. İlyiç'le birlikte yemek yemek için gittiğimiz pansiyonun yemek masası başında bu olay dehşetle tartışılıyordu. 1905 yılında Üçüncü Parti Kongresine başkanlık eden ve o sıralarda Cenevre'de bulunan Kafkasyalı Mikha Tskhakaya, bizi ilk defa ziyarete geldiğinde, ev sahibi kadın, onun acayip giysiler içindeki görünüşünden o kadar korktu ki Mikha'yı gerçek bir soyguncu sandı ve dehşetle titriyerek kapıyı yüzüne çarptı.

O sıralarda İsviçre'deki Partiye aşırı oportünist görüşler hakimdi ve Semaşko'nun tutuklanması ile ilgili olarak İsviçreli Sosyal Demokratlar, kendi ülkelerinin dünyanın en demokratik ülkesi olduğunu, orada mutlak bir adaletin hüküm sürdüğünü ve bu nedenle ülkelerinde mülkiyete karşı işlenecek cinayetleri hoşgörü ile kar-

şılayamıyacaklarını bildirdiler.

Rus Hükümeti, tutuklanan insanların geri verilmesini istedi. İsviçre Sosyal Demokratları bu konuda aracı olmak için hazırlıklara başlamışlardı ama tutuklanan yoldaşlardan birinin bağlı olduğu Zürih grubunun, Stokholm'de yakalanan bu gencin Sosyal Demokrat olduğunu ve her zaman Zürih'de yaşadığını bildirmesini istiyorlardı. Menşeviklerin çoğunlukta bulunduğu Zürih grubu ise bunu reddetti. Menşevikler, aynı zamanda, Bern'de yayınlanan yöresel gazetelerinde, kendilerinin Semaşko ile ilişkisi olmadığına dair haberlere hız verdiler. Semaşko'nun Sosyal Demokrat olmadığını ve Stuttgart Konferansında Cenevre grubunu temsil etmediğini bildiriyorlardı.

Menşevikler, 1905 Moskova ayaklanmasını da suçlamışlardı; onlar, liberal burjuvaziyi ürkütüp kaçıracak herşeye karşıydılar. Menşeviklere göre, burjuva aydınlarının yenilgi anında Devrimden geri sapmalarının nedeni, sınıfsal niteliklerinden ileri gelmemekte fakat, Bolşeviklerin mücadele yöntemlerinin onları korkutmuş olması gerçeğinden ileri gelmekteydi. Devrimci mücadelenin en üst aşamasında yapılan soygunların, devrimci amaçlarda kullanılmak üzere devrimci yasaya uygun bir para elde etme yöntemi olduğu şeklindeki Bolşevik düşünceler, onlar tarafından şiddetle suçlanıyordu. Bolşeviklere karşı yapılan savaş, Menşeviklerin ekmeğine yağ sürüyordu ve onlara göre bu savaşta her yol geçerliydi.

P. B. Akselrod, 26 Şubat 1908'de Plehanov'a yazdığı mektupta; bu olaydan yararlanarak, yabancıların gözünde Bolşeviklerin itibarını düşürmek için hazırladığı planı açıklıyordu. Bir rapor hazırlanmasını, bunun Almancaya ve Fransızcaya çevrilmesini, daha sonra da bu raporun Alman Parti Merkezine (Vorstand), Kautski'ye, Adler'e, Uluslararası Sosyalist Büroya, Londra'ya ve di-

ğer yerlere gönderilmesini öneriyordu.

Akselrod'un seneler sonra yayınlanan (1926'da) bu mektubu, daha o zamanlar, Bolşeviklerle Menşeviklerin izledikleri yollar arasmda ne kadar geniş ayrılıklar olduğunu çarpıcı bir biçimde kanıtlamaktadır.

N. A. Semaşko'nun tutuklanması üzerine Vladimir İlyiç, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin temsilcisi olarak kendi yetki sınırları içinde Uluslararası Sosyalist Büro'ya resmi bir yazı gönderdi. Gorki'ye de bir mektup göndererek, Semaşko'yu Nizhny'den tanıyorsa, İsviçre basınında onu savunmak için harekete geçmesi gerektiğini bildirdi. Semaşko kısa bir süre sonra serbest bırakıldı.

Devrimden sonra yurt dışındaki yaşama yeniden alışmak bizim için zor oluyordu. Vladimir İlyiç, bütün gününü kütüphanede geçiriyor ve geceleri biz bize kaldığımız zaman ne yapacağımızı bilmiyorduk. Kiraladığımız soğuk ve tatsız odada oturmayı istemiyor, insanlar arasına katılmayı arzuluyorduk. Her gece sinemaya veya tiyatroya gidiyor ancak sonuna kadar seyrettiğimiz pek ender oluyordu ve genellikle oyunun ortasında salondan ayrılıyor, sokaklarda, çoğunlukla gölün çevresinde dolaşıyorduk.

Nihayet Şubat ayında *Proletari*'nin ilk Cenevre sayısı (No 21) basıldı. Vladimir İlyiç'in bu sayıdaki makalesi, kendine has özelliği olan bir makaleydi. Şöyle yazıyordu: "Devrimden önceki uzun yıllarda nasıl çalışacağımızı biliyorduk. Onların söyledikleri gibi bu, bir hiç için değildi ve [bugün — ç.] kaya gibi sağlamız. Sosyal Demokratlar öyle bir proleter parti kurmuşlardır ki, bu parti ilk silahlı kavganın başarısızlıkla sonuçlanmasından dolayı cesaretini yitirmiyecek, önderlerini kaybetmiyecek ve maceracılar tarafından sürüklenmiyecektir. Bu parti, kendini veya geleceğini burjuva devrimleri döne-

minde ortaya çıkacak hiç bir sonuca bağlamaksızın sosyalizme doğru yürüyor. Özellikle bu nedenledir ki, burjuva devrimlerinin zayıf yönlerinden kendini kurtarmıştır. Ve bu proleter Parti, zafere doğru ilerliyor." *(Eserleri*, Cilt 13, sayfa 409)

Bu kelimeler Vladimir İlyiç'in o zamanlar tüm yaşantısına hakim olan düşüncelerini yansıtıyordu. Yenilgi anında bile proletaryanın yaygın zaferlerini düşünüyordu. Geceleri Cenevre Gölü kıyılarında yaptığımız geziler sırasında bana bunlardan söz ederdi.

Biz Cenevre'ye gittiğimizde, 1906 yılında Rusya'dan sürgün edilen ve 1908 başlarında tekrar Rusya'ya dönen Adoratski de bu şehirdeydi. Adoratski, İlyiç'le yaklaşan devrimin niteliği ve bu devrimde bütün gücü proletaryanın eline vermek zorunluluğu üzerinde yapmış oldukları konuşmaları hatırlıyordu. Adoratski'nin anıları, yukarda verilen makalenin ruhu ve o günlerde İlyiç'in söylediği diğer bütün şeylerle bağdaşıyordu. İlyiç'in de hiç bir zaman şüphe etmediği gibi, proletaryanın başarısızlığı, geçici bir süre için geri çekilmeden başka bir şey değildi.

Adoratski, Vladimir İlyiç'in kendisine; "1905 yılının ve Ekim günleri olaylarının; özellikle, işçilerin silahlandırılması, savaş birliklerinin örgütlendirilmesi, ihtilalin örgütlenmesi ve iktidarın ele geçirilmesi sorunlarından çıkarılacak derslerin tam bir dökümünü hazırla," dediğini de hatırlıyordu.

Vladimir İlyiç, gelecekte yararlı olacağı kanısı ile, Devrim sırasında edinilen tecrübelerin çok dikkatle incelenmesi gerektiğine inanıyordu. Daha önce yapılan mücadeleye katılan herkesle ilişki kurdu ve onlarla uzun konuşmalar yaptı. Ona göre Rus işçi sınıfının görevi; "aydınların ve küçük burjuvaların körükörüne karşı çıktıkları devrimci mücadelenin geleneklerine bekçilik etmek, bu gelenekleri geliştirmek ve kuvvetlendirmek, ge-

niş halk kitlelerinin belleğine yerleştirmek ve onlara gelecekte hızlanması kaçınılmaz olan demokratik hareket için destek olmaktı." (*Eserleri*, Cilt 15, s. 37)

Bu konuda şöyle diyordu; "İşçiler bu çizgiyi, kendiliğindenlikle izliyorlar. Onlar Ekim ve Aralık aylarının büyük mücadelesinde yaşarken de heyecanlıydılar. Kendi koşullarının *sadece* bu devrimci mücadelenin sonunda değişebileceğini çok açık bir şekilde gördüler. Şimdi onlar, bir fabrika işçisinin sendika gazetesine yazdığı şu cümlelerle konuşuyorlar veya en az öyle düşünüyorlar; 'Patronlar kazançlarımızı elimizden aldılar, usta başılar eskiden olduğu gibi şimdi yine bize zorbalık ediyorlar, *fakat bekleyin, 1905 tekrar gelecek.*"

"Bekleyin, 1905 tekrar gelecek. Bu, işçilerin 1905 devrimini nasıl anladığını gösterir. İşçiler için bu mücadele yılı, *ne yapılması* gerektiğinin bir örneği idi. Aydınlara ve dönek küçük burjuvalara göre bu, 'aptalca bir yıldı', *ne yapılmaması* gerektiğinin örneği idi. Proletaryaya göre ise, devrimin incelenmesi ve onun verdiği deneyimlerin analizi, o zamanki mücadele yöntemlerini öğrenmek ve daha etkili bir biçimde uygulamaktı; Ekim'de yapılan grev hareketlerini ve Aralık'daki silahlı mücadeleyi daha geniş, daha yoğun ve daha güçlü bir sınıf bilinci şekline dönüştürmeyi öğrenmekti." (a.g.e. s. 38)

İlyiç, önümüzdeki yılları, yeni bir saldırıya hazırlık yılları olarak görüyordu.

Devrimin geçici olarak ertelenmesi, onun kapsamının daha da derinleştirilmesi yolunda kullanılmalıydı.

Herşeyden önce, hüküm süren gericiliğin koşullarına uygun bir mücadele yöntemi üzerinde çalışılması gerekiyordu. Parti'yi yeraltı faaliyetlerine yöneltecek planlar hazırlanırken, aynı zamanda yasal olanaklardan yararlanmak ve Duma'yı geniş işçi kitlelerine ve köylülere hitap eden bir araç olarak elde tutmak gerekiyordu. İl-

yiç, kendilerine Otzoviciler adı verilen bir çok Bolşevik'in, bu sorunu ciddiye almama eğiliminde olduğunu biliyordu; onlar, her ne pahasına olursa olsun, devrim en yüksek aşamasına ulaştığı zaman, daha önce uygunluğu denenen mücadele yöntemlerine sarılmak istiyorlardı. Ancak, gericiliğin ortaya çıktığı güç koşullar karşısında mücadeleyi bırakıyorlar, çalışmalarını yeni koşullara uydurmanın güçlüğü karşısında bu işten elçekiyorlardı. İlyiç, Otzoviciliği, solun Likidatörcülüğü olarak nitelendiriyordu. Otzovici olduğunu açıkça söyleyenlerden biri de Aleksinski'ydi. Cenevre'ye döndükten kısa bir süre sonra İlyiç'le arasındaki ilişkiler bozuldu. İlyiç, bazı sorunlar üzerinde onunla tartışmak istedi fakat adamın inatçı dar kafalılığından, her zamankinden daha fazla iğrendi. Gerici koşullar altında dahi, geniş işçi kitleleri ve köylülerle ilişki kurmak için Duma'nın bir araç olarak kullanılabileceği yolundaki gerçek, Aleksinski'ye göre hiç önemli değildi. Ona göre, İkinci Dama dağıtıldığı için, bu söylev kürsüsünden de artık yararlanılamazdı. Adamın pis bencilliği, Cenevre'nin gerisinde parlayan bir heykel gibi duruyor ve o hâlâ bir Bolşevik sayılıyordu. Şu olayı hatırlarım. Bir gün Rue Carouge'de dolaşırken (uzun bir süreden beri Rus mültecilerinin toplandığı meydan olduğu için biz buraya 'Caruzhka' adını vermiştik) kaldırımın ortasında şaşkın bir şekilde duran iki Bundcu gördüm. Aleksinski ile birlikte Londra Konferansının tutanaklarını yayınlamak için bir komite meydana getirmişlerdi. (Bu tutanaklar ilk kez 1908 yılında Cenevre'de ortaya çıktı.) Bazı sorunlar üzerinde tartıştıktan sonra Aleksinski bağırmaya başladı ve masanın üzerinde duran kâğıtları kaptığı gibi kaçtı. Çevreme bakınırken uzakta, onun köşeyi dönen kısa gövdesini gördüm. Koltuğunun altında bir tomar kâğıt, başını mağrur bir şekilde kaldırmış, uzun adımlar atarak hızla yürüyordu. Bu manzara

gülünç bile değildi.

Ancak bu, sadece Aleksinski sorunu değildi. Daha önceleri Bolşevik grup arasında kurulan birliğin giderek yıprandığı ve tehlikeli anlaşmazlıkların ortaya çıktığı ve bu anlaşmazlığın ilk başta Bogdanov'la başladığı açıkça biliniyordu.

Marksist Felsefe Üzerinde İncelemeler başlığını taşıyan ve içinde, Bogdanov, Lunaçarski, Bazarov, Suvorov, Berman, Yuşkeviç ve Gelfand'ın yazıları bulunan bir eser, Rusya'da yayınlandı. Bu *İncelemeler;* maddeci felsefeyi, Marksist maddeci yönden insanlığın *gelişmesini,* sınıf mücadelesi düşüncesini yeniden gözden geçirme amacını güdüyordu.

Bu yeni felsefe, her türlü mistik düşünceye kapılarını açıyordu. Gericilik yıllarında aydınlar arasında şekillenen gerici düşünceler, revizyonizmin yayılması için çok yararlıydı. Doğal olarak bölünme kaçınılmazdı.

İlyiç, felsefe ile her zaman ilgilenmişti. Yurt dışındayken felsefe üzerinde çok dikkatli incelemeler yapmış ve bu alanda Marx'ın, Engels'in ve Plehanov'un yazdığı her şeyi okumuştu. Hegel, Feuerbah ve Kant üzerinde de çalışmıştı. Sibirya'da sürgündeyken, Kant taraflısı yoldaşlarla çok ateşli tartışmaları olmuştu. *Neue Zeit*'da (Yeni Zaman) bu konuda yazılanları izlerdi ve felsefe alanında oldukça iyi bir temel bilgiye sahipti.

İlyiç, 25 Şubatta Gorki'ye gönderdiği mektupta Bogdanov'la olan anlaşmazlıklarını anlatıyordu. Sibirya'da sürgündeyken Bogdanov'un yazdığı *Doğa Kavramının Tarihi Temelleri* adlı kitabını okumuştu, fakat o sıralarda Bogdanov, daha sonraki felsefi görüşlere geçiş için bir duraklama dönemindeydi. Plehanov, 1903'lerde İlyiç'le birlikte çalışırken, felsefi düşüncelerinden dolayı Bogdanov'u çoğu kez eleştirirdi. 1904 yılında Bogdanov'un kitabı, *Ampiriomonizm* yayınlandığı zaman İlyiç, Ple-

hanov'un görüşlerinin doğru olduğunu, onun görüşlerinin ise yanlış olduğunu Bogdanov'a açıkça söyledi.

İlyiç, Gorki'ye yazdığı mektupta; "1904 yılı yaz ve sonbaharında Bogdanov ve ben Bolşevikler olarak anlaşıyorduk," diyor ve şöyle devam ediyordu: "Ve, aramızda sessizce kurulan bir birlik içinde, felsefenin doğal bir temel olduğu yolunda fikir birliğine varmıştık. Bu birlik, bütün Devrim süresince korundu ve doğru bir biçimde benimsenmesi gerektiğine son derece inandığım Devrimci Sosyal Demokrasi (= Bolşeviklik) taktiklerini sürdürmemiz yolunda, ortak hareket etmemiz için bize güç verdi.

"Devrimin üst aşamasında, felsefeye ayrılacak az zaman vardı. Yanılmıyorsam 1906 yılının başlarında Bogdanov, hapishanede, *Ampiriomonizm*'in III. cü kısmını yazdı. 1906 yazında, bunun bir kopyasını yolladı ve ben de oturup dikkatli bir şekilde inceledim. Bunu okuduktan sonra çok sinirlendim. Her zamankinden daha açıkça anladım ki, tamamen yanlış ve Marksist olmayan bir çizgi üzerindeydi. Kendisine, felsefe üzerine, üç defter sayfasından fazla tutan küçük bir mektup, bir 'aşk bildirisi' gönderdim. Ona felsefe alanında benim bir *Marksist* olduğumu ancak, halkın anlıyabileceği şekilde yazdığı açık ve mükemmel eserinin beni, kendisinin tamamen yanlış fakat Plehanov'un doğru olduğuna inandırdığını söyledim. Defterlere yazdığım bu notları bazı arkadaşlara (bunların içinde Lunaçarski'de vardı) gösterdim ve bunları, *Bir Marksistin Felsefe Üzerine Notları* başlıklı bir kitapta yayınlamayı düşündüm fakat yapmadım. Bunları o zaman hemen yayınlamadığım için şimdi üzülüyorum.

"Şimdi, *Marksist Felfese Üzerinde İncelemeler* yayınlandı. Bu kitaptaki, Suvorov'un makalesi hariç (onu da şimdi okuyorum) bütün makaleleri okudum ve her ma-

kale beni çok sinirlendirdi. Bu tür şeyleri söyleyen kimselerle veya yayınlıyanlarla işbirliği yapmayı kabul etmektense; asılmayı, parçalanmayı tercih ederim.

"Şeytan, *Bir Marksistin Felsefe Üzerine Notları*'nı ele almamı söylüyordu ve ele alarak yazmaya da başladım. *İncelemeler*'i okurken Bogdanov'a mektup yazarak, düşüncelerimi açık ve pervasızca bildirdim." *(Eserleri* Cilt 13, s. 412-415)

Vladimir İlyiç, Gorki'ye konuyu böyle açıklıyordu.

Proletari'nin yurt dışındaki ilk sayısı yayınlandığı zaman (13 Şubat 1908) İlyiç ile Bogdanov arasındaki ilişkiler, kopma noktasına gelmişti.

Mart ayının sonunda İlyiç, felsefi tartışmaların, Bolşevikler arasındaki siyasal gruplaşmalardan ayrılması gerektiği görüşündeydi. Gruplar arasındaki bu tip tartışmaların, Bogdanov'un felsefesinin Bolşeviklerle bağdaşamayacağını en iyi şekilde ortaya koyduğu inancındaydı.

Nitekim, Bolşevik grubun yakında bölüneceği hergün biraz daha açığa çıkıyordu.

Bu zor zamanlarda İlyiç, İnnokenti (Dubrovinski) ile her zaman olduğundan daha yakın dost oldu.

1905 yılına kadar İnnokenti'yi sadece kulaktan duyduğumuz kadarıyla tanıyordu. Onu Astragan'da sürgünden tanıyan Dayı (Lydia Knipoviç), İnnokenti hakkında çok şeyler söylemişti. Samaralı yoldaşlar da (Krizhizhanovskiler) onu son derece öğmüşler fakat biz kendisini hiç görmemiştik. Onunla mektuplaşmıyorduk da. Yalnız bir kere, Menşeviklerle olan ağız kavgalarının birden bire alevlendiği İkinci Parti Kongresinden sonra, ondan bir mektup aldık. Mektupta, Parti birliğinin korunmasının öneminden söz ediyordu. Daha sonra, uzlaştırıcı Merkez Komitesinin bir üyesi oldu ve öteki Merkez Komite üyeleriyle birlikte Leonid Andreyev'in evinde tutuklandı.

1905 yılında İlyiç, İnnokenti'nin nasıl çalıştığını gör-

dü. İnnokenti'nin devrimci davaya kendisini nasıl tamamen adadığını, kongrelerin toplanmasından hemen önce tutuklandığı için hiç bir Parti kongresine katılamadığı halde bütün tehlikeli ve güç işleri nasıl kabullendiğini gördü. Moskova ayaklanmasında görev alan ve Kronstadt ayaklanması süresince orada bulunan İnnokenti'nin ne kadar yürekli bir savaşçı olduğunu gördü. İnnokenti okumuş bir insan değildi. İşçi mitinglerinde, fabrikalarda konuşur ve işçileri kendi mücadeleleri konusunda bilinçlendirirdi. Tabii bu konuşmaları hiç kimse bir yana kaydetmedi. İlyiç, davaya bütün yürekliliği ile kendini adayan İnnokenti'yi çok takdir ediyordu ve Cenevre'ye geldiği zaman çok sevindi. Onları birleştirecek bir çok ortak nokta vardı. Her ikisi de Parti'ye muazzam bir önem veriyor ve çalışmalara engel olduğu için yasadışı Parti'nin dağıtılmasını savunan Likidatörlere karşı verilecek kesin savaşta Parti'nin gerekli olduğuna inanıyorlardı. İkisi de Plehanov hakkında iyi düşünceler besliyor ve onun Likidatörlerin yanına geçmemesine memnun oluyorlardı. Her ikisi de felsefe alanında Plehanov'un doğru olduğuna, felsefi konularda Bogdanov'dan tamamen ayrılmak gerektiğine ve felsefi cephede verilen savaşın şimdi özel bir önem kazandığına inanıyordu. İlyiç, hiç bir kimsenin kendisini, İnnokenti kadar çabuk anlamadığını gördü. İnnokenti, yemeklerini bizimle birlikte yiyor ve yemekten sonra ikisi karşılıklı oturarak çalışma planları ve ortaya çıkan durumlar üzerinde uzun süre tartışıyorlardı. Geceleri bu tartışmalara devam etmek için Landolt Kahvehanesinde buluşuyorlardı. Onun dediği gibi; "İlyiç felsefe ile o kadar sarhoş olmuştu" ki, bunu İnnokenti'ye de bulaştırdı. Bütün bunlar ikisinin daha da yakınlaşmasına yol açtı. İlyiç o sıralar İnko'ya (İnnokenti) sıkı sıkıya bağlandı.

O günler, zor günlerdi. Rusya'daki örgütler bölünü-

yordu. Polis, kışkırtıcı ajanların yardımı ile Partili yöneticileri tutuklamıştı. Büyük mitingler ve konferanslar düzenleme olanağı yoktu. Daha önce herkesin gözü önünde dolaşanların, şimdi yer altına inmesi çok kolay olmuyordu. İlkbaharda (Nisan ve Mayıs) Kamenev ve Warski, (Dzerzhinski, Tyszka ve Rosa Lüxenburg'un içli dışlı arkadaşı olan Polanyalı bir Sosyal Demokrat) yolda yürürken tutuklandılar. Birkaç gün sonra Zinoviev ve N. A. Rozhkov da (Merkez Komitenin Bolşevik üyesi) sokakta tutuklandılar. Kitleler kendi içlerine çekildiler. Bu olaylar üzerinde düşünmek istiyorlar, ne olduğunu anlamaya çalışıyorlardı; genel nitelikteki ajitasyonlar artık tadını yitirmişti ve kimsenin ilgisini çekmiyordu. İnsanlar, çalışma gruplarına katılmaya hazırdı ama onları yönetecek kimse yoktu. Bu durum, Otzovicilere elverişli bir ortam hazırlıyordu. Parti örgütünün yönetiminden yoksun olan ve temelde kitlelere yönelik mücadele yapacağı yerde kendi başına buyruk olan savaş birlikleri yozlaşmıştı ve bunun sonucunda ortaya çıkan bir çok güç sorunları düzeltme işini İnnokenti yüklenmişti.

Gorki, genel bir anlaşma sağlamak amacıyla İlyiç'i o sıralarda Bogdanov, Bazarov ve diğerlerinin de bulunduğu Kapri'ye davet etti, ama İlyiç gitmek istemedi. Hiç kimsenin anlamasına imkan olmayan bir önsezisi vardı. 16 Nisan'da Gorki'ye gönderdiği mektupta şunları yazıyordu:

"Oraya gelmem, yararsız ve tehlikeli. Din ile bilimsel sosyalizmin birliği üzerine öğütler yayan insanlarla yapacak hiç bir şeyim olamaz ve olmayacak. Karalama defterleri üzerinde yapılan tartışma günleri artık geçti. Tartışılacak hiç birşey yok ve bir hiç için insanın sinirlerini bozması aptallık olur." *(Eserleri*, Cilt 34, s. 343)

Buna rağmen Gorki'nin ısrarlı isteklerine boyun eğen İlyiç, Mayıs ayında Kapri'ye gitti ancak orada sade-

ce bir kaç gün kaldı. Doğal olarak bu ziyaret, Bogdanov'un felsefi görüşlerinin değişmesi bakımından hiç bir sonuç sağlamadı. İlyiç, Bogdanov ve Bazarov'a "Korkarım ki iki veya üç yıl ayrı kalmamız gerekecek," dediğini ve bunun üzerine Gorki'nin karısı Maria Fiodorovna'nın gülerek onu nasıl esas konuya çağırdığını anlattı.

Gorki'nin evi, satranç oynayan veya sandalla dolaşmak istiyen gürültülü ve telaşlı bir kalabalıkla doluymuş. İlyiç'in bu gezi hakkında söyleyecek fazla bir şeyi yoktu. Çoğunlukla, güzel manzaradan, denizden ve o yörenin şarabından söz etti. Fakat can sıkıcı konular üzerinde yapılan konuşmaları anlatmadı.

İlyiç, felsefe çalışmalarına tekrar başladı.

1908 yazında Vorovski'ye gönderdiği bir mektupta durumu şöyle anlatıyordu: (Vorovski, *Vperiod*'un yayınlanmasında ve 1905 Devriminde görev alan bir yoldaştı. O sıralarda Odessa'daydı.)

"Sevgili dostum; Mektubun için teşekkürler. Her iki 'kuşkun' da yanlış. Sinirlenmiyorum fakat buradaki durum, güç bir durum. Bogdanov'dan kopmaya doğru gidiyoruz. Esas neden, (yazı kurulundaki görevden dolayı değil) felsefe üzerine yazdıkları için yapılan sert eleştiriye alınması. Bogdanov şimdi ayrılık noktaları bulmaya çalışıyor. Kavgacı bir insan olan ve şimdi bütün ilişkilerimi kesmek zorunda kaldığım Aleksinski ile birlikte boykot (Duma seçimlerini — ç.) konusunu ortaya attı.

"Ampiriomonistik boykot temelleri üzerine ayrılık inşaa ediyorlar. Olaylar, bir sonuca doğru hızla gelişiyor. Gelecek konferansta kavga kaçınılmaz olacak. Büyük bir olasılıkla bölünme olacak. Eğer 'Sol' çizgi ve gerçek 'boykotculuk' galip gelirse, gruptan hemen ayrılacağım. Gelmeni istedim, çünkü senin buraya hemen gelmenle seslerini keseceklerini sanıyorum. Ağustos ayında (yeni takvime göre) yapılacak konferansa mutlak katılmanı

istiyoruz. İşlerini ona göre ayarlamalısın. Bütün Bolşeviklere yol parası göndereceğiz. Yöresel örgütlere, temsil yetki belgelerinin sadece yöresel ve gerçek Parti üyelerine verilmesi gerektiğini bildir. Gazeteye yazı yazmanı gerçekten istiyoruz. Artık makaleler için para ödeyebiliriz. Sevgilerle."

"Şu sıralar felsefe üzerine yazdığım bir yazıyı yayınlama işini üzerine alabilecek bir yayıncıyı tanıyor musun?" (a.g.e., s. 345)

O günlerde Bolşeviklerin yeteri kadar parası vardı.

Moskovanın Presnya bölgesindeki bir mobilya fabrikasının sahibi olan Morozov'un* 23 yaşındaki yeğeni Nikolai Schmidt, 1905 yılında işçilerin yanına geçerek Bolşevik oldu. *Novaya Zhizn* (Yeni Hayat) ve silah satınalmak için para sağladı, işçilerin yakın dostu oldu. Polis onun fabrikasına "şeytan yuvası" adını takmıştı. Moskova ayaklanması sırasında fabrika, önemli bir rol oynadı. Schmidt tutuklandı ve cezaevinde kendisine insanlık dışı davranışlarda bulunuldu. Neler yaptıklarını göstermek için polisler, Schmidt'i fabrikaya götürdüler, orada öldürülen işçileri gösterdiler ve sonunda onu da cezaevinde öldürdüler. Ölmeden önce, dışardaki arkadaşlarına, bütün servetini Bolşeviklere bıraktığını bildirme olanağını bulabildi.

Küçük kız kardeşi Elizaveta Schmidt de mirasdan kendine düşen parayı Bolşeviklere bırakmaya karar verdi. Ancak yaşı küçüktü ve kendine miras kalan parayı kullanabilmesi için uydurma bir nikâh yapılması gerekiyordu. Bu nedenle savaş birliklerinin üyelerinden olan ve yasadışı bir kimse olduğu polisce bilinmiyen İgnatyev ile evlendi. Böylece kocasının rızası ile miras hakkını kullanabilecekti. Gerçekte Elizaveta başka bir Bolşevik'

---

* Morozov'lar — devrim öncesi Rusya'sında büyük dokuma fabrikalarına sahip olan milyoner bir aile. - Yayıncı.

in, Viktor Taratuta'nın karısı idi. Uydurma nikâh sayesinde mirasa sahip oldu ve parayı hemen Bolşevikler'e aktardı. Bütün bu nedenlerle İlyiç, *Proletari*'ye gönderilecek makaleler ve üyelerin yolculukları için para ödenebileceğini güvenle yazıyordu.

Viktor Taratuta, yazın Cenevre'ye geldi ve işlere el attı. Merkez Komitesi'nin Dışilişkiler Bürosu sekreterliğinin olanakları ölçüsünde diğer yabancı ülkelerdeki merkezlerle yapılan haberleşmeleri yönetti.

Rusya ile olan bağlar yavaş yavaş düzeliyordu. Haberleşme yeniden başladı ancak yine de bir çok boş zamanım vardı. Öyle görünüyordu ki daha uzun bir süre yurt dışında kalacaktık ve yöresel Sosyal Demokrat Partinin çalışmalarında görev alabilmek için Fransızca ile ciddi bir şekilde uğraşmaya karar verdim. Yabancı ülkelerden gelen Fransızca öğretmenleri için yaz aylarında Cenevre Üniversitesinde açılan bir kursa katıldım. Yabancı öğretmenlerin yöntemlerini izledim ve Fransızcayla birlikte İsviçre dilini de yeterince öğrendim.

Felsefe kitabı üzerinde yaptığı çalışmalardan yorulduğu zaman İlyiç, benim Fransızca gramer kitabımı ve Fransız dili tarihi ile Fransızca deyimler üzerine yazılmış diğer kitaplarımı alır, yatağın üzerine uzanır ve felsefe çalışmaları nedeniyle bozulan sinirleri dinleninceye kadar bu kitapları saatlerce okurdu.

Cenevre'de eğitim sistemi üzerinde de çalışmalara başladım. "Halk için" dedikleri burjuva okullarının ne olduğunu ilk kez anladım. İşçi çocuklarının birer uysal köle olmaları için eğitildikleri geniş pencereleri olan görkemli okul binaları gördüm. Aynı sınıftaki işçi çocuklarının kulağına yumruk patlatan fakat zengin çocuklarına hiç dokunmayan okul müdürleri gördüm. Her çocuğun kafasının temelsiz bilgilerle nasıl doldurulduğunu, bütün eğitimin sınavlara ivedilikle hazırlanmak amacına yöne-

lik olduğunu ve her aşamada çocukların beyninin güçlü olma ve servet toplama fikirleri ile nasıl yıkandığını gördüm. Demokratik bir ülkede böyle bir şeyin olabileceğini hiç bir zaman düşünmemiştim. İzlenimlerimi İlyiç'e anlatıyordum ve o da beni dikkatle dinliyordu.

İlyiç'in yurt dışındaki yaşantıya ayak uydurmağa başladığı ilk ayrılış yıllarında, (1905'e kadar), işçi hareketleri onun başlıca ilgisini çeken konulardı. İşçilerin yaptıkları bütün mitinglere, gösterilere ve buna benzer olaylara ilgi duyardı. İlyiç'in ülkeyi terkettiği 1901 yılına kadar Rusya'da bu tür olaylar olmazdı. Şimdi, 1905 Devriminden sonra Rusya'da işçilerin giderek büyüyen güçlü hareketlerinin, partiler arasındaki mücadelenin, özellikle Sovyetlerin ortaya çıkması ile başlıyan Duma tecrübesinden geçtikten sonra bile işçi temsilcilerini, dış ülkelerdeki işçi hareketlerini ilgiyle izliyor fakat daha çok burjuva demokratik cumhuriyetlerinin gerçekte nasıl oldukları, işçi kitlelerinin bu ülkelerde ne gibi bir rol oynadığı, bunların ve öteki partilerin etkilerinin ne derece büyük olduğu konuları üzerinde duruyordu.

Semaşko'nun tutuklanması ile ilgili olarak bir İsviçre milletvekilinin söylediği şu sözleri İlyiç'in yarı şaşkın, yarı alaycı bir ifade ile tekrar ettiğini özellikle hatırlarım; "Bizim Cumhuriyetimiz yüzyıllardır yaşıyor ve mülkiyet hakkına karşı yapılacak saldırıları hoşgörü ile karşılıyamayız."

"Demokratik cumhuriyet için mücadele," o zamanlar bizim programımızda yer alan bir konuydu. İlyiç şimdi, demokratik burjuva cumhuriyetinin, Çarlık rejiminin incelmiş bir şekli olduğunu fakat yine de çalışan kitleleri köleleştirmek için bir araçtan başka bir şey olmadığını açıkça görüyordu. Demokratik bir cumhuriyette politik yapı, sosyal yaşantının bütününü burjuva ruhundan

esinlendirme esasına dayanır.

Öyle sanıyorum ki eğer İlyiç 1905 Devrimini ve İkinci Ayrılış yılları devresini yaşamasaydı, *Devlet ve Devrim* adlı kitabını yazamazdı.

Felsefi sorunlar üzerindeki tartışmalar, İlyiç'in felsefe ile ilgili kitabının bir an önce yayınlanmasında etken oldu.* Cenevre'de bulamadığı bazı dökümanlara ihtiyacı vardı. Ayrıca yurtdışındaki sürgünlerin yaşantısında gevezeliklerin önemli bir yer tutması, çalışmalarını büyük ölçüde engelliyordu. Bu nedenle İlyiç, İngiltere'ye giderek British Museum'da çalışmaya ve kitabını bitirmeye karar verdi.

İlyiç İngiltere'ye gittikten sonra Lunaçarski'nin Cenevre'de bir konferans vereceği açıklandı. Konferansa İnnokenti de katılarak bir konuşma yapacaktı. Konuşma metnini İlyiç göndermişti, İnnokenti bunun üzerinde bazı düzeltmeler yaptı. Konferans gününden önce çok sinirliydi, bütün gün bizim evde kitapların arasında oturuyor ve bazı notlar alıyordu. Çok iyi konuştu, Lenin'le birlikte diyalektik maddeciliği savunduğunu ve Plehanov'un tarafında olduklarını belirterek, Bolşeviklerin, Bogdanov'un felsefi tutumu (ampiriomonizm) ile hiç bir ortak yönleri bulunmadığını Lenin ve kendi adına açıkladı.

Konferans Lunaçarski tarafından verildiği halde toplantının temel konusu olan ampirio-kritisizmin savunuculuğunu Bogdanov yaptı. İnnokenti'ye şiddetle çattı. İnnokenti'yi iyi tanırdı; felsefi yönden kendisiyle açık bir mücadeleye hazır olduğunu; benimsediği devrimci erdem duygusunun ne kadar güçlü olduğunu biliyordu ve onu, bu duygusal yönden yaralama yoluna gitti. İnnokenti'yi ima ederek şöyle dedi: "Başında güllerden bir

---

* Materyalizm ve Ampirio — Kritisizm, Eserleri, Cilt 14 - Yayıncı.

çelenk taşıyan şovalye, ileri doğru yürüdü fakat onu arkadan hançerlediler." Tabi bu çıkışı ile İnnokenti'yi bozguna uğratamadı. İlyiç Londra'dan döndükten sonra İnnokenti, ona bu Konferansın tam bir dökümünü yaptı.

Gerekli dökümanları toplayabildiği ve onlar üzerinde çalışma yapabildiği için İlyiç, Londra'dan sevinçli dönmüştü.

İlyiç'in dönmesinden kısa bir süre sonra, (24 Ağustos'ta) Merkez Komitesi bir toplantı yaptı. Bu toplantıda, Parti Konferansına ivedilikle gidilmesi kararlaştırıldı. Konferansı örgütlemek için İnnokenti Rusya'ya gitti. Bu sıralarda Menşevikler arasındaki Likidatörlük, önem kazanmıştı. Likidatörler, başarısızlıklara ve tutuklamalara yol açtığına inandıkları yasa dışı örgütleri ve Parti'yi dağıtmak istiyorlardı. İşçi sendikaları ve diğer dernekler aracılığı ile tamamen yasal olan bir yol izleme amacını güdüyorlardı. O sıralarda hüküm süren bu gerici görüşe göre bütün bunlar, devrimci eylemlerin tamamen reddi, önderliğin reddi ve bütün görevlerin bir kenara bırakılması anlamına geliyordu. Diğer taraftan Bolşevik grup içindeki Ültimatomcular ve Otzoviciler, öteki uca kaymıştı; bunlar sadece Duma'da değil fakat diğer kültür ve eğitim kuruluşlarında, derneklerde, okullarda, yasal işçi sendikalarında ve işçilerin sosyal sigorta kurumlarında da çalışmalar yapılmasına karşıydılar. Geniş kitleler arasında yürütülen eylemlerden ve bu eylemlerin önderliğinden tamamen çekildiler.

Çoğu kez İnnokenti ve İlyiç, (Yasa dışı parti mekanizmasının her ne pahasına olursa olsun elde tutulabilmesi amacıyla) kitleler arasında yapılacak geniş bir çalışma ile Parti önderliğinin birleştirilmesinin gerekliliği üzerinde tartışırlardı. O günlerde yapılması gereken şey, Parti Konferansı için hazırlanmaktı. Delege seçimleri sırasında Sağ ve Sol Likidatörcülüğe karşı, bir saldırı

kampanyasına girişilecekti.

Bu plânı yürütmek amacıyla İnnokenti Rusya'ya gitti. Petersburg'a yerleşerek; Meşkovski (Goldenberg), Menşevik M. İ. Broido, bir Bund üyesi, bir Litvanyalı temsilci ve kendisinden oluşan Merkez Komitesi Beşleri'nin çalışmalarını örgütledi. İnnokenti, Parti Konferansına, Merkez Komitesinin bir delegesi olarak katılan Golubkov'un üye olduğu bir büroyu da örgütledi. 1908 Aralık ayında toplanan Konferansa İnnokenti katılamadı. Konferanstan 15 gün önce, yurt dışına çıkacağı sırada, Varşova istasyonunda polis tarafından tutuklandı ve Vologda Gubernia'ya sürgüne gönderildi.

Polis, İnnokenti'nin Rusya'daki görevi hakkında çok iyi bilgi almıştı. Şüphesizki bu iş, Zhitomirski'nin elinin altından çıkıyordu. İnnokenti'nin örgütlediği Merkez Komitesi Bürosunun işlerini yürütmek üzere İkinci Duma milletvekillerinden Serov'un karısı Lusi görevlendirildi. Ancak kısa bir süre sonra bu Lusi'nin kışkırtıcı ajan olduğu anlaşıldı.

İnnokenti'nin Rusya'ya hareketinden sonra İlyiç, Eylül ayında, felsefe ile ilgili kitabını bitirdi. Kitap, daha sonra, 1909 Mayıs ayında basıldı.

Cenevre'ye iyice yerleşmiştik.

Annem de Cenevre'ye geldi ve küçük bir apartman dairesine taşındık. Yüzeyde, yaşantımız düzgün bir şekilde akıp gidiyordu. Maria İlyiniçna da Rusya'dan geldi; diğer yoldaşlar da gelmeye başladılar. Skripnik'in gelişini hatırlarım. O sıralarda kooperatifler konusunda çalışıyordu. Onunla birlikte, İsviçre Parti üyelerinden ve aşırı bir oportünist olan Sigg'e gittik. Ben tercümanlık yapıyordum. Skripnik, onunla kooperatifçilik hareketinin sorunları üzerinde tartıştı fakat her ikisi de soruna değişik açılardan yaklaştıkları için bu konuşmalardan fazla bir sonuç çıkmadı. Skripnik'in yaklaşımı, devrimci

yaklaşımdı. Oysa Sigg'e göre kooperatifçilik hareketi, iyi örgütlenmiş "dükkancılık" tan başka bir şey değildi.

Zinoviev ve Lilina, Rusya'dan geldiler. Bir oğulları olmuştu ve burada bir yuva kurma işine giriştiler. Kamenev ve ailesi geldi. Hepsi Petersburg'dan sonra, Cenevre'nin bu ağaçlık kısmındaki yaşamı sıkıcı buluyor ve sıla özlemi çekiyorlardı. Herkes daha büyük bir yerleşme merkezine taşınmak istiyordu. Menşevikler ve Sosyal Demokratlar daha önce Paris'e göçmüşlerdi. İlyiç, bu konuda kararsızdı. Cenevre'de oturmanın yararları; burada hayatın daha ucuz olması ve daha iyi çalışma olanaklarının bulunmasıydı. Paris'deki Liadov ve Zhitomirski, oraya gitmemiz için ısrar ediyorlardı. Çeşitli görüşler öne sürülüyordu: 1) Fransız hareketinde görev alabilecektik, 2) Büyük bir şehir olduğu için Paris'de takip edilmemiz daha az olasılık içindeydi. Son fikir, İlyiç'in kafasına yattı. Sonbahar sonlarına doğru Paris'e gitmek için hazırlıklara başladık.

Yurttan ayrı olduğumuz yılların en çetin günlerini Paris'de yaşadık. İlyiç, o günleri, her zaman, üzüntülü günler olarak anardı. Daha sonraki yıllar; "Hangi şeytan bizi Paris'e götürdü," diye söylenirdi. Bizi oraya sürükleyen şeytan değil fakat o gericilik yılları boyunca Rus siyasal sürgünlerinin merkezi olan Paris'de Marksizm için, Leninizm ve Parti için mücadeleye atılma zorunluluğu idi.

2. — Paris (1909 — 1910)

Aralık ayının ortasında Paris'e hareket ettik. Ayın 21'inde Menşeviklerle birlikte bir Parti Konferansı yapılacaktı. Vladimir İlyiç kendini tamamen bu Konferansa kaptırmıştı. Durumun doğru bir değerlendirmesini yapmak ve Parti'nin bir sınıf partisi, bir öncü olarak kalmasını, en güç zamanlarda bile halkla, kitlelerle yakın iliş-

kisini devam ettirmesini ve onlara bütün güçlükleri yenerek, yeni mücadeleler için tekrar örgütlenmelerinde yardımcı olmasını sağlamak için Parti saflarının güçlendirilmesi zorunluydu. Likidatörleri durdurmak gerekiyordu. Rusya'daki örgütlerle olan ilişkiler zayıftı ve Konferanstan o yönde güvenilir bir destek beklenemezdi. (Rusya'dan sadece iki delege; Urallardan Baturin ve ertesi gün de Petersburg'dan Üçüncü Duma üyesi Poletayev geldi.) Otzoviciler, ayrı bir grup içinde yeniden örgütlenmişler ve son derece ateşliydiler. Konferanstan önce Menşevikler Basle'deki mülteci grubu arasında bir toplantı düzenlediler ve bu toplantıda bölünme ile ilgili bazı kararları benimsediler. Hava çok gergindi.

İlyiç, daha önemli işlerle uğraştığından, biz kadınların yeni evimizi düzenlemek için gösterdiğimiz heyecan ve telaşı belki fark etmiyordu. Şehrin kenarındaki Rue Bonier'de bir apartman dairesi kiraladık. Burası, Parc Montsouris'den uzak olmayan Avenue d'Orleans üzerindeydi. Büyük ve aydınlık bir daireydi. Şimdi her yeni evin durağan demirbaşı haline gelen şöminenin üzerinde ayna vardı. Ancak, oldukça lüks olan bu apartman, bizim yaşama şeklimize ve Cenevre'den getirdiğimiz mobilyaya uymuyordu. Çam ağacından yapılan masamıza, sandalye ve taburelerimize baktığı zaman kapıcının yüzündeki alaylı ifade, görülecek şeydi. Oturma odamız bir kaç sandalye ve küçük bir masadan oluşuyordu. Herşeye rağmen burası, sıcak ve rahat bir yerdi.

Evle ilgili her çeşit uğraş, bütün zamanımı alıyordu. Cenevre'de bu işler daha kolaydı. Burada ise büyük bir sorundu. Havagazının bağlanması ile ilgili olarak gerekli izni alabilmek için üç kez şehre inmek zorunda kaldım. Fransa'da inanılmayacak ölçüde kırtasiyecilik vardı. Kütüphanelerden kitap alabilmek için evsahibini kefil göstermek gerekiyordu ve bizim ev sahibi, dökülen mobil-

yalarımızı gördükten sonra kefil olmaya yanaşmak istemedi. Başlangıçta ev kadınlığı da korkunç bir sorundu. İyi bir ev kadını değildim. İlyiç ve İnnokenti bu konuda daha başka türlü düşünüyorlardı fakat ev işlerinin düzenli yürümesine alışan kişiler, benim bu konuda gevşek davranışımı amansız bir şekilde eleştiriyorlardı.

Paris'deki yaşam, telaşlı bir uğraşı idi. Rus siyasi sürgünleri o tarihlerde Avrupa'nın her yönünden Paris'e akın ediyorlardı. O yıl boyunca İlyiç, evde çok az bulundu. Bizim yurttaşlarımız gece geç saatlere kadar kahvehanelerde oturmayı severler. Taratuta, sanki kahvehanelerin aşığı idi. Yavaş yavaş diğerleri de bu alışkanlığı benimsediler.

Aralık ayında toplanan Parti Konferansında, ateşli tartışmalardan sonra, ortak bir yolun saptanması konusunda başarılı olduk. *Sotsial-Demokrat* tüm Parti'nin yayın organı olacaktı. Konferansdan sonra yapılan genel kurul toplantısında Lenin, Zinoviev, Kamenev, Martov ve Marçlevski'den oluşan yeni bir yazı kurulu seçildi. Yeni yazı kurulunda sadece Martov Menşevik'di ve çoğu zaman Menşevik olduğunu unutuyordu. Bir seferinde İlyiç'in sevinçle, Martov'la çalışmanın çok iyi olduğunu, onun gazetecilik konusunda büyük yeteneklere sahip olduğunu söylediğini hatırlarım. Fakat bu sadece, Dan'ın gelişine kadar sürdü.

Bolşevik grubun kendi içindeki bölünmelerine bağlı olarak, Otzovicilerle olan ilişkiler her zamankinden daha da gerginleşti. Otzoviciler, çok inatçı olmuşlardı. Onlarla ilişkiler, Şubat sonlarında tamamen koptu.

Bu olaydan üç yıl önce Bogdanov ve Bogdanov'cularla el ele çalışıyor, sadece çalışmak değil yan yana da döğüşüyorduk. Ortak bir dava uğruna döğüşmek, insanları, herşeyden daha çok birbirine yaklaştırır. Öte yandan İlyiç, insanları, fikirleri ile alevlendirip, onlara kendi

coşkunluğunu aşılarken aynı zamanda onlardan, diğerlerinin almayı başaramadığı şeyleri alma konusunda ve içlerindeki iyiliklerin açığa çıkarılmasında son derece başarılı oluyordu. Onunla birlikte çalışan her yoldaş, içinde İlyiç'den bir parça varmış gibi hissediyordu. Ve belki onlara bu kadar yakın olmasının nedeni de buydu.

Gruplar arasındaki uyuşmazlıklar, sinir yıpratıcı bir şeydi. Bir gün İlyiç'in Otzovicilerle tartıştıktan sonra eve gelişini hatırlarım. Korkunç bir görünüşü vardı ve dili bile kül rengindeydi. Bu gürültü patırdıdan kurtulması ve güneşli havalardan yararlanarak dinlenmesi için bir haftalığına Nis'e gitmesini kararlaştırdık. Gitti ve eski gücünü tekrar kazanarak döndü.

Paris'de, çalışma olanakları çok güçtü. Bibliothèque Nationale uzaktaydı. İlyiç buraya bisikletle gidiyordu. Fakat Paris'de bisiklet kullanmak Cenevre'nin dış mahallelerinde olduğu gibi kolay değildi. Çok dikkat etmesi gerekiyordu. Bu bisikletle gidiş gelişler onu yorgun düşürdü. Kütüphane, öğlen yemekleri sırasında kapanıyordu. Kitap almak için bir çok kırtasiyecilikle uğraşmak gerekiyor ve bu arada İlyiç, kütüphaneye, kütüphane ile birlikte bütün Paris'e küfrediyordu. Cenevre'deki yaz kurslarında bana Fransızca dersleri veren bir Fransız profesörüne mektup yazarak bize daha iyi bir kütüphane tavsiye etmesini istedim. Bu konuda gerekli bilgileri veren mektubu hemen gönderdi. İlyiç, tavsiye edilen bütün kütüphaneleri dolaştı fakat hiçbiri uygun değildi. Sonunda bisikleti de çalındı. Bisikletini Bibliothèque Nationale'in bitişiğindeki bir evin merdivenleri önünde bırakıyor ve bisiklete göz kulak olması için evin kapıcısına günde on santim ödüyordu. Bir gün dönüşte, bisikletinin çalınmış olduğunu görünce kapıcıya soruyor ve o da kendisinin bisikleti kollamak için para almadığını, sadece merdivenlerin önüne koyması için para aldığını söy-

lüyor.

Paris'in içinde ve dış mahallelerinde bisikletle dolaşmak büyük bir dikkati gerektiriyordu. Bir gün İlyiç, Juvisy'e giderken az kalsın bir otomobilin altında kalacaktı. Son anda bisikletten atlamayı başardı fakat bisiklet parçalandı.

Solvychegodsk'dan kaçan İnnokenti, Paris'e geldi. Zhitomirski, kibar bir davranışta bulunarak kendi evinde kalmasını teklif etti. İnnokenti, geldiği zaman çok hastaydı. Sürgüne gönderilirken bacaklarına bağlanan zincirler, sürtünmeden dolayı bacaklarını çok berelemiş ve derin yaralar açmıştı. Doktorumuz, bacaklarını inceledi ve bu yaralarla ilgili bir çok korkunç şeyler söyledi. İlyiç, 1905 Devrimi sırasında Odessa'da çalışan ve mükemmel bir cerrah olan Fransız Profesör Dubouchè'yi çağırmaya gitti. Doktoru Odessa'dan tanıyan Nataşa Gopner de İlyiç'le birlikte gitti. Dobouchè, daha önce bizim yoldaş doktorun İnnokenti'ye söylediği korkunç şeyleri duyunca güldü ve "Sizin doktor yoldaşlar iyi bir devrimci olabilirler ama, doktor olarak eşekten başka birşey değiller," dedi. İlyiç, bu sözlere gözünden yaşlar gelinceye kadar güldü ve daha sonraları da hikayeyi çoğu kez tekrarladı. Buna rağmen, ayağının iyileşmesi için İnnokenti'nin uzun bir süre tıbbi tedavi görmesi gerekiyordu.

İnnokenti'nin dönüşü İlyiç'i çok sevindirmişti. Her ikisi de, Plehanov'un Likidatörlerle olan ilişkisini kesmesinden kıvanç duyuyorlardı. Plehanov o sıralar, Likidatörlerin Aralık 1908'de yönetimini ele geçirdikleri *Golos Sotsial-Demokrate* (Sosyal Demokratların Sesi) gazetesinin yazı kurulundan ayrılacağını bildirmişti. Daha sonra istifasını geri aldı fakat Likidatörlerle olan ilişkileri giderek gerginleşti ve 26 Mayıs 1909'da, içinde Potresov'un burjuva demokratik devriminde proleteryanın öncü-

lük rolünü suçlayan bir makalesinin de yer aldığı *Yirminci Yüzyıl Başlarında Rusya'da Sosyal Hareketler* adlı Menşevik sempozyum yayınlanınca, *Golos Sotsial-Demokrate*'ın yazı kurulundan kesinlikle istifa etti. İlyiç ve İnnokenti, Plehanov'la işbirliğinin mümkün olabileceğini halâ umut ediyorlardı. Marksizmin genç kuşakları, Plehanov hakkında, eski kuşaklar gibi düşünmüyorlardı. İkincilerin yaşamında Plehanov, önemli bir rol oynamıştı.

İlyiç ve İnnokenti, felsefî cephede yapılacak mücadeleye yürekten inanıyorlardı. Onlara göre felsefe, her alanda yapılacak mücadelelerin ve bütün doğal olayların ortaya çıkaracağı sorunların maddeci diyalektik açıdan değerlendirilmesi sırasında yapılacak mücadelelerin bir silahıydı ve bunlar organik bir biçimde birbirine bağlıydı. İlyiç, Rusya'daki Anna İlyiniçna'ya bir mektup yazarak, kitabının baskı işlemlerinin hızlandırılmasını istedi. *Proletari*'nin genişletilmiş yazı kurulunun bir toplantı yapması ve bu toplantıda Otzovicilerden tamamen kopmak planlanıyordu. Vladimir İlyiç 26 Mayıs'da kız kardeşi Anna İlyiniçna'ya yazdığı mektupta, "Burada işler kötü durumda," diyor ve şöyle devam ediyordu; "Muhtemelen bir *(spaltung)* ayrılma olacak. Bir ay veya altı haftaya kadar bu konuda sana esaslı bilgi vereceğimi umuyorum." *(Akrabalara Mektuplar*, Partizdat Yayınevi, 1934 s. 344)

İlyiç'in kitabı, *Materyalizm ve Ampirio-Kritisizm*, Mayıs ayında yayınlandı. İlyiç, bu kitapta konuyu bütün ayrıntılarıyla açıklıyordu.

İlyiç'e göre felsefe sorunu ile dine karşı yapılacak mücadele sorunu sıkı bir biçimde birbirine bağlıydı. Bu nedenle Mayıs ayında *Proletari* Klübünde "Din ve İşçi Partisi" konusunda bir konferans verdi ve *Proletari*'nin 45 inci sayısında "İşçi Partisinin Din Karşısındaki Tutu-

mu" başlığını taşıyan ve *Sotsial-Demokrat*'ın 6 cı sayısında, "Sınıfların ve Partilerin Din ve Kiliseye Karşı Tutumu" adı altında iki makalesi yayınlandı. Bu makaleler, özellikle *Proletari*'de yayınlanan, bu güne dek önemini yitirmemiştir. Makalelerde, dinin sınıfsal niteliğine büyük ağırlık veriyor ve burjuvaların elinde dinin, kitleleri sınıfsal mücadeleden saptırmak ve onların beyinlerini uyuşturmak için kullanılan bir araç olduğunu ortaya koyuyordu. Bu cephede yapılacak savaşın önemsenmemesinin, savaşın basit olacağını sanmanın yanlış olacağını ve sorunu bütün karmaşıklığı ile ele almak gerektiğini açıklıyordu.

İlyiç daha 15 yaşındayken dinin zararlarını anlamıştı. Boynuna haç takmamaya ve kiliseye gitmemeye başladı. O günlerde bunları yapabilmek, şimdiki kadar kolay değildi.

Lenin'e göre, saçmalıklarını hünerli bir şekilde gizlemesini bilen ve dış görünüşü ile aşağılık olmayan din, daha zararlı idi. Böyle bir din, insanlar üzerinde daha güçlü bir etki yapabilirdi. Yeni bir inanış ve yeni bir din yaratma eğilimi olan "Tanrı Yücelticiliği," böyle kurnazca ortaya atılan bir dindi.

Haziran ayında *Proletari*'nin genişletilmiş yazı kurulu toplantısına katılacak üyeler, gelmeye başladı. Gerçekte, bu genişletilmiş yazı kurulu, aynı zamanda *Vperiod*'cuları* da kapsıyan bir Bolşevik Merkezdi.

Golubkov (Davidov) Moskova'dan geldi. Rusya'daki Merkez Komitesi Bürosunda İnnokenti'nin yönetimi altında çalışmış ve 1908 Paris Konferansına katılmış bir

---

* Vperiod'cular (İlericiler): Otzoviciler, Ültimatomcular ve Tanrıyı Yüceltenlerden oluşan ve Partiye karşı çıkan Vperiod grubunun taraftarlarıydı. Grup, Aralık 1909'da Bagdanov ve Aleksinski'nin çabaları sonucu kurulmuştu. Aynı ad altında bir de yayın organları vardı. Bu grup, işçilerden destek bulamayınca 1913'de parçalanmaya başladı. 1917 Şubat Devriminden sonra tamamen dağıldı. — Yayıncı.

Partiliydi. Şulyatikov (Donat) ve Duma'da milletvekili olan Şurkanov (kışkırtıcı ajan olduğu daha sonra anlaşıldı) da geldiler. Ancak sonuncusu, konferansa katılmak için gelmemişti. Bizim yoldaşlar, Fransız geleneğine uyarak gelenlerle birlikte kahvehaneye gittiler. Şurkanov, biraya saldırarak bardak bardak içmeye başladı. İrsî bir alkolik olan ve içmemesi gereken Şulyatikov da içti. İçtiği bira nedeniyle sinir krizine tutuldu ve kahvehaneden çıkarken aniden bastonuyla Şurkanov'a saldırdı. İnnokenti ve Golubkov onun saldırısını güçlükle önleyebildiler. Şulyatikov'u bizim eve götürdük. Diğerleri, bir doktor bulmağa ve ona dış mahallelerde kiralık bir oda aramağa gittikleri için evde Şulyatikov'la ben kaldım. Semaşko ve Viladimirski'nin de oturdukları Fontenay-aux-Roses'da bir oda buldular.

Sade döşenmiş oturma odamızda, bu hasta adamla iki saate yakın kaldım. Asılarak öldürülen kız kardeşinin hayalini görüyor, sinir krizleri içinde sağdan sola dönüyor, havaya sıçrıyordu. Elini tutarak, düşüncelerini başka yöne çekmek ve onu sakinleştirmek istedim. Yanından ayrıldığım zaman tekrar eski haline dönüyordu. Nihayet Golubkov ile İnnokenti geldiler ve ben de rahatladım.

Genişletilmiş yazı kurulu toplantısına katılanlar; *Proletari* yazı kurulu üyelerinden Lenin, Zinoviev, Kamenev ve Bogdanov, Rusya'daki Bolşevik örgüt temsilcilerinden Tomski (Petersburg), Şulyatikov (Moskova) ve Nakoryakov (Urallardan), Merkez Komitesi üyelerinden İnnokenti, Rykov, Goldenberg, Taratuta ve Mara (Schanzer) idi. Toplantıda hazır bulunan diğer üyeler ise; Skripnik (Shchur), Lubimov (Sommer, Mark), Poletayev (Üçüncü Duma milletvekillerinden) ve Golubkov (Davidov) du. Toplantı 4 Haziran'dan 13 Haziran'a kadar sürdü.

Toplantıda, Parti birliği, özel bir Bolşevik konferansı toplantısına gerek olmadığı ve Otzovicilerle Ültimatomcular hakkında kararlar alındı. Ele alınan Kapri Okulu konusu ise ayrı bir sorundu. Bolşeviklerin dağılmaya mahkûm olduğunu gören Bogdanov, kendi grubunu seçmeye ve örgütlemeye başlamıştı. Bogdanov, Aleksinski, Gorki ve Lunaçarski, sosyal demokrasinin propagandasını yapmak amacıyla işçiler için bir okul açmışlardı. Bu okula katılacak öğrencilerin listesi, Rusya'da bulunan Vilonov adlı bir işçi tarafından hazırlanmıştı. Sağlam ve güvenilir adamlar seçilmişti. Devrim denemesinden sonra işçiler, teorik eğitimin ne kadar gerekli olduğunu hissetmişlerdi ve şimdi geçici bir durgunluk devresine giren mücadelede, bu tür işlere ayrılacak zaman vardı. Görünüşte, Kapri'deki bu okulda, işçiler eğitiliyordu. Ancak, Parti çalışmaları deneyiminden geçen herkes, oradaki okulun, yeni bir grubun temellerini atacağını biliyordu. Ve bu nedenle *Proletari*'nin genişletilmiş yazı kurulu toplantısında yeni bir grubun örgütlenmesine karşı çıkıldı. Bogdanov, toplantıda alınacak kararları kabul etmiyeceğini bildirdi ve Bolşevik gruptan kovuldu. Krasin de onu destekledi. Bolşevik grup bölünüyordu.

Genişletilmiş yazı kurulu toplantısından önce, ilkbaharda, Maria İlyiniçna, önemli bir hastalığa tutulmuştu. İlyiç son derece üzgündü. Şansımız varmış ki zamanında yapılan bir ameliyatla hastalığı atlattı. Ameliyatı Dubouchè yaptı. Ancak iyileşme devresi oldukça uzun sürecekti. Hava değişimi için Paris'den ayrılarak başka bir yere gitmesi gerekiyordu.

Konferans, İlyiç'in de sinirlerini bozmuştu ve sürgün hayatının gürültü ve gevezeliklerinden kurtulması için onun da Paris dışında bir tatile ihtiyacı vardı.

Paris dışında ucuz pansiyonlar bulmak amacıyla

İlyiç, Fransız gazetelerini taramaya başladı. Saone-et-Loire bölgesindeki Bombon köyünde böyle bir pansiyon buldu. Dört kişi için günde 10 frank kira ödenecekti. Bu pansiyonu çok rahat bulduk ve bir ay kaldık.

İlyiç, Bombon köyünde çalışmadı ve biz de işle ilgili konulardan söz etmemeğe çalıştık. Yürüyüşlere çıkıyor ve hemen hergün 15 kilometre uzaklıktaki Clamart ormanına bisikletle gidiyorduk. Fransız yaşantısını da inceleme fırsatı bulduk. Pansiyonda kalan kiracılar arasında çeşitli yerlerde görevli memurlar, büyük bir mağazada çalışan bir satıcı kadın, kadının kocası ve kızı, bir kontun uşağı ve aynı sınıftan bunlara benzer kişiler vardı. Orta sınıf düşüncelerini ve önyargılarını benimseme yolunda adım atan bu küçük burjuva kalabalığı, bizim için ilginç bir inceleme konusu oldu. Bir yandan iyi beslenmeleri için yemeklerin kaliteli olup olmadığına, kendilerini rahat ettirecek şeylerin yapılıp yapılmadığına özel bir dikkat gösteren bu pratik insan grubu, öte yandan soylular tabakasını eleştiriyor ama o tabakanın arasına katılmak için de can atıyordu. Madam Lagouette (satıcı kadın), bu yönden iyi bir örnekti. Feleğin çemberinden geçtiği kuşkusuzdu. Geniş bir hazinesine sahip olduğu açık saçık hikayelerden anlatır, aynı zamanda da kızı Martha'yı zifaf gecesine nasıl hazırlayacağından, bu işin ne kadar çekici olduğundan vb. vb. söz ederdi. Tabiî, bayalığın bu kadarı can sıkıcıydı. Onlardan uzak durabilmemiz ve kendi hayatımızı yaşamamız daha iyiydi. Bütün olarak İlyiç, Bombon'da iyi bir tatil yaptı.

Sonbaharda, oturduğumuz yeri değiştirdik ve aynı mahallede, sakin bir yer olan Rue-Marie-Rose üzerindeki başka bir apartmana taşındık. Pencereleri bahçeye bakan iki odamız ve bir mutfağımız vardı. Bu kez mutfağı, oturma odası olarak kullanmaya başladık. Bütün sohbetlerimiz burada yapılıyordu. İlyiç, sonbaharda büyük

bir hırsla çalışmaya koyuldu. Kendi deyimi ile şiddetli bir "Rejim" uyguluyordu. Sabah saat 8'de kalkıyor, Bibliothèque Nationale'e gidiyor ve öğleden sonra 2'de eve geliyordu. Evde de çok çalışıyordu. Başkalarının onu meşgul etmemesi için elimden geleni yapıyordum. Bizim evde, her zaman bir insan topluluğu olurdu, devamlı bir kalabalık. Özellikle şimdi Rusya'da şahlanan gericilik ve hüküm süren elverişsiz çalışma koşulları nedeniyle Rus siyasal sürgünlerinin sayısı hızla büyüyordu. Rusya'dan gelen insanlar büyük bir heyecanla, orada ne olup bittiğini öğrenmek istiyorlardı fakat daha sonraları bu heyecanları, ilk tazeliğini yitiriyordu. Sürgün yaşamının küçük üzüntüleri, günlük uğraşılar ve yaşam için mücadele, onların heyecanını bastırıyordu.

Sonbaharda Kapri Okulunun öğrencileri İlyiç'i davet ederek bir konferans vermesini istediler. İlyiç, bunu kesinlikle reddetti. Okulun, Parti içinde ayrılık yaratma amacı güttüğünü açıkladı ve onları Paris'e davet etti. Kapri Okulu'nda bir taraftarlık mücadelesi başladı. Kasım ayının başında, içlerinde Okul'un örgütleyicilerinden olan Vilonov'un da bulunduğu 5 öğrenci, (Bütün öğrenci sayısı 12'ydi) tam bir Leninist olduklarını resmen açıkladılar ve Okuldan kovuldular. Bu Okul'un, Parti içinde ayrılık yaratma amacı güttüğünü İlyiç'in ne kadar doğru bir biçimde saptadığını, hiç bir şey bundan daha iyi ortaya koyamazdı. Kovulan öğrenciler Paris'e geldiler. Vilonov'la ilk karşılaşmamızı hatırlarım. İmzasını "Mişa Zavodski" diye atan Ekaterinoslav'lı bir işçiden sık sık mektup alırdık. Yolladığı mektuplar çok ilginçti ve çoğunlukla Parti'nin en önemli sorunları ve fabrika yaşantısı konu olarak alınıyordu. Geldiğinde Vilonov'a "Mişa Zavodski'yi tanıyor musun?" diye sordum. "Tabiî o benim," diye cevap verdi. Bu olay İlyiç'de Mişa'ya karşı içten bir sevgi uyandırdı ve o gün onunla uzun uzun geve-

zelik ettiler. İlyiç, aynı günün akşamı Gorki'ye şu mektubu yazdı:

"Sevgili Aleksi Maksimoviç, bu güne kadar senin ve yoldaş Mişa'nın yeni bölünmenin en sağlam destekleyicileri olduğunuza tamamen inanmıştım ve Mişa ile dostça bir konuşma yapabileceğim bana çok gülünç gelirdi. Bugün yoldaş Mişa ile ilk kez karşılaştım ve Parti sorunlarıyla senin hakkında yürekten bir konuşma yaptık ve ne kadar yanılmış olduğumu anladım. Doğrusu filozof Hegel haklıymış: Yaşam, çelişkiler içinde gelişir ve var olan çelişkiler insan zekâsının ilk anda kavrıyamıyacağı kadar zengin, çeşitli ve çok derindir. Okula, yalnızca yeni bir bölünmenin merkezi olarak bakıyordum. Bunun yanlış olduğu kanıtlandı. Yeni bir bölünmenin merkezi olmadığı anlamında değil (Okul, bölünme merkezi olmuş ve halen öyledir) fakat yetkin olmaması, tam gerçekçi olmaması anlamında. Soyut olarak bazı kimseler okulu böyle bir merkez yapmak istiyordu, somut olarak ise, Okul böyle bir merkezdi fakat buna ek olarak bu Okul, gerçek işçi sınıfının içinden en önde gelenlerini bünyesinde topladı."

İşçi sınıfının, ayrı cinsten ve karışık öğelerden oluşmayan bir Parti'ye sahip olması gerektiği belirtilen mektubun son bölümünde İlyiç, işçi sınıfının içinde tutkulu bir inancın olması gerektiğini şöyle belirtiyordu; "Ne olursa olsun Rusya'da görkemli bir Devrimci Sosyal Demokrasi gerçekleşecek; yüzeyde görülen bazı belirtileri ve değişik olayları değerlendirerek ve üç kez yaşadığım bu belalı sürgün yıllarının kazandırdığı tecrübe açısından yorumladığımızda bu işin, tahminimizden daha önce yapılacağı anlaşılıyor. Mişa gibi insanlar bunun bir garantisidir. *(Eserleri*, Cilt 34 s. 253 - 354)

Mişa ile birlikte Kapri Okulunun diğer öğrencileri de geldiler. Vanya Kazanets (Pankratov), çalışmaları ve

düşüncelerinin açıklığı ile diğerleri arasında göze çarpıyordu. Kapri Okulu'na, diğerlerinden daha fazla karşı çıkıyordu. Ötekiler, Liyuşvin (Pakhom), Kozirev (Foma), Ustinov (Vasily) ve Romanov (Alya Aleksinski) idi. İlyiç, onlara büyük bir zevkle konferanslar veriyordu. Rusya'ya geri döndüler. Mişa veremdi ve bu hastalığa insanlık dışı işkenceler gördüğü kürek mahkûmluğu sırasında yakalanmıştı. Rusya'da fazla yaşamadı. 1 Mayıs 1910'da öldü.

Aralık ayı sonunda, dersleri sona erdiği için Kapri Okulu'nun diğer öğrencileri de Paris'e döndüler ve İlyiç onlara da konferanslar verdi; Stolipin Reformu* ve onun "zengin köylüler" yaratma amacının yanlışlığı, Proletaryanın öncülük rolü ve Duma grubu gibi günlük meseleler üzerinde konuşuyordu. Kozirev'in anlattığına göre, başlangıçta, Kapri Okulu'nun öğrencilerinden biri, ordu içinde yapılacak ajitasyon çalışmalarından ziyade Duma'da yapılan çalışmalara önem verdiği için İlyiç'i suçlamış. İlyiç ise buna gülmüş ve Duma'da yapılan çalışmaların önemini anlatmağa devam etmiş. Tabii, ordu içinde yapılacak çalışmaların az da olsa gevşek tutulmasını düşünmüyordu fakat bu işin büyük bir gizlilik içinde yürütülmesi gerekti. "Bu iş yapılmalı fakat üzerinde konuşulmamalı," diyordu. Tam o sıralarda Toulon'daki *Slava* kruvazöründe görevli bir grup Sosyal Demokrat denizciden mektup almıştık. Kitap yollanmasını ve en önemlisi, denizciler arasında devrimci çalışmalar yapabilecek birisinin gönderilmesini istiyorlardı. İlyiç, oraya gizli çalışmalar konusunda tecrübeleri olan bir yoldaşı göndermişti. Adam Toulon'a yerleşmişti. Ama İlyiç, öğ-

* Stolipin Reformu : 1906 - 1907 yılları arasında Çarlık hükümetinin bakanlarından olan Stolipin'in hazırladığı ve köylülerin, köy topluluklarını terk ederek büyük çiftliklerin yakınına yerleşmesini öngören bir tarım reformu kanunuydu. Reformun amacı, otokrasinin en kuvetli dayanağı olan zengin köylüleri daha da güçlendirmekti. — Yayıncı.

rencilere bu konuda bir kelime dahi söylemedi.

Kafasında her zaman Rusya'ya ilişkin düşüncelerle yaşıyan İlyiç, aynı zamanda Fransız işçi hareketi üzerinde de dikkatli bir çalışma yapıyordu. Fransız Sosyalist Partisi o sıralarda, her yönü ile oportünistti. Örneğin, 1909 ilkbaharında posta işçilerinin büyük bir grevi vardı. Bütün şehir bu olayla çalkalanıyordu fakat Parti, bir kenara çekiliverdi. Parti yöneticileri; "Bu bizim değil, sendikaların sorunu," dediler. Biz Ruslara göre, böyle bir görev ayrımı ve ekonomik mücadeleye hiçbir katkıda bulunmaksızın Partinin kenara çekilivermesi, olur rezalet değildi.

İlyiç, seçim kampanyasını yakından izledi. Bütün siyasal konular, gevezelik ve karşılıklı suçlamalar bataklığında kaybolmuştu. Gerçekte siyasal konular hiçbir zaman tartışılmıyordu. Sadece bir kaç miting ilginçti. Bu mitinglerden birinde Jaurès'i gördüm. Topluluk üzerindeki etkisi müthişti fakat konuşmasını beğenmedim; her kelime ince elenip, sık dokunarak seçilmiş gibiydi. Vaillant'ın konuşmasını daha çok beğendim. Paris Komününde görev alan bu ihtiyar savaşçıya, işçiler özel bir sevgi besliyorlardı. Gömleğinin kolları sıvalı olarak işten çıkar çıkmaz toplantıya gelen uzun boylu bir işçiyi hatırlıyorum. Vaillant'ı can kulağı ile dinledikten sonra, "Ha şöyle ihtiyar!" diye bağırdı. İşçinin oğulları olan iki genç de, konuşmacıya aynı hayranlıkla bakıyorlardı. Fakat her toplantıda, bunlara hitap edecek bir Jaurès veya bir Vaillant yoktu. Diğer sıradan konuşmacılar, dinleyicilere karşı iki taraflı oynuyorlar, işçi sınıfından oluşan dinleyicilere başka şeyler söylüyorlar, aydınlardan oluşan dinleyicilere ise daha başka şeyler söylüyorlardı. Fransız seçim mitinglerine katılmamız, bize, "demokratik cumhuriyetler" de seçimlerin ne olduğunun çarpıcı bir görüntüsünü verdi. Dışardan bakan bir gözlemci için

olay, tek kelimeyle hayret vericiydi. Bu nedenledir ki İlyiç, seçim kampanyasını alaya alan şarkıcıların bulunduğu Devrimci konserlere gitmeyi daha çok seviyordu. Oy toplamak için bir köye giden milletvekili adayını konu alan böyle bir şarkı hatırlıyorum; aday, köylülerle birlikte içki içer, onlara bir sürü maval okur ve kafayı bulan köylüler, "T'as bien dit, mon gars!" (Sen ne söylersen doğrudur arkadaş) şarkısını söyliyerek, oylarını bu adama verirler. Köylülerin oylarını toplayan aday, milletvekili olduktan sonra ayda 15 bin frank almaya başlar ve köylülerin çıkarlarına ihanet eder.

Millet Meclisinde Sosyalist bir üye olan Dumas, bir gün bizi ziyarete geldi ve oy toplamak için ülkeyi nasıl dolaştığını anlattı. Anlattığı şeyler bana, konser salonunda dinlediğimiz şarkıyı hatırlattı. Konser salonlarının en sevilen şarkıcılarından biri de, Paris Komüncülerinden birinin oğlu olan Montegus'du. Bu şarkıcı *faubourg*, (işçi mahallesi) da çok seviliyordu. Şarkıları küçük burjuva duygululuğu ile devrimci gerçekçiliğin karışımıydı.

İlyiç, dış mahallelerdeki tiyatrolara gitmeyi ve orada işçi sınıfından oluşan kalabalığı seyretmeyi severdi. Bir gün İlyiç'le birlikte, Fas'daki askerlere yapılan vahşi muameleleri anlatan bir oyuna gittiğimizi hatırlarım. Çoğunlukla işçilerden oluşan seyircilerin, her olaya nasıl tepki gösterdiklerini seyretmek, ilginçti. Oyun henüz başlamamıştı ki tiyatroda bulunan bütün seyirciler, hep bir ağızdan "Şapka", "Şapka" diye bağırmağa başladı. Başında son moda tüylü şapka bulunan bir bayan, salona girmişti ve seyirciler, şapkayı çıkarması için bağırıyorlardı. Bayan, bu isteğe boyun eğmek zorunda kaldı. Oyun başladı. Bir asker Fas'a gönderiliyor, geride kalan annesi ve kız kardeşi yalnız başlarına, fukaralık içinde yaşamaya başlıyorlardı. Toprak ağası, eğer askerin kız

kardeşi kendisiyle evlenirse, onlardan faiz almayacağını söylüyordu. Salonun her tarafından "Domuz", "Pis köpek" sesleri yükseliyordu. Oyunun ayrıntılarını hatırlamıyorum fakat komutanlarının emirlerine uymayan askerlere, insanlık dışı muameleler yapılıyordu. Oyun, ayaklanma ve *Enternasyonal*'in söylenmesi ile son buluyordu. Bu oyunun Paris'in içinde oynatılması yasaklanmıştı fakat şehrin dışındaki mahallelerde, çoşkulu seyircilere gösteriliyordu. 1910 yılında, 100 bin insan, Fas macerasını protesto etmek için gösteri yaptılar. Bunu görmeye biz de gittik. Gösteri, polisin izni ile yapılıyordu. Bellerine kırmızı kuşak bağlıyan Sosyalist milletvekilleri, gösteride öncülük ediyorlardı. Göstericiler, saldırgan bir hava içindeydi ve zenginlerin konutlarının bulunduğu mahallelerden geçerken, yumruklarını sallıyorlardı. Oraya buraya barikatlar kurulmuştu fakat göstericiler bir kavgaya meydan vermeden, bunları aştılar. Bu bir protesto gösterisine hiç de benzemiyordu.

İlyiç, Charles Rappoport kanalıyla Paul Lafargue ile ilişki kurdu. Karl Marx'ın damadı ve sınanmış bir savaşçı olan Lafargue'ın düşüncelerine İlyiç, büyük bir saygı duyardı. Paul Lafargue, karısı Laure (Marx'ın kızı) ile birlikte Paris'den 25 kilometre uzaklıktaki Draveil'de oturuyorlardı. Yaptıkları etkili eylemlerden sonra, artık bir kenara çekilmişlerdi. Bir gün İlyiç'le birlikte, bisikletle onlara gittik. Bizi çok iyi karşıladılar. Biz Laura Lafargue ile birlikte parkta gezintiye çıkarken, Vladimir İlyiç de, felsefe üzerine yazdığı kitaplarla ilgili olarak Paul'la konuşmaya daldı. Oldukça heyecanlanmıştım, Karl Marx'ın kızı ile yürüyordum. Marx'ın özelliklerini yansıtacak izler bulabilmek için yüzünü büyük bir ilgi ile inceliyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse ben, kadının devrimci eylemde alacağı görev ve Rusya üzerine tutarsız, saçma sapan bazı şeyler söyledim. O da bana

cevap verdi fakat nasıl olduysa konu dağıldı. Döndüğümüz zaman Lafargue ve İlyiç hâlâ felsefe üzerinde konuşuyorlardı. Laura, kocasını ima ederek, "Felsefi düşüncelerinde ne kadar içten olduğunu yakında ispat edecek," dedi ve birbirlerine anlamlı bir şekilde baktılar. Bu kelimelerin ve bakışların anlamını kavrıyamadım, ta ki Lafargue'lerin ölüm haberini duyduğum 1911 yılına kadar. Yaşlandıkları ve devrimci mücadeleye katkıda bulunacak güçleri kalmadığı için her ikisi de intihar etmiş ve dinsiz olarak ölmüşlerdi.

1910 yılında Merkez Komitesinin Genel Kurul Toplantısı yapıldı. *Proletari* yazı kurulunun daha önce yapılan genişletilmiş toplantısında, Parti birliğinin sağlanması ve özel bir Bolşevik Kongresinin toplanmamasına ilişkin kararlar alınmıştı. Merkez Komitesinin bu toplantısında da aym çizgiyi izlemeye kararlı olan bir grup yoldaş, İlyiç'in etrafında toplanmıştı. Gericilik döneminde yeraltında bile olsa, bir partinin bütün gerçekleri cesaretle söylemesi son derece önemliydi. Gericiliğin Parti'yi çökerttiği, oportünizmin Parti'yi ezdiği ve Parti bayrağının bütün çıkarların üzerinde dalgalandırılmasının her şeyden daha önemli olduğu bir dönemdi. Likidatörlerin Rusya'da kuvvetli bir yasal oportünist merkezleri vardı. Bu merkeze karşı ayakta kalabilmek için Parti gerekliydi.

Kapri Okulu deneyimi, işçiler arasındaki ayrılıkların ne kadar bireysel ve kendine özgü olduğunu göstermişti. Önemli olan; Sosyal Demokrat işçi kitlelerinin, etrafında yeniden canlanabileceği sağlam bir parti merkezinin kurulmasıydı. 1910'da yapılan mücadele, Parti'nin varoluşu için, Parti kanalı ile işçiler üzerinde etkili olmak için yapılan bir mücadeleydi. Vladimir İlyiç, Parti içinde Bolşeviklerin çoğunlukta olacağından hiç bir zaman kuşku duymuyor ve Parti'nin eninde sonunda Bol-

şeviklerin yolunu izleyeceğine inamyordu. Ancak, bu bir Parti olmalıydı, bir grup değil. İlyiç, 1911 yılında Paris yakınlarında kurulan ve Bolşeviklerin yanı sıra *Vperiod*'cuların ve Partili Menşeviklerin* de kabul edildiği Parti Okulunun açıldığı günlerde de aynı görüşteydi. Bu görüşünü 1912 Prag Parti Konferansında da korudu. Bolşevik çizgi, bir grup tarafından değil fakat Parti tarafından izlenmeliydi. Doğal olarak böyle bir partide, Bolşeviklere karşı savaşmak için yeniden güç toplamaya başlıyan Likidatörlere yer olamazdı. Parti kararlarına uymamayı daha önceden kafalarına yerleştiren insanlara da Parti'de yer olamıyacağı açıktı. Ancak bazı yoldaşlar, Parti için yapılacak mücadeleyi, gruplar arasında uzlaşma sanarak, ne yaptıklarını bilmeden ve birleşmenin amacını unutarak, sıradan adamlar gibi, herkese uzlaşma konusunda yalvarmağa başladılar. İlyiç'in görüşlerine tamamen bağlı olan İnnokenti bile, çok heyecanlı bir şekilde, Parti birliğini koruyacağım diye Partili Menşevikler ve Plehanovcularla uzlaşma eğilimleri göstermeye başladı. Ancak, İlyiç, onu doğru yola çekti.

Toplantıda kararlar, oy çokluğu ile alındı. İlyiç'in uzlaştırıcılarla birlikte oy kullanıp, izlediği çizgiden sapmasını düşünmek gülünç olurdu. Toplantı 3 hafta sürdü. İlyiç, temel konularda en ufak ödün vermeksizin, örgütlenme konusunun alabildiğine tartışılması gerektiğine inanıyordu. Bolşevik grubunun organı olan *Proletari* kapatılmıştı. Arta kalan 500 ruble de yanmıştı. Bolşevik grubunun paraları, sadece Parti'nin önemli gereksinmelerinde kullanılmak üzere Kautski, Mehring ve Clara Zetkin'den oluşan üç "Mutemet"e veriliyordu. Bir bölünme durumunda, arta kalan paranın Bolşeviklere verilmesi

* Burada konu edilen Menşevikler, Likidatörler olmayıp, yasa dışı Partinin varlığını savunan Menşeviklerdir. - Yayıncı.

gerekiyordu. Kamanev, Troçkicilerin organı olan *Pravda* gazetesinde Bolşevikleri temsil etmek üzere Viyana'ya gitmişti. Vladimir İlyiç, kız kardeşi Anna İlyiniçna'ya yazdığı mektupta, "Son günlerde burada çok 'fırtınalı' olaylar oldu fakat sonunda Menşeviklerle sulh olma eğilimleri başladı." diyor ve şöyle devam ediyordu: "Evet, acayip bir şey, bizim grubun organı kapandı ve biz, birleşme yolunda güçlü bir harekette bulunmaya çalışıyoruz." İnnokenti ve Nogin, Merkez Komitesinin bir kollegyumunu yerinde örgütlemek amacıyla Rusya'ya gittiler. Nogin, herkesi birleştirmeye çalışan bir uzlaştırıcıydı ve yaptığı konuşmalar, Bolşevik grubu arasında tepkiyle karşılanıyordu. İnnokenti ayrı bir yol izledi fakat Rusya, "yurtdışı" değildi ve konuşulan her kelimeyi sağır sultan bile duyuyordu. Söylediği sözler, Nogin'inki gibi anlaşıldı. Bolşevik olmayanlar, bunu o şekilde anladılar. Lindov ve V. P. Milyutin, Merkez Komitesine seçildiler. İnnokenti kısa bir süre sonra tutuklandı. Lindov, Nogin'in görüşlerini destekliyordu ve eylemci değildi. 1910 yılında Rusya'daki Merkez Komitesinde işler kötü durumdaydı.

İşler, dışarda da iyi değildi. Mark (Lubimov) ve Liova (Vladimirov) "genel uzlaştırıcılar" dı ve Bolşeviklerin ağız kavgalarına ve sadakatsizliğe eğilimli oldukları yolunda anlatılan süslü hikayelere gerçekmiş gibi inanıyorlardı. Özellikle Mark, bütün grupların temsil edildiği Merkez Komitesi Bürosunun* üyesi olduğu için bu hi-

* Yurtdışı Merkez Komitesi Bürosu: Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Ağustos 1908'de yapılan genişletilmiş Merkez Komitesi toplantısında Partiyi yurtdışında temsil etmek amacıyla kurulmuştu. 1910 Ocak ayında yapılan Merkez Komitesinin genişletilmiş toplantısından hemen sonra Yurtdışı Merkez Komitesi Bürosunda, Likidatörler çoğunluğu ele geçirdiler. Bu durum, Partiye karşı olan güçlerin yeniden canlanması oldu. Likidatörlerin, Büro konusunda izledikleri taktikler, Bolşeviklerin Mayıs 1911'de bu Bürodan temsilcilerini geri çekmelerine yol açtı. Büro, Ocak 1912'de kendiliğinden dağıldı. - Yayıncı.

kayelerin çoğunu duyuyordu.

Vperiod'cular örgütlenmeye devam ediyorlardı. Bir gün, Bolşeviklerin Avenue d'Orlèans'daki bir kahvehanede yaptıkları toplantıya Aleksinski'nin grubu da zorla katılmak istedi. Aleksinski, saygısızca bir masanın başına oturarak, kendisine de konuşma hakkı verilmesini istedi. Bu isteği reddedilince bir ıslık çaldı ve kendisiyle gelen *Vperiod*'cular, bizim yoldaşların üzerine saldırdı. Bizim grubun iki üyesi; Abram Skovno ve İsaac Krivoi, tam kavgaya girişeceklerdi ki, müthiş bir güce sahip olan Nikolai Sapozkov (Kutnetsov) bir eli ile Abram'ı, diğer eli ile de İsaac'ı tuttu. Bu arada, bu tür kargaşalıklara alışkın olan kahvehane sahibi, ışıkları söndürdü. Böylece kavga, başlamadan önlenmiş oldu. Fakat bu olaydan sonra İlyiç, hemen her gece Paris sokaklarında amaçsız bir şekilde dolaşıyor ve eve geldiği zaman uyuyamıyordu.

Gorki'ye gönderdiği 11 Nisan 1910 tarihli mektupta İlyiç şöyle diyordu:

"İşte böyle, şu sıralarda birleşme konusunda en geçerli akçe, 'gülünçlük' oldu. Alaya almak, kıkır kıkır gülmek vb. iyi bir ortam hazırlandı.

"Bu gülünç ortamın, gevezeliklerin ve skandalların içinde yaşamak, su yüzüne çıkan bu korkunç, çirkin pisliğin ortasında bulunmak insanı iğrendiriyor. Bütün bunları görmek de miğde bulandırıcı. Fakat bir kimse, başkalarının ruh halinden etkilenmemeli. Şimdi sürgün hayatı, Devrimden öncekinden yüz kez daha kötü. Sürgün hayatı ile ağız kavgaları, birbirinden ayrılmaz durumda.

"Ancak, ağız kavgaları bir kenara bırakılabilir. Onda dokuzu, dış ülkelerdeki insanlar tarafından yapılıyor, küçük bir ayrıntı. Önemli olan Parti. Sosyal Demokrat hareket gelişiyor ve şimdi içinde bulunduğumuz bütün korkunç güçlüklere rağmen ileriye doğru gidiyor. Sosyal Demokrat Partiyi, içindeki tehlikeli 'sapmalardan', Liki-

datörcülükten ve Otzovicilikden temizlemek için başlatılan hareket, kararlı bir şekilde ilerliyor ve birlik çerçevesi içinde eskisinden daha çok ileri gitti."

Mektubunda daha sonra şöyle devam ediyordu:

"1880'lerin sonunda ve 1890'ların başında yaşamıyan ve o tecrübelerden geçmiyenler için, yeni bir Sosyal Demokrat hareketin bu hüzünlü gelişmesini anlamanın ne kadar güç olduğunu tahmin ediyorum. O sıralarda Sosyal Demokratlar, tek tek değilse bile düzinelerle sayılabilirdi. Bu gün sayıları yüzlere, binlere ulaştı. Bu nedenle, bunalım üstüne bunalım başladı. Ve Sosyal Demokrasi, bir bütün olarak, bu bunalımları açık ve dürüst bir şekilde yeniyor." *(Eserleri,* Cilt 34, s. 369-370)

Ağız kavgalarına karşı duyulan tiksinti, bir kaç yoldaşın ayrılmasına neden oldu. Örneğin Lozovski, kendini tamamen Fransız işçi sendikaları hareketine verdi. Biz de kendimizi, bu Fransız işçi hareketlerine daha yakın hissetmeye başladık. Fransız Partisi tarafından düzenlenen bir tatil kampında bir süre kalmamızın, bu ilişkilerin gelişmesi açısından yararlı olacağını düşünüyorduk. Bu kamp, ünlü Vendée koyundaki *Pornic* köyünün yakınında ve deniz kenarında kurulmuştu. Oraya ilk önce annemle birlikte ben gittim. Fakat kamp yaşantısından hoşlanmadık. Kamptaki Fransızlar, kendi aralarında grup kurmuşlar, diğerlerinden uzak duruyorlar ve biz Ruslara karşı dostça davranmıyorlardı. Bu davranış, özellikle kamp yöneticilerinde daha da belirginleşiyordu. Bir Fransız öğretmeni ile oldukça samimi oldum. Kampta, işçi sınıfından insanlar hemen hiç yoktu. Kısa bir süre sonra *Vperiod*'culardan Kostitsins ve Savvuşka da kampa geldiler ve ilk yaptıkları şey, kamp yöneticileri ile kavgaya tutuşmak oldu. Bunun üzerine hepimiz, *Pornic* köyüne gitmeye ve orada pansiyonda kalmaya karar verdik. Annem ve ben, gümrük muhafa-

za bekçiliği yapan birinin evinde iki oda kiraladık. Kısa bir süre sonra İlyiç de geldi. Bol bol denize girdi, bisikletle dolaştı. Denizi ve denizden esen rüzgârı seviyordu. Güneşin altında kumlara uzanıp, Kostitsins'le her konuda neşeli bir şekilde gevezelik ediyor ve evsahibinin bizim için yakaladığı yengeçleri yemekten hoşlanıyordu. Evsahibini ve karısını çok sevmiştik. Ev sahibinin çamaşırcılık yapan şişman ve kalın sesli karısı bana, Katolik papazları ile yaptığı kavgayı anlattı. Din eğitimi yapılmayan okula giden küçük bir oğlu vardı. Zeki ve yetenekli bir çocuk olduğu için papazlar, bu çocuğu manastırda okutmak üzere annesini kandırmağa uğraşmışlar ve kabul ederse kendisine para vereceklerini söylemişler. Çamaşırcı kadın, bunları anlattıktan sonra, mağrur bir eda ile, papazları evden nasıl kovduğunu söylüyordu. Oğlunu, aşağılık bir Cizvit papazı olarak yetiştirmek için doğurmamıştı. Bunu duyduktan sonra İlyiç, yengeçler için daha çok para ödemeye başladı.

İlyiç, Pornic köyüne 1 Ağustos'da geldi ve Uluslararası Sosyalist Büro ve Uluslararası Sosyalist Kongre toplantılarına katılmak için 26 Ağustos'da Kopenhag'daydı. Kongre çalışmaları ile ilgili olarak şunları yazıyordu:

"Revizyonistlerle aramızdaki ayrılık gittikçe tehlikeli olmaya başlıyor fakat kendi programlarını yürürlüğe koymaktan çok uzaktalar. Revizyonistlerle yapılacak kavga, şimdilik ertelenmiştir fakat bu kavga, eninde sonunda yapılacaktır." *(Eserleri,* Cilt 16, s. 257)

Kongredeki Rus delegasyonu oldukça kalabalıktı. Hepsi 20 kişiydi. Bunlardan 10 tanesi Sosyal Demokrat, 7 tanesi Sosyalist Devrimci ve 3 tanesi de işçi sendikalarındandı. Sosyal Demokrat grup, değişik görüşlere sahip üyeler tarafından temsil ediliyordu; Lenin, Zinoviev, Kamanev, Plehanov, Warski, Martov ve Martinov. Bu

gruptan diğer üç üyenin, Troçki, Lunaçarski ve Kollontai'nin, konuşmalara katılma hakkı vardı, ancak oy kullanamıyorlardı. Kongreye katılan dinleyiciler çok kalabalıktı. Kongre sırasında, Lenin, Plehanov, Zinoviev, Kamanev ve Üçüncü Duma üyesi Poletayev ile İ. P. Pokrovski bir konferans düzenlediler. Bu konferansta, yurt dışında basılacak *Raboçaya Gazete* (İşçilerin Gazetesi) adıyla bir gazete çıkarılması kararlaştırıldı. Plehanov, siyasi bir oyun oynadı fakat yine de gazetenin ilk sayısı için "Bizim Durumumuz" adlı bir makale yazdı.

Kopenhag Konferansından sonra İlyiç, annesini ve kız kardeşini görmek için Stokholm'e gitti. Orada 10 gün kaldı. Bu, aynı zamanda annesini son görüşüydü. Bunu önceden sezmişti ve annesini götüren geminin limandan ayrılışını üzgün bakışlarla izledi. Yedi yıl sonra, 1917'de, Rusya'ya döndüğü zaman, annesi çoktan ölmüştü.

İlyiç Paris'e döndükten sonra, Kongrede Lunaçarski ile iyi bir konuşma yaptığını anlattı. İlyiç'in Lunaçarski'ye karşı her zaman zayıf bir yönü olmuştur. Bu adamın üstün yetenekleri, onun son derece hoşuna gidiyordu. Ancak kısa bir süre sonra, Lunaçarski tarafından yazılan ve "Partimiz İçindeki Özel Davranış Eğilimleri" adlı bir makale, *Le Peuple** adlı gazetede yayınlandı. Makalede bütün konular, Otzovicilerin bakış açısından ele alınmıştı. İlyiç yazıyı okudu ve hiç birşey söylemedi fakat yazdığı makale ile buna sert bir cevap verdi. Kongreye katılan diğer üyeler de bu konudaki düşüncelerini yazdılar. Troçki, *Vorwärts*'a imzasız olarak gönderdiği bir yazıda, Kongre ile ilgili olarak Bolşeviklere şiddetle çatıyor ve Viyana'da yayınlanan kendi gazetesi *Pravda*'yı göklere çıkarıyordu. Kongreye katılan delegelerden Pleha-

* Le Peuple — Belçika Sosyal - Demokrat Partisi'nin sözcülüğünü yapan, Vandervelde'nin yönetimindeki gazete. - Yayıncı.

nov, Lenin ve Warski, bu yazının *Vorwärts*'da yayınlanmasını protesto ettiler. Plehanov, Troçki'nin yurt dışına çıktığı 1903 yılından beri ona düşmandı. O zaman, halk için bir gazete çıkarılması sorunu üzerinde sert tartışmaları olmuştu. Kopenhag Kongresi sırasında Plehanov, Troçki'nin makalesi için yazılan protestoyu çekinmeden imzaladı. Bunun üzerine Troçki, Bolşeviklerin yayınlamaya başladığı *Raboçaya Gazeta*'yı dar bir bölücülükle suçlayarak karşı saldırıya geçti. Aynı zamanda, Viyana Klübünde bu konuda bir konferans verdi. Kamanev bunu protesto etmek için, Ocak ayında yapılan Genişletilmiş Toplantıdan sonra, Troçki'nin *Pravda* gazetesinin yazı kurulundaki görevinden istifa etti. Troçki'nin etkisi altında olan Paris'deki uzlaştırıcılar, başlarında Mark olduğu halde, ayrılıktan korktuğu gerekçesi ile *Roboçaya Gazeta*'ya karşı bir kampanya açtılar. İlyiç, mücadelenin en üst aşamasındayken bir kimsenin görevini bırakıp, teslim olmaktan başka anlama gelmiyen bu yaygın, bir temelden yoksun, herhangi bir kimse veya herkes tarafından yürütülen uzlaştırıcılığa, daha fazla tahammül edemezdi.

1910 yılında *Neue Zeit*'in 50 nci sayısında; Troçki'nin "Rus Sosyal Demokrasisinin Gelişmesindeki Eğilimler" adlı ve 51 inci sayısında da Martov'un "Prusya Üzerinde İnceleme ve Rusya Tecrübesi" adlı makaleleri yayınlandı. Lenin bu yazılara, "Rusya'da Parti İçi Mücadelelerin Tarihsel Anlamı" adlı yazısı ile cevap verdi ancak *Neue Zeit*'ın yazıişleri müdürleri Kautski ve Wurm, bu yazıyı yayınlamayı reddettiler Marçlevski (Karski), Vladimir İlyiç'le görüştükten sonra Troçki ve Martov'a mektupla cevap verdi.

Yoldaş Kamo, 1911 yılında Paris'e geldi. 1908 yılı başlarında Berlin'de bir bavul dolusu dinamitle yakalanmış ve hapse atılmıştı. Bir buçuk yıl Almanya'da ceza-

evinde kalmış ve bu süre içinde deli rolü yapmıştı. Ekim 1909'da Rusya'ya gönderilmiş ve 16 ay Tiflis'deki Metekh kalesinde hapis yatmıştı. Burada kendisini muayene eden doktorlar, iyileşemiyecek derecede deli olduğuna karar vermişler ve onu akıl hastahanesine göndermişlerdi. Akıl hastahanesinden kaçan Kamo, Fransa'ya giden bir gemiye gizlice binerek yolculuk yapmış ve daha sonra da İlyiç'le görüşmek üzere Paris'e gelmişti. İlyiç'in Bogdanov ve Krasin'le arasının açık olduğunu duyunca çok üzüldü. Cezaevinde geçirdiği süreler içinde olayların gelişmesini izliyemediği için konuları kavrayacak durumda değildi. İlyiç ona bütün olayları anlattı.

Bana, kendisi için badem satın almamı söylerdi. Paris'deki evimizin mutfağında, doğduğu yer olan Gürcistan'daymış gibi oturur, bir yandan badem yer, bir yandan da Berlin'de nasıl tutuklandığını, nasıl deli rolü yaptığını, hapishanede yakaladığı serçeyi nasıl evcilleştirdiğini ve buna benzer şeyler anlatırdı. Anlattığı hikayeleri dinlerken İlyiç, yiğitçe eylemlere girişebilecek kadar yürekli olduğu halde şimdi ne yapacağını dahi bilmeyen cesur, kendini adamış ve bir çocuk kadar temiz olan bu adam için son derece üzüntü duyardı. Yaptığı planlar muazzamdı. İlyiç onunla tartışmalara girmedi fakat yasa dışı yayınların ülkeye gönderilmesi işinin örgütlenmesi ve buna benzer bazı konularda önerilerde bulunarak ayaklarının yere basmasına çalıştı. Sonunda, Kamo'nun Belçika'ya giderek orada bir göz ameliyatı olması (gözleri şaşıydı ve bu nedenle polisin onu tanıması çok kolay oluyordu) ve daha sonra da Güney Rusya'ya, oradan da Kafkasya'ya gitmesi kararlaştırıldı. İlyiç, Kamo'nun paltosuna bakarak, "Daha kalın bir palton yok mu? Geminin güvertesinde dolaşırken bu paltoyla üşürsün." diye sordu. İlyiç gemiyle yolculuk ederken durmadan güvertede dolaşırdı. Kamo'nun başka paltosu olmadığını

anlayınca, Stokholm'deyken annesinin hediye ettiği ve çok sevdiği gri renkli yumuşak pelerinini ona verdi. İlyiç'le yaptığı konuşmalar ve onun gösterdiği yakın ilgi Kamo'yu duygulandırmıştı. Daha sonraları, iç savaş sırasında Kamo, eski kişiliğini kazandı ve kahramanlık efsaneleri yarattı. Şurası da bir gerçek ki, Yeni Ekonomi Politik (NEP) dönemine geçildiği zaman Kamo, tekrar raydan çıktı. Bir yandan kahramanca işler yapmayı hayal ederken, diğer yandan da tekrar okula başlamak istediğini söyleyip duruyordu. İlyiç'in son hastalığı sırasında öldü. Tiflis'de, bir yokuştan aşağıya bisikletle inerken otomobilin altında kaldı.

İnessa Armand, 1910 yılı içinde Brüksel'den Paris'e geldi ve gelir gelmez de Paris grubumuzun aktif bir üyesi oldu. Semaşko ve Britman (Kazakov) ile beraber grubun Prezidyumuna seçildi ve dış ülkelerde bulunan diğer gruplarla geniş bir haberleşme uğraşısına girişti. İki kızı ve bir oğlu vardı. Koyu bir Bolşevikti ve uzun bir süre geçmeden Paris grubu, onun çevresinde toplandı.

Gerçekte Paris grubu yavaş yavaş güç kazanıyordu. İdeolojik yönden de güçleniyordu. En önemli sorun, parasız olmamızdı. İşçi olanlar, bir yolunu bulup para kazanıyorlardı fakat aydınların durumu kötüydü. Her zaman bir işçi gibi çalışma olanakları yoktu. Siyasi sürgünler için açılan fondan geçinmek ve mülteciler lokantasında veresiye yemek yemek, onur kırıcıydı. Bununla ilgili olarak bir kaç üzücü olay hatırlarım. Yoldaşlardan biri mobilya cilacısı oldu fakat işi öğrenmesi için uzun bir süre gerekliydi ve bu nedenle çalıştığı iş yerlerinden sık sık kovulurdu. Diğer mültecilerin oturduğu yerden çok uzakta bulunan bir işçi mahallesinde oturuyordu. Açlıktan o kadar bitkin düşmüştü ki, yataktan kalkacak gücü olmadığı için bize bir mektup yazarak para göndermemizi ancak parayı doğrudan doğruya kendisine değil de,

kapıcıya vermemizi istiyordu.

Nikolai Sapozkov (Kuznetsov) da zor günler geçiriyordu. Karısı ile birlikte çömlek boyacılığı işinde çalışıyor fakat çok az para kazanıyorlardı. Bir zamanlar dev yapılı olan ve ne olursa olsun içinde bulunduğu koşullardan hiç bir zaman yakınmıyan bu adamın yüzünde açlığın yol açtığı çöküntüleri görmek acı oluyordu. Buna benzer durumlar çoktu. Hepsinden daha acıklı olan, Moskova ayaklanmasında görev alan yoldaş Prigara'nın durumuydu. İşçi sınıfının yaşadığı dış mahallelerden birinde otururdu ve diğer yoldaşlar, onunla ilgili olarak çok az şey bilirlerdi. Birgün büyük bir heyecan içinde bize geldi ve durmaksızın, mısır koçanları ile yüklü at arabaları ve bunlardan birinin üzerinde duran güzel bir kız hakkında saçma sapan şeyler anlatmaya başladı. Adam, açıkça delirmişti. İlk aklımıza gelen şey, bunun açlık sonucunda olduğu idi. Annem, yemesi için alel acele ona birşeyler hazırladı. Ben, tanıdık bir ruh doktorunu getirmek için koşuştururken, İlyiç de üzüntüden bembeyaz olmuş bir yüzle, onunla konuşmak için evde kaldı. Doktor geldi ve hastayla konuştuktan sonra, bunun açlığın yolaçtığı ciddi bir ruh hastalığı olduğunu söyledi. Şimdilik durumunun çok kötü olmadığını ancak herkesin kendi aleyhinde davrandığı kanısına kapılırsa kendisini öldürebileceğini ve bu nedenle hastanın gözaltında bulundurulması gerektiğini söyledi. Adresini dahi bilmiyorduk. Britman'la birlikte evine yolladık fakat yarı yolda Britman'ın elinden kurtulup kaçmış. Onu bulmak için bütün grubu seferber ettik fakat bulamadık. Daha sonraki günlerde cesedi, boynuna ve ayaklarına taş bağlı olarak Seine nehrinde bulundu. Sonunda intihar etmişti.

Ağız kavgaları ve mülteci yaşantısının havasından oluşan bu ortam içinde bir veya iki yıl daha yaşamak,

çöküntüye doğru gitmek olacaktı. Fakat gericilik yıllarını, yeni atılım yılları izledi.

L. Tolstoy'un ölümü, Rusya'da gösterilerin düzenlenmesine yol açtı. *Zvezda*'nın (Yıldız) ilk sayısı yayınlandı. Moskova'da basılan *Mysl* (Düşünce) gazetesi, piyasaya sürüldü. İlyiç hemen işe koyuldu. 31 Aralık 1910'da yazdığı "Gösteriler Başlarken" başlıklı yazısı, onun bitmez tükenmez çalışma gücünü ve yeteneğini yansıtıyordu. Yazı, şu çağrı ile son buluyordu:

"Yoldaşlar, görev başına! Her yerde örgütlerinizi kurmaya, Sosyal Demokrat Partili işçi birliklerini yaratmağa ve bunları güçlendirmeğe, ekonomik ve siyasal ajitasyonları geliştirmeye başlayınız. İlk Rus Devriminde proletarya, kitlelere özgürlük için döğüşmeyi öğretti. İkinci devrimde ise onları zafere götürecektir." *(Eserleri,* Cilt 16, s. 328)

YENİ DEVRİMCİ ATILIM YILLARI
(1911 — 1914)

1. — Paris (1911 — 1912)

1910 yılının sonu, devrimci atılımla noktalandı. 1914 Ağustos'unda patlayan savaşa kadar, 1911-1914 yılları arasındaki sürede, işçi sınıfı hareketlerinin artışına ilişkin belirtiler her ay daha da belirginleşiyordu. Ancak bu hareket, 1905 öncesinde hüküm süren gelişmelerden daha değişik koşullar altında oluşuyordu. Şimdiki hareket 1905 Devriminin deneyimlerine dayanarak gelişiyordu. Proletarya, eski proletarya değildi. Grevlerin, bir kaç silahlı ayaklanmanın, kitleleri sürükleyen hareketlerin ve yenilgi yıllarının deneylerine sahip bir proletaryaydı. En önemli nokta buydu. Bu, her yönü ile kendini açığa vuruyordu ve bütün gücü ile yaşamın akışına kendisini kaptıran, işçiler tarafından söylenen her kelimenin anlam ve önemini sezebilen İlyiç, proletaryanın bu gelişmesini, vü-

cudunun her dokusunda hissediyordu. Aynı zamanda, sadece proletaryanın değil fakat bütün koşulların da eskisi gibi olmadığını biliyordu. Aydınlar da değişmişti. 1905'de aydınların geniş bir bölümü, işçileri desteklemişti. Fakat şimdi desteklemiyordu. Proletaryanın girişeceği mücadelenin niteliği, şimdi daha berraktı. Bu, proletaryanın, önünde dikilen her şeyi devirip yıkacağı, şiddetli ve amansız bir mücadele olacaktı. Liberal burjuvaların istemlerine uygun, sınırlı bir Anayasanın çıkarılması uğruna proletaryanın yapacağı bir mücadele olmayacaktı. İşçi sınıfı, böyle bir anayasa ile aldatılamıyacaktı. İşçi sınıfı, artık yöneltilmiyecek, yönetecekti. Mücadele koşulları da değişmişti. Çarlık Hükümeti de 1905 Devriminden yeni dersler almıştı. Şimdi bütün işçi örgütlerine kadar uzanan bir casusluk ve kışkırtıcı ajan ağı vardı. Bunlar, sokakların köşesinde dolaşan ve kendilerinden kolaylıkla kaçılabilen eski tip casuslardan değildi. Şimdi bunlar, Parti içinde yüksek makamlarda bulunan Malinovskiler, Romanovlar, Brendinskiler ve Şernomazovlardı. Artık casusluk görevi ve tutuklamalar, gelişi güzel yapılmıyordu. Hepsi dikkatli bir şekilde planlanıyordu.

Bütün bu koşullar, en koyu oportünistlerin yöntemli bir şekilde çalışmasına yardımcı oldu. İşçi sınıfının öncüsü olan Parti'yi dağıtmak için Likidatörlerin gösterdikleri çabalar, aydınların geniş bir kesimi tarafından destekleniyordu. Likidatörler, sağda solda mantar gibi türüyorlardı. Her iki *Kadet*'ten biri, yasa dışı Parti'ye şamar vurmak için çaba sarfediyordu. Bunlara karşı dişle, tırnakla savaşmamak mümkün değildi. Ancak bu savaş, eşit koşullar altında yapılmıyordu. Likidatörlerin Rusya'da güçlü bir merkezleri ve yurt dışındaki kitleler arasında çalışmalarını sürdürecek olanakları olduğu halde, Bolşevikler, o sırada devam eden yeraltı çalışmalarının güç koşulları içinde her karış toprak için döğüşmek zo-

rundaydılar.

1911 yılı, bir yandan sansür engellerinin yarılması, diğer yandan da yasa dışı Parti örgütünün sağlamlaştırılması için yapılan güçlü bir mücadele ile başladı. Mücadele, yurt dışındaki örgütler arasında 1910 yılının Ocak ayında yapılan genişletilmiş toplantıda başladı. Fakat kısa süredè setleri yıkarak, kontrolden çıktı.

Zvezda'nın Petersburg'da, *Mysl*'ın da Moskova'da yayınlanması İlyiç'i çok sevindirdi. Yurt dışında basılan yasa dışı gazetelerin Rusya'ya gizlice sokulması, 1905 yılında olduğundan daha da kötü bir şekilde örgütlenmişti. Polisin her yerde, yurt içinde ve yurt dışında, kışkırtıcı ajanları vardı ve bu ajanlar nedeniyle işler her zaman ters gidiyordu. Bu nedenledir ki, Bolşeviklerin yazı gönderebileceği yasal gazete ve dergilerin Rusya'da yayınlanması, İlyiç'i çok sevindirmişti.

Zvezda'nın yazı kurulu V. Bonç-Bruyeviç (Bolşevikti), N. İordanski (o sıralarda bir Plehanovcuydu) ve İ. Pokrovski (Bolşeviklerin sevgisini kazanan Duma milletvekili) den oluşuyordu. Gazete, Duma grubunun organı olarak tanınıyordu. İlk sayısında Plehanov'un yazdığı bir makale vardı. Vladimir İlyiç, ilk sayıyı pek beğenmemişti, oldukça donuk buluyordu. Fakat Moskova'da yayınlanan *Mysl*'ın ilk sayısı onu sevindirdi.

"Bizim gazetemiz ve beni son derece mutlu kılıyor," Maksim Gorki'ye yazdığı mektupta İlyiç, gazeteden bu şekilde söz ediyordu. *(Eserleri,* Cilt 34 s. 385) *Zvezda* ve *Mysl* için çok sayıda yazı hazırlamaya başladı. O sıralarda yasal gazete yayınlamak kolay iş değildi. Şubat ayı içinde Skvortsov-Steponov Moskova'da, Bonç-Bruyeviç ve Lydia Knipoviç de Petersburg'da tutuklandılar. Lydia Knipoviç, Poletayev ve diğerleriyle birlikte çalışıyordu. Nisan'da *Mysl* kapatıldı. Duma grubunun organı olan *Zvezda*, 25 inci sayısından sonra Haziran ayında kapan-

dı. Kasım ayına kadar yayınlanmadı. (26 ncı sayı, 5 Kasım'da yayınlandı.) Bu tarihte gazete, tamamen Bolşeviklerin eline geçti. Başka bir Bolşevik gazete *Sovremennaya Zhizn* (Çağdaş Yaşam), Bakü'de yayınlanmaya başladı.

Prosveşçenie (Eğitim) adlı yasal bir gazetenin Petersburg'da yayınlanması için Temmuz ayında Savelye ile görüşmeler yapıldı. Ancak, bu gazetenin yayınlanmasına 1911 yılı sonunda başlandı.

İlyiç bütün bu yayınları yakından izliyor ve onlara yazı gönderiyordu.

İşçilerle olan ilişkileri güçlendirmek amacıyla, Bologna Okulundaki öğrencilere, Kapri deneyiminin uygulanması istenildi, ancak bundan bir sonuç çıkmadı.

Otzoviciler, 1910 yılının Kasım ayında İtalya'nın Bologna şehrinde bir okul açtılar. Okulun öğrencileri, kendilerine konferans vermek üzere, aralarında Dan, Plehanov ve Lenin de bulunan bazı kişileri davet ettiler. Vladimir İlyiç, bu daveti reddetti ve öğrencilere Paris'e gelmelerini söyledi. Ancak, Kapri Okulu denemesinden bazı dersler edinen *Vperiod*'cular Lenin'in bu isteğini engellemeye çalıştılar ve o sırada Menşeviklerin hakim olduğu Yurtdışı Merkez Komitesi Bürosunun resmi bir davet göndermesini istediler. Bu davetten sonra öğrencilerle birlikte Paris'e geldiler. Ancak, öğrencileri Lenin'in etkisinden kurtarmak amacıyla özerklik istediler. Uzun çalışmalar sonucu ders verme olanağı olmadı ve Büro, öğrencileri geri gönderdi.

1911 ilkbaharında, kendi Parti okulumuzu Paris yakınlarında açmayı başardık. Okul, Bolşevik üyelere ve Parti'ye kayıtlı Menşeviklerle *Vperiod*'cularа (Otzovicilere) açıktı. Ancak son ikisi, küçük bir azınlıktı. Okula ilk olarak Petersburg'dan Belostotski (Vladimir) ve Georgi (soyadını hatırlamıyorum) adında iki maden işçisi, bir

Vperiod'cu ve Vera Vasiyeva adında bir işçi kadın geldi, Bunlar, ileri seviyede aydın insanlardı. Geldikleri akşam İlyiç onları bir kahvehanede akşam yemeğine davet etti. İlyiç'in onlarla bütün gece boyunca ciddi bir şekilde konuştuğunu ve Rusya'da gelişen işçi hareketlerinin belirtileri ve ayrıntıları hakkında bilgi edinebilmek amacıyla onlara Petersburg ve yaptıkları çalışmalar hakkında sorular sorduğunu hatırlarım. Nikolai Semaşko, onlara kendi oturduğu yere yakın olan Paris dışındaki Fontenay-aux-Roses mahallesinde geçici olarak kalacakları bir yer buldu. Ötekiler gelinceye kadar, günlerini kitap okuyarak geçirdiler. Daha sonra iki Moskovalı geldi; biri Prisyagin adında bir tabakhane işçisi, diğeri de adını hatırlıyamadığım bir dokuma işçisi idi. Petersburg'dan gelen yoldaşlar, kısa süre sonra Prisyagin ile arkadaş oldular. Sıradan bir işçi değildi, deri işçilerinin yasa dışı organı olan *Posadcik* gazetesini çıkarmıştı. Çok iyi yazıyordu fakat korkunç derecede sıkılgandı. Konuşurken o kadar sinirli olurdu ki, elleri titremeye başlardı. Bu nedenle Belostotski, ona takılırdı.

Prisyagin, Rusya'daki iç savaş sırasında Kolçak taraftarlarınca vuruldu. O günlerde Barnaul (Sibirya) daki Gubernia İşçi Sendikası Konseyi başkanıydı.

Belostotski, Rusya'dan gelen dokuma işçisi ile de alay ederdi, ancak bunu tatlı bir dille yapardı. Dokuma işçisi cahildi ve kendi düşüncelerinin doğru olduğuna inanan bir insandı. Şiir yazar ve konuşurken tumturaklı kelimeler kullanırdı. Bir gün öğrencilerin kaldıkları odaya gittiğimde, bu Moskovalının "Mister Krupskaya geldi," diyerek diğer öğrencileri çağırdığını hatırlarım. Bu "Mister Krupskaya" sözü, Belostotski'nin onunla insafsızca alay etmesine neden oldu. Araları iyice açıldı. Sonunda, Petersburg'dan gelenler, dokuma işçisinin okuldan çıkarılması için direnmeye başladılar. "Bu adam hiç

bir şey bilmiyor ve üstelik bize fahişelik konusunda bir sürü saçma sapan şeyler anlatıyor," diyorlardı. Bu arkadaşın zamanla bir çok şeyler öğrenebileceğini söyleyerek, Petersburg'luları yatıştırmaya çalıştık fakat onlar, adamın Rusya'ya geri gönderilmesi için ısrar ediyorlardı. Sonunda, dokuma işçisini okuldan çıkardık ve geçici bir işte çalışması için Almanya'ya gönderdik.

Okulu, Paris'den 15 kilometre uzaklıkta olan ve tatil evleriyle Rusların bulunmadığı Longjumeau köyünde açmayı kararlaştırdık. Longjumeau, "Paris'in göbeği"ni beslemek için çiftçilerin yetiştirdiği ürünleri taşıyan at arabalarının bütün gece boyunca üzerinde yol aldığı bir şosenin çevresine yayılmış dağınık bir Fransız köyü idi. Köyde küçük bir tabakhane vardı ve köyün çevresi tarlalar ve yemiş bahçeleri ile kaplıydı. Şöyle bir plan yapmıştık: Öğrenciler kiraladıkları odalarda kalırken, İnessa Armand da yemek salonu olarak kullanılacak bir ev kiralıyacaktı. Zinoviev'lerle birlikte Longjumeau köyüne taşındık. Ev işleri; Martovla birlikte Sibirya'daki Turukhansk'a sürgüne gönderilen ve daha sonra Urallarda yasa dışı çalışmalar yapan bir işçinin karısı, Katya Mazanova tarafından yürütülüyordu. Katya iyi bir ev kadını ve iyi bir yoldaştı. Herşey mükemmel bir şekilde yürüyordu. Bazı öğrenciler, İnessa'nın evinde kalıyorlardı. Bunlar; Sergo (Orjonikidze), Semyon (Schwartz) ve Zakhar (Breslav) dı. Sergo, Paris'e daha yeni gelmişti. O zamana kadar İran'daydı. Lenin'in onunla; Plehanovcular, Likidatörler ve *Vperiod*'culara karşı izlenecek yol hakkında uzun süre mektuplaştığını hatırlıyorum. Kafkasyalı Bolşeviklerle muntazam bir haberleşme sağlamıştık. Dış ülkelerde sürdürülen mücadeleleri konu aldığımız mektuplara, uzun bir süre cevap alamamıştık fakat bir gün apartmanın kapıcısı, "Aşağıda bir kelime dahi Fransızca bilmeyen bir adam var. Öyle sanıyorum ki si-

zi görmeye gelmiş," dedi. Aşağıya indiğimde, gülerek ayakta duran bir Kafkasyalı gördüm. Sergo idi. O günden sonra Sergo, bizim en güvenilir yoldaşlarımızdan biri oldu. Semyon Schwartz'ı uzun süreden beri tanıyorduk. Annemin en çok sevdiği kişilerden biriydi çünkü ona, 19 yaşında fabrikada çalışırken sarhoş rolü yaparak işçilere ilk kez nasıl broşür dağıttığını anlatırdı. Nikoleyev şehrinde işçi olarak çalışıyordu. Breslav'ı da 1905 yılında Petersburg'da tanımıştık. Böylece İnessa'nın evinde tamamen bizim grup kalıyordu. Biz, köyün diğer ucunda oturuyor ancak yemeklerimizi, ortaklaşa kullandığımız yemek salonunda yiyerek öğrencilerle gevezelik etmek, onlara çeşitli konularda soru sormak ve günlük sorunlar üzerinde tartışmak olağanağını buluyorduk.

Bir tabakhane işçisinden kiraladığımız tuğladan yapılma (Longjumeau'da bütün evler tuğladandı) iki katlı küçük bir evin iki odasında kalıyor ve böylece küçük bir fabrika işçisinin yaşantısını yakından izliyebiliyorduk. Tabakhane işçisi, sabah erkenden işine gidiyor ve akşam geç saatlerde yorgunluktan bitkin bir halde eve geliyordu. Evin bahçesi yoktu. Bu nedenle, bazen yolun üzerine bir masa ile sandalye koyar ve yorgun başını kollarının arasına alarak saatlerce otururdu. İş arkadaşları hiç bir zaman onu ziyarete gelmezlerdi. Pazar günleri, yolun karşı tarafında bulunan Kiliseye giderdi. Müzik sanki onu büyülüyordu. Bir opera oyuncusunun güzel sesine sahip rahibeler, kilisede ilahiler söylerlerdi. Beethoven ve diğerlerinin besteleri de söylenirdi ve hiç kuşkusuz, yaşantısı çok renksiz ve zor olan bu tabakhane işçisini kiliseye çeken şey, bu müzik oluyordu. Yine bir tabakhane işçisi olan Prisyagin ile bu adamı karşılaştırmaktan kendimizi alamıyorduk. Prisyagin'in yaşantısı da rahat değildi; ancak o, sınıf bilincine sahip bir savaşçıydı ve yoldaşları arasında çok sevilirdi. Fransız tabakhane işçi-

sinin karısı her sabah takunyalarını giyer, eline süpürgesini alır ve köyün yakınındaki bir şatoya, temizlik işinde çalışmak üzere gündelikçi olarak giderdi. Evin bütün işlerini, daha çocuk sayılabilecek kızına bırakır, bu kız da bütün gün nemli ve karanlık mutfakta çalışır, kendisinden daha küçük olan kız ve erkek kardeşlerine bakardı. Bu kızın da hiç bir arkadaşı yoktu ve onun yaşantısı da yorucu bir haftanın sonunda Pazar günleri kiliseyi ziyaret şeklinde devam eder giderdi. Tabakhane işçisinin evinde yaşıyan aile üyelerinden hiç biri, süregelen bu toplumsal yaşamı değiştirmenin iyi bir şey olacağını düşünmezlerdi. "Zenginleri ve fakirleri yaratan Tanrı değil miydi? O halde işler böyle yürüyecek," diye düşünürdü tabakhane işçisi.

Zinoviev'lerin üç yaşındaki oğluna dadılık eden Fransız kadını da böyle düşünürdü ve bir gün çocuk, köyün yakınındaki şatonun parkına girmek isteyince, "Orası bizim değil, efendilerin parkıdır," demiş. Dadının söylediği bu sözleri bize bilgiç bir tavırla aktaran çocuğu dinlediğimiz zaman çok gülmüştük.

Nihayet bütün öğrenciler toplandılar; Nikolayev'li bir işçi olan ve sürgündeyken, yanılmıyorsam Vologda'da, özel bir eğitimden geçen Andreyev (İlyiç onun en iyi öğrenci olduğunu söylüyordu), Baku'dan Dogadov, Pavel ve Sema (Semkov), bu ikisi Kiev'dendi, Andrei Malinovski ve Çugurin. Çugurin, Plehanovcuydu. Andrei Malinovski'nin bir kışkırtıcı ajan olduğunu daha sonraları anladık. Malinovski'yi diğerlerinden ayırdetmek güçtü, sadece onlardan farklı olarak, güzel bir sesi vardı. Oldukça gençti ve çok dikkatli bir insandı. Paris'e gelirken, peşine takılan gizli polisleri nasıl atlattığını bana anlatmış, bu hikaye pek akla yatkın görünmediği halde kendisinden şüphelenmemiştim. Diğer adam, Çugurin, kendisini Plehanovcu sayıyordu. Uzun yıllar cezaevinde yatmıştı

ve şimdi Sormovo şehrinde çalışan bir işçiydi. Çok uyanık bir insandı fakat son derece sinirliydi. Kısa bir süre sonra Bolşevik oldu. Diğer bir Plehanovcu da Ekaterinoslav'dan gelen Savva (Zevin) idi. Bu öğrenciler için oda kiralarken, onların Rus köy öğretmenleri olduğunu söylemiştik. Savva, Longjumeau'da kaldığı sırada tifüse yakalandı. Kendisini muayene eden doktor, gülerek, "Ne kadar acayip öğretmenleriniz var," diye söylendi. Fransızları şaşırtan şey, bizim "öğretmenler"in bütün gün boyunca çıplak ayakla dolaşmalarıydı. (O yaz, korkunç bir sıcak vardı.)

Altı ay sonra Zevin, Prag Parti Konferansına katıldı. Beyaz Muhafızlar tarafından öldürülünceye kadar, uzun bir süre, Bolşevik saflarında çarpıştı. Baku'daki 26 halk komiserinden biriydi.

Vasili (S. Iskryanistov), İvanova-Voznesensk'den geldi. Derslerde başarılıydı ancak davranışları oldukça garipti. Herkesden kaçıyor ve odasına kapanıyordu. Rusya'ya döndüğü zaman her hangi bir emir almayı kesinlikle reddetti. Parti'nin çalışkan bir üyesiydi ve bir kaç yıl yönetici kademelerde bulundu. "Güvenilmiyen" bir insan sanıldığından, fabrikalarda çalıştırılmasına izin verilmiyor ve hiç bir yerde iş bulamıyordu. Kendisi, karısı ve iki çocuğu, uzun bir süre, dokuma işçisi olarak çalışan karısının kazandığı kıt para ile geçindiler. Daha sonra öğrendik ki bu yaşantıya dayanamayıp kışkırtıcı ajan olmuş. Gece gündüz içmeye başlamış. Longjumeau'dayken içmiyordu. Sonraları Rusya'da intihar etti. Bir gece karısını ve çocuklarını evden dışarı attıktan sonra sobayı yakmış ve bacayı da tıkamış. Sabahleyin ölü olarak bulunmuş. Yaptığı bu aşağılık "görev" için kendisine 10 rubleye yakın para ödenmiş. Bir yıldan daha az süre kışkırtıcılık yapmış.

Polonya grubu, Oleg (Proçniak) tarafından temsil ediliyordu. Öğrenim döneminin ortasında Mantsev geldi.

Dersler muntazam bir şekilde ilerliyordu. Vladimir İlyiç; ekonomi politik (30 ders), tarımla ilgili sorunlar (10 ders) ve sosyalizmin teori ve pratiği (5 ders) konularında ders veriyordu. Ekonomi politik üzerine yapılan seminerler, İnessa tarafından yönetiliyordu. Zinoviev ve Kamanev, Parti tarihi ile ilgili konuşmalar yaptılar. Semaşko da bir kaç ders verdi. Diğer konuşmacılar; Batı Avrupa işçi hareketleri tarihi üzerinde Riazanov, Fransız işçi hareketi konusunda Charles Rappoport, genel hukuk ve maliye konularında Steklov ve Yenotayevski, edebiyat konusunda Lunaçarski ve gazetecilik konusunda konuşma yapan Stanislaw Wolski idi.

Öğrenciler büyük bir gayretle çalışıyorlardı. Bazı geceler tarlalara giderek şarkılar söylüyorlar veya saman yığınlarının dibine uzanarak şundan bundan konuşuyorlardı. İlyiç de arada sırada onlara katılırdı.

Kamanev, Longjumeau'da kalmıyor, sadece ders vereceği günler köye geliyordu. O sıralarda "İki Parti" adlı kitabını yazıyordu. Kitapla ilgili olarak Lenin'le konuşurdu. Köyün dışındaki küçük bir dere kenarında otların üzerine uzanarak Lenin'in kitap üzerindeki düşüncelerini Kamanev'e açıkladığını hatırlarım. Lenin bu kitap için bir de önsöz yazdı.

Yoldaşlarla bazı iş görüşmeleri yapmak için sık sık Paris'e gidiyordum. Onların köye gelmelerini önlemek için, bu gerekliydi. Bütün öğrenciler, dersler biter bitmez Rusya'ya dönerek çalışmalara başlamak istiyorlardı. Paris'de bulunduklarını mümkün olduğu kadar gizli tutmak zorundaydık. İlyiç, okulda yapılan çalışmalardan çok memnundu. Her zaman olduğu gibi boş zamanlarımızda bisikletle dolaşıyorduk. Yürüyerek bir tepeye tırmanıyor veya bisikletle 15 kilometre ötede bulunan bir

havaalanına gidiyorduk. Bu havaalanı şehrin çok dışında olduğu için Juvisy'deki havaalanından daha tenhaydı. Uçakları seyretmeye sadece biz gidiyorduk ve İlyiç orada durarak, uçakların iniş kalkışını canının çektiği kadar seyredebiliyordu.

Ağustos ayı ortasında Paris'e döndük.

1910 yılının Ocak ayında ortaya çıkan güçlükler sonucunda bütün gruplarda yavaş yavaş çözülmeler başladı. Rusya'daki çalışmaların, uygulamada bazı sorunlar ortaya çıkardığı anlaşılınca, işbirliğinin olanaksız olduğu, her zamankinden daha açık bir şekilde belirlendi. Eyleme yönelik çalışmaların yarattığı bir takım zorunluluklar, bazı Menşeviklerin arkasına gizlenmeye uğraştıkları "Parti ilkeleri" maskesini yırttı. Troçki'nin savunduğu "içtenlik" ilkesinin (İçtenlik maskesi ardında, Likidatörlerle *Vperiod*'culan birleştirmeğe çalışıyordu) gerçek rengi ortaya çıktı. Rusya'daki örgütlenme işinin daha iyi yapılmasının gerekli olduğu anlaşılınca, bu birliğin ne kadar yapma olacağı hemen ortaya çıktı. 1910 yılının Aralık ayı sonunda Lenin, Zinoviev ve Kamanev Yurtdışı Merkez Komitesi Bürosuna bir öneride bulunarak, genişletilmiş Merkez Komitesi toplantısının yurtdışında yapılmasını istemişlerdi. Bu öneriye ancak bir ay sonra cevap verildi. Menşeviklerin elinde bulunan Yurtdışı Merkez Komitesi Bürosu, bu isteği reddediyordu. Konu üzerindeki tartışmalar, 1911 yılının Mayıs ayına kadar sürdü. Şurası bir gerçekti ki, Yurtdışı Merkez Komitesi Bürosu ile yapılan görüşmeler, zaman kaybından başka birşey değildi. Büroda çalışan Bolşevik üye Semaşko, görevinden istifa etti ve Bolşevikler, o sırada yurtdışında bulunan Merkez Komitesi üyelerinin katılacağı bir konferansın hazırlıklarına giriştiler. Haziran 1911'de üyelerden 9 tanesi yurtdışındaydı. 10 Haziran'da toplanan bu Konferansa, hasta olan Bundcu üye İonov

dışındaki üyelerin hepsi katıldı ancak Menşevik Gorev ve Bundcu Liber, sonradan toplantıyı terk ettiler. Geri kalan üyeler, bir Parti konferansı düzenlenmesi ve bu konferansın toplanmasını sağlamak amacıyla Rusya'da bir Örgütleme Komitesi kurulması gibi önemli sorunları tartıştılar. Ağustos ayı içinde bazı yoldaşlar Rusya'ya gitti. Breslav (Zakhar), Petersburg ve Moskova'ya; Semyon Schwartz, Urallara ve Ekaterinoslav'a ve Sergo Orjonikidze de Güneye gittiler. Rykov da Rusya'ya gitti ancak oraya vardıktan hemen sonra, sokakta tutuklandı. Gazeteler, üzerinde bir çok adresin bulunduğunu yazdılar. Ancak bu doğru değildi. Gerçekte o günlerde Rykov ile birlikte bazı Bolşevikler de tutuklanmıştı. Ancak sonradan öğrendik ki, Rykov Rusya'ya giderken Leipzig' de çalışan Pyatnitski'ye uğramış. Pyatnitski, o sıralarda kışkırtıcı ajan olduğunu sonradan öğrendiğimiz Brendinski adında biri ile yurtdışında basılan eserleri Rusya'ya gönderme işinde çalışıyordu. Pyatnitski, Rykov'a bazı şifreli adresler vermiş. Ancak polis, Rykov'u tutukladığı zaman hiç birşey elde edeınemiş.

Konferansın Baku'da toplanacağı bildirildi. Ancak, Konferansa katılacak üyeler, iyi bir raslantı sonucu, polis tarafından yakalanmaktan kurtuldular çünkü Stepan Şaumyan adında iyi bilinen bir üye, Parti üyesi birkaç Baku'lu işçi ile birlikte tutuklanmıştı. Bunun üzerine, Konferansın Tiflis'de yapılması kararlaştırıldı ve oraya gidildi. Toplantıya beş örgütün temsilcisi gelmişti. Schwartz, Sergo ve diğerleri de toplantıya katılıyordu. Bolşevikler ve Plehanovcılar da toplantıda hazırdı. Kışkırtıcı ajan olduğu sonradan anlaşılan Çernomazov da oradaydı. Rusya'daki Örgütleme Komitesi, görevini yapmıştı. Parti Konferansı, Ocak 1912'de yapılacaktı.

1911 yılında Paris'deki Bolşevik grubu oldukça güçlü bir örgüttü. Üyeleri arasında; Semaşko, Vladimirski,

Antonov (Britman), Kuznetsov (Sapozhkov), Belinki'ler (Abram ve daha sonra kardeşi Grişa), İnessa Armand, Stael, Nataşa Gopner, Kotlyarenko, Çernov (asıl adını hatırlamıyorum), Lenin, Zinoviev, Kamanev, Lilina, Taratuta, Mark (Lyubimov) ve Lyova (Vladimirov) bulunuyordu. Hepsinin toplamı, 40'ın üzerindeydi. Bir bütün olarak bu grubun Rusya ile oldukça yakın ilişkileri vardı ve hepsi büyük bir devrimci tecrübeye sahipti. Likidatörler, Troçkiciler ve diğerlerine karşı yapılan mücadele, onları çelik gibi sertleştirmişti. Bu grup Rusya'da yapılan çalışmalara büyük ölçüde yardımcı olmuş ve Fransız işçileri ile Rus mülteci kitleleri arasında önemli sayılabilecek çalışmalarda bulunmuştu. Pariste'ki bu mülteci kitlesi, büyük sayılara ulaşıyordu. Bir keresinde, Stael ile birlikte, kadın şapkacılığı, terzilik ve bunlara benzer işlerde çalışan mülteci kadınlar arasında bazı çalışmalar yapmak istemiştik. Bir kaç toplantı düzenledik fakat bu toplantıların önemi anlaşılamadığı için karşı çıkmalar oluyordu. Her toplantıda bir kadın sıraya vurarak ayağı kalkıyor ve "Bu kadın toplantısının amacı ne?" diye soru soruyordu. Sonunda bu iş suya düştü. Oysa yararlı olabilirdi. İlyiç, bunun yararlı bir iş olduğunu düşünüyordu.

Eylül ayı sonunda Vladimir İlyiç, Uluslararası Sosyalist Büro toplantısına katılmak üzere Zürih'e gitti. Bu toplantıda, Molkenburg'un Alman Sosyal Demokrat Partisi Merkez Komitesine gönderdiği mektup tartışıldı. Bu mektupta Molkenburg, yaklaşan seçimler nedeniyle Alman Hükümetinin Fas olayları ile ilgili olarak izlediği sömürgecilik politikasını yermenin doğru olmayacağını ileri sürüyordu. Rosa Luxemburg, bu mektubun bir kopyasını ele geçirerek yayınlamıştı. Bebel bu yüzden Rosa Luxemburg'a kızmıştı. Vladimir İlyiç, Rosa'yı destekledi. Alman Sosyal Demokratlarının oportünist politika-

ları, bu toplantıda kesinlikle ortaya çıkıyordu.

İsviçre'ye yaptığı yolculuk sırasında İlyiç, bazı konferanslar da verdi.

Ekim ayı içinde Lafargue'ler intihar etti. Ölümleri, İlyiç üzerinde büyük bir şok etkisi yaptı. Onlara yapacağımız ziyareti gerçekleştiremedik. İlyiç onların ölümü ile ilgili olarak, "Eğer bir kimse, artık Parti için daha fazla çalışamıyacaksa bu gerçeği görebilmeli ve Lafargue'ler gibi ölmelidir," diyordu. Ve mezarlarının başında; onların yaptıkları çalışmaların, boşa giden çalışmalar olmadığını, Paul ve Laura Lafargue'nin omuz omuza öncülüğünü yaptıkları davanın, Marx'ın davasının, büyüdüğünü ve uzak Asya ülkelerine yayıldığını anlatan bir konuşma yapmak istiyordu. O sıralarda Çin'de, kitlelerin devrimci hareketleri giderek genişliyordu. Vladimir İlyiç, yapacağı konuşmayı yazdı, İnessa da Fransızcaya çevirdi. Bu konuşmayı, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi adına, cenaze töreninde ne kadar duygulu bir şekilde yaptığını hatırlarım.

Bolşevikler, yılbaşından bir gün önce yurtdışındaki Bolşevik grupları bir konferansa çağırdılar. Yurtdışındaki yaşam, bu insanların sinirlerini büyük ölçüde sarsmış olmasına rağmen konferans, neşeli bir hava içinde geçti.

2. — 1912 Yılı Başları

Parti Konferansının hazırlıkları hızla ilerliyordu. İlyiç, Konferansın Prag'da düzenlenmesi konusunda Uluslararası Sosyalist Büro'nun Çek temsilcisi Nemec'e bir mektup gönderdi. Konferansın Prag'da yapılmasının yararlı yönlerinden biri, bu şehirde Rus kolonisinin bulunmamasıydı. Bunun yanı sıra Rusya'dan ilk ayrıldığı yıllarda Prag'da Modracek'lerin evinde kalan İlyiç, bu şehri iyi tanıyordu.

Prag Konferansı ile ilgili olarak iki olay hatırlıyorum. (Ben Konferansa katılmamıştım.) Birincisi; Ekaterinoslav delegesi ve Longjumeau Okulunun eski öğrencilerinden olan Savva (Zevin) ile Kiev delegesi David (Schwartzman) ve yanılmıyorsam Sergo arasındaki tartışmaydı. Savva'nın ne kadar heyecanlı olduğunu hatırlarım. Tartışmanın hangi konu üzerinde yapıldığını şimdi tam olarak bilemiyeceğim fakat Savva Plehanovcuydu. Plehanov, Konferans'a katılmamıştı. Davet edilmiş ancak bu davete verdiği cevapta; "Konferansınızın düzenlenişi o kadar tek yönlü ki, toplantıya katılmamam özellikle Parti birliği açısından daha iyi olacak," demişti. Savva'yı da bu düşünceye göre hazırlamıştı ve Konferans süresince Savva, Plehanov'un düşünceleri doğrultusundaki itirazlarını peş peşe tekrarladı.

Daha önce de belirttiğim gibi, Savva sonradan Bolşevik oldu. Diğer bir Plehanovcu olan David, Bolşeviklerin yanında yer alıyordu. Hatırladığım kadarıyla tartışmalar, Savva'nın Konferansa katılıp katılmaması üzerindeydi. Longjumeau'dayken Savva, güler yüzlü ve ağır başlı bir insandı ancak şimdi yaptığı hırçınlıklar, beni şaşırtıyordu.

Diğer olay da şuydu; Philip (Goloşçokin) ve Brendinski, Parti Konferansına birlikte gitmek için Paris'e geldiklerinde, Vladimir İlyiç Prag'a gitmişti. Ben, Brendinski'yi sadece ismen ve yayınlanan eserleri Rusya'da çeşitli yerlere dağıtan bir kimse olarak tanıyordum. Dvinsk'de oturuyordu. Esas görevi, yayınları bazı örgütlere, özellikle Moskova'daki örgütlere ulaştırmaktı. Philip, Brendinski'den şüphelenmişti. Philip'in babası ve kız kardeşi de Dvinsk'de, Brendinski'nin kaldığı evde oturuyorlardı. Philip, yurtdışına çıkmadan önce babasını görmeye gider. İhtiyar adam ona, Brendinski'ye güvenmemesini, acayip davranışları olduğunu ve son gün-

lerde orada burada para harcıyarak maddi gücünün üzerinde bir yaşantı sürdürdüğünü söyler. Konferansın başlamasından iki hafta önce Brendinski tutuklanır ancak bir kaç hafta sonra serbest bırakılır. Tutuklu iken onu bir kaç kişi görmüş. Bu görenler de tutukluymuş ancak Brendinski, bu kişilerin isimlerini bilemiyordu. Sınırı geçerken Philip'in şüphesini çeken bazı garip davranışları da olmuş. Philip bizim eve Brendinski ile birlikte geldi. Onları gördüğüme çok sevinmiştim ancak Philip benim elimi sıkarken, bakışları ile Brendinski'den şüphelendiğini ve onunla ilgili olarak bana bazı şeyler söylemek istediğini ima etti. Daha sonra ayrılırken bana yavaşça Brendinski hakkındaki şüphelerini anlattı. O gün ayrılmayı ancak daha sonra buluşarak bu konuyu görüşmeyi kararlaştırdık. Bu arada ben, Brendinski ile görüşecek ve ondan bazı şeyler koparmaya çalışacaktım. Daha sonrada nasıl hareket edeceğimizi kararlaştıracaktık.

Brendinski ile yaptığım konuşma, çok ilginç oldu. Pyatnitski'den aldığımız bilgiye göre, yayınların taşınma ve Moskova'da dağıtım işleri büyük bir titizlikle yürütülüyordu fakat Moskovalılar hiç bir yayının ellerine geçmediğinden yakınıyorlardı. Berendinski'ye, yayınları kimlere ve hangi adreslere götürdüğünü sordum. Bu sorudan rahatsız olmuş bir şekilde yüzüme bakarak, bu günlerde tehlikeli olduğu için yayınları örgütlere götürmediğini, tanıdığı işçilere dağıttığını söyledi. İşçilerin isimlerini sordum. Gelişi güzel bir kaç isim sıraladı ancak, adreslerini hatırlıyamadığını anlattı. Adam, kesinlikle yalan söylüyordu. Dolaştığı şehirler hakkında soru sormaya başladım ve bu şehirlerden biri de, yanılmıyorsam, Yaroslavl'dı. Bu şehre, bu günlerde gidemediğini çünkü orada bir kez tutuklandığını söyledi. "Hangi suçtan?" diye sordum. "Cinayet suçundan" diye cevap ver-

di. Şaşırmıştım. Verdiği cevaplar, giderek daha karmaşık oluyordu. Ona, Konferansın Fransa'daki Bretanya Bölgesinde yapıldığı ve İlyiç'le Zinoviev'in oraya gittikleri konusunda bir hikaye uydurdum. Daha sonra Philip'le görüşerek, o gece Grigory ile birlikte Prag'a hareket etmelerini, ancak Brendinski'ye bir not bırakarak Bretanya'ya gitiklerini bildirmelerini kararlaştırdık. Onlar da böyle yaptılar. Daha sonra, o günlerde kışkırtıcı ajanları ortaya çıkarma konusunda uzmanlaşan Burtsev'i çağırdım, "bu adam kesinlikle bir kışkırtıcı ajan," dedim. Burtsev, anlattıklarımı dinledikten sonra, "Onu bana gönder," dedi. Ancak buna gerek kalmadı. Pyatnitski'den aldığımız bir telgrafta, onun da Brendinski'den şüphelendiği ve Konferansa katılmaması gerektiği belirtiliyordu. Daha sonra bu konuda ayrıntılı bilgi veren bir mektup da gönderdi. Böylece Brendinski'nin Konferansa katılmaması sağlanmış oldu. Brendinski bir daha Rusya'ya dönmedi. Çarlık Hükümeti ona Paris dışında 40 bin frank ödiyerek bir villa satınaldı.

Bir kışkırtıcı ajanın Konferansa katılmasını önlediğim için çok gurur duyuyordum. Ancak Konferansda Roman Malinovski ve Romanov (Aya Aleksinski, Kapri Okulunun eski öğrencilerinden) adlarında iki kışkırtıcı ajanın olduğunu bilmiyordum.

1908'den sonra düzenlemeyi başardığımız ve Rusya'daki çalışmalara ilişkin sorunların uygulamalı bir yöntemle ele alınıp tartışıldığı ve bu çalışmaların çizgisinin açıkca saptandığı Prag Konferansı, Rusya'dan gelen işçilerle yapılan ilk konferansdı. Konferansda şu konular üzerinde kararlar alındı: Bugünkü durum ve Parti'nin görevleri, Dördüncü Duma seçimleri, Duma'daki Sosyal Demokrat grup, Parti çalışmalarının nitelikleri ve örgütlenme biçimleri, o sırada Rusya'da hüküm süren kıtlıkla ilgili olarak sürdürülecek kampanyada Sosyal Demokrat-

ların görevi, Duma'ya verilen Sosyal Sigorta Kanun tasarısı ile ilgili olarak izlenecek yol ve imza toplama kampanyası.*

Sonuç olarak; Rusya'da yapılacak çalışmalarda Parti'nin izliyeceği yolun açıkça saptanması ve uygulamalı çalışmalarda Parti önderliğinin asıl olduğu, Prag Konferansının aldığı kararlardı.

Konferansın son derece önemli olmasının nedenleri bunlardı. Konferansda; Lenin, Zinoviev, Orjonikidz (Sergo), Schwartzman (David), Goloshchokin (Philip), Spandaryan** ve Manilovski'nin üye oldukları bir Merkez

---

* İmza Toplama Kampanyası : Aralık 1910 yılında Petersburg Likidatörleri tarafından düzenlenen ve diğer Likidatörler ile Troçki tarafından desteklenen samatalı bir imza toplanma kampanyası. İşçilerin yararına olarak, işçi sendikalarının örgütlenmesinin, toplantıların ve grevlerin daha özgür bir ortam içinde yapılması konusunda Üçüncü Duma'ya verilmek üzere hazırlanan bir dilekçe için imza toplanıyordu. Ancak bu kampanya işçi sınıfı kitleleri arasında başarılı olmadı — Yayıncı.

** Suren Spandaryan, Bakû delegesiydi. Konferansdan sonra İlyiç Berlin'e gittiğinde Suren de oradaydı ve İlyiç'e, eski aile dostlarından olan ve Parti için her çeşit görevi yüklenen Voski — Jonisyan adında bir kadını tanıştırdı. Rusya ile yapılacak haberleşmelerin, bu kadın aracılığı ile yapılması kararlaştırıldı. Ancak Suren'in özgürlüğü uzun sürmedi. Nisan ayı sonunda, tutukladığını öğrendik. Babası Paris'de oturuyordu. İlyiç'le birlikte onu görmeye ve tutuklama olayının ayrıntılarını öğrenmeye gittik.

Suren'nin babası, tek başına yaşıyan yoksul ve hasta bir adamdı. Ev kirasını ödeyecek parası dahi yoktu ve ihtiyarlığın yol açtığı bir unutkanlık başlamıştı. Oğluna mektup yazıyor fakat zarfın üzerine adresi yazmayı unutuyordu. İlyiç, ihtiyar adamın bu durumuna çok üzüldü. Bakû'dan gelen haberler hiç de sevindirici değildi. Suren, hapishanede çok güç günler geçiyordu ve arayıp soran bir kimsesi yoktu. Eve döner dönmez İlyiç, Vosi'ye bir mektup yazdı ve Baba — Oğul Spandaryan'lar için bir şeyler yapmasını istedi. «İhtiyar adamın durumu çok acıklı ve umutsuz,» diye başladığı mektupta daha sonra şöyle diyordu: «Ona bir miktar para verdik ancak durumunu sana da bildirmeyi uygun bulduk. Belki Spandaryan'ların Paris ve Baku'deki akrabalarını, arkadaşlarını tanıyorsundur. Baku'da, mektup yazıp Suren'le ilgilenmesini isteyebileceğin bir kimse var mı? Eğer akraba olduğunuz böyle kimseler varsa, Paris'de oturan Baba ile ilgilenmeleri de son derece önemli... Her iki Spandaryan'la ilgili olarak elinden geleni yapacağına ve bu konuda bana bir kaç satır yazacağına inanıyorum.» N.K.

Komitesi seçildi. Üyelerden tutuklananlar olabileceği dikkate alınarak, bunların yerini alacak yedek üyeler de seçildi. Konferansdan kısa bir süre sonra Stalin ve Belostotski (Longjumeau Okulunun öğrencilerinden) Merkez Komitesi'ne katıldılar. Böylece Merkez Komitesi içinde sağlam bir birlik sağlanmış oldu. Aksi halde böyle zor günlerde, işleri başka bir grubun yürütmesi olanaksızdı. Şüphesiz ki bu Konferans, Rusya'da yapılan çalışmaların birbirinden kopmuş gruplar tarafından yürütülmesini önleme yolunda atılan büyük bir adımdı. Konferansda Likidatörlerin ve Troçki'nin hırçın çıkışları, Plehanov ve Bundcuların güttükleri politika sert bir şekilde eleştirildiği halde, bu tür ağız kavgaları diğer konferanslara kıyasla daha az yapıldı, çünkü bütün dikkatler Rusya'da yapılacak çalışmaların üzerinde toplanmıştı. Malinovski'nin Merkez Komitesi üyesi olması, Üçüncü Duma temsilcileri Poletayev ve Şurkanov'un da katıldıkları ve Leipzig'de yapılan bir toplantıda Konferansla ilgili ayrıntılı bilgilerin polis tarafından öğrenilmiş olması; bütün bunlar büyük bir zarar doğurmadı. (Şurkanov'un kışkırtıcı ajan olduğu daha sonra ortaya çıktı) kuşkusuz kışkırtıcı ajanlar Partili işçilerin başına bela oluyor ve örgütü zayıflatıyordu; ancak polis, giderek büyüyen işçi sınıfı hareketinin köklerini kesecek güce sahip değildi. Öte yandan, doğru bir politikanın saptanmış olması, hareketi gerçek rayına oturtuyor ve yeni güçlerin yavaş yavaş büyümesine yol açıyordu.

Poletayev ve Şurkanov'la görüşmek üzere Leipzig'e giden Vladimir İlyiç, daha sonra, çalışmalar için her zamankinden daha çok gerekli olan parayı "mutemet"lerden almak amacıyla Berlin'e gitti. Bu sırada Shotman, bizi görmek için Paris'e geldi. Daha önce Finlandiya'da çalışıyordu. Prag Konferansında, Çarlık Hükümeti ile Üçüncü Duma'nın Finlandiya'ya karşı izlediği politikayı

şiddetle kınayan, Finlandiya ve Rus işçilerinin Çarlığa ve karşı devrimci Rus burjuvalarına karşı yapacakları mücadelede ortak hedefleri saptayan bir karar alınmıştı. O sıralarda örgütümüz, Finlandiya'da yasa dışı çalışmalar yapıyordu. Bu çalışmalar, Baltık Donanmasında görevli denizciler arasında sürdürülüyordu. Shotman, Finlandiya'da ayaklanma için her şeyin hazır olduğunu bildirmeye gelmişti. Rus birlikleri arasında çalışmalar yapan yasa dışı örgütler, eyleme geçmeye hazırdı. (Bunlar, Sveaborg ve Kronstadt kalelerini ele geçirmeyi planlamışlardı) İlyiç henüz dönmemişti. Döndükten sonra Shotman'ı, varlığı çok ilginç olan bu örgüt hakkında (Rahja, S. Vorobyov ve Kokka bu örgütte çalışıyorlardı) dikkatli bir sorguya çekti ancak bugün için böyle bir eyleme geçmenin uygun olmadığını söyledi. Petersburg'lu işçilerin şimdi böyle bir ayaklanmayı destekleyip desteklemiyecekleri kesinlikle bilinmiyordu. Nitekim gelişmeler, hiç bir zaman ayaklanma aşamasına kadar yükselmedi. Örgüt ortaya çıkarıldı, toplu tutuklamalar başladı. ve 52 kişi, ayaklanmaya hazırlanmak suçundan yargılandı. Ayaklanma aşamasına varmak için daha uzun bir yol katetmek gerekiyordu. Fakat Nisan ayı ortalarında Lena altın madeninde çalışan işçilerin kurşunlanması ve bunu protesto etmek için yapılan yaygın grevler; son yıllarda proleteryanın bilinçlendiğini, hiç bir şeyi unutmadığını, hareketin daha yüksek bir aşamaya doğru ilerlediğini ve yeni çalışma koşullarının yaratıldığını kesinlikle ortaya koyuyordu.

İlyiç başka bir adam olmuştu. Sinirleri daha sağlamdı. Daha yoğun bir çalışma yapabiliyor ve şimdi Rus işçi sınıfı hareketinin ortaya koyduğu görevler üzerinde daha çok düşünüyordu. Onun, içinde bulunduğu bu ruh hali, belki en iyi Mayıs ayı başlarında Herzen'in anısına yazdığı bir makale ile açıklanabilir. Bu ma-

kalede İlyiç'den çok şey vardı, İlyiç'in heyecanı kişiyi kavrıyor ve onu bir heyecan dalgısı içinde sürüklüyordu. Makalede şöyle diyordu:

"Herzen'in anısını tazelerken, Rus Devriminde etkili olan üç kuşak, üç sınıf gözlerimizin önüne geliyor. Soylular ve toprak sahipleri, Dekabristler [Aralıkçılar - ç.], Herzen. Bu Devrimcilerin çevresi dardı. Halktan son derece uzaktılar. Ama başardıkları iş, kaybolup gitmedi. Dekabristler Herzen'i uyandırdılar. Herzen de devrimci ajitasyonu geliştirdi.

"Bu devrimci ajitasyonlar, Çernişevski'den başlıyarak *Narodnaya Volya* kahramanlarına kadar, halktan gelme bir çok devrimci tarafından tekrar ele alınmış, genişletilmiş, kuvvetlendirilmiş ve çelikleştirilmiştir. Mücadelecilerin çevresi daha genişlemiş, bunların halkla ilişkileri daha sıkı hale gelmiştir. Herzen bunlara; "gelecekteki fırtınanın genç öncüleri" demişti. Ama, henüz fırtınanın kendisi ortada yoktu.

"Fırtına, kitlelerin hareketidir. Sonuna dek, biricik devrimci sınıf olan işçi sınıfı, halk kitlelerinin başına geçti ve milyonlarca köylüyü devrimci bir mücadele için yetiştirdi. Bu fırtına ilk kez 1905'de patladı. İkinci patlamanın hazırlıkları ise gözlerimizin önünde gelişiyor." *(Eserleri,* Cilt 18, s. 14 - 15)

Vladimir İlyiç, bu yazıyı yazmadan yalnızca bir kaç ay önce Anna İlyiniçna'ya, üzgün bir ifadeyle, "Bundan sonraki devrimi görecek kadar yaşayıp yaşamıyacağımı bilmiyorum," demişti. Ve şimdi yaklaşan fırtınayı, kitlelerin hareketini bütün varlığı ile hissediyordu.

Pravda'nın ilk sayısı yayınlandığı gün, Krakovi'ye hareket etmek üzere hazırlanıyorduk. Krakovi'deki koşullar, bir çok yönden Paris'dekinden daha elverişliydi. Polis bakımından da daha iyiydi. Fransız polisi, Rus polisi ile yakın bir işbirliği içindeydi. Oysa Polonya polisi,

Rus hükümetine olduğu gibi, Rus polisine de düşmandı. Krakovi'ed mektuplarımızın okunmayacağından ve bize gelip gidenlerin polis tarafından izlenmiyeceğinden emin bir şekilde yaşıyacaktık. Krakovi'nin diğer iyi bir yanı da Rus sınırına yakın olmasıydı. Rusya'ya kolayca girilip çıkılabiliyordu. Rusya'ya gönderilen mektuplara el konulmuyordu. Hareket etmek için aceleyle hazırlandık. Vladimir İlyiç üzgündü, arkada bırakacağımız arkadaşlar için her zamankinden daha çok kaygılıydı. Evimiz, gelip gidenlerle doluyordu.

Kurnatovski'nin de gelenler arasında olduğunu hatırlıyorum. Kurnatovski'yi Sibirya'da Şuşunskoye'de sürgündeyken tanımıştık. Bu, onun üçüncü sürgünüydü. Zürih Üniversitesinden mezun olmuştu. Kimya mühendisiydi ve Minusinsk yakınlarındaki bir şeker fabrikasında çalışıyordu. Rusya'ya döndükten sonra Tiflis'de tekrar tutuklanmıştı. İki yıl Metekh kalesinde hapis yatmış ve daha sonra da Yakutistan'a gönderilmişti. Yakutistan'da iken "Romanov Olayı"na* katılmış ve 1904'de, 12 yıl kürek cezasına çarptırılmıştı.

1905'de, genel aftan yararlanarak hapishaneden çıktı. Ancak "Çita Cumhuriyeti"** hareketine katıldığı için Meller - Zakomelski*** tarafından yakalandı ve General

---

* Romanov Olayı : Rusya'nın Kuzeydoğusunda bulunan Yakutistan bölgesindeki siyasi tutuklular, 1904 yılında kendilerine insanlık dışı muameleler yapıldığı gerekçesiyle ayaklandılar. 18 Şubatta Romanov adındaki bir yakutun evine sığındılar. Hükümet kuvvetlerinin açtığı ateş sonucunda Matlakhov adındaki bir tutuklu öldürüldü, üç tutuklu da yaralandı. Askerlerden de iki kişi öldürüldü. 7 Mart'ta «Romanovcular» yakalandı. Bu ayaklanmaya katılanlar Yakutistan mahkemesinde yargılandı. Ayaklanan 55 kişiden hepsi, 12 yıl kürek cezasına çarptırıldı. N.K.

** Çita veya Trans — Baykal Cumhuriyeti : 1905 yılı sonlarında demir yolu işçileri Çita'da ayaklanarak yönetimi ele geçirdiler. Bu işçilere, Rus — Japon savaşına katıldıktan sonra Mançurya'dan dönen askerler de yardım etti. General Rennenkampf kumandasında bir birlik, 21 Ocak'da Çita'ya gelerek bu ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırdı. N.K.

*** General Meller — Zakomelski : 1905 _ 1906 yılları arasında Baltık ve Sibirya bölgelerinde meydana gelen ayaklanmaları bastırmakla görevli bir örgütün başkanı. N.K.

Rennenkampf'a teslim edildi. Ölüm cezasına çarptırıldı ve ayaklananların ölüm mangaları tarafından tren yolu boyunca nasıl kurşuna dizildiğini görmesi için trenle kısa bir geziye çıkarıldı. Ancak bu cezası daha sonra ömür boyu hapse çevrildi. 1906 yılında Nerçinski'deki hapishaneden Japonya'ya kaçmayı başardı. Japonya'dan Avusturalya'ya gitti ve burada çok çetin günler geçirdi. Bir süre orman işçisi olarak çalıştı ve soğuk algınlığına yakalanarak, kulakları işitmez oldu. Sağlığı ciddi şekilde bozulmuştu. Büyük güçlüklerden sonra, nihayet Paris'e gelmeyi başardı.

Geçirdiği bu güç yaşam, ölümüne neden oldu. 1910 sonbaharında Paris'e geldikten sonra İlyiç'le birlikte hastahaneye onu görmeye gittik. Korkunç başağrılarından ızdırap çekiyordu. Ekaterina Okulova, küçük kızı İrina ile onu ziyarete geldi. Kurnatovski, yarı yarıya sağır olduğu için söylenenleri işitmiyordu ve bu nedenle İrina, konuşulanları küçük elleri ile kâğıda yazarak ona veriyordu. Sonraları Kurnatovski'nin sağlığı biraz düzeldi ve uzlaştırıcılar gibi düşünmeye, onların doğrultusunda konuşmaya başladı. Bu nedenle, aramızdaki arkadaşlık biraz soğudu. Hepimiz sinirliydik. 1911 sonbaharında onu bir kez daha görmeye gittim. Montparnasse Bulvarında bir evin küçük bir odasında kalıyordu. Ona, yayınladığımız gazetelerden bazılarını götürdüm ve Longjumeau'daki Okuldan söz ettim. Uzun uzun ve dostça konuştuk. Merkez Komitesi'nin benimsediği çizgiyi tamamiyle kabullendi. Bu davranışı İlyiç'i çok sevindirdi ve onu sık sık ziyaret etti. Krakovi'ye gitmek üzere hazırlık yaparken o da bizi seyrediyordu ve annemin neşeli bir şekilde hazırlandığını görünce, "Bazı insanların hâlâ gücü var," dedi. Krakovi'ye vardıktan hemen sonra, 1912 sonbaharında, Kurnatovski öldü.

Evimizi, içindeki eşyalarla birlikte bir Polonyalıya,

Krakovi'li bir papaza bıraktık. Bu adam İlyiç'e sık sık ev işleri ile ilgili sorular soruyordu: "Kaz etinin fiyatı ne kadar?", "Dana eti kaça?" gibi. İlyiç ne cevap vereceğini şaşırmıştı. "Kaz eti mi?" "Dana eti mi?" diye geveleyip duruyordu. Ev işlerine ilişkin bilgisi çok azdı ve bu konuda ben de adama yardımcı olamıyordum. Çünkü Paris'de kaldığımız sürece kaz veya dana etini hiç yememiştik. Eğer at etinin veya marulun fiyatını sorsaydı, cevap verebilirdim ama o da bu yiyeceklerle ilgilenmiyordu.

Paris'deki arkadaşlarımız, o sıralarda, Rusya'ya dönmek için büyük bir özlem içindeydiler. İnessa, Safarov ve diğerleri Rusya'ya gitmek için hazırlanıyorlardı. Biz ise şimdilik Rusya'ya bir az daha yaklaşmayı kararlaştırmıştık.

3. — Krakovi (1912 — 1914)

Krakovi'deki siyasal sürgün yaşantısı, Paris veya İsviçre'de olduğundan farklıydı. Gerçekte bu yaşantı, yarı sürgün sayılabilirdi. Kısaca söylemek gerekirse, Krakovi'de bulunduğumuz sürece, bizi en çok ilgilendiren şey Rusyadaki çalışmalardı. Rusya ile olan ilişkiler hemen kurulmuştu. İki veya üç günde bir Petersburg'dan gazeteler geliyordu. O sıralarda *Paravda* Rusya'da basılıyordu. "Ve Rusya'da *devrimci* bir şahlanış var, başka türlü bir şahlanış değil, tamamen devrimci bir şahlanış," Vladimir İlyiç, Gorki'ye yazdığı mektupta bunları söylüyor ve şöyle devam ediyordu: "Bazı aptalların kötü bir dille karşı çıktıkları Konferans (Ocak ayında yapılan) sayesindedir ki nihayet günlük bir gazeteyi, *Pravda*'yı, yayınlamayı başardık." *(Eserleri*, Cilt 35, s. 26) *Pravda* ile çok yakın ilişkiler kurmuştuk. İlyiç hemen her gün *Pravda* için makale yazıyor, mektuplar gönde-

riyor, gazetenin yaptığı çalışmaları izliyor ve gazeteye makale gönderecekleri bulmaya çalışıyordu. Yazı yazması için Gorki'ye ısrar ediyordu. Zinoviev ve Lilina da gazeteye muntazam bir şekilde makale gönderiyorlardı ve Lilina, ayrıca, gazete için yabancı kaynaklı ilginç yazılar buluyordu. Paris'den veya İsviçre'den böyle muntazam bir işbirliği sağlanması düşünülemezdi. Kısa bir süre içinde Rusya'daki yoldaşlarla haberleşmeye başladık. Krakovi'li yoldaşlar, bu işin gizlilik içinde nasıl yapılacağını bize öğrettiler. Önemli olan, mektuplara yapıştırılacak pulların, yabancı ülkeye ait olmamasıydı. Böyle bir mektup, Rus polisinin hemen dikkatini çekiyordu. Krakovi'de kurulan pazara gelen Rus köylü kadınlarına mektupları az bir para karşılığında veriyor ve onlar da mektupları Rusya'dan postalıyorlardı.

Rusya'dan gelip Krakovi'ye yerleşen yaklaşık 4 bin Polonyalı göçmen vardı.

Krakovi'ye geldikten sonra Polonyalı siyasi bir mülteci olan yoldaş Bogocki ile tanıştık. Bizimle çok yakından ilgilendi, ev işlerimiz ve gizli olarak yürüttüğümüz çalışmalarda yardımcı oldu. Bize *polupaska*'nın (yerli halkın sınırdan geçmek için kulandığı özel izin belgesi) nasıl kulanılacağını öğretti. Bu *polupaska*'lar çok az bir para karşılığında veriliyordu ve en önemlisi, polisden kaçan yoldaşların sınırdan girip çıkmalarını son derece kolaylaştırıyordu. *Polupaska*'ların yardımıyla bir çok yoldaş, sınırı geçti. Varvara Yakovlena da bunlardan biriydi. Vereme yakalandığı için Sibirya'raki sürgünden kaçmış, tedavi edilmek ve Almanya'daki kardeşini görmek için yurtdışına çıkmıştı. Çalışmalara katılmak ve haberleşme işlerini düzenlemek için Rusya'ya geri dönerken Krakovi'ye geldi. Sınırı rahatlıkla geçti. Ancak daha sonradan öğrendim ki, sınırı geçerken, taşıdığı büyük bir bavul nedeniyle jandarmaların dikkatini çekmiş.

Biletinin üzerinde yazılı olan yere gidip gitmediğini öğrenmek istemişler. Bunun üzerine otobüs şoförü Varvara'yı uyarmış ve bir miktar ücret karşılığında biletini değiştirmiş. Böylece başka bir terslik olmadan yolculuğuna devam etmiş. Bir seferinde Stalin'i *polupasko* ile Rusya'ya gönderdik. Önemli olan, geçiş izni olanlarm adı sınırda okunduğu zaman, Polonya lisanı ile düzgün bir şekilde *jestem*, "burada", diyebilmekti. Yoldaşlarımıza, bu küçük hileyi öğretmeye çalıştığımızı hatırlıyorum. Sınırı bu şekilde yasa dışı yöntemle geçmeyi, kısa sürede mükemmel olarak yürütmeye başlamıştık. O günlerde sınıra yakın bir şehir olan Lubin'de oturan Krilenko aracılığı ile Rusya'da gizli görüşmeler düzenliyorduk. Yasa dışı yayınları sınırdan geçirmek için de aynı yöntemi uyguluyorduk. Krakovi polisi bize zorluk çıkarmıyor ve mektuplarımızı açmıyordu. Başka bir deyişle, Rus polisi ile işbirliği yapmıyordu. Bu yönden güvence içindeydik. Bir gün Şumkin adında Moskovalı bir işçi bizi görmeye geldi. Rusya'ya bazı yayınlar götürmek istiyordu ve bu yayınları gizlice taşımak amacıyla özel bir palto yaptırmıştı. Tam anlamıyla, bu tür gizli işler için yaratılmış bir adamdı. Sokakta yürürken kasketini gözlerinin üzerine kadar düşürürdü. Onunla birlikte bir toplantıya gittik. Ancak yolda bizimle birlikte yürümedi, dikkati çekmemek için belirli bir uzaklıktan bizi takip ediyordu. Bu işi o kadar abartarak yaptı ki, davranışları Krakovi polisinin dikkatinden kaçmadı. Ertesi gün bir polis memuru bizimle görüşerek, bu adamı tanıyıp tanımadığımızı ve ona kefil olup olamıyacağımızı sordu. Olabileceğimizi söyledik. Şumkin'i, yayınları sınırdan geçirme düşüncesinden vazgeçirmeye çalıştıysak da bu konuda direndi ve bu işi tehlikesiz bir şekilde başardı.

Krakovi'ye yazın gelmiştik ve Bagocki, kentin dışındaki Zweizynce mahallesinde kalmamızı önerdi. Zinoviev

lerin kaldığı evin bazı odalarını kiraladık. Bu mahallenin sokakları korkunç derecede çamurluydu. Ancak sularında iyi bir banyo yapabileceğimiz Vistül nehri, oldukça yakındaydı. Beş kilometre ötede de İlyiç'le birlikte bisikletlere binerek gittiğimiz güzel bir orman, Las Wolski ormanı vardı. Sonbaharda Bagocki ve Zinoviev'lerle birlikte kentin başka bir kısmına, yeni kurulan bir mahallesine taşındık.

İlyiç, Krakovi'yi çok sevdi. Ona Rusya'yı hatırlatıyordu. Yeni bir çevre ve mültecilerin gevezeliklerinden uzak kalmak, sinirlerini yatıştırmıştı. İlyiç, işçileriyle, fakirleriyle Krakovi halkının günlük yaşantısını yakından inceliyordu. Krakovi'yi ben de sevmiştim. İki yaşından beş yaşına kadar bu ülkede yaşamış ve bu yıllar, bende bazı anılar bırakmıştı. Evlerin avlusundaki taraçalar hoşuma gidiyordu. Bana Polonyalı ve Yahudi çocuklar ile bu taraçaların basamaklarında oynadığımız günleri hatırlatıyordu. Kestirilmiş süt ve patates satılan küçük bahçeleri, *ogrodkileri,* seviyordum. Annem de gençlik yıllarını hatırlıyordu. İlyiç ise, nihayet Paris'den kaçabildiği için mutluydu. Neşeli şakalar yapıyor ve kestirilmiş süt ile Polonya *mocna starkasını* (kuvvetli bir içki) öğüyordu.

Lilina, Polonya dilini hepimizden daha iyi konuşuyordu. Çocukluk yıllarında ben de bir parça öğrenmiş, daha sonra Sibirya'da ve Ufa'da bu dili öğrenmek için çalışmıştım ve şimdi ev işleri nedeniyle bu dilden yararlanmak zorundaydım. Burada ev işleri, Paris'dekinden daha güçtü. Gazyağı yoktu ve bu nedenle mutfakta odun ateşinden yararlanıyorduk. Paris'de olduğu gibi burada da bir kasaptan kemiksiz et almak istedim. Kasap yüzüme baktı ve "Ulu tanrı sığırları kemikli yaratmış. Ben sana nasıl kemiksiz et satabilirim?" dedi. Pazartesi gününün ekmeğini bir gün önceden satın almamız gerekiyordu. Çünkü Pazar geceleri içki içen fırıncılar, ertesi gün de

bu içkinin etkisinden kurtulamadıkları için Pazartesi günü bütün fırınlar kapalı oluyordu. Alış verişe çıkan bir kişinin, nasıl pazarlık edileceğini öğrenmesi gerekiyordu. Polonyalılara ve Yahudilere ait dükkânlar vardı. Yahudilere ait dükkânlarda hemen herşeyi yarı fiyatına alabilirdiniz. Ancak çekişe çekişe pazarlık etmeniz, dükkândan çıkıyormuş gibi yapıp tekrar geri dönmeniz ve buna benzer şeyler yapmanız gerekiyordu. Büyük bir zaman israfıydı.

Yahudiler, şehrin ayrı bir bölgesinde oturuyorlardı ve giysileri değişikti. Bir hastahanenin bekleme salonunda oturup, doktorun gelmesini beklerken, oradaki hastaların, bir Yahudi çocuğunun bir Polonyalı çocuğa benzeyip benzemediğini ciddi bir şekilde tartıştıklarını duyardınız. Ve orada oturan küçük bir Yahudi çocuğu da bütün bu konuşmaları dinlerdi. Krakovi'deki Katolik rahiplerin gücü sınırsızdı. Rahipleri, yangında evlerini kaybedenleri, ihtiyar kadınları, öksüz ve yetimleri teselli eder; manastırda görevli rahipler, hizmetçi kadınlara iş bulur, onların hakkını korurlardı; ve bu cahil halkın en çok hoşlandığı eğlence, sadece kilise ayinleriydi. Galiçya'da feodal alışkanlıklar hâlâ devam ediyor ve Katolik kilisesi bunları canlı tutuyordu. Örneğin, zengin bir kadın pazara gidip hizmetçi kiralıyabiliyordu. Kendilerini hizmetçi olarak kiralatmak amacıyla pazara gelen bir düzine köylü kadın, zengin kadının çevresinde dolanıp, onun elini öperdi. Her yerde bahşiş veriliyordu. Bir marangoz veya araba sürücüsü, bahşiş alabilmek için diz çöker ve toprağa kapanırdı. Fakat kitleler arasında efendilere karşı güçlü bir nefret yaşıyordu. Küçük çocuklarını baktırmak için Zinoviev'lerin kiraladıkları kadın, her sabah kiliseye giderdi ve tuttuğu oruç ve yaptığı ibadetler nedeniyle sararıp solmuştu. Buna rağmen bir gün konuşurken bana, efendilerden ne kadar nefret ettiğini acıklı bir

şekilde hikaye etti. Daha önce bir memur karısının üç yıl hizmetçiliğini yapmış. Soylu ailelerin kadınları gibi o da sabahları saat 11'e kadar uyur, sabah kahvesini yatakta içer, giysilerini hizmetçinin yardımı ile giyer ve çoraplarını ona çektirirmiş. Aşırı derecede dindar olan bu çocuk bakıcısı, eğer bir ayaklanma olursa eline dirgeni alıp ilk önce soyluların üzerine yürüyeceğini söyledi. Yoksulluk ve köylülerin ezilmişliği, fakirliği her tarafta açıkca görülüyordu ve Rusya'da olduğundan daha kötüydü.

Vladimir İlyiç Karakovi'de, Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Parti delegesi olarak İkinci Kongreye, daha sonra Stokholm ve Londra Kongrelerine katılan Ganiecki ile görüştü. Ganiecki, Polonya Sosyal Demokrat Partisi Merkez Yönetim Kurulu (Merkez Komitesi) tarafından delege olarak seçilmişti. Vladimir İlyiç, Polonya Sosyal Demokratları arasındaki bölünmelere ilişkin ayrıntıları, Ganiecki ve diğer Polonyalı yoldaşlardan öğrendi; Parti'nin Merkez Yönetim Kurulu, Varşova örgütü tarafından desteklenen Varşova Komitesine karşı bir kampanya açmış. Varşova Komitesi, Merkez Yönetim Kurulunun ilkelere bağlı bir politika izlemesini ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin parti içi sorunlarına karşı daha kesin bir tavır takınmasını istiyormuş. Merkez Yönetim Kurulu, Varşova Komitesini dağıtarak bu örgütün gizli polisle işbirliği halinde olduğuna ilişkin söylentiler yaymaya başlamış. Vladimir İlyiç, Varşova Komitesini (Bunlara Rozlamowci deniliyordu) destekledi. Onları savunmak için bir makale yazdı ve Uluslararası Sosyalist Büro'ya bir protesto mektubu gönderdi. Varşova Komitesi, Varşova'daki kitlelerle ve işçilerin çalıştığı sanayi merkezleriyle (Lodz ve diğerleri) yakın bir ilişki kurmuştu. Vladimir İlyiç, Varşova Komitesinin Parti dışı sorunlar nedeniyle Merkez Yönetim Kuruluna karşı çıktığına inanmıyordu. Bu savaş, o sıralarda çok

şiddetli olan Parti içi çatışmalardan ileri geliyordu. Bu nedenle Vladimir İlyiç, tarafsız olamazdı. Ancak Rusya ile ilgili sorunlar, yine en çok dikkatini çeken konulardı.

Lenin'in yakın yoldaşlarından Safarov ve İnessa, seçim kanpanyasıyla ilgili hazırlıklar yapmak üzere Paris'den Petersburg'a gittiler. Yolculukları sırasında, başkalarına ait pasaportlar kullandılar. İnessa, Rusya'ya giderken Krakovi'de bize uğradı. Biz o sırada Zwiezynce mahallesinde kalıyorduk. İki gün bizde kaldı ve yapacağı çalışmaları ayrıntılı bir şekilde konuştuk. Kendisine, ilişki kuracağı kimselerin adreslerini verdik. İlyiç'le birlikte, çalışma planının tümü üzerinde tartıştılar. İnessa, yolculuğu sırasında Galiçya sınırının yakınındaki Lublin'de oturan Krilenko'ya uğrayacak ve Krakovi'ye gelen yoldaşların sınırı geçebilmelerini sağlamak amacıyla, onunla hazırlıklar yapacaktı. İnessa ve Safarov, Petersburg'da işlerin nasıl gittiği konusunda ayrıntılı raporlar gönderdiler. Gerekli ilişkileri kurduktan sonra, işçileri, Prag Konferansında alınan kararlardan haberdar etmişler ve onlarla Parti'nin çözümlemek zorunda olduğu sorunlar üzerinde tartışmışlar. Çalışma merkezlerini Petersburg'un Narva bölgesinde kurmuşlar. Parti'nin Petersburg komitesini yeniden düzenlemişler ve bu Komite, sonradan İnessa, Safarov, Shotman, Rahja ve Pravdin'den oluşan Kuzey Bölge Bürosu haline getirilmiş. Petersburg'da Likidatörlere karşı şiddetli bir mücadele varmış. Kuzey Bölge Bürosu, bir demiryolu işçisi olan Bolşevik Badayev'in Petersburg'dan milletvekili olarak seçilmesi için hazırlıklar yapıyormuş. Likidatörler, Petersburglu işçi kitleleri arasındaki etkisini yitiriyormuş. İşçi kitleleri Likidatörlerin devrimci mücadele için çalışacakları yerde, reformcu bir yol ve liberal işçi politikası izlediklerini anlamış. Likidatörlere karşı kesin bir mücadele yapılması gerekiyordu. *Pravda,* Likidatörlere karşı yazdığı ma-

kaleleri yayınlamamaya başlayınca Vladimir İlyiç'in canı çok sıkıldı. *Pravda*'ya öfkeli bir dille yazılmış mektuplar gönderdi. Ancak, bir süre sonra *Pravda*, yavaş yavaş bu mücadeleye katıldı.

Petersbug'daki ön seçimler 16 Eylül Pazar günü yapılacaktı. Seçimler için polis de hazırlık yapıyordu. Ayın 14'ünde İnessa ve Safarov tutuklandı. Ancak polis, sürgünden kaçarak ayın 12'sinde Petersburg'a gelen Stalin'den haberdar değildi. Ön seçimler çok başarılı geçti. Sağ kanadın hiç bir aday adayı kazanamadı. Bütün toplantılarda, politik nitelikteki kararlar kabul edildi.

Ekim ayında bütün dikkatler, seçimlere çevrilmişti. Bazı bölgelerdeki işçi kitleleri öteden beri, seçimlere yeteri kadar ilgi duymazlar, bu işi önemsemezlerdi. Onların seçimlere olan ilgisini arttırmak için geniş bir kampanya gerekliydi. Bununla birlikte işçiler, her yerde Sosyal Demokratlar için oy kullandılar. Seçim sonuçları, büyük sanayi merkezlerinde Bolşevikler için bir zafer oldu. İşçi sınıfı üzerinde büyük etkisi olan Partili işçi adaylar seçimi kazanmıştı. Duma'ya; Bolşevikler 6, Menşevikler de 7 milletvekili soktu. Ancak 6 Bolşevik Milletvekil, bir milyon işçiyi temsil ediyordu, oysa 7 Menşevik milletvekilinin temsil ettiği işçi sayısı 250 binden daha azdı. Bundan da önemlisi, Bolşevikler bu işin başlangıcında, daha iyi örgütlendiklerini ve desteklendiklerini ortaya koymuşlardı. Duma, 18 Ekim'de işçilerin yaptıkları grevler ve gösterilerle açıldı. Parti içi ilişkiler kopma noktasına geldiği halde, Bolşevik ve Menşevik Milletvekilleri Duma'da birlikte çalışmak zorundaydılar.

Ocak ayında yapılan Prag Konferansı Bolşevik güçlerin örgütlenmesi konusunda önemli bir rol oynadı.

Troçki tarafından Parti Konferansı adı altında düzenlenen diğer bir konferans, 1912 Ağustos sonunda Viyana'da toplandı. Konferans konusunun, bütün Sosyal De-

mokrat güçleri birleştirmek olduğu açıklandı ama bu açıklamada bazı gerçekler; Likidatörlerin ve Bolşeviklerin hangi noktalarda birbirlerinden ne derece ayrıldıkları, Likidatörlerin davranışlarının Parti çizgisine tamamen ters düştüğü, gerçekleri es geçilmişti. Konferansa *Vperiodcular* da çağırılmıştı. Konferansın bölücü nitelikler taşıyacağını önceden söylemek olanaklıydı. Sadece Merkez Komitesi çevresinde toplanan Bolşevik grubu değil, fakat aynı zamanda Menşevik Plehanovcular ve Plehanov'un gazetesi *Za Patiu* (Parti İçin, Yurtdışında basılıyordu) çevresinde toplanan Bolşevik uzlaştırıcılar da bu konferansa katılmayı reddettiler. Polonyalılar da katılmadılar ve *Vperiod* grubu tarafından gönderilen Aleksinski, konferansın tek taraflı olduğunu açıkladı. Konferansa katılan delegelerin çoğunluğu(yurt dışında yaşıyanlardı. İki Kafkasyalı delege, Kafkasya Bölge Bürosunu temsil etmek üzere gönderilmişlerdi. Genellikle bütün delegeler, küçük gruplar tarafından seçilmişti. Konferansta alınan kararlar, Likidatörlüğün özelliklerini yansıtıyordu. Demokratik Cumhuriyet sloganı, konferansın seçim platformundan tamamen çıkarılıp bir kenara atılmıştı. "Toprak sahiplerinin mallarına zorla el koyma" sloganı, yerini, "Üçüncü Duma'nın Tarım Reformu Kanunu" sloganına bırakmıştı.

Konferansın önde gelen konuşmacılarından Boris Goldman (Gorev), eski Partinin artık yaşamadığını ve bu konferansın yeni Partinin "Açılış Töreni" olması gerektiğini bildirdi. Boris'in bu sözlerine Aleksinski dahi karşı çıktı. Birleştirme adı altında yapılan Konferans veya başka bir deyişle Ağustos Birliği, Merkez Komitesi'ne karşıydı ve Prag Konferansında alınan kararları gözden düşürmeye çalışıyordu. "Bütün sosyal demokrat güçlerin birleştirilmesi" maskesi altında, Bolşeviklere karşı bir birliğin kurulmasını öngörüyordu.

Bu arada Rusya'daki işçi hareketleri güçleniyordu. Seçimler, bunun bir kanıtı oldu.

İkinci Duma milletvekillerinden Muranov, seçimlerden hemen sonra bizi ziyarete geldi. Sınırdan kaçak olarak geçmişti. İlyiç bu işe şaşırdı. Muranov'a "Eğer yakalansaydın ne büyük bir skandal olurdu. Duma milletvekili olarak dokunulmazlığın var ve serbestçe yolculuk etmeni engelliyen hiç birşey yok. Kaçak olarak gelmen, büyük bir skandala yol açabilirdi," dedi. Muranov, Krakovideki seçimlerle ilgili bir çok ilginç şeyler anlattı; karısının çarşıya giderek nasıl seçim bildirisi dağıttığını ve buna benzer şeyler. Gizli işleri çevirmekte çok yetenekliydi, Duma üyesi olması nedeniyle kendisine tanınan ayrıcalıklar ona viz geliyordu. İlyiç Duma'da ne gibi çalışmalar yapacağını ona anlattı ve en kısa sürede Rusya'ya dönmesi için ısrar etti. Bundan böyle Duma üyeleri bizi bir kaçak gibi ziyaret etmemeliydiler.

Duma milletvekilleri ile ilk konferans Aralık sonu ile Ocak başı arasında yapıldı.

Konferans için ilk gelen, Malinovski'ydi. Çok heyecanlıydı ve ilk gördüğümde onu pek beğenmedim. Gözlerini ve aşırı ölçüde rahat davranışlarını sevmemiştim. Ancak yaptığımız ilk konuşmadan sonra bu düşüncelerim değişti. Daha sonra Duma milletvekillerinden Petrovski ile Badayev geldi. Duma'da ve kitleler arasında yaptıkları bir aylık çalışmaları anlattılar. Badeyev'in kapının önünde durup, şapkasını sallıyarak, "Biliyor musunuz son bir kaç yılda kitleler çok gelişmiş", dediğini, bugün de duyar gibiyim. Malinovski, insanın üzerinde çok bilgili ve etkili bir üye izlenimi bırakıyordu. Badayev ve Petrovski ise bir bakıma utangaç oldukları halde, kendilerine gerçekten güvenilebilecek proleterlerdi. Bu konferansta bir çalışma planı hazırlandı; Duma'da yapılacak konuşmaların niteliği, kitleler arasında sürdürülecek ça-

lışmaların niteliği ve bu çalışmalarla sıkı sıkıya bağlı olan Partinin yapacağı yasa dışı çalışma sorunları tartışıldı. *Pravda*'nın çalışmalarını izleme görevi Badeyev'e verildi. Duma milletvekilleri ile birlikte bizi ziyarete gelen Medvedev, broşürlerin basılması konusunda bilgi verdi. İlyiç çok memnundu. 1 Ocak 1913'de Gorki'ye gönderdiği mektupta, "Malinovski, Petrovski ve Badayev sana en içten sevgi ve selamlarını gönderiyor," diyor ve şöyle devam ediyordu: "Krakovi'deki merkez, yararlı olduğunu ortaya koydu. Krakovi'ye gelmemizin bir işe yaradığı anlaşıldı (devrimci dava açısından)" (*Eserleri*, Cilt 35, s. 42 - 43)

Sonbaharda "Büyük Devletlerin" Balkan ülkelerinin iç işlerine karışması ile savaş bulutları toplanmayı başladı. Uluslararası Sosyalist Büro, her yerde toplantılar düzenliyordu. Bu toplantılardan biri de Krakovi de yapıldı. Ancak bu toplantının niteliği biraz daha değişikti. Savaşı protesto yerine, daha çok Rusya'ya karşı kitlelerin nefretini ortaya koyan bir toplantıydı bu.

Uluslararası Sosyalist Büro, Sosyalist Enternasyonali 11 - 12 Kasım tarihlerinde Basle'de acele bir kongreye çağırdı. Basle'deki Kongrede, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi, Kamanev tarafından temsil edildi.

Kautski'nin *Neue Zeit*'e yazdığı ve savaşı protesto etmek amacıyla işçileri silahlı ayaklanmaya ve grevlere teşvik etmenin yanlış olacağını öne sürdüğü son derece oportünist bir makale, Vladimir İlyiç'i sinirlendirdi. Vladimir İlyiç, 1905 devrimi sırasında düzenlenen grevlerin rolü üzerinde daha önceleri çok yazı yazmıştı. Kautski'nin makalesinden sonra bir kaç yazı daha yazarak bu konuyu biraz deşti. İşçi sınıfı tarafından yapılacak her çeşit eyleme olduğu gibi, grevlere de son derece önem veriyordu.

Savaş sorunu, Basle Kongresinden 5 yıl önce, 1907 yılında Stuttgart Kongresinde tartışılmış ve konu, devrimci Marksizm açısından ele alınmıştı. Geçen 5 yıl içinde, oportünizm, büyük yol katetmişti. Kautski'nin makalesi, bunun çarpıcı bir örneği idi. Buna rağmen Basle Kongresi, savaşa karşı çıkan bir bildiriyi oybirliği ile kabul etti ve büyük bir gösteri düzenlendi. İkinci Enternesyonal'in, oportünizm tarafından ne denli yıpratıldığı 1914'e dek ortaya çıkmadı.

Krakovi'de kaldığımız sürece — Emperyalist savaştan önce hızla ilerliyen yıllarda — Vladimir İlyiç zamanının büyük bir kısmını uluslararası sorunlar üzerinde yaptığı çalışmalara ayırdı. Gençliğinden beri her çeşit uluslararası baskıdan nefret ederdi. Marx'ın "Bir ulus için en büyük talihsizlik, diğer bir ulusu boyunduruğu altına almaktır," sözü, ona daha yakın ve anlaşılabilir geliyordu.

Yaklaşan savaşla birlikte, burjuvaların ulusal hisleri de kabarıyordu. Burjuvalar, mümkün olan her yönden ulusal nefret ve öfke hisleri yaratmağa çalışıyorlardı. Yaklaşan savaş, zayıf ulusların ezilmesi ve bağımsızlıklarına son verilmesi demekti. Fakat savaş, - İlyiç bundan hiç şüphe etmiyordu - kaçınılmaz bir şekilde ayaklanmaya dönüşecekti; ezilen uluslar bağımsızlıkları için savaşacaklardı. Bu onların hakkıydı. 1896 yılında Londra'da toplanan Uluslararası Sosyalist Kongre, bu hakkı onaylamıştı. Yaklaşan bu savaş günlerinde, (1912 yılı sonları ve 1913 yılı başları) ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını hiçe sayma, Vladimir İlyiç'in öfkesini arttırmıştı. Ağustos Birliği, bu noktayı gerektiği gibi değerlendirmek ve aydınlatmak şöyle dursun, Parti programında ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkına ilişkin hükme uygun düştüğü gerekçesiyle, tartışmaları 1903 yılında yapılan İkinti Parti Kongresine kadar uzanan ve

o zaman reddedilen kültürel ve ulusal özerklik* le ilgili bir karar da almıştı. Bu, ulusçuluk sorununu toplumsal düzeyde ele almamak ve bir ülkenin kültürü, onun siyasal sistemi ile sıkı sıkıya bağlı değilmiş gibi, mücadeleyi yalnızca kültürle sınırlamaktı. İlyiç bunu, en aşırı noktalara varan oportünizm olarak kabul ediyordu. Ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı konusunda esas tartışmalar, Polonyalılar tarafından sürdürülüyordu. Bunlar, ki aralarında Rosa Luxemburg ve *Rozlamovistler* de vardı, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkının zorunlu olarak ayrı devletler kurulması anlamına gelmediğini öne sürüyorlardı. İlyiç, Polonyalıların bu konuda neden tedirgin olduklarını anlıyordu. Polonya halkı, Çarlık rejiminden nefret ediyordu. Bunu Krakovi'de hergün görmek mümkündü. Adamın biri, Polonya'daki ayaklanma sırasında babasının nasıl güç günler geçirdiğini, darağacından nasıl kıl payı kurtulduğunu anlatır, diğer biri ise Çarlık kuvvetlerinin mezarlıklara domuz sokarak dostlarının ve sevdiklerini mazarlarına nasıl saygısızlık edildiğinden vs. vs. yakınırdı. Rus Çarlığı, bu insanları sadece ezmekle kalmamış fakat aynı zamanda onlarla alay etmiş ve aşağılamıştı.

Savaş belirtileri ufukta yükseliyor ve bunun yanı sıra sadece Kara - Yüzler'in ulusçuluğu, sadece güçlü devletlerdeki burjuvaların şövenizmi yükselmekle kalmıyor fakat aynı zamanda ezilen ulusların özgürlük umutları da yükseliyordu. Polonya Sosyalist Partisi'nin Polonya'nın bağımsızlığına ilişkin hayalleri, giderek güçleniyordu. Polonya Sosyalist Partisi -tamamen küçük burjuvalardan oluşan bir partiydi- içindeki bölünmelerin büyü-

* Kültür ve ulusal özerkliğin zorunluğu olduğu ilk kez 1905'de Bund tarafından ortaya atılmış ve şu şekilde formüle edilmiştir: Kültürle ilgili bütün konular (eğitim vs.) devletin ve mahalli idarelerin denetimi altından çıkarılmalı ve yönetimi, bütün üyelerin evrensel eşitlik ve gizli oy esaslarına göre seçilen bir kuruluşa verilmeliydi. N.K.

mesi, Polonyalı Sosyal Demokratlar arasında kuşku uyandırıyordu. Bu nedenle Polonyalı Sosyal Demokratlar, Polonya'nın Rusya'dan ayrılmasına karşı çıkıyordu. İlyiç, Polonya Sosyal Demokrat Partisi üyeleriyle tanıştı, bu Partinin önde gelen üyelerinden İodko ile bir kaç görüşme yaptı, Daszynski'nin anlattıklarını dinledi. Bu nedenle İlyiç, Polanyalıların neden kuşkulandıklarını değerlendirebiliyordu. "Ancak, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı sorununu sadece Polonyalıların görüş açısından ele alamayız," diyordu.

Daha İkinci Parti Kongresi sırasında başlıyan ulusçuluk sorunu tartışmaları, savaş öncesi 1913 - 1914'lerde yeniden alevlendi ve emperyalist savaşın en şiddetli yılları olan 1916'ya dek sürdü. Bu tartışmalarda İlyiç, ön plandaydı. Sorunu can alıcı noktasından ele alıyordu. Tartışmalar yararlı oluyordu. Parti'nin, Sovyet Devletindeki ulusçuluk sorununa doğru bir çözüm yolu bulmasına ve bütün ulusların eşit olacağı, hiç bir ulusun haklarının kısıtlanmıyacağı bir Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulmasına büyük katkısı oldu. Ülkemizde daha önce dayanılmaz bir baskı altında yaşıyan ulusların, kültürel yönden hızlı bir gelişme içinde olduklarını görüyoruz. Bugün Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sınırları içindeki ulusların giderek daha da yakınlaştıklarını görüyoruz. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğindeki sayısız ulus, sosyalist düzenin ortak temelleri üzerinde birleşiyorlar.

Krakovi'de kaldığımız sürece İlyiç'in ulusçuluk sorunu ile uğraşıp diğer bazı sorunları, örneğin her zaman büyük önem verdiği köylü sorunlarını unuttuğunu sanmak yanlış olur. Bu süre içinde İlyiç, köylü sorunları ile ilgili olarak 40'dan fazla makale yazdı. Duma milletvekillerinden Şagov'a *İşbaşındaki Hükümetlerin Genel Tarım Politikası Sorunu Üzerine* başlıklı ayrıntılı

bir momerandum ile, yine Duma milletvekillerinden G.I. Petrovski'ye *Tarım Bakanlığının Değerlendirme Sorunu Üzerine* başlıklı bir yazı gönderdi. Amerikan kaynakları üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda büyük eseri, "Kapitalizmin Tarımsal Alandaki Gelişme Yasaları'na İlişkin Yeni Veriler" adlı kitabını yazmaya başladı. Amerika, istatistiki bilgilerin doğruluğu ve zenginliği ile ün yapmıştı. Bu eserinde İlyiç, Himmer'in (adı şimdi Sukhanov olan ve 1931'deki sabotaj davasına karışan kişi) görüşlerini çürütüyordu.

Vladimir İlyiç şunları yazıyordu:

"Bay Himmer, yabancı birisi değil, gelişi güzel yazılmış bir makalenin sıradan bir yazarı değil, fakat Rus ve Avrupa sosyal düşüncesinin en demokratik, aşırı soldaki burjuva akımını temsil eden en tanınmış iktisatçılardan biridir. Bu nedenledir ki, özellikle Bay Himmer'in görüşleri yaygınlaşabilir ve etkili olabilir nitekim, daha şimdi, nüfusun proletarya dışında kalan tabakaları arasında, belirli bir oranda, durum böyledir. Çünkü bunlar, o'nun kişisel görüşleri, kişisel yanılgıları değildir; bunlar, kapitalist toplum koşulları içinde aşınmış yolları izleyen resmi profesörler tarafından ve kendileri gibi milyonlarca insan arasında zeki olmalarıyla tanınan küçük çiftçiler tarafından hemen benimsenen, burjuvazinin sahte - özellikle, sosyalist bir anlatımla demokratlaştırılan, süslenen - ortak görüşleridir.

Bay Himmer tarafından savunulan, kapitalist toplumda tarımın kapitalist olmayan evrimi teorisi, özünde burjuva demokratlarının ve dünyanın her yerinde işçi hareketinde yer alan oportünistlerin, yani burjuva demokratlarının benimsedikleri teoridir." *(Eserleri,* Cilt 22 s. 6)

Krakovi'de yazmağa başladığı bu küçük kitabı 1915 yılında tamamladı ama kitap, 1917 yılına kadar basıla-

madı.

İlyiç sekiz yıl sonra, 1923'de hastayken Sukhanov'un devrim üzerine yazdığı notları gözden geçirdi ve bunlarla ilgili olarak Pravda'da yayınlanan bir makalesini bana dikte ettirdi. Makalede şöyle diyordu: "Çoğu kez zafer kazananların bizler olduğu konusunda bugün artık hiç bir şüphe olamaz." *(Eserleri,* Cilt 33, s. 439) Sukhanov bunu kavrayamamıştı. İlyiç şöyle devam ediyordu: "Son bir kaç gündür Sukhanov'un *Devrim Üzerine Notlar*'ını gözden geçiriyorum. İnsanın özellikle dikkatini çeken şey, İkinci Enternasyonal kahramanları gibi bütün küçük burjuva demokratlarımızın bilgiçlik taslamasıdır. Diğer bir gerçek de, hepsinin çok yüreksiz olmasıdır... göze çarpan şey, geçmişi aşağılık bir şekilde taklit etmeleridir.

"Hepsi Marksist olduklarını söylerler ama Marksizm anlayışları, bilgiçlik taslamaktan öte bir şey değildir. Marksizmin en önemli noktası olan devrimci diyalektiği hiç kavrıyamamışlardır... Bütün davranışları ile, burjuvalardan uzaklaşmaktan, onlarla olan bağlarını tamamen koparmaktan çekinen korkak reformistler olduklarını kanıtlamışlardır." (a.g.e., s. 436)

İlyiç daha sonra, emperyalist dünya savaşının ortaya çıkardığı koşullardan söz ediyor ve şöyle diyordu: "Bu savaş, Markx'ın kendisinden başkası olmayan bir 'Marksistin' 1856 yılında Prusya'da gerçekleşebileceğini umduğu, 'köylü savaşı' ile işçi sınıfı hareketi arasında tam bir beraberlik sağlamamıza yardımcı olacaktır." (a.g.e., s. 438)

O günlerden bu yana 8 yıl daha geçti. İlyiç artık aramızda değil. Sukhanov hâlâ Sosyalizmi kurmak için Ekim Devriminin hangi ortamı hazırladığını bilmiyor ve kapitalizmden arta kalan en son kökleri söküp atmamızı engelemeye çalışıyor; ülkemizde nasıl bir değişme ol-

duğunu göremiyor. Kollektif çiftliklerle devlet çiftlikleri birleştiriliyor, pulluklar bakir toprakları alt üst ediyor, sayısız küçük köylerin çiftle sürülmüş sınır çizgileri artık geçmişte kaldı, çalışma yöntemleri yeniden düzenleniyor ve tarımsal düzen bütün yönleriyle değişikliğe uğruyor.

Krakovi'de kaldığımız sürece yazdığı sayısız makalelerde İlyiç, toprak ağalığına dayanan tarımı ve köylülerin içinde bulunduğu durumu, çarpıcı bir biçimde ortaya koyarak önemli sorunları ele alıyor, çeşitli partilerin tarım politikalarını açıklıyor, hükümetlerin bu konuda aldığı tedbirlerin niteliğini anlatıyor ve yerleşme hareketleri, tarımda çalışanların ücretleri, toprakların alınıp satılması, köylerin birleştirilmesi gibi çok önemli sorunlara el atıyordu.

1912 yılı sonlarında devrimci işçi hareketlerinin yükselmesi ve bunda *Pravda*'nın oynadığı rol, herkes tarafından, hatta *Vperiorcularca* da açıkça biliniyordu.

Kasım 1912'de *Vperiodcuların* Paris grubundan Aleksinski, *Pravda*'nın yazı kuruluna işbirliği teklifinde bulundu. Aleksinski, *Pravda*'ya ve *Vperiodcuların* dergisi olan *Na Temi Dnya*'nın (Günün Konuları) 3 ncü sayısına bir kaç makale yazdı. Hatta çeşitli Bolşevik grupları arasındaki mücadeleye bir son verilmesi, Likidatörlere karşı savaşmak için bütün Bolşevikleri kapsıyacak bir birlik kurulması gerektiğini ısrarla savundu. *Pravda*'nın yazı kurulu, kendilerine makale gönderenler listesine, yalnızca Aleksinski'nin de dahil olduğu Paris grubu üyelerini değil, fakat Bogdanov'u da ekledi. İlyiç bütün bunları gazetelerden öğreniyordu. İlyiç'in özelliklerinden biri de temel konular üzerinde yapılan tartışmalarla, şahsi konular üzerinde yapılan gevezelikleri birbirinden ayırabilmesi ve davanın önemini herşeyin üzerinde tutabilmesiydi. Plehanov, kafasında yığınla kötü düşünceler ta-

şıyan bir insan olabilirdi ama devrimci dava, onunla işbirliğini gerektiriyorsa, İlyiç geriye çekilmezdi. Aleksinski de kendi başına mücadele ederek grup toplantıları düzenliyebilir, rezilce davranışlarda bulunabilirdi ancak büyük bir yüreklilikle *Pravda*'da çalışmanın, Likidatörlerle savaşmanın ve Parti'ye yararlı olmanın gerekliliğini kavrıyabildiği için İlyiç çok memnundu. Buna benzer bir düzine örnek sıralanabilirdi. İlyiç karşı saldırıya geçtiği zaman amansızca vurur ve kendi görüşlerini savunurdu fakat çözümlenmesi gereken yeni sorunlar ortaya çıktığında ve hasımları ile işbirliği yapılmasının mümkün olduğuna inandığında, dün hasmı olan kişinin, şimdi yoldaşı olurdu. Bunu yapmak içinde özel bir çaba harcamazdı. İlyiç'in üstünlüğü de burada ortaya çıkardı. Temel konular üzerinde büyük bir titizlik gösterdiği halde, akıl almıyacak ölçüde iyimserdi. Aldığı kararlarda ara sıra yanlışlık yapmasına karşın bu iyimserliği, bütün olarak, dava uğruna yaptığı mücadelede kendisine çok yararlı olurdu. Ancak temel konular üzerinde anlaşma olmadığı sürece, başarıya ulaşmanın mümkün olmayacağına inanırdı.

Gorki'ye yazdığı bir mektupta şöyle diyordu.

"Senin düşündüğün gibi eğer Machism, tanrı yüceliticiliği ve buna benzer şeyler artık geçmişte kaldıysa ve eğer *Vperiodcular* bize dönüyorsa, bütün bunlar gerçekse, bu konudaki sevincine bütün kalbimle katılmaya hazırım. Eğer bu gerçekten böyle olacaksa, eğer *Vperiodcular* bunu anlamış veya şimdi anlıyacaklarsa, bize döndükleri zaman bütün kalbimle senin sevincini paylaşacağım. Ancak şimdiye dek bu gerçekleşmediği ve bir temenniden ileri gitmediği için *'eğer'* kelimesinin altını çiziyorum..... Bogdanov, Bazarov, Wolski (yarı anarşist), Lunaçarski ve Aleksinski'nin 1908 - 1911 yıllarının acılı tecrübelerinden birşeyler öğrenip öğrenmediklerini bilmiyorum. Alesksinski'nin alaya aldığı ve diğerlerinin de önem-

semediği *Marksizmin,* düşündüklerinden daha ciddi ve derin bir şey olduğunu öğrenebildiler mi? Eğer öğrenememişlerse bana kızma, arkadaşlık başka şey, görev başka şey. Marksizme çamur atmak veya işçilerin Partisinin politikasını bulandırmak yolunda bir davranış olduğu takdirde, ölünceye kadar savaşacağız.

"Onlara doğrudan doğruya saldırmıyan *Pravda* aracılığı ile *Vperiodcuların* yavaş yavaş bize dönüş *yolu* bulduklarına çok *memnunum.* Ancak bu barışın sürekli olmasını istiyorsak, daha yavaş ve *dikkatli* hareket etmeliyiz. *Pravda*'ya da böyle yazdım. *Vperiodcularla* bizim aramızda birlik sağlanmasını istiyen arkadaşlar da, güçlerini bu işe yöneltmeli. *Vperiodcuların* Machism, Otzovicilik ve Tanrı yücelticiliğinden dikatli bir şekilde *ayrılmaları* bir çok yarar sağlıyabilir. (Tecrübeyle denenmiştir) En ufak bir dikkatsizlik ve Machizim, Otzovicilik ve buna benzer hastalıklara yeniden yakalanmaları, mücadeleyi bugün olduğundan daha kötü bir şekilde alevlendirebilir. Bogdanov'un *Yaşıyan Deneylerin Felsefesi*'ni okumadım; yeni bir kisve altında aynı Machisim olduğunu sanıyorum." *(Eserleri,* Cilt 35, s. 43 - 44)

Bu satırları bugün tekrar okumak, 1908 - 1911 yılları arasındaki geniş bölünme döneminde *Vperiodculara* karşı yapılan mücadelenin yolunu ortaya koyuyor. Şimdi artık o dönem kapanmıştı, İlyiç kendini tamamen Rusya'da yapılan çalışmalara vermiş, işçi hareketlerinin yükselen dalgasına kendini kaptırmıştı. Artık *Vperiodculardan* söz ederken daha sakin bir şekilde konuşuyor, fakat Aleksinski'nin deneylerden ders alacağına, Bogdanov'un Machist olmaktan vazgeçeceğine inanmak için kendisini zorluyor veya başka bir deyişle hiç inanmıyordu. Olaylar tam İlyiç'in önceden söylediği gibi oldu. Çok geçmeden "İdeoloji" kelimesinin halkçı (populist) tarifini yapıyorum diye, gizlice kendi felsefesini *Prav-*

da'da açıklamaya kalkan Bogdanov ile şidetli bir çatışma başladı. Sonunda Bogdanov, *Pravda*'ya makale gönderenler listesinden silindi.

Krakovi'de kaldığımız sürece İlyiç'in kafası, sosyalist yapı ile meşguldü. Tabiî, Rusya'da yapılacak sosyalist devrimin hangi yönde gelişeceği o zamanlar açıkca belli olmadığı için bu düşünceleri de bazı koşullarla sınırlıydı. Duma grubunun öncülüğü altında sürdürülen ve somut ekonomik ve kültürel sorunlara karşı yapılan siyasal mücadelenin ve yarı sürgün yılları olan Krakovi devresinin tecrübesi olmasaydı, Ekim Devrimini hemen izliyen günlerde Sovyet yapısının bütünü içinde ortaya çıkan can alıcı sorunları çözümlemek çok zor olacaktı. Krakovi devresi, sosyalist yapıyı kurmak için bir çeşit hazırlık sınıfı gibiydi. Tabiî İlyiç, bu sorunları kaba hatlarıyla ortaya koyuyordu. Ancak hepsi o kadar önemliydi ki, gerçekte, bugün bile bu sorunlardan hiç biri önemini yitirmemiştir.

Vladimir İlyiç, o günlerde kültür sorununa da büyük bir dikatle eğiliyordu. Aralık ayı sonunda Petersburg'daki Witmer Lisesi (gymnasium) öğrencilerinden bazıları tutuklandı ve okulda aramalar yapıldı. Bu okul, diğerlerinden farklıydı. Okulun müdiresi ve bu müdirenin kocası, ilk kez 1890'larda kurulan Marksist grup içinde aktif görevler yapmış ve 1905 - 1907 yılları arasında Bolşeviklere çeşitli hizmetlerde bulunmuşlardı. Witmer okulunda öğrencilerin siyasetle uğraşması, örgüt kurmaları ve buna benzer şeyler yapmaları yasaklanmamıştı. İşte polisin baskın yaptığı okul, böyle bir okuldu. Öğrencilerin tutuklanması ile ilgili olarak Duma'da soruşturma açıldı ve Eğitim Bakanı Kasso, soruları cevapladı. Verdiği cevaplar, tatmin edici olmadığı gerekçesiyle, oy çokluğu ile reddedildi.

Prosveşcenie (Eğitim) dergisinin 3 ve 4 üncü sayıla-

rına "Büyüyen Saçmalıklar" başlığı altında yazdığı makalenin 10'uncu bölümünde Vladimir İlyiç, Witmer Lisesinde öğrencilerin tutuklanması ile ilgili olarak Duma'nın, Eğitim Bakanı Kasso'ya güvensizlik oyu verdiğini belirtiyordu. Halkın bilmesi gereken şeyin sadece bu olmadığını söyliyerek şöyle devam ediyordu: "Halk ve demokrasi, politikada anormal olarak gösterilen şeylerin nedenini anlıyabilmek ve normale giden yolları bulabilmek için bu güvensizlik oyunun nedenini bilmelidir." (Eserleri, Cilt 18, s. 537) İlyiç daha sonra Duma'daki çeşitli partilerin toplantılar sırasında başka bir konuya geçmek için kullandıkları yeterlik önergesi usulü üzerinde duruyordu. Bu konuda Sosyal Demokratları da eleştiriyor ve şöyle devam ediyordu: "Bu usulün yanlış olmadığını kabul etmek çok zor. Yeniden gözden geçirilerek daha halkçı ve daha açık bir usulün hazırlanmasını isterdik. Siyasal tartışmaların yasaya uygun bir biçimde yapılması gerektiği hükmünü taşımamasına üzülmemek elde değil. Fakat bizim eleştirilerimiz bütün bu usullerin yazılış şekline değil, bunları kaleme alanların *temel siyasal düşüncelerine* karşıdır. Bir demokrat şu önemli şeyi; bu toplantıların ve konuşmaların [Okularda yapılan toplantı ve konuşmalar - ç.] *doğal ve memnun edici* olduğunu söyleyebilmeli. Önemli olan nokta budur. 'Gençlik yıllarında' yapıldığını öne sürerek siyasal faaliyetleri suçlamak, iki yüzlülük ve karacahilliktir. Bir demokrat, bu örgütlerden başlıyarak, siyasal rejime kadar uzanan sorular sormalıdır. Bir demokrat, ilk olarak *gizli polisin baskısı* ile, ikinci olarak da ekonomik yaşamı feodalizme dayanan toplumlarda büyük toprak sahiplerinden oluşan sınıfın baskısı ile 'örgütlerin eritilemiyeceğini' söyliyebilmeli. "(a.g.e., s. 541) Böylece Vladimir İlyiç, kültür sorunlarının, önemli siyasal konularla nasıl birbirine bağlı olduğunu öğretiyordu.

Kültür söz konusu olduğunda, İlyiç her zaman, ülkenin tüm ekonomik ve siyasal yapısı ile kültür arasındaki ilişkinin önemine dikkati çekmiştir. Kültürel - ulusal özerklik sloganına şiddetle karşı çıkıyor ve bu konuda şunları yazıyordu: "Çeşitli uluslar, bir tek devlet sınırları içinde yaşadıkları sürece bunlar; milyonlarca, milyarlarca ekonomik, yasal ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlıdırlar. Okullarda yapılan eğitim, bu halkalardan nasıl koparılabilir? Bund'cuların ortaya attıkları maskara formül gibi, eğitim, devletin yönetiminden nasıl ayrılabilir? Eğer ekonomik koşullar, ülkeleri tek bir devlet altında birleştiriyorsa, bunları ayrı bir kültür ve özellikle eğitim sorunları nedeniyle bölmeye kalkışmak gülünçlük ve gericilik olur. Kaldı ki, okullar gerçek yaşama hazırlayıcı olduklarından, ulusları eğitim sorunları üzerinde birleştirmeye çalışmalıyız. Bugün uluslar arasındaki eşitsizliklere, gelişme seviyesindeki dengesizliklere tanık oluyoruz. Bu koşular altında uluslararasında farklı eğitimin uygulanması, özellikle geri kalmış ulusların daha da kötü bir duruma gelmesine yol açacaktır. Bugün Amerika'nın Güney eyaletlerinde zenci çocuklar, ayrı okullara giderler oysa Kuzey eyaletlerinde beyaz ve zenci çocuklar aynı okulara giderler." (Eserleri Cilt 19, s. 455 - 456) 1913 Şubat'ında Vladimir İlyiç, "Ruslar ve Zenciler" adlı özel bir makale yazdı. Bu makalede, bir ülkede yaşıyanların bilgisiz olmasının ve o ülke kültürünün geri kalmasının, diğer bir ülke kültürünü nasıl etkilediğini ve bir sınıfın kültür noksanlığının bütün ülke kültürü üzerinde nasıl izler bıraktığını anlatıyordu.

Okul eğitiminde proleteryanın politikası konusunda Vladimir İlyiç'in düşünceleri son derece ilginçti. Kültürel - ulusal özerklik ve eğitimin devlet denetiminden çıkarılması fikirlerine karşı şunları söylüyordu: "Bir bütün olarak demokrasi ile işçi sınıfının çıkarları birbiri-

nin tam karşıtıdır. *Bütün* ulusların çocuklarını belirli bir yerdeki *aynı* okulda biraraya *getirmek* için uğraşmalıyız. Devlet Duma'sında Vladimir işçilerinin seçtiği milletvekili olarak ve Rus Sosyal Demokrat Partisi grubu adına konuşan Samoilov'un çok güzel açıkladığı gibi, bütün ülkeler, okul eğitiminde proleteryanın politikasını *hep birlikte* sürdürmelidirler." (Eserleri, Cilt 19, s. 482) Samoilov, kilisenin devletten, ve okulların da kiliseden ayrılasını, okulların tamamen layiklik esaslarına göre kurulmasını istemişti. Vladimir İlyiç, aynı zamanda, okullardan bürokrasi ve Peredonov'culuğun* tamamen kaldırılması halinde gerçek bir demokrasi içinde küçük ulusların çocuklarının kendi kültürlerini öğrenebilmeleri için bütün olasıllıkların kolaylıkla yaratılabileceğini söylüyordu.

1913 yazında İlyiç Duma'da okunmak üzere Badayev'e "Eğitim Bakanlığının Politikası" başlığı altında bir konuşma hazırladı. Badayev, bu yazıyı Duma'da okudu, ancak Duma başkanı, konuşmasını yarıda kestiği için bitiremedi.

Bu yazıda İlyiç, ülkenin eğitim bakımından ne kadar geri olduğunu istatistik sayılarla ortaya koyuyor ve hükümetin eğitim işleri için ne kadar az para ayırdığını söylüyordu. Çarlık hükümetinin izlediği eğitim politikası sonucunda nüfusun onda dokuzunun eğitimden yoksun kaldığını belirtiyordu. Yazıda, hükümetin, öğretmenleri bir köle gibi yetiştirmesini utanç verici, tiksindirici, ve zalimlik olarak nitelendiriyordu. Amerika ile bir karşılaştırma yapıyordu. Amerika'da okuma yazma bilmiyenlerin oranı yüzde 11'di ve bu sayının zenciler arasında yüzde 44'e kadar yükseldiğini açıklıyor ve "Ancak, halk eğitimi açısından Amerikalı zenciler, Rus köylüle-

---

* Peredonov : Sologub'un Küçük Şeytan adlı kitabında geçen zalim, sinsi, züppe ve aşağılık bir bürokrat olan bir yüksek okul öğretmeni. N.K.

rine kıyasla iki kat daha iyi durumdalar," diyordu. (*Eserleri*, Cilt 19, s. 115) 1900'lerde Amerikalı zenciler, eğitim bakımından Rus köylüsünden daha ileri durumdaydılar, çünkü yarım asır önce Amerikan halkı tarafından şiddetle desteklenen kölelik, artık etkili değildi. Rus halkı, eğer ülkelerinde daha çok okur - yazar insan bulunmasını, eğer ülkelerinin kültür yönünden daha gelişmiş olmasını istiyorsa, işbaşındaki hükümeti devirmeliydi.

Şagov'un yapacağı konuşma için kaleme aldığı bir yazısında İlyiç, Rusya'nın eğitim bakımından daha ileri bir ülke olabilmesi için büyük toprak sahiplerinin mülklerine el konularak bunların köylülere verilmesi gerektiğini söylüyordu. O günlerde, "Eğitim İçin Ne Yapılabilir?" adıyla yazdığı bir makalede Ilyiç, Amerikada'ki kütüphanelerin nasıl kurulduğunu ve düzenlendiğini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyuyor ve aynı şeylerin Rusya'da da yapılması gerektiğini belirtiyordu. Haziran ayında yazdığı "İşçi Sınıfı ve Yeni Malthusçuluk" adlı makalesinde şöyle diyordu:

"Bizler babalarımızdan daha iyi savaşıyoruz. Çocuklarımız ise bizden de iyi savaşacaklar *ve kazanacaklar*. İşçi sınıfı yokolmuyor; mücadele içinde büyüyor, olgunlaşıyor, güçleniyor, daha güçlü örgütler kuruyor, aydınlanıyor ve çelikleşiyor. Bizler; kölelik, kapitalizm ve düşük üretim söz konusu olunca kötümseriz ama işçi sınıfı hareketi ve bunun hedefi söz konusu olunca son derece iyimseriz. Yeni eğitimin temelerini bizler atıyoruz ve çocuklarımız bunu tamamlıyacak." (*Eserleri, Cilt 19*, s. 206)

İlyiç sadece kültürün geliştirilmesi sorunlarıyla değil fakat sosyal yapı ile ilgili olarak uygulamada ortaya çıkan bazı sorunlarla da ilgileniyordu.

Krakovi devresini diğerlerinden ayıran özelliklerden biri de, yazdığı makalelerdi. "Tekniğin Büyük Zaferi" başlıklı makalesinde Vladimir İlgiç, büyük buluşların ka-

pitalist düzen ile sosyalist düzendeki rolünü karşılaştırıyordu. Kapitalist bir düzende bu tür buluşların, bir avuç milyoneri daha da zenginleştirdiğini ancak genel olarak olarak işçilerin yaşama koşullarını kötüleştirdiğini ve işsizliği arttırdığını belirtiyor ve şöyle devam ediyordu: "Sosyalist bir düzende Ramsey'in buluşu uygulandığı takdirde, milyonlarca maden işçisi ve diğer işçiler güç çalışma koşullarında kurtulacak ve kısa bir sürede bütün işçilerin günlük çalışma saatini 8'den 7'ye hatta daha da aşağıya düşürmek mümkün olacaktır. Bütün fabrikaların ve demiryollarının elektrifikasyonu çalışma koşullarının daha sağlıklı olmasını sağlıyacak, milyonlarca işçiyi tozdan, dumandan ve kirden kurtaracak, pasaklı çalışma yerlerinin insanların çalışabileceği temiz ve havadar yerler haline dönüştürülmesini çabuklaştıracaktır. Bütün evlerin elektirik ışığı ve elektirik ısısı ile donatılması, evlerinin kölesi olan kadınların yaşamlarının dörtte üçünü fena kokulu mutfaklarda geçirmelerini önliyecektir.

"Kapitalist teknikler hergün yavaş yavaş sosyal yaşamın önüne geçiyor, bu da çalışan insanları bir az daha köleleştiriyor." (a.g.e., s. 42) 18 yıl önce İlyiç, elektrifikasyondan, günde 7 saat çalışmadan, fabrika mutfaklarından ve kadınların kölelikten kurtulmasından söz ediyordu.

İlyiç'in "Genç Bir Endüstri" başlıklı yazısı, 18 yıl önce sosyalist bir düzende otomobillerin gelişmesindeki önem ve bununla ilgili sorunlara dikkati çekiyordu. "Tarımda Maden" adlı makalesinde İlyiç, demiri, "bir ülkenin kültür kaynağı" olarak tanımlıyor ve şöyle diyordu: "Hepimiz, kültür üzerinde, üretici güçlerin geliştirilmesi konusunda, tarımsal ekonominin daha yüksek bir düzeye çıkarılması ve buna benzer konularda gevezelik etmekten hoşlanırız. Ama, milyonlarca yoksul, ezi-

len, aç, çıplak ayaklı ve terk edilmiş köylülerin yükselmelerine engel olan şeylerin kaldırılması sorunu ortaya atıldığı zaman milyonerlerimiz dilerini yutarlar. Endüstri milyonerlerimiz, bir yandan kendilerine orta çağdan kalan imtiyazları Purişkeviçlerle* paylaşmayı tercih ederlerken, öte yandan da 'ana yurdun' ortaçağ geriliğinden kurtarılması için iç çekerler." *(Eserleri, Cilt 19,* s. 276 - 277)

Ancak İlyiç'in makaleleri arasında "İleri Sermaye Düşünceleri"nin özel bir yeri vardır. Bu makalesinde İlyiç; işverenlerin hergün biraz daha fazla şeyler öğrendiklerini, çıkarlarının neler olduğunu anladıklarını ve kitlelerin çıkarları ile işverenlerin çıkarlarının aynı şeyler olduğunu öne sürerek kitleleri işverenlerin yöneticiliğine inandırmaya çalışan Filene adında bir Amerikalı milyoner işadamının düşüncelerini ele alır. Makalede, demokrasinin yayıldığını, kitlelerin gücünün arttığını, hayat pahalılığının yükseldiğini anlatıyordu. Parlemento ve yüksek trajlı günlük gazeteler, kitleleri giderek daha bilgili yapıyordu. Gelişmiş kapitalistlerin amacı; kitleleri kandırmak ve aynı miktar parayı harcadıkları için (kârın bir kısmını memurlara ve yetenekli işçilere dağıtıyorlardı) emekle sermaye arasında çıkar yönünden herhangi bir çelişme olmadığına onları inandırmaktı. İleri kapitalizmin düşüncelerini ortaya koyduktan sonra İlyiç, şu soruyu soruyordu: "Çok sayın Mr. Filene! Dünyadaki işçilerin bu kadar aptal olduklarına inanıyor musun?"

18 yıl önce yazılan bu makaleler, İlyiç'in yapısal sorunlarla ne kadar çok ilgilendiğini gösterir. Sovyet Hükümeti kurulduğunda zaten bütün bu sorunlarla daha önce uğraşmıştı ve yapılacak tek şey, önceden üzerinde çalışılan çözüm yollarını uygulamaktı.

---

* Çarlık rejimini savunan Bessarabyalı gerici bir toprak sahibi - ç.

1912 yılı sonbaharında Nikolai Buharin'le tanıştık. Sık sık görüştüğümüz Bagotski'nin yanı sıra Krakovi'de yayınlanan *Naprzd* (İleri) gazetesinde çalışan Casimir Şapinsik adında bir Polonyalı da bizi ziyarete geldi. Şapinski bize Krakovi'nin ünlü Zakopane'sinden, oradaki dağlardan, görkemli manzarlardan söz etti ve konuşması sırasında orada Orlov adında bir Sosyal Demokratın yaşadığını ve Zakopane dağlarının güzel resimlerini yaptığını anlattı. Bu konuşmadan bir kaç gün sonra Zwieznce'den kentin içine taşınmıştık. Birgün pencereden bakarke sıtında büyük bir tuval çantası taşıyan genç bir adamın eve doğru yürüdüğünü gördük. Bu Orlov'du veya başka bir adla Buharin'di. İlyiç onunla oldukça uzun bir konuşma yaptı. Buharin Viyana'da yaşıyordu. Öteden beri Viyana ile yakın ilişkilerimiz vardı. Troyanovski'ler de oradaydı. Buharin'e, yaptığı resimler hakkında soru sorduğumuzda, çantasından Alman ressamlarına ait tablolardan kopya edilen çok güzel bir kaç tablo çıkardı. Bu tabloları büyük bir ilgiyle inceledik. Tablolardan bazıları Boecklin'den kopye edilmişti. İlyiç tabloları pek beğendi. İlyiç'in bir gün Vorovski'lerden aldığı ve bazı ressamlar hakkında resimli bilgi veren bir tomar eserle eve gelmesine ve geceleri bunları incelemesine çok şaşırdığımı hatırlarım.

Krakovi'de bir çok kimse bizi ziyarete geliyordu. Rusya'ya giden yoldaşlar, orada yapacakları çalışmalar konusunda görüşmek üzere bize uğrarlardı. Bu arada Varvara Nikolayevna'nın kardeşi Nikolai Yakovlev bizim evde iki hafta kaldı. *Nash Put* (Bizim Yolumuz) adlı Bolşevik gazeteyi yayınlamak için Moskova'ya gidiyordu. Sağlam ve güvenilir bir Bolşevikti. İlyiç onunla uzun konuşmalar yaptı. Yakovlev Rusya'ya gittikten sonra gazeteyi yayınladı ancak kısa bir süre sonra gazete kapatıldı ve kendisi de tutuklandı. Buna şaşırmamak gerekirdi

çünkü gazetenin yayınlanması için ona "yardım" eden kişi, Moskova milletvekili, Malinovski'ydi. Malinovski bizi ziyarete geldiğinde, Moskova yöresinde yaptığı gezilerden ve kendisinin yönettiği işçi toplantılarından söz etmişti. Bir polisin de hazır bulunduğu böyle bir toplantıyı anlattığını hatırlıyorum. Polis, konuşmaları büyük bir dikkatle dinlemiş ve düşüncelerini değiştirerek yardıma hazır bir insan olmuş. Bu olayı anlattıktan sonra Malinovski gülmüştü. Bize kendisiyle ilgili olarak bir çok şeyler anlattı. Bu hikâyelerden biri de; Japon savaşına gönüllü olarak nasıl katıldığıydı. Bir gün askerlik şubesine gider ve o sırada yoldan gösteri yapan bir topluluk geçer. Kendisini tutamıyarak pencereden bir konuşma yapar. Bu konuşma nedeniyle tutuklanır. Albay, Malinovskiyle konuşur ve eğer savaşa gönüllü olarak katılmazsa onu ya hapishanelerde çürüteceğini ya da askeri kürek mahkumlarının gönderildiği yere yollayacağını söyler. Malinovski, bu durumda savaşa katılmaktan başka çıkar yol bulamadığını söylüyordu. Karısından da söz etti. Çok dindar bir kadınmış ve bir gün Malinovski'nin dinsiz olduğunu öğrenince az kalsın intihar ediyormuş. O günden bu yana sık sık sinir krizleri geçirir olmuş. Anlattığı hikâyeler acayipti. Şüphesiz bunların içinde gerçek olanları vardı. Başından geçenleri anlatırken bazı şeyleri gizliyor, önemli noktaları atlıyor ve olayları ters çevirerek aktarıyordu.

Daha sonraki günlerde, bu hikâyelerin doğru olabileceğini çünkü cepheden döndükten sonra kendisine bir ültimatom verilip, hapishane ya da kışkırtıcı ajanlıktan birisini seçmesini istiyebileceklerini düşündüm. Karısının büyük bir ruhi bunalım içinde olduğu bir gerçekti ve kendisini öldürmeye kalkmıştı. Ancak bunun nedeni başka birşey olabilirdi. Belki kocasının kışkırtıcı ajan olduğunu anlamıştı. Her ne ise, Malinovski'nin hikâye-

leri gerçek ve yalan karışımı idi ve bu nedenle akla yatkın gelmiyordu.

Hükümet *Pravda*'ya, Manilovski'nin yanı sıra başka bir casus daha yerleştirdi. Bu adam Çernomazov'du. Paris'de oturuyordu ve Rusya'ya giderken birgün Krakovi'de bize uğradı. Kendisinden hoşlanmamıştık, o kadar ki, geceyi bizim evde geçirmesini dahi teklif etmedim ve bu nedenle bütün geceyi Karakovi sokaklarında dolaşarak geçirmek zorunda kaldı. İlyiç, *Pravda*'ya büyük bir önem veriyordu. Hemen hergün makale gönderiyor, gazetenin ne kadar ve nerelerde sattığını dikkatli bir şekilde not ediyor ve hangi konularda ne kadar makale yazıldığını izliyordu. Gazetede iyi ve doğru çizgide makaleler yayınlandığı zaman çok mutlu oluyordu. 1913 yılının sonlarında İlyiç, *Pravda*'dan abonelerin listesini istedi ve bu liste geldikten sonra annemle birlikte 15 gün gece yarılarına kadar çalışarak; abonelerin adlarını, bulundukları şehir ve köylere göre ayırdık. Abonelerin onda dokuzu işçiydi. Bazen küçük bir şehirde çok sayıda abone bulunduğunu görüyor ve bunun nedenini araştırdığımızda, o şehirde, varlığından haberdar olmadığımız, büyük bir fabrika olduğunu anlıyorduk. *Pravda*'nın nerelerde dağıtıldığını gösteren bu liste çok ilginçti. İlyiç çok beğenmişti. Ancak hiçbir zaman gazetede yayınlanmadı. Belki de Çernomazov çöp kutusuna atmıştı. Bundan daha kötü şeyler de oluyordu. Bazen (sık sık olmuyordu) İlyiç'in makaleleri yolda kaybolurdu. Bazen de yolladığı makaleler zamanında yayınlanmaz, bir kaç gün sonra yayınlanırdı. İlyiç buna sinirlenirdi. *Pravda*'ya ağır mektuplar gönderirdi ama bunun bir yararı olmazdı.

Krakovi'de bizi ziyaret edenler sadece Rusya'ya gidenler değildi. Çeşitli konular üzerinde bizimle görüşmek için Rusya'dan gelenler de olurdu. Krilenko'nun gelişini hatırlarım. İnessa Armand onu ziyaret ettikten kısa bir

süre sonra, bizimle yakın ilişkiler kurmak için gelmişti. Krilenko'yu gördüğü zaman İlyiç'in ne kadar sevindiğini hatırlıyorum. 1913 yazında Gneviç ve Danski, Priboy Yayınevi tarafından basılacak *Voprosy Strakhovania* (Sigorta Sorunları) adlı gazete ile ilgili hazırlıklar yapmak üzere geldiler. İlyiç, Parti'nin kitlelerle olan bağlarını kuvvetlendireceğine inandığı sigorta fonu kampanyasına büyük bir önem veriyordu. Bu, Rusya'da yapılacak sigorta fonu komitelerinin seçimi ile ilgiliydi.

Duma'daki üyelerin de katıldığı Merkez Komitesi toplantısı, 1913 yılı Şubat ayı ortalarında Krakovi'de yapıldı. Stalin de geldi. İlyiç, Stalin'le Tammerfors Konferansı ile Stokholm ve Londra Kongrelerinden tanışırdı. Bu kez Stalin'le ulusal sorunlar üzerinde uzun görüşmeler yaptı. İlyiç, bu konuya ciddi bir şekilde ilgi duyan ve konu hakkında çok bilgisi olan bir insan tanıdığı için memnun olmuştu.

Stalin daha önce iki ay Viyana'da kalmış ve ulusal sorunlar üzerinde çalışmıştı. Orada iken bizim yoldaşlarla ve özellikle Buharin ve Troyanvski'lerle tanışmış, yakın bir ilişki kurmuştu. İlyiç, Konferanstan sonra Gorki'ye gönderdiği mektupta Stalin'le ilgili olarak şöyle diyordu: "Burada, Avusturya'dan ve başka yerlerden topladığı kaynaklarla *Prosveş çenie*'e uzun bir makale yazan esaslı bir Gürcistanlı var." *(Eserleri, Cilt 35,* s. 58) O günlerde İlyiç gibi Stalin de *Pravda*'dan kuşkulanıyordu. İşleri yoluna koymak için bu konuda görüşmeler yaptılar. Bu görüşmelere, yanılmıyorsam, Troyanovski de çağırıldı. *Prosveşçenie* üzerinde konuştular. Vladimir İlyiç, Troyanovski'lerden çok umutluydu. Elena Troyanovski (Rozmiroviç) Rusya'ya gitmek üzere hazırlanıyordu. *Pravda*'nın bir seri kitapçıklar yayınlaması konusu tartışıldı. Büyük planlarımız vardı.

Bu toplantılardan hemen bir kaç gün önce evden,

[Rusya'dan - ç.] içinde som balığı, havyar ve tütsülenmiş mersin balığı bulunan bir paket göndermişlerdi. Annemin yemek kitabından yararlanarak kendimize bir ziyafet çektik. Vladimir İlyiç bütün bunlardan çok hoşlanmıştı. Yoldaşlarına iyi davranmasını ve onları ağırlamasını severdi.

Stalin Rusya'ya döndükten sonra, 22 Şubat'ta, Petersburg'da tutuklandı.

Yoldaşlar ziyarete gelmediği zaman Krakovi'de yaşam, oldukça durgundu. Annesine yazdığı mektupta İlyiç şöyle diyordu: "Buradaki yaşantımız Şuşenskoye'deki gibi. Postacının gelmesini dört gözle bekliyoruz. İlk postanın geldiği saat olan 11'e kadar, zaman oldukça çabuk geçiyor ama bundan sonra ikinci posta saati olan 6'ya kadar uzun ve sıkıcı bir bekleyiş başlıyor." Vladimir İlyiç, çalışma yapmak için Krakovi'deki kütüphaneleri yetersiz buluyordu. Buz pateni yapmaya başladı ancak kısa bir süre sonra bahar geldi. Paskalya'da yürüyüş yapmak için Wolski ormanına gittik. Krakovi, ilkbaharda çok güzel oluyordu. Çevredeki ormanlar muhteşemdi. Ağaçlar tomurcuklanmış, toprak sarı çiçeklerle bezenmişti. Havada bahar kokusu vardı. Uzun bir yürüyüş yaparak Krakovi'ye döndük ve paskalya tatili nedeniyle tramvaylar çalışmadığı için şehri bir ucundan öteki ucuna kadar yayan geçerek eve geldik. Ben oldukça yorulmuştum. 1913 kışında bir hastalık geçirmiştim. Şimdi bu yürüyüşten sonra, kalbim düzensiz atıyor, ellerim titriyor ve kendimi halsiz hissediyordum. İlyiç doktora gitmem için ısrar etti. Doktor, hastalığın önemli olduğunu, guatır hastalığı nedeniyle sinirlerimin ve kalp atışlarımın bozuk olduğunu söyledi. Zakopane dağlarına gitmemizi önerdi. Eve geldiğim zaman doktorun söylediklerini tekrarladım. Bir eskicinin karısı olan ve ocağınızı yakmak, çarşı işlerini görmek üzere bize gelen kadın, kızgın bir tavırla, "Sen sinir has-

tası olduğunu hayal ediyorsun, sinir hastalığı zengin kadınların hastalığıdır, bu düşünceyi kafandan at," diye söylendi. Bu düşünceyi kafamdan atamadım. Kendimi, iş yapamıyacak kadar kötü hissediyordum.

Yaz tatili için Zinoviev'ler, Bagocki'ler ve onların ünlü köpeği Zhulik'le birlikte Zakopane'den 7 kilometre uzaklıktaki Poronino'ya gittik. Zakopane çok kalabalık ve pahalı idi. Poronino ise daha sade ve ucuz bir yerdi. Hep birlikte büyük bir yazlık ev kiraladık. Bu ev deniz seviyesinden 700 metre yükseklikte ve Tatra dağlarının eteklerindeydi. Arada sırada yağmur çiselemesi veya sis bastırmasına rağmen, hava çok iyiydi. Havanın açık olduğu günlerde dağların görüntüsü görkemliydi. Evin yakınındaki bir düzlüğe tırmanır ve Tatra dağlarının karlı zirvelerini seyrederdik. Bazı günler İlyiç, Bagocki ile birlikte Zakopane'ye gider veya o yörede yaşıyan yoldaşlarla beraber (Vigelev) uzun yürüyüşler yapardı. İlyiç yürüyüş yapmayı son derece severdi. Dağ havası bana hiç yaramadı, hergün biraz daha kötülüyordum. İlyiç, sinir doktoru olan Bagocki ile görüştü. Bagocki Bern'e gitmemizi ve Kocher'in beni ameliyat etmesini önerdi. Ocak ayı ortasında gittik. Giderken yolumuzun üzerindeki Viyana'ya uğrayarak Buharin'leri ziyaret ettik. Karısı hastalık nedeniyle yatağından kalkamadığı için bütün ev işlerini ve yemeği Buharin yapıyordu. İlyiç'in ilgisini çeken konular ve Viyana'daki yoldaşlar üzerinde hararetli bir konuşmaya dalınca, çorbaya tuz yerine şeker koydu. Viyana'daki yoldaşlardan bazılarını bulduk ve şehrin içinde onlarla birlikte bir gezinti yaptık. Bu büyük ve görkemli şehir Krakovi ile çelişki teşkil ediyordu. Bern'de Şuklovski'lerin konuğu olduk ve bizim için ne yapacaklarını şaşırdılar. Bahçeli küçük bir evde kiracı olarak oturuyorlardı. İlyiç, küçük kızlarıyla şakalaşıyor ve Jenorka'yı kızdırıyordu. Hastahanede üç hafta kadar kaldım. Bu süre için-

de İlyiç, hergün hastaheneye gelir, yarım gün benimle oturur, günün diğer kısmını da kütüphanelerde geçirirdi. Çok okuyordu. Hatta benim hastalığımla ilgili bir kaç tıp kitabı okuyarak troid bezi hastalıkları konusunda bazı notlar çıkarmıştı. Ben hastahanede kaldığım sürece ulusçuluk sorunu üzerinde konferanslar vermek üzere Zürih, Cenevre ve Lozan'a gitti. Aynı konuyla ilgili olarak Bern'de de bir konferans verdi. Ben hastahaneden çıktıktan sonra Bern'de, parti çalışmalarının ele alındığı ve yurt dışında bulunan grupların katıldığı bir konferans düzenlendi. Ameliyattan sonra Kocher'in tavsiyesine göre iki hafta Beatenberg dağlarında istirahat etmem gerekiyordu ancak Poronino'dan gönderilen bir haberde, çok önemli konuların bizim dönmemizi gerektirdiği bildiriliyordu ve bu konuda Zinoviev'den aldığımız bir telgraf üzerine geri dönmek zorunda kaldık.

Dönüş yolculuğu sırasında Münih'e uğradık. Lydia Knipoviç'in erkek yeğeni Boris Knipoviç, Münih'de oturuyordu. Onu çocukluk günlerinden tanırdım. O zamanlar Boris'e peri masalları anlatırdım. Dört yaşındaki mavi gözlü küçük Boris kucağıma tırmanır, kollarını boynuma dolayarak, "Krupa, bana küçük teneke asker masalını anlat," derdi. 1905—1907 yılları arasında Boris, Sosyal Demokrat liseli öğrenciler arasında örgütlenmeyle ilgili olarak aktif bir görev yaptı. 1907 yazında Londra Kongresinden sonra İlyiç, Knipoviç'lerle birlikte Finlandiya'daki Styrsudd köyünde kalmıştı. Boris o sıralarda bir lise öğrencisiydi ancak Marksizme yakın bir ilgi duyuyor ve Halası Lydia'nın İlyiç'e neden büyük bir değer verdiğini bildiği için, İlyiç'in söylediklerini büyük bir ilgiyle dinliyordu.

Boris, 1911 yılında tutuklanarak yurt dışına sürgüne gönderildi. Sürgün sırasında Münih Üniversitesinde okudu. İlk kitabı olan "Rus Köylüleri Arasındaki Ayrı-

lıklar" 1912 yılında yayınlandı. Bu kitaptan bir tane de İlyiç'e gönderdi. İlyiç'in Boris'e gönderdiği mektup, bu genç yazarın, onun üzerinde ne kadar ilgi uyandırdığını gösterir. Şöyle diyordu: "Kitabını büyük bir zevkle okudum ve böyle ciddi ve önemli bir konuyla uğraşmana memnun oldum. Bu tür bir uğraşı, senin Marksist kanılarını sınamana, derinleştirmene ve güçlendirmene yardımcı olacak." İlyiç daha sonra kitabı tatlı bir dille eleştiriyor ve yöntem hakkında bazı önerilerde bulunuyordu.

Bu mektubu bugün tekrar okuyunca İlyiç'in tecrübesiz yazarlara nasıl davrandığını hatırladım. Her zaman konunun can alıcı noktasına değinir ve nasıl geliştirilebileceği hakkında önerilerde bulunurdu. Ancak bunu o kadar tatlı bir dille yapardı ki, o konuyu yazan kimse, eleştirildiğini dahi anlamazdı. İlyiç, insanlara yardımcı olma konusunda eşsizdi. Örneğin bir kişinin herhangi bir konu üzerinde makale yazmasını istiyorsa ve bu işi başaracağından emin değilse, o kimseyle konuyu tartışmaya başlar, kendi düşüncelerini açıklar ve kişinin konuya ilgisini çekerdi. Konu hakkında yeteri kadar bilgi verdiğine inandıktan sonra, "Şimdi bu konu üzerinde bir makale yazabilir misin?" diye sorardı. Ve yazar, İlyiç'le yaptığı tartışmanın ne kadar yararlı olduğunu ve makalesini yazarken kullandığı cümlelerin ve deyimlerin aslında İlyiç'e ait olduğunu fark etmezdi.

Münih'de bir kaç gün kalmayı ve buradan ayrıldığımız yıl olan 1902'den bu yana meydana gelen değişiklikleri görmeyi çok istiyorduk ama geri dönmek için acele ettiğimizden, sadece bir kaç saat kalabildik. İkinci bir trene binerek ayrıldık. Boris ve karısı, Münih'de bizi karşılamaya gelmişlerdi. Birasıyla ünlü Hof Brau lokantasında oturarak vakit geçirdik. Duvarlarda ve bira bardaklarının üzerindeki "H.B." harfleri, Rusçadaki N.V. harflerine

benziyordu. Gülerek, buranın *Narodnaya Volya* birahanesi olabileceğini söyledim. Bütün geceyi Borislerle birlikte bu *Narodnaya Volya*'da geçirdik. İlyiç sanki bira uzmanıymış gibi Münih birasını öğdü. Boris'le Rus köylüleri arasındaki sınıf ayrılıkları konusunda konuştular. Benim gibi guatır hastalığından rahatsız olan Dayı'dan (Lydia Knipoviç) söz ettik. İlyiç ona acele bir mektup yazarak, yurt dışına çıkması ve Kocher'e ameliyat olması için ısrar etti. Poronino'ya, yanılmıyorsam, 6 Ağustos'da geldik. Yine yağmur çiseliyordu. Lev Kamenev, bize Rusya ile ilgili en son haberleri aktardı.

Ayın 9'unda, Merkez Komitesi üyelerinin katılacağı bir Konferans yapılacaktı. *Pravda* kapatılmıştı. Onun yerine *Raboçaya Pravda* (İşçilerin Gerçeği) yayınlanıyordu ama hemen her sayısı toplattırılıyordu. Petersburg'da, Riga'da Nikolayev'de ve Baku'da peşpeşe grevler patlak veriyordu.

Kamanev, üstümüzdeki odalara taşındı ve akşamları yemekten sonra İlyiç'le birlikte büyük mutfağımızda oturuyorlar, geç saatlere kadar Rusya'yla ilgili haberler üzerinde konuşuyorlardı.

"Yaz Konferansı" diye bilinen Parti Konferansı için hazırlıklar ilerliyordu. Bu konferans 22 Eylül — 1 Ekim tarihleri arasında Poronino'da yapıldı. Samoilov dışındaki bütün Duma milletvekilleri katıldı. Novozhilov ve Balaşov adlı iki Moskovalı seçmen, Kiev'den Rozmiroviç, Urallar'dan Sima Deryabina, Petersburg'dan Shotman ve diğerleri de geldiler. *Prosveş çenie*'yi Troyanovski, Polonya'yı ise Ganetski ve Domski ile iki Rozlamovit temsil ediyordu. (O sıralarda Rozlomovistler Polonya'nın en büyük 4 endüstri merkezine; Varşova, Lodz, Dombrow ve Kaliş'e yayılmışlardı.)

Duma milletvekilerinden şimdi sadece Malinovski'yi hatırlıyorum. Konferansda, *Raboçaya Pravda*, Moskova'-

daki gazeteler ve Priboy Yayınevi tarafından yayınlanan *Prosveşçenie*'ye ilişkin sorunlarla, önümüzdeki günlerde yapılacak çıraklar konferansında güdülecek taktik ve diğer günlük sorunlar tartışıldı.

Konferansın başlamasından birkaç gün sonra İnessa Armanda geldi. Sahte pasaport taşımak suçundan 1912 Eylülünde tutuklanmıştı. Cezaevindeki güç koşullar nedeniyle sağlık durumu kötüydü; verem hastalığı belirtileri vardı ama enerjisinden hiçbir şey kaybetmemişti ve herzaman olduğu gibi kendini büyük bir heyecanla parti çalışmalarına verdi.

Konferansta toplam 22 kişi vardı. Bir parti toplantısı düzenlenmesi konusu üzerinde görüşme açılması kararlaştırıldı. Beşinci Kongre, 6 yıl önce Londra'da yapılmıştı ve o günden bu yana çok değişiklikler olmuştu. İşçi sınıfı hareketlerinin giderek büyümesi, bir kongre toplantısını zorunlu kılıyordu. Konferansda görüşülen konular şunlardı: grev hareketleri, ülke çapında yapılacak siyasal bir grevin hazırlıkları, ajitasyon eylemleri ve demokratik cumhuriyet, büyük toprak sahiplerinin mülklerine el koyma, günde 8 saat çalışma gibi konuları işliyen broşürlerin bastırılarak halka dağıtılması. Yasal örgütler aracılığı ile yapılacak eylemlerin yönetimi ve Duma'daki Sosyal Demokratların yapacakları çalışmalar da, Konferansda tartışılan konulardandı. Duma'daki Sosyal Demokrat grup içinde Bolşeviklere eşit haklar tanınması ve işçi sınıfının küçük bir azınlığını temsil eden Menşeviklerin* bir oyluk farklı üstünlükleriyle Bolşeviklerin öne-

* Dördüncü Duma'daki Sosyal — Demokrat grup 13 üyeden oluşuyordu. (Bu sayıya Polonya Sosyalist Partisi'nin oy hakkı olmayan bir temsilcisi dahil değildir.) ve bu 13 üyeden 6'sı Bolşevik, 7'si ise Menşevik'di. Özellikle işçilerden oluşan Bolşevik milletvekilleri grubu Rus proletaryasının geniş kitlelerini temsil ettiği halde, «Yedi» Menşevik üye, küçük burjuvaları ve radikal aydınları temsil ediyordu. Menşevikler, temel konulara ilişkin, bütün grup adına alınan kararlarda, bu bir üyelik farkla çoğunlukta olma durumundan yararlanıyorlardı. «Altı» üye ise Duma'daki

rilerinin reddedilmemesi, Kongrede tartışılan konular arasında ayrı bir önem taşıyordu. Alınan diğer önemli bir karar da tamamen Vladimir İlyiç'in düşüncelerini yansıtan Ulusçuluk sorunu ile ilgiliydi. Bu sorun üzerinde bizim mutfakta yapılan ateşli tartışmaları hatırlıyorum.

Malinovski, herzamankinden daha sinirliydi. Her akşam içiyor, körkütük sarhoş oluyor ve kendisine şüpheli gözlerle bakıldığından yakınıyordu. Moskovalı seçmenler, Balasov ve Novozhilov, onun bu davranışlarına içerliyorlardı. Anlattığı hikayelerin asılsız olduğunu sezinlemişlerdi ama yüzüne vurmayıp inanıyormuş gibi davranıyorlardı.

Konferansdan sonra Poronino'da iki hafta kadar daha kaldık. Uzun yürüyüşler yaptık. Güzel bir dağ gölü olan Cherny Stav'a gittik ve dağlardaki diğer güzel yerleri gezdik.

O yılın sonbaharında hepimiz, tüm Krakovi grubu, İnessa'ya çok bağlanmıştık. Çok candan ve güç dolu bir insandı. İnessa'yı Paris'den tanıyorduk ancak oradaki grup çok genişti. Oysa, Krakovi'de daha küçük ve içten bir grup vardı. Bu nedenle İnessa'yı daha yakından tanıma olanağı bulduk. İnessa, Kamenev'in kaldığı evde bir oda kiraladı. Annem onu çok sevmişti. Gevezelik etmek veya oturup karşılıklı sigara içmek için sık sık annemin yanına gelirdi. Geldiği zaman evde rahat ve neşeli bir hava olurdu.

Kendimizi tamamen Parti davasına ve sorunlarına kaptırmıştık. Aile yaşantımız, öğrencilerin yaşantısına benziyordu ve İnessa'nın gelmesi bizi çok sevindirmişti. Bize geldiği zaman bana yaşamını ve çocuklarını anlatır,

---

sorunlarla ilgili olarak alınacak kararlarda eşit haklar istiyorlardı. Bu istekleri Menşevikler tarafından reddedilince, «Altı» üye birleşik Sosyal - Demokrat gruptan ayrıldılar ve kendi Rus Sosyal - Demokrat gruplarını kurdular. N.K.

onların gönderdiği mektupları gösterirdi. Anlattığı seylerde bir içtenlik, bir sıcaklık vardı. İlyiç ve İnessa ile birlikte üçümüz, yürüyüşlere çıkardık. Zinoviev ve Kamenev, bizim bu üçlü grubumuza 'Yürüyenler Partisi' adını takmışlardı. Çoğunlukla kentin dışındaki çayırlara doğru yürürdük. Polonya dilinde bu çayırlara *Blon* deniliyordu ve bu nedenle İnessa'ya Blonina adını vermişlerdi. Müziği çok seviyordu ve Beethoven'in eserlerinin çalındığı konserlere gitmek için bizi zorlardı. Kendisi de iyi bir müzisyendi ve Beethoven'in bir çok eserini çok iyi çalardı. İlyiç'in en fazla sevdiği parçalardan biri de *Patetik* sonattı ve her zaman bu parçayı çalmasını isterdi. Daha sonraki günlerde, Sovyetler Birliği kurulduktan sonra, bu sonatı ünlü müzisyenlerden dinlemek için yoldaş Tsyurupa'nın evine giderdik. Edebiyat ve özellikle romanlar üzerinde de konuşurduk. İlyiç'in annesine gönderdiğim mektupta şunları yazmıştım: "Burada en çok yokluğunu hissettiğimiz şey roman. Vladimir, Nekrasov ne Nadson'u ezbere biliyor ve *Anna Karanina*'nın bizdeki eskimiş bir cildini belki yüzlerce kere okudu. Edebiyat kitaplarımızı Paris'de bıraktık (Bu da Petersburg'dakilerin çok önemsiz bir kısmıydı) ve burada da Rusça kitaplar bulamıyoruz. Bazen elden düşme kitap satan dükkanlardaki 'Uspenski: 28 cilt' veya 'Puşkin 10 cilt' gibi ilanları gıptayla seyrediyoruz. Vladimir, büyük bir edebiyatçı kesildi ve aynı zamanda son derece ulusçu oldu. Ne yaparsanız yapın, Polanyalı ressamların eserlerini görmek istemiyor. Fakat bir gün, arkadaşlardan birinin evinde Tretyakov Galerisi ile ilgili bir kitap buldu ve kendini bu kitaba kaptırdı." (*Akrabalara Mektuplar*, s. 396-397)

Başlangıçta, İnessa'nın Krakovi'de kalması ve Rusyada'ki çocuklarını buraya getirmesi kararlaştırıldı. Hatta, bu amaçla onunla birlikte ev bile aradık. Ancak Krakovi'deki yaşantımız çok donuktu ve Sibirya'daki sürgün

yaşamını ansıtıyordu. Krakovi, İnessa'nm coşkun enerjisini yararlı bir yönde kullanabileceği bir yer değildi. Bu nedenle yurt dışındaki gruplarımızı dolaşarak onlara bir seri konferanslar vermeyi ve daha sonra da Yurtdışı Organizasyon Komitesinde çalışmak için Paris'e yerleşmeye karar verdi. Krakovi'den ayrılmadan önce, kadınların yapabilecekleri çalışmalar konusunda onunla uzun uzun konuştuk. İşçi kadınlar arasmda yapılacak propaganda çalışmalarının genişletilmesini ve özellikle işçi kadınlara seslenecek bir derginin Petersburg'da yayınlanmasını ısrarla savunuyordu. İlyiç, kız kardeşi Anna İlyiniçna'ya böyle bir derginin yayınlanması ile ilgili bir mektup gönderdi. Dergi, kısa bir süre sonra yayınlanmaya başladı. İnessa daha sonraki günlerde, işçi kadınlar arasında yapılan çalışmaların yaygınlaştırılması işine kendini adadı ve bunun için büyük bir çaba harcadı.

Malinovski Ocak 1914'de Krakovi'ye geldi ve İlyiç'le birlikte önce Paris'e oradan da Litvanya Sosyal Demokratlar'ının 13 Ocak'da yapılacak Dördüncü Kongresine katılmak üzere Brüksel'e gitti.

Malinovski Paris'de, Duma grubunun çalışmaları konusunda, İlyiç'in çok güçlü olarak tanımladığı bir rapor okudu. İlyiç de ulusculuk sorunu üzerinde uzun bir konuşma yaptı. İlyiç, 9 Ocak yıldönümü nedeniyle düzenlenen toplantıda da konuştu. Ayrıca, Uluslararası Sosyalist Büro'nun, uzlaştırıcılık amacıyla, Rusya'daki çalışmalara burnunu sokması konusunda ve Kautski'nin, Uluslararası Sosyalist Büro'nun Aralık ayı toplantısında, Rus Sosyal Demokrat Partisinin artık öldüğü yolunda yaptığı konuşmaya cevap vermek amacıyla Paris'deki Bolşevik grubu tarafından düzenlenen bir toplantıda konuştu. İlyiç, Uluslararası Sosyalist Büro'nun Rusya'da yapılan çalışmalara karışmasından kuşkulanıyordu. Çünkü böyle bir davranışın, yalnızca Bolşeviklerin Rusya'da

genişleyen etkisini yavaşlatacağına inanıyordu. İlyiç, Parti'nin durumu ile ilgili olarak Uluslararası Sosyalist Büro Sekreteri Huysmans'a bir rapor gönderdi. Litvanya Sosyal Demokratlarının Dördüncü Kongresi, Bolşeviklerin zaferi ile sonuçlandı. Kongreye katılanlar arasında Berzin' Latsis ve Hermand da vardı. İlyiç, Kongrede bir konuşma yaptı ve Litvanyalıları Merkez Komitesiyle birleşmeğe çağırdı. Annesine yazdığı bir mektupta, Paris gezisinin kendisini canlandırdığını belirtiyor ve şöyle diyordu: "Paris, maddi olanakları sınırlı olanların yaşıyacağı bir şehir değil ve insanı çok yoruyor. Fakat kısa bir ziyaret veya eğlence amacıyla yapılan bir gezi için bundan daha iyi veya eğlenceli bir şehir olamaz. Bana güç verdi." *(Akrabalara Mektuplar*, s. 400-401)

Vladimir İlyiç'in Paris'den dönmesinden kısa bir süre sonra, kış aylarında, *Pravda* işine el atması ve Duma grubunu yönetmesi için Kamenev'in Rusya'ya gönderilmesi kararlaştırıldı. Hem *Pravda*'nın, hem de Duma grubunun yardıma ihtiyacı vardı. Bu sıralarda Kamenev'in karısı, küçük oğlu ile birlikte çıkageldi.

Kamenev'in küçük oğlu ile Zinoviev'in oğlu Styopa. Petersburg'un bir şehir mi yoksa Rusya mı olduğu konusunda ateşli tartışmalara girişiyorlardı. Ayrılık için bütün hazırlıklar tamamlanmıştı. Onları yolcu etmek için hep birlikte istasyona gittik. Soğuk bir kış gecesiydi. Çok az şey konuştuk. Yanlız Kamenev'in oğlu, durmadan gevezelik ediyordu. Herkes kendi düşüncesine dalmıştı. Kamenev orada ne kadar kalacaktı? Tekrar ne zaman karşılaşacaktık? Biz Rusya'ya ne zaman gidecektik? Hepimiz Rusya'yı düşünüyor ve tekrar orada olmayı istiyorduk. Her gece, Nevskaya Zastava rüyama giriyordu. Herkes aynı şeyleri düşünüyordu ama bu konuda hiç bir şey konuşmuyorduk.

Halk dergisi Rabotnitza (İşçi Kadın) nın ilk sayısı,

Uluslararası Kadınlar Günü olan 8 Mart 1914'de Petersburg'da yayınlandı. Dört *kopek*'e satılıyordu. Petersburg Komitesi, Kadınlar Günü nedeniyle broşürler yayınladı. İnessa ve Stael Paris'den, ben ve Lilina da Krakovi'den makaleler gönderiyorduk. Bu dergi 7 sayı yayınlandı. 8'inci sayıda, Viyana'da yapılacak Sosyalist Kadınlar Kongresi ile ilgili makaleler yer alacaktı ancak bu sayı basılamadı çünkü savaş başlamıştı.

Parti Kongresini, Ağustos ayı içinde Viyana'da yapılacak Uluslararası Sosyalist Kongre ile aynı zamanda yapmayı kararlaştırdık. Böylece bazı delegelerin toplantıya yasal yollardan gelebileceğini umut ediyorduk. Diğerlerinin ise, toplu halde bir geziye çıkmışlar gibi, sınırdan geçebileceklerini planlıyorduk. Bu planı, Krakovi'deki matbaa işçileri yürütecekti.

Mayıs ayı içinde tekrar Poronino'ya döndük.

Petersburg'da yapılacak Kongre öncesi çalışmaları yürütmek için Kisilev, Glebov-Avilov ve Anna Nikiforova görevlendirilmişlerdi. Bu konuda Vladimir İlyiç'le görüşmeler yapmak üzere Poronino'ya geldiler. Geldikleri gün, bizim evin yakınındaki bir tepenin üzerinde otururak, onların, Rusya'da yapılan çalışmalar hakkında söylediklerini dinledik. Enerji dolu genç çocuklardı ve hepsi İlyiç'in üzerinde iyi bir izlenim bırakmıştı. Glebov-Avilov, Bologna Okulu'nun eski öğrencilerindendi ve şimdi sağlam bir Leninist olmuştu. İlyiç, konuklarımıza dağlarda bir gezinti yapmalarını önerdi. Döndüklerinde, dağa tırmanışlarını gülerek anlattılar. Zirveye kadar tırmanmışlardı ve yolda sırt çantaları ağırlık yapmaya başlayınca, sırayla taşımaya karar vermişler. Taşıma sırası Anna'ya gelince, yolda karşılaştıkları insanlar kıza takılarak, sadece sırt çantalarını değil, erkek arkadaşlarını da omuzunda taşımasını söylemişler.

Kongre öncesi yapılacak eylemlerin niteliği karar-

laştırıldı. Gerekli bilgileri aldıktan sonra Kisilev Baltık bölgesine, Glebov-Avilov ile Anna Nikiforova da Ukrayna'ya gittiler.

Kapri Okulu'nun eski öğrencilerinden ve daha sonra da bir kışkırtıcı ajan olan Romanov, Moskova'dan geldi. Hangi amaçla geldiğini şimdi hatırlamıyorum ama yaklaşan Kongre ile ilgiliydi. Onun aracılığı ile gizli polis, bütün bilgileri alabilecekti.

İnessa çocuklarını Rusya'dan getirtmiş, yaz aylarını Trieste'de deniz kenarında geçiriyordu. Viyana'da yapılacak Uluslararası Sosyalist Kongre ile aynı zamanda yapılacak Uluslararası Kadınlar Kongresi için bir rapor hazırlıyordu. Diğer alanlarda yaptığı çalışmaları da sürdürüyordu. Uluslararası Sosyalist Büro, yapılacak fikir alışverişi sonucunda bir birlik sağlanmasını temin amacıyla, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni oluşturan 11 örgütün katılacağı bir konferansın Haziran ayı ortasında Brüksel'de yapılmasını kararlaştırdı. Ancak, konferansın sadece bu sorunu ele almakla yetinmiyeceği; Bolşeviklerin eylemlerini kısıtlamak amacıyla, Likidatörler, Troçkiciler, Bundcular ve diğerlerinin bu konferansı bir araç olarak kullanacakları ve alacakları bazı kararlarla Bolşevikleri bağlıyacakları açıktı. Bolşeviklerin Rusya'daki etkisi büyüyordu. Badayev'in *Devlet Dumasındaki Bolşevikler* adlı kitabında belirttiği gibi 1914 yazında Petersburg'daki 18 işçi sendikasından 14'ünün yönetim kurulunda Bolşevikler çoğunluktaydı. En büyük işçi sendikaları ve bu arada Petersbugda en büyük ve en güçlü sendika olan Metal İşçileri Birliği, Bolşeviklerden yanaydı. Aynı şey, sosyal sigorta örgütlerinde çalışan işçiler için de söylenebilirdi. Petersburg ve Moskova'dan Sosyal Sigorta Fonu için seçilen delegelerden 37'si Bolşevik 7 si ise Menşevikti. Bütün Rusya'daki sigorta örgütlerinde ise Bolşeviklerin 47, Menşeviklerin de 10 dele-

gesi vardı.

Viyana'da yapılacak Uluslararası Sosyalist Kongre için delege seçimi iyi örgütlenmişti. İşçi örgütlerinin çoğunluğu, Bolşevik delegeleri seçmişlerdi.

Parti Kongresi için yapılan hazırlıklar başarılı bir şekilde ilerliyordu. Baharla birlikte bu çalışmalar, yavaş yavaş güç kazanmaya başladı. Badayev kitabında şöyle diyordu: "Kongreden önce mahalli Parti örgütlerinin birleştirilmesi ve yaygınlaştırılması işlemi, bizi bekliyen önemli görevlerden biriydi. Ancak son bir kaç ay içinde ülkedeki devrimci hareketlerin son derece artmış olması sayesinde bu görev, büyük ölçüde başarıldı. Parti'ye yönelen işçilerin sayısı arttı. Devrimci fikirlere sahip yeni işçi kadroları Parti saflarına katıldı ve yönetici organlar, devamlı bir gelişme içindeydi. Bu nedenlerle, yaklaşan Kongrenin gündemindeki konular, Parti'nin işçi sınıfı kesimi üzerinde büyük bir ilgi uyandıracak nitelikteydi." (A.Y. Badayev, *Devlet Dumasındaki Bolşevikler*, Devlet Yayınevi, 1932, s. 293 - 294)

Badayev, Kongre'nin toplanması amacıyla açılan fon için büyük miktarda para topladı. Kendisine, daha toplantı başlamadan, bazı önergeler, karar tasarıları, ve buyruklar verilmişti. Yasal eylemlerin, yasa dışı eylemlerle nasıl birbirinden ayrılmaz halkalar olduğunu şöyle anlatıyordu: "Yaz aylarında yasa dışı toplantılarımızı, polis baskınlarından kısmen korumak amacıyla, şehrin dışında, ormanlarda, yapmak zorunda kalıyorduk. Daha geniş bir toplantı yapmak istediğimiz zaman, bunu, herhangi bir eğitim derneği tarafından düzenlenen bir gezi imiş gibi gösteriyorduk. Petersburg'dan 20 veya 30 verst açıldıktan sonra ormana dalar ve parolayı söyleyenlere toplantı yerini göstermek için gözcüler diktikten sonra toplantımıza başlardık. Gizli polisler, çoğu kez, işçi örgütlerinin çevresinde dolaşır, Parti çalışmalarının yapıl-

dığı yer olarak bilinen *Pravda*'nın yazı kurulu odalarını özel bir dikkatle gözlerlerdi. Fakat gizli polisin çalışmaları yoğunlaştıkça, biz de gizliliğe ilişkin tekniklerimizi yavaş yavaş geliştiriyorduk. Doğal olarak yine de yoldaşlardan tutuklananlar oluyordu ama bu tutuklamalar büyük ölçüde zararlı değildi." (a.g.e., s. 294 - 295)

Böylece Merkez Komitesi'nin; yasal yayınları arttırmak, onlara kesin bir yön vermek, Duma grubunun Duma içinde veya Duma dışında yapacağı çalışmaları genişletmek, bütün sorunları açık ve kesin bir biçimde ortaya koymak ve yasal çalışmaları, yasa dışı çalışmalarla birleştirmek amacıyla izlediği yolun tamamen doğru olduğu kanıtlanıyordu.

Uluslararası Sosyalist Büro'nun bu politikayı yürürlüğe koymamak için takındığı tavır, İlyiç'i çok kızdırdı. Brüksel'de yapılacak Birlik Konferansına gitmemeyi kararlaştırdı ama toplantıya İnessa'yı gönderdi. İnessa çok iyi Fransızca biliyordu (ana diliydi). Çabuk sinirlenmiyen, kişilik sahibi bir kadındı. Güçlüklere boyun eğmiyeceğine güvendiğimiz biriydi. O sıralarda Trieste'deydi ve İlyiç ona, kendisi tarafından hazırlanan Merkez Komitesinin bir raporu ile, bazı koşullar altında nasıl davranacağını belirten bilgiler gönderdi. Her ayrıntıyı düşünmüştü. Merkez Komitesi delegasyonunda İnessa'dan başka, M.F. Vladimirski ve N.F. Popov da vardı. İnessa, Merkez Komitesi'nin raporunu Fransızca okudu. Önceden beklendiği gibi, Konferans sadece fikir alış - verişinin yapıldığı bir toplantı olmadı. Büro adına konuşan Kautski, çeşitli gruplar arasında hiç bir ciddi fikir ayrılığı olmadığını belirterek, bölünmeleri suçlayan bir önerge verdi. Merkez Komitesi delegeleri ile Litvanya delegeleri dışında kalanların hepsi, önerge lehinde oy kullandılar. Litvanya delegeleri; Huysman'ların, önerge lehinde oy vermiyenlerin birliğin sağlanmasını istemiyerek bir kenara çekil-

diklerini, bunun sorumluluğunu onların yükleneceği ve konuyla ilgili olarak Viyana Kongresi'ne bir rapor gönderileceği yolunda verdiği gözdağını protesto etmek amacıyla oy kullanmadılar.

Likidatörler, Troçkiciler, *Vperiodcular*, Plehanovcular ve Kafkasya Bölgesi Örgütü üyeleri, Brüksel'de yaptıkları özel bir toplantıda, Bolşeviklere karşı bir birlik meydana getirmişler ve Bolşeviklere yüklenmek amacıyla durumu en iyi şekilde değerlendirme kararı almışlardı.

Brüksel'de kurulan bu "birlik"den ayrı olarak 1914 yazında İlyiç'i en çok ilgilendiren konulardan biri de Malinovski konusuydu.

İçişleri Bakanlığına yeni atanan General Junkovski, Malinovski'nin bir kışkırtıcı ajan olarak çalıştığını öğrenince, politik bir rezalete yol açmaması için bu konuyu Duma Başkanı Rodziyanko'ya bir raporla bildirmişti.

8 Mayıs'da Malinovski, Duma'daki görevinden çekildiğini bildiren istifa mektubunu Rodziyanko'ya verdi ve ülkeyi terketti. Parti'nin merkez ve yöresel örgütleri, Malinovski'nin bu davranışını anarşik ve yıkıcı olarak niteliediler ve onu Parti'den kovdular. Malinovski'nin kışkırtıcı ajan olarak suçlanması, o günlerde Parti içinde o kadar önemli bir olay oldu ki, Merkez Komitesi, Ganiecki'nin başkanlığında Lenin ve Zinoviev'den oluşan bir soruşturma komisyonu kurdu.

Malinovski'nin kışkırtıcı ajan olduğuna ilişkin söylentiler, uzun süreden beri ortalıkta dolaşıyordu. Bu söylentiler Menşevikler tarafından çıkarılmıştı. Elena Rozmiroviç, kendisinin tutuklanması ile ilgili olarak Malinovski'yi suçluyordu. Elena, Duma grubu ile birlikte çalışıyordu ve onu sorguya çeken jandarmalar, kendisi hakkında o kadar ayrıntılı bilgilere sahiptiler ki, bu bilgiler yanlız örgüt içindeki bir ajan tarafından jandarma-

lara aktarılabilirdi. Buharin de Malinovski hakkında bazı bilgilere sahipti. Vladimir İlyiç, Malinovski'nin kışkırtıcı ajan olabileceğine kesinlikle inanmıyordu. Yalnız bir defa Malinovski hakkında kafasında bir şüphe belirmişti. Poronino'da bir gün Zinoviev'lerden eve dönerken bu söylentiler üzerinde konuşuyorduk ve bir köprünün üzerinden geçerken İlyiç birden bire durdu ve bana dönerek, "Ya gerçekse?" diye sordu. Yüzünde şaşkın bir ifade vardı. "Olamaz" diye cevap verdim. Biraz rahatladı. Bu söylentileri Menşeviklerin, Bolşeviklere karşı yaptıkları mücadelede bir araç olarak kullanmak amacıyla ortaya attıklarından kuşkusu yoktu ve bu nedenle onlara küfür etmeye başladı. Daha sonra bu konuda hiç bir şüphesi kalmadı.

Soruşturma komisyonu, Malinovski hakkında ortaya atılan bütün söylentileri inceledi; Malinovski'nin suçlu olamıyacağı yolunda Butzev'in düşüncelerini öğrendi, Buharin ve Rozmiroviç'i dinledi fakat suçluluğu kanıtlayacak herhangi kesin bir şey elde edemedi.

Malinovski son derece yalnız ve perişan bir halde Poronino'da dolanıp duruyordu. O sıralarda nasıl günler yaşadığını tanrı bilir. Sonra birden bire Poronino'da görünmez oldu. Nereye gittiğini kimse bilmiyordu. Gerçek kişiliği, Şubat Devriminden sonra anlaşıldı.

Ekim Devriminden sonra kendi isteği ile Rusya'ya döndü ve Sovyet makamlarına teslim oldu. Yüksek Devrim Mahkemesi tarafından ölüme mahkum edildi ve kurşuna dizildi.

Bu arada Rusya'daki mücadele giderek keskinleşiyordu. Özellikle Baku'da grev hareketleri yaygınlaşıyordu. İşçi sınıfı Baku'daki grevleri destekliyordu. Polis, Petersburg'da yapılan bir mitinge katılan 12 bin Putilov işçisine ateş açtı. Polisle olan çatışmalar giderek şiddetleniyordu. Duma'daki Partili milletvekilleri, ayaklanan

proleteryaya öncülük yapıyorlardı. İşçi grevleri, artık, günlük olaylardan sayılıyordu.

Petersburg'da 130 bin işçi 7 Temmuz günü greve başladı. Bu grev bastırılamadı ve hızla büyüdü. Petersburg sokaklarına barikatlar kurulmuştu.

Ancak o günlerde savaş patladı.

Almanya, 1 Ağustosda Rusya'ya, 3 Ağustosda Fransa'ya ve 4 Ağustosda da Belçika'ya savaş ilân etti. 4 Ağustos günü İngiltere Almanya'ya savaş açtı. 6 Ağustosda Avusturya - Macaristan, Rusya'ya ve 11 Ağustosda da Fransa ile İngiltere, Avusturya - Macaristan'a savaş ilân ettiler.

Rusya'daki Devrimci hareketleri geçici bir süre için durduran dünya savaşı başlamıştı. Bu savaş, bütün dünyayı karıştırdı. Çok önemli bunalımlara yol açtı, devrimci mücadelenin en hayati sonuçlarını değişik ve keskin bir biçimde ortaya çıkardı, proleteryanın bütün çalışan insanların öncüsü olma görevini daha belirginleştirdi, bazı yeni halk tabaklarının mücadeleye katılmasını sağladı ve Proleterya'nın zaferinin, Rusya için ölüm - kalım sorunu olacağını ortaya koydu.

SAVAŞ YILLARI

1. — Krakovi 1914

Uzun süreden beri havada savaş kokusu bulunduğu halde savaşın ilânı, hepimiz için bir şok oldu. Poronino'dan ayrılmamız gerekiyordu ama nereye gideceğimiz konusunda herhangi bir fikrimiz yoktu. O günlerde Lilina ciddi şekilde hastaydı ve bu nedenle Zinoviev hiçbir yere ayrılamıyacaktı. Zakopane'de oturuyorlardı ve orada doktor bulma olanakları vardı. Başlangıçta, bir süre için Poronino'da kalmaya karar verdik. İlyiç, Kopenhag'da oturan Kobetski'ye mektup yazarak gelişmeler hakkında bilgi edinmesini, Stokholm'le ilişki kurmasını ve buna benzer şeyler istedi. Göçler başladığı için bu dağlık bölgede yaşıyan insanların neşesi kaçmıştı. Savaşın ne için yapıldığı ve kime karşı savaşıldığı konusunda kimsenin en ufak bilgisi dahi yoktu. Savaşın yol açma-

sı gereken heyecana da rastlanmıyordu; adamlar, mezbahaya götürülen hayvanlar gibi sessiz sakin savaşa gidiyorlardı. Bize yazlık evi kiraya veren köylü kadın, kocası askere çağırılınca büyük bir üzüntüye kapıldı. Ulusal bir heyecan kıvılcımı yaratmak için Katolik papaz, kürsüde vaazlar veriyordu. Çeşitli söylentiler yaygınlaşıyordu. Yanımızdaki evde oturan ve sık sık bizim evin önünde oynayan fakir bir ailenin çocuğu, bana gizlice, Rusların su kuyularına zehir attığını ve papazın da aynı şeyi söylediğini anlattı.

7 Ağustos günü bir jandarma subayı, yanında bir tanıkla (o yöre halkından bir milis) birlikte arama yapmak için bizim eve geldiler. Ne için arama yapacağını, subayın kendisi de tam olarak bilmiyordu. Kitap raflarını karıştırdı, bir boş tabanca ile içinde tarım sorunları hakkında notlar bulunan bir kaç defter buldu ve bazı ilgisiz sorular sordu. Bu arada, milis, sıkıntılı bir şekilde sandalyenin ucunda oturuyor ve şaşkın bir tavırla odayı gözden geçiriyordu. Jandarma subayı onunla alay ederek, içinde ekmek hamuru bulunan kavanozu gösterdi ve bomba olduğunu söyledi. Daha sonra Vladimir İlyiç'e dönerek, kendisi hakkında ihbar aldıklarını ve bu nedenle tutukluyarak en yakın askeri birlik olan Nowy Targ garnizonuna götürmek zorunda olduğunu ancak, İlyiç'in sabah 6 treni ile garnizona gelebileceğini söyledi. Şurası açıktı ki, İlyiç'i tutuklayacaklardı ve savaş sırasında, özellikle savaşın ilk günlerinde onu salıvermiyecekler ve yapacağı çalışmalardan alıkoyacaklardı. İlyiç o sıralarda Poronino'da oturan Ganiecki'ye gitti ve olanları anlattı. Ganiecki, hemen, Sosyal Demokrat milletvekili Marek'e bir telgraf gönderdi. Vladimir İlyiç de, kendisinin siyasi sürgün olduğunu bilen Krakovi polisine telgraf çekti. Poronino'daki bu büyük evde annemle birlikte yanlız kalacağımız düşüncesi İlyiç'i üzüyordu.

Tikhomirnov ile görüşerek, bir süre için bizim üstümüzdeki odaya taşınmasını istedi. Tikhomirnov, Olonets'deki sürgünden yeni dönmüştü ve *Pravda* yazı kurulu onu, sürgün sırasında bozulan sinirlerinin düzelmesi ve Pravda'da yayınlanan verilere dayanılarak hazırlanan günlük işçi olayları ile ilgili raporlarda İlyiç'e yardımcı olması için Poronino'ya tatile göndermişti.

İlyiç'le sabaha kadar oturduk. Her ikimizin de canı çok sıkkındı. Sabah onunla vedalaştıktan sonra boş kalan odamıza döndüm. Ganiecki, onu Nowy Targ'a götürmek üzere bir at arabası kiraladı. Ganiecki, o yörenin komutanı ile görüşme olanağı bulmuş ve bu konuyu bir mesele yaparak İlyiç'in Uluslararası Sosyalist Büro üyesi olduğunu, bütün kamuoyunun gözlerini bu olaya çevireceğini, sorumluluğun onlara yükleneceğini söylemiş. Daha sonra savcı ile görüşerek İlyiç'in kim olduğunu anlatmış ve ertesi gün benim İlyiç'le görüşebilmem için izin koparmış. Ganiecki, Nowy Targ'dan döndükten sonra onunla birlikte Viyana'ya, Uluslararası Büro üyesi ve Avusturya Parlementosunda Sosyal Demokrat Milletvekili olan Victor Adler'e bir mektup gönderdik. Nowy Targ'a gittiğimde İlyiç'i görmeme izin verdiler. Bizi onunla yalnız bıraktılar ama, o çok az şey söyledi, durumu hâlâ son derece karışıktı. Krakovi polisi, garnizona telgraf çekerek, Ulyanov'un casusuluğundan şüphe edilemiyeceğini bildirmişti. Buna benzer başka bir telgraf da Zakopane'de oturan Marek tarafından gönderilmişti ve tanınmış bir Polonyalı yazar, İlyiç'e kefil olmak amacıyla Nowy Targ'a gelmişti. Zakopane'de oturan Zinoviev, İlyiç'in tutuklandığını öğrenince, sağnak halinde yağan yağmura rağmen, bisikletle 10 verst uzaklıktaki ve Narodnaya Volya Partisinin eski üyelerinden Polonyalı Doktor Dlusski ile görüşmeğe gitmiş. Dlusski, hemen bir payton kiralıyarak Zakopane'ye gelmiş ve ora-

dan çeşitli yerlere telgraflar, mektuplar göndermiş, bazı kişilerle görüşmüş. İlyiç'i hergün görmeme izin verdiler. Her sabah 6 treni ile Nowy Targ'a gidiyor, (yolculuk bir saat sürüyordu) saat 11'e kadar zamanımı istasyonda, postahanede veya çarşıda geçirdikten sonra, İlyiç'le bir saat görüşebiliyordum. İlyiç bana hapishane arkadaşlarını anlatıyordu. Hapishanede bir çok köylü vardı, bazıları süresi dolan pasaportlarını yenilemeden kulanmak istedikleri için, bazıları da yerel yöneticilerle dolaştıkları için ve buna benzer nedenlerle hapse girmişlerdi. Mahkumlardan biri Fransız, bir diğeri bedava yolculuk yapmak amacıyla başkasının biletini kullanan Polonyalı bir memur ve üçüncüsü de mahkumların avluya çıkarıldıkları saatlerde, hergün, dışarda duvarın dibinde bekliyen karısıyla bağıra bağıra konuşan bir çingeneydi. İlyiç, Şuşenskoye'de sürgündeyken oradaki köylülere yasal yönden yardımcı olur ve bu tür sorunlarını çözümlemeye çalışırdı. Şimdi de hapishanede mahkumlara dilekçe yazmalarında ve buna benzer konularda yardım ediyordu. Bir çeşit hukuki danışma bürosu kurmuştu. Bu nedenle hapishane arkadaşları İlyiç'e, "güçlü köylü" anlamına gelen "Bitchiy Khlop" adını takmışlardı. "Güçlü Köylü" yavaş yavaş Nowy Targ'daki hapishane yaşantısına alışmıştı ve görüşmelerimiz sırasında artık daha sakin ve canlıydı. Geceleri, herkes uyuduktan sonra yatağına uzanıyor ve Partinin şimdi ne yapması gerektiği, bu dünya savaşını proleteryanın burjuvaziye karşı yapacağı bir savaş haline dönüştürmek için ne gibi adımlar atılması gerektiği konuları üzerinde düşüncelere dalıyor ve planlar yapıyormuş. Dünya harbi ile ilgili olarak edinebildiğim bütün haberleri İlyiç'e aktarıyordum.

Yanlız ona şunu söylememiştim: Bir gün istasyondan eve dönüyordum ve kiliseden çıkan bir köylü kadın, eğer ellerine bir casus geçirirlerse neler yapacaklarını

yüksek sesle anlatmaya başladı. (Bana duyurmak için böyle konuştuğu açıktı) Eğer hükümet kuvvetleri böyle bir casusu serbest bırakırsa, ona, kendilerinin iyi bir ders vereceğini, gözlerini çıkaracaklarını, dilini keseceklerini ve buna benzer şeyler yapacaklarını anlatıyordu. İlyiç serbest bırakıldıktan sonra Poronino'da artık kalamıyacağımız açıktı. Hazırlık yapmaya başladım. Giderken neleri yanımıza alacağımızı ve neleri burada bırakacağımızı düşünüyordum. Ev darma dağınık olmuştu. Annemin hastalığı nedeniyle yazın bir hizmetçi kadın tutmuştuk. Komşulara bizim hakkımızda ve Rusya ile olan ilişkilerimiz konusunda çeşitli hikayeler uydurmuş. Bu nedenle, ay sonuna kadarki ücretini ve ısrarla gitmek istediği Krakovi'ye kader olan yolculuk masrafını ödiyerek evden sepetledim. Komşunun kızı, sobayı yakmama ve çarşı alış - verişinde bize yardımcı oluyordu. O sırada 72 yaşında olan annem çok hastaydı. Bazı terslikler olduğunu seziyor fakat ne olduğunu tam olarak çıkaramıyordu. Ona, Vladimir İlyiç'in tutuklandığını söylediğim halde, arada sırada, savaş nedeniyle askere alındığından söz ediyordu. Evden ayrıldığım zaman çok üzülüyordu. Benim de Vladimir İlyiç gibi ortadan kaybolup, bir daha geri dönmiyeceğimi sanıyordu. Bizim üstümüzdeki odaya taşınan Tikhomirnov ise dalgın sigara içerek evdeki kitapları toplamama yardım ediyordu. Bir keresinde, bizim eve jandarma subayı ile birlikte gelen ve arama sırasında subayın kendisiyle alay ettiği milis'den bir belge almam gerekti. Köyün öte ucundaki tipik bir köy evi olan evine gittim ve kendisiyle savaş, bu savaşta döğüşen insanlar, savaşın kimlerle ilgili olduğu konusunda uzun uzun konuştuk. Daha sonra arkadaşça ayrıldık.

Nihayet, Viyana'dan Victor Adler'in ve Lvov'dan milletvekili Diamand'ın Vladimir İlyiç için kefil olacaklarına dair yaptıkları baskılar, etkisini gösterdi. 19 Ağustos'da

Vladimir İlyiç cezaevinden çıkarıldı. Herzaman olduğu gibi o gün de sabahın erken saatlerinde Nowy Targ'daydım ve bu kez İlyiç'in eşyalarını toplamasına yardımcı olmam için cezaevi koğuşuna girmeme de izin verdiler. Bir atarabası kiralıyarak Poronino'ya döndük. Krakovi'ye gidebileceğimize ilişkin izin çıkana kadar bir hafta daha Poronino'da kalmamızı emrettiler. Krakovi'de, daha önce Kamenev ve İnessa'ya evini kiraya veren kadına gittik. Evinin birçok odası askeri hastahane olarak kullanılıyordu ama bizim için de bir yer bulabildi. Ancak başka şeylere üzüldüğü için bizim derdimizle uğraşacak fazla zamanı yoktu. İlk çarpışmalar Krasnik'de olmuştu ve iki oğlu da o cephedeydi. Her ikisi de gönüllü olarak savaşa katılmış ama bugüne kadar onlardan haber alamamıştı.

Ertesi gün, kaldığımız odanın penceresinden korkunç bir manzaraya tanık olduk. Ölü ve yararlı askerleri taşıyan bir tren, Krasnik'den geldi. O cephede çarpışan askerlerin yakınları, sedye ile taşınanların arkasından koşuyor ve kendi yakınlarının yüzleri ile karşılaşmaktan korkarak, sedyelerdeki ölü veya ölmek üzere olan bu askerlere bakıyorlardı. Yaraları daha az ciddi olan askerler, başları kolları sargılı olarak yavaş yavaş yürüyerek istasyondan ayrılıyorlardı. Treni karşılamaya gelenler, bu yaralı askerlerin eşyalarını taşıyorlar, onlara, yakındaki lokantadan sağladıkları bira ve yiyecekleri ikram ediyorlardı. "İşte savaş bu," diye düşünmekten insan kendini alamıyordu. Ve bu sadece bir cephede yapılan çarpışmaydı.

Tarafsız bir ülke olan İsviçre'ye gitmemiz konusunda gerekli izinin verilmesi için Krakovi'de çok beklemedik. Ancak daha önce bazı işlerin tamamlanması gerekiyordu. Annem, bu olaylardan kısa bir süre önce "kapitalist" olmuştu. Bir öğretmen olan kız kardeşi, Novoçerkassk'da

ölmüş, gümüş kaşıklar, ikonalar, elbiseler ve 30 yıllık öğretmenliği süresince biriktirdiği 4 bin rubleden oluşan servetini anneme bırakmıştı. Para Krakovi'deki bir bankaya gönderilmişti ve bunu çekebilmek amacıyla gerekli işlemleri yürütmesi için Viyanalı bir banka komisyoncusu ile anlaştık. Komisyoncu, parayı bankadan çekti ve yarısını komisyon olarak aldı. Arta kalan para ile savaş yılları süresince idare ettik. O kadar tutumlu bir şekilde harcamıştık ki, 1917 yılında Rusya'ya döndüğümüz zaman yanımızda hâlâ bir miktar para vardı ve 1917 Haziranında Petersburg'daki evimizde yapılan arama sırasında polis, bu parayı bulmuş ve Almanya hesabına casusluk yaptığı için Vladimir İlyiç'e bu paranın ödendiği yolunda iddialar ortaya atılmıştı.

Krakovi'den İsviçre sınırına kadar yaptığımız yolculuk bir hafta sürdü. Bindiğimiz tren, yol boyunca sık sık duruyor ve asker taşıyan trenlere yol veriyordu. Rahibeler ve onların üyesi olduğu kadın derneklerince yürütülen, ulusal heyecanı körükleme kampanyalarına tanık oluyorduk. Tren istasyonlarında askerlere kutsal resimler, dua kitapları ve buna benzer şeyler dağıtıyorlardı. Züppe kılıklı subaylar, istasyonlarda bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Vagonlar, Fransızlara, İngilizlere ve Ruslara ne yapacaklarını açıklayan sloganlarla donatılmıştı. Bunlardan biri de "Jedem Russ ein Schuss!" (Her Rus için bir kurşun) du. Cepheye gönderilmek üzere böcek ilacı yüklü birkaç vagon, başka bir demiryolu hattı üzerinde bekliyordu.

Gerekli izin kâğıtlarını almak, para işlerini düzenlemek ve İsviçre'ye serbestçe girebilmemiz için bir kişinin bize kefil olabilmesi konusunda İsviçre'ye telgraf çekmemiz gerekiyordu. Bu nedenle Viyana'da birkaç gün kaldık. İsviçre Sosyal Demokrat Partisinin eski üyelerinden Greulich, bize kefil oldu. Ryazanov, Viyana'da Vla-

dimir İlyiç'i alarak onun serbest bırakılmasına yardımcı olan Victor Adler'e götürdü. Adler, bize Bakanla yaptığı konuşmayı anlattı. Bakan, "Ulyanov'un Çarlık Hükümetinin düşmanı olduğundan emin misiniz?" diye sormuş. Adler ise "Gayet tabii, siz ekselanslarından daha amansız bir düşman," diye cevap vermiş. Viyana'dan İsviçre sınırına kadar olan yolculuk, oldukça çabuk geçti.

2. — Bern (1914 — 1915)

Nihayet 5 Eylül'de İsviçre'ye girdik ve oradan da Bern'e geçtik.

Cenevre'de mi yoksa Bern'de mi yerleşeceğimizi henüz kesin olarak kararlaştırmamıştık. İlyiç, iyi bir Rus kitaplığına sahip olan "Societe de Lecture" de yaptığı verimli çalışmaları hatırlıyarak, Cenevre'ye, eski evimize dönmeyi istiyordu. Ancak Bern'deki yoldaşlar, Cenevre'nin çok değiştiğini, diğer şehirlerden ve Fransa'dan gelen mültecilerle dolduğunu ve bu şehirde bir kargaşalığın sürüp gittiğini söylüyorlardı. Ne yapacağımıza kesin bir karar veremediğimiz için şimdilik Bern'de kiraladığımız bir odaya yerleştik.

İlyiç hemen Cenevre ile haberleşerek, Rusya'ya giden herhangi bir kimse olup olmadığını (Rusya ile ilişki kurabilmemiz için böyle birine gerek vardı), Rusça baskı yapabilen matbaanın hâlâ Cenevre'de bulunup bulunmadığını ve bu matbaada bazı broşürlerin bastırılıp bastırılmıyacağını araştırdı.

Galiçya'dan döndüğümüzün ertesi günü, Bern'de yaşıyan Bolşevikler, (Şklovski, Safarov'lar, Duma milletvekili Samoilov, Goberman ve diğerleri) İlyiç'in de katıldığı ve günlük olaylar üzerinde görüşlerin açıklandığı bir toplantı düzenlediler. Bu toplantı, ormanda yapıldı. Toplantı sonucunda, savaşın yağmacı emperyalist bir

savaş olduğu ve İkinci Enternasyonal'de savaş kredileri lehinde oy kullanarak işçi davasına ihanet edenlerin, bu savaşta damgası bulunduğu yolunda bir karar alındı. Kararda şöyle deniliyordu: "İşçi sınıfı ve Rusya'da çalışan kitleler açısından bu savaş, en azından, Polonya, Ukrayna, ve Rusya'daki çeşitli halkları boyunduruk altında tutan Çarlık monarşisinin ve onun ordusunun yenilgisi olacaktır." *(Eserleri,* Cilt 21, s. 3) Kararda, sosyalist devrim ve iç savaş için bütün ülkelerde yürütülecek propoganda ve bu ülkelerde şövenizm ve ulusçuluğa karşı yapılacak amansız mücadelede kullanılacak sloganlar yer alıyordu. Kararda, aynı zamanda, Rusya'da yürütülecek eylemlerle ilgili bir program özeti de vardı; monarşiye karşı mücadele, Devrim için propaganda, demokrasi için mücadele; "Büyük Rusya"nın boyunduruğunda bulunan ulusların özgürlüğe kavuşturulması, toprak sahiplerinin mülklerine el koyma ve günlük çalışma saatinin 8'e indirilmesi gibi.

Bern'de alınan bu karar, özünde bütün kapitalist dünyaya meydan okuma anlamına geliyordu. Kuşkusuz rafa kaldırılmak için yazılmamıştı. İlk önce, yurt dışındaki bütün Bolşevik gruplara gönderildi. Ayrıca Samoliov, Rusya'daki Merkez Komitesinde ve Duma'da okumak üzere bu kararın bir kopyasına aldı. Rusya ile olan haberleşme kesildiği için Duma üyelerinin durumlarının ne olduğunu bilemiyorduk. Sonradan öğrendik ki, Rusya'daki Merkez Komitesi ve Duma'daki Bolşevikler, başından beri, bu kararları tamamiyle benimsemişler. Uluslararası kongrenin savaşla ilgili olarak aldığı bu kararlar, ülkemizde önde gelen işçiler ve Parti örgütü için sadece kâğıt parçalarından ibaret değildi. Bunlar, aynı zamanda, eyleme öncülük edecek kararlardı.

Savaşın ilk günlerinde, tam seferberlik ilan edildiği günlerde, Merkez Komitesi, "Kahrolsun Savaş, Savaşa

Karşı Savaş!" sloganlarını taşıyan bir broşür bastırdı. Petersburg'daki bir kaç fabrika, yedeklerin askere çağırıldığı gün greve gittiler ve hatta bir gösteri düzenlemek için hazırlıklar yapıldı. Ancak savaş, faşist ulusçuluğu ve ordudaki gericiliği öyle bir şahlandırmıştı ki daha fazla birşey yapılamazdı. Bizim Duma grubu, savaşa karşı kesin bir tavır aldı ve Çarlık idaresine karşı yürüttüğü mücadeleye devam etti. Bu kesin karşı çıkış, Menşevikleri ve bütün Sosyal Demokrat grubu etkiledi ve savaşla ilgili olarak ortaklaşa hazırladıkları bir bildiri Duma'da okundu. Bildiri çok dikkatli bir şekilde kaleme alınmış ve söylenmesi gereken bir çok şey söylenmemişti. Ama ne olursa olsun, yine de savaşı protesto eden bir bildiriydi ve diğer Duma milletvekillerini kızdırdı. Bu kızgınlık, savaş kredileri ile ilgili olarak yapılacak oylamaya Sosyal Demokrat grubu (yine bir bütün olarak) katılmaması ve protesto amacıyla salonu toplu halde terk etmeleri sırasında daha da arttı. Bolşevik örgüt, çalışmalarını yer altından sürüdürmeye başladı ve devrimci mücadelenin genişletilmesi ve yoğunlaştırılması yolunda bu savaştan nasıl yararlanılabileceğini gösteren broşürler hazırladı. Taşrada da savaşa karşı propaganda çalışmaları başlatıldı. Yöresel raporlar, bu propagandanın devrimci görüşlere sahip işçiler tarafından desteklendiğine dikketi çekiyordu. Yurt dışındaki bizler, bütün bunları çok sonradan öğreniyorduk.

O günlerde Rusya'da bulunmadıkları için devrimci şahlanışın heyecanını yaşıyamıyan ve her ne pahasına olursa olsun kurtulmaya çalıştıkları mülteci yaşantısından yılan yurt dışındaki grubumuz, Duma milletvekillerinin ve Rusya'daki Bolşevik örgütlerinin gösterdiği kesinliği ve tutarlılığı gösteremedi. Kişiler, sorunu açık bir şekilde kavrıyamamışlardı ve çoğunlukla saldırıda bulunan taraftan yana oluyorlardı.

Uzun dönemde, Paris'deki grubun büyük bir çoğunluğu, savaşa ve bu savaşa gönüllü olarak katılmaya karşı olduklarını açıkladılar ancak bazı yoldaşlar, Sapozhkov (Kuznetsov), Kazakov (Britman, Sviagin), Mişa Edişherov (Davidov), Moiseyev (İlya, Zefir) ve diğerleri gönüllü olarak Fransız ordusuna katıldılar. Savaşa gönülü olarak katılan Menşevikler, Bolşevikler ve Sosyalist Devrimciler (hepsi yaklaşık 80 kişiydi) "Rus Cumhuriyetleri" adına bir deklerasyon yayınladılar ve bu deklerasyon Fransız basınında da yayınlandı. Gönüllüler Paris'den ayrılmadan önce Plehanov bir veda konuşması yaptı.

Paris grubunun çoğunluğu gönüllü olarak savaşa katılmanın karşısındaydı. Ancak, diğer gruplarda da bu konuda kesin bir karara varılamamıştı. Vladimir İlyiç, böyle önemli bir anda, konunun Bolşevikler arasında açıklığa kavuşturulmasının son derece zorunlu olduğuna inanıyordu. Gruplar arasında yoldaşça yapılacak bir fikir alış-verişine gerek vardı. Konuyu derinlemesine incelemeden her düşünceyi kabullenmek, doğru bir davranış olamazdı. Bu nedenle, Cenevre grubunun görüşlerini özetlemek amacıyla Karpinski'nin yazdığı mektuba verdiği cevapta şöyle diyordu: "Bunu bir 'eleştiri' konusu yapmak ve benim 'karşı eleştirimi' tartışma konusu olarak almak daha iyi olmaz mı?"

İlyiç, karşılıklı anlaşmaların mektuplaşmakla değil, yoldaşça yapılacak tartışmalarla daha kolay olacağını biliyordu. Doğal olarak o günlerde zaman, bu konunun Bolşevikler arasında yoldaşça yapılacak bir tartışmada ele alınmasına olanak vermiyecek kadar sınırlıydı.

Paris'den gelen Plehanov'un, Cenevre'deki bir toplantıda konuştuğunu ve Lozan'da da bir konuşma yapacağını Ekim ayı başlarında öğrendik.

Plehanov'un davranışları, İlyiç'in çok canını sıkıyor-

du. Onun bir "savunmacı"* olduğuna inanmak istemiyordu. "İnanamıyorum," diyor ve düşünceli bir şekilde şöyle devam ediyordu: "Plehanov'un askeri geçmişinin bunda etkisi olmalı." 10 Ekim'de Lozan'dan bir telgraf alıp Plehanov'un yapacağı konuşmanın ertesi güne, ayın 11'ine, ertelendiğini öğrenince İlyiç, hemen kendi konuşmasını hazırlamağa başladı ve onun serbestçe çalışabilmesini sağlamak amacıyla diğer işleri; bu toplantıya Bern'den kimin gideceğini ve buna benzer şeyleri düzenleme işlerini ben üzerime aldım. Artık Bern'e yerleşmiştik. Zinovievler de buraya yerleşmişlerdi (Bizden iki hafta sonra gelmişlerdi) İnessa da buradaydı.

Ben toplantıya gidemedim ve orada olup bitenleri daha sonra başkalarından öğrendim. Fakat orada yapılan konuşma ile ilgili olarak *Lenin Enstitüsü Tutanakları* arasında yer alan F. İlyin'in anılarını okuduğum ve o günlerin İlyiç için ne gibi bir anlam taşıdığını bildiğim için, toplantıda neler olduğunu açık bir şekilde kafamda canlandırabiliyorum. Neler olduğunu daha sonra İnessa da anlattı. Bizim yoldaşlar, toplantıya katılmak üzere çeşitli yerlerden gelmişlerdi. Toplantıya; Bern'den Zinoviev, İnessa ve Şklovski, Clarens yakınlarındaki Baugy'den Rozmiroviç, Krilenko Buharin ve Lozanlı yoldaşlar katılmışlardı.

İlyiç, Plehanov'un yapacağı konuşma sırasında toplantıya kabul edilmiyeceğinden ve söylemek istediği şeyleri söyliyemiyeceğinden kuşkulanıyordu. Menşevikler çok sayıda Bolşeviği içeri almayabilirlerdi. O günlerde İlyiç'in insanlarla görüşürken bazı basit konular üzerinde tartışmalara girmek istemediğini ve bazı kibar cevaplar-

* Savaş sırasında bir ulusun kendi topraklarını savunmasının doğru olacağını benimseyenler — ç.

la onları başından savmak istediğini çok iyi anlıyordum. Movşoviç'lerde verilen bir yemeğin neşeli anında onun sessiz, içine kapanık ve kuşkulu bir şekilde oturduğunu, bir lokma dahi yemediğini açıkca görüyordum.

Açılış konuşmasını yapan Plehanov'un, büyük bir dinleyici kitlesine hitap edeceğini düşünmediğini söylemesi üzerine İlyiç, yanında oturanlara dönüp, "Palavra" diye mırıldanır ve daha sonra Plehanov'un neler söyleyeceğini dinlemek üzere kendisini tamamen konuşmaya verir. Plehanov, konuşmasının ilk bölümünde Almanlara çatar ve bu görüşleri İlyiç de benimsediği için Plehanov'un konuşmasını alkışlar. Ancak, konuşmasının ikinci bölümünde Plehanov, "ülke savunması" ile ilgili görüşlerini açıklar. Artık Plehanov'un "savunuculuğundan" şüphe edilemezdi. İlyiç söz ister. Söz istiyen tek kişidir. Elinde taşıdığı bir bardak bira ile kürsüye gider, sakin konuşur ve heyecanı sadece yüzündeki solgunluktan anlaşılabilir. Savaşın bir raslantı sonucu çıkmadığını, burjuva sınıfının gelişmesinin doğal bir sonucu olarak çıktığını söyler. Stuttgart, Kopenhag ve Basle'de yapılan Uluslararası Sosyalist Kongrelerde, yaklaşan savaş ve savaş karşısında Sosyalistlerin davranışının ne olacağı kararlaştırılmıştı. Sosyal Demokratlar kendi ülkelerinde şövenist sarhoşluğa karşı mücadele ettikleri takdirde görevlerini yerine getirmiş olacaklardı. Yeni başlıyan bu savaş, eğemen güçler ile proletarya arasında yapılacak kesin bir savaşa dönüştürülmeliydi.

İlyiç'e 10 dakikalık konuşma hakkı tanınır. Yanlızca temel konulara değinebilir. Plehanov her zaman olduğu gibi, tumturaklı kelimelerle sert bir cevap verir. Salonda büyük çoğunlukta olan Menşevikler, çılgınca alkışlarlar. O gün, zaferi Plehanov'un kazandığı kanısı yaratılır.

Üç gün sonra, 14 Kasım'da, Plehanov'un konuştuğu

aynı salonda (Madison du Peuple) İlyiç, kendi konuşmasını yapar. Salon tıklım tıklım doludur. Konuşma çok başarılı geçer. İlyiç, canlı ve mücadeleci bir hava içinde konuşur. Bir Emperyalist Savaş olarak nitelediği bu savaş üzerindeki düşüncelerini derinlemesine ortaya koyar. Konuşması sırasında Rusya'daki Merkez Komitesi ve Kafkasya'daki diğer örgütlerce savaş aleyhtarı broşürler yayınlandığını söyler. O günlerde Avrupada yayınlanan ve Martov'un da yazı yazdığı en iyi gazetenin Golos [Ses] gazetesi olduğunu belirtir ve şöyle devam eder: "Çoğu kez Martov'un düşüncelerine kesinlikle karşı çıkmışımdır. Fakat şimdi kesinlikle söyliyebilirim ki bir Sosyal Demokrat'ın yapması gereken şeyi, bu yazar yapıyor. Kendi hükümetini eleştiriyor, kendi ülkesinin burjuvalarını şiddetle suçluyor ve bu ülkenin bakanlarına küfrediyor".

Yaptığımız özel konuşmalar sırasında İlyiç, Martov'un bizim tarafımıza geçmesinin ne kadar iyi bir şey olacağını söylerdi. Fakat Martov'un şimdi içinde bulunduğu durumu, uzun süre koruyamıyacağına inanıyordu. Onun diğer insanların etkisi altına nasıl kolaylıkla girebileceğini biliyordu. İlyiç konuşmasına şunları da ekler: "Yanlız olduğu halde bu şekilde yazabiliyor." İlyiç'in konuşması, muazzam bir başarı ile sonuçlanır. Aynı konuşmayı ('Proletarya ve Savaş') daha sonra Cenevre'de de tekrarladı.

İlyiç, konferans için gittiği geziden döndüğünde Şalyapnikov'un Stokholm'den yolladığı ve Rusya'da yürütülen çalışmaları, Vandervelde'nin Duma grubuna gönderdiği telgrafı ve buna, Bolşevik ve Menşevik milletvekillerinin verdiği cevapları anlatan mektubunu aldı. Uluslararası Sosyalist Büro'da Belçika temsilcisi olan Emile Vandervelde, savaşın ilanından sonra kendisine teklif edilen bir bakanlığı kabul etmişti. Savaştan kısa

bir süre önce Rusya'da bulunmuş ve Rus işçilerinin otokrasiye karşı yaptıkları mücadeleyi görmüş ancak bunun nedenini derinlemesine kavrayamamıştı. Vandervelde, Duma'daki Sosyal Demokrat grubunun her iki kanadına da telgraf göndermişti. Rus hükümetinin, İngiltere ve Fransa'nın yanında Almanlara karşı kesin bir savaşa girmesine yardımcı olmaları için Duma grubuna çağrıda bulunmuştu.

Kısa bir süre önce, savaş kredileri için yapılan oylamayı protesto eden Menşevik milletvekilleri, Sosyalist partilerin çoğunluğunun bu konudaki tutumlarını öğrendikten sonra bocalamaya başlamışlardı. Bu nedenle Vandervelde'ye verdikleri cevap, bu konudaki tutumlarının tamamen değiştiğini ortaya koyuyordu. Cevapta, savaşa karşı olmadıklarını bildiriyorlardı. Bolşevik grubunun cevabında ise, savaşı destekliyen ve Çarlık hükümetine karşı yürütülen mücadelenin durdurulmasını istiyen bütün görüşlere kesinlikle karşı oldukları belirtiliyordu. Bu cevapta, söylenmesi gereken bir çok şey atlanmıştı ama izlenen temel çizgi doğruydu. Bütün bunlar, Rusya ile olan ilişkilerin sürdürülmesinin ne kadar zorunlu olduğunu gösteriyordu ve İlyiç, Şalyapnikov'un Stokholm'de kalarak Duma grubu ve Rusya ile daha yakın ilişkiler kurmasını çok istiyordu. Bu iş, en iyi Stokholm üzerinden yürütülebilirdi.

Krakovi'den Bern'e gelir gelmez İlyiç, Karpinski'ye mektup yazarak Cenevre de broşür bastırmanın mümkün olup olmadığını sormuştu. Bern'e geldikten hemen sonra yapılan toplantıda alınan kararların, yeniden düzenlenerek manifesto şeklinde bastırılmasına karar verilmişti. İlyiç, bu konuyla ilgili olarak Karpinski'yle yeniden ilişki kurdu. İşin çok gizli yürütülmesi amacıyla ona, posta yerine güvenilir insanlarla mektup gönderdi. O sıralarda İsveç hükümetinin savaşa karşı yürütülecek pro-

pagandalar konusunda nasıl bir tutum izleyeceği açık değildi.

Şalyapnikov'un ilk mektubunu aldıktan bir gün sonra İlyiç, Karpinski'ye şu mektubu gönderdi: "Sevgili Karpinski; Cenevre'den döndükten hemen sonra Rusya'dan *sevindirici* haberler aldık. Rus Sosyal Demokratlarının Vandervelde'ye verdiği cevabın metni de geldi. Bu nedenle ayrı bir manifesto yerine Merkez Organ niteliğinde bir gazete, *Sotsial-Demokrat* gazetesini yayınlamayı kararlaştırdık. Pazartesi günü sana manifestoyu bazı küçük değişikliklerle ve başka imza altında yollayacağız (çünkü Rusya ile haberleştikten sonra daha resmi bir şekilde ortaya çıkıyoruz)." *(Eserleri,* Cilt 35, s. 119)

Ekim sonunda İlyiç, yeni bir konferans gezisine çıktı. İlk önce Montreux'ye sonra da Zürih'e gitti. Zürih'deki konuşma sırasında Troçki de söz alarak Kautski'yi "hain" olarak tanımlayan İlyiç'i protesto etti. Bazı insanların hangi çizgide olduklarını açığa çıkarmak için İlyiç, davayı bütün ayrıntıları ile ortaya koydu. "Savunucular"a karşı yürütülen savaş, büyük bir hızla gelişiyordu.

Bu mücadele, sadece Rusya sorunları ile ilgili olarak yapılan Parti içi bir mücadele değildi; uluslararası bir mücadeleydi.

"İkinci Enternasyonal öldü, oportünizm tarafından alt edildi," diyordu İlyiç. Yeni bir Enternasyonal, oportünizmden arınmış bir Üçüncü Enternasyonal için güçlerin toplanması gerekiyordu.

Fakat hangi güçler bizden yanaydı?

Rus Sosyal Demokratlarının yanı sıra Duma'da savaş kredilerinin oylamasına katılmayan milletvekilleri, Sırp milletvekilleriydi ve onlar da sadece iki kişiydi. Savaşın başlangıcında, Almanya'da herkes savaş kredilerinin oylamasına katılmıştı ancak 10 Eylülde Karl Liebknecht, F. Mehring, Rosa Luxemburg ve Clara Zetkin bir

deklerasyon yayınlıyarak Alman Sosyal Demokratlarının çoğunluğu tarafından benimsenen tutumu protesto etmişlerdi. Bu deklerasyonu, Alman gazetelerinde yayınlama olanağı bulamadıklarından, ancak Ekim ayı sonunda İsviçre gazetelerinde yayınlıyabildiler. Savaşın başından beri Alman gazeteleri içinde en solda gözüken *Bremen Burgerzeitung*, 23 Ağustos tarihli sayısında, "proletarya enternasyonali"nin yok edildiğini yazıyordu. Fransa'da Guesde ve Vaillant'ın başını çektikleri Sosyalist Parti, şövenizme sapmıştı. Ancak Parti'nin alt tabakalarında, savaş aleyhtarı düşünceler oldukça güçlüydü. Vandervelde'nin davranışları ise, Belçika Partisi'nin tutumunu yansıtıyordu. İngiltere'de oportünist bir parti olan Bağımsız İşçi Partisi üyelerinden Mac Donald ve Keir Hardie, Hyndman ve İngiliz Sosyalist Partisi'nin şövenizmine şiddetle karşı çıktılar. Tarafsız ülkelerde ise, genellikle, savaş aleyhtarı bir tutum vardı, ancak bu daha ziyade pasif bir nitelik taşıyordu. Diğerlerinden daha devrimci olan, İtalyan Sosyalist Partisi ve onun organı *Avanti* gazetesiydi. Şövenizme şiddetle çatıyor ve savaşı başlatmanın ardında yatan bencil ve gizli amaçları ortaya koyuyordu. Parti, bilinçli işçilerin büyük bir çoğunluğu tarafından destekleniyordu. 27 Eylülde Lugano'da bir İtalyan—İsviçre Sosyalist Konferansı düzenlendi. Bizim savaşla ilgili görüşlerimiz, bu Konferansa gönderildi. Konferans, savaşı bir emperyalist savaş olarak tanımladı ve uluslararası proletaryayı, barış için mücadeleye çağırdı.

Sonuç olarak, Şövenizme karşı yükselen ses, uluslararası ses, hâlâ çok zayıf çıkıyor, ayrı ayrı yerlerden çıkıyor ve kararsız çıkıyordu ama İlyiç bunun giderek güçleneceğinden emindi. Sonbaharda, onun mücadele gücü çok yükselmişti.

O sonbahar, bende Bern ormanlarının renkli anısını bırakmış. O yıl sonbahar çok güzeldi. Bir kaç mil

ötede Bern ormanlarına uzanan temiz, sessiz ve küçük bir sokak olan Distelweg'deki bir evde oturuyorduk İnessa sokağın karşısında, Zinoviev'ler bizden yürüyerek beş dakika ve Şklovski'ler de 10 dakika uzaklıkdaki evlerde kalıyorlardı. Ormanların içinde sarı yapraklarla kaplı küçük yollarda saatlerce dolaşırdık. Bu gezilere çoğunlukla üçümüz çıkardık; İlyiç, İnessa ve ben. İlyiç, uluslararası düzeyde yapılması gereken mücadeleye ilişkin planlarından söz ederdi. İnessa, her zaman büyük bir heyecanla onu dinlerdi. İnessa, büyüyen bu mücadelede önemli görevler yükleniyordu; haberleşmeyi yürütüyor, çeşitli dökümanlarımızı Fransızca ve İngilizceye çeviriyor, kaynak topluyor, insanlarla konuşuyor ve buna benzer işler yapıyordu. Bazı günler, güneş ışınları altında yanan ağaçlı bir tepede saatlerce otururduk. İlyiç, makaleleri ve konuşmaları için notlar hazırlar ve planlarını geliştirirken ben Toussaint'in gramer kitabından yararlanarak İtalyanca çalışır, İnessa da sonbahar güneşinin ışınları altında dikiş dikerdi. Cezaevinin, sağlığı üzerinde yaptığı kötü etkilerden henüz tamamiyle kurtulamamıştı. Akşamları, hepimiz Grigory'nin (Zinoviev'in) küçük odasında toplanırdık. Grigory, Lilina ve küçük oğulları Styopa, bir odada kalıyorlardı. Küçük Styopa yatmadan önce İlyiç onunla oynar, daha sonra, mücadele ile ilgili bazı somut öneriler ortaya atardı.

17 Ekim'de Şalyapnikov'a yazdığı mektupda İlyiç, izlenmesi gereken mücadele çizgisinin esaslarını şöyle özetlemişti:

".....Kautski şimdi bunların hepsinden daha tehlikeli. Düzgün ve kurnaz cümlelerle oportünist yaramazların *(Neue Zeit'*daki) benimsedikleri safsataların ne kadar tehlikeli ve ciddi olduğunu hiç bir kelime tarif edemez. Oportünistler açık bir bela. Kautski'nin başında bulunduğu ve diplomatik amaçlarla süslenerek işçilerin

gözünü, düşüncelerini ve bilincini körelten Almanya'daki merkez ise gizli bir bela ve hepsinden daha tehlikeli. Bugün içinde bulunduğumuz durumda bizim görevimiz, uluslararası oportünizme ve onu bir kalkan olarak kullananlara (Kautski) karşı kararlı ve açık bir mücadeledir. Biz de, yakında yayınlamaya başlıyacağımız bir Merkez Organ (muhtemelen iki sayfa olacak) aracılığı ile bunu yapacağız. Sınıf bilincine sahip işçiler arasında Almanların bu iğrenç tutumuna karşı bir nefret uyandırabilmek için bütün gücümüzü harcamalıyız. Bu bir uluslararası görevdir. Bu görev başkasının değil bizim görevimizdir. Bu görevden kaçmamak gerekir. Enternasyonalli "yeniden kurma" sloganı yanlıştır. (Çünkü Kautski ve Vandervelde saflarındaki *kaypaklık* ve döneklik tehlikesi çok çok büyük) "Barış" sloganı yanlıştır. Bu slogan, Ulusal savaşı, iş savaşa dönüştürmek şeklinde düzeltilmelidir. (Bu dönüşüm uzun bir süre alabilir. Başlangıçta bazı koşulları gerektirebilir ve gerektirecektir. Fakat çalışmalar, böyle bir dönüşüme yöneltilmeli ve o doğrultuda sürdürülmelidir.) Bu iş, savaşı baltalamak ve bu yolda yapılacak kişisel eylemlerle değil fakat savaşı iç savaşa dönüştürmek amacıyla kitleler arasında yürütülecek propaganda (sadece siviller arasında değil) ile gerçekleştirilebilir. Rusya'da şövenizm; *la belle France* ve talihsiz Belçika, (Ukrayna ve diğerleri öyle değil mi?) cümlelerinin veya Almanlara (ve Kayzerciliğe) karşı duyulan "halkçı" nefretin ardına gizleniyor. Bu nedenle bizim asıl görevimiz, bu safsatalarla mücadele etmektir.

"Bu mücadelenin doğru ve belirli bir çizgide yürütülebilmesi için, mücadeleyi belirliyen bir slogan gereklidir. Bu slogan şöyle olmalıdır: Emekçi kitleler ve Rus işçi sınıfı çıkarları açısından biz Ruslar için bu savaşta Çarlığın hemen yıkılmasının iyi bir şey olacağı konusun-

da kesinlikle en ufak bir şüphe olmamalıdır. Çünkü Çarlık, Kayzerizmden yüz kez daha kötüdür. Savaşı baltalamak yerine, şövenizme karşı mücadele etmek ve bütün propaganda ve ajitasyonu uluslararası proletaryanın iç savaş için birleşmesi yönünde kullanmak gerekir. Kişileri, bazı resmî binaları ve buna benzer yerleri ateşe verme eylemine itmek veya "Biz Kayzerizme yardım etmek istemiyoruz" gibi tartışmalara sürüklemek de hatalı bir davranıştır. İlki anarşizme, ikincisi ise oportünizme yol açar. Bize gelince; ordu içinde bir kitle hareketi, (hiç değilse ortak bir hareket) hazırlamalıyız, bu sadece bir ulusun ordusunda olmamalı ve bütün propaganda ve ajitasyon çalışmalarımızı bu yönde kullanmalıyız. Bütün sorun, ulusal savaşı bir iç savaş şekline dönüştürmek. (İnatçı ve sistemli bir çalışma istiyen bu iş, uzun bir süreyi gerektirebilir.) Böyle bir dönüşümün hangi anda gerçekleşeceği ise ayrı bir sorun ve bugün için açıkca belli değil. Bu anı oluşturmalıyız, sistemli bir şekilde, 'oluşması için zorlamalıyız' .....

"Bana göre barış sloganı, şu sıralarda yanlış bir slogan. Bir çıkarcının, bir gevezenin sloganı. Proletaryanın sloganı iç savaş olmalı.

"Bugün iç savaşı ne 'vaad' ne de ilan edebiliriz fakat bizim görevimiz, uzun bir süreyi gerektirse bile, *o yönde* çalışmaktır. Bu konuyla ilgili ayrıntıları Merkez Organ' daki makalede bulacaksın." *(Eserleri,* Cilt 35, s. 120 — 122)

Savaşın patlamasından iki ay sonra İlyiç, mücadele çizgisini açık ve kesin bir şekilde ortaya koyuyordu. Bu çizgi, onun daha sonraki çalışmalarında rehber olacaktı. Çalışmalarının uluslararası genişlikte olması, onun Rusya'daki çalışmalarına ayrı bir özellik, ayrı bir renk ve taze güç katıyordu. Eğer İlyiç, Rusya'da Parti'nin kurulması ve işçi sınıfının örgütlenmesi için uzun yıllar süren

bu güç çalışmalara kendisini adamamış olsaydı, emperyalist savaşla ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar karşısında izlediği doğru çizgiyi, bu kadar çabuk ve kesin bir biçimde benimsiyemezdi. Eğer o, uluslararası mücadelenin en hareketli döneminde yer almamış olsaydı, Rus Proletaryasını kararlı adımlarla Ekim Devrimine ulaştıramazdı.

Sotsial-Demokrat'ın 33 ncü sayısı 1 Kasım 1914'de yayınlandı. İlk kez 500 adet basılmıştı fakat sonradan bu sayının 1500'e çıkarılmasının gerekli olduğu anlaşıldı. 14 Kasım'da İlyiç, gazetelerin sınıra yakın bir yere götürüldüğünü ve kısa bir süre sonra daha ilerdeki yerlere iletileceğini, sevinçle, Karpinski'ye bildiriyordu.

Naine ve Graber'in yardımı ile manifestonun özeti 13 Kasım'da bir İsviçre gazetesi olan ve Fransa'da işçi sınıfının merkezi Chaux-de-Fond'da basılan *La Sentinelle* gazetesinde yayınlandı. İlyiç bundan kıvanç duyuyordu. Manifestoyu tercüme ederek Fransız, İngiliz ve Alman gazetelerine gönderdik.

Vladimir İlyiç Karpinski ile haberleşerek, Fransızlar arasında propaganda yapmak amacıyla İnessa'nın Cenevre'de Fransızca bir konferans vermesi yolunda girişimlerde bulunmasını istedi. Şalyapnikov'a İsveç Kongresinde yapacağı konuşma metnini gönderdi. O, bu konuşmayı Kongrede yaptı ve çok başarılı oldu. Böylece Bolşevikler, "Uluslararası eylem"i yavaş yavaş geliştiriyorlardı.

Rusya ile kurulan ilişkiler sonucu elde edilen bilgilere göre, orada durum kötüydü. Şalyapnikov, Merkez Organ'ın 34 üncü sayısı için Petersburg'dan bazı ilginç haberler göndermişti fakat bu sayıda daha ilginç bir haber yer alacaktı; Duma'daki 5 Bolşevik milletvekilinin tutuklanma haberi. Rusya ile olan ilişkiler yeniden zayıflıyordu. İlyiç bir yandan İkinci Enternasyonal'de işçilerin

davasına yapılan ihanete karşı heyecanlı bir mücadeleyi sürdürürken, bir yandan da Bern'e geldiğimiz günden beri Granat'ın *Encyclopaedic Dictionary*'sine "Karl Marx'la ilgili bir yazı hazırlıyordu. Marx'ın öğretilerini konu alan bu yazı, Marksist felsefeyi; "Maddeci Felsefe" ve "Dialektik" başlıkları altında ele alıyor ve daha sonra Marx'ın sosyalizm sorununa yaklaşımı ile proletaryanın sınıf mücadelesindeki taktiklerini kapsıyan Marksist Ekonomik Teoriyi açıklıyordu.

Marx'ın öğretilerini bu şekilde ele almak, alışıla gelmiş bir yol değildi. Maddeci Felsefe ve Dialektikle ilgili bölümleri hazırlarken İlyiç, Hegel ve diğer filozofların eserlerini tekrar tekrar okumaya başladı ve bu çalışması, yazısını bitirdikten sonra da devam etti. Bu çalışmalarının amacı yapılacak eylemde, felsefeyi sağlam bir rehber durumuna sokmak ve yöntemde onu hakim kılmaktı. 1921 yılında Troçki ve Buharin ile sendikalar üzerinde yaptığı tartışmalar sırasında İlyiç'in bütün konulara dialektik bir yöntemle yaklaşması, Bern'e geldiğimizden beri yaptığı felsefe çalışmaları ile daha önce 1908 — 1909 yılları arasında *Machist*'lerle mücadele ederken yaptığı çalışmaların, ona neler kazandırdığının güzel bir örneğidir.

İlyiç için mücadele ve çalışma, çalışma ve araştırma sıkı sıkıya birbirine bağlıydı. İlk bakışta ayrı yönde şeylermiş gibi gözüküyorsa da aralarında her zaman sıkı bir bağ vardır.

1915 yılı başlarında, yurt dışındaki Bolşevik grupları arasında kesin bir anlayış birliği sağlanabilmişti ancak öyle bir ortamdaydık ki bütün bu gruplar arasında sağlam bir daynışmaya da her zamandan daha çok gerek vardı. Savaştan önce, Bolşeviklerin merkezi olarak bilinen Yurtdışı örgütler Komitesi, Paris'deydi. Şimdi bu Komite, tarafsız bir ülke olan İsviçre'nin Bern şehrine, Mer-

kez Organ'ın bulunduğu şehre taşınmıştı. Bütün konularda anlaşmaya varmak gerekiyordu; savaşın değerlendirilmesi, Parti'nin yükleneceği yeni görevler, bu görevleri yerine getirirken izlenecek yöntemler gibi. Grupların yapacağı çalışmaları daha kesin bir biçimde tanımlamak gerekiyordu. Örneğin, Baugy grubu, (Krilenko, Buharin, Rozmiroviç) kendi organları olacak *Zvezda* (Yıldız) adlı bir gazeteyi yurt dışmda yayınlamaya karar verdiler ve Merkez Organ'la işbirliği yapmaya gerek duymadan çalışmalara hızla başladılar. Bu çalışmaları İnessa'dan öğrendik. Ne olursa olsun böyle bir yayın işine girişmek uygun bir davranış değildi. Merkez Organ'ı yayınlıyacak parayı dahi bulamıyorduk ve düşünceler bakımından şimdilik bu iki yayın organı arasında bir ayrıcalık yoktu ama ilerde böyle bir şey, kolaylıkla, ortaya çıkabilirdi. Düşünmeden yazılan bir cümle, karşımızdakiler tarafından ele alınır ve her yöne çekilebilirdi. Adımlarımızı birlikte atmamız gerekiyordu. Öyle bir dönemdeydik. Şubat ayı sonunda yurt dışındaki gruplar, Bern'de yapılacak bir konferansa çağrıldı. İsviçre grubu konferansa katılıyordu. Paris grubu ise Grişa Belenki tarafından temsil ediliyordun. Grişa savaşın başlamasından sonra Paris grubu arasmda yaygınlaşan 'Savunucu' fikirler üzerinde ayrıntılı bilgiler verdi. Londra'lılar gelmemiş, yerlerine bir vekil göndermişlerdi. Baugy grubu, katılıp katılmama konusunda uzun süren bir kararsızlık devresinden sonra, Konferansm sonlarına doğru gelebildi. Onlarla birlikte, kendilerine 'Japonlar' adını takdığımız Kiev'li yoldaşlar; Piyatakov ve Bosç da (E.F. Rozmiroviç'in kız kardeşi) geldi. Daha önce Sibirya'da sürgündeyken Japonya'ya kaçmışlar, oradan da Amerika'ya geçmişlerdi. Bizimle aynı düşüncede olan her yeni insanı kendi aramıza almamızı gerektiren bir dönemdeydik. 'Japonlar'ı sevdik. Onların gelişi, şüphesiz ki yurt dışındaki gücümüzü arttır-

mıştı.

Konferans'da; savaşla ilgili olarak açık ve kesin bir karar alındı, Avrupa Birleşik Devletleri sloganı üzerinde tartışma açıldı, (İnessa buna şiddetle karşı çıktı.) yurt dışındaki grupların yapacakları çalışmaların niteliği belirlendi, Baugy grubunun gazete çıkarmaması kararlaştırıldı ve üyeleri Bern'de oturan Şklovski, Kasparov, İnessa Armand, Lilina ve Krupskaya yoldaşlardan oluşan yeni bir Örgütler Komitesi seçildi.

Kasparov, savaştan önce (1913) Berlin'de yaşıyordu. İlyiç, onun şimdi yine Berlin'de olduğunu Baku'lu yoldaşlar Yenukidze, Şaumyan ve diğerlerinden öğrendi. O günlerde ulusal sorun konusu, İlyiç'in son derece ilgisini çekiyor ve bu sorunla ilgilenen ve soruna doğru bir yaklaşımda bulunanlarla yakın bir ilişki kurmak istiyordu. 1913 yazında Kasparov'un, ulusal sorunla ilgili olarak *Prosvesçenie*'de bir makalesi yayınlandı. İlyiç makaleyi okuduktan sonra ona yazdığı mektupda şöyle diyordu: "Makalen elime geçti ve okudum. Kanımca konuyu iyi seçmiş ve doğru bir biçimde incelemişsin ancak yazı sonuçtan yoksun. Teorik bir sorunu incelerken kullanılmaması gereken 'diyebilirim ki' gibi kelimelere çok yer vermişsin. Bu konuyu yeniden yazman veya üzerinde birlikte çalışmamız gerektiği kanısındayım." (*Eserleri*, Üçüncü Rusça baskı, Cilt XXIX, s. 93) Kasparov'un ulusal sorun konusunu seçmesi ve bunu doğru bir biçimde incelemesi, İlyiç'in çok hoşuna gitmişti. Onun, gerçekten yararlı ve önemli olan kaynaklardan yararlanamıyacağını düşündüğü için Kasparov'a ulusal sorunla ilgili kaynakları toplama ve ilginç fikirleri somutlaştırma görevini verdi. Kasparov'a mektup yazarak Ocak 1914'de Berlin'e kısa süreli bir yolculuk yapmayı planladığını ve kendisiyle bu konular üzerinde görüşeceğini bildirdi.

Kesin mücadele ve şahlanış dönemleri, insanları

birbirine daha çok yaklaştırıyordu. Haziran 1914'de Petersburg'daki işçi hareketleri hızla gelişiyordu. Devrimci hareketin giderek yükseldiğini bildiren bir mektup aldık. İlyiç, o güne kadar Kasparov'a yazdığı mektuplara "Sevgili yoldaş," diye başlardı, fakat Kasparov'un da devrimi bizim gibi büyük bir heyecanla beklediğini anlayınca, bu başlığı değiştirdi. "Sevgili arkadaşım," diye başlıyordu İlyiç'in mektubu ve şöyle devam ediyordu: "Lütfen, Rusya'da yaklaşan *Devrimci* günler hakkında bize bilgi göndermek zahmetine katlanır mısın? Burada hiç bir gazete elimize geçmiyor. Lütfen..." *(Lenin, Çeşitli Eserleri,* XIII s. 241) Mektupta daha sonra nasıl ilişki kurulacağı konusunda bir program yer alıyordu.

Savaş başladığı zaman Kasparov Almanya'yı terk etmek zorunda kalmış ve Bern'e gelmişti. Kasparov ve İlyiç, eski iki dost gibi karşılaştılar. Bern'de hergün görüşüyorlardı ve kısa bir süre sonra Kasparov bizim grubun en güvenilir yoldaşlarından biri oldu. İşte Kasparov'un Örgütler Komitesi'ne seçilmesine kadar olan aşamalar bunlardı.

Güçlerimizi uluslararası düzeyde birleştirmek, o günlerin en önemli görevlerindendi. Bu işin ne kadar zor olduğu, *İtilaf Devletleri (İngiltere, Belçika, Fransa ve* Rusya) Sosyalist Partilerinin 14 Şubat 1915 tarihinde Londra'da yapılan Konferansında ortaya çıktı. Konferans çağrısı Vandervelde tarafından yapılmış ancak organizasyon işleri Keir Hardie ve Mac Donald yönetimindeki İngiltere Bağımsız İşçi Partisi'nce yürütülmüştü. Bu yöneticiler, Konferansdan önce savaşa karşı çıkmışlar ve uluslararası birliği savunmuşlardı. Bağımsız İşçi Partisi, Konferansa, Almanya ve Avusturya'dan da delege çağırılmasını istemiş, ancak Fransa, o ülkelerin delegeleri katıldığı takdirde kendisinin toplantıya katılmıyacağını bildirmişti. Konferansa; İngiltereden 11, Fransa'dan 16,

Belçika'dan 3, Rusya'dan Sosyalist Devrimcilerin 3 delegesi ile Menşevik Organizasyon Komitesi'nin 1 delegesi katılıyordu. Bizim grup Litvinov tarafından temsil ediliyordu. Nasıl bir Konferans olacağını ve ne gibi sonuçlar getireceğini önceden tahmin etmek mümkün olduğu için Litvinov'un, Konferansda, sadece Merkez Komitesi'nin bildirisini okumakla yetinmesi kararlaştırıldı. İlyiç, Litvinov'un okuyacağı bildirinin kaba bir taslağını hazırladı. Bildiride, Vandervelde, Guesde ve Sembat'ın Belçika ve Fransa'daki burjuva hükümetlerinden istifa etmeleri ve Rus işçilerinin Çarlık rejimine karşı verdikleri savaşın bütün Sosyalist partiler tarafından desteklenmesi isteniyordu. Bildiride, savaş kredilerine oy verenlerle ve Junkerler, rahipler ve burjuvalarla birleşerek "ulusal barış". kararına varan Alman ve Avusturya Sosyal Demokratlarının Sosyalizm ve Enternasyonal'e karşı canavarca bir cinayet işledikleri belirtiliyor ancak, Belçika ve Fransız Sosyalistlerinin de daha iyi bir tutum içinde olmadıkları açıklanıyordu. Bildiri şöyle devam ediyordu: "Rus işçileri; Karl Liebknecht gibi, Sibirya ve İtalya Sosyalistleri gibi, Bağımsız İşçi Partisindeki yoldaşlar ve İngiliz Sosyalist Partisi'nin bazı üyeleri gibi ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin tutuklu olan yoldaşları gibi davranan Sosyalistlere, dost elini uzatıyor.

"Sizin de üzerinde yürümenizi istediğimiz bu yol, Sosyalizm yoludur. Proletaryanın davasına ihanet eden şövenizm kahrolsun! Yaşasın Uluslararası Sosyalizm!" *(Eserleri,* Üçüncü Rus baskısı, Cilt XVIII, s. 123) Bu satırlar; Merkez Komitesi ve Litvanyalı Sosyal Demokrat temsilciler tarafından imzalanan bildirinin son satırlarıydı. Konferansı yöneten başkan, bildiriyi sonuna kadar okuması için Litvinov'a izin vermedi. Bu nedenle Litvinov, bildiriyi başkana verdi ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin bundan böyle Konferansa katılmıyacağını

söyliyerek salonu terk etti. Litvinov'un çekilmesinden sonra Konferans, Almanlaıa karşı zafer kazanılıncaya kadar "Bağımsızlık Savaşı"nı destekleme kararı aldı. Bu karar için olumlu oy kullananlar arasında Keir Hardie ve Mai Donald da vardı.

Bu arada, kadınların katılacağı uluslararası bir konferans için hazırlıklar ilerliyordu. Önemli olan sadece böyle bir konferansın yapılması değil, fakat kadınların pasif nitelikte olduğuna ilişkin kanıyı, zihinlerden silmek ve onların devrimci mücadeledeki yerini kesin bir biçimde ortaya koymaktı. Bunun için yoğun bir ön çalışma gerekiyor ve bu çalışmanın çoğunluğunu da İnessa yükleniyordu.

Çeşitli dökümanları tercüme ederek Merkezi Organ' da çalışanlara yardımcı oluyor ve başından beri "savunuculuğa" karşı mücadele ediyordu. İnessa, bu iş için biçilmiş kaftandı. Bunun yanı sıra, bir kaç yabancı dil bildiği için Clara Zetkin, Balabanova, Kollontai ve İngiliz kadınlarıyla mektuplaşıyor, uluslararası bağların güçlenmesine yardımcı oluyordu. Bu bağlar son derece zayıftı ve sık sık kopuyordu. Ancak İnessa, üşenmeden, kopan bağları tekrar onarıyordu. Paris'de oturan Stael aracılığı ile Fransız yoldaşlarla da ilişki kurmuştu. En kolay haberleştiği kimse Balabanova'ydı. Balabanova İtalya'daydı ve *Avanti* gazetesinde çalışıyordu. O günlerde İtalyan Sosyalist Partisi'ndeki devrimci coşku, zirvedeydi. Almanya'da "savunuculuğa' karşı olan görüşler, giderek artıyordu. Liebknecht, 2 Aralık'da savaş kredileri konusunda karşı oy kullandı. Clara Zetkin, Uluslararası Kadın Konferansı için çağrıda bulundu. Clara, Uluslararası Sosyalist Kadınlar Bürosu'nun sekreteriydi. K. Liebknecht, Rosa Luxemburg ve F. Mehring'le birlikte Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde çoğunlukta olan şövenistlere karşı mücadele ediyordu. İnessa, Clara ile

mektuplaşıyordu. O sıralarda Kollontai, Menşeviklerden ayrıldı. Ocak ayında Vladimir İlyiç ve bana gönderdiği mektuba bir de broşür eklemişti. Vladimir İlyiç, verdiği cevapda şöyle diyordu: "Sevgili ve Değerli yoldaşım; Gönderdiğin broşür için çok teşekkür ederim. Broşürle ilgili olarak şimdi yapabileceğim tek şey, onu *Robotnitsa*'nın (İşçi Kadın) yazı kurulu üyelerine göndermektir." *(Lenin, Çeşitli Eserleri,* 11, s. 221) İlyiç, mektupda daha sonra, Bolşeviklerin tutumunu açıklıyor ve şunları söylüyordu: "İç savaş sloganını benimsemediğin, daha doğrusu, slogana karşı çıktığın ve bunu (koşullar gereği diyebilirim) barış sloganının gerisine ittiğin açıkca anlaşılıyor. Ve 'ortaya atmamız gereken sloganın, hepimizi *birleştirecek* slogan olduğunu' özellikle belirtiyorsun.

"Samimi olarak belirteyim ki, bu dönemde benim en çok korktuğum şey, körü körüne kurulacak bir birliktir. Kanımca böyle bir birlik, proletarya için çok tehlikeli ve zararlı olacaktır." (a.g.e.) Konferansla ilgili olarak Kollontai ile, İnessa haberleşiyordu. Ancak Kollontai, konferansa katılmadı.

Uluslararası Konferans, 26—28 Mart tarihleri arasında Bern'de yapıldı. En büyük ve en iyi örgütlenmiş delegasyon, Clara Zetkin başkanlığındaki Alman delegasyonuydu. Rus Merkez Komitesi delegasyonunda Armanda, Lilina, Raviç, Krupskaya ve Rozmiroviç bulunuyordu. Polonya "Rozlamowoy"leri ise, Merkez Komitesi ile aynı görüşleri paylaşan Kamenska (Domskaya) tarafından temsil ediliyordu. Konferansda, Organizasyon Komitesini temsil eden iki Rus delege daha vardı. Balabanova, İtalya'yı temsil ediyordu. Fransız üye Lousie Simanot, büyük ölçüde Balabanova'nm etkisi altındaydı. Almanlar pasif bir hava içindeydiler. Sol kanada mensup olan Roland-Holst gelememişti, onun yerine Troelstra*nın Partisi'nden, son derece şövenist bir delege gelmişti. İn-

giliz delegeler, oportünit bir parti olan Bağımsız İşçi Partisi'ne bağlıydılar. İsviçreli delegeler de pasif bir tutum içindeydiler. Aslında bu pasif kalma eğilimi Konferansa hakimdi. Ancak 6 hafta önce yapılan Londra Konferansı ile kıyaslandığında, bu Konferansın bir adım daha ileri olduğu görülüyordu. Gerçekte, birbirine karşı savaşan ülkelerin sosyalist kadınlarının bu Konferansda bir araya getirilmesi bile ayrı bir anlam taşıyordu.

Alman delegelerinin çoğunluğu, K. Liebknecht - Rosa Luxemburg grubuna bağlıydı. Bu grup, şövenizmle olan bağlarını koparmış ve kendi hükümetine karşı savaşıyordu. Rosa Luxemburg, şimdi tutukluydu. Ancak tutuklu olması, Konferansda ele alınan sorunlar açısından yararlıydı. Nitekim, Alman delegeler, o sıralarda ön cephelerdeki çarpışmaları kazanan bir ülkenin temsilcileri olduklarını bildikleri için mümkün olduğu kadar gönül alıcı bir tutum takınmak istiyorlardı. Onların kanısına göre, bu kadar çabadan sonra toplanabilen bu Konferans eğer dağılacak olursa, bütün suç kendilerine ait olacak, başta Alman şövenistleri olmak üzere, bütün ülkelerdeki şövenistler, Konferansın başarısızlığına sevineceklerdi. Bu nedenle Clara Zetkin barıştan yana olanları destekleme eğilimindeydi ki, bu da, alınacak kararların devrimci niteliğini sulandıracaktı. Bizim delegasyon (Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin delegeleri) İlyiç'in Kollontai'ye yazdığı mektupta belirttiği görüşleri savunuyordu. Amaç, herhangi bir birlik kurmak değil fakat şövenizme karşı devrimci mücadele yapacak, proletaryanın hakim sınıflara karşı yürüttüğü vazgeçilmez mücadeleye yardımcı olacak bir birliğin kurulmasıydı. Almanya, İngiltere ve Hollanda delegelerinden oluşan bir komisyon, şövenizmi suçluyan kongre kararlarına katılmadılar. Bizim bildirimizi İnessa savundu ve

* Troelstra, o sırada, Hollanda Sosyalist Partisi'nin başkanıydı — ç.

Polonya'lı kadınları temsil eden Kamenska tarafından desteklendi. Ancak görüşlerimiz, Konferans tarafından desteklenmedi. Hemen herkes, "bölücü" olarak nitelendirilen politikamızı eleştirdi. Fakat kısa bir süre sonra olaylar, bizim tutumumuzun doğruluğunu kanıtladı. İngiliz ve Hollanda'lıların yavan barış severlikleri, uluslararası devrimci eylemi bir adım dahi ileri götürmedi. Devrimci mücadele ve şövenistlerin kesin bir yenilgiye uğraması, savaşın daha erken sona ermesinde önemli bir rol oynadı.

İlyiç, heyecanlı bir şekilde uluslararası düzeyde yapılacak mücadele için güçlerin birleştirilmesi görevine girişmişti. "Birkaç kişi olmamız önemli değil. Milyonlarca kişi bizimle beraber olacak." diyordu. Bern Kadınlar Konferansında bizim görüşlerimizi İlyiç hazırladı ve Konferansdaki gelişmeleri izledi. Çevresinde gelişen son derece önemli olaylara katılmayı ve olaylar içinde doğrudan doğruya bir görev almayı bütün varlığı ile istediği halde, perde gerisi lider durumunda olması, onun için gerçekten çok zordu.

Bir olayı hâlâ hatırlıyorum. Ameliyat olan Abram Şovno'yu ziyaret için İnessa ile birlikte hastahaneye gitmiştik. İlyiç, hastahaneye gelerek İnessa'ya; hemen Zetkin'i görerek, bizim tutumumuzun doğru olduğuna onu inandırmasını, böyle bir dönemde barış severliğe kaymamasını ve bütün sorunların kesin bir biçimde ele alınması gerektiğini ona söylemesini istedi. Zetkin'in bu konularda uyarılmasını İnessa'dan ısrarla istiyordu. İnessa ise gitmek istemiyordu. Böyle bir görüşmeden sonuç alınamıyacağına inanıyordu. İlyiç çok ısrar etti ve yalvardı. Ancak İnessa'nın Zetkin'le yaptığı görüşmeden hiçbir sonuç alınamadı.

17 Nisan'da Bern'de başka bir konferans, Sosyalist Gençlik Konferansı, düzenlendi. Cepheye giderek, emper-

yalist savaşda döğüşmek istemiyen çeşitli ülkelere mensup çok sayıda genç, o günlerde tarafsız bir ülke olan İsviçre'de toplanmıştı. Bu gençlerin devrimci düşüncelere sahip olduğu şüphesizdi. Uluslararası Kadın Konferansından hemen sonra bu Sosyalist Gençlik Konferansının yapılması, bir raslantı değildi.

Konferansda İnessa ve Safarov, Bizim Parti'nin Merkez Komitesi adına konuştular.

Mart ayında annem öldü. Bütün çalışmalarımızda bize yardımcı olan yakın bir yoldaştı. Rusya'da yapılan polis baskınları sırasında, yasa dışı bütün eserleri ve diğer araçları saklamıştı. Cezaevindeki yoldaşlara paket ve mesaj götürürdü. Sibirya'da ve yurt dışında bizimle birlikte kalmıştı. Ev işlerine bakar, bizi görmeye gelen yoldaşları ağırlar, yasa dışı yayınları taşıyabilmek için özel yelekler diker, görünmeyen mürekkeple yazılan mektupların "iskelet"ini hazırlar ve buna benzer işler yapardı. Yoldaşlar onu severdi. Geçirdiğimiz son kış ayları, onun için çok kötü olmuştu. Gücü kalmamıştı. Yurdunun özlemini çekiyordu ancak ona Rusya'da bakacak kimse yoktu. Çoğu kez Vladimir İlyiç'le tartışır ama İlyiç'in üstüne titrer, İlyiç de ona saygılı davranırdı. Birgün, suratı asık oturuyordu. Sigara tiryakisiydi ve o gün sigarası tükenmişti. Günlerden Pazar olduğu için dükkânlar kapalıydı ve sigara satınalma olanağı yoktu. Bunun üzerine İlyiç, "Üzülmene değmez, bir dakikaya kadar sana birkaç sigara bulacağım." dedi ve kahvehaneye gitti. Kahvehanedekilerden aldığı sigaraları, biraz sonra eve getirdi. Ölmeden kısa bir süre önce annem; "Hayır, tek başıma Rusya'ya gitmem. Sizlerle birlikte gidinceye kadar bekliyeceğim," demişti. Bir gün dinden söz etmeye başlamıştı. Dindar sayılırdı fakat yıllardır kiliseye gitmemiş, pehriz yapmamış, hiçbir zaman dua etmemişti. Bütün olarak dinin onun yaşantısında önemli bir yeri

yoktu ve bu konuda konuşmayı sevmezdi. Ancak şimdi bu kuralın dışına çıkıyor ve "Gençliğimde tanrıya inanıyordum fakat yaşadığım yıllar boyunca hayatı öğrendim ve dinin ne kadar saçma bir şey olduğunu anladım." diyordu.

Bize çoğu kez, öldükten sonra cesedinin yakılmasını istediğini söylemişti. Oturduğumuz küçük ev, Bern ormanlarına oldukça yakındı ve kış aylarından sonra ılık ilkbahar günleri geri gelince, bir gün, ormana gitmek istedi. Birlikte ormana giderek bir sıranın üzerinde yarım saat kadar oturduk. Eve güçlükle dönebildi ve ertesi gün, ölüm öncesi sancıları başladı. İsteğine uyarak cesedini Bern krematoryumunda yaktırdık.

Ceset yakılırken krematoryumda Vladimir İlyiç'le birlikte otururak bekledik. İki saat sonra bir görevli, teneke bir kutu içinde henüz sıcaklığını yitirmemiş külleri getirdi ve bu külleri nereye gömeceğimizi gösterdi.

Yaşantımız, bir öğrenci yaşantısına, her zamankinden daha çok benziyordu. İhtiyar bir dindar kadın olan ve ütücülük yapan ev sahibimiz, evini daha dindar insanlara kiralamak istediğini belirterek başka bir ev bulmamızı söyledi. Biz de başka bir yere taşındık.

5 Duma Milletvekili 10 Şubat'da yargılandı. Petrovski, Muranov, Badeyev, Samoilov ve Şagov'dan oluşan 5 Bolşevik milletvekili, L.B. Kamenev'le birlikte sürgün cezasına çarptırıldılar.

Vladimir İlyiç, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Grubunun Yargılanması Neyi Kanıtlamıştır" başlığı altında 29 Mart 1915'de yazdığı makalesinde şöyle diyordu: "Gerçekler şunu gösteriyor ki, savaşın başlamasını izliyen bir kaç ay içinde Rusya'da sınıf bilincine sahip önde gelen işçiler, pratikte Merkez Komitesi ve Merkezi Organ çevresinde birleşmişlerdir. Bazı grupların hoşuna gitmese de, bu yadsınamayan bir gerçekdir. İddianame-

de şu kelimeler yer alıyordu: 'Silahlar; kardeşlerimizin üzerine, diğer ülkelerin ücret köleleri üzerine değil, gerici ve burjuva olan hükümetlere, diğer ülke partilerinin üzerine çevrilmeli.' Mahkemeye teşekkür etmek gerekir çünkü Rusya'da halk arasında yayılacak ve zaten yayılmış olan bu sözler; proletarya enternasyonali, proletarya devrimi için istek uyandıracaktır. Mahkeme sayesinde, önder Rus işçilerinin sınıf sloganı, şimdi geniş kitlelere yayıldı. Şövenizim, burjuvalar ve küçük burjuvaların bir bölümü arasında yaygınlaşırken ve diğer bölümü de bocalama içindeyken, işçi sınıfına böyle bir istek hakim. Bu, bizim siyasal bölünmelerimizin gerçek ve somut bir tablosudur. Kişi, kendi görüşlerini, umutlarını ve sloganlarını bu gerçek tabloya bakarak değerlendirmelidir, aydınların ve küçük grupları kuranların iyi dileklerine göre değil.

"*Pravda* gibi gazeteler ve Muranov* tipi çalışmalar, Rusya'da sınıf bilincine sahip işçilerin beşte dördü arasında birlik sağlamıştır. Yaklaşık 40 bin işçi *Pravda* satınalıyor ve bu sayıdan daha fazlası, *Pravda*'yı okuyor. Savaş, cezaevi, Sibirya ve kürek mahkumiyeti, bu rakkamın 5 katını, 10 katını kırsa bile, sınıf bilincine sahip bir grup, hiçbir zaman yok edilemez. O yaşıyor. Devrimci ruhla, anti-şövenizmle besleniyor. Halk kitleleri arasında yalnız başına ayakta duruyor ve enternasyonalizmin, çalışanların, sömürülenlerin, ezilenlerin koruyucusu olarak kitlelerin düşüncesine kök salıyor. Genel bir çöküntüye rağmen, temellerini tek başına koruyabildi. Yarı proleter güçleri tek başına, Kadetlerin, Trudoviklerin, Plehanov'un, *Nasa Zarya*'nın sosyal şövenciliğinden, Sosyalizme doğru sürükliyebildi. Onun varlığı, dü-

* Muravon mahkemede, Merkez Komitesinin sloganları ile işçilerin Parti çevresinde örgütlendiğini anlatmış ve devrimci amaçlara yönelik Parlemento çalışmalarını açıklamıştı - Yayıncı.

şünceleri, çalışması, 'bütün ülkelerin ücretli köleleri arasında dostluk bağı' çağrısı; Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi grubunun yargılanması ile bütün Rusya'ya duyuruldu.

"Birlikte çalışmamız gereken grup, bu gruptur. Sosyal şövenizme karşı savunmamız gereken birlik, bu birliktir. Rusya'daki işçi sınıfı hareketinin, Avrupa tipi ulusal liberalizme doğru değil de, Sosyal devrime doğru ilerlemek için izliyeceği tek yol, bu yoldur." *(Eserleri,* Cilt 21, s. 153 — 154)

Olaylar, kısa bir süre sonra, Lenin'in haklı olduğunu doğruladı. İlyiç, enternasyonal düşüncelerinin yaygınlaşması ve sosyal şövenizmi bütün biçimleri ile ortaya sermek için aralıksız çalışıyordu.

Annemin ölümünden sonra, eski hastalığım yenilendi ve doktorlar dağ havası almamı önerdiler. İlyiç, modern bir yer olmayan ve Rothorn'un eteklerinde bulunan Sörenbrg'de ucuz bir ev kiralamak için ilânları taradı. Bütün yaz boyunca Sörenberg'de Marienthal Otelinde kaldık.

Ayrılmamızdan kısa bir süre önce "Japonlar" (Bosç ve Piyatakov) Bern'e gelerek, bütün önemli sorunların derinlemesine ele alınacağı yasa dışı bir derginin yurt dışında yayınlanmasına ilişkin planlarını anlattılar. *Komünist* adlı dergi, Merkez Organ'ın yönetimi altında yayınlanacak ve P. ile N. Kievski (Bosç ve Piyatakov), yazı kuruluna yardımcı olacaklardı. Bu konu üzerinde anlaşmaya varıldı. Yaz boyunca İlyiç, *Komünist* için "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü" adlı geniş bir makale yazdı. Aynı yaz, Enternasyonalcilerin konferansına hazırlık amacıyla Zinoviev'le birlikte, *Sosyalizm ve Savaş* başlığını taşıyan bir küçük kitap yazdı.

Sörenberg'de oldukça rahattık. Her taraf, ormanlar ve dağlarla çevriliydi, ve hatta Rothorn'un zirvesinde

kar vardı. Mektuplar, İsviçre'ye has bir düzen içinde geliyordu. Sörenberg gibi böyle kenarda kalmış bir köyde bile, istediğimiz kitapları Bern ve Zürih kütüphanelerinden getirtmenin mümkün olduğunu öğrendik. Bütün yapılacak iş, üzerinde adresiniz ve istediğiniz kitabın adı bulunan bir posta kartını kütüphaneye göndermekti. Size hiç bir soru sorulmuyor, hiç bir belge veya kefil istenmiyordu. Fransa'daki bürokrasinin tam tersiydi. İki gün sonra istediğiniz kitap, kalın bir kâğıda sarılı olarak ve üzerinde; bir kenarında sizin adresiniz, diğer kenarında da kitabı okuduktan sonra göndereceğiniz kütüphanenin adresi olan bir etiketle birlikte gönderiliyordu. Böyle bir düzen, İlyiç'in şehirden uzak bir yerde de çalışmasına olanak sağlıyordu. İlyiç, İsviçre kültüründen övgü ile söz ediyordu. Sörenberg'de çok iyi çalışabileceğini anlamıştı. Bir süre sonra İnessa da geldi ve bizimle birlikte kalmaya başladı. Sabah çok erken kalkıyor ve İsviçre'nin her yerinde olduğu gibi burada da saat 12'de yenilen öğle yemeğine kadar her birimiz bahçenin ayrı bir köşesine çekilerek çalışıyorduk. Bu saatlerde İnessa, çoğunlukla piyano çalardı ve evden bahçeye doğru yayılan bu müzik sesi altında çalışmak, çok hoş olurdu. Bazı günler öğleden sonra dağlarda dolaşırdık ve bu, akşama kadar sürerdi. İlyiç dağları seviyordu. Akşama doğru, Rothorn'un üzerindeki tepelere tırmanarak, aşağıdaki görkemli manzarayı ve gül kurusu rengine dönüşen sisi seyretmeyi veya oturduğumuz yerden iki kilometre uzaklıkta bulunan ve adını "belalı adımlar" koyduğumuz Schrattenfluh dağında dolaşmayı çok severdi. Bu dağın çevresi, ilkbahar aylarında pınarlardan akan sularla aşınmış ve kayganlaşmış kayalarla çevrili olduğu için zirvesindeki geniş düzlüğe tırmanma olanağı yoktu. Rothorn'un zirvesinden Alp Dağlarının görüntüsü çok güzel olduğu halde, bu dağa çok ender tırmanırdık. Topladığımız yaban gülleri

ve dağ çilekleri ile eve döner ve tavuklar gibi erken yatardık. Hepimiz mantar toplamaya meraklıydık. Çevre, beyaz mantarlarla doluydu fakat diğer mantar türleri de vardı. Çoğu kez değişik mantar türleri ve bunların adları üzerinde öyle ateşli bir tartışmaya girişirdik ki, bizi gören, hayati bir konu üzerinde tartıştığımızı sanırdı.

Almanya'daki mücadele ateşlenmeye başlamıştı. Rosa Luxemburg ve Franz Mehring tarafından çıkarılan *Enternasyonal* adlı dergi, Nisan ayında yayınlandı ve hemen kapatıldı .*Alman Sosyal Demokratlarının Krizi* adlı bir küçük kitap, Junius (Rosa Luxemburg) tarafından yayınlandı. Almanya'daki Sol Sosyal Demokratlara çağırıda bulunan ve Karl Liebknecht tarafından yazılan "Sizin Kendi Ülkenizdeki En Büyük Düşman" adlı eser yayınlandı ve Haziran ayı başlarında K. Liebknecht ve Dunker, Sosyal Demokratların çoğunluğunun savaş karşısındaki tutumunu protesto etmek amacıyla "Sosyal Demokrat Parti Merkez Komitesi'ne ve Reichstag Grubu'na Açık Mektup" u hazırladılar. Bu *Açık Mektup*, partili bin üye tarafından imzalandı.

Sol Sosyal Demokratların gelişen etkisi karşısında Alman Sosyal Demokrat Parti Merkez Komitesi, karşı harekete geçme kararı aldı. İlk olarak Kautski, Haase ve Bernstein'in imzalarını taşıyan ve Parti'den ayrılmaya karşı çıkan, parti birliğini savunan bir bildiri yayınladılar. Bundan başka, Merkez Komitesi ve Reichstag grubu adına sol mualefete karşı da bir bildiri yayınladılar.

Robert Grimm, solcuların yapacakları uluslararası konferans hazırlıklarını tartışmak amacıyla 11 Haziranda Bern'de bir ön konferans düzenlenmesi için çağrıda bulundu. Bu toplantıya 7 kişi; Grimm, Zinoviev, P.B. Axelrod, Warski, Valetski Balabanova ve Morgari katıldı. Aslında, Zinoviev dışında, ön konferansa katılan bu

üyelerden hiç biri solcu değildi ve toplantıda yapılan konuşmalardan, hiç bir üyenin, solcuların katılacağı bir konferansın yapılmasına ilgi duymadıklarını kolayca anlamak mümkündü.

Bu durum, Vladimir İlyiç'i kuşkulandırmıştı. Yaklaşan konferansın gerçek Solculara açık olması ve bunlar arasında mümkün olabilecek en sağlam birliğin sağlanabilmesi için çeşitli yerlere; Zinoviev'e, Radek'e, Berzins'e Kollontai'ye ve Lozan'daki yoldaşlara mektuplar gönderdi. Ağustos ayı ortasında Bolşevikler; 1) bir manifesto, 2) karar tasarıları, 3) bir deklerasyon tasarısı hazırlamış ve bilgi edinmeleri için önde gelen yoldaşlara göndermişlerdi. Ekim ayında, Lenin ve Zinoviev'in birlikte hazırladıkları *Sosyalizm ve Savaş* adlı kitapcık Almancaya çevrildi.

Konferans 5 - 8 Eylül tarihleri arasında Zimmerwald'da toplandı. Onbir Ayrı ülkeden toplam 38 delege geldi. Zimmewald Solu diye adlandırılan solcular yalnızca 9 kişiydi. (Lenin, Zinoviev, Berzins, Hoglund, Nerman, Radek, Borchardt ve Platten). Konferanstan sonra Roland - Holst da bunlara katıldı. Konferansa katılan öteki Rus delegeleri ise Troçki, Akselrod, Martov, Natanson, Çernov ve bir Bundcuydu. Troçki, Zimmerwald Solculari yanında yer almadı.

Vladimir İlyiç, Konferansın başlamasından önce, 4 Eylül'de Zimmerwald'a giderek orada yapılan bir toplantıda savaşın niteliği ve uluslararası konferansda benimsenmesi gereken taktikler konusunda bir rapor okudu. Bolşeviklerce hazırlanan manifesto ile ilgili olarak gevezelikler yapılıyordu. Solcular, manifesto tasarısını, savaşla ilgili öneriyi ve Sosyal Demokratların görevlerine ilişkin bir öneriyi, Konferansa sundular. Solcuların tasarıları çoğunluk tarafından reddedildi ve daha renksiz, daha ılımlı bir manifesto benimsendi. Solcular bu genel

manifestoyu imzaladılar. Vladimir İlyiç, "İlk Adım" başlıklı makalesinde Zimmerwald Konferansı'nın değerlendirmesini şu cümlelerle yapıyordu: "Merkez Komitemiz, kararsızlık ve ürkeklik belirtileri taşıyan böyle bir manifestoyu imzalamalı mıydı? Kanımızca imzalamalıydı. Sadece Merkez Komitesi'nin değil, fakat Konferansa katılan uluslararası devrimci Marksist düşünceye sahip bütün solcuların benimsediği farklı görüşler, ayrı bir kararda, bu manifesto için neden oy kullandığımız ayrı bir bildiride açıklandı. Görüşlerimizin, sloganlarımızın ve taktiklerimizin bir zerresini bile saklamadık. *Sosyalizm ve Savaş* adlı küçük kitabımızın Almanca baskısı Konferansda dağıtıldı. Manifestonun yayılacağı alandan daha az olmamak üzere, düşüncelerimizi yaydık, yayıyoruz, yayacağız. Bu manifestonun, oportünizmle mücadele ve onu bölerek parçalamak için atılan bir adım olduğu gerçektir. Tam özgürlük ve tutarsızlıkları eleştirerek daha büyük bir şey başarabilmeyi istediğimiz zaman azınlıkta olan Alman, Fransız, İsveç, Norveç ve İsviçrelilerle birlikte aynı adımları atmayı kabul etmemek, bağnazlık olur". *(Eserleri,* Cilt 21, s. 353 - 354)

Solcular, Zimmerwald Konferansında kendi aralarında bir büro kurarak ayrı bir grup olduklarını daha da belirginleştirdiler.

Zimmerwald Konferansından önce İlyiç, karar tasarılarının Kautski'cilere verilmesini istemişti ve şöyle demişti; "Hollandalılar artı bizler, artı solcu Almanlar, artı sıfır. Bu önemli değil. Gelecekte bu sıfır değil, bir bütün olacak." Ancak gelişmeler çok yavaş oluyor ve İlyiç kendisini buna inandıramıyordu. Gerçekte, "İlk Adım" başlıklı makalesine başlarken devrimci hareketlerin gelişmesindeki yavaş tempoya dikati çekiyordu: "Savaşın yarattığı muazzam ve kesin buhranlara rağmen uluslararası sosyalist hareketin gelişmesi yavaş oluyor." (a.g.e.,

s. 350) Bu nedenle İlyiç, Zimmerwald Konferansından oldukça sinirli bir hava içinde döndü.

İlyiç'in döndüğünün ertesi günü, Rothorn dağına tırmandık. Büyük bir zevkle tırmandık fakat zirveye ulaşınca İlyiç birden bire rahatsızlandı ve karla kaplı yere uzanarak uykuya daldı. Gökyüzünde toplanan bulutlar sonradan dağılmış ve Alp Dağlarının görkemli manzarası ortaya çıkmıştı fakat İlyiç kımıldamadan ölü gibi uyuyordu. Bir saatten fazla uyudu. Zimmerwald Konferansı onun sinirlerini iyice yormuştu.

Dağlarda dolaşmamız ve Sörenberg'in güzel havası sayesinde İlyiç, bir kaç gün sonra kendine gelebildi. Kollontai Amerika'ya gidiyordu ve İlyiç ona mektup yazarak uluslararası solcu unsurları biraraya getirebilmesi için elinden geleni yapmasını rica etti. Ekim ayı başlarında Bern'e döndük. İlyiç, Zimmerwald Konferansı ile ilgili olarak bir konuşma yapmak üzere Cenevre'ye gitti. Amerika'lılarla ilgili olarak Kolontai ile haberleşmeye de devam etti.

Sonbahar oldukça sıcak geçiyordu. Bern, daha ziyade bir yönetim ve eğitim merkeziydi. İyi kütüphaneler ve eğitim merkezleriyle doluydu ama bu şehirdeki yaşantı, küçük burjuva yaşantısının donukluğunu yansıtıyordu. Bern çok 'demokratik' bir şehirdi. Cumhuriyetin en yüksek memurlarının karıları hergün balkondan halı çırparlardı ve Bern'li kadınların tüm yaşantısı bu halılar ve evlerindeki diğer mobilyaların arasına gömülmüştü. Sonbaharda elektiriği olan bir oda kiralıyarak kitaplarımızı ve bavullarımızı bu odaya taşıdık. Taşındığımız gün Şklovski'ler geldi ve ben, elektriğin ne kadar iyi bir şey olduğunu onlara göstermek için düğmeyi açıp kapamaya başladım. Şklovski'ler gittikten sonra ev sahibi kadın geldi ve gündüzleri elektrikleri yakan bir kiracıyı evinde tutamıyacağını öne

sürerek, ertesi gün evinden çıkmamızı istedi. Bern'deki bütün evlerin bu kadına ait olmadığını düşünerek ertesi gün elektriği olmayan daha mütevazi başka bir odaya taşındık. Bu küçük burjuva ruhu, İsviçre'nin her tarafında yaygındı. Almanya'da temsiller veren bir tiyatro kumpanyası Berne geldi. Tolstoy'un "Yaşıyan Ölü"sünü oynuyorlardı. Oyunu görmeye biz de gittik. Çok güzel oynuyorlardı. Çıkarcılığın ve gelenekçiliğin her türlüsünden nefret eden İlyiç bile son derece etkilenmişti. Daha sonra oyunu bir kez daha görmek istedi. Ruslar oyunu çok beğenmişti. İsviçreliler de beğenmişti ancak oyunu değişik açıdan yorumluyorlardı. Protasov'un karısına çok üzülmüşlerdi ve onun çektiği ızdıraplar, İsviçre'lileri etkilemişti. "Neden böyle kötü bir kocayla evlendi? Zengin ve mevki sahibi insanlardı, çok mutlu olabilirlerdi. Zavallı Liza!" diye hislerini açıklıyorlardı.

1915 sonbaharında, kütüphanelere her zaman olduğundan daha fazla gidiyor ve günlük yürüyüşlerimizi muntazam bir şekilde sürdürüyorduk. Ancak bütün bunlar, küçük burjuva demokrasisinin kafesinde kapalı kaldığımıza ilişkin düşünceleri kafamızdan silemiyordu. Orada, uzakta, devrimci mücadele giderek büyüyor, insanlar kaynaşıyordu. Ama bütün bunlar o kadar uzaktaydı ki.

Solcularla doğrudan doğruya ilişki kurma konusunda Bern'de fazla birşey yapılamıyordu. İnessa'nın, İsviçreli solculardan Naine ve Grabe ile görüşmek üzere Güney İsviçre'ye gittiğini hatırlıyorum. Fakat bütün çabalarına rağmen onları görememişti. Her seferinde Naine'nin balık tutmağa gittiği, ya da Graber'in ev işleri ile uğraştığı şeklinde bir bahane öne sürülmüştü. Graber'in küçük kızı, İnessa'ya, "Babamın bugün işi var. Çamaşır yıkama günümüz ve babam da yıkanan çamaşırları asıyor." diye kibarca bir yalan uydurmuştu. Balık tutmak

veya çamaşırları asmak, normal karşılanabilecek şeylerdi. (İlyiç çoğu kez, taşmaması için bir tas sütün başında beklerdi.) Ancak, Solcuların örgütlenmesine ilişkin önemli bir görüşme yapılacağı zaman bunun önüne engel olarak balık oltası veya çamaşır yıkama dikiliyorsa, bunda bir iş var demekti. İnessa, başkasının adına çıkarttığı bir pasaportla Paris'e gitti. Merrheim ve Bourderon, Zimmerwald'dan döndükten sonra Uluslararası ilişkileri yeniden örgütlemek için Paris'de bir komite kurmuşlardı. İnessa bu Komite'de Bolşevikleri temsil ediyordu. Eninde sonunda zafer kazanacak olan Sol çizgi için, bu Komitede sıkı bir çalışma yapması gerekiyordu. İlyiç'e gönderdiği mektplarda, yaptığı çalışmaların tam bir dökümünü veriyordu. "Sevgili Vladimir İlyiç," diye başlıyan 25 Ocak 1916 tarihli posta kartında şunları yazıyordu: "Mektubun için teşekkürler. Beni hem rahatlattı, hem de sevindirdi. Aynı gün Merrheim ile yaptığım görüşme başarılı olmadığı için sinirlerim çok bozuktu. Mektubunda Troçki'nin Hollanda dergisine yazı vermeyi kabul etmediğine ilişkin haberini okuduktan sonra, Merrheim'in da aynı dergide görev almayı kabul etmiyeceğini varsayabiliriz. İkisi arasında sıkı bir bağ olduğu çok açık. Yaptıkları çalışmaların niteliğine bakarak, ben de böyle bir düşünceye saplanmıştım ama bazı noktalarda tereddüt ediyordum. Senin mektubun, bu noktayı açıklığa kavuşturdu. Bunların yanı sıra, buradaki yaşantım iyi sayılır. Ancak Paris çok sıkıcı bir şehir. Örneğin, bugün aradığım bir şeyi bulabilmek için tam 4 saat bekledim. Sonunda ulusal kütüphane için bilet alabildim ve katoloğların nasıl kullanılacağına ilişkin bir sürü bilgi edindikten sonra, aradığım şeyi bulabildim. Neyse, senin burada olup, bütün bunları görmeni isterdim. Sevgilerle."

Bu mektuptan ayrı olarak İnessa, bir kitabın kapakları arasına gizlediği başka bir mektupta, yaptığı çalış-

malar hakkında geniş bilgi veriyordu:

"Sevgili arkadaşlar; Zamanım çok dar olduğu için size bir kaç satır yazabiliyorum. Size gönderdiğim son mektuptan sonra Eylem Komitesi'nin iki toplantısı oldu. Bunlardan birinde, bir tasarıyı ele aldık. (Enternasyonal'i yeniden kurmak için Fransız Partisi'ndeki azınlığın, Alman 'çoğunluğuna' değil de 'azınlığına' katılması.) Troçki'nin tasarısı reddedildi ve bunun yerine Merrheim'in tasarısı kabul edildi. Bu tasarıda, yeniden düzenleme konusunda hiçbir şey söylenmiyor, ancak, Enternasyonal'in; sınıf mücadelesi, emperyalizme karşı yapılacak mücadele ve barış için yapılacak mücadele temeline dayanması gerektiği belirtiliyordu. Bu nitelikteki bir Enternasyonal'i destekliyeceklerini açıklıyorlardı. Tasarıda, daha sonra, bu temellere dayanmıyan bir Enternasyonal'in proletarya için aldatmaca olacağı söyleniyordu. Bu tasarıda bazı düzeltmeler ve tasarıya bazı eklemeler yapılmasını önerdim. Sosyal şövenistlere karşı mücadele (Bana, bu konunun daha sonra ele alınacağını söylediler), emperyalizme karşı uluslararası savaş (bu kabul edildi) ve son olarak, 'böyle bir Enternasyonal'i destekliyoruz', kelimelerine karşı çıkarak, cümlenin; 'Enternasyonal'i ... temeller üzerinde yeniden düzenliyeceğiz' şeklinde değiştirilmesini önerdim. Bu 'yeniden' düzenleme kelimesi ile ilgili olarak Merrheim ve Bourderon, bana çok sinirlendiler. Merrheim; bizim Guesdi'ciler (eskimiş yöntem taraftarı) olduğumuzu, koşulları dikkate almadığımızı, soyut düşündüğümüzü, Fransa'daki Sosyalistlerin bu konuda titiz davrandıklarını ve buna benzer bir sürü şeyler söyledi. Ona, Guesdici olmanın o kadar kötü birşey olmadığını, çünkü bugünkü taktiklerimizin gerçek ve önemli taktikler olduğunu, şövenizme açık ve kesin bir şekilde karşı çıkmakla, proletarya gücünü arkamızda toplayabileceğimizi, 'önderlerin' ihaneti-

nin güvensizlik ve şaşkınlık yarattığını, fabrikalarda bir çok işçinin bizim broşürlerimizi okuduktan sonra; 'Bunların hepsi çok iyi ama, şimdi ortalıkta sosyalist yok,' dediklerini, bu kitlelere sosyalistlerin de var olduğuna dair iyi haberler iletmek gerektiğini ve bunun da şövenistlerin kesin bir bozguna uğratılmasından sonra gerçekleşebileceğini söyledim."

İnessa bunların yanı sıra mektubunda; gençler arasında yaptığı çalışmaları, bröşür bastırılmasına ilişkin tasarılarını ve teknik elemanlar, terziler, denizciler ve diğer sendikalı işçilerle kurduğu ilişkileri anlatıyordu. Paris grubu arasında sıkı çalışmalar yapmış ve bu grubun üyelerinden Sapozhkov ile tanışmıştı. Sapozhkov, daha önce gönüllü olarak cepheye gitmiş ancak sonradan Bolşeviklerin görüşlerini benimsiyerek Fransız askerleri arasında propaganda yapmaya başlamıştı.

Yoldaş Şklovski küçük bir kimya laboratuarı açmıştı ve bizim arkadaşlardan Kasparov ile Zinoviev burada çalışarak geçimlerini sağlıyorlardı. Zinoviev şimdi herkesin evindeki ampulleri ve tüpleri dikkatle inceliyordu.

Bern'de yapılan çalışmalar, genellikle teorik çalışmalar oluyordu. Savaş sırasında bir çok şey açığa çıkmıştı. Bu arada Avrupa Birleşik Devletleri sorunu, ayrı bir özellik taşıyordu. 1 Kasım 1914 tarihli Merkez Organda yayınlanan Merkez Komitesi deklarasyonunda şu cümleler yer alıyordu:

"Avrupa Sosyal Demokratlarının hemen ortaya attıkları, Avrupa Birleşik Devletleri siyasal sloganı, bu kıtadaki cumhuriyetlerin yarattıkları bir slogan olmalı. Proletaryayı, her ne pahasına olursa olsun şövenizm akıntısına kaptırmak için herşeyi 'vaad' etmeye hazır olan burjuvaziye rağmen Sosyal Demokratlar; Alman, Avusturya ve Rus monarşilerinin devrimci bir hareketle yıkılmadıkça bu sloganların yanlış ve anlamsız olduğunu

açıklıyacaktır." *(Eserleri,* Cilt 21, s. 16 - 17)

Mart ayında yurt dışı gruplarının katıldığı bir konferansda bu slogan, ateşli tartışmalara yol açmıştı. Konferans raporunda şöyle deniliyordu: "Avrupa Birleşik Devletleri sloganı üzerinde yapılan tartışmalar, tek yönlü siyasi tartışmalar olduğu ve konunun ekonomik yönünün de basında ele alınarak incelenebilmesi için, ertelendi." (a.g.e., s. 137)

Emperyalizm, emperyalizmin ekonomik özü, güçsüz devletlerin güçlü devletler tarafından sömürülmesi ve kolonilerin sömürülmesi sorunları, hemen çözümlenebilecek sorunlardan değildi. Bu nedenle Merkez Organ' daki yazıda şu sonuca varılıyordu: "Konuyu; sermaye ihracı ile dünyanın 'gelişmiş' ve 'uygar' sömürücü ülkeler arasında bölünmesi demek olan Emperyalizmin ekonomik esasları açısından ele aldığımızda, kapitalist düzen içinde bir Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması, ya olanaksızdır ya da böyle bir kuruluş gerici olacaktır. Kapitalist düzen içinde böyle bir Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması, güçsüz devletlerin bölünmesi için yapılan bir anlaşma anlamına gelecektir." (a.g.e., s. 309 - 310)

Fakat başka bir sloganı Dünya Birleşik Devletleri sloganını ortaya atmak belki mümkündü. Bununla ilgili olarak İlyiç şöyle diyordu: "Bizim sosyalizme bağladığımız şey, ulusların özgürlük ve birliğinin siyasal biçimi olan (sadece Avrupa değil) Dünya Birleşik Devletleridir. Bu ise, komünizm tam bir zafere ulaştıktan sonra, demokratik devletleri de kapsıyan, bütün devletlerin ortadan kaldırılması ile gerçekleşecektir. Ama bağımsız bir slogan olarak, Dünya Birleşik Devletleri sloganı (önce sosyalizmle karıştırılabileceği için, sonra da bazılarını sosyalizmin bir tek ülkede zafer kazanmasının olanaksızlığı ve söz konusu ülkelerin diğer ülkelere karşı tutumu

hakkında yanlış sonuçlara sürükliyebileceği için) doğru düşmemektedir." (a.g.e., s. 311)

Bu makale, 1915 yılı sonlarında İlyiç'in neler düşündüğünü güzel bir şekilde yansıtıyordu. Bir yandan savaşın ya da emperyalizmin ekonomik temelleri üzerinde yoğun bir çalışma yaparken, diğer yandan da Sosyalizm için bütün dünyada yapılması gereken mücadele yollarını araştırdığını açıkça ortaya koyuyordu.

1915 yılı sonlarında ve 1916 yılında "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması" adlı kitabını yazmak için gerekli kaynakları toplarken ve Sosyalist devrim dönemi ile onun izliyeceği yollarm ve gelişmelerin tablosunu açık bir biçimde görebilmek için Marx ve Engels'i tekrar tekrar okurken, bu sorunlar üzerinde de çalışıyordu.

3. — Zürih (1916)

Vladimir İlyiç, Ocak 1916'da emperyalizmle ilgili kitabını Parus yayınevi için yazmaya başladı. Bu konuya son derece önem veriyor ve ekonomik ve siyasî açıdan emperyalizmin özüne inilmedikçe, savaşın doğru bir şekilde değerlendirilemiyeceğine inanıyordu. Bu nedenle, büyük bir istekle işe girişti. Şubat ayı ortalarında, İlyiç'in bazı araştırmalar yapması için Zürih'deki kütüphanelerden yararlanması gerekiyordu ve bu nedenle bir kaç haftalığına Zürih'e gittik. Ancak daha sonra, dönüş günümüzü erteliye erteliye yıl sonuna kadar, yaşama koşulları Bern'den daha iyi olan Zürih'de kaldık. Zürih'de, işçilerin yanı sıra devrimci düşünceye sahip bir sürü genç vardı. Büradaki Sosyal Demokrat Parti, daha sol eğilimliydi ve küçük burjuva alışkanlıkları bu şehirde daha azdı.

Oda aramaya çıkmıştık. Bir yerde, İsviçre'liden çok Viyana'lıya benziyen bir evsahibi kadınla, Bayan Prelog'la, karşılaştık. Viyana'lıya benzeyişinin nedeni, uzun yıl-

lar Viyana'daki bir otelde aşçı olarak çalışmasıydı. Onun evinde bir oda kiralamak için anlaştık, ancak ertesi gün, eski kiracısının geleceğini söyliyerek odadan çıkmamızı bildirdi. Eski kiracısı, başı yarıldığı için hastahanede yatıyormuş, ama şimdi iyileştiği için geri gelecekmiş. Bayan Prelog, başka bir yer bulmamızı, ancak yemekleri onun evinde küçük bir ücret karşılığında yiyebileceğimizi söyledi. İki ay süreyle yemeklerimizi onun evinde yedik. Yemekler çeşitli değildi ama boldu. İlyiç oradaki sadelikten hoşlanıyordu. Kahve, sapı kırık bir maşrapanın içinde getiriliyor, yemekler mutfakta yeniliyordu. Konuşmalar basit konular üzerinde; yemek veya falanca çorba için kaç tane patetes kullanmak gerektiği üzerinde değil de, kiracıların ilgisini çeken konular üzerinde oluyordu. Ancak bu konular da fazla değildi ve değiştirilerek bir kez daha anlatılıyordu. Kısa bir süre sonra kendine has özellikleri olan bir çevrede, Zürih'in "alt tabakaları", arasında bulunduğumuzu anladık. Bir gün yemeğe kiralık bir kadın da gelmişti. Sıkılmadan kendi mesleğinden söz etti, yaptığı işten ziyade annesinin hastalığından ve kız kardeşinin nasıl bir iş bulacağından endişe duyduğunu anlattı. Bir gece hemşiresi de bir kaç günlüğüne orada kiracı olarak kaldı ve daha sonra başka kiracılar da gelmeye başladı. Prelog'un kiracılarından biri de; çok konuşmayan, ancak konuştuğu zaman, kişide kaatil olduğu inancı yaratan biriydi. Bizim orada kalmamız, kimseyi rahatsız etmiyordu ve gerçeği söylemek gerekirse, bu insanların konuşmaları, müşterilerine iyi davranmakla ün yapmış bir otelin süslü yemek salonundaki konuşmalardan daha içten ve daha "insanca" idi.

Yemek yediğimiz bu yerdeki kalabalık, gün geçtikçe artmaya başlayınca, yemekleri evde yememiz konusunda İlyiç'i ikna etmeye çalıştım. Ancak, Zürih'in bu yeraltı yaşantısının ilginç olmadığını da söyliyemem.

Daha sonraları John Reed'in "Devrimin Kızı" adlı kitabını okuduğum zaman, kiralık kadınlarla ilgili anlatımları çok beğendim. Bu kadınları, meslekleri veya aşkları açısından değil de diğer yönleri ile ele alıyordu. Yazarlar, alt tabakalardaki insanların yaşamlarını işledikleri zaman, bu kimselerin içinde bulundukları sosyal koşullara genellikle çok az önem verirler.

Daha sonraları Rusya'da, İlyiç'le birlikte Gorki'nin "Ayak Takımı Arasında" oyununu görmek için Sanat Tiyatrosuna gitmiştik. (İlyiç bu oyunu görmeyi çok istiyordu) Ancak, günlük yaşantıları belgeliyen, onları somutlaştıran ayrıntılara yer verilmediği için, oyunun sahneye konuş tarzını hiç beğenmemişti.

Evinde yemek yememeğe başladıktan sonra Bayan Prelog'u yolda gördüğümüz zaman Vladimir İlyiç, onu dostça selamlıyordu. Ve Prelog'un evine yakın bir sokak üzerinde, Kammerer adlı bir ayakkabıcının evinde oda kiraladığımız için, onu hergün görüyorduk. Kiraladığımız oda, oturmaya elverişli bir yer değildi. Bu eski, rengi solmuş ev, öyle sanıyorum ki, ta 16 ncı yüzyılda inşaa edilmişti ve evin çevresi çok kötü kokuyordu. Aynı paraya çok daha iyi bir oda kiralıyabilirdik ama ev sahibini seviyorduk. Kammerer ailesi, devrimci düşüncelere sahip ve emperyalist savaşa karşı çıkan bir işçi ailesiydi. Gerçekte bu ev, bir "enternasyonal" sayılabilirdi. Evdeki odalardan ikisinde; ailesi ile birlikte ev sahibi, başka bir odada; kocası askere gittiği için çocukları ile kalan bir Alman kadın, diğerinde; bir İtalyan, bir diğer odada; çok güzel benekli kedileri olan birkaç Avusturya'lı sanatkâr ve en son odada da biz Rus'lar kalıyorduk. Bütün bu insanlar arasında şövenizmin en küçük belirtisi bile yoktu. Birgün, kadınlar biraraya gelmiş, mutfakta konuşuyorduk; birden bire Bayan Kammerer büyük bir heyecanla; "Askerler silahlarını kendi hükümet-

lerine çevirmeli!" diye bağırdı. İlyiç bunu öğrendikten sonra, başka bir yere taşınmanın sözünü bile etmedi. Bayan Kammerer, kısa bir süre içinde, ucuz ve güzel yemeklerin nasıl yapılacağı konusunda bana bir sürü şey öğretti. Ondan, başka şeyler de öğrendim. Birgün gazeteler; İsviçre'nin et ithal etmekte güçlüklerle karşılaştığını ve bu nedenle haftada iki gün et yenmemesi için hükümetin halka çağrıda bulunduğu haberini verdi. Fakat kasap dükkânlarında "perhiz" günleri de dahil, her gün et satılıyordu. Her gün olduğu gibi, yine bir gün akşam yemeği için et almıştım. Gaz ocağının başında eti pişirirken Bayan Kammerer'e, hükümet çağırısına halkın uyup uymadığının nasıl denetlendiğini, bu işi yapmak için evlerin çevresinde gözcüler mi olduğunu sordum. Sorduğum sorudan hayrete düşen Bayan Kammerer; "Denetlemeye gerek yok ki. Bu konuda güçlüklerle karşılaşıldığı bir kez gazetelerde yayınlandı. İşçiler, et yenmiyecek günlerde et yemez. Bunu yapsa yapsa burjuvalar yapar," dedi. Bu cevaptan benim sıkıldığımı görünce; "Bu sözlerim yabancılara değil," diye kibarca ekledi. Konuya, bilinçli bir şekilde, proletarya açısından yaklaşmakla Vladimir İlyiç'in büyük sevgisini kazanmıştı.

O dönemde Şlyapnikov'a yazdığım mektupları gözden geçirirken, 8 Nisan 1915 tarihli bir mektup elime geçti. O günleri yansıtması bakımından ayrı bir özellik taşıyor. Mektupta şöyle diyordum: "Sevgili arkadaşım; 3 Nisan tarihli mektubunu alınca biraz rahatladım. Herkesi ve herşeyi suçluyan, Amerika'ya gideceğini bildiren kızgın mektuplarını okumak, beni üzüyordu. Birbirimizle haberleşmek en iyi şey. Böylece, üst üste yığılan yanlış anlaşılmalar önleniyor. Postada kaybolan mektubumda Grigory*'i Rusya'ya veya sizin oraya gönderme-

* Grigory Zinoviev. - Yayıncı.

mezin neden mümkün olmadığını ayrıntılı bir şekilde yazmıştım. Kendisinin Stokholm'e gelmemesini kınayan yazılarına hak verdi. Böyle bir davranış, Merkez Organı'n yazı kurulunu ve yurtdışı örgütünü dağıtmak anlamına gelirdi. Merkez Organ, savaş boyunca büyük bir çaba harcıyarak, bugüne dek olduğundan daha geniş bir çevre kazanmayı başardı. Bu organın yazı kurulu, Enternasyonal'de önemsiz bir rol oynamıyor. Gereksiz alçak gönüllülüğü bir kenara bırakarak, bunu dos doğru söyliyebiliriz. Merkez Organ'ın yazı kurulu olmasaydı *Komünist* yayınlanamazdı. Bu konuda yapılan tartışmalar, yarattığı üzüntüler de cabası. Aynı durum *Vorbote* (Zimmerwald Solcularının organı) için de söz konusu. Eğer Grigory bu görevi bırakırsa, yazı kurulunda iş yapacak adam kalmıyacak. Yeni bir yazı kurulu kurmak da o kadar kolay değil. Buharin'in buraya gönderilmesi konusunda düşünceler ortaya atıldı, ilk önce Krakovi'ye oradan da Bern'e gelmesi için konuşmalar oldu ancak hiç bir sonuç çıkmadı. İki kişi bile bu iş için yeterli değilken, sen bunlardan birini çekip almak istiyorsun. Eğer yurt dışındaki merkezimiz yıkılacak olursa, gönderilecek kimse de kalmıyacak. Yurt dışında olması nedeniyle Grigory, bazı günler çıldıracak gibi oluyor, ne yapacağını bilemiyor. Ve sen de bu tür isteklerinle, ateşe körükle gidiyorsun. Yaptığı görevin yararsız olduğunu düşünsek bile, yine de Grigoroy'e dokunulmamalı. Yazı kurulunun başka bir yere taşınma sorunu vardı, ancak bu da para, uluslararası etki ve gidilecek yerdeki polis baskınları gibi sorunlar ortaya çıkardı. Para sorununu "Japonlar" aracılığı ile çözümlemek istedik fakat hiç paraları olmadığını söylediler. Stokholmd'de hayat daha pahalı. Grigory burada bir laboratuvarda çalışıyor, ayrıca yazı yazarak para kazanması için kütüphneler var. Ancak, gelecekte, para kazanma sorunu burada da

daha belirgin bir biçimde ortaya çıkacak.

"Mülteci sorunları" ile ilgili olarak İlyiç'in büyük kuşkusuna rağmen bu konuda bir sorun ortaya çıkmadı. Artık bu işle hiç ilgilenmiyor. Uluslararası konular, her zaman olduğundan daha çok zamanını ve dikkatini alıyor, ama diğer konuyu da bir kenara itmemek gerekir. Şimdi büyük bir heyecanla üzerinde durduğu şey, "ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı" konusu. Kanımca, eğer İlyiç'den yararlanmak istiyorsak, şimdi bu konuda küçük bir kitap yazması için onu harekete geçirmeliyiz. Bu sorun, artık bugün, bilimsel bir tartışma konusu olmaktan çıktı. Bu sorunla ilgili olarak uluslararası Sosyal Demokratlar arasında büyük görüş ayrılıkları var ama bu ayrılıkların olması, sorunun bir köşeye itilmesini gerektirmez. Geçen kış Radek'le bu konuda tartıştık. Bu tartışma benim için çok yararlı olmuştu." Mektupta bu tartışma ve İlyiç'in düşünceleri hakkında daha bir kaç sayfalık bilgi veriyordum.

Zürih'deki yaşamımız, İlyiç'in de eve yazdığı bir mektupta belirttiği gibi, 'sakin' geçiyordu. Buradaki Rus mültecilerinden biraz ayrı yaşıyorduk. Devamlı olarak kütüphanelere gidiyor ve çok çalışıyorduk. Hergün öğleden sonra genç Grişa Usieviç, (1919'da iç savaş sırasmda öldürüldü) mültecilerin gittiği lokantadan dönerken yarım saatliğine bize uğrardı. Zemliyaçka'nın yeğeni ise, arada, sırada, sabahları uğrardı. Bu adam daha sonra açlıktan çıldırdı. O kadar kirli elbiselerle dolaşırdı ki, İsviçre kütüphanelerine kabul edilmezdi. Kütüphaneye gideceği sırada İlyiç'i yakalar ve bazı ana sorunlar üzerinde İlyiç'le tartışmak istediğini söylerdi. İlyiç ona çok kızardı.

Kütüphaneye gitmeden önce göl kenarmda dolaşmak ve gevezelik etmek için evden erken çıkardık. İlyiç, yazdığı kitaptan ve kafasını kurcalıyan çeşitli konulardan

söz ederdi.

Zürih grubundan en çok Usieviç ve Kharitonov'la görüşüyorduk. Hatırladığım diğer kişiler ise; bir maden işçisi olan Vanya Dayı (Avdeyev), Urallı bir işçi olan Turkin ve daha sonraları Siyasal Eğitim Merkezi Bürosu'nda çalışan Boitsov'du. Bunlar arasında şimdi ismini unuttuğum Bulgaristan'lı bir işçi de vardı. Zürih grubundaki yoldaşların çoğu fabrikalarda çalışıyordu ve zamanları çok sınırlıydı. Grup toplantıları hemen hemen hiç yapılmıyordu. Fakat daha sonraki günlerde bizim gruptaki yoldaşlar, Zürih'li işçilerle iyi ilişkiler kurmaya başladılar. Diğer İsviçre şehirlerindeki durumdan farklı olarak, gruptaki arkadaşlar, İsviçre'li işçilerin yaşantısına girmeyi başardılar. (Ancak Chaux—de—Fonds daki durumu da diğer İsviçre şehirlerinden ayrı tutmak gerekir. Oradaki grup, işçi kitleleri ile daha yakın ilişkiler kurmuştu.)

İsviçre'deki işçi hareketleri, Zürih'deki Fritz Platten tarafından yönetiliyordu. Fritz, Parti sekreteriydi ve Zimmerwald Solu'na katılmıştı. Bir işçinin oğluydu ve kitleler üzerinde büyük etkisi olan heyecanlı, içten bir insandı. *Volksrecht*'in yazıişleri müdürü Nobs da Zimmerwald Solu'na katıldı. Willi Münzenber tarafından yönetilen mülteci genç işçiler (bunlar Zürih'de çok kalabalıktı) oldukça hareketliydiler ve solcuları destekliyorlardı. Bütün bunlar, İsviçre işçi hareketi ile bizim aramızda yakın bir bağ kuruyordu. Daha önce yurt dışındaki siyasal sürgünler arasında yaşamamış olan bazı yoldaşlar, Lenin'in İsviçre'deki işçi hareketlerinden çok şeyler beklediğini ve gelecekte bu ülkenin hemen hemen sosyalist devrim hareketinin merkezi olabileceğine inandığını sanıyorlardı.

Elbette bu doğru değildi. İsviçre'de hiç bir zaman güçlü bir işçi sınıfı olmamıştı. Bir sayfiye ülkesiydi. Güçlü

kapitalist ülkelerin artıklarıyla geçinen küçük bir ülkeydi. İsviçre'li işçiler, genellikle, devrimci değildi. Ülke sorunlarının bir çoğunun çözümlenmiş olması ve demokrasi, İsviçre'nin devrimci hareketlerin merkezi olmaması için yeterli nedenlerdi.

Ancak bütün bunlar, İsviçre işçi hareketini ve Parti'yi devrimci bir niteliğe kavuşturmak için uluslararası propagandanın İsviçre'de sürdürülmemesi anlamına gelmezdi. Çünkü savaşa sürüklendiği takdirde, bu ülkede bir çok şey değişebilirdi.

İlyiç, İsviçre'li işçilere konferanslar veriyor ve Platten, Nobs, Münzenberg ile yakın ilişkilerini sürdürüyordu. Bizim Zürih grubu ve birkaç Polonya'lı yoldaş, (Bronski o günlerde Zürih'deydi) Zürih'deki İsviçre örgütleri ile ortak toplantılar düzenlemeyi kararlaştırdılar. İlk toplantı bizim evden çok uzakta olmayan Zum Adler adlı küçük bir kahvehanede yapıldı. Bu toplantıya yaklaşık 40 kişi katıldı. Toplantıda İlyiç günlük sorunlar üzerinde konuştu ve savunduğu davayı kesin bir biçimde ortaya koydu. Katılanların hepsi enternasyonalci olduğu halde, İsviçre'liler, sorunların bu kadar kesin bir biçimde ortaya konmasından kuşkulanmışlardı. Toplantıda; İsviçre'li genç bir üyenin, bir insanın taştan örülü duvarı alnı ile kırmasının olanaksız olduğunu söylediğini hatırlıyorum. Böylece bizim toplantıların suya düşeceği anlaşılıyordu. Nitekim, dördüncü toplantıya sadece Rus' larla Polonya'lılar geldi ve ilk toplantıda İsviçre'li gencin söylediği sözlerle alay ettikten sonra evlerine döndüler.

Zürih'e geldiğimiz ilk aylarda Vladimir İlyiç, çalışmasının büyük bir kısmını, emperyalizm üzerine yazdığı kitaba ayırıyordu. Bu çalışmaya derinlemesine dalmış ve konu ile ilgili bir çok not tutmuştu. Özellikle, sömürgecilik konusuyla ilgileniyordu ve bu konuda bir yığın kaynak toplamıştı. Beni de bu çalışmalara soktuğunu

ve Afrika sömürgelerine ilişkin bazı kaynakları İngilizceden çevirdiğimi hatırlıyorum. Bana bu konuda çok ilginç şeyler anlatıyordu. Sonraları, *Emperyalizm*'i yeni baştan okuduğumda, kitabın, bana anlattığı şeylerden daha yavan olduğunu anladım. Avrupa ve Amerika ekonomilerini en ayrıntılı noktalarına kadar inceledi. Doğal olarak sadece ekonomik sistemlerle değil, ekonomik sistemle birlikte işliyen ve kitleleri etkileyen siyasal sistemlerle de ilgileniyordu. Kitap, Haziran ayında bitti. Kienthal Konferansı diye bilinen İkinci Zimmerwald Konferansı, 24 - 30 Nisan 1916'da yapıldı. Birinci Konferanstan bu yana 8 ay, emperyalist savaşın çok genişlediği 8 ay geçmiş ama Kienthal Konferansı'nı, Birinci Zimmerwald Konferansı'ndan belirgin bir şekilde ayıracak herhangi bir değişiklik olmamıştı. Ancak sola doğru küçük bir kayma olmuştu. Zimmerwald Solu, şimdi 8 yerine 12 delegeyle Konferans'a katıldı ve Konferans'da alınan kararlar, bir adım daha ileriydi. Konferans'da Uluslararası Sosyalist Büro, şiddetle suçlandı ve barışla ilgili olarak şu karar benimsendi: "Kapitalist bir düzende sonsuz barışın sağlanması olanaksızdır. Böyle bir barışın sağlanması için gerekli koşullar, sosyalizm tarafından yaratılacaktır. Sosyalizm, kapitalist özel mülkiyeti ve buna bağlı olarak halk kitlelerinin varlıklı sınıflar tarafından sömürülmesini ve ulusal baskıyı ortadan kaldırdığında, savaş nedenleri de yok olacaktır. Bu *nedenle sonsuz barış için yapılan mücadele, sosyalizmin gerçekleşmesi için yapılan mücadeleden başka bir şey olamaz.* (*Eserleri*, Üçüncü Rus baskısı Cilt XIX, s. 434). Bu bildiriyi siperlerde dağıttıkları için üç subay ve 32 er, Mayıs ayında Almanya'da kurşuna dizildiler. Alman hükümeti, kitlelere devrimci düşüncelerin aşılanmasından korktuğu kadar hiç bir şeyden korkmuyordu.

Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi,

Kienthal Konferansı'na verdiği önergede, özellikle, kitlelere devrimci fikirlerin aşılanması gerektiğine dikkati çekiyordu. Bu konuda şöyle deniliyordu: "Zimmerwald bildirisinde, işçilerin başkalarının davaları için değil, kendi davaları için kurban vermeleri gerektiği belirtilerek devrimden söz edilmesi yeterli değildir. Kitlelerin izliyeceği yol, onlara açık ve kesin bir biçimde gösterilmeli. Kitleler nereye gittiklerini ve neden gittiklerini bilmeli. Savaş boyunca yürütülecek devrimci kitle hareketleri başarılı bir şekilde sürdürülebilirse, bu emperyalist savaşın sosyalizm için bir iç savaşa dönüştürülebileceği bilinen bir gerçektir ve bunu kitlelerden gizlemek zararlıdır. Aksine, yolun başında olduğumuz için başarı çok uzak gözükse de, bu konu açık bir biçimde ortaya konulmalı. Zimmerwald bildirisinde belirttiği gibi 'Bu savaşta anavatanın savunulması gerekiyor' diyen kapitalistlerin yalan uydurduğunu ve işçilerin devrimci mücadele yaparken kendi ülkelerinin askeri durumunu dikkate almamalarını söylemek de yeterli değildir. Bu emperyalist savaşta anavatanın savunulması konusunda sadece kapitalistlerin yalan söylediğini değil, fakat şövenistlerin ve Kautski'cilerin de yalan söylediğini isim isim ortaya dökmeliyiz. Savaş zamanlarında, hükümetlerin karşı koyma tehlikesini göze almadan devrimci eylemlere girişmek mümkün değildir ve hükümetlerin bütün karşı koymaları, sonsuz ve demokratik bir barışı tek başına sağlıyacak devrimi besler. Ve son olarak; yasa dışı örgütlerini kendileri kurmadıkça, askeri sansürden uzak, başka bir deyişle, yasa dışı yayın organlarına sahip olmadıkça kitlelerin, devrimci mücadelenin doğması, gelişmesi, attığı adımların değerlendirilmesi, hatalarının düzeltilmesi, sistemli bir şekilde genişlemesi ve sağlamlaşması için ciddi bir destekten yoksun kalacaklarını onlara söylemek gerekmektedir." *(Eserleri*, Cilt 22, s. 165 - 165)

Merkez Komitesi'nin bu önergesinde, Bolşeviklerin ve İlyiç'in kitleler karşısındaki tutumunun açık bir ifadesini buluruz. Kitlelere her zaman gerçek söylenmeliydi. Süslü olmayan gerçeklerin, onları ürkütüp kaçıracağından korkulmamalıydı. Bolşevikler bütün umutlarını kitlelere bağlamıştı; kitleler ve yalnızca kitleler yoluyla sosyalizme ulaşılacaktı.

1 Haziranda Şalyapnikov'a şunları yazıyordum: "Grigory, Kienthal Konferansı konusunda çok heyecanlı. Raporlardan kavrıyabildiğim kadarıyla orada sağlamlığın bir nevi garantisi olacak olan Parti içi birliği kurma yerine, aşırı gevezelikler yapılıyor. Badaiç'in söylediği gibi, kitleler henüz 'yukarıya doğru baskı' ya girişmediler. Almanlar belki bir dereceye kadar bunun dışında tutulabilir."

Emperyalizmin ekonomik yönlerini araştırmak, bu 'vites kutusu' içindeki tamamlayıcı parçaları incelemek ve çöküntüye doğru giden kapitalizmin son aşaması olan emperyalizmin bütün dünyadaki görünümünü yeniden gözden geçirmek, İlyiç'in bütün olarak ve özellikle Rusya'da sosyalizmi kurmak için ne gibi mücadeleler yapılması gerektiği konusuna daha çok eğilmesini sağladı ve bazı siyasal sorunlara yeni bir ışık tuttu. İlyiç, konuyla ilgili düşüncelerini toparlamak, bunların zaman süreci içinde olgunlaşmasını sağlamak istiyordu. Bu nedenle tekrar dağlık bir bölgeye gitmeye karar verdik. Bütün bunların yanı sıra, benim hastalığım yenilemişti. Bunun da tek tedavi yolu, dağ havası almaktı. Altı haftalığına Zürih'in yakınındaki St. Gallen Kantonundaki dağlarla çevrili ve karlı zirvelerden çok uzakta olmayan Tschudiwiese sağlık evine gittik. Ucuz bir yerdi. Adam başına günde 2,5 franktı Ancak 'rejim' yemeği verdikleri de bir gerçekti. Sabah kahvaltısında şekersiz sütlü kahve, tereyağlı ekmek ve peynir, öğlen yemeklerinde rendelenmiş

peynir ve sütten yapılan süt çorbası, saat 16'da tekrar sütlü kahve ve akşam yemeğinde yine başka bir sütlü yemek veriyorlardı. İlk günler bu süt küründen hoşlanmadık ama bir süre sonra çevrede bol miktarda yetişen dağ çileği ve böğürtlenlerden yararlanmaya başladık. Elektriği olan temiz bir odamız vardı. Ancak kötü döşenmişti ve servis iyi değildi. Odamızı kendimiz düzeltiyor, ayakkabılarımızı da biz temizliyorduk. Bu son görev, İsviçre'lileri taklit etmeye çalışan İlyiç tarafından yapılıyordu. Yine bir gün her sabah olduğu gibi dağ ayakkabılarımı alarak, ayakkabı temizleme yeri olarak kullanılan kulübeye gidiyor... Orada, diğer ayakkabı temizleyicileri ile şakalaşarak, işini o kadar usta bir şekilde yapıyor ki, boş bira şişeleriyle dolu hasır bir sepete çarparak deviriyor. Bu da herkesin gülmesine yol açıyor. Buradaki insanlar çok demokrattı. Günlüğü 2,5 frank olan bir dinlenme evi, 'saygı değer' insanlar tarafından işletilmiyordu. Bir bakıma bu dinlenme evleri. Fransız Bonbon'unu andırıyordu ancak buradaki insanlar, İsviçre demokrasisinin ruhunu benimsemiş, sade, fakir insanlardı. Akşamları ev sahibinin oğlu, akerdeon çalar ve oraya dinlemeye gelen insanlar, bütün güçleri ile dans ederlerdi. Dans edenlerin ayak sesleri gece 11'e kadar işitilirdi. Tschudiwiese, istasyondan yaklaşık 8 kilometre uzaklıktaydı ve mektupları yalnızca eşekle getirmek mümkündü. Dağlardan geçen dar bir patika vardı ve herkes istasyona yürüyerek giderdi. Hemen her sabah saat 6'da bir zil çalar ve o gün ayrılacakları uğurlamak üzere evde kalan herkes toplanır, guguk kuşu üzerine yazılmış bir şarkıyı söylerlerdi. Bu şarkının her mısraının sonunda 'güle güle guguk kuşu' kelimeleri vardı. Sabah uykusunu seven Vladimir İlyiç, bu şarkıyı duyunca başını yorganının altına sokardı. Bu insanlar siyasal konularla hiç ilgilenmiyorlardı. Savaş bile sözü edilmeyen bir konuydu.

Sağlık evinde kalanlar arasmda bir de asker vardı. Ciğerlerinden rahatsız olduğundan komutanları, harcamalar devlet tarafından karşılanmak üzere, onu süt kürü yapması için buraya göndermişlerdi. İsviçre'de askeri makamlar, askerlerin bakımına son derece özen gösteriyorlardı. (İsviçre'nin milis kuvvetleri vardı, düzenli bir ordusu yoktu) Bu asker oldukça iyi bir insandı. Vladimir İlyiç, süt çanağının çevresinde dolaşan bir kedi gibi askerin çevresinde dolaşıyordu ve onunla bir kaç kez savaşın yağmacı niteliği üzerinde de konuştu. Asker, İlyiç'in söylediklerine karşı çıkmadı ama oltaya yakalanmak istemediği de her halinden anlaşılıyordu. Onu, siyasal sorunlardan ziyade, Tschudiwiese'de geçirdiği tatil ilgilendiriyordu.

Tschudiwiese'de bizi ziyaret eden olmadı. Bu civarda Rus yoktu ve bu tür ziyaretlerle uğraşmadan hemen bütün zamanımızı dağlarda gezinerek geçiriyorduk. İlyiç çalışmıyordu. Dağlarda yaptığımız gezintiler sırasında demokrasinin rolü ve İsviçre demokrasisinin olumlu olumsuz yönleri gibi kafasını kurcalıyan konular üzerinde bol bol konuşuyor ve çoğu kez yeni düşünceleri değişik cümlelerle ifade ediyordu. Bu sorunların onu derinlemesine ilgilendirdiği açıktı.

Temmuz ayının ikinci yarısını ve Ağustos ayının tümünü burada geçirdik. Ayrılırken bizi de "güle güle guguk kuşu" şarkısıyla uğurladılar. Yağmur altında yürüyerek istasyona giderken Vladimir İlyiç, yolda zehirsiz mantarlar gördü ve sanki Zimmerwald'cıları kendi tarafına topluyormuş gibi büyük bir heyecanla mantarları toplamaya başladı. Bir torba dolusu mantar toplamış ama yağmurdan da sucuk gibi ıslanmıştık. Tabii treni kaçırdık ve bir sonraki trene binmek için istasyonda iki saat bekledik.

Zürih'e döndüğümüzde, yine Spiegel Caddesi üzerin-

deki eski odamızı kiraladık.

Vladimir İlyiç Tschudiwiese'de kaldığımız sürece, gelecekte hemen yapılması gereken çalışmaları her açıdan düşünmüş ve planlamıştı. Bu dönemde ilk önce ele alınması gereken en önemli şey; teorik sorunlar üzerinde bir anlaşmaya varınak ve açık bir teorik çizgi saptamaktı. Rosa Luxemburg, Radek, Hollanda'lılar, Buharin, Pyatakov ve bir ölçüye kadar Kollontai ile kendi arasında görüş ayrılıkları vardı. Bu ayrılıkların en belirgini Ağustos ayı içinde "Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Etme Hakkı" başlıklı bir makale yayınlayan Pyatakov (P. Kievski) ileydi. Yazıyı okuduktan hemen sonra İlyiç, "Marksizmin Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm" adlı küçük bir kitap yazarak Pyatakov'a cevap vermişti. İlyiç kitabı çok sert bir dille kaleme almıştı çünkü sosyalizm için yapılacak mücadele döneminde ekonomi ile siyaset arasında yakın ilişki olduğuna açık ve kesin bir şekilde inanmıştı. Bu dönemde siyasal mücadeleyi gereği gibi değerlendirmemeyi, emperyalist ekonomizm diye nitelendiriyordu. İlyiç bu kitapta şunları yazıyordu: "Rusya'daki siyasal mücadeleleri inkâr edecek kadar ileri giden eski 'ekonomistler' 1894 — 1901 yılları arasında kapitalizmin artık zafer kazandığını ve bu nedenle siyasal sorunlar üzerinde durmaya gerek olmadığı tezini savunuyorlardı. Modern 'Emperyalist Ekonomistler' ise; emperyalizmin zafer kazandığını ve bu nedenle demokrasinin siyasal sorunları üzerinde durmaya gerek olmadığı tezini savunuyorlar." *(Eserleri,* Cilt 23, s. 17)

Sosyalizm için yapılan mücadelede demokrasinin oynadığı rolün inkâr edilemiyeceğini belirten Vladimir İlyiç, daha sonra şöyle devam ediyordu: "Demokrasi olmaksızın sosyalizmi gerçekleştirmek, iki yönden olanak dışıdır: (1) Proletarya, demokrasi için yapılacak bir mü-

cadele aşamasından geçmedikçe sosyalist devrim için hazırlıklı olamaz, (2) Demokrasi tam anlamıyla sağlanmadıkça, zafere ulaşan sosyalizmin bu zaferini sürdürmesi ve kişileri, hükümetlerin artık yok olacağı bir döneme hazırlaması olanaksızdır." (a.g.e., s. 62 - 63)

Kısa bir süre sonra Rusya'daki olaylar, Lenin'in bu sözlerinin ne kadar doğru olduğunu kanıtladı. Şubat Devrimi ve onu izliyen demokrasi mücadelesi, Ekim Devrimine giden yolu hazirladı. Sovyetlerin ve Sovyet sisteminin sürekli olarak genişlemesi ve kuvvetlenmesi, demokrasinin kendi kendisini yenilemesini sağlamış ve bu düşüncenin ne kadar büyük bir anlamı olduğunu yavaş yavaş ortaya çıkarmıştır.

1915 - 1916 yıllarında Vladimir İlyiç, sosyalizmin kurulması açısından demokrasi sorununu derinlemesine ele almıştı. Daha Ekim 1915'de Radek'in (Parebellum) bir makalesine *Berner Tagewacht*'da verdiği cevapta şöyle diyordu: "Yoldaş Parabellum, sosyalist devrimin gerçekleştirilebilmesi için demokratik alanda tutarlı bir devrimci programın izlenmesine karşı çıkıyor. Bu düşünce yanlıştır. Proletarya, sadece demokrasi aracılığı ile, başka bir deyişle, demokrasinin tam olarak gerçekleşmesi yolunda gücünü harcıyarak, onun ilerlemesi için gerekli olan her aşama için mücadele ederek zafere ulaşabilir. Demokrasinin bir sorununu, ki bu da uluslararası sorundur, ortaya sürerek kapitalizme karşı yapılacak devrimci mücadeleyi ve sosyalist devrimi bir kenara itmek anlamsızdır. Aksine, kapitalizme karşı yapacağımız devrimci mücadeleyi, devrimci bir program ve bütün demokrasilerin gereklerinden olan bir cumhuriyet, bir ordu, hükümet yöneticilerinin halk tarafından seçilmesi, kadınlara eşit haklar sağlanması, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı vb. taktiklerle birleştirmeliyiz. Kapitalizm yaşadıkça bütün bu gerekler, ayrıcalı ve tam

olmayan, saptırılmış bir şekilde gerçekleşebilir. Şimdiki demokrasiye dayanarak onun kapitalist düzen içindeki eksik yönlerini ortaya koyarsak, kapitalizm yoluyla fakirleri ve kitleleri sömüren burjuvaların yıkılmasını ve tam bir demokrasinin gerçekleşmesi için gerekli değişiklikleri savunabiliriz. Bu değişikliklerin bir kısmı burjuvazinin yıkılmasından önce, diğerleri yıkılması sırasında ve arta kalan diğerleri de yıkıldıktan sonra başlatılacak. Sosyal devrim, tek bir savaş değil, aksine, ekonomik ve demokratik değişikliklerin bütün sorunları üzerinde verilecek bir seri savaş dönemidir ve bu savaşların başarıyla tamamlanmasından sadece sömürgen burjuvazi etkilenecektir. Bu son amaç içindir ki, bütün demokratik isteklerimizi tutarlı ve devrimci bir biçimde formüle etmeliyiz. Bir tek köklü demokratik değişiklik tamamlanmadan dahi, her hangi bir ülkenin işçilerinin burjuvaziyi devirmesi, akla yatkın gelebilir. Ancak, tarihi aşama içinde bir sınıf olarak ortaya çıkan proletaryanın, tutarlı ve kararlı bir demokratik devrim yolunda eğitilerek hazır olmadıkça, burjuvaziyi yıkamıyacağı da akla yatkın gelmektedir." *(Eserleri,* Cilt 21, s. 372 - 373)

Bu uzun cümleleri buraya aktarmamın nedeni, bu cümlelerin; 1915 ve 1916 yıllarında İlyiç'in kafasını kurcalıyan ve daha sonraki konuşmalarında izlerine rastlıyacağımız düşüncelerini belirgin bir biçimde ortaya koymasıdır. Sosyalizm için yapılacak mücadelede demokrasinin rolü ile ilgili olarak yazdığı makalelerin çoğu, sonradan yayınlandı. Parabellum'a cevap verdiği makale 1927'de, *Marksizmin Karikatürü* adlı küçük kitap da 1924 yılında basıldı. Bu yazılar pek bilinmez, çünkü bunlar küçük trajlı dergilerde yayınlandı. Ancak Vladimir İlyiç'in, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkına ilişkin davayı nasıl heyecanlı bir şekilde ele aldığını anlamak için, bu yazıların okunması gerekir. Genel olarak, demok-

rasiyi değerlendirme ışığı altında konu ele alındığında, İlyiç'in bu heyecanı anlaşılabilir. Şu nokta hiç unutulmamalı: İlyiç, herhangi bir kişinin, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı sorunu karşısındaki tutumunu, bütün olarak demokratik istemlere, doğru bir yaklaşım içinde olup olmadığını anlamak için bir deneme aracı olarak kullanılıyordu. Rosa Luxemburg, Radek, Hollandalılar, Kievski ve diğer bazı yoldaşlarla, bu çizgi üzerinde yapılan tartışmaları, bu görüş açısından ele alıyordu. Kievski'ye karşı yazdığı küçük kitapta şöyle diyordu: 'Bütün ülkeler sosyalizme ulaşacak. Bu kaçınılmaz. Ancak hepsi aynı yoldan değil. Her biri şu veya bu şekilde demokrasiye yeni bir şeyler katarak, proletarya diktatörlüğüne şu veya bu şekilde yenilikler getirerek, sosyal yaşantının değişik yönlerini etkiliyecek sosyal değişimin hızını şu veya bu şekilde etkiliyerek. 'Tarihi maddecilik adına' geleceğin bu yönünün aynı gri boya ile boyanması; teorik bakımdan bundan daha ilkel ya da pratik bakımdan bundan daha aptalca bir şey olamaz. Sonuç, Suzdal'ın acemice yapılmış resminden başka birşey değildir." *(Eserleri,* Cilt 23, s. 58)

Sosyalizmi kurmak, sadece ekonomik temel sorunu değildi. Ekonomi, sosyalist yapının sadece temeli onun dayanağı ve üzerine bina inşa edilecek sahası idi. Sosyal yapının bel kemiği ise, Devrimci Sosyalist demokrasi yardımıyla bu temel üzerine yeniden kurulacak sosyal yapıydı.

Lenin ile Troçki'nin arasını, her zaman olduğundan daha çok açan nokta da buydu. Troçki, demokrasinin ruhunu, kitlelerin bütün yaşamına yeni bir şekil verecek olan Sosyalist yapının demokratik ilkelerini kavrıyamıyordu. Daha sonraki yıllarda İlyiç ile Buharin arasında belirecek büyük görüş ayrılıklarının nüvesi, yine bu yıllarda (1915 - 1916) ortaya çıkıyordu. Buharin, Ağustos

ayı sonunda *Jugend - Internationale*'nin 6 ncı sayısına 'Nota — Bene' başlıklı bir makale yazdı. Bu makalesinde devletin ve proleterya diktatoryasının rolünü küçümsüyordu. İlyiç, 'Gençlik Enternasyonali' adı altında yazdığı bir makalesinde Buharin'in yaptığı yanlışı ortaya koydu. Tüm sosyal yapının yeniden kurulmasında proleteryanın öncülük rolünü sağlıyacak olan proleterya diktatörlüğü idi. 1916 yılının ortalarına doğru Vladimir İlyiç'in en çok ilgisini çeken konu buydu.

Demokratik gerekler, asgari programda yer almalıydı. Bununla ilgili olarak Vladimir İlyiç, Tschudiwiese'den döndükten sonra Şalyapnikov'a yazdığı bir mektupta, *Letopisi*'ye bir makale yazan ve asgari programın bir kenara bırakılmasını savunan Bazarov'u eleştiriyordu. İlyiç, devletin rolünü proleterya diktatoryasının rolünü, vb. küçümseyen Buharin'e karşı çıkıyordu. Proleteryanın öncülük rolünü kavrıyamıyan Kievski'ye kızıyordu. Şalyapnikov'a yazdığı mektupta şu cümleler yer alıyordu: "Teori üzerinde fikir birliğine varmanın önemini küçümseme! Emin ol ki, şu zor günlerde yaptığımız çalışma için, gerekli." *(Eserleri*, Cilt 35, s. 185)

Vladimir İlyiç, devletle ilgili olarak Marx ve Engels'in yazdığı bütün şeyleri yeniden okuma ve bunlardan notlar çıkarma işlemine girişti. Bu çalışmalar ona, yaklaşan devrimin niteliğini derinliğine kavramasına ve devrimin kaçınılmaz görevleri için tamamen hazırlıklı olmasına yardım etti.

30 Kasımda İsviçreli Solcular, savaşla ilgili bir konferans düzenlediler. Winterthur'dan gelen A. Schmidt, İsviçre'deki demokratik olanaklardan, anti-militarist amaçlar için yararlanmak konusunda direniyordu. İlyiç, ertesi gün Schmidt'e yazdığı bir mektupta, bu konuda aşağıda belirlendiği biçimde bir referandum yapılmasını önerdi:

"Militarizmin veya sömürünün tamamen ortadan kaldırılabilmesi için sanayi ve tarımdaki büyük kapitalist kuruluşların kamulaştırılması."

Schmidt'e yazdığı mektupta İlyiç şöyle diyordu: "Bu durumda teorik olarak benimsediğimiz şeyi, pratikde bir politika ile sağlıyacağız, başka bir deyişle, militarizmin tamamen ortadan kaldırılabilmesinin kapitalizmin yıkılması ile ilgili olduğunu ortaya koyacağız." (a.g.e., s. 206) Aralık 1916'da yazdığı ancak 15 yıl sonra yayınlanan bir mektubunda Lenin, bu sorunla ilgili olarak şöyle diyordu: "Belki de benim, sosyalist devrimin 'aldatmacalarla' gerçekleşebileceğine inanacak kadar saf bir insan olduğumu sanıyorsunuz. Hayır. Bu konuda, *sadece* bir tek noktaya değinerek *bir örnek* vermek istiyorum, o da şu: Partimizin propagandasında yer alan *anavatan savunmasına karşı çıkmak* sorununa ciddi bir şekilde karşı koysaydık, tüm propagandada ne gibi değişiklikler yapmak gerekecekti. Bu sadece bir tek konuda verilen bir örnektir. Daha başka vermek istemiyorum." *(Eserleri* c. 12, s. 123)

O dönemde, bütün olaylara diyalektik bir yöntemle yaklaşma, İlyiç'in bütün düşüncelerine hakim olan konuydu. 'Erfurt programı' üzerinde Engels'in yazdığı eleştiride yer alan aşağıdaki cümleyi kavramıştı: "... Böyle bir siyaset, sonunda Partiyi sadece yanlış bir yola sürükler. Genel olarak; ilk önemli olaylarda, ilk krizlerde hemen gündeme alınması gereken önemli sorunlar gizlenir, buna karşılık anlamsız siyasal sorunlar ön plana alınır." İlyiç bu cümleleri çok büyük harflerle aynen yazıyor ve çift parentez içine alıyordu: "((Anlamsız olanları ön plana almak, önemlileri gizlemek!)) Nota-Bene! Mükemmel! İşin özü burada! NB."

"Marksist diyalektik, tarih içindeki her özel durumun sağlam bir eleştirisini gerektirir." Junius tarafından ya-

zılan küçük bir kitabın ön sözüne Vladimir İlyiç böyle yazıyordu. O dönemde bütün olayları, kendi iç çelişkileri ve nedenleri yönünden ele almaya çalışıyordu. Demokrasi ve ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı sorununa da bu açıdan yaklaşıyordu.

1916 sonbaharında ve 1917 başlarında İlyiç, kendisini tamamen teorik çalışmalara vermişti. Kütüphanenin açık olduğu saatlerde, zamanının her saniyesini değerlendirmek istiyor ve bu nedenle sabahları saat tam 9'da kütüphaneye giderek 12'ye kadar orada çalışıyor, 12'yi 10 geçe eve geliyor, (Kütüphane, saat 12'den 13'e kadar kapalıydı) öğle yemeğini yedikten sonra tekrar kütüphaneye giderek akşam 6'ya kadar çalışıyordu. Evde rahat bir çalışma yapamıyordu. Odamız aydınlıktı, ancak bu oda boş bir arsaya bakıyor ve arsanın hemen yakınında bir sosis fabrikası olduğu için odaya pis bir koku yayılıyordu. Sadece gece geç saatlerde pencereyi açabiliyorduk. Perşembe günleri öğleden sonra kütüphane kapalı oluyor, biz de Zürihberg dağına tırmanıyorduk. İlyiç Perşembe günleri saat 12'de kütüphaneden dönerken 15 santim uzunluğunda ve mavi kâğıtlara sarılı fındıklı çikolatalardan iki tane alırdı; yemeğimizi yedikten sonra bu çikolatalarla birlikte kitaplarımızı da alarak dağa çıkardık. Dağda en sevdiğimiz yer, sık ağaçlarla çevrili ve kimsenin bulunmadığı bir yerdi. Burada İlyiç otların üzerine uzanarak kitap okumaya dalardı.

O sıralar, günlük harcamalarımızı son derece kısmıştık. İlyiç para kazanabileceği bir iş bulmak için büyük çaba harcıyordu. Bununla ilgili olarak Granat'a, Gorki'ye ve akrabalara mektuplar gönderdi. Hatta bir keresinde kız Kardeşi Anna'nın kocası Mark Yelizarov'a, benim de görev alacağım bir Pedegoji Ansiklopedisi yayınlamaları konusunda ilginç bir teklifte bulundu. Ben o sıralar pedegoji üzerinde çalışıyor ve Zürih'deki okul

sisteminin pratik yönlerini inceliyordum. İlyiç, bu muazzam plana kendisini o kadar kaptırmıştı ki, yazdığı mektupta bu planın kimse tarafından öğrenilmemesi için dikkatli olmalarını istiyordu.

Bir şeyler yazarak para kazanma düşüncesi çok parlak değildi, bu nedenle Zürih'de bir iş aramaya karar verdik. Zürih'de Felix Kohn tarafından yönetilen Mültecilere Yardım Fonu Bürosu vardı. Ben bu Büronun sekreteri oldum ve Felix'e yardım etmeye başladım.

Aslında bu işden aldığım para çok azdı, ancak yapılması gereken bir görevdi. Bu Büro, yoldaşlara iş buluyor, onlara çeşitli işlerinde yardımcı oluyor ve sağlık sorunlarıyla ilgileniyordu. O günlerde Büronun fonu çok düşük bir düzeydeydi ve gerçekde yapılması planlanan yardımların çok azı yapılabiliyordu. Bu planlardan biri de, harcamalarını kendi kendine karşılıyacak bir sanatoryumun yapılmasıydı. İsviçre'de bu tür sanatoryumlar vardı. Burada kalan hastalar, açık havada hasır sandalye örerek veya bahçede çalışarak kendi harcamalarının önemli bir bölümünü karşılarlardı. Siyasal mülteciler arasında çok sayıda veremli vardı.

Gelişmeler, yavaş yavaş devrimci bir aşamaya doğru ilerlerken, biz, Zürih'de sakin bir şekilde yaşıyorduk. İlyiç, teorik alanda yaptığı çalışmaların yanı sıra doğru bir taktik çizginin saptanmasına da son derece önem veriyordu. Uluslararası düzeyde bir bölünmeye gidilmesi; İkinci Enternasyonal'le Kautski ve onun şürekasiyle olan bağların tamamen koparılarak, Zimmerwald Solu grubu ile birlikte Üçüncü Enternasyonal'in kurulması için zamanın geldiğine inanıyordu. Rusya'da, bu dönemin barışma dönemi olduğunu anlamıyan ve birlikten söz etmek istemiyen Tcheidze, Skovelev ve Troçki gibi Organizasyon Komitesi* taraftarları ile olan bağların koparılması gerekiyordu. Sosyalizm için devrimci bir mücadele sür-

dürmek ve söyledikleri sözleri eyleme dönüştürecek yerde, gerçekte, burjuvaziye hizmet ederek proleteryanın davasına ihanet eden oportünistlerin en amansız bir biçimde ortaya serilmesi gerekliydi. Vladimir İlyiç'in, 1916 yılının son ayları ve 1917 yılının ilk aylarında olduğu gibi kesin bir tutum içinde olduğunu, daha önceleri hiç hatırlamıyorum. Devrimin yakında gerçekleşeceğinden emindi.

22 Ocak 1917'de Zürih'de yapılan bir toplantıda Vladimir İlyiç, gençlere 1905 devrimini anlattı. O sıralarda Zürih'de emperyalist savaşa katılmaya karşı çıkan ve Almanya, İtalya gibi çeşitli ülkelerden gelen devrimci görüşlere sahip çok sayıda genç vardı. İlyiç, onların, işçilerin devrimci mücadelesini ve Moskova ayaklanmasının önemini kavramış olarak ülkelerine dönmelerini istiyordu. Toplantıda İlyiç, 1905 devrimini, yaklaşan Avrupa devriminin bir habercisi olarak niteledi. Şöyle diyordu: "Şüphesiz ki bu yaklaşan devrim, sadece bir proleterya devrimi olabilir ve hatta tam anlamıyla söylemek gerekirse, özünde proletarya olan bir sosyalist devrim. Yaklaşan bu devrim, bir yandan insanlığı sermayenin boyunduruğundan, yalnızca amansız savaşların, yalnızca iç savaşların kurtarabileceğini; öte yandan da, sömürülenlerin geniş bir çoğunluğuna yalnızca sınıf bilincine sahip proleterlerin öncülük edebileceğini geniş bir açıdan ortaya koyacak" *(Eserleri,* Cilt 23, s. 245). İlyiç, genel görünümün bu olduğundan, hiç bir zaman şüphe etmemiştir. Ancak yaklaşan devrimin, ne kadar bir süre sonra gerçekleşebileceğini kesin olarak bilemezdi: "Biz yaşlı kuşaklar, yaklaşan devrimin kesin savaşını görebilecek kadar hayatta kalmıyabiliriz," (a.g.e., s. 246) diye oldukça karamsar bir ifade kullanıyordu. Buna rağmen İlyiç, devrimden başka bir şey düşünmemiş, devrimden başka

* Ağustos Bloku tarafından seçilen komite -Yayıncı.

bir şey için çalışmamıştı.

4. — *Yurt Dışındaki Son Aylar — Şubat Devrimi ve Rusya'ya Hareket*

Bir gün öğle yemeğinden sonra İlyiç kütüphaneye gitmeye hazırlanıyordu; ben de tam bulaşıkları yıkamıştım ki Bronski koşarak geldi ve "Haberleri duydunuz mu, Rusya'da bir devrim oluyor!" dedi. Gazetelerin bu konuyla ilgili olarak yayınladıkları özel baskılarında yer alan haberleri anlatmaya başladı. Bronski gittikten sonra İlyiç'le birlikte, yayınlandıktan hemen sonra gazetelerin satışa çıkarıldığı göl kıyısındaki bir yere gittik.

Haberleri bir kaç kez okuduk. Gerçekten Rusya'da bir devrim oluyordu. İlyiç'in bütün düşüncelerine bu haber hakim olmuştu. O günün ve gecenin nasıl geçtiğini hatırlıyamıyorum. Ertesi gün, Şubat devrimi ile ilgili resmî haberler gelmeye devam etti ve aynı gün İlyiç, Stokholm'daki Kollontai'ye şunları yazıyordu: "*Artık asla* İkinci Enternasyonal saflarında olunmayacak! Kautski ile değil! Bütün bunlar, *daha devrimci* bir program ve taktikleri gerektiriyor." Mektubunda daha sonra şöyle diyordu: "... *eskiden olduğu gibi,* devrimci propaganda, ajitasyon ve *uluslararası* düzeyde proletarya devrimi ve eğemenliğin İşçi Milletvekilleri Sovyeti tarafından (uyduruk Kadet tarafından değil) ele geçirilmesi için mücadele." (*Eserleri,* Cilt 35, s. 239)

İlyiç, devrimin amacını henüz tam olarak anlıyamadığı halde, hemen açık ve kesin bir çizgi benimsemişti. Bu hareketi, 1905 devrimi ile kıyaslıyor ve şimdi en önemli görevin yasal çalışmaları, yasa dışı çalışmalarla birleştirmek olduğunu söylüyordu.

Daha sonraki gün, geniş bilgi göndermesi için Kollontai'nin telgrafına verdiği cevap mektubunu değişik bir biçimde ve daha sağlam ifadelerle yazıyordu. Artık eğe-

menliğin İşçi Milletvekilleri Sovyeti tarafından ele geçirilmesinden söz etmiyor, eğemenliği ele geçirmek için yapılması gereken hazırlıklardan, işçilerin silahlandırılmasından, ekmek için savaşmaktan, barıştan ve özgürlükten söz ediyordu. "Yayılın! Yeni Gruplar kurun! Taze güçleri uyandırın, her tabakada yeni örgütler kurun ve onları, barışın yalnızca silahlı İşçi Milletvekilleri Sovyeti'nin iktidarı alması ile gerçekleşebileceğine inandırın." (a.g.e. s. 241) Şubat devrimi hakkında bir sonuca varmak amacıyla Zinoviev'le birlikte çalışmaya başladılar.

Şubat Devrimi ile ilgili haberleri öğrendikten sonra, İlyiç, Rusya'ya dönmeyi çok istiyordu.

İngiltere ve Fransa, Bolşeviklerin kendi ülkelerinden geçerek Rusyaya gitmelerine hiç bir zaman izin vermemişti. Bunu iyi bilen İlyiç, Kollantai'ye yazdığı mektupta; "Bu lanet İsviçre'den kısa bir süre içinde ayrılamıyacağımızdan korkuyorum," diyordu. Bu düşünce ile 16 ve 17 Mart tarihlerinde Kollontai'ye gönderdiği mektuplarda, Petersburg'la en iyi nasıl ilişki kurulabileceğini araştırıyordu.

Yasal yollarla yolculuk yapma olanağı olmadığına göre, yasa dışı yolları deenmek gerekiyordu. Fakat bu yollar hangileriydi? Devrimle ilgili haberler geldiğinden beri İlyiç hiç uyumuyordu. Bütün gecelerini, en elverişli planları düşünmekle geçiriyordu. Uçakla gidebileceğimizi söyledi. Fakat böyle birşey, yarı uykulu halde görülen hayalden öte geçemezdi. Başka bir deyişle, bunun gerçekleşmiyeceği açıktı. Önemli olan, şüphe uyandırmıyacak bir tarafsız ülke yurttaşının —bu durumda en iyisi bir İsviçreli olabilirdi,— pasaportunu almaktı. İsviçreli yoldaşlardan pasaport sağlıyanabilirdi, ancak dil bilmediğimiz için bunu kullanmak zordu. Belki bu ülkenin dilini bir parça bilmek, bizim için yeterli olabilirdi. Fakat

kendimizi kolaylıkla ele verebilirdik de. Bu konuda İlyiç'e takılıyor ve "Belkide uykuya daldığın zaman rüyanda Menşevikleri görüp Rusça küfür etmeğe başlıyacaksın. O zaman bizim Rus olduğumuzu anlıyacaklar," diyordum.

Sonunda, İlyiç Ganiecki'ye mektup yazarak Rusya'ya gitmek için Almanya'dan geçme olanakları olup olmadığını sordu.

18 Martta İlyiç, Paris Komününün yıl dönümü nedeniyle İsviçre'nin en büyük işçi merkezlerinden biri olan Chaux-de-Fonds'a gitti. Oraya giderken çok memnundu. Abromoviç adlı genç bir yoldaş, oradaki bir fabrikada çalışıyor ve aynı zamanda İsviçre işçi hareketlerinde de önemli görevler yapıyordu.

Paris Komünü, bu hareketin verdiği tecrübelerden Rusya'daki Devrimde nasıl yararlanılabileceği, o hareket sırasında yapılan hatalardan nasıl sakınılacağı konuları o günlerde İlyiç'in kafasını büyük ölçüde kurcalıyordu. Bu nedenle konferans çok iyi geçti ve yaptığı konuşmayı kendisi de beğendi. Söylediği şeyler, bizim yoldaşları çok etkilemişti, ama İsviçreliler biraz donuk bir şekilde de olsa Rusya'daki gelişmeleri bildikleri halde, İlyiç'in söylediklerinin uygulanamıyacağı görüşündeydiler.

Isviçre'de yaşıyan siyasi mülteci grupları, Rusya'ya dönüş olanaklarını tartışmak amacıyla 19 Martta toplandılar. Martov, savaş sırasında Rusya'da yakalanan Alman ve Avusturya tutsaklarıyla mültecilerin değiştirilmesini ve böylece Alman sınırından Rusya'ya girebileceğimizi önerdi. Ancak hiç kimse bu öneriyi tutmadı. Bu plana bir tek Lenin ilgi gösterdi. Konu üzerinde dikkatle durulması gerektiğini söyledi. En iyisi, bununla ilgili olarak İsviçre Hükümetiyle ilişki kurmaktı. İsviçreli yetkililerle görüşmek üzere Grimm görevlendirildi. Ancak hiç bir sonuç elde edemedi. Bu konuda Rusya'ya çekilen telgraf-

ların hiç birine cevap verilmedi. İlyiç çok sinirliydi. Stokholm'deki Ganiecki'ye yazdığı mektupta, "Böyle bir zamanda bizim burada oturmamız büyük bir işkence." diyordu. Fakat kısa bir süre sonra, konuyu daha sakin bir kafayla düşünmeye başladı.

18 Martta *Pravda*, Petersburg'da yeniden yayınlandı ve 20 Martta İlyiç, "Uzaktan Mektuplar"ını gazeteye göndermeye başladı. Bu mektuplar 5 taneydi. ("Birinci Devrimin İlk Aşaması", "Yeni Hükümet ve Proleterya", "Bir Proleterya Ordusu Üzerine", "Barış Nasıl Sağlanabilir" ve "Devrimci Proleterya Devlet Düzeninin Kurulmasıyla İlgili Görevler") Bunlardan ilk mektup, Lenin Petersburg'a geldiği gün *Pravda*'da yayınlandı, diğer üçü yazı işleri müdürünün odasında duruyordu. Beşinci mektup ise, Rusya'ya hareket etmeden hemen önce yazdığı için Lenin onu *Pravda*'ya gönderememişti.

Bu mektuplar Rusya'ya hareket etmeden önce Lenin'in neler düşündüklerini çarpıcı bir biçimde yansıtır. Özellikle ordu ile ilgili olarak yazdığı şeyleri hatırlıyorum. Bu sorun, üçüncü mektupta, "Bir Proleterya Ordusu Üzerine" başlıklı mektupta ele alınıyordu. Mektup, İlyiç'in ölümünden sonra 1924'de yayınlandı. Bu mektupta İlyiç, proleterya devletinin niteliği hakkındaki görüşlerini açıklıyordu. Lenin'in *Devlet ve Devrim* adlı kitabının tam olarak anlaşılabilmesi için "Uzaktan Mektuplar"ın okunması gerekir. Makalede, ordu konusunu son derece tutarlı bir biçimde ele alıyordu. Yetişmiş kadın ve erkeklerin silahlandırılması ile ortaya çıkacak yeni tür bir halk ordusundan söz ediyordu. Bu ordu, askerî görevlerinin yanı sıra fazla tahıl ve diğer yiyecek maddelerinin halka zamanında ve adil ölçüler içinde dağıtılmasına gözcülük edecek, sağlık müfettişleri gibi görev yaparak her aileye ekmek sağlanmasını, her çocuğa bir şişe taze süt verilmesini ve bütün çocuklara süt verilmeden

bir tek zengine dahi fazladan süt verilmemesini denetliyecek, sarayların ve lüks evlerin boş duracağına evsizlere ve yoksullara tahsis edilmesini sağlıyacaktı. "Bu görevleri, kadınların, erkeklerle aynı rütbelere sahip olacağı bir halk ordusundan başka kim yürütebilir," diyen İlyiç, daha sonra şöyle devam ediyordu: "Sosyalizm, sadece bu tedbirlerle kurulmaz. Bu ordudakiler, tüketim mallarının dağıtımı ile uğraşacaklar, üretimin yeniden düzenlenmesiyle değil. Bu işlerin teorik açıdan nasıl ele alınacağı, bugünün sorunu değil. Eğer teoriyi, *'eylemin yol göstericisi'* olarak herşeyin başında ve herşeyin üzerinde tutacağımız yerde, devrimin karmaşık, acil ve hızla gelişen pratik görevlerini *'teori'*nin dar Procrustean* yatağına sığdırmağa kalkışacak olursak büyük bir yanlış yapmış oluruz" *(Eserleri,* cilt 23, s. 321). Proletarya ordusu, *bütün* devlet işlerinde görev alabilmeleri için, *bütün* kitleleri eğitecekti. "Böyle bir ordu, gençleri siyasete itecek ve onlara sadece ağızlarından çıkan kelimelerle değil fakat aynı zamanda eylemleriyle de görev yapmasını öğretecek." (a.g.e. s. 320). "Bugünün koşulları içinde bizim en önemli görevimiz örgütlenmektir. Ancak bu, alışılagelmiş yöntemlerle yapılacak bir örgütlenme değil, ezilen sınıflardaki geniş kitleleri bir örgüt altında toplamak ve askerî görevleri, devletin ve ulusun ekonomik görevlerini bu örgüte devretmek şeklinde olacaktır." (a.g.e., s. 322).

Uzun yıllar sonra İlyiç'in bu yazılarını yeniden okuyunca, onu, karşımdaymış gibi tekrar görüyorum: Bir yandan onun son derece ileri görüşlülüğünü, kaçınılmaz silahlı bir mücadelenin gerekliliğini ve o günlerde ayrılıkların, bocalamaların hoş görü ile karşılanamıyacağı gerçeğini açık bir şekilde ortaya koyuşunu; diğer yan-

*Konuklarının boylarını yatağına uydurmak için onları çekip uzatan veya kırpıp kısaltan efsanevi bir eşkıya. - ç.

dan, kitle hareketine büyük bir ilgi göstermesini, geniş kitlelerin yeniden örgütlenmesini, bu örgütlere kesinlikle gerek duyulduğunu belirtmesini ve kitlelerin içinde bulunduğu koşulların en kısa zamanda düzeltilmesini istediğini görür gibiyim. İlyiç, 1916 ile 1917 yılının kış aylarında ve Şubat Devrimini hemen izliyen günlerde bu konular üzerinde çok durdu.

Rusya'ya gitmemiz için görüşmeler sürdürülüyordu. Geçici Hükümet, enternasyonalcilerin Rusya'ya sokulmasını istemiyordu. Rusya'dan gelen haberler ise oradaki yoldaşların, olaylar karşısında bocaladıkları yolundaydı. Bütün bunlar, hemen Rusya'ya hareketimizi zorunlu kılıyordu. İlyiç Ganiecki'ye bir telgraf gönderdi. Ganiecki'nin eline ancak 25 Martta geçen bu telgrafta şöyle diyordu: "Yurda dönmemizle ilgili kararın gecikmesini anlıyamıyorum. Menşevikler, İşçi Milletvekilleri Sovyeti'nin cezalandırılmasını istiyorlar. Chkheidze ile gerekli ilişkileri kurması için birisin hemen Fnlandya'ya veya Petersburg'a gönder. Belenin'in görüşünün alınması gerekiyor." *(Eserleri,* 3 ncü Rus baskısı, Cilt 29, s. 350) Belenin ile Merkez Komitesi kastediliyordu. 18 Martta Kollontai Rusya'ya gitti ve İlyiç'in dönüşü konusunun ne durumda olduğuna dair haberler göndermeye başladı. Ganiecki'den mektuplar geliyordu. Merkez Komitesi Bürosu, Ganiecki'ye gönderdiği telgrafta, "Ulyanov hemen gelmeli" *(Lenin'den Derlemeler,* XIII, s. 3270) diyordu. Ganiecki bu telgrafı Lenin'e gönderdi. İlyiç görüşmelerin, İsviçre Sosyalist — Enternasyonalcilerinden olan Fritz Platten aracılığı ile yürütülmesini istedi. Platten, İsviçre'deki Alman Büyükelçisi ile kesin bir yazılı anlaşma sağladı. Bu anlaşmanın temel noktaları şunlardı: (1) Savaşla ilgili görüşleri ne olursa olsun, bütün mültecilerin gitmesine izin verilecekti. (2) Mültecilerin yolculuk edeceği tren vagonuna, Platten'in izni olmadan kimse gire-

miyecekti, pasaport veya bagaj kontrolü yapılmıyacaktı. (3) Bu anlaşmayla gitmesine izin verilenler, kendi sayıları kadar Avusturya - Alman tutsaklarının geri verilmesi yolunda Rusya'da ajitasyon çalışmaları yapacaklardı. İlyiç, dönüş hazırlıklarına başlamıştı ve Bern, Cenevre ve diğer yerlerdeki bazı yoldaşlara mektuplar gönderdi. İlyiç'in ikna etmeye çalıştığı *Vperiodcular* ise gitmeyi reddettiler. Çok yakın iki yoldaşımız Karl ve Kasparov ölümcül hasta oldukları için bizimle gelemediler. Davos'da kaldılar. İlyiç onlara bir veda mektubu yazdı. Daha doğrusu benim yazdığım uzun mektuba bir ekleme yaptı. Yazdığım mektupta, kimlerin gideceğini, ne gibi hazırlıklar yaptığımızı ve planlarımızın neler olduğunu anlatıyordum. İlyiç'in eklediği bir kaç kelime ise, arkada kalanların neler hissedebileceklerini, onun ne kadar iyi anladığını gösteriyor: "Sevgili Kasparov, sana ve Karl'a yürek dolusu selamlarımı gönderiyor ve cesur olmanızı diliyorum. Sabırlı olmalısınız. Kısa bir süre sonra Petersburg'da buluşacağımızı umarım. En iyi dileklerimle. Arkadaşın Lenin." *(Lenin'den Derlemeler*, XIII. s. 272)

"Cesur olmanızı diliyorum. Sabırlı olmalısınız." Onlar için gerekli olan şeylerdi. Bir daha hiç görüşemedik. Kasparov ve Karl, her ikisi de kısa bir süre sonra öldü.

İlyiç, İsviçre gazetesi *Volksrecht*'e "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Rus Devrimindeki Görevi" ve "İsviçreli İşçilere Veda Mektubu" başlıklı iki makale yazdı. Son makalesi; "Yaşasın Avrupa'da başlıyan proletarya devrimi!" cümlesi ile son buluyordu. *(Eserleri*, Cilt 23, s. 364) Ayrıca "Tutsak Yoldaşlar"a bir mektup yazdı. Bu mektupta, savaşta tutsak olan yoldaşlara başlıyan devrimden ve yaklaşan mücadeleden söz ediyordu. Onlara mektup yazmak bir görevdi. Bern'deyken Alman kamplarında bulunan Rus tutsakları ile oldukça geniş

bir mektuplaşma işini başlatmıştık. Malî yardım yönünden fazla bir şey yapamıyorduk ama onlara mektup yazarak, kitap göndererek elimizden geleni yapmağa çalışıyorduk. Bazılarıyla yakın ilişkiler kurmuştuk. Biz Bern'den ayrıldıktan sonra bu görevi Safarov'lar sürdürdü. Bu savaş tutsaklarına, yasa dışı kitapları— bunların arasında Kollontai'nin savaşla ilgili küçük bir kitabı da bulunıyordu— bazı broşürler ve bunlara benzer diğer şeyler gönderiyorduk.

Zürih'den ayrılmadan önce iki savaş tutsağı geldi. Biri Mikhalyov adında Voronezh'li bir köylü, diğeri de Odessa'lı bir işçiydi. Bir Alman kampından Boden gölünü yüzerek kaçmışlardı. Zürih'deki grubumuza katıldılar. İlyiç onlarla uzun uzun konuştu. Savaş tutsaklarının yaşantısı ile ilgili olarak Mikhalyov'un anlattığı hikayeler çok ilginçti. Bize, Urallı tutsakların ilk önce Galiçya'ya götürüldüğünü ve tutsaklar arasında Rusya'ya karşı nasıl ajitasyon eylemleri sürdürüldüğünü ve kendisinin daha sonra zengin köylülerin çiftliklerinde çalıştırılmak üzere Almanya'ya gönderildiğini anlattı. "Her şeyi ne kadar iyi düzenlemişler, bir ekmek kırıntısını bile boş yere harcamıyorlar," diyordu Mikhalyov ve ekliyordu: "Köyüme döndüğüm zaman bizim çiftliği ben de onlar gibi işleteceğim." Ailesi geri kafalıydı ve büyük babasıyla büyükannesi, okuma - yazma öğrenmesine izin vermemişlerdi. Onlara göre böyle bir şey, şeytan işiydi. Buna rağmen tutsaklığı sırasında okuma yazma öğrenmişti. Büyükbabası ve büyükannesi ona domuz yağı ve darı göndermişti. Pişirdiği darı çorbasını yerken, Almanlar ona hayretle bakmışlardı. Mikhalyov, Zürih Üniversitesindeki halka açık derslere devam etmek istemiş ancak böyle dersler olmadığını öğrenince çok üzülmüştü. Umudu kırılmıştı. Bunun üzerine, yol yapımında çalışmak için işçi oldu, ancak İsviçreli işçilerin uyuşukluğundan yakı-

nıp duruyordu. "Ücretimi almak için büroya gititğimde, İsviçreli işçilerin dışarda bekleştiklerini gördüm. Hiç biri içeri girmek için hareket etmiyor, duvarlara tırmanıp, pencereden içeri bakıyorlardı. Ne kadar uyuşuk insanlar! Ben doğruca gittim, kapıyı açtım, içeri yürüdüm ve yaptığım işin karşılığında paramı aldım," diye anlatıyordu. Daha okuma - yazmayı yeni öğrendiği halde İsviçreli işçilerin acınacak durumundan söz eden Voronezh'li bu köylü, İlyiç'in çok ilgisini çekmişti. Mikhalyov, bir gün bir Rus papazının kamptaki tutsakları ziyarete geldiğini ancak askerlerin bağırıp çağırarak ve küfür ederek papazı konuşturmadıklarını da anlattı. Tutsaklardan biri papazın yanına giderek elini öpmüş ve "Buradan gitseniz iyi olur Muhterem Peder, burası size göre bir yer değil," demiş. Mikhalyov ve arkadaşları, bizimle birlikte Rusya'ya gitmek istiyorlardı ancak bizim yolculuğumuzun da nasıl geçeceği henüz bilinmiyordu. Belki hepimiz tutuklanacaktık. Biz İsviçreden ayrıldıktan sonra Mikhalyov Fransa'ya geçti. İlk önce Paris'de kaldı, sonra bir traktör fabrikasında çalıştı ve daha sonra da çok sayıda Polonyalı göçmenin bulunduğu Doğu Fransa'da bir işe girdi. 1918'de (veya 1919'da, tam hatırlamıyorum) Mikhalyov Rusya'ya döndü. İlyiç onunla görüştü. Kendisinin Paris'de, Almanya'dan kaçan diğer savaş tutsakları ile birlikte Rus Büyükelçiliğine nasıl çağırıldığını ve kendilerine orada, zaferle sonuçlanıncaya kadar savaşın devam etmesine ilişkin bir bildiri imzalatmak istediklerini anlattı. Sağa sola buyruklar yağdıran yüksek rütbeli subayların isteğine rağmen askerler, böyle bir bildiriyi imzalamayı reddetmişler. "Ben ayağa kalkarak, savaşın durdurulması gerektiğini söyledim ve dışarı yürüdüm. Diğerleri de benim gibi dışarı çıktılar," diyordu. Kendisinin de yaşadığı küçük bir Fransız kasabasında, gençlerin başlattığı savaşa karşı yapılan büyük bir kampanyayı

anlatıyordu. Mikhalyov, artık eskiden tanıdığımız Voronezh'li köylü değildi. Başında bir Fransız şapkası, ayağında kahverengi golf pantolon vardı ve yüzü traşlıydı. İlyiç ona bir fabrikada iş buldu ama onun aklı köyündeydi. Bu köy ilk önce Kızılların, sonra Beyazların, daha sonra yine Kızılların eline geçmişti. Beyazlar, köy meydanını yıkmışlardı ancak onun evine bir şey olmamıştı ve büyükannesi ile büyükbabası halâ hayattaydılar. Bütün bunları beni Siyasi Eğitim Merkez Dairesinde ziyaret eden Mikhalyov'un kendisinden öğreniyordum. Yakında evine döneceğini söyledi. "Neden şimdi gitmiyorsun?" diye sorduğumda, "Sakalımın uzamasını bekliyorum. Eğer büyükanem ve büyükbabam beni sakalsız görürlerse, üzüntülerinden ölürler," diye cevap verdi. Kısa bir süre önce ondan mektup aldım. Orta Asya'da bir tren yolunda çalışıyormuş. Lenin'i Anma gününde işçi kulübünde bir konuşma yaptığını ve onlara İlyiç'le 1917'de Zürih'de nasıl tanıştığını, bizim yurt dışındaki yaşantımızı anlattığını yazıyordu. Konuşmasını herkes büyük bir ilgiyle dinlemiş ancak hikâyenin doğru olup olmadığından şüphelenmişler ve bu nedenle Mikhalyov, onun İlyiç'i Zürih'de gördüğünü, benim doğrulamamı istiyordu.

Mikhalyov gerçek yaşamın bir parçasıydı. Savaş Tutsaklarına Yardım Komitesi'ne gönderdiğimiz mektuplar da öyleydi.

İlyiç savaş tutsaklarına, o günlerde kafasında neler olduğunu yazmadan, Rusya'ya gidemezdi.

Bern'den gelen mektupta Platten, görüşmelerin başarıyla sonuçlandığını ve protokol imzalanır imzalanmaz Rusya'ya hareket edebileceğimizi bildiriyordu. İlyiç mektubu okuyunca, "İlk trene yetişelim," diye ayağa fırladı. Tren iki saat sonra kalkacaktı. Bu iki saat içinde ev eşyalarını toparlamamız, ev sahibi ile olan hesabımızı ka-

patmamız, kütüphaneden aldığımız kitapları geri vermemiz ve bavullarımızı yerleştirmemiz gerekiyordu. "Sen kendin git, ben yarın gelirim," dedim. Ama İlyiç birlikte gitmemiz konusunda direniyordu. İki saat içinde her şey toparlandı; kitapları toparlamış, mektupları yok etmiş, gerekli eşyaları ve malzemeyi seçerek bavullara yerleştirmiş ve bütün işleri tamamlamıştık. Bern'e giden ilk trene bindik.

Rusya'ya gidecek bütün yoldaşlar Bern'deki Halk Evinde toplandı. Yolcular arasında, Zinoviev'ler, Usieviç'ler, İnessa Armand, Safarov'lar, Olga Raviç, Chaux'de Fonds'dan gelen Abramoviç, Grebelskaya, Kharitonov, Linda Rosenblum, Boitsov, Mikha Tskhakaya, Marienhoff'lar ve Sokolnikov'da vardı. Radek, mülteci olarak değil de, normal bir Rus vatandaşı gibi yolculuk ediyordu. Bir Bundcu kadının 4 yaşındaki kıvırcık saçlı Robert adındaki çocuğunu saymazsak, gidenlerin hepsi 30 kişiydi.

Bize Fritz Platten eşlik ediyordu.

'Savunucular' Bolşeviklerin Almanya'dan geçmemesi için büyük bir gürültü kopardılar. Ancak Alman Hükümeti, yolculuğumuz sırasında Almanya'dan geçmemize izin verdi, çünkü devrimcilerin bir ülke için belâ olduğuna ve enternasyonalci mültecilerin Rusya'ya dönmesine izin verdikleri takdirde, onların Rusya'da devrimi yaygınlaştıracaklarına inanıyordu. Bolşevikler ise kendi açılarından görevlerinin, Rusya'da devrimci ajitasyonu geliştirmek ve bunu, zaferle sonuçlanan bir proleter devrimine dönüştürmek olduğunu biliyorlardı. Bu konuda, Alman burjuva Hükümetinin ne düşündüğü onları ilgilendirmiyordu. Bolşevikler, 'Savunucuların' kendilerine çamur atma kampanyasına girişeceklerini ancak uzun dönemde, kitlelerin Bolşeviklerin izledikleri yola geleceklerini biliyordu. Bu nedenle 27 Mart günü Almanya'-

dan geçme tehlikesini göze almışlardı. Bir ay sonra, içlerinde Martov ve diğer Menşeviklerin de bulunduğu 200 den fazla mülteci aynı şekilde Almanya'dan geçerek Rusya'ya dönecekti.

Trene binerken pasaportlarımız veya bavullarımızı kimse kontrol etmedi. İlyiç, kendi kabuğuna çekilmişti ve aklı fikri Rusya'daydı. Yolculuk boyunca sudan konular üzerinde konuşuldu. Robert'in neşeli çığlıkları vagonu dolduruyordu. Özellikle Sokolnikov'u çok sevmişti ve kadınlarla konuşmak istemiyordu. Almanlar, kendilerinde her şeyin bol bol bulunduğunu göstermek amacıyla bizim mülteci topluluğunun alışık olmadığı, bol ve güzel yemekler veriyorlardı. Vagonun penceresinden baktığımızda, çevrede hemen hiç yetişkin erkek göremiyorduk. İstasyon kenarlarında, tarlalarda ve şehirlerin sokaklarında sadece kadınlar, 10 - 15 yaşlarında ve daha küçük çocuklar göze çarpıyordu. Petrograd'a geldiğimizin ilk günlerinde caddelerde askerlerle dolu araçlar görünce, vagonun penceresinden gördüğüm manzarayı yeniden hatırladım.

Berlin'de bizim vagon ayrı bir demiryoluna aktarıldı. Berlin'e gelmeden kısa bir süre önce bir kaç Sosyal Demokrat Alman, kendilerine ayrılan özel bir kompartmana binmişlerdi. Onlarla Robert'ten başka kimse konuşmadı. Robert, sık sık onların kompartmanının önüne gidiyor ve Fransızca, "Kondöktör ne yapar?" diye soruyordu. Almanların Robert'e ne cevap verdiklerini bilmiyorum ama Bolşeviklere soracak bir soruları olamıyacağını çok iyi biliyordum. 31 Martta İsveç'e vardık. Stokholm'de, bizi İsveç Sosyal Demokrat Parti Milletvekilleri, Lindhagen, Karlsson, Ström, T. Nerman ve diğerleri karşıladı. İstasyondaki bekleme salonuna kızıl bir bayrak asılmıştı ve bu salonda bir toplantı yapıldı. Kafam Rusya ile meşgul olduğu için Stokholm'de olanları şöyle

böyle hatırlıyorum. Rusya'daki Geçici Hükümet Fritz Platten ile Radek'in Rusya'ya girmesine izin vermemişti. Ama bu, Bolşeviklerin de girmemesi demek değildi. Finlandiya kızakları ile İsveç'ten Finlandiya'ya geçtik. Artık çevremizdeki herşey, tanıdığımız ve sevdiğimiz şeylerdi; ilerlerken sarsılan eski üçüncü sınıf vagonlar ve Rus askerleri. Kendimizi son derece mutlu hissediyorduk. Yaşlı bir askerin kucağında uyuduktan kısa bir süre sonra uyanan Robert, kendisine tatlı Paskalya peyniri veren askerin boynuna sarılıyor ve onunla Fransızca gevezelik ediyordu. Hepimiz pencerelerin önüne doluşmuştuk. Geçtiğimiz istasyonlar, Rus askerleriyle doluydu. Usieviç pencereden sarkarak; "Yaşasın dünya devrimi!" diye bağırdı. Askerler şaşkın şaşkın Usieviç'e baktılar. Soluk yüzlü bir teğmen, bir kaç kez yanımızdan geçti ve İlyiç'le birlikte boş bir kompartmana gittiğimizde, o da gelerek İlyiç'in yanına oturdu ve konuşmaya başladı. Teğmen 'savunucular'dandı. Heyecanlı bir tartışma başladı. İlyiç'in de yüzü çok solgundu. Askerler yavaş yavaş kompartmana gelmeğe başladılar ve az sonra kompartman tıklım tıklım doldu. Anlaşılmaz terimlerle yağma savaşından söz eden bu insanın kim olduğunu görebilmek ve konuşulanları daha iyi işitebilmek için otturakların üzerine çıkıyorlardı. Giderek artan bir ilgiyle konuşmaları dinledikçe, hepsinin yüzü gerginleşiyordu.

Beloostrov'da bizi Maria İlyiniçna Şalyapnikov, Stael ve diğer yoldaşlar karşıladı. Bunların arasında işçi kadınlar da vardı. Stael, bu kadın işçilere bir kaç kelime söylemem için beni zorluyordu, ancak ne söyliyeceğimi bilemiyordum. Yoldaşlar, bizimle hemen kaynaşmıştı. İlyiç, buraya geldikten sonra tutuklanıp tutuklanmıyacağımızı sordu. Bu soruya, bütün yoldaşlar güldü. Kısa bir süre sonra Petrograd'a vardık.

PETROGRAD'DA

Petrograd'da kitleler, işçiler, askerler ve denizciler, önderlerini karşılamaya gelmişlerdi. İçlerinde bir çok yakın yoldaşınız da vardı. Bunların arasında Longjumeau Okulu'nun eski öğrencilerinden Çugurin, omzuna attığı kızıl bir atkı ve sevinç göz yaşları ile bizi karşılıyordu. Kabaran bir insan denizinin ortasındaydık.

Devrimi yaşamıyan hiç kimse, bu büyüleyici ve muhteşem kalabalığın nasıl bir şey olduğunu kavrıyamazdı. Kızıl bayraklar, Kronstadt denizcilerinden oluşan bir onur kıtası, Peter ve Paul kalesinin projektörleri ile Finlandiya istasyonundan Krzesinska Köşkü*'ne kadar ay-

* Krzesinska Köşkü: Çar İkinci Nikola'nın gözdelerinden olan balerin Krzesinska'nın köşkü, Bu kösk Şubat Devrimi sırasında devrimciler tarafından ele geçirilmiş ve Bolşevilelerin Petrograd Komitesinin Merkezi olarak kullanılmıştır - Yayıncı.

dınlatılan yol, zırhlı arabalar, yol boyunca kümelenmiş işçi erkekler ve kadınlar.

Bizi istasyonda, Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'i adına Çkheidze ve Skobelev resmen karşılıyordu. Yoldaşlar İlyiç'i, Çkheidze ve Skobelev'in beklediği onur salonuna götürdüler. İstasyon binasından dışarı adımını attığı an bir yüzbaşı İlyiç'in önüne gelerek esas duruşa geçti ve tekmil verdi. Şaşıran İlyiç, yüzbaşının selamına karşılık verdi. Biraz ilerde onur kıtası sıralanmıştı ve İlyiç, arkasında diğer mülteci yoldaşlar topluluğu olduğu halde, onur kıtasının önünden geçti. Daha sonra otomobillere bindik. İlyiç, zırhlı bir arabaya bindirilmişti. Hep birlikte Krzesinska Köşküne gittik. İlyiç çevremizi saran muazzam kalabalığa, "Yaşasın Sosyalist dünya devrimi!" diye bağırdı.

İlyiç devrimin başladığını bütün varlığı ile duyuyordu.

Parti'nin Petrograd Komitesince Merkez olarak kullanılan Krzesinska Köşkü'ne götürüldük. Yoldaşlar, Köşk'ün üst katında "Hoşgeldin" konuşmalarının yapılacağı çaylı bir toplantı düzenlemişlerdi, ancak İlyiç o sırada kendisini çok ilgilendiren başka bir konuya, izlenmesi gereken taktik konusuna, geçti. İşçi ve askerlerden oluşan muazzam bir kalabalık, Krzesinska Köşkü'nün dışında bekliyordu, ve İlyiç'in balkondan onlara bir konuşma yapması gerekiyordu. Bu karşılamanın bizde bıraktığı etki ve devrimci heyecanın son derece yüksek oluşu, her şeyi gölgede bırakıyordu.

Daha sonra, Lenin'in kız kardeşi Anna İlyiniçna ile onun kocası Mark Yelizarov'un evine gittik. Maria İlyiniçna da onlarla birlikte kalıyordu. Evleri Petrograd tarafındaki Şirokaya Caddesi üzerindeydi. Bize ayrı bir oda verdiler. Anna İlyiniçna'nın besleme olarak aldığı küçük

Gora, gelişimiz onuıuna yatağımızm baş ucuna, üzerinde "Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşiniz!" kelimeleri okunan bir slogan asmıştı. İlyiç ve ben, o gece hemen hiç konuşmadık. O gün neler hissettiğimizi hiç bir kelime anlatamazdı. Olanlar, kelimelerle anlatılamıyacak kadar açıktı.

Her anın değerli olduğu bir dönemde yaşıyorduk. Ertesi gün yoldaşlar, Bütün Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetlerinin Bolşevik üyelerinden oluşan bir konferansa katılması için İlyiç'i almağa geldiklerinde, o yataktan yeni kalkmıştı. Toplantı, Taurida Sarayının üst katında yapılacaktı. Lenin ne yapılması gerektiğini bir kaç tezle açıkladı. Bu tezlerde durumu değerlendiriyor, ulaşılması gereken hedefleri ve bunlara ulaşmak için hangi yolların izlenmesi gerektiğini açık bir biçimde ortaya koyuyordu. Yoldaşlar, ilk anlarda şaşırmışlardı. Bir çoğu İlyiç'in davayı çok pervasız bir biçiinde ele aldığını ve sosyalist devrimden söz etmek için zamanın henüz erken olduğunu düşünüyordu.

Sarayın alt katında ise Menşeviklerin bir toplantısı vardı. Bir yoldaş yukarı gelerek Menşevik ve Bolşevik delegelerin birlikte yapacakları bir toplantıda, İlyiç'in buna benzer bir konuşma yapması için ısrar etti. Bolşevikler, Sosyal Demokratların yapacağı birleşik bir toplantıda İlyiç'in bu tezini okumasını kararlaştırdılar. İlyiç de bu karara katıldı. Toplantı, sarayın alt katındaki büyük salonda yapıldı. Gözüme ilk çarpan şeyin Goldenberg (Meşkovski) in başkanlık koltuğunda oturması olduğunu hatırlıyorum, 1905 Devrimi sırasında koyu bir Bolşevik ve mücadele süresince bizim en yakın yoldaşlarımızdandı. Şimdi Plehanov tarafına geçmiş ve 'savunucu' olmuştu. Lenin, iki saat kadar konuştu. Lenin'in konuşmasına karşılık vermek üzere Goldenberg söz aldı. Lenin'i sert bir biçimde eleştirdi ve onun, demokratik devrimin tam ortasında iç savaş bayrağını kaldırdığını

söyledi. Onlardan ne kadar uzakta olduğumuz açıkca anlaşılıyordu. Lenin'in tezlerini içten savunan Kollontai'nin konuşmasını da hatırlıyorum.

Plehanov, kendi gazetesi *Yedinstvo**'ya yazdığı yazıda, Lenin'in tezlerini 'sayıklama' olaıak niteledi.

Lenin'in tezleri, üç gün sonra 7 Nisan'da *Pravda*'da yayınlandı. Bir sonraki *Pravda*'da Kamanev'in "Bizim Ayrılıklarımız" başlıklı bir makalesi yayınlandı. Bu makalede Lenin'in tezlerine katılmadığını söylüyordu. Makalede Kamanev, tezlerin Lenin'in kişisel görüşlerini yansıttığını ve bu görüşleri ne *Pravda*'nın ne de Merkez Komitesi Bürosu'unun paylaşabileceğini açıklıyordu. Kamanev, Bolşevik delegelerin Lenin'in tezlerini değil Merkez Komitesi Bürosu'nun tezlerini benimsediğini ileri sürüyordu.

Bolşevik örgüt içinde bir mücadele başladı. Ancak bu uzun sürmedi. Bir hafta sonra Lenin'in görüşlerinin benimsendiği, tüm Petrograd şehri Bolşevikleri'nin konferansı yapıldı. Bu konferans 8 gün sürdü (14 Nisandan 22 Nisana kadar) ve Lenin'in haklı olduğunu kanıtlıyan bazı önemli konular ele alındı. Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, Lenin'in tezlerinin ilk yayınlandığı gün, yani 7 Nisan'da "Özgürlük İstikrazı"* lehinde oy kullanmıştı.

Burjuvaların ve "savunucular"ın yayın organları Lenin'e ve Bolşeviklere karşı azgın bir kampanyaya giriştiler. Lenin'in görüşlerinin Bolşevik örgütlerinin desteğini kazanacağını herkes biliyordu. Ancak bu kampanya,

---

* Yedinstvo (Birlik): Petrograd'da 1917 Mart - Kasım ayları arasında Plehanov'un yazı işleri müdürlüğü altında yayınlanan günlük gazete. Menşeviklerinin aşırı sağ kanadı olan «Savunucuları» bir çatı altında toplamış ve Geçici Burjuva Hükümetini tamamen desteklemişti. Bolşevik Partisi'ne karşı şiddetli bir mücadele sürdürüyordu - Yayıncı.

* Özgürlük İstikrazı: Askeri harcamaları karşılamak amacıyla Burjuva Geçici Hükümeti tarafından 1917 ilkbaharında piyasaya sürülen tahviller — Yayıncı.

Lenin'in tezlerinin halka duyurulması konusunda da çok etkili bir yoldu. Lenin bu savaşı, yağma düzeninin bir emperyalist savaşı olarak niteliyordu ve herkes Lenin'in, gerçekte, barış taraftarı olduğunu anlıyordu. Bu, denizcileri ve askerleri, savaşın kendileri için bir ölüm-kalım konusu olan herkesi harekete geçirdi. Lenin 10 Nisanda İzmailovski Alayı askerlerine bir konuşma yaptı, 15 Nisanda *Soldatskaya Pravda* (Askerin Gerçeği) yayınlanmaya başladı ve 16 Nisanda Petrograd'daki asker ve denizciler, Lenin ve Bolşeviklere karşı yürütülen kampanyayı protesto etmek amacıyla bir gösteri yaptılar. 18 Nisanda, (Yeni takvime göre 1 Mayıs) 1 Mayıs İşçi Bayramı nedeniyle bütün Rusya'da o güne dek hiç görülmemiş gösteriler düzenlendi.

Aynı gün, Dışişleri Bakanı Milyukov, Geçici Hükümet adına yayınladığı bir bildiride, zaferle sonuçlanıncaya kadar savaşa devam edeceklerini ve müttefiklere karşı bütün yükümlülüklerini yerine getireceklerini açıkladı. Bolşevikler ne yaptı? Bolşevikler, basında bu yükümlülüklerin neler olduğunu ortaya serdiler. Geçici Hükümet ise kendi yayın organları aracılığı ile bu yükümlülükleri İkinci Nikola zamanında Çarlık Hükümetinin üstlendiğini ve kendilerini bu yükümlülükleri yerine getirmekle bağlı hissettiklerini açıkladılar. Burjuvaların çıkarları için bu yükümlülüklerin altına girildiği belirtiliyordu.

Kitleler, bunu açıkça anladıktan sonra sokağa dökülmeğe başladı. 21 Nisan günü Nevski'de bir gösteri düzenlediler. Geçici Hükümeti destekliyenler de aynı gün bir karşı gösteri yaptılar.

Bu olaylar Bolşevik safları birleştiriyordu. Bolşeviklerin Petrograd örgütü, Lenin'in görüşleri doğrultusunda kararlar aldı.

Merkez Komitesi'nin 21, 22 Nisan tarihlerinde aldığı

kararlarda; Geçici Hükümetin çekilmesi gerektiği açıkca belirtiliyor, Petrograd Sovyetinin uzlaştırıcı nitelikteki taktikleri suçlanıyor, işçi ve asker temsilcilerinin yeniden seçilmesi isteniyor, Sovyetlerin güçlendirilmesi üzerinde duruluyor geniş bir açıklama kampanyasına girişilmesi ve aynı zamanda, erken doğmuş Geçici Hükümetin hemen devrilmesi için girişimlerde bulunulması isteniyordu.

Bu arada Tüm Rusya Konferansı, 24 Nisanda, Lenin'in tezleri yayınlandıktan üç hafta sonra başladı. O zamana kadar Bolşevikler arasında birlik sağlanmıştı.

Petrograd'a geldiğimizden beri İlyiç'i çok az görüyordum. Merkez Komitesi'nde veya *Pravda*'da çalışıyor, toplantılarda konuşuyordu. Ben de Merkez Komitesi'nin Sekreteryasında çalışmak amacıyla Krzesinska Köşküne gittim ama bu görev, 1905 - 1907 yılları arasında yurt dışındayken İlyiç'in yönetimi altında oldukça önemli görevler yaptığım sekreterlik işine hiç benzemiyordu. Stasova sekreterdi ve onun buyruğu altında yazışma görevlerini yürüten bir memur kadrosu vardı. Benim görevim, Merkez Komitesi'ne gelen partili işçilerle konuşmaktı. Oysa o sıralarda yerel çalışmalarla ilgili olarak çok az şey biliyordum. Merkez Komitesi üyeleri, özellikle Sverdlov buraya sık sık gelirdi. Bana fazla görev verilmiyordu ve belirli bir işi yapmamak, can sıkıcı oluyordu. Ancak bir süre sonra çevremdeki hayata girmeye başladım. O günlerde sokaklar ilginç bir görünüm içindeydi. Her yerde, en son olayları heyecanlı bir şekilde tartışan insan kümeleri görülüyordu. Bu toplulukların arasına katılarak onları dinliyordum. Yollar üzerindeki bu tolpantılar o kadar ilginçti ki bu yüzden bir gün Şirokaya Caddesinden Krzesinska Köşküne kadar tam 3 saatte gidebildim. Kaldığımız ev bir arsaya bakıyordu ve orada bile geceleri pencereyi açtığımız zaman ateşli bir

tartışmayı duymak mümkündü. Arsada bir asker oturur ve çevresinde çoğu kez ahçılar, bitişik evde çalışan hizmetçiler veya gençlerden oluşan bir dinleyici grubu bulunurdu. Gece yarısından bir saat sonra bu gruptan gelen sesler arasında "Bolşevikler", "Menşevikler" gibi kelimeler kulağımıza çarpardı. Sabaha doğru saat üçte "Milyukov", "Bolşevikler" gibi kelimeler duyulur ve politika üzerinde sürdürülen bu "köşebaşı" konuşmaları sabah saat beşte bile devam ederdi. Petrograd'ın beyaz geceleri, şimdi belleğimde, bütün gece süren bu politik tartışmalar olarak kalmış.

Merkez Komitesi Sekreteryasındaki görevim gereği, birçok insanla tanışıyordum. Krzesinska Köşkünde, Merkez Komitesi'nden başka, askeri bir örgüt ve *Soldatskaya Pravda*'nın bürosu da vardı. İnsanları daha yakından tanımak ve çalışmaları izlemek amacıyla bazen Petrograd Komitesi'nin toplantılarına ben de girerdim. Çocuklar ve işçi sınıfının gençleri de son derece ilgimi çekiyordu. Hareket onları da sarmıştı. Kendi aralarında, çeşitli görüşlere olan eğilemlerine göre, Bolşevikler, Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Anarşistler diye gruplara ayrılmışlardı. Örgütlerde yaklaşık 50 bin genç vardı ancak hareket, başlangıçta oldukça kendi başına bırakılmıştı. Bu gençler arasında bazı çalışmalar yaptım. Yüksek okul öğrencileri, bu işçi gençlerin tam zıddıydı. Bu öğrenciler kalabalık bir şekilde sık sık Krzesinska Köşküne gelir ve Bolşevikler aleyhinde bağırıp çağırırlardı. Bazı kimseler tarafından aşılandıkları açıktı.

Petrograd'a geldikten kısa bir süre sonra (Tarihi tam olarak hatırlıyamıyorum) öğretmenlerin bir kongresine katıldım. Büyük bir kalabalık vardı. Öğretmenler tamamen Sosyalist Devrimcilerin etkisi altındaydı. Konferansta, 'Savunucular'ın önde gelenleri konuşuyordu. O günün sabahı daha ben konferansa gelmeden önce Alek-

sinski konuşmuş. Öğretmenler arasında Bolşevik ve Menşevik Enternasyonalciler dahil 15 - 20 kadar Sosyal Demokrat vardı. Bunlar ayrı bir odada toplanmış, ne tür bir okul için mücadele etmeleri gerektiği konusunu tartışıyorlardı. Bu toplantıda bulunanların çoğu, daha sonra belediye meclislerinde görev aldı. Bu öğretmen kitlesi, Şövenizm sarhoşu olmuştu.

İlyiç, 18 Nisan günü (yeni takvime göre 1 Mayıs) 1 Mayıs Bayramı gösterilerine katıldı ve Okhta Mahallesi ile Mars Meydanında konuşma yaptı. O gün hastalanıp yataktan kalkamadığım için İlyiç'in konuşmalarını dinliyemedim. Eve geldiğinde İlyiç'in yüzündeki heyecanlı ifadeyi görünce şaşırdım. Yurt dışındayken 1 Mayıs gösterilerine, çoğunlukla katılırdık ama polis izni ile yapılan 1 Mayıs gösterilerine katılmak başka şey, Çarlık rejimini deviren devrimci halk tarafından yapılan 1 Mayıs gösterilerini izlemek ise daha başka bir şeydi.

21 Nisan günü İlyiç'le Danskoiler'de buluşacaktık. Gideceğim adres, Staro-Nevski Caddesi, numara 3 dü ve Nevski Mahallesi boyunca yürümeye başladım. Gösteri yapan büyük bir işçi kalabalığı Mahallenin bir ucundaki Nevski Kapısından geçmiş yukarı doğru yürüyordu. Bu kalabalığın ilerlediği yol kenarlarında halk toplanıyordu. Gösteri yapan topluluktaki bir kadın, yol kenarında duran diğer bir kadına, "Sen de gel, bütün gece yürüyüş yapacağız," diye bağırdı. Bu sırada karşı yönden, kasket ve melon şapkalı başka bir topluluk çıktı. Yol kenarında duran kasketli ve melon şapkalılar, bu grubu alkışlıyordu. Nevskaya bölgesinde, işçiler çoğunluktaydı ama Norskaya Caddesi ve Politseiski Köprüsü çevresindeki kasketli ve melon şapkaların sayısı, onlardan daha fazlaydı. Bu kalabalık arasında; Lenin'in Almanlardan aldığı altınları işçilere dağıttığı ve bu nedenle işçilerin Lenin'den yana olduğuna ilişkin hikayeler, ağızdan ağı-

za dolaşmaya başladı. Kibar kılıklı genç bir kadın, "Lenin'i dövmeliyiz!" diye haykırdı. Melon şapkalı bir adam da "Bütün bu hainler öldürülmeli!" diye bağırdı. Bir sınıf, diğer bir sınıfa karşıydı- İşçi sınıfı, Lenin'den yanaydı.

Nisan Konferansı olarak bilinen Tüm Rusya Parti Konferansı, 24 - 29 Nisan tarihleri arasında toplandı. Konferansa 151 delege katıldı. Bu Konferansda yeni bir Merkez Komitesi seçimi yapıldı ve çok önemli konular; siyasal durum, savaş, Üçüncü Enternasyonalin açılması ile ilgili hazırlıklar, ulusçuluk sorunu, tarım sorunu ve Parti programı konuları tartışıldı.

Özellikle, Lenin'in siyasal durumla ilgili olarak yaptığı konuşmayı hatırlıyorum. Bu konuşma, Lenin'in kitlelere karşı olan tutumunu ve onların yaşantıları ve düşüncelerini ne kadar yakından izlediğini çarpıcı bir şekilde ortaya koyuyordu. "Bir sınıf olarak proletaryanın ve yarı proletaryanın savaştan hoşlanmadığına şüphe yoktur. Bunlar, geleneklerin ve kendilerine anlatılan yalanların etkisi altındadırlar. Siyasal tecrübeden henüz yoksundurlar. Bu nedenle bizim görevimiz, onlara sabırla açıklamalar yapmaktır. İlkelerimizi tüm olarak koruyoruz, en küçük uzlaşma çabası içinde değiliz, ancak bu kitlelere sosyal şövenistlere yaklaştığımız şekilde yaklaşamayız. Halkımızın bu unsurları hiç bir zaman sosyalist olmamıştır, onlarda en ufak sosyalizm kavramı yoktur, siyasal hayata yeni yeni giriyorlar. Fakat sınıf bilinçleri, akıl almaz bir hızla büyüyor ve genişliyor. Konuları açıklıyarak onlara nasıl yaklaşılması gerektiğini bilmeliyiz ve bu görev, özellikle daha dün yer altında olan bir parti için, şimdi en zor görevdir." *(Eserleri* Cilt 24, s. 205 - 206)

İlyiç konuşmasına şöyle devam ediyordu: "Ben dahil bir çoğumuz, halkın önünde, özellikle askerlerin önünde

konuşma olanağını bulmuşuzdur ve bana öyle geliyor ki sınıf çıkarları açısından onlara herşeyi açıkladığımız halde, halâ tam olarak kavrıyamadıkları bir şey vardır: Savaşa hangi yollardan sonvermek istiyoruz, hangi yollardan savaşı bir sonuca ulaştırmanın mümkün olduğunu düşünüyoruz. Kitleler, yanlış anlamanın verdiği bir şaşkınlık içindeler, bizim düşüncelerimizin eksik anlaşıldığı tamamen ortada, bu nedenledir ki bu konuda özellikle açık olmalıyız." (a.g.e., s. 202)

"Kitlelere ulaşırken, bütün sorulara kesin cevaplar vermeliyiz." (a.g.e., s. 207)

İlyiç, aydınlatma görevini sadece proleterler arasında değil, küçük burjuvaların da geniş bir kesimi arasında yürütmemiz gerektiğini söylüyordu.

Yönetim konusunda Vladimir İlyiç şöyle diyordu: "Yönetebilmek için güç gereklidir. Eğer küçük burjuva kesiminin geniş kitleleri bunu anlamıyorsa, onlara bunu sabırla açıklamalıyız fakat hangi koşul altında olursa olsun, onlara gerçek olmayanı söylememeliyiz." (a.g.e., s. 201)

İlyiç hiç bir zaman demogojiye sapmamıştır ve onunla konuşan askerler ve köylüler, bunu her zaman hissetmişlerdir. Ancak, güvence, hemen kazanılabilecek bir şey değildi. İlyiç bu heyecanlı günlerde dahi soğuk kanlılığını koruyordu. "Şimdiye dek azınlıkta kaldık, kitleler, henüz bize güvenmiyor. Bekliyebiliriz; hükümet gerçek kimliğini ortaya koyduğu zaman bizim yanımızda yer alacaklar." (a.g.e., s. 202)

İlyiç, askerlerle ve köylülerle çok konuşmuş ve şimdiye dek bir güvensizlik hissetmişti. Buna rağmen, hayale kapılmak istemiyordu. "Proleter parti, örgütlenmeye gideceği yerde, eğer siyasetini soyut istemler üzerine kuruyorsa, en ağır hatayı işlediği için suçlanacaktır. Çoğunluğun bizimle olduğun öne süremeyiz, bu durumda paro-

lamız: Dikkat, dikkat, dikkat olmalıdır. Proletarya siyasetimizi aşırı güvence üzerine kurmak demek, onu başarısızlığa mahkum etmek demektir." (a.g.e., s. 206 - 207)

Siyasal durumla ilgili konuşmasının son bölümünde İlyiç şöyle diyordu: "Rus Devrimi, Sovyetleri yarattı. Dünyadaki hiç bir burjuva ülkesinde böyle bir devlet kurumu yoktur ve olamaz da. Hiç bir sosyalist devrim, diğer hükümet güçleri ile birlikte görev yapamaz. İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri, ne alışılmış bir burjuva cumhuriyeti kurmak amacıyla ne de sosyalizme doğrudan doğruya geçiş amacıyla iktidarı ellerine geçirmeli. Bu doğrudan doğruya geçiş, başarılamaz. O halde hangi amaçla iktidarı ele geçirmeli? Geçiş dönemine doğru, atılabilecek ve atılması gereken ilk sağlam adımları atmak amacıyla iktidarı ele geçirmeli. Bu davada en büyük düşman korkudur. Kitleler, bu adımların hemen atılması gerektiğine, aksi takdirde İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri'nin gücünün yok olacağına ve halka hiç bir bir hizmet sağlanamıyacağına inandırılmalıdır." (a.g.e., s. 211)

İlyiç, Sovyetlerin karşısında duran acil görevler üzerinde konuşmasına devam ediyordu: "Toprak üzerindeki özel mülkiyet kaldırılmalıdır. Bu, bizim ilk görevimizdir, çünkü çoğunluk bundan yanadır. Bunu başarabilmek için Sovyetlere ihtiyacımız vardır. Bu görev, eski hükümetin bürokrasisi eliyle yürütülemez" *(Eserleri,* Cilt 24, s. 211 - 212) iktidarı ele geçirmek için yapılan yerel mücadelelerin ne demek olduğunu bir örnekle göstererek konuşmasını tamamlıyordu: "Benim üzerimde kuvvetli bir etki bırakan bir konuşmaya değinerek sözlerimi tamamlayacağım. Bir kömür madeni işçisinin yaptığı önemli bir konuşmayı dinlemiştim. Bir tek edebî kelime dahi kullanmadan devrimi nasıl yaptıklarını anlatıyordu. Bu maden işçileri, başlarında bir yönetici

olsun mu, olmasın mı sorunu üzerinde durmamışlardı. Madenî ele geçirmişlerdi ve onlar için en önemli sorun, üretime ara vermemek için kömür vagonları halatlarının nasıl sağlam tutulması gerektiği idi. Daha sonra, kıt bulunan ekmek sorunu gelmişti. Ve yine bu maden işçileri, ekmek elde etme yöntemi üzerinde anlaşmışlardı. İşte bu, devrimin gerçek programıdır, kitaplardan bulunup çıkarılmıyan programdır. Bu, yerel iktidarın gerçek bir ele geçirilişidir." (a.g.e. s. 212)

Bir gün Zinaida Krzhizhanovskaya, benim ona, bu maden işçisinin konuşmasını söylediğimi hatırlıyarak şöyle dedi: "Şimdi bu maden işçilerinin en çok gereksindikleri şey, kendileri gibi düşünen mühendislere sahip olmak. Vladimir İlyiç, Gleb'in* oraya gitmesinin çok iyi olacağını söyledi."

Konferansta bir çok tanıdık kimseyle karşılaştık. Bunların arasında hatırladıklarımdan biri de Longjumeau Okulunun eski öğrencilerinden Prisyagin'di. Lenin'in konuşmasını dinlerken gözleri parlıyordu. Prisyagin artık hayatta değil. 1918'de Beyazlar tarafından Sibirya'da öldürüldü.

1917 Mayıs ayının başlarında İlyiç, Parti programında bazı değişiklikler yapılması için bir tasarı hazırladı. Emperyalist savaş ve devrim, sosyal yaşamda muazzam değişikliklere yol açmış ve yeni değerlendirmeleri, yeni yaklaşımları gerekli kılmıştı. Eski programın modası geçmişti.

Yeni asgarî program taslağı, kitlelerin hayat standartlarını yükseltme ve onların eylemlerine daha çok olanak tanıma gibi bazı yeni düzenlemelere girişme çabalarını içeriyordu.

Sekreteryadaki görevimden sıkılmağa başlamıştım ve kitlelerin arasında çalışabileceğim gerçek bir görev

* Gleb Krhizhanovski - Yayıncı.

istiyordum. Hayatından endişe duymaya başladığım İlyiç'i de daha sık görmek istiyordum. Ona karşı sürülen kampanya, giderek artıyordu. Petrograd yöresinde bir caddede yürürken kadınların birbirlerine, "Almanya'dan gelen bu Lenin'e ne yapmalıyız? Bana sorarsan bir kuyuda boğmalı." dediklerini işitiyorduk. İşçilere, para dağıtma ve ihanet söylentilerinin hangi kaynaklardan çıktığını çok iyi biliyorduk ama yine de kulağa hoş gelmiyordu. Bu tür söylentileri burjuvalardan duymak başka şey, kitlelerden duymak ise, daha başka bir şeydi. *Soldatskaya Pravda*'ya "Parti Tarihinden Bir Sayfa" başlığı altında Lenin'le ilgili bir makale yazdım. Vladimir İlyiç, müsveddelere bir göz atıp bazı düzeltmeler yaptıktan sonra makale, 13 Mayıs 1917'de *Soldatskaya Pravda*'nın 21 inci sayısında yayınlandı.

Vladimir İlyiç, akşamları eve yorgun geliyordu ve ona çalışmalarla ilgili soru sormaya gönlüm elvermiyordu. Ancak her ikimiz de eskiden olduğu gibi yaptığımız yürüyüşler sırasında konular üzerinde konuşmak gereğini hissediyorduk. Bazen Petrograd Yöresindeki sessiz sokaklar boyunca yürürdük. Hatırlıyorum, bir gün yine böyle bir yürüyüş sırasında, yanımızda Şaumyan ile Yenukidze de vardı ve Şaumyan, kendi oğlunun hazırlayıp İlyiç'e vermesini istediği bazı kızıl nişanları İlyiç'e verdi. İlyiç güldü.

Stephan Saumyan'ı uzun süreden beri tanıyorduk. Bakü proleterleri arasında çok seviliyordu. İkinci Kongreden hemen sonra Bolşeviklerin yanında yer almış, Stokholm Kongresinde Mandate [Temsil yetki belgesi-ç.] Komisyonunun üyesiydi. Bu Kongre, sayı bakımından İkinci ve Üçüncü Kongrelerden daha büyüktü. İkinci ve Üçüncü Kongrelerde her delegenin, hangi tarafı tuttuğunu biliyorduk fakat Stokholm Kongresinde kimin ne olduğunu bilemiyecek kadar çok delege vardı. Mandate

Komisyonundaki her delege, amansız bir mücadele veriyordu. Şaumyan'ın bu komisyonda çelik gibi sağlam tutumunu hatırlarım. Londra Kongresine ben gitmemiştim. Sonraları, bizim ikinci ayrılık yılları döneminde, Baku'lu yoldaşlarla içten bir haberleşmeyi sürdürdük. Bana *Vperiod*'cularla aramızda çıkan ayrılığın nedenlerini sorduklarını ve onlara bu konuda ne olup bittiğine ilişkin geniş bilgiler verdiğimi hatırlıyorum.

1913 yılında İlyiç, ulusçuluk sorunu üzerinde Şaumyan'la dostça bir mektplaşmayı sürdürüyordu. İlyiç en ilginç mektuplarından birini Mayıs 1914'de yazmıştı. Bu mektubunda bütün Rusya veya Rusya'daki bir çok ulusların Marksistlerinin, ususların eşit haklara sahip olması ve azınlıkların haklarının korunması ile ilgili olarak Devlet *Dumasına* bir kanun tasarısı vermeleri gerektiğini ileri sürüyordu. Lenin'in düşüncesine göre bu tasarı, eşit haklar sözünden neyi anladığımızı belirten, başka bir deyişle, dil, okul ve tüm olarak kültür sorunlarını bütün yönleriyle kapsıyan bir tasarı olmalıydı. İlyiç mektupta şöyle diyordu: "Bana öyle geliyorki en iyi bu yolla, ulusal-kültür özerkliği saçmalığını halka dönük bir biçimde açıklıyabilir ve bu saçmalık taraftarlarını hemen ve ne pahasına olursa olsun ortadan kaldırabiliriz." *(Eserleri,* Cilt 35, s. 106). İlyiç, böyle bir tasarının ana noktalarını bile hazırlamıştı.

Bütün bu nedenlerle İlyiç, 1917'de Stephan'ı tekrar görmekten ve onunla karşılıklı olarak Bolşeviklerin önünde dikilen acil sorunları tartışmaktan memnun olmuştu.

Vasilyevski adasındaki bir askerî okulda toplanan Bütün Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Kongresinde İlyiç'in yaptığı konuşmayı hatırlıyorum. Uzun koridorlardan yürüyerek geçmiştik. Dershaneler delegelere yatakhane olarak ayrılmıştı. Toplantı salonu kala-

balıktı ve Bolşevikler küçük bir grup halinde arkada oturuyorlardı. Lenin'in konuşmasını yalnızca Bolşevikler alkışladı ancak konuşmanın kuvvetli etki yaptığı şüphesizdi. Daha sonra söylendiğine göre bu konuşmadan sonra Kerenski üç saat kadar baygın bir şekilde yatmış. Ancak bu hikâyenin gerçek olduğuna ben inanmıyorum.

Haziran ayında yöresel meclisler için seçimler yapıldı. Seçim kampanyasının nasıl gititğini görmek amacıyla Vasilyevski adasına gittim. Yollar işçilerle doluydu ve bunların çoğu boru fabrikasında çalışan işçilerdi. Laferme Fabrikasından da bir çok işçi kadın vardı. Bu fabrikada çalışanlar oylarını Sosyalist Devrimcilere verdiler. Her yerde şiddetli tartışmalar oluyordu ancak bu insanlar, adayları veya onların kişilikleri üzerinde değil de, çeşitli partilerin faaliyetleri ve bu partilerin kimden yana olduğu üzerinde tartışıyorlardı. Bu bana, Paris'de yapılan belediye seçimlerini hatırlattı. Orda her yerde Siyasal konulara değil de kişisel konulara ağırlık verilmesine şaşmıştık. Burada ise görünüm tam tersiydi. İnsanı şaşırtan diğer bir şey de, 1905 - 1907'lerden bu yana kitlelerin siyasal bakımdan ne kadar olgunlaşmış olduğuydu. Hepsinin, değişik siyasal eğilimleri yansıtan gazeteleri okuduğu açıktı. Bir grup, Bonapartçılığın bu ülkede geçerli olup olamıyacağını tartışıyordu. Kalabalığın arasında sinsi sinsi dolaşan kısa boylu, casus kılıklı birisi, son bir kaç yılda sınıf bilinci çok gelişen bu işçilerin arasına hiç yakışmıyordu.

Kitleler arasındaki devrimci ruh, güçleniyordu.

Bolşevikler, 10 Haziran günü bir gösteri yapmayı kararlaştırmışlardı. Sovyetler Kongresi bunu yasakladı ve üç gün süreyle hiç bir gösteri yapılmaması yolunda karar aldı. Bunun üzerine İlyiç, Petrograd Parti Komitesince düzenlenen gösteriden vazgeçilmesi için sırar etti. Sovyetlerin gücüne inanıyor ve bunu hasımlarımızın eli-

ne geçirmek istemiyorsak Kongrenin buyruklarına uymakla yükümlü olduğumuzu savunuyordu. Ancak kitlelerin öfkesini göz önünde bulunduran Sovyetler Kongresi, daha sonra bu kararını değiştirdi ve 18 Haziranda (Eski takvime göre) bir gösteri düzenledi. Hazırlıklar, gösteriye az kimsenin katılacağı düşünülerek yapılmıştı ancak umulanın tam tersi oldu. Gösteriye yaklaşık 400 bin işçi ve asker katıldı. Gösteriye getirilen yafta ve dövizlerin yüzde doksanının üzerinde Bolşevik Merkez Komitesi'nin "Bütün İktidar Sovyetlere!.." "Kahrolsun On Kapitalist Bakan!" sloganları okunuyordu. Geçici Hükümeti destekliyen sadece üç yafta vardı. (Biri Bundcuların, diğeri Plehanov grubunun ve sonuncusu da Kazak Alayının). İlyiç 18 Haziran gününü, dönüm noktalarından biri olarak niteliyordu. Bu konuda şöyle diyordu: "18 Haziran (yeni takvime göre 1-Temmuz) gösterisi, devrime yön veren ve kitleleri çıkmaz sokaktan kurtaran devrimci proletaryanın gücünü ve politikasını ortaya koyan bir gösteri olmuştur. Onun içinde, Pazar gösterisinin çok büyük tarihî anlamı vardır ve bu nedenle devrim kurbanlarının cenaze törenlerinde veya 1 Mayıs günü yapılan gösterilerin amacından farklı bir amaç taşır. O zaman bu, devrimin ilk zaferine ve onun kahramanlarına karşı *evrensel* bir saygıydı, özgürlüğe giden yolda en çabuk ve en başarılı şekilde birinci turu tamamlıyanların, geriye bir göz atmalarıydı. 1 Mayıs, Dünyadaki işçi hareketinin tarihi ve onun barış ve sosyalizm fikirleri ile çevrili bir iyi dilekler ve umutlar *bayramıdır*.

"Gösteriler, ne devrimin ileri aşaması için *yön* göstermeyi hedef alır, ne de yön gösterebilir. Kitlelerin önünde ve kitlelerin adına yapılan ne birinci gösteri, ne de ikinci gösteri, zamanla ilgili kesin ve sağlam bir soru getirmemiştir, devrimin hangi noktaya kadar ve nasıl ilerliyeceği hakkında kesin ve sağlam bir soru getirme-

miştir.

"Bu anlamda 18 Haziran, *eylemin* ilk siyasal gösterisiydi; sorunları bir gazetede veya kitapta yazarak değil de, sokaklarda açıklama şekliydi. Öncüler aracılığı ile değil de kitleler aracılığı ile açıklama şekliydi. Devrimi ileriye götürmek için çeşitli sınıfların nasıl davrandığını, nasıl davranmak istediğini ve nasıl davranacaklarını gösterdi. Burjuvalar gizlenmişlerdi." *(Eserleri,* Cilt 25, s. 91 - 92)

Yöresel meclisler için yapılan seçimler sona ermişti. Ben, Vyborg yöresi meclisine seçilmiştim. Bu meclise seçilen üyeler, sadece Bolşevikler ve birkaç Menşevik - Enternasyonalciydi. Menşevikler bu mecliste çalışmayı reddettiler. Böylece Mecliste görev alanların hepsi Bolşeviklerdi: M. Mikhailov, Kuçmenko, Çugurin, diğer yoldaşlar ve ben. Bizim meclis önceleri Zhenya Yegorov'un sekreterliğini yaptığı yöresel Parti Komitesinin bulunduğu aynı binadaydı. Lacis de burada çalışıyordu. Meclisimiz ve Parti örgütü yakın bir işbirliği içinde çalışıyordu. Bu Vyborg Yöresi Meclisinde yaptığım çalışmalar, bana çok şeyler öğretti. Parti ve Sovyet çalışmaları için mükemmel bir okul oldu. Benim gibi yıllarca yurt dışında yaşamış, en küçük bir topluluk önünde konuşma veya *Pravda*'ya bir satır yazı yazma cesareti bulamamış kimse için çok gerekli bir okuldu.

Vyborg Meclisi'nin, işçi kitlelerinin güvenini kazanmış sağlam ve aktif Bolşevik üyeleri vardı. Meclisdeki işe başladıktan kısa bir süre sonra Struve'un karısı Nina Gerd'in yürüttüğü "Asker Karılarına Yardım Komitesi"nin Vyborg Yöresinin görevini üzerime aldım. Nina eski bir arkadaştı; Lisede beraber okumuş ve işçiler için açılan Pazar Okullarında birlikte ders vermiştik. İşçi hareketlerinin gelişmeye başladığı ilk yıllarda Nina, bir

Sosyal Demokrattı. Şimdi ise siyasi konularda karşı görüşlere sahiptik. Görevi bana teslim ederken şöyle dedi; "Asker karıları, bizlere güvenmiyor. Ne yaparsak yapalım hiç bir zaman tatmin olmuyorlar. Sadece Bolşeviklere inanıyorlar. O halde, görevi sen üzerine al, belki bizden daha iyi yaparsın." Böyle bir görev yüklenmekten korkmuyorduk. İşçilerle etkin bir işbirliği yaparsak bütün her şeyi daha iyi yürütebileceğimize inanıyorduk.

İşçi kitleleri, siyasal alanlarda olduğu kadar kültürel alanlarda da muazzam bir aktif rol oynuyordu. Kısa bir süre sonra Vyborg Yöresindeki bütün işyeri ve fabrika temsilcilerinin katıldığı bir Eğitim Kurulu kurduk. Çeşitli fabrika temsilcileri arasında Purişev, Kayurov, Yurkin ve Gordienko'yu hatırlıyorum. Her hafta toplanıp siyasal konuları tartışıyorduk. Okuma-yazma bilenlerin sayısını arttırma sorunu ortaya çıktığı zaman bütün bu fabrika temsilcileri, hemen okuma-yazma bilmiyenlerin listesini çıkardılar. Okuma-yazma bilmiyenlerin eğitilmesi için işverenlerden, fabrikalarındaki bir odayı dershane olarak ayırmalarını istedik. Bunlardan biri, bu isteği kabul etmeyince, fabrikadaki kadın işçiler büyük bir gürültü kopardılar ve fabrika odalarından birini, en şövenist bölüklerden seçilmiş özel bir müfrezeye ayrıldığını ortaya çıkardılar. Sonunda işveren, okul olarak kullanılmak üzere fabrika dışında bir ev kiralamaya mecbur oldu. Derslere devam ve öğretmenlerin yaptığı çalışmalar, işçiler tarafından denetleniyordu. Yöresel Meclisin hemen yakınında bir makinalı tüfek alayı mevzilenmişti. İlk önceleri, [(Hükümet - ç.)] bu alaya güveniyordu ancak kısa bir süre sonra bu "güvence" eridi gitti. Vyborg Yöresine yerleştiği andan itibaren bu alayın askerleri arasında ajitasyon çalışmaları başlamıştı. Bolşevikler lehine yapılan ilk ajitasyon çalışmaları; ayçiçeği

çeğirdeği, *kvass** ve buna benzer şeyler satan kadınlar tarafından yürütülüyordu. Bunlardan çoğu, 1890'lardan hatta 1905 devrimi sırasında tanıdığım kadınlardı. İyi giyinir, toplantılarda aktif görev alırlardı ve siyasal yönden uyanıktılar. İçlerinden biri bana şöyle demişti; "Benim kocam cephede. Kendisiyle çok iyi anlaşırdık ama geri döndüğü zaman ne olacağını bilmiyorum. Ben şimdi Bolşevikim ve Bolşeviklerle birlikte ilerliyorum ama cephedeki kocamın ne düşündüğünü, Bolşeviklerden yana olmamız gerektiğini kavrayıp kavrıyamadığını bilmiyorum. Çoğu kez geceleri yatağıma uzanır, eğer kocam halâ bunu kavrıyamamışsa ne olacağım düşünürüm. Tabii kendisini bir daha görüp görmiyeceğimi de bilmiyorum, belki de ölmüştür. Ben de kan tükürüyorum, ne demek istediğimi anlarsın, bu nedenle hastahaneye gidiyorum." Farklı görüşlere sahip oldukları için belki kocasından ayrılacağını düşünen ve bu nedenle kuşkudan yanakları kızaran bu işçi kadının solgun yüzünü hiç unutamıyacağım. Ancak eğitim çalışmalarında önde gidenler, işçi kadınlar değil, işçi erkeklerdi. Erkekler her şeyi derinlemesine öğrenmek istiyorlardı. Örneğin yoldaş Gordienko, zamanının büyük bir kısmını çocuk yuvalarında yapılan çalışmalara ayırıyor, Kuklin ise gençlerin yaptığı çalışmaları yakından izliyordu.

Gençler arasında yapılan çalışmalara ben de katıldım. Bir gençlik örgütü olan "Işık ve Bilgi", kendi programını hazırlamıştı. Üyeleri, Bolşevik, Menşevik, Anarşist ve hiç bir partiye bağlı olmayanlardan oluşuyordu. Program çok sadeydi ve bir bakıma ilkeldi ancak bu programın yol açtığı tartışmalar çok ilginçti. Örneğin, programdaki maddelerden biri, her üyenin dikiş dikmeyi öğrenmesini zorunlu kılıyordu. Üyelerden biri (Bolşevikti) şöyle bir öneride bulundu: "Neden hepimiz dikiş

* Kvass - Rusya'ya özgü hafif bir içki - ç.

dikmeyi öğrenelim. Eğer bu madde bütün kızların dikiş öğrenmesini zorunlu kılsaydı anlardık, çünkü dikiş dikmesini bilmiyen bir kız, zamanı geldiğinde kocasının pantolonunun bir düğmesini dikemiyecektir, ama neden hepimiz öğrenelim," Bu karşı çıkış, büyük bir gürültü kopardı. Erkekler gibi kızlar da bu görüşü protesto ediyor ve sıralardan ayağa fırlayarak; "Kim demiş bir kadın kocasının pantolonunun düğmesini dikecek diye? Ne demek istiyorsunuz? Sizler de eskiden olduğu gibi evine bağlı köle gibi kadınlar mı istiyorsunuz. Bir kadın kocasının yoldaşıdır, hizmetçisi değil!" diye bağırıyorlardı. Yalnızca kadınların dikiş dikmesini öneren talihsiz çocuk, ses çıkarmadan yerine oturmak zorunda kalmıştı. Bolşeviklerin ateşli savunucularından olan başka bir gençle, Muraşov'la yaptığın konuşmayı hatırlıyorum. "Neden Bolşevik örgüte üye olmuyorsun?" diye sormuştum. Şöyle cevap vermişti: "Biliyorsun, biz bir kaç genç, eskiden örgüte üyeydik. Fakat neden üye olmuştuk? Bolşeviklerin haklı olduğunu anladığımız için mi üye olduğumuzu sanıyorsun? Hayır, çünkü Bolşevikler, kendi adamlarına tabanca dağıtıyordu. Artık bu da iyi bir neden değil. Örgütün üyesi olabilmek için tutarlı bir neden olmalı. Bu nedenle konuyu kafamda açıklığa kavuşturuncaya kadar parti kartımı geri verdim." Diyebilirim ki, "Işık ve Bilgi" örgütüne, sadece devrimci düşüncelere sahip gençler üyeydi. Sağcı görüşlere sahip kimselerin, kendi aralarında bulunmasına izin vermezlerdi. Bütün üyeler, fabrikalarda yapılan mitingler sırasında işçilere hitap eden, aktif üyelerdi. En büyük kusurları çok saf olmalarıydı. Bu saflığa karşı mücadele etmeliydiler.

Kadınlar arasında da bir çok çalışmalarım oldu. Eski utangaçlığımı artık yenmiştim ve konuşmam gereken her yerde konuşuyordum.

Büyük bir heyecanla işe sarılmıştım. Bütün kitleleri

sosyal çalışmalara sürüklemek, Vladimir İlyiç'in sözünü ettiği "Halk Orduları"nı gerçekleştirmek istiyordum.

Vyborg Yöresinde işe başladıktan sonra İlyiç'i yine az görüyordum. O günler, çok önemli günlerdi ve önümüzdeki mücadele, giderek yaklaşıyordu. 18 Haziran, sadece 400 bin işçi ve askerin Bolşevik sloganlar altında gösteri yaptığı bir gün değil, fakat aynı zamanda Geçici Hükümetin, üç aylık bocalamadan sonra Müttefiklerin baskısına dayanamıyarak cephede saldırıya geçtiği gündü. Bolşevikler bu konuyu basında ve toplantılarda işlemeye başlamışlardı bile. Geçici Hükümet, ayaklarının altındaki toprağın kaydığını hissediyordu. 28 Haziranda, Rus ordusunun cephede bozgunu başladı. Bu, askerlerin huzurunu büyük ölçüde kaçırmıştı.

İlyiç, Haziran ayı sonnda Maria İlyiniçna ile birlikte, bir kaç gün dinlenmek amacıyla Mustamyaki (Petrograd'dan çok uzakta değildi) yakınındaki Neyvola köyünde yaşıyan Bonch-Brueviç'i ziyarete gittiler. Bu arada Petrograd'da şu olaylar oldu: Vyborg Yöresindeki Makinalı tüfek alayı, silahlı bir ayaklanma yapmaya karar verdi. Bundan iki gün önce, bizim Eğitim Komitesi, Pazartesi günü alayın Eğitim Komitesi ile bir araya gelerek, kültür çalışmalarına ilişkin bazı sorunları tartışmayı kararlaştırmıştı. Tabii alaydan kimse gelmedi. Bütün makinalı tüfek alayı gitmişti. Krezsinska Köşküne gittik. Oraya giderken yolda, makinalı tüfek alayının askerlerini tanıdım. Muntazam sıralarla Sampsonievski Caddesine doğru yürüyorlardı. Bir olay belleğimde iz bırakmış. İhtiyar bir işçi kaldırımdan inerek askerlere doğru yürüdü, onları eğilerek selamladıktan sonra, "Aferin çocuklar, biz çalışanlar için ayaklanın," dedi. O sırada Krzesinska Köşkündeki Merkez Komitesi odasında bulunanlar arasında Stalin ve Laşeviç de vardı. Makinalı tüfek alayı, Krzesinska Köşkünün balkonunun altında durdu,

Merkez Komitesini selamladı ve tekrar yürüdü. Daha sonra Merkez Komitesine doğru iki alay daha yürüdü ve arkasında bir işçi gösterisi geldi. O gece bir yoldaşı, Mustamyaki'deki İlyiç'e gönderdik. Merkez Komitesi, bu gösterilerin sakin bir hava içinde geçmesi için çağırıda bulunmuştu ancak makinalı tüfek alayı daha şimdiden barikatlar kuruyordu. Bu alay içindeki siyasal çalışmalardan sorumlu olan Laşeviç'i hatırlıyorum. Makinalı tüfek alayı askerlerini devrimci ayaklanmadan vazgeçirmek için dışarı çıkmadan önce, Vyborg Yöresi Meclisi odasındaki divana uzanmış, uzun süredir tavana bakıyordu. Bu görev onun için zordu, ancak Merkez Komitesi'nin bir kararıydı. Fabrikalardaki işiçler de sokaklara dökülmüşlerdi. Kronstadt'dan denizciler gelmişti. Silahlı işçi ve askerlerden oluşan muazzam bir kalabalık, Taurida Sarayına doğru yürüyordu. İlyiç, Krzesinska Köşkünün balkonundan bir konuşma yaptı. Merkez Komitesi gösterilerin durdurulması için çağrıda bulundu. Geçici Hükümet, askerî okul öğrencilerine ve Kazaklara buyruk vermişti. Sadovaya Caddesinde göstericilere ateş açıldı.

YENİDEN YERALTINA

İlyiç'in o geceyi Petersburg Yöresinde oturan Sulimov'ların yanında geçirmesi kararlaştırılmıştı. Ancak onun saklanabileceği en emin yer, Vyborg Yöresiydi. Bu nedenle Kayurov adlı bir işçinin evinde kalması kararlaştırıldı. İlyiç'i Sulimov'lardan alarak, Vyborg Yöresine gittik. Moskavski Alayı bir bulvar boyunca ilerliyordu. Kayurov ise bulvarın kenarına oturmuş bizi bekliyordu. Bizi görünce ayağa kalktı ve önümüzden yürümeğe başladı. İlyiç onu izlerken, ben de geri döndüm. Askeri öğrenciler *Pravda*'nın yazı kurulu bürosunu yıkmışlardı. O gün boyunca İlyiç'in de hazır bulunduğu Petrograd Komitesi, Reno Fabrakası bekçilerinin odasında bir toplantı yaptı. Genel grev konusu tartışıldı. Böyle bir greve gidilmemesi

için karar alındı. Bu toplantıdan sonra İlyiç, Merkez Komitesi üyelerinden bazıları ile buluşacağı Lesnoi Caddesindeki Fofanova'nın apartmanına gitti. O gün işçilerin hareketi bastırılmıştı. Bir zamanlar yakın arkadaşlarımızdan olana ve İkinci Duma'da Petrograd İşçilerinin eski milletvekillerinden *Vperiodcu* Aleksinski ile Sosyalist Devrimci Parti üyelerinden ve eski bir Schlüsselburg*'cu olan Pankratov, Lenin'in bir Alman casusus olduğunu öğrendikleri konusunda bir iftira yaymışlardı. Amaçları, Lenin'in etkisini felce uğratmaktı. 6 Temmuzda Geçici Hükümet, Lenin, Zinoviev ve Kamanev'in tutuklanması için buyruk çıkardı. Krzesinska Köşkü, hükümet kuvvetleri tarafından işgal edildi. İlyiç, Kayurov'un evinden çıkarak Zinoviev'in de saklandığı Alliluyev'in evine gitti. Kayurov'un oğlu bir anarşistti ve gençler bu evde bombalarla oynuyorlardı. Bu nedenle Kayurov'un evi Lenin'in gizlenmesi için çok elverişli bir yer değildi.

7 Temmuzda Maria İlyiniçna ile birlikte Lenin'i görmek için Alliluyev'lerin evine gittik. Bu İlyiç için bir bocalama anı oldu. Mahkeme önüne çıkması gerektiğini öne sürüyordu. Maria İlyiniçna ise buna şidetle karşı koyuyordu. İlyiç bana dönerek, "Biz Grigory ile mahkeme önüne çıkmaya karar verdik, git Kamanev'e söyle," dedi. Kamanev bu evden çok uzakta olmayan başka bir evde kalıyordu. İstemiye istemiye ayağa kalktım. İlyiç beni durdurarak, "Vedalaşalım, belki bir daha birbirimizi görmeyiz," dedi. Kucaklaştık. Kamanev'e giderek İlyiç'in söylediklerini aktardım. O gece Stalin ve diğerleri, mahkeme önüne çıkmama konusunda Lenin'i ikna etmişler ve bunu yapmakla hayatını kurtarmışlardı. Aynı

* Çarlık Rusyasında siyasi mahkûmların kapatıldıkları bir kale - Yayıncı.

gece, Şirokaya Caddesindeki ev (biz de bu evde kalıyorduk) basıldı. Sadece bizim odayı aradılar. Baskın, bir albay ve içi beyaz astarlı büyük bir kaput giymiş başka bir subay tarafından yönetiliyordu. Masanın üzerinde duran bana ait bazı notları ve dökümanları aldılar. Bana, Lenin'in nerede olduğunu bilip bilmediğimi sordular ve bu sorularından Lenin'in kendini ele vermediğini anladım. Sabahleyin aynı cadde üzerinde oturan Smilga'ya gittim. Stalin ve Molotov da oradaydı. İlyiç ve Zinoviev'in saklanmaya karar verdiklerini orada öğrendim.

İki gün sonra, ayın 9 unda, bir askerî okul öğrenci grubu eve baskın yaparak, bütün evi alt üst ettiler. Anna İlyiniçna'nın kocası Mark Yelizarov'u Lenin sanmışlardı. İlyiç'le ilgili olarak beni uzun bir sorguya çektiler. Yelizarov'ların yanmda kalan bir hizmetçi vardı. Annuşka adında bir köylü kızıydı. Çok geri kalmış bir köyden gelmişti ve dünyada ne olup bittiğinden hiç haberi yoktu. Okuma-yazma öğrenmeyi çok istiyordu ve boş zamanlarında hemen alfabe kitabını eline alırdı ancak bu işi çok zor kavrıyordu. "Kalın kafalı bir köylüyüm," diye üzgün bir şekilde ağlardı. Ona okumayı öğrenmesi için yardımcı olmaya çalıştım ve Rusya'da hangi partiler olduğunu, savaşın ne için yapıldığını ve buna benzer şeyler anlattım. Lenin'in kim olduğu hakkında hiç bir fikri yoktu. 8 Temmuz günü ben evde yoktum, ancak o gün neler olduğunu daha sonra Yelizarov'lar bana anlattı. Bir otomobil evin önünde durmuş ve içindekiler dostça bir gösteri yapmışlar. Bunu gören Annuşka koşarak içeri girmiş;

"Olenins veya bunun gibi birisi geldi mi?" diye bağırmış.

Askerî öğrenciler, baskın sırasında Annuşka'yı da sorguya çektiler ve Mark'ı göstererek isminin ne olduğunu sordular. Bilemedi. Öğrenciler, bildiği halde söylemek

istemediğini sandılar. Daha sonra mutfağı aradılar ve yatakların altına baktılar. Buna çok sinirlenen Annuşka, "Neden sobanın içine de bakmıyorsunuz, belki orada saklanan biri vardır!" dedi. Üçümüz, Mark Yelizarov, Annuşka ve ben, Genel Kurmay Başkanlığına götürüldük. Burada her birimizi ayrı ayrı yerlere oturttular ve hepimizin başına silahlı bir nöbetçi diktiler. Bir süre sonra, kızgınlıktan kudurmuş bir grup subay hızla içeri daldı. Hepsi üzerimize atılacak gibiydi. Ancak onların arkasından bir albay geldi (ilk arama sırasında gelen albaydı) ve bize bakarak, "İstediğimiz insanlar bunlar değil" dedi. Eğer İlyiç orada olsaydı, parçalıyacaklardı. Daha sonra bizi serbest bıraktılar. Mark Yelizarov, eve dönmemiz için bize bir araba verilmesi konusunda ısrar etti. Albay söz verdi ve gitti. Tabii hiç kimse araba filan vermedi. Bir araba kiraladık. Yollara barikatlar kurulmuştu ve bu nedenle sabaha kadar eve gidemedik. Uzun süre evin kapısını çaldık ve yine birşeyler oldu diye korkmağa başlamıştık ki, nihayet kapı açıldı.

Yelizarov'ların evi, üçüncü kez arandı. O sırada ben Meclisdeydim. Eve geldiğimde, giriş kısmının askerler tarafından kuşatılmış ve sokakta bir sürü insanın toplanmış olduğunu gördüm. Bir süre orada bekledikten sonra yine Meclise döndüm. Bu konuda yapabileceğim bir şey yoktu. Meclise döndüğümde, zaman iyice ilerlemişti ve binada gece bekçisinden başka kimse yoktu. Biraz sonra Slutski geldi. Bu yoldaş, kısa bir süre önce Volodarski, Melniçanski ve diğerleriyle birlikte Amerika'dan gelmişti. Daha sonra Güney sınırında öldürüldü. Tutukluluktan yeni kurtulmuştu ve eve dönmemem için ısrar ediyor; ertesi sabah birini gönderip evde ne olup bittiğini öğrenebileceğimi söylüyordu. Uyuyabileceğimiz bir ev aramak için dışarı çıktık fakat yoldaşlardan hiç birinin adresi yoktu. Uzun bir süre sokaklarda dolaştıktan son-

ra geceyi geçirebileceğimiz Fofanova'nın evini bulduk. Sabahleyin, bizim evdekilerden hiç birinin tutuklanmadığını ve aramanın bu kez, daha önceleri olduğu gibi, kaba bir biiçmde yapılmadığını öğrendik.

İlyiç ve Zinoviev, Sestroretsk'in yakınındaki Razliv köyünde oturan ve Sestroretsk fabrikasında çalışan Partinin eski yeraltı örgütçülerinden Yemelyanov'un evinde saklanıyorlardı. Ölümüne kadar İlyiç, Yemelyanov ve onun ailesine karşı sıcak bir yakınlık duymuştur.

Bütün zamanımı Vyborg yöresinde geçiriyordum. Temmuz ayı süresince sokakdaki adamın (küçük burjuvaların) öfkesi ile işçilerin öfkesi arasındaki farklılık çok çarpıcıydı. İşçilerin kızgın homurtularını tramvaylarda ve sokak köşelerinde duymak mümkündü, ancak üzerinden Vyborg Yöresine geçilen tahta köprüyü aştıktan sonra kişi, başka bir dünyaya adım atmış gibi oluyordu. Kendimi tamamen işe vermiştim. Yemelyanov'la ilişki kuran Zof ve diğerleri aracılığı ile Lenin'in çeşitli buyruklarını kapsıyan notlarını alıyordum. Gericilik şahlanmıştı. 9 Temmuz günü, Bütün Rusya Merkez Komitesi ile İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Yürütme Komitesi ortaklaşa yaptıkları bir toplantıda, Geçici Hükümeti "Devrimi Kurtaran Hükümet" olarak ilan etti. Aynı gün "kurtarma" başladı. Kamanev o gün tutuklandı. Ayın 12'sinde cepheden kaçanlara ölüm cezası verilmesi ile ilgili bir buyruk yayınlandı. 15 Temmuzda *Pravda* ve *Okopnaya Pravda* kapatıldı ve cephede miting yapılmasını yasaklıyan bir buyruk yayınlandı. Helsinki'deki Bolşevikler arasında tutuklamalar olmuş ve oradaki Bolşevik gazete *Volna* (Dalga) kapatılmıştı. 18 Temmuzda Finlandiya Meclisi kapatıldı ve General Kornilov, Başkomutanlığa getirildi. 22 Temmuzda Troçki ve Lunaçarski tutuklandı.

Temmuz günlerini geride bıraktıktan kısa bir süre

sonra Kerenski, askeri birliklerdeki disiplini pekiştirtirmek amacıyla, hazırladığı bir plânı yürürlüğe koydu. Bütün birliklere örnek olsun diye, Temmuz ayında yürüyüşe geçerek diğer gösterilere ön ayak olan Makinalı Tüfek alayını silahsız olarak şehrin meydanına getirtti ve orada herkesin gözü önünde askerlerin rütbelerini söktü. Rütbeleri sökülen askerleri, meydandan çıkarken gördüm. Askerler, atların yularlarından tutmuş yürüyorlardı ve gözlerinde gizli bir nefret vardı. Ağır ve düşünceli yürüyüşlerinde öyle bir kin vardı ki, bundan daha aptalca bir uygulamanın bulunamıyacağını açıkca ortaya koyuyordu. Nitekim bu makinalı tüfek alayı, Ekim Devrimi sırasında bütün varlıkları ile Bolşeviklerin yanında yer aldı ve Smolny'de* Lenin'i korudu.

Bolşevik Parti, yarı yasal duruma gelmişti ama sayısı ve gücü büyüyordu. 26 Temmuz tarihinde 6. Parti Kongresi toplandığında üye sayısı 177 bindi ve bu sayı üç hafta önce Bütün Rusya Nisan Konferansındaki sayıdan iki kat fazlaydı. Bolşeviklerin sayısının artması, şüphesiz ki askeri birlikler arasında da etkisini gösteriyordu. 6 ncı Kongre, Bolşevik güçlerin daha da yakınlaşmasını sağladı. 6 ncı Parti Kongresi adına yayınlanan bildirde, Geçici Hükümetin karşı devrimci olduğundan ve yaklaşan dünya devrimi ile sınıflararası savaştan söz ediliyordu. Bildiride şöyle deniliyordu: "Partimiz, kendi savaşına bayrağı açık olarak giriyor. Bu bayrağı pençesiyle sımsıkı kavramıştır. Bu bayrak zalimlerin ve iftiracıların önünde, devrime ihanet eden ve sermayenin uşağı olanların önünde eğilmemiştir. Sosyalizm için, ulusların kardeşliği için yapılacak mücadelede ve yeni bir hareketin başladığını, eski dünyanın ölüm saatinin yaklaştığını bildiği için Partimiz, bayrağı en yüksekte tutacaktır." (*Eserleri*, 3 ncü Rus baskısı, Cilt XXI, s. 484)

---

* Devrimin karargahı olarak kullanılan Smolny Enstitüsü

25 Ağustosta Kornilov, Petrograd'a doğru ilerlemeye başladı. İşçiler, ilk önce ve en önde Vyborg Yöresi işçileri, Petrograd'ı savunmak için ileri atıldılar. Bazı adamlarımızı ajitasyon eylemlerinde bulunmak amacıyla Kornilov'un "Vahşi Tümen"* diye adlandırılan birlikleri arasına göndermiştik. Kornilov'un birliklerindeki askerler, kısa zamanda bu yürüyüşten vazgeçtiler ve Petrograd'a doğru ilerleyiş suya düştü. Kolordu Komutanı General Krimov, kendini vurdu. Bizim eğitim komitesinde çalışan Vyborg'lu genç bir işçiyi hatırlarım, Petrograd savunması için cepheye ilk koşan oydu. Cepheden döndükten sonra omzunda tüfeği olduğu halde, hızla Meclis binasına girdiğini hatırlıyorum. O günlerde eğitim okulunda tebeşir sıkıntısı çekiyorduk. İçeri giren bu genç adam, yüzündeki savaş heyecanı kaybolmadan tüfeğini bir köşeye koymuş ve heyecanlı bir şekilde tebeşir ve karatahtalar konusunda konuşmaya başlamıştı. Hergünkü görevlerimden biri de Vyborg Yöresindeki işçilerin yürüttükleri devrimci mücadeleyi, bilim ve kültüre hakim olmak için yapılan mücadele ile nasıl bağdaştırdıklarını izlemekti.

Sonbahar yaklaşırken, Lenin'in Razliv'de saklandığı küçük külübede daha fazla kalması, artık mümkün değildi. Finlandiya'ya geçmeğe ve orada "Devlet ve Devrim" adlı kitabını yazmaya karar verdi. Bu kitapla ilgili olarak bir yığın not çıkarmış ve kitap üzerinde en ince ayrıntıya kadar düşünmüştü. Ayrıca gazeteleri izlemek, Finlandiya'da daha kolaydı.

N.A. Yemelyanov, ona Sestroretsk'li bir işçi adına uydurma pasaport çıkarttı ve İlyiç bu işçiye benzemek

---

* **Vahşi Tümen:** Birinci Dünya Savaşı sırasında Kuzey Kafkasya'nın yüksek yaylalarında yaşıyanlardan oluşan bir tümen. General Kornilov, bu tümeni Petrograd'daki devrimcilerin üzerine saldırtmak istiyordu. Ancak devrimci propogandanın etkisi altında kalan tümen, Petrograd'a ilerlemedi. -Yayıncı.

için peruk taktı, makyaj yaptı. Vladimir İlyiç'in çoğu kez evinde yattığı Dmitri Leşçenko, İlyiç'in pasaportu için resim çektirmek üzere Razliv'e gitti. Yoldaş Leşçenko, 1905 - 1907 yılları arasında eski bir partili ve bizim Bolşevik gazetesinin de eski sekreteriydi. O günlerde Vyborg Yöresindeki Eğitim çalışmalarında bana yardım ediyordu. Finlandiya Demiryollarında tren makinisti olarak çalışan Finlandiya'lı yoldaş Jalava, (Shotman ve Rahja, kendisini iyi tanıyordu) İlyiç'i tren ateşçisi gibi sınırdan geçirmeyi kabul etti. Ve bunu da başardı. Jalava, aynı zamanda, İlyiçle yapılan haberleşmelerde aracılık görevi yapıyordu ve ben çoğu kez İlyiç'den gelen mektupları almak için ona giderdim. O da Vyborg Yöresinde oturuyordu. Helsinki'ye yerleştikten sonra İlyiç, görünmez mürekkeple yazarak gönderdiği mektupta, benim de oraya gitmemi istiyordu, adresini yazmış, hatta kimseye sormadan bulabilmem için, kaldığı yerin planını da çizmişti. Ancak görünmez mürekkebi görünür hale dönüştürmek için, mektubu lambanın üzerinde ısıtırken bu planın kenarlarını yakmıştım. Yemelyanov'lar bana da ihtiyar bir Sestroretsk'li işçi kadın adına çıkarılmış bir pasaport buldular. Başıma bir şal sararak Yemelyanovlarla buluşmak üzere Razliv'e gittim. Bana sınıra kadar eşlik ettiler. (O yörede oturanların sınırı geçmek için pasaporttan başka bir belgeye ihtiyaçları yoktu') Sınırdaki bir subay, pasaportuma göz attı. Oradan küçük bir istasyon olan Ollila'ya kadar Sverstlik bir ormanın içinden yürüyerek geçtim. Ollila'da bir asker trenine bindim. Her şey çok mükemmel gitmişti. Ancak kenarları yanmış plan, bana bazı zorluklar çıkardı. Aradığım caddeyi bulana kadar uzun bir süre sokaklarda dolaştım. İlyiç, beni görünce çok memnun oldu. Mücadele hazırlıkları içinde bulunmanın çok önemli olduğu bir zamanda, burada yeraltında yaşaması nedeniyle kendisini son derece yalnız

hissediyordu. Ona bütün haberleri anlattım ve Helsinki'de iki gün kaldım. Ayrılacağım zaman, İlyiç benimle birlikte istasyona kadar gelmekte ısrar etti. Sonunda istasyona kıvrılan yolun başına kadar bana eşlik etmesi konusunda anlaştık. Helsinki'ye tekrar gelmemi kararlaştırdık.

İki hafta kadar sonra İlyiç'i yeniden ziyaret ettim. Yola çıktığımda biraz gecikmiştim ve Yemelyanov'lara uğramadan Ollila'ya kadar tek başıma gitmeye karar verdim. Sonbaharın son aylarıydı ve ormandan geçerken hava kararmış biraz sonra da ay çıkmıştı. Yürürken ayağım kumlara gömülmeye başladı. Yolumu şaşırdığımı sandığım için hızlı hızlı yürümeye başladım. Ollila'ya vardığımda trenin henüz gelmemiş olduğunu öğrendim. Trenin gelmesine kadar yarım saat bekledim. Bütün vagonlar askerlerle ve denizcilerle tıklım tıklım doluydu ve bütün yol boyunca ayakta durdum. Askerler açık açık, bir ayaklanmadan söz ediyorlardı. Konuştukları şey, yalnızca siyasetti. Vagon, heyecanla tutuşan bir toplantı odası gibiydi. Vagonda, askerden ve denizcilerden başka kimse yoktu. Bir ara vagona bir sivil girdi ancak, subayları nasıl Vyborg nehrine attıkları konusunda askerlerin söylediklerini duyunca ilk durakta vagondan indi. Ben, kimsenin dikkatini çekmemiştim. Askerler arasında geçen bu konuşmaları İlyiç'e aktardığımda, yüzü düşünceli bir ifade aldı ve daha sonra hangi konu üzerinde konuşursa konuşsun, yüzündeki bu düşünceli ifade kaybolmadı. Bir şey söylerken, başka bir şey düşündüğü, ayaklanmayı ve bunun nasıl en iyi şekilde örgütlendirileceğini düşündüğü açıktı.

Vladimir İlyiç, 13 - 14 Eylülde Merkez Komitesi'ne, *Marksizm ve Ayaklanma* başlıklı mektubunu yazdı ve Eylül ayı sonunda Petrograd'a daha yakın olabilmek amacıyla Helsinki'den Vyborga geldi. Vyborg'dan Helsinki'-

deki Smilga'ya (o sıralarda Smilga, Finlandiya Bölgesi, asker, denizci ve işçileri komitesi başkanıydı) mektup yazarak, yakında Kerenski'nin düşürülmesi amacıyla Finlandiya kara ve deniz kuvvetlerinde yapılan askeri hazırlıkların büyük bir dikkatle izlenmesini istedi. O günlerde kafası tamamen, tüm devlet çarkının yenilenmesi, kitlelerin yeni bir çizgide yeniden örgütlenmesi ve kendi deyimi ile bütün sosyal "doku"nun yeniden örülmesi sorunlarıyla meşguldü. Bu konuyu, "Bolşevikler Devlet Yönetimini Ellerinde Tutabilirler mi?" başlıklı makalesinde ele aldı Köylülere ve askerlere yayılnadığı bir bildiride bu konuyu açıkladı, yönetimin ele geçirilmesi ile ilgili olarak alınması gereken somut tedbirleri Petrograd şehrindeki Konferansın kapalı bir toplantısında okunmak üzere gönderdiği mektupda açıkladı. Merkez Komitesi üyelerine ve Petrograd ve Moskova Sovyetlerinin Bolşevik üyelerine de aynı konuya ilişkin mektuplar yazdı.

AYAKLANMANIN AREFESİNDE

İlyiç, 7 Ekim günü Vyborg'dan Petrograd'a hareket etti. Nerede olduğunun çok gizli tutulması ve hatta Merkez Komitesi üyelerinin dahi İlyiç'in adresini bilmemesi kararlaştırılmıştı. Onu, Vyborg Yöresinde Lesnoi Caddesinin köşesindeki büyük bir binaya yerleştirdik. Burası, Marguerite Fofanova'nın eviydi ve evdeki kiracılar çoğunlukla işçiydi. Çok emin bir yerdi. Ailelerin ve hizmetçilerin çoğu yazlığa gitmişler ve henüz dönmemişlerdi. Fofanova, heyecanlı bir Bolşevikti ve İlyiç'in bütün işleri için koşturup duruyordu. Üç gün sonra, 10 Ekim günü İlyiç, Sukhanova'nın apartmanında yapılan ve silahlı bir ayaklanma kararını kabul eden Merkez Komitesi toplantısına katıldı. Merkez Komitesi'nin 10 üyesi, bu

karar lehinde oy kulandı. Bunlar; Lenin, Sverdlov, Stalin, Dzerzhinski, Troçki, Uritski, Kollontai, Bubnov Sokolnikov ve Lomov'du. Zinoviev ve Kamanev karşı oy kullanmışlardı.

15 Ekim günü Petrograd örgütü Smolny (bu kendi başına bir anlam taşır) de bir toplantı yaptı. Toplantıya, 8'i Vyborg Yöresinden olmak üzere çeşitli yörelerden gelen delegeler katıldı. Dzerzhinski'nin silahlı bir ayaklanma lehinde konuşurken, Çudnovski'nin böyle bir ayaklanmaya karşı çıktığını hatırlıyorum. Çudnovski, cephede yaralanmıştı ve bu nedenle kolu sargılar içindeydi. Kızgın bir şekilde, yenilginin kaçınılmaz olduğunu ve acele etmememiz gerektiğini söylüyordu. "Devrim için ölmek en kolay şey, fakat kendimizi ölüme atmakla yalnızca devrimci davaya zarar vereceğiz," diyordu. Çudnovski, sonunda, devrim için öldü. İç savaş sırasında hayatını kaybetti. Kendisi, süslü cümleler kullanmasını seven bir kimse değildi fakat görüşleri tamamen yanlıştı. Diğer konuşmaları hatırlamıyorum. Oylamaya geçildiği zaman, ayaklanmanın hemen başlamasını istiyenler, ezici bir çoğunlukla galip geldiler. Vyborg'lu delegeler, tek vücut olarak oy kullanmışlardı.

Ertesi gün, ayın 16 sında, Lesnoi Caddesindeki Yöresel Alt Meclis binasında Merkez Komitesi'nin genişletilmiş bir toplantısı yapıldı. Bu toplantıya Petrograd Komitesi Yönetim Kurulu üyeleri, Petrograd İşçi Sendikaları Meclisinin fabrika komitesi üyeleri, Petrograd Okrug Komitesi ve Demiryolları işçileri üyeleri de katıldı. Bu toplantıdaki tartışmalar, iki grup arasında yapılyordu; ayaklanmanın hemen yapılmasını istiyen çoğunluk ve buna karşı çıkan azınlık. Lenin'in görüşü, büyük çoğunlukla, 19'a karşı 2 oyla, kabul edildi. 4 oy da boş çıktı. Bu sorun, karara bağlanmıştı. Merkez Komitesinin gizli bir oturumunda, Askerî Devrim Merkezî üyeleri seçildi.

İlyiç'i görmeleri için sadece bir kaç kişiye izin veriliyordu. Onu ziyaret edenler ben, Maria İlyiniçna ve arada da Rahja idi. Şu olayı hatırlıyorum. İlyiç bir iş için Fofanova'yı dışarı göndermişti. Böyle durumlarda kapı vurulduğu veya zil çalındığı zaman İlyiç'in kimseye kapıyı açmaması kararlaştırılmıştı. Ben daha önceden kararlaştırdığımız şekilde kapıyı çalıyordum. Fofanova'nın askerî okulda okuyan bir yeğeni vardı. O gece İlyiçin kaldığı eve gittiğimde, bu çocuğu merdiven başında düşünceli bir şekilde beklerken buldum. Beni görünce, "Biliyor musun, Marguerite'nin evine birisi girmiş," dedi. "Ne demek istiyorsun?" diye sordum. "Buraya gelip zili çaldım ve içerden bir erkek sesi geldi. Zili tekrar tekrar çaldım, ama bir daha ses veren olmadı." dedi. Marguerite'nin o gün bir toplantıya gitiği yolunda bir hikaye uydurdum ve belki de hayal görmüş olabileceğini söyledim. Onu bir tramvaya bindirip oradan uzaklaştırdıktan sonra heyecanım yatıştı. Tekrar eve dönüp, kapıyı önceden kararlaştırdığımız şekilde çaldım ve kapıyı açınca "Bu çocuk başımıza bir iş açabilirdi" diye İlyiç'e çıkıştım. İlyiç, "Acil bir şey olduğunu sanmıştım," diye özür diledi. İlyiç'in işleri için hemen her zaman ben de koşturuyordum. 24 Ekim günü Merkez Komitesi'ne bir mektup yazarak iktidarın hemen o gün ele geçirilmesi yolunda ısrar etti. Bu mektubu Marguerite'ye vererek gönderdi ancak onun dönmesini beklemeden takma saçı başına geçirerek Smolny'e gitti. Kaybedilecek bir dakika bile yoktu.

Vyborg Yöresi, ayaklanma için hazırlanıyordu. 50 işçi kadın, Meclis binasında toplandı ve bütün gece boyunca bir kadın doktor, onlara ilk yardım konusunda bilgiler verdi. Yöresel Komite odalarında işçiler silahlanıyordu; grup grup yukarı çıkıyor ve silahlarını alıyorlardı. Ancak, Vyborg Yöresinde tutuklanacak kimse yok-

tu. Sadece işçi kulübüne çay içmeye gelen bir albayla, bir kaç Kadet tutuklanmıştı. Geceleyin Zhenya Yegorova ile birlikte işlerin nasıl gittiğini öğrenmek için bir kamyonla Smolny'e gittik.

25 Ekim 1917'de (7 Kasım) Geçici Hükümet devrilmişti. Siyasi iktidar, Petrograd Sovyeti'nin bir organı olan ve Petrograd proleterleri ile Petrograd garnizonunun başı olan Askerî Devrim Komitesine geçmişti. Aynı gün, Bütün Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri İkinci Kongresi, bir işçi ve köylü hükümeti oluşturdu. Bir Halk Komiserleri konseyi kuruldu ve bunun başkanlığına Lenin getirildi.

[İkinci Kitabın Sonu]

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ AYRILIŞ 7

GERİCİLİK YILLARI 14

1 — Cenevre (1908) 14

2 — Paris (1909 - 1910) 36

YENİ DEVRİMCİ ATILIM YILLARI (1911 - 1914) 64

1 — Paris (1911 - 1912) 64

2 — 1912 Yılı Başları 77

3 — Krakovi (1912 - 1914) 87

SAVAŞ YILLARI 134

1 — Krakovi (1914) 134

2 — Bern (1914 - 1915) 141

3 — Zürih (1916) 178

4 — Yurt Dışındaki Son Aylar, Şubat Devrimi, Rusya'ya Hareket 200

PETROGRAD'DA 213

YENİDEN YER ALTINA 235

AYAKLANMANIN ARİFESİNDE 245

Lenin Kızıl Meydan'da Genel Askeri Eğitim bölüklerine hitap ediyor, 1919.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜME ÖNSÖZ

Anılarımın Ekim Devrimi sonrasına ilişkin bu üçüncü bölümünü yazmaya karar vermeden önce, uzun süre duraksadım. 1917 yılında Rusya'ya dönüşümüze kadar Lenin'le yan yana çalışmıştım. Benim çalışmalarım O'nun faaliyetlerine doğrudan destek olmuştu; O'nu, başkalarıyla yaptığı görüşmelerde, gün be gün izlemiştim ve O'nun ilgisini çeken şeylerin en küçük ayrıntısını bilirdim. Ekim Devrimi sonrası dönemde işler farklıydı. Yeni Sovyet çalışma koşullarında, benim sekreterlik faaliyetlerimin niteliği bir değişim geçirdi. Kapsamı büyük ölçüde daraldı. İlyiç, eğitim cephesinde çalışmam için beni ikna etti. Bu çalışma beni bütünüyle meşgul etti. Kuşkusuz daha da kapsayıcı olan, tüm renkli karmaşıklığıyla bütün çevremde dalga gibi kabaran o dağdağalı yaşantıydı. Aslında bu yaşantının tüm yoğunluğu, her nasılsa bizi birbirimize

daha da yakınlaştırdı. İlyiç serbest kaldığında, Kremlin'de yürüyüşe çıkmak, ya da şehirden uzaklaşarak korulara gitmek veya yalnızca sohbet etmek için Halk Eğitim Komiserliği'nden beni arardı. Fakat o her zaman çok meşguldü. Ne zaman bir araya gelirsek gelelim İlyiç'e herhangi bir soru sormama alşkanlığını kazanmıştım, O da birkaç olağan söz dışında, bir süre geçene kadar son tecrübelerine ilişkin olarak bana hiçbir zaman birşey söylemezdi. İlyiç ,çoğu zaman, o tecrübelerin ilham ettiği bir düşünce zincirini açıklamaya girişirdi. Yıllar sonra, şimdi bile, İlyiç'in makalelerini okuduğumda, henüz yazıya dökülmeden önce, bu konuşmalarımızda dile getirdiği şu ya da bu cümlenin o havasını yaşıyorum. Ancak bu gibi şeyler anlatılamaz. Sonuç olarak anılar çok parçacı ve yalnızca olaylara ilişkin olmak durumundadır. Bu nedenle, Sovyet dönemini kapsayan herhangi bir anı yazmamaya karar vermiştim. Fakat sonradan düşündüm ki, ne kadar parçacı da olsa, olayların genel gelişimi karşısında bu tür anılar bir ölçüde ilgi çekici olabilir. Olayların geçmişi yalnızca dekoru oluşturacak, yoksa olayların bir tarihi olmayacak. Bunu başarabileceğime de emin değilim. Bununla birlikte, yoldaşların, Vladimir İlyiç'e ilişkin en küçük ayrıntıyla ilgilendiklerini dikkate alarak, bu işi deneyeceğim. İzleyen bölümler, bu tür bir anı yazına konusunda benim ilk girişimimdir.

12 Aralık 1933 N. Krupskaya

EKİM GÜNLERİ

İktidarın Ekim ayında ele geçirilişi, proletaryanın Parti'si, Bolşevik Parti'since titizlikle planlanmış ve yürütülmüştü. Temmuz günlerindeki ayaklanma kendiliğinden başlamış, ancak Parti akıllıca bir tutumla ayaklanmanın henüz olgunlaşmadığını dikkate almıştı. Gerçek kabul edilmeliydi ve gerçek oydu ki, kitleler bir ayaklanma için henüz hazır değillerdi. Merkez Komitesi, bu nedenle ayaklanmanın ertelenmesini kararlaştırdı. Kanı kaynayan isyancıları frenlemek kolay bir iş değildi. Fakat Bolşevikler, ne kadar can sıkıcı olursa olsun görevlerini yaptılar; çünkü ayaklanma için en uygun zamanı seçmenin can alıcı önemini kavramışlardı.

Birkaç ay sonra durum değişmişti ve Finlandiya'da saklanmak zorunda kalan İlyiç, Merkez Komitesi'ne, Petrograd ve Moskova komitelerine 12 ve 14 Eylül tarihleri

arasmda birer mektup yazarak şunları söylemişti: «Her iki başkentteki İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri'nde çoğunluğu sağlayan Bolşevikler, iktidarı kendi ellerine geçirebilirler ve geçirmelidirler.» İlyiç daha sonra iktidarın neden tam bu anda ele geçirilmesinin zorunlu olduğunu belirtmeye çalışıyordu. Petrograd'm teslimi * başarı şansını azaltacaktı. İngiliz ve Alman emperyalistleri arasında ayrı bir barış yapılacağı söylentileri vardı. İlyiç, «Uluslara barışı sunabilmek için kazanmanın şimdi tam sırasıdır.» diye yazıyordu.

Merkez Komitesi'ne yazdığı mektubunda ayrıntılı bir şekilde, ayaklanmayı hazırlamak ve ayaklanmanın kesin anını belirlemek sorununu ele alıyordu. «Başarılı olmak için ayaklanma gizli bir anlaşmaya ve partiye değil, fakat öncü sınıfa dayanmalıdır. Bu birinci nokta. Ayaklanma, **halkın devrimci isyanına** dayanmalıdır. Bu ikinci nokta. Ayaklanma, halkın öncü kesimlerinin faaliyetinin en yüksek noktasında olduğu ve *düşman saflarındaki* **bocalamalarla,** devrimin **zayıf, yarı inanmış** ve **kararsız** dostlarının saflarındaki **bocalamaların** en güçlü olduğu tarihsel sürecin son derece **can alıcı bir anına** rastlamalıdır. Bu da üçüncü nokta.»

İlyiç mektubunun sonunda, ayaklanmayı Marksist bir yöntemle, yani bir sanat olarak yürütmek için ne yapılması gerektiğini gösteriyordu. «Ve ayaklanmayı Marksist gibi, yani bir sanat olarak yürütebilmek için, bir tek dakika yitirmeksizin isyancı birliklerden bir **kurmay karargahı** kurmalı, kuvvetlerimizi paylaştırmalı, güvenilen birlikleri en önemli noktalara yerleştirmeli, Alexandrinski

* Kerenski'nin Geçici Hükümeti, devrimi bastırmak amacıyla Petrograd'ı Almanlara teslim etmek için gizlice planlar yapıyordu. — Yayıncı.

Tiytrosu'nu* kuşatmalı, Peter ve Paul Kulesi'ni ele geçirmeli, hükümet üyelerini ve genelkurmay yetkililerini tutuklamalı ve düşmanı şehrin merkezine sokmaktansa ölmeyi göze alabilecek harb okulu öğrencileriyle Vahşi Tümen'e karşı harekete geçmeli; silahlı işçileri seferber etmeli ve onları en son ve şiddetli savaşı vermeye çağırmalı; telgraf ve telefon santrallarını derhal ele geçirmeli, ayaklanmayı yürütecek **bizim** kurmay karargahımızı merkezi telefon santralına yerleştirmeli ve tüm fabrikalarla, tüm alaylarla, silahlı çatışmanın yer alacağı bütün noktalar vs. ile telefon bağlantısını kurmalıyız.

«Elbette bütün bunlar, **ayaklanmayı bir sanat olarak ele almaksızın,** şu sırada Marksizme sadık kalmanın, devrime sadık kalmanın mümkün olmadığı gerçeğini göstermek için bir örnektir.» (**Eserleri,** Cilt. 26, s. 4, 8-9.)

Asıl olay yerinden uzakta, Finlandiya'da, yaşayan İlyiç, ayaklanma için uygun fırsatın kaçırılıvereceği konusunda son derece endişeliydi. 7 Ekim'de, Petrograd Şehir Konferansı'nın yanısıra Merkez Komitesi, Moskova Komitesi, Petrograd Komitesi, Petrograd ve Moskova Sovyetleri'nin Bolşevik üyelerine mektuplar yazdı. 8 Ekim'de, Kuzey Bölgesi Sovyetleri Kongresi'nin Bolşevik üyelerine bir mektup yazdı, ama mektubunun onlara ulaşıp ulaşmayacağı konusunda çok kuşkuluydu. Ayın 9 unda kendisi Petrograd'a geldi ve ayaklanma için hazırlıkları yönettiği Vyborg Yöresi'nde gizlendi.

O son ay, İlyiç, ayaklanmanın dışında hiçbir şey düşünmedi ve yalnızca ayaklanma için yaşadı. İçinde bulun-

---

* **Alexandrinski Tiyatrosu** — Burjuva Geçici Hükümeti tarafından Petrograd'da toplanan Demokratik Konferans'ın yapıldığı yer. Hükümetin amacı, destekleyicilerinin toplumsal tabanını genişletmekti. — Yayıncı.

duğu ruh hali ve davaya olan kesin inancı yoldaşlarını da etkiliyordu.

Kuzey Bölgesi Sovyetleri Kongresi'ne Finlandiya'dan yazdığı son mektup, çok önemli bir belgedir. Buraya alıyorum: *

"... Silahlı ayaklanma, özel yasaları üzerinde titizlikle kafa yorulması gereken, siyasal mücadelenin **özel** bir biçimdir. Silahlı **'ayaklanmanın savaş kadar bir sanat** olduğu'nu yazan Karl Marx, bu gerçeği dikkate değer bir açıklıkla belirtmiştir.

"Bu sanatın temel kuralları olarak, Marx aşağıdaki noktalara işaret etmiştir:

1. Ayaklanmayı hiçbir zaman **hafife almayınız,** ve bu işe başlarken **sonuna kadar gitmek** zorunda olduğunuzu kesinlikle biliniz.

2. **Kuvvetlerin büyük bir çoğunluğunu,** en önemli anda, en can alıcı noktada toplayınız; aksi halde daha iyi hazırlanma ve örgütlenme avantajına sahip olan düşman, ayaklananları bastıracaktır.

3. Bir kez ayaklanma başladığında, en büyük **kararlılıkla** hareket etmeli ve ne yapıp edip mutlaka **saldırıya** geçmelisiniz. 'Savunma her türlü silahlı ayaklanmanın ölümüdür.'

4. Düşmanı, güçlerinin dağınık olduğu anda yakalamalı ve onu gafil avlamalısınız.

5. Küçük de olsa, **günlük** başarılar için çaba harcamalısınız (bir tek şehir söz konusuysa saatlik başarılar

* Lenin'in, «Bir Seyirci'nin Öğüdü» adlı mektubundan aktarılıyor. — Yayıncı .

önemlidir) ve ne pahasına olursa olsun **'moral üstünlüğü'** elinizde tutmalısınız.

«Marx, tüm devrimleri, silahlı ayaklanma açısından, Devrimci politikanın şimdiye kadar bilinen en büyük ustası Danton'un: de l'audace, de l'audace, encore d el'audace.'* sözleriyle özetlemektedir.

"1917 Ekim'inde Rusya'ya uygulandığında bunun anlamı: Aynı anda, mümkün olduğu kadar ani ve hızlı bir şekilde, kaçınılmaz olarak içerden ve dışardan, işçi sınıfının oturduğu kesimlerden ve Finlandiya'dan, Revel'den ve Kronstadt'tan **bütün** deniz filosuyla Petrograd üzerine; kuvvetlerin **en büyük** çoğunluğunu toplayarak, 15 ya da 20 bin (belki de daha fazla) kişiyle bizim 'burjuvazinin bekçileri' (subay okulları), 'satılık birliklerimiz' (Kazaklar'ın bir bölümü) vs. üzerine bir saldırı.

«Bizim **üç** temel gücümüz - donanma, işçiler ve ordu birlikleri - öylesine bir araya getirilmelidir **ki**, başarısızlığa uğramadan : (a) Telefon santralını; (b) Telgraf dairesini; (c) Demiryolu istasyonlarını; (d) Hepsinden önemlisi köprüleri işgal etmeli ve her ne pahasına olursa olsun buraları elde tutmalıdır.

"En kararlı unsurlar (bizim 'saldırı kuvvetlerimiz' ve **genç işçiler'in** yanısıra denizcilerin en iyileri) bütün önemli noktaları işgal etmek ve bütün önemli harekâtlarda **yer almak** üzere küçük birlikler şeklinde örgütlenmelidir; örneğin : "Petrograd'ı kuşatıp bağlantısını kesmek; donanma, işçiler ve askerlerin ortak saldırısıyla şehri ele geçirmek üç katlı yüreklilik ve hüner gerektiren bir görev.

"Düşmanın 'merkezlerine, (harb okulu, telefon santralı, telgraf dairesi vs.) saldırmak ve buraları kuşatmak

---

* '... cesaret, cesaret ve yine cesaret.' — ç.

amacıyla, en iyi işçilerden tüfek ve bombalarla silahlandırılmış birlikler oluşturmak. Bunların parolası : **'Düşmanı geçirmektense tek kişi kalana kadar kırıl!'** şeklinde olmalıdır.

"Harekete geçmeye karar verildiğinde, önderlerin, Danton ve Marx'ın büyük yöntemlerini başarıyla uygulayacaklarını umalım.

"Hem Rus, hem de dünya devriminin başarısı, iki ya da üç günlük savaşa bağlıdır." **(Eserleri,** Cilt 26, s. 151 - 153.)

Bu mektup Ekim'in 21'inde yazılmıştı ve 22'sinde İlyiç Petrograd'daydı. Ertesi gün Merkez Komitesi, İlyiç'in silahlı bir ayaklanma için çağrıda bulunan önerisini görüşmek üzere toplandı ve bu yolda bir karar tasarısı kabul etti. Zinoviev ve Kamanev bu karar tasarısına olumsuz oy kullandılar ve Merkez Komitesinin, bütün üyelerin hazır bulunduğu, özel bir toplantıya çağrılmasını istediler. Kamanev, gösterişli bir şekilde Merkez Komitesinden istifa ettiğini açıkladı. Lenin, Parti disiplininin Kamanev'e en sert bir şekilde uygulanmasını önerdi.

Ayaklanma için yoğun hazırlıklar ilerliyordu ve bütün oportünist karşı koymalar yeniliyordu. Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, 26 Ekim'de bir Askeri Devrim Komitesi kurulması yolunda karar aldı. 29 Ekim'de Genişletilmiş Merkez Komitesi, parti örgütlerinin temsilcilerinin de katılmasıyla toplandı. Aynı gün, Merkez Komitesi toplantısında, ayaklanmayı yönetmek üzere Stalin, Sverdlov, Dzerhinski ve başkalarından oluşan bir Askeri Devrim Merkezi kuruldu.

Kurulması öngörülen Askeri Devrim Komitesi, yalnızca Yürütme Komitesi tarafından değil, fakat aynı za-

manda Petrograd Sovyeti'nin tümü tarafından 30 Ekim' de onaylandı. Bu olaydan beş gün sonra birlik komiteleri, Petrograd Askeri Devrim Komitesini, Petrograd'daki askeri birliklerin öncü organı olarak tanıdı ve Askeri Devrim Komitesinin onayı olmaksızın Kurmay Karargahının emirlerinin yerine getirilmemesini öngören bir karar tasarısını kabul etti.

Daha 5 Kasım'da, Askeri Devrim Komitesi, askeri birliklere komiserler atamıştı. Ertesi gün, 6 Kasım'da, Geçici Hükümet, Askeri Devrim Komitesinin üyelerini kovuşturmayı ve askeri birliklere atanan komiserleri tutuklamayı kararlaştırdı. Harb okulu öğrencileri Kışlık Saraya getirildiler. Ama artık çok geçti. Askeri birlikler Bolşevikler'den yana çıktılar. İşçiler iktidarın Sovyetlere devredilmesini savundular. Askeri Devrim Komitesi, Stalin, Sverdlov, Dzerhinski, Molotov ve Bubnov gibi her iki örgüte de bağlı üyeleriyle, Merkez Komitesinin emri altında çalışıyordu .Ayaklanma başlamıştı.

İlyiç, 6 Kasım'da hâlâ Parti'miz üyelerinden Marguerite Fofanova'nın Vyborg yöresindeki evinde gizleniyordu. (Bolşoy Sampsonievski ve Serdobolskaya sokaklarının köşesindeki 92/1 No'lu evin 42 No'lu dairesinde.) Ayaklanmanın başlamak üzere olduğunu biliyordu ve böylesine önemli bir anda olayların en civcivli yerinde bulunamadığı için deli gibi oluyordu. Marguerite aracılığıyla, ayaklanmanın bir dakika daha geciktirilemeyeceğini bildiren iki mesaj yolladı. En sonunda o akşam, Fin'li bir yoldaş olan Eino Rahja İlyiç'i görmeye geldi. Fabrikalarla Parti örgütü arasındaki sıkı ilişkileri yürüten ve İlyiç' in örgütle temasını sürdürmesinde yardımcı olan Eino, şehirde devriye gezen askerlerin iki katma çıkarıldığını, Geçici Hükümetin işçi sınıfının yaşadığı yöreler arasındaki ulaşımı kesmek amacıyla, Neva üzerindeki köprülerin

kaldırılması için emirler verdiğini ve köprülerin askeri birliklerce savunulduğunu bildirdi. Ayaklanmanın başladığı ortadaydı. İlyiç, Eino'dan Stalin'i çağırmasını istemeyi düşünmüş, ancak Eino'nun kendisine anlattıklarından çıkardığı kadarıyla bunun hemen hemen olanaksız olduğunu anlamıştı. Stalin belki de Smolny'deki Askeri Devrim Komitesindeydi, belki de tramvaylar çalışmıyordu ve Eino'nun oraya varması uzun bir zaman alacaktı. İlyiç o anda Smolny'ye bizzat gitmeye karar verdi. Marguerite'e, "Gitmemi istemediğin yere gidiyorum. Hoşçakal. İlyiç." şeklinde bir not bırakarak aceleyle yola çıktı.

O gece Vyborg Yöresi, ayaklanmaya hazırlık olmak üzere, silahlanıyordu. İşçi grupları, silah ve buyruk almak için, birbiri ardısıra Bölge Komitesine başvuruyorlardı. İlyiç'i görmek amacıyla o akşam Fofanova'nm dairesme gittim fakat yalnızca onun Smolny'ye gittiğini öğrenebildim. Vyborg Yöresi Parti Komitesi Sekreteri Zhenya Yegorova ile birlikte, bizimkilerin Smolny'ye gönderdikleri bir kamyona atladık. İlyiç'in Smolny'ye sağ salim varıp varamadığını merak ediyordum. İlyiç'i Smolny'de gerçekten gördün mü, yoksa onun orada olduğunu başkalarından mı öğrendim, şimdi pek hatırlamıyorum. Her halde onunla konuşmadığımı biliyorum, çünkü o bütünüyle ayaklanmayı yönetme işine kendini vermişti ve bir işe koyuldu mu o işi hiçbir zaman yarım yamalak yapmazdı.

Yoğun bir faaliyete sahne olan Smolniy pırıl pırıl aydınlatılmıştı. Buyruk almak üzere her yerden Kızıl Muhafızlar, fabrika temsilcileri ve askerler geliyordu. Yazı makinaları takırdıyor, telefonlar çalışıyor, kızlarımız telgraf yığınlarını ayırıyor ve ikinci katta Askeri Devrim Komitesi sürekli toplantı halinde bulunuyordu. Binanın dışmdaki meydanda zırhlı araçlar duruyor, bir sahra topu harekete hazır bekliyordu. Barikat kurulması gerekebilir

diye alanda odun yığınları meydana getirilmişti. Girişte top ve makinalı tüfekler, kapılarda ise nöbetçiler duruyordu.

25 Ekim günü (Yeni takvime göre 7 Kasım) saat 10'da, Petrograd Sovyeti'nin Askeri Devrim Komitesince "Rusya Vatandaşlarına" başlığıyla yayınlanan bildiri matbaadan geldi. Bildiri şöyle diyordu:

"Geçici Hükümet devrilmiştir. İktidar, Petrograd İşçi ve Askeri Temsilcileri Sovyetinin bir organı olan Askeri Devrim Komitesinin eline geçmiştir ve Komite Petrograd proletaryası ve garnizonunun başındadır.

«Halkın uğrunda mücadele ettiği dava — derhal demokratik bir barış teklif edilmesi, büyük toprak mülkiyetinin kaldırılması ve üretim üzerinde işçilerin kontrolunun sağlanması ve bir Sovyet Hükümeti'nin kurulması — güven altına alınmıştır.

"Yaşasın işçilerin, askerlerin ve köylülerin devrimi!" (**Eserleri**, Cilt 26, s. 207)

Devrim kesin olarak zafere ulaşmakla birlikte, Askeri Devrim Komitesi faaliyetlerini her zaman olduğu gibi yoğun bir şekilde sürdürüyor, bir biri ardından devlet dairelerini ele geçiriyor, nöbet görevleri vs. düzenliyordu.

Saat 14:30'da Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti toplandı. Sovyet, Geçici Hükümetin artık var olmadığına, bazı Bakanların tutuklandığına, geri kalanlara da sıra geleceğine, Ön-parlamentonun* dağıtıldığına, tren

---

* **Ön - parlamento** - Geçici Hükümet'in bir danışma organı olan Geçici Cumhuriyet Konseyi'nce Demokratik Konferans'ta seçilmişti. Böyle bir kurul oluşturmanın ardmda yatan düşünce, ülkeyi Sovyet devriminin yolundan saptırarak anayasacı burjuva hareketinin yoluna sokmaktı. Ön - parlamento 20 Ekim'de toplandı. Bolşevik Partisi, Ön-parlamentoyu boykot etti. — yayıncı.

istasyonlarını, büyük postane ve telgraf dairelerinin ve ve Devlet Bankası'nın işgal edildiğine ilişkin raporları alkışlarla selamladı. Kışlık Saray bombardıman ediliyordu. Henüz ele geçirilememişti ama sonu belli olmuştu. Askerler muazzam kahramanlıklar gösteriyorlardı. Ayaklanma, kansız bir ayaklanma olmuştu.

Sovyet'in toplantısında Lenin'in görülmesi çılgınca bir alkışla karşılandı. Zafere ilişkin büyük nutuklar atmamak İlyiç'in bir özelliği idi. Aksine O, Sovyet iktidarını bekleyen ve tam bir ciddiyetle üstesinden gelinmesi gereken görevlerden söz etti. Rusya'nın tarihinde yeni bir dönemin başladığını söyledi. Sovyet Hükümeti, görevine burjuvazisiz devam edecekti. Toprak üzerindeki özel mülkiyeti kaldıran bir kararname yayınlanacaktı. Endüstride gerçek bir işçi kontrolu kurulacaktı. Sosyalizm için mücadeleye girişilecekti. Eski devlet makinası kırılacak ve ıskartaya çıkarılacak; yeni bir otorite, Sovyet örgütlerinin otoritesi kurulacaktı. Bütün bu görevleri yerine getirecek bir kitle örgütünün gücüne sahiptik. Bugünün görevi, barışı gerçekleştirmekti. Bunun için ise Başkent savunulacaktı. Saflarında devrimci tedirginliğin belirtileri görülmeye başlayan uluslararası proletarya, barışı gerçekleştirmekte bize yardımcı olacaktı.

Bu konuşma, Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetinin üyelerini derinden etkiledi. Evet, tarihimizde yeni bir dönem başlıyordu. Kitle örgütlerinin gücü yenilemezdi. Kitleler ayağa kalkmışlardı ve burjuvazinin iktidarı çökmüştü. Toprağı, büyük toprak sahiplerinden alacaktık, fabrika sahiplerine yasaları gösterecektik ve hepsinden önemlisi barışı gerçekleştirecektik. Dünya devrimi yardımımıza gelecekti. İlyiç haklıydı. Konuşması bir alkış tufanıyla karşılandı.

İkinci Sovyetler Kongresi o akşam toplanacaktı. Kongre, Sovyet iktidarını ilân edecek ve devrimin zaferini resmen tanıyacaktı.

Gelmeye başlayan delegeler arasında ajitasyon çalışması sürdürülüyordu. İşçilerin hükümeti köylülüğe dayanacak, onu ardından sürükleyecekti. Köylülüğün görüşlerini açıklamak durumunda bulunan parti, Sosyalist Devrimciler'di. Zengin köylüler, kulaklar, Sağ Sosyalist - Devrimciler'in kişiliğinde kendi ideolojilerini bulmuşlardı. Köylü kitlelerin ideologları Sol Sosyalist - Devrimciler ise, küçük burjuvazinin tipik temsilcileriydiler; burjuvazi ile proletarya arasında bocalıyorlardı. Sosyalist - Devrimciler'in Petrograd Komitesi'ndeki önderleri, Natanson, Spiridonova ve Kamkov'du. İlyiç Natanson'la yurt dışına ilk çıkışında tanışmıştı. O günlerde - 1904'te - Natanson Marksistlere oldukça yakındı ama Sosyal Demokratlar'ın köylülüğün rolüne gereğinden daha az önem verdiklerine inanmıştı. Spiridonova, o günlerde sevilen bir kişiydi. Birinci devrim sırasında -1906 yılında- o zamanlar 17 yaşında bir genç kız olan Spiridonova, Tambov Gubernia'sındaki köylü hareketlerini bastıran Luzhenovski'yi öldürmüştü. Hayvanca işkence edildikten sonra Sibirya'da kürek cezasına çarptırılmış ve Şubat Devrimi'ne kadar orada kalmıştı. Petrograd'lı Sol Sosyalist - Devrimciler, kitlelerin Bolşevik ruh halinden büyük ölçüde etkilenmişlerdi. Bunlar, ötekilerin hepsinden daha olumlu bir çizgide Bolşeviklere eğilimliydiler. Bolşeviklerin, büyük toprak sahiplerinin elindeki tüm toprakları zorla alıp köylülere dağıtmak için bütün ciddiyetleriyle çalıştıklarını görüyorlardı. Sol Sosyalist - Devrimciler, eşitlikçi bir toprak tasarruf sistemine inanıyorlardı; Bolşevikler ise, tarımın sosyalist ilkelere göre tamamen yeniden örgütlenmesinin zorunluluğunu kavramışlardı. Bununla birlikte İlyiç, şu anda en önemli şeyin, büyük toprak sahiplerinin elindeki

toprağın zoralımına başvurarak ele geçirilmesi olduğunu göz önünde bulunduruyordu. Daha sonraki yeniden kuruluşun nasıl bir şekil alacağına gelince, bunu deneyler gösterecekti. Ve İlyiç, bütün aklını fikrini, toprak konusunda bir kararname taslağı hazırlama işine vermişti.

M. V. Fofanova'nın anıları çok ilginç bir olaya yer vermektedir. "Vladimir İlyiç'i Köylü Temsilcileri Bütün Rusya Sovyeti'nin yayın organı olan *IZVESTIA*'nın tüm eski sayılarını kendisine bulmamı istediğini ve tabii benim de bunları bulduğumu hatırlıyorum." diye yazıyor. "Kesin olarak kaç sayı olduklarını hatırlamıyorum ama, gazeteler incelenmeye hazır bir koca bir yığın meydana getiriyordu. Vladimir İlyiç, geceleri bile çalışarak bunlar üzerinde iki gün uğraştı. Sabahleyin bana dedi ki, 'Tamam, bu Sosyalist - Devrimciler'i baştan aşağı incelediğimi sanıyorum. Şimdi benim için gerekli olan, köylü seçmenlerin bunlara hangi yetkileri verdiğini bulup okumaktır.' İki saat sonra beni yanma çağırdı, gazetelerden birine (Bu gazetenin **Köylü İzvestia**'smın 19 Ağustos tarihli sayısı olduğunu gördüm.) eliyle vurarak, neşeyle konuştu: 'İşte, Sol Sosyalist - Devrimciler'le yapılmış hazır bir anlaşma. Şaka değil - bu yetki belgesi 242 yerel temsilci tarafından imzalanmış. Bunu toprağa ilişkin yasamız için temel olarak alacağız ve bakalım Sol Sosyalist - Devrimciler bunu reddetmeyi göze alabilecekler mi?' Üzeri mavi kalemle baştan aşağı çizilmiş gazeteyi bana gösterdi ve ekledi: 'Sorun, onların sosyalizasyon fikrini daha sonra bizim kalıbımıza göre yeniden şekillendirecek bir yol bulmaktır.'

Marguerite, tarımcıydı ve çalışmalarında bu sorunlarla karşılaşmıştı. Bu nedenle İlyiç, konuyu onunla şevkle tartışıyordu.

Sol Sosyalist - Devrimciler Kongre'yi terk edecekler mi yoksa etmeyecekler miydi?

İkinci Bütün - Rusya Sovyetleri Kongresi, 25 Ekim (Yeni takvime göre 7 Kasım) günü saat 22:45'de çalışmalarına başladı. O akşam, birleşim açılacak, bir başkanlık divanı seçilecek ve Kongre, yetkilerini tanımlayacaktı. 670 delegeden 300'ü Bolşevik, 193'ü Sosyalist - Devrimci ve 68'i Menşevik'ti. Sağ Sosyalist - Devrimciler, Menşevikler ve Bund'cular, ağızları köpürerek Bolşevikleri suçladılar. "Bolşeviklerin, Sovyet'te temsil edilen öteki parti ve hiziplere rağmen, askeri bir dolap çevirmelerini ve iktidara el koymalarını" kınayan bir bildiri yayınladılar ve salondan ayrıldılar. Menşevik - Enternasyonalciler'in bazıları da Kongreyi terkettiler. Sosyalist - Devrimciler'in ezici çoğunluğunu (193'ün 169'u) oluşturan Sol Sosyalist - Devrimciler salonda kaldılar. Kongreyi bütün bütün terkedenlerin hepsi 50 delegeydi. Vladimir İlyiç açılış gecesinde bulunmadı.

İkinci Sovyetler Kongresi'nin açıldığı sırada, Kışlık Saray bombalanıyordu. Kerenski, bir gün önce denizci kılığına girerek kaçmış ve bir otomobille Pskov'a ulaştırılmıştı. Pskov Askeri Devrim Komitesi, Dibenko ve Krilenko'nun imzasını taşıyan bir tutuklama emri almış olmasına rağmen onu tutuklamadı ve Kerenski, işçilerin ve askerlerin iktidarı ele geçirdikleri Petrograd'a karşı bir haçlı seferi düzenlemek amacıyla Moskova'ya hareket etti. Başlarını Kişkin'in çektiği öteki Bakanlar, koruma amacıyla oraya getirilmiş harb okulu öğrencilerinin ve kadınlardan oluşan saldırı taburunun güvencesi altında Kışlık Saray'a yerleşmişlerdi. Menşevikler, Sağ Sosyalist - Devrimciler ve Bund'cular, Kışlık Saray'ın kuşatılması karşısında öfkeden kudurmuşlar ve Kongre'de sinir krizleri geçirmeye başlamışlardı. Erliç, Şehir - Meclisi üye-

lerinden bazılarının silahsız olarak Saray Alanı'na gitmeyi kararlaştırdıklarını ve Saray bombalandığı için vurulmayı göze aldıklarını söyledi. Köylü Temsilcileri Sovyeti Yürütme Komitesi, Menşevikler ve Sosyalist - Devrimci bazı gruplar da onlara katılmaya karar verdiler. Menşevikler ve Sosyalist - Devrimciler ayrıldıktan sonra toplantıya ara verildi. Toplantı saat 3.10'da yeniden başladığında Kongre'ye, Kışlık Saray'ın ele geçirildiği, Bakanlar'ın tutuklandığı, subayların ve harb okulu öğrencilerinin silahlarının alındığı ve Kerenski'nin Petrograd üzerine gönderdiği Üçüncü Bisiklet Taburunun devrimci halkın saflarına geçtiğine ilişkin bilgi verildi.

Zaferin kazanıldığı ve Sol Sosyalist - Devrimciler'in Kongre'yi terketmeyecekleri konusunda artık hiçbir kuşku kalmayınca, bir önceki gece hemen hemen hiç uyumayan ve ayaklanmanın yönetilmesinde etkin bir rol oynamış bulunan Vladimir İlyiç, Smolny'den ayrıldı ve Bonç - Bruyeviç'lerin buraya pek uzak olmayan Peski'deki evine uyumaya gitti. Kendisine ayrı bir oda verilmiş olmasına rağmen uzunca bir süre uyuyamadı. Kimseyi uyandırmamak için sessizce yatağından kalktı ve zaten uzun süredir bütün ayrıntılarıyla düşünmüş olduğu Toprak Kararnamesi'ni yazmaya başladı.

İlyiç, 26 Ekim (Yeni takvime göre 8 Kasım) akşamı Kongre'de yaptığı konuşmada, Toprak Kararnamesi'nin lehinde şunları söyledi :

«Kararnamenin kendisinin ve yetki belgesinin Sosyalist - Devrimciler tarafından tasarlandığı konusunda itirazlar yükselmektedir. Bundan ne çıkar? Bunu kimin tasarladığı önemli midir? Demokratik bir hükümet olarak biz, bu görüşleri paylaşmasak bile, sıradan halkın kararlarına aldırmamazlık edemeyiz. Köylüler, kararnameyi yürürlüğe koyarak ve onun hükümlerini yerel olarak uygu-

layarak gerçeğin nerede yattığını, deneyin ateşi içinde bizzat kendileri kavrayacaklardır... Hayat en iyi öğretmendir ve kimin haklı olduğunu o gösterecektir. Bu sorunu, bırakalım köylüler bir ucundan çözsünler; biz öteki ucundan çözeceğiz. Hayat, devrimci yaratıcı çalışmanın ve yeni devlet biçimleri geliştirmenin genel akışı içinde bizleri birbirimize yaklaşmaya zorlayacaktır. Köylüler, devrimimizin sekiz aylık süresi boyunca birşeyler öğrenmişlerdir; onlar tüm toprak sorununu kendi başlarına çözümlemek istiyorlar. Bu nedenle, bu yasa taslağında yapılacak her türlü değişikliğe karşıyız. Bu taslağın içinde ayrıntı istemiyoruz; çünkü biz bir kararname kaleme alıyoruz, bir eylem programı değil.» (Eserleri, Cilt 26, s. 228 - 229)

Bu kelimelerde İlyiç'in tümünü görüyoruz; sıradan kişilerin görüşlerini dikkate alan, devrimci yaratıcı çalışmanın gücünü değerlendirebilen, kitlelerin en iyi, uygulama ve deneyle inandırılabileceğini ve Bolşevikler'in bakış açısının doğru olduğunu onlara en iyi bir şekilde yaşamın katı gerçeklerinin göstereceğini açıkca anlayan, küçük kendini beğenmişlikten (doğru söylendiği sürece bunu kimin söylediği önemli değil) arınmış bir İlyiç. Lenin tarafından Kongre'ye sunulan toprak kararnamesi kabul edildi. O zamandan bu yana 16 yıl geçmiş. Büyük toprak sahipliği mülkiyeti kaldırılmış; mülkiyete ilişkin eski alışkanlıklar ve görüşlere karşı adım adım verilen mücadeleyle şimdi köylü aile işletmelerinin büyük çoğunluğunu kapsayan kollektif çiftlik gibi yeni işletme biçimleri yaratılmıştır. Eski küçük çiftlik yöntemleri ve küçük mülkiyet anlayışı artık geçmişe ilişkin birşey olmaktadır. Sosyalist tarım için güçlü ve esaslı bir temel yaratılmıştır.

Barış ve Toprak konusundaki kararnameler, 26 Ekim'deki (8 Kasım) akşam birleşiminde kabul edildi. Bu

konularda Sosyalist - Devrimciler'le anlaşma sağlandı. Bununla birlikte, hükümet kurulması konusunda durum daha kötüydü. Sol Sosyalist-Devrimciler, böyle bir davranışın köylü kitlesi üzerindeki etkilerini azaltacağını anladıkları için Kongreyi terk etmemişlerdi ama Sağ Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler'in 25 Ekim'de Kongreyi terk etmeleri ve de Bolşevikler'in maceracılığına, iktidara el koymalarına vs. vs. karşı yakınmaları, onları derinden etkilemişti. Sağ Sosyalist - Devrimciler'in önderlerinden birisi olan Kamkov, birleşik bir demokratik hükümetten yana olduklarını ve Sol Sosyalist - Devrimciler'in böyle bir hükümetin kurulması için ellerinden gelen herşeyi yapacaklarını açıkladı. Sol Sosyalist - Devrimciler, Kongre'yi terk eden partilerle Bolşevikler arasında arabuluculuk yapmak istediklerini söylediler. Bolşevikler görüşmeyi reddetmediler; ancak İlyiç bu tür görüşmelerden hiçbir şey çıkmayacağını çok iyi anladı. Bolşevikler, Sovyet arabasına bir kuğu, bir yengeç ve bir turna balığı koşmak; elbirliğiyle çalışıp iş yapmaktan aciz bir hükümet kurmak için iktidarı ele geçirip, devrimi gerçekleştirmemişlerdi. İlyiç'in kanısınca, Sol Sosyalist - Devrimciler'le işbirliği yapmak olanaklıydı. Kongre'nin 26 Ekim günkü çalışmalarının başlamasından birkaç saat önce, bu konuda Sol Sosyalist - Devrimciler'in temsilcileriyle bir görüşme yapıldı. Bu görüşmenin yapıldığı yeri hatırlıyorum. Burası, Smolny'de koyu kırmız kumaşla kaplanmış küçük kanepelerin bulunduğu bir odaydı. Bir kanepeye Spiridonova, onun yanındakine İlyiç oturmuş, nazik ve ciddi bir hava içinde tartışıyorlardı. Sol Sosyalist - Devrimciler'le hiçbir anlaşma sağlanamadı. Onlar, hükümete katılmak istemediler. İlyiç, sosyalist bakanlıklara yalnızca Bolşeviklerin atanmasını önerdi.

Kongre'nin 26 Ekim (8 Kasım) günkü birleşimi saat 21'de başladı. Ben de oradaydım. İlyiç'in, Toprak Karar-

namesi'ne ilişkin taslağı sunarken yaptığı konuşmayı hatırlıyorum. Soğukkanlı bir şekilde konuşuyordu. Hazır bulunanlar can kulağıyla dinliyorlardı. Kararnamenin okunuşu sırasında biraz ötede oturan bir delegenin yüz ifadesi dikkatimi çekti. Bu, yaşlı gösteren bir köylüydü ve güçlü bir duygunun baskısı altındaki yüzü mum rengi bir görünüm almıştı ve gözleri değişik bir şekilde parlıyordu.

Kerenski'nin cephelerde uyguladığı ölüm cezası kaldırıldı; Barış, Toprak ve İşçilerin Kontrolu'na ilişkin kararnameler kabul edildi ve aşağıdaki gibi bir Bolşevik Halk Komiserleri Kurulu oluşturuldu: Vladimir Ulyanov (Lenin) — Kurul Başkanı; A. İ. Rykov — İçişleri Halk Komiseri; V. P. Milyutin — Tarım; A. G. Şlyapnikov — Çalışma; V. A. Ovseyenko (Antonov), N. V. Krilenko ve P. Y. Dibenko — Ordu ve Donanma İşleri Komitesi; V. P. Nogin — Ticaret ve Endüstri; A. V. Lunaçarski — Eğitim; I. I. Skvortsov (Stepanov) — Maliye; L. D. Bronstein (Troçki) — Dışişleri; G. I. Oppokov (Lomov) — Adalet; I. A. Teodoroviç — Yiyecek Tedarik; N. P. Avilov (Glebov) — Posta ve Telgraf, J. V. Djugaşvili (Stalin) — Millî Mesele Halk Komiserliği Başkanı. Ulaştırma Komiserliği makamı boş bırakıldı.

Eino Rahja, ilk halk komiserleri listesinin Bolşevik grubunun bir toplantısında görüşüldüğü sırada, kendisinin bir köşede oturup konuşmaları dinlediğini anlatıyor. Adaylardan birisi, bu tür bir işte hiç tecrübesi olmadığını ileri sürerek itiraz ediyor. Vladimir İlyiç gülmeye başlıyor ve «Hangimizin böyle bir tecrübesi var sanıyorsun?» diyor. Doğal olarak kimsenin hiçbir tecrübesi yoktu. Ancak Vladimir İlyiç, Halk Komiserini, yeni tip bir bakan olarak, devlet faaliyetlerinin şu ya da bu dalında kitlelerle sıkı bağları bulunan örgütçü ve yönetici kişiler olarak düşünüyordu kafasmda.

Vladimir İlyiç'in kafası, sürekli olarak, yönetim biçimleri sorunuyla meşguldü. Kitlelere dayanacak, onların işbirliğini ve yardımını sağlayacak ve bu görevde yeni tip bir yönetici yetiştirmeye yetenekli olduğunu kanıtlayacak, bürokrasi lekesinden arınmış bir devlet makinasının nasıl örgütlenebileceğini düşünüyordu. İkinci Sovyetler Kongresinin işçi ve köylü hükümetinin kurulmasına ilişkin kararında bu düşünce şu sözlerle açıklanıyordu:

«Devlet faaliyetinin farklı dallarının yönetimi, işçi, denizci, asker, köylü ve memurların örgütleriyle sağlam bir birlik içinde bulunacak ve yapısı gereği, Kongre'nin açıkladığı pogramı bütünleştirmeyi sağlayacak komisyonlara emanet edilmiştir.» (**Eserleri**, Cilt 26, s. 230)

Fofanova'larda kaldığımız birkaç hafta boyunca, İlyiç'le bu konuda yaptığım konuşmaları hatırlıyorum. O zaman ben, kitlelerin devrimci faaliyetlerini ve tüm yaşantı biçiminde meydana gelen köklü değişimleri şevkle gözlemleyerek, Vyborg Yöresi'nde büyük bir coşkuyla çalışıyordum. Vladimir İlyiç'le buluştuğumuzda, ona yöredeki yaşantıyı anlatırdım. Ona, Halk Mahkemesi'nin, benim de bulunduğum ilginç bir oturumunu anlattığımı hatırlıyorum. Bu mahkemeler, bazı yerlerde -örneğin Sormovo'da- 1905 Devrimi sırasında kurulmuştu. Paris yakınlarındaki Longjumeau Parti Okulu'nda öğrenciyken tanıştığım ve şimdi de Vyborg Yöresi Konseyi'nde birlikte çalıştığımız işçi Çugurin, Sormovo'nun yerlisiydi. Vyborg Yöresinde bu tür mahkemeler kurulması onun önerisiydi. İlk mahkeme Halk Evi'nde çalışmaya başladı. Salon, pencere pervazlarında, sıralarm üzerinde ve yerde oturan insanlarla tıklım tıklım doluydu. Mahkemenin hangi davalara baktığını şimdi pek hatırlamıyorum. Bunlar, kelimenin tam anlamıyla gerçek suçlar değildi; günlük olaylardandı. İki şüpheli tip, Çugurin'i tutuklamaya teşebbüs etme su-

çundan yargılandı. Uzun, esmer bir bekçi, oğlunu sömürmek, dövmek ve okula göndermemek suçundan «yargılandı.» Hazır bulunanlar arasındaki pek çok erkek ve kadın işçi ateşli konuşmalar yaptılar. «Sanık», alnındaki terleri silip duruyordu; gözlerinden yaşlar boşanırken, bir daha oğluna kötü davranmayacağma söz verdi. Aslına bakılırsa bu bir mahkeme değil, fakat vatandaşların davranışları üzerinde kamusal bir denetimdi; oluşmakta olan proletarya ahlâkına tanık oluyorduk. Vladimir İlyiç, bu «mahkeme»yle çok ilgilendi ve bu konuda bana ayrıntılı sorular sordu.

Ona çoğunlukla, eğitim alanındaki yeni çalışma biçimlerinden söz ederdim. Yöre Konseyi Eğitim Dairesi'nin başındaydım. Okullar yaz aylarında açık olmadığından, zamanımın büyük çoğunluğunu siyasal eğitime ayırıyordum. Bu konuda, 1900'lerde Nevskaya Zastava Yöresi'nin Akşam Pazar Okulu'ndaki beş yıllık tecrübem benim için çok yararlı oldu. Elbette bunlar birbirinden farklı durumlardı, şimdi işimizle özgürce uğraşabiliyorduk.

Yaklaşık 40 fabrikadan gelen delegeler her hafta bir araya geliyor, şu ya da bu tedbiri almanın yol ve yöntemini tartışıyorduk. Biz neye karar verirsek, o derhal yürürlüğe konuyordu. Örneğin, okuma-yazma bilmeyenlerin kökünü kazımaya karar verdik ve her fabrika delegesi kendi çalıştığı yerdeki okuma-yazma bilmeyenleri saptadı; okul için gerekli binaları sağladı ve fabrika yönetimine baskı yaparak gerekli parayı topladı. Bu tür okullarm her birine bir işçi temsilcisi atandı ve bunlar, okulun, tebeşir, kara-tahta, alfabe v.s. gibi zorunlu gereçlerle donatılmasını sağladılar. Doğru öğretim yöntemlerinin uygulanıp uygulanmadığını ve işçilerin bu konuda ne düşündüklerini öğrenmek için özel temsilciler atandı. Bu temsilcilerle toplantılar düzenliyor ve bize

rapor vermelerini sağlıyorduk. Asker karılarından oluşan delegeleri bir araya getirdik, çocuk bakım evlerinin durumunu tartıştık, onların bu çocuk bakım evlerini denetlemesi için bir düzen aldık; bu kadınlara emirler verdik, aralarında yoğun bir aydınlatıcı çalışma sürdürdük. Yörenin kütüphanelerini bir araya topladık, işçiler ve asker karılarıyla birlikte, kamusal kitaplıklardaki çalışma biçimlerini gözden geçirdik. İşçilerin kendi girişimlerine sağlam bir itici güç katıldı ve Eğitim Dairesi çevresinde büyük bir güç birikimi sağlandı. İlyiç o zaman, olayların tam göbeğinde yaşayan, kitlelerin çalışma ve yaşama koşullarını ve o sırada kafalarını kurcalayan her şeyi bilen kadın ve erkek işçilerden oluşan bu komiteleri örnek alarak yürütülecek bu tarz bir çalışmanın, tam bizim devlet dairelerimizin ve bakanlıklarımızın ilerde uygulaması gereken türden bir çalışma olduğunu söylerdi. Vladimir İlyiç, devlet işlerini yürütme konusunda kitlelerin nasıl seferber edileceğini kavradığım inancıyla beni, bu konulara yöneltmeye çok istekliydi. Daha sonraları, her yere yuvalanmış «kokuşmuş» kırtasiyecilik konusunda İlyiç'in söyleyecek bazı esaslı sözleri olacaktı. En sonunda, Halk Komiserleri'nin ve heyetlerde, komisyonlarda estek köstek eden komiserlik daireleri yetkililerinin sorumluluklarını artırma sorunuyla karşılaşıldığında, tek kişi yönetimi sorunu ortaya çıktı. İlyiç, bu sorunu incelemek üzere Halk Komiserleri Kuruluna bağlı olarak çalışacak bir komisyonun üyeliğine, beklenmedik bir şekilde benim de atanmamı sağladı. İlyiç, tek kişi yönetiminin, hiçbir şekilde komisyonların bağımsız faaliyetini, kişisel girişim yetkisini aşmaması ya da kitlelerle olan bağları gevşetmemesi gerektiğini söylüyordu; tek kişi yönetimi, çalışma yeteneğiyle kitlelerle bağ kurmalıydı. İlyiç, yeni tip bir devlet kurmak için herkesin tecrübesinden yararlanmaya çalışıyordu. Şimdi başında İlyiç'in bulunduğu Sov-

yet Hükümeti geniş kitlelerin desteğine dayanan dünyanın henüz görmediği türden bir devlet mekanizması kurmak göreviyle karşı karşıya bulunuyordu; bu, bütün toplumsal dokuyu, insan ilişkilerini yeni sosyalist ilkeler doğrultusunda yeniden oluşturmak göreviydi.

Ancak herşeyden önce, düşmanın, onu zorla devirmek ve içten yıkmak isteyen girişimlerine karşı, Sovyet iktidarı savunulmak durumundaydı. Saflarımız güçlendirilmeliydi.

9-15 Kasım günleri, bütünüyle Sovyet iktidarının varlığı için mücadele günleriydi.

İlyiç, dünyadaki ilk proleter devlet olan Paris Komünü tecrübesini dikkatli bir şekilde incelemiş olmasının sonucunda, çalışan kitlelerin ve işçi hükümetinin düşmanlarına karşı gösterdiği yumuşaklığın Paris Komünü'nün kaderi üzerinde ne kadar yıkıcı bir etki yaptığına işaret ediyordu. Bu nedenle İlyiç, düşmana karşı verilecek savaşta, kendisinin ve kitlelerin çok fazla yumuşaklık göstermesinden korktuğunu, her zaman vurgulamak eğilimindeydi.

Ekim Devrimi'nin ilk günlerinde, bu türden gereğinden fazla bir çekingenlik vardı. Kerenski ve bazı Bakanların kaçmalarına izin verilmiş, Kışlık Sarayı savunmuş olan harb okulu öğrencileri namus sözü vermeleri üzerine serbest bırakılmış ve Kerenski'nin öncü birliklerine komuta eden General Krasnov yalnızca göz hapsine alınmıştı. Bir gün, Smolny'deki bekleme salonlarından birinde ,bir öbek askeri giysinin üzerinde otururken, tutuklu olarak Petrograd'a getirilen General Krasnov'la Krilenko arasındaki bir sohbete tanık oldum. İçeri birlikte girmişler, geniş odanın ortasında tek başına duran küçük bir masaya oturmuşlar ve sakin, rahat bir sohbete dalmış-

lardı. Sohbetlerinin barışsever niteliğine şaştığımı hatırlıyorum. Merkez Yürütme Komitesinin 17 Kasım günkü toplantısında konuşan İlyiç şunları söylemişti: «Krasnov'a yumuşak davranıldı. Kendisi yalnızca göz hapsinde tutuldu. Biz iç savaşa karşıyız. Ama, herşeye rağmen iç savaş devam ederse, elimizden ne gelir?» (**Eserleri,** Cilt 26, s. 252.)

Pskov'lu yoldaşlar tarafından serbest bırakılan Kerenski, Ptrograd üzerinde bir saldırı düzenledi; namus sözü verdikleri için serbest bırakılan harb okulu öğrencileri 11 Kasım'da ayaklandılar ve göz hapsinden kaçan General Krasnov, Alman Hükümetinin yardımıyla, Don bölgesinde yüz bin kişilik bir Beyaz ordu örgütledi.

Halk, emperyalizmin kan dökmesinden bıkmıştı ve kansız bir devrim istiyordu; ancak düşmanlar onu savaşmaya zorluyorlardı. Bütün toplumsal sistemi sosyalizme göre yeniden örgütlemenin sorunlarıyla meşgul olan İlyiç, dikkatini devrim davasının savunulmasına vermek zorunda kaldı.

Kerenski, 9 Kasım'da Gatçina'yı ele geçirmeyi başardı. Podvoiski, «Ayaklanma Günlerinde Lenin» adlı makalesinde (**Krasnaya Gazeta,** 6 Kasım 1927), Petrograd'm savunması sırasında Lenin'in ortaya koyduğu muazzam çabayı çok canlı bir şekilde anlatmaktadır. Lenin'in, Bölge Kurmay Karargâhı'na gelişini ve duruma ilişkin bir rapor isteyişini anlatır. Antonov-Ovseyenko, bizim kuvvetlerimizle düşman kuvvetlerinin muhtemel gücünü ve durumunu, harita üzerinde göstererek, genel harekât plânını açıklamaya başlar. «Lenin haritayı dikkatle inceledi. Bilgili, önemli bir stratej ve general ilgililiği ile açıklama istedi: Bu noktaya neden nöbetçi konmamış, şu nokta niçin savunulmamış, neden başka değil de böyle bir tedbir düşünülmüş, Kronstadt, Vyborg, Helsinki ne-

den yardıma çağrılmamış vs... Notları karşılaştırdıktan sonra görüldü ki, biz gerçekten oldukça büyük yanlışlar yapmışız ve Petrograd'ın savunulması işinde, olanaklar ve kuvvetleri örgütleme açısından, şehrin içinde bulunduğu tehdit edici durumun gerektirdiği önem ve çabukluğa uygun hareket etmemişiz.»

İlyiç, 9'unun akşamı, özel hat aracılığıyla Helsinki ile bağlantı kurdu; iki destroyer ve **Respublika** zırhlısının şehrin girişlerini savunmak üzere Petrograd'a gönderilmesini sağladı.

Vladimir İlyiç, çok büyük ihtiyaç duyulan zırhlı trenin ,gereken hızla yapılıp yapılmadığını kontrol etmek amacıyla, Antonov-Ovseyonko ile birlikte Putilov Fabrikası'na gitti. Orada işçilerle konuştu. Kurmay Karargâhı Smolny'ye taşındı ve Lenin karargâhın bütün çalışmalarıyla yakından ilgilendi; karargahın kitlelerinin faaliyetlerini seferber etmesine yardımcı oldu. Podvoiski, Lenin'in çalışmasının değerini, onun tarafından toplantıya çağrılan işçi örgütleri, bölge Sovyetleri, fabrika komiteleri, işçi sendikaları ve askeri birliklerin delegelerinin katıldığı bir toplantıdan sonra anlamaya başladığını yazar. «Lenin'in gücünün nereden geldiğini burada gördüm.» diye anlatır. «O, kuvvetlerimizi ve olanaklarımızı, olağanüstü durumlarda en yüksek hazırlık düzeyinde bir arada tutuyordu. Biz ise enerjimizi dağıtıyor, kuvvetlerimizi plansız bir şekilde topluyor ve kullanıyorduk; bunun sonucu olarak çabalarımız etkisinden çok şey kaybediyor ve kitlelerin faaliyet, girişim yeteneği ve kararlılığı kösteklenmiş oluyordu. Kitleler, incelikle ayarlanmış bir makinada olduğu gibi, bütün parçaları bir arada tutan o demir gibi irade ve güçlü planın farkında değillerdi. Lenin, savunma için çabaların bir noktada yoğunlaştırılmasının zorunlu olduğu fikrini sürekli olarak savunuyordu.

Toplantıda bu fikri geliştirerek, bütünleşmiş bir makinada olduğu gibi herkesin kendine, fabrikasına ya da birliğine içinde bir yer bulduğu, kolay anlaşılır bir plan ortaya koydu. Orada, toplantıda, ilerde yapılacak çalışmayı somut olarak kafasında canlandırabiliyor ve kendi yapacağı çalışmanın, cumhuriyetin bütünüyle olan ortak bağlarını kavrayabiliyordu. Sonuç olarak o, proletarya diktatörlüğünün kendisine yüklediği sorumluluğu o anda hissediyordu. Kitleleri kendine çekmek, kendi işlerini onlar adına hiçbir önderin yapamayacağını; aksine, eğer yaşamlarını yeni ilkelere göre düzenlemek ve kendi devletlerini savunmak istiyorlarsa, kendi elleriyle bizzat kendilerinin işe girişmek zorunda olduklarını onlara anlatmak - işte Lenin'in sürekli olarak başarmaya çalıştığı buydu. O, kitlelerin köklü ve en önemli sorunları göğüsleme yeteneğini kazanmasını ve bilinçsiz olarak bir önderi izleyerek değil fakat yaptıkları işin bilincine esaslı bir şekilde vararak, bu sorunların çözümleri için gerekli adımları atmasını sağlayarak, halkın gerçek önderi olduğunu kanıtlamıştı.»

Bu noktada Podvoiski tamamen haklıydı. İlyiç, kitleleri uyarır ve her zaman onların önüne somut hedefler koyabilirdi.

Petrograd işçileri, kendi şehirlerini savunmaya giriştiler. Yaşlı ve genç, Kerenski'nin birliklerini karşılamak üzere cepheye gittiler. Kazaklar ve illerden toplanan birlikler, savaşma konusunda hiç de istekli değillerdi ve Petrograd'lı işçiler bunlar arasında ajitasyon çalışması yapıyor, onlarla tartışıyorlardı. Kazaklar ve Kerenski'nin seferber ettiği askerler, top ve tüfekleriyle birlikte cepheyi terk ettiler. Kerenski'nin cephesi çözülüyordu. Bununla birlikte, Petrograd'lı pek çok işçi şehrin savunması sırasında hayatını kaybetti. Bunlar arasında, Va-

sileostrovski Yöresi'nden faal bir partili olan Vera Slutskaya da vardı. Vera, bir kamyonla cepheye gitti ve bir top mermisinin patlaması sonucu başı parçalandı. Vyborg Yöresi'nden de çok sayıda yoldaş öldü. Cenazeye, o yörede oturan herkes katıldı.

11 Kasım'da, Kerenski'nin bütün gücüyle Petrograd üzerine yürüdüğü sırada, namus sözü vermeleri sonucu Kışlık Saray'dan salıverilen harb okulu öğrencileri, Kerenski'ye yardım etmeye karar verdiler ve bir ayaklanma düzenlediler. O sıralar - Smolny'ye taşınmadan önce - ben hâlâ, İlyiç'in Petrograd Yöresi'ndeki akrabalarının yanında kalıyordum. Sabah erkenden, bizim kaldığımız yerden pek uzak olmayan Pavloski Askeri Okulu yakınlarında çarpışma başladı. Harb okulu öğrencilerinin ayaklandığını duyan Kızıl Muhafızlar ve Vyborg Yöresi'ndeki fabrikaların işçileri isyanı bastırmaya geldiler. Çarpışmada toplar da kullanılıyordu ve bizim ev sarsılıyordu. Çevredeki halkın korkudan ödü patlamıştı. Sabah erken, Yöre Konseyine gitmek üzere evden çıkarken, bitişikteki evin hizmetçisi koşarak bana doğru geldi ve korkuyla bağırdı: «Ne yaptıklarını görmeliydiniz! Biraz önce bir harb okulu öğrencisini, tıpkı bir sineğe toplu iğne batırır gibi, süngülediklerini gördüm!» Yolda, yeni bir topla yardıma gelen, Vybrog Kızıl Muhafızlarından taze bir kuvvete rastladım. Harb okulu öğrencilerinin isyanı çabucak bastırıldı.

Aynı gün İlyiç, Petrograd garnizonunun alay temsilcileri toplantısında konuştu. Konuşmasının bir yerinde şunları söyledi: «Kerenski'nin girişimi, Kornilov'unki*

---

* **Kornilov'un girişimi** — Devrimi bastırmak, Bolşevik Partisi'ni bastırmak, Bolşevik Partisi'ni ve Sovyetleri ezmek, askeri bir diktatörlük kurmak amacıyla General Kornilov'un 1917 Ağustos'unda giriştiği karşı devrimci tertip. Kornilov, bu darbeyi ger-

kadar acıklı bir maceraydı. Herşeye rağmen bu zor bir andır. Yiyecek stokunu artırmak ve savaşın güçlüklerine bir son vermek için şiddetli tedbirler gerekiyor. Biz bekleyemeyiz ve Kerenski'nin ayaklanmasına bir gün için bile olsa izin veremeyiz. Eğer Kornilov'cular yeni bir saldırı düzenlerlerse, harb okulu öğrencilerinin ayaklanmasının bugün aldığı cevabın aynısını alacaklardır. Harb okulu öğrencileri suçu kendilerinde aramalıdırlar. Biz iktidarı hemen hiç kan dökmeden ele geçirdik. Eğer bazı kayıplar olduysa, bunlar yalnızca bizim tarafta oldu... İşçi, asker ve köylü temsilcilerinin iradesiyle yaratılan hükümet, Kornilov'culardan gelen her hangi bir hareketi hoşgörüyle karşılamıyacaktır.» (**Eserleri**, Cilt 26, s. 236).

Kerenski'nin ayaklanması 14 Kasım'da bastırıldı. Gatçina yeniden ele geçirildi. Kerenski kaçtı. Petrograd'da zafer kesindi. Ancak, genel olarak bütün ülkede iç savaş yeni başlıyordu. 8 Kasım'da General Kaledin, Don bölgesinde sıkıyönetim ilân etmiş ve Kazakları Sovyet iktidarına karşı örgütlemeye başlamıştı. 9 Kasım'da Kazak Atamanı Dutov, Orenburg'u ele geçirmişti. Moskova'da işler geri gidiyordu. Orada, Beyazlar Kremlin'i ele geçirmişlerdi. Savaş, Petrograd'dakinden daha şiddetliydi.

8 Kasım'daki İkinci Sovyetler Kongresi'ni terk eden Sağ Sosyalist-Devrimciler, Menşevikler ve öteki hizipler Sovyet iktidarına karşı olanları çevresinde toplamayı düşündükleri bir Anayurdu Kurtarma Komitesi kurdular. Komite'de Merkezi Şehir Konseyi'nin 9 temsilcisi, Parlamento'nun tüm başkanlık divanı, İşçi ve Asker Temsilcileri

---

çekleştirmek için Petrograd üzerine bir süvarı kolordusu gönderildi. Bolşevikler, Sovyetler'in desteğiyle işçi ve askerleri savaş için hazırladılar ve Kornilov'un tertibini boşa çıkardılar. — Yayıncı.

Bütün - Rusya Sovyeti, Köylü Temsilcileri Sovyeti ile Sosyalist-Devrimciler ve Menşevik hiziplerin her birinden üçer temsilci; Birleşik-Menşevikler ve Centroflot* temsilcileriyle, Plehanov'un Birlik Grubu'ndan iki temsilci yer alıyordu. Bunlar, kendilerine rağmen iktidarı ele geçiren Bolşevik «maceracılar»dan ülkeyi ve devrimi kurtarmak amacıyla ortaya çıktılar. Ama pek birşey yapamadılar. «Barış İçin» ve «Toprak İçin» sloganları halk kitleleri arasında öylesine tutulmuştu ki, kitleler tereddüt etmeden ve muazzam bir şevkle Bolşevikler'in çevresinde birlik oldular. Moskova'da kurulan Kamu Güvenliği Komitesi, Petrograd'daki Anayurdu ve Devrimi Kurtarma Komitesi'ne katıldı. Bu Komite, başında Sağ Sosyalist-Devrimci Rudnev'in bulunduğu Moskova Şehir Konseyi'nin girişimiyle kurulmuştu. Moskova Kamu Güvenliği Komitesi, açıkca karşı devrimden yana çıktı.

Yardım etmek üzere Moskova'ya asker gönderilmesi gerekiyordu; oysa Demiryolu İşçileri Bütün-Rusya Yürütme Komitesi'nin tutumu yüzünden bu yapılamıyordu. Demiryolu İşçileri Yöneticileri, Kongre'yi terk eden ayrımcı hizipleri destekliyordu ve işçilerin bunlar üzerinde etkileri olmuyordu. Demiryolu İşçileri Yöneticileri, başlayan iç savaşta "tarafsız kalacaklarını" ve her iki tarafın birliklerinin geçmesine de izin vermeyeceklerini açıkladılar. Aslında bu «tarafsızlık» Bolşevikleri sarstı ve onların Moskova'nın yardımına birlik göndermelerini önledi. Demiryolu İşçileri Yöneticileri'nin sabotajı, birliklerin gönderilmesi işini kendi üzerlerine alan demiryolu işçilerince etkisiz bırakıldı. 16 Kasım'da Petrograd Askeri

---

* **Centroflot** — Donanma Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin, kısaltılmış Rusça adı. Hemen hemen bütünüyle Sosyalist - Devrimciler ve Menşevikler'den oluşuyordu ve Geçici Hükümeti destekliyordu. — Yayıncı.

*Devrim Komitesi, Moskova'ya kuvvet gönderdi. Bunun*la birlikte, birliklerin oraya ulaşmasından önce, Beyazlar'ın Moskova'daki direnişinin hakkından gelindi.

En güç durumda, harb okulu öğrencilerinin Petrograd'daki ayaklanmasının daha yeni bastırıldığı, Kerenski'nin ilerlemeye devam ettiği ve Moskova'daki çarpışmaların genişlediği bir sırada, Parti Merkez Komitesinin bir takım üyeleri bocalamaya başladılar. Onlar, durumun umutsuz olduğuna ve bir uzlaşma sağlamanın zorunluluğuna inanıyorlardı. Bu bocalamalar, Demiryolu İşçileri Yöneticileriyle yapılan görüşmeler sırasında en çarpıcı bir biçimde ortaya çıktı. Demiryolu İşçi Yöneticileri, 9 Kasım'da, Bolşevikler'den Halkçı Sosyalistler'e * kadar bütün sosyalist partilerden oluşan bir hükümetin kurulmasını öngören bir karar tasarısı kabul ettiler ve arabuluculuk yapmayı önerdiler. İlkin, Demiryolu İşçi Yöneticileri'nin yalnızca sol kanadı, Merkez Komitesi ve onun adına yetkili *L. B. Kamanev* ve G. Y. *Sokolnikov*'la görüşmelere başladılar. Önceleri, Sağ Sosyalist - Devrimciler ve Menşevikler görüşmelerde hiç yer almadılar; ancak, akılları sıra Kerenski'nin saldırısı ve Moskova'daki durum nedeniyle Bolşevikler'in köşeye sıkıştırılmış olduğunu ve Merkez Komitesi içinde bocalamaların başladığını öğrendiklerinde, bir ölçüde işi pişkinliğe vurdular. Demiryolu İşçi Yöneticileri'nin 12-13 Kasım günlerindeki toplantısına geldiler ve Sovyet iktidarının tanınmamasını, Ekim ayaklanmasından suçlu olanların hükümette yer almalarının önlenmesini; herşeyden önce Lenin'in yerinden alınmasını ve Çernov ya da Avksentyev başkanlığında yeni bir hükümet kurulmasını istediler. Kamanev'in baş-

* **Halkçı Sosyalistler** — Kırsal bölgelerdeki kulak unsurların çıkarlarını savunan, bir küçük burjuva partisi. Bu parti Geçici Hükümet'te temsil ediliyordu. — Yayıncı.

kanlığındaki Bolşevik heyeti toplantıyı terk etmedi; böylelikle, Menşevikler ve Sağ Sosyalist Devrimcilerce sunulan önerilerin görüşülmesine izin verdi. Ertesi gün, 14 Kasım'da, Merkez Komitesi toplantıya çağrıldı ve bu toplantıda Lenin, Kaledin ve Kornilov'ların yanına geçmiş olan Demiryolu İşçileri Yöneticileriyle yapılan görüşmelerin derhal kesilmesini istedi. Merkez Komitesince bu yolda bir karar tasarısı kabul edildi. Ayın 17'sinde Nogin, Rykov, V. Mulyutin ve Teodoroviç, bütün sosyalist partilerden oluşan sosyalist bir hükümetin kurulmasını zorunlu saydıklarını ileri sürerek Halk Komiserleri Kurulu'ndan istifa ettiklerini açıkladılar. Öteki bazı Komiserler de onlara katıldı. Kamanev, Rykov, Zinoviev, Nogin ve Milyutin Merkez Komitesinden de istifa ettiklerini bildirdiler. Bunların hepsi, Ekim Devriminin zaferinden hemen sonra, bütün partileri içeren bir koalisyon hükümetinin kurulmasından yana çıktılar. Merkez Komitesi, onlardan parti disiplinine bağlı kalmalarını istedi. İlyiç kızgındı ve bu konuda ciddi olarak mücadele etti. Zinoviev, Merkez Komitesine döndüğünü açıklayan bir bildiri yayınladı.

Bolşevikler'in daha sonraki zaferleri, Petrograd ve Moskova örgütlerinin bu yoldaşların davranışını (Merkez Komitesi ve resmi görevlerinden ayrılmaları) kesinlikle onaylamaması, Parti'nin bu olayı oldukça kısa bir sürede kapatmasını olanaklı kıldı. Bu olay, insanın düşüncelerini geçmişe - 1903'de, Parti'nin 14 yıl önceki İkinci Kongresine sürüklüyordu. Parti o zaman henüz yeni oluşmaya başlamıştı ve Martov'un **Iskra** yazı kuruluna katılmayı reddetmesi Parti'de ciddi bir bunalımın meydana gelmesine bu da İlyiç'in büyük bir acı duymasına yol açmıştı. Bu defa bir takım yoldaşların Merkez Komitesinden ve Komiserlik görevinden ayrılışları yalnızca geçici güçlük

ler yarattı. Devrimci hareketin yükselmesi bu olayın çabucak kapatılmasma yardım etmiş ve her zaman birlikte yaptığımız yürüyüşlerde o an kafasını meşgul eden şeyleri anlatan İlyiç, bu olaydan bir kere bile söz etmemişti. Onun kafası tümüyle sosyalist yaşantı sistemini kurmaya nasıl başlanacağı ve İkinci Sovyetler Kongresinde kabul edilen karar tasarılarının nasıl geçerli kılınacağı sorunuyla uğraşıyordu.

İlyiç 17 Kasım'da, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi'yle Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'nin, cepheden gelen ordu delegeleriyle ortaklaşa düzenlediği bir toplantıda konuştu. Konuşması zafere olan kesin inancını, Bolşevikler'in izlemiş olduğu çizginin doğruluğunu ve kitlelere olan güvenini açıklıyordu.

«Kerenski Hükümeti'nin suçlu hareketsizliği, ülkeyi ve devrimi felâketin eşiğine getirdi; aslında gecikmenin sonu ölümdür ve yeni hükümet geniş halk kitlelerinin umut ve isteklerini karşılayacak yasalar çıkararak, yeni yaşantı biçimlerini geliştirme yolunda dönüm noktaları meydana getirmektedir. Yerel Sovyetler, yerel koşullarla ilgilerini sürdürerek, hükümetin koyduğu temel ilkeleri değiştirebilir, geliştirebilir ya da bütünleyebilir. Yeni kamusal yaşantıda en temel etken, kitlelerin gerçek yaratıcı çabalarıdır. İşçiler fabrikalarında işçi kontrolunu gerçekleştirsinler, kırsal bölgelere sınai ürünler sağlasınlar, bunları tahılla değiştirsinler. Tek tek her malın, her gram ekmeğin hesabı tutulmalıdır; çünkü herşeyden önce sosyalizm hesaplı olmak demektir. **Sosyalizm yukardan kararnamelerle kurulamaz. Resmi bürokratik otomatiklik onun (sosyalizmin) özüne yabancıdır; yaşayan yapıcı sosyalizm, halk kitlelerinin bizzat kendilerinin yaratacağı bir şeydir.**» (Altını ben çizdim. N. K.) (**Eserleri**, Cilt 26, s. 254-255)

Harikulade sözler!

«İktidar, geniş halk kitlelerinin güven ve desteğine sahip olan Partimiz'e aittir. Yoldaşlarımızdan bazıları, Bolşeviklikle hiçbir ortak yanı olmayan bir tutum benimsemiş olabilirler. Ama Moskova'nın çalışan kitleleri, Rykov ve Nogin'in ardından gitmeyecektir.» (a.g.e., s. 256)

İlyiç konuşmasını şöyle tamamladı:

«Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Kurulu'nun gelecek toplantıda, İçişleri Halk Komiserliği ile Ticaret ve Endüstri Komiserliği'ne aday göstermesini emretmekte ve Tarım Halk Komiserliği'ne Kolegayev'i önermektedir.» (a.g.e., s. 259) Kolegayev, Sol Sosyalist - Devrimciler'dendi. Önerilen görevi kabul etmedi. Sol Sosyalist - Devrimciler'in partisi hâlâ sorumluluktan kaçıyordu.

Menşevikler, Sağ Sosyalist - Devrimciler ve ötekiler, sabotaj için ajitasyon yapıyorlardı. Eski hükümetin yetkilileri, Bolşeviklerin emri altmda çalışmayı reddediyor ve görevlerinin başına gelmiyorlardı. Lenin, 17 Kasım'da Petrograd Sovyeti'nde yaptığı konuşmada, «Bizim tek başına kaldığımızı söylüyorlar. Burjuvazi, çevremizde bir yalan ve suçlama atmosferi yaratmıştır; ama ben, şimdiye kadar, iktidarın Sovyetler'in eline geçişini coşkuyla selamlamayan bir askere rastlamadım. Sovyetler'e karşı olan bir köylü görmedim.» diyordu. (Eserleri, Cilt 26, s. 262)

Ve bu durum, Lenin'e zafer konusunda güven veriyordu. 21 Kasım 1917'de Yakov Sverdlov, L. B. Kamanev'in yerine Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin başkanlığına seçildi. Lenin tarafından aday gösterilmişti. Bu son derece mutlu bir seçimdi. Sverdlov, büyük

bir kararlılığın adamıydı. Sovyet iktidarı için ve karşı devrimle olan mücadelede vazgeçilmez birisiydi. Üstelik, yeni bir devleti örgütleme görevinde yapılacak muazzam işler vardı ve bu görev olağanüstü yeteneklere sahip bir örgütçüye ihtiyaç gösteriyordu. Sverdlov, tam bu tip bir örgütçüydü.

Sverdlov, iki yıl sonra, ülkenin en çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda, muazzam bir örgütlenme görevini gerçekleştirdikten sonra, 18 Mart 1919'da öldü. Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesinin onun ölümü dolayısıyla düzenlenen özel toplantısında Lenin'in yaptığı konuşma, işçi sınıfı davasının bu sadık şampiyonu adına tarihe mal olmuş görkemli bir anıt gibidir. «Devrimimiz ve onun zaferleri sırasında,» diye konuştu İlyiç, «Yoldaş Sverdlov, proleterya devriminin en önemli ve en gerekli niteliklerini başkalarından daha tam ve daha bütünsel olarak göstermeyi başarmıştır. Bu devrimin ve onun başarı koşullarının en önemli ve en değişmez niteliği,» şeklinde konuşmasını sürdürdü İlyiç, «her zaman çalışan halkın ve proleter kitlelerin örgütlenmesi olmuştur. Devrim koşullarının en saf, devrimin zaferinin en derindeki kaynağını, milyonlarca insanın bu şekilde örgütlenmesi meydana getirmektedir. Y. M. Sverdlov gibi fevkalâde örgütçü bir adamın ortaya çıkmasına yol açan, devrimin bu niteliğidir.» İlyiç Sverdlov'u, bütün kalbiyle devrimci davaya kendini adamış, uzun yıllar yer altındaki faaliyetlerin çelikleştirdiği, kitlelerle temasını hiçbir zaman kaybetmeyen, Rusya'yı hiçbir zaman terk etmemiş, «yalnızca işçilerin sevdiği bir önder, pratik çalışmayı en iyi ve en kapsamlı bir şekilde yürüten bir önder olmayı başarmakla kalmayan, fakat aynı zamanda öncü proletaryanın örgütleyicisi, profesyonel devrimcinin en belirgin tipi» olarak tanımladı... «Şimdiye kadar övündüğümüz ne var-

sa, bu adamın olağanüstü örgütçülük yeteneğine borçluyuz. O bize, proleter kitlelere yaraşır ve proletarya devriminin gereksinmelerine uygun, gerçekten örgütlü, ussal takım çalışmasını - o takım çalışması olmaksızın tek bir başarı sağlayamayacağımız, o sayısız güçlüklerden bir tekinin bile üstesinden gelemeyeceğimiz, şimdiye kadar karşılaştığımız ve halen karşılaşmak durumunda bulunduğumuz sıkıntılardan bir tekini bile yenemeyeceğimiz, takım çalışmasını sağladı.» İlyiç Sverdlov'u, kendisine «yenilmez ün» sağlamış bir örgütçü, «Rusya'daki tüm Sovyet iktidarının» örgütçüsü ve «bu Sovyetler'i yaratan ve uygulamada Sovyet iktidarını güçlendiren en tecrübeli» bir örgütçü olarak niteledi. (**Eserleri**, Cilt 29, s. 70-74)

Ekim Devrimi, devrimci mücadelenin koşullarını değiştirdi. Bu yeni mücadelenin koşulları daha kararlı, daha inatçı, daha «dayanıklı» insanlar; Vladimir İlyiç'in en sevdiği kelimeyi kullanırsak, daha büyük örgütleyici faaliyet gerektiriyordu. «Oluşan sosyalizmin özü örgüttür.» derdi İlyiç sık sık. Eskinin yeraltı koşullarında sinirleri bozulan, sürekli tutuklamalar ve sürgünler nedeniyle örgütçülük çabaları boşa çıkan ve gizlilik koşulları altında geri planda kalmak zorunda olduğu halde sorumluluğu omuzlamaktan korkmayan adamların, olayların akışı içinde öne geçmesi bir rastlantı değildi. Parti'nin ve Ekim Devrimi'nin zaferinin önde gelen örgütçülerinden olan Stalin, bu tür adamlardan biriydi. Lenin'in, İkinci Sovyetler Kongresi'nde Halk Komiserlikleri için aday gösterilirken, Stalin'i Milli Mesele Halk Komiserliği'ne aday göstermesi boşuna değildi. İlyiç, Rus olmayan ulusların kurtuluşunu sağlamak ve onlara her bakımdan gelişme olanakları yaratmak için yıllarca çaba harcanıştı; son birkaç yıl içinde ,ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı yolunda her zamankinden daha çok mücadele

etmişti. İlyiç'in bu konuyla ilgili en küçük şeyi kendine nasıl dert edindiğini ve bir gün ona, Polonyalılar için tarihsel değeri olan anıtların onarılıp onarılmaması sorunu üzerinde Eğitim Halk Komiserliğinde bazı tereddütler olduğunu söylediğimde nasıl köpürdüğünü hatırlıyorum. İlyiç, büyük devlet şövenizminden bütün benliğiyle nefret ederdi; onun, Sovyetler Cumhuriyetinin zayıf ulusları ezmeye dayanan emperyalist bir siyaset izlemek yerine, o *ulusların refahı için yoldaşça bir özlemle*, onların temelli kurtuluşunu sağlayacak kendine özgü bir siyaset uygulamasını istediği kadar şiddetle arzu ettiği başka bir şey yoktu. Stalin'in Millî Meseleye ilişkin görüşlerini, bu konuyu Krakovi'de sık sık tartıştıkları için, çok iyi biliyordu. Stalin'in, daha önceki yıllarda titizlikle düşünülmüş ve tartışılmış olan bu konuyu sözde değil, eylemde de gerçekleştirmeyi kendisi için şeref borcu bileceğine güveniyordu. *Uluslarara kendi kaderlerini tayin etme* hakkı verilmeliydi. Bu görev, sözkonusu hakkın, şiddetli sınıf mücadelesi koşulları altmda yerine getirilmesi gerektiği gerçeğiyle, karmaşıklık kazanıyordu. Uluslarm kendi kaderlerini tayin etme hakkını yürürlüğe koymak, proletarya *diktatörlüğü için mücadele ve Sovyetler'in* iktidarını güçlendirmek görevleriyle bir arada yürütülmek zorundaydı. Bu sorun, proletaryanın uluslararası mücadelesi ve iş savaş sorunuyla sıkı sıkıya ilintiliydi. Ulusal cephedeki işlerin başında bulunacak kişide, çok büyük inanç, geniş fikirli olma ve pratik örgütçülük gibi yetenekler gerekiyordu. Bu görev için, İlyiç'in Stalin'i önermesinin nedeni budur.

Yeni bir yöntemle çalışmayı, yeni düşünme alışkanlıkları kazanmayı öğrenmek; dünün devrimci muhalefetinden, sosyalist sistemin öncü, yetenekli ve kararlı kurucularını yaratmak sorunu, bütün Partililerin önünde tüm heybetiyle duruyordu.

İlyiç ve ben Smolny'ye taşındık. Bize, daha önce itibarlı bir bayan'ın kaldığı odayı verdiler. Yatak konulabilmesi için oda bölünmüştü. Buraya banyodan giriliyordu. Bir asansör sizi yukarı, İlyiç'in özel çalışma odasının bulunduğu yere çıkarıyordu. Bunun karşısında bekleme odası olarak kullanılan küçük bir daire vardı. İlyiç'i görmek için birbiri ardı sıra heyetler geliyordu. Bunların çoğu cepheden gelenlerdi. Yukarı onu görmeye çıktığımda, İlyiç'i çoğu kez karşıdaki dairede bulurdum. Burası, pencerenin yanında kendileriyle konuşan İlyiç'i ayakta dinleyen askerlerle dolu olurdu. İlyiç, her zaman insanlarla kaynayan Smolny'nin bu telaşlı ortammda çalışıyordu. Herkes, sanki bir miknatıs tarafından çekiliyormuşçasına oraya gelirdi. Smolny, 1917 yazında Vyborg Yöresi'ne yerleşmiş bulunan ve tamamen oradaki işçilerin etkisinde olan makinalı-tüfek alaymm erlerince korunuyordu. Bu alay, 3 Temmuz 1917'de, kavgaya hazır olarak ortaya atılan ilk askeri birlikti. Kerenski, başkalarına ibret olsun diye, asileri cezalandırmayı aklına koymuştu. Bu birliğin silahları almdı ve bir alana götürülerek, herkesin gözü önünde rütbeleri söküldü. Makinalı-tüfek alayı, bu olaydan sonra, Geçici Hükümet'ten her zamankinden daha çok nefret etti. Ekim'de, Sovyet iktidarı için savaştılar ve daha sonra Smolny'nin korunması görevini üzerlerine aldılar. Bu makinalı-tüfek alayınm, Ufa'lı bir köylü olan Zheltisev adındaki bir erine, İlyiç'e bakması bildirilmişti. Bu er, İlyiç'e son derece bağlanmış onun isteklerini yerine getirerek ve o günlerde Smolny'de bulunan kantinden yemeklerini taşıyarak ona özenle bakmıştı. Zheltişev bir parça saftı. Her zaman birşeylere şaşar kalırdı. İspirto lambası bile onu hayrete düşürmeye yeterdi. Bir gün odaya girdiğimde onu bağdaş kurup oturmuş, önünde yerde yanmakta olan bir ispirto lambasına ispirto doldururken buldum. Bir fıçı tapası ya

da bir tabak takımı bile onun çocukça ilgisini çekerdi. Smolny'yi koruyan makinalı-tüfek alayının erleri, bir gün, eski Smolny Enstitüsü'ndeki genç bayanların kullandığı bir öbek küçük mücevher kutusu bulmuşlar. İçlerindekinin ne olduğunu merak ederek, kutuları süngüleriyle zorlayıp açmışlar ve kutuların içinde cicili bicili şeyler, kurdelalar ve hatıra defterleri olduğunu görmüşler. Erler bunları çevrenin çocuklarına dağıtmışlar. Zheltişev bana bir süs eşyası, üzerine İngilizce «Niagara» kelimeleri işlenmiş, küçük, yuvarlak bir ayna getirdi. Bu ayna halâ bendedir. İlyiç, ara sıra Zheltişev'le bir iki lâf ederdi ve bu er İlyiç için dünyada ne olursa yapmaya hazırdı. Zheltişev, eskiden Enstitü müdiresinin oturduğu odalarda ailesiyle birlikte kalan Troçki'ye de bakmakla görevliydi. Ama Troçki'yi sevmezdi. «O, gereğinden fazla zorba idi.» diye yazmıştı bana bir keresinde.

Bu er, şimdi Başkır Cumhuriyeti'ndeki bir kollektif çiftlikte yaşıyor. Kalabalık bir ailesi var, kendisi rahatsız; arıcılıkla uğraşıyor ve ara sıra, İlyiç'e ilişkin olayları hatırlayarak bana mektup yazıyor.

Bütün gün, önce Vyborg Yöre Konseyi'nde, sonra da Eğitim Komiserliği'nde çalışıyordum. İlyiç çoğu zaman kendi başının çaresine bakmak zorunda kalıyordu. Zheltişev ona yemeğini ve ekmeğini -her zamanki olağan tayınını - getiriyordu. Zaman zaman Maria İlyiniçna ona evden yemek getiriyordu; ama benim nerdeyse evde hiç bulunmayışım nedeniyle yemeklerini düzenli olarak hazırlayan bir kimsesi yoktu. Korotkov adında genç bir adam, bu yakınlarda bana, İlyiç'le ilgili bir olay anlattı. Smolny'de temizlikçilik yapan annesiyle birlikte oturan bu genç, o zamanlar 12 yaşında bir çocuktu. Bir gün annesi, kantinde birisinin dolaştığını duyuyor. İçeri bakıyor ve orda, bir masanın başında, kendisine ikram ettiği kara ekmek

ve ringa balığını yemekle meşgul İlyiç dikilmekte. İlyiç biraz şaşırıyor ve gülümseyerek, «Biliyor musunuz çok acıktım.» diye konuşuyor. Korotkova İlyiç'i tanırdı. Hemen devrimi izleyen günlerden birinde, o merdivenleri yıkarken, yukardan İlyiç iniyor. Kadın, tırabzana yaslanıp bekliyor. İlyiç durup onunla konuşuyor. Kadın o zaman, onun kim olduğunu henüz bilmiyor. «Söyle bakalım yoldaş, Sovyet iktidarmda işleri, eski hükümet zamanındakinden daha iyi buluyor musun?» diyor İlyiç. Ve kadın cevap veriyor: «Çalışmam karşılığında paramı aldığım sürece beni ilgilendirmez.» Sonradan, merdivende karşılaştığı kişinin Lenin olduğunu öğrendiğinde, olayı bir türlü hazmedemedi. Yaşadığı sürece Lenin'e nasıl cevap verdiğinin öyküsünü anlattı. Şimdi yaşlı bir emeklidir. O sıralar Smolny'nin Öncü Kolu'nda görevli olan oğlu sonradan Devlet Sanat ve Elişleri Atelyesi'nden * mezun oldu.

Ve en sonunda, bir Fin'li olan Shotman'ın annesi, işleri ele aldı. Oğlunu çok sever ve onun İkinci Parti Kongresine delege olarak katılmış olmasından ve Temmuz günleri boyunca, saklanması için İlyiç'e yardım etmiş olmasından gurur duyardı. Kısa sürede evdeki her şeyi, İlyiç'in hoşlandığı şekilde düzene koydu ve Zheltişev'i, temizlikçileri ve kadın garsonların yeteneklerini, kantinde bir güzel sınavdan geçirdi. Evde bulunmadığım zaman, İlyiç'e gerektiği gibi bakılacağına ve yemeklerinin hazırlanacağına artık güvenebilirdim.

Akşam üzerleri işten eve geldiğimde, İlyiç'le (eğer meşgul değilse) birlikte Smolny'nin çevresinde kısa bir gezintiye çıkar ve sohbet ederdik. O günlerde pek az kişinin İlyiç'e göz aşinalığı vardı ve çevrede korumasız dola-

* 1918'le 1926 yılları arasında Moskova'da öğretim yapan bir çeşit uygulamalı yüksek sanat enstitüsü. — Yayıncı.

şabilirdi. Aslında, Onun dışarı çıktığını gören makinalı-tüfek alayının erleri, tedirgin olurlar ve Smolny bölgesinin düşman unsurlardan arınmış olmasını sağlarlardı. Bir gün, köşede toplanıp, bağırarak Lenin'e dil uzatan bir düzine kadar ev kadınını karakola almışlar. Smolny'nin komutanı Malkov ertesi sabah bana haber gönderdi: «Dün bazı kadınları içeri aldık - çok gürültü yapıyorlardı. Bunları ne yapacağız? Gelip şunlara bir bakar mısınız?» Bir kere, kadınların pek çoğunun sıvışmış olduğu anlaşıldı. Geriye kalanlar ise siyasetten çok uzak, öylesine cahil bir gruptu ki, Malkov'a gülerek onları serbest bırakmasını söyledim. Kadınlardan birisi serbest bırakılınca geri geldi ve Malkov'u göstererek fısıltıyla bana sordu: «Bu Lenin mi?». Sırıtarak başımdan savdım onu.

Moskova'ya taşındığımız 1918 Martı'na kadar Smolny'de yaşadık.

EKİM DEVRİMİ'NDEN BREST BARIŞI'NA

İlyiç, 5 Kasım 1921 tarihli, «Altının Şimdiki ve Sosyalizmin Kesin Zaferinden Sonraki Önemi» adlı makalesinde, şımları yazıyordu:

«25 Kasım 1917'den Brest Barışı'na kadar, birkaç hafta içinde, öylesine baş döndürücü bir hızla, Sovyet Devleti'ni kurduk, emperyalist savaştan kendimizi devrimci bir yolla kurtardık ve burjuva demokratik devrimini tamamladık ki, büyük geri çekilme hareketi (Brest Barışı) bile 'dinlenme süresi'nden yararlanmamız ve Kolçak, Denikin, Yudeniç, Pilsudski ve Wrangel üzerine zaferle yürüyebilmemiz için bize yeterli zaman bıraktı.» (**Eserleri,** Cilt 33, s. 91-92.)

Lenin'in sözünü ettiği birkaç haftanın büyük bir bölümü, bizim Moskova'ya hareket ettiğimiz Mart ortaları-

na kadar, Petrograd'da Smolny'de kaldığımız dönemi kapsar. Bütün o faaliyetlerin merkezi İlyiç'ti ve bunları o örgütledi. Bu çalışma, yorucudan da öte, yüksek basınç altında kişinin tüm enerjisini emen ve insanın sinirlerini kopma derecesinde geren bir çalışmaydı. Muazzam güçlüklerin üstesinden gelinmesi ve çoğu zaman insanın en yakın arkadaşlarına karşı çok şiddetli bir savaşın sürdürülmesi zorunluydu. Smolny'deki dairemizin bölmeyle ayrılmış odasına gece geç saatlerde gelen İlyiç'in uyuyamamasında ve yeniden kalkıp birisini telefonla araması, ya da bazı acele emirleri vermesinde, en sonunda dalıp, uyku arasında iş konuşmasında şaşılacak birşey yoktu. Smolny'deki çalışma gece ve gündüz devam ediyordu. İlk günlerde burası bütün faaliyetlerin merkeziydi — Parti toplantıları ve Halk Komiserleri Kurulu'nun birleşimleri burada yapılıyor, çeşitli Komiserlikler çalışmalarını burada yürütüyor, telgraflar ve emirler buradan yayınlanıyor ve her yandan gelen insanlar burada toplanıyordu. Ve ilk günlerde Halk Komiserleri Kurulu'nun büro personelinin, bir an bile dinlenmeden işlerin akışı sırasında yapılması gereken herşeyi yapan ve tamamen tecrübesiz yalnızca dört kişiden meydana geldiğini düşünün. Bunların görevleri öylesine evrensel ve belirsizdi ki, yapacakları işleri tanımlamak ve sınırlandırmak kimsenin aklına gelmiyordu. Büro personeli işten boğuluyordu ve İlyiç sık sık, telefonları bağlamak vs. vs. gibi sıradan büro işlerini yapmak zorunda kalıyordu. Kuşkusuz, Parti'nin yazıcı kadrosundan ve Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin ve öteki kuruluşların bürolarından yararlanılıyordu. Fakat bu bile, büyük bir örgütleme çabası gerektiriyordu. Bütün bunlar son derece ilkeldi. Eski devlet mekanizmasının tek tek her halkasını söküp atmak gerekiyordu. Bürokrasi aygıtı direniyor ve eski bakanlıklarla hükümet dairelerinin personeli, çalışmayı sabote et-

mek ve Sovyet iktidarını yeni bir devlet mekanizması kurmaktan alıkoymak için kendi bildiklerini yapıyorlardı. Eğitim Bakanlığın'da «iktidarı» nasıl «ele geçirdiğimizi» hatırlarım. Lunaçarski ve Partili yoldaşlardan küçük bir grup Çernişov Köprüsü'ndeki Bakanlık binasına gittik. Sabotajcılar, içerde çalışmaların durduğu konusunda ziyaretçileri ve memurları uyarmak ve başkalarının çalışmasına engel olmak için Bakanlık önüne bekçiler dikmişlerdi. Bunlardan birisi, bu konuda bizimle tartışmaya bile girişti. Bakanlıkta, temizlikçi ve habercilerden başka hiçbir görevli yoktu. Üstleri, toplanmamış kâğıtlarla dolu masaların bulunduğu boş odalardan geçtik. Sonra özel bir büroya girdik ve burada Eğitim Halk Komiserliği Yönetim Kurulu'nun ilk toplantısını yaptık. Çeşitli görevleri aramızda paylaştık. Lunaçarski'nin küçük memurlara bir konuşma yapmasına karar verdik ve o, bu konuşmayı yaptı. Onun o ateşli konuşması, bu konularda daha önce hiçbir zaman kendileriyle konuşulmamış olan kalabalık dinleyicilerce bir çeşit şaşkınlık ve ilgiyle dinlendi.

Eğitim Halk Komiserliği'ndeki devlet işleri, başka yerlere oranla pek o kadar kötü değildi. Bir kere, burjuvazi bu konuya o kadar fazla önem vermiyordu ve ayrıca biz, işlerin yolunu yordamını bulmakta büyük güçlük çekmiyorduk. Çoğumuzun, eğitim işinin nasıl örgütleneceği konusunda bilgisi vardı. Örneğin Menzhinski'ler, Petersburg'da yıllarca ilkokul öğretmeni olarak çalışmışlardı. Benim de pek çok tecrübem vardı ve hepimiz propaganda ve ajitasyon çalışması yapan kişilerdik. Ekim Devrimi sonrasında, yöre konseyindeki çalışmalarımız sırasında hatırı sayılır örgütçülük tecrübesi kazanmış ve ilişkiler kurmuştuk. Benim görevim, gerekli tecrübeye sahip olduğum ve bu alanda en önemli işin Parti'nin ve işçi kitlesinin desteğini sağlamak olan okul-dışı eğitim

(Politprosvet) * idi. Bu çalışma, kitlenin desteği ile, tamamen yeni ilkelere uygun olarak hemen başlatılabilirdi. İlk zamanlar, maliye, yönetim, muhasebe ve planlamaya göre daha kötü durumdaydık ama alttan gelen muazzam öğrenme tutkusuyla çabuk gelişme sağladık. İşler yoluna girdi burada.

Yiyecek tedariki, maliye ve bankacılık gibi önemli alanlarda durum daha az elverişliydi. Bu önemli noktalar burjuvazi tarafından şiddetle savunuluyordu. Sabotaj hmçla sürdürülüyordu bu alanlarda. Öte yandan, bu konular tecrübe ve uygulama bilgimizin en yetersiz olduğu konulardı. Düşmanlarımızın bütün güvendikleri de buydu - «Onlar bu işi beceremezler!» Bir işi kararlılıkla sürdürmek konusunda da pek iyi değildik. Bizim gençler — yalnızca gençler de değil, fakat daha sonraki yıllarda işbaşına geçenler de — çoğu kez herşeyin çok basit olduğunu sanıyorlardı : Kışlık sarayını ele geçirdik, harb okulu öğrencilerini yendik, Kerenski'nin saldırısını püskürttük — hepsi bu kadar. Ancak, devlet mekanizmasının nasıl kurulacağını öğrenmek, Komiserliklerin çalışmalarını örgütlemek gibi işlere gelince daha az ilgi gösteriliyordu. Oysa yönetim alanındaki ilk adımlarınız ve günlük devlet işlerinde proletaryanın davası için savaşmayı nasıl öğrendiğimizin öyküsü oldukça ilginçti. Örneğin maliye alanında «iktidarı» nasıl «ele geçirdiğimizin» öyküsü, N. P. Gorbunov'un, Ekim günlerinde Halk Komiserleri Kurulunun görevli kadrosunun nasıl kurulduğunu betimleyen anılarında, bir destan havasıyla anlatılır. «Para bulunması için hükümetin istekleri ve yayınladığı kararnamelere karşın,» diye yazıyor Gorbunov, «Devlet Bankası utan-

* Politprosvet — Yetişkinlere okul-dışı eğitim olanakları sağlayan, Eğitim Halk Komiserliği'ne bağlı Siyasal Eğitim Dairesi. — Yayıncı.

mazca sabotaj yapıyordu. Maliye Halk Komiseri Menzhinski,* Bankanın, devrim için zorunlu olan parayı hükümetin emrine vermesini sağlama konusunda hiçbir şey yapamıyordu. Devlet Bankası Müdürü Şipov'un tutuklanması bile bir işe yaramadı. Şipov, Smolny'ye getirildi ve bir süre tutuklu olarak kaldı. Menzhinski ve benimle aynı odada yatıyordu. Gündüzleri bu oda, (sanıyorum Maliye Komiserliği'nin) bir dairesi olarak kullanılıyordu. Beni büyük ölçüde rahatsız etse de, özel bir nezaket belirtisi olarak, yatağını ona verip kendim sandalyelerde uyumak zorunda kalıyordum.» Devlet Bankası müdürlüğüne Pyatakov atandı. Başlangıçta o da hiçbir şey yapamadı. Gorbunov, Vladimir İlyiç'in Devlet Bankası'na, bütün kuralları ve formaliteleri bir yana bırakarak, hükümet tarafından harcanmak üzere Halk Komiserleri Kurulu Sekreterliği'ne 10 milyon ruble verilmesini emreden ve bizzat imzaladığı bir kararnameyi kendisine nasıl verdiğini anlatır. Osinski, Devlet Bnkası'na hükümet komiseri olarak atanmıştı. İlyiç, kararnameyi onlara — Gorbunov ve Osinski'ye — verirken, «Parayı almadan gelmeyin!» der. Para elde edilmişti. Küçük memurların ve habercilerin desteği ve de Kızıl Muhafızları çağırma tehdidi karşısında veznedar gerekli tutarı ödemek zorunda kalmıştı. Bu iş, Banka'daki nöbetçilerin tetikleri kalkık tüfeklerinin tehdidi altında yapıldı. «Parayı götürebilmek için torba bulmakta güçlük çektik.» diye yazıyor Gorbunov. «Yanımızda hiçbir şey getirmemiştik. Sonunda habercilerden biri, ödünç olarak bize birkaç eski çuval verdi. Bunları ağzına kadar parayla doldurduk, omuzumuza vurup dışardaki otomobile taşıdık. Smolny'ye yüzümüz mutluluktan parlayarak döndük. Smolny'de çuvalları yeniden omuzladık ve Vladimir İlyiç'in özel bürosuna taşıdık. İlyiç yerinde değildi. Onun gelmesini bek-

* Halen, Ortak Devlet Siyasal Yönetimi, OGPU'nun başkanı - N.K.

lerken, elimde bir tabanca 'nöbet tutmak' üzere çuvallarm üstüne oturdum. Parayı Vladimir İlyiç'e büyük bir ciddiyetle teslim ettim. İlyiç, parayı olağan bir şeymiş gibi kabul etti, fakat gerçekte çok sevinmişti. İlk Sovyet hazinesini korumak için bitişik odadaki bir elbise dolabma el kondu. Dolabın çevresine yarım daire şeklinde sandalyeler yerleştirildi ve oraya bir nöbetçi dikildi. Halk Komiserleri Kurulu, bu paranın nasıl saklanacağı ve kullanılacağını düzenleyen özel bir kararname yayınladı. İlk Sovyet bütçemiz böylece ortaya çıktı.»

V. Bonç - Bruyeviç, bankaların daha sonraki devletleştirilmesi olayını anlatır. Bu uygulama Stalin tarafından yönetildi; Bonç - Bruyeviç ona yardım etti, bütün hazırlıkları yaptı, emirleri yazdı, ulaşım işini ayarladı, 28 tane silahlı birlik hazırladı vs.. 28 banka işgal edilecek ve 28 banka müdürü tutuklanacaktı. «Smolny komutanı Malkov'a, başkalarından tamamen ayrılmış, içinde 28 yatak, masa ve sandalye bulunan güzel bir oda hazırlamasını, tedarik listesine 28 kişi daha yazılması için gerekli ayarlamaların yapılmasını ve herşeyden önce ertesi gün saat 8'de onlar için çay ve kahvaltı hazırlanmasını söyledim.» diye yazıyor Bonç - Bruyeviç anılarında. 28 banka hiçbir güçlükle karşılaşılmadan işgal edildi. Bu olay, 27 Aralık 1917'de yer aldı. «Hemen sonra, Maliye Komiseri bankaların başına yeni adamlar getirdi. Tutuklanan müdürlerden çoğu Sovyet Hükümeti'nin emrinde çalışmaya devam etmek istediklerini açıkladılar ve bunlar derhal serbest bırakıldı. Bankalara komiserler yerleştirildi; her türlü işlemleri ve nakit parayı Devlet Bankası'nda toplamak zorunlu olduğu için çalışmalar sürdürüldü.»

İşte biz iktidarı böyle ele geçirdik.

Bizimkiler müthiş sinirliydiler. İçlerinden pek çoğu bu işlerde oldukça yeniydi ve kendilerine güvenleri yok-

tu. Sık sık, «bu şekilde daha fazla çalışamam.» diye söylenen bir yoldaşa rastlardınız; ama herşeye karşın çalışmaya devam eder, bu çalışmanın akışı içinde işi çabucak kavrarlardı.

Yeni faaliyet alanları ve yeni çalışma biçimleri yaratılıyordu.

12 kasım'da 8 saatlik işgününü getiren bir kararname yayınlandı.

İkinci Sovyetler Kongresi'nin çağrısında, işçi kontrolu ilkesinin belirtilmiş olması nedeniyle, işçiler bunu derhal geniş çapta uygulamaya başladılar. Aslında Ekim'i izleyen dönem, onlar için zaten bunu hazırlamıştı. İşverenler, işçileri hesaba katmaya başlamışlar ve işçiler de ne istediklerini öğenmişlerdi. Bununla birlikte, ender görülen olaylardandı bütün bunlar, üyeleri arasında M. Tomski, A. Şlyapnikov, V. Schmidt, Glebov Avilov, Lozovski ve Tsiperoviç'in bulunduğu bir komite, Vladimir İlyiç'in başkanlığında Smolny'de toplandı. Yoldaşlarından bazıları, kendiliğinden işçi kontrolu yerine, çoğu kez fabrikalara ve madenlere el konulması biçiminde ortaya çıkan devlet kontrolundan yana çıktılar; Başkaları kontrolun bütün fabrikalarda değil yanlızca büyük maden işletmeleri, demiryolları vs. gibi alanlarda uygulanmasını savundular. Bununla birlikte İlyiç, bu faaliyetin daraltılmasını ve işçilerin girişiminin sınırlandırılmasını düşünmüyordu. Her ne kadar pek çok şey yanlış biçimde yapılabilirse de, işçiler gerçek kontrolu yalnızca mücadele içinde öğreneceklerdi. Bu görüşü, onun sosyalizme ilişkin görüşünün bir uzantısıydı; «Sosyalizm yukardan kararnamelerle kurulamaz... Yaşıyan yapıcı sosyalizm, halk kitlelerinin bizzat kendilerinin yaratacağı bir şeydir.» (**Eserleri**, Cilt. 26, s. 255), Komite, İlyiç'in görüşü çevresinde birleşti. Bir kararname taslağı hazır-

lanarak Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi'ne sunuldu ve 29 Kasım'da yayınlandı. İşçi kitleleri son derece faaldi. Alttan güçlü bir destek geliyordu. İktidarın ele geçirilmesinden hemen sonra, Fabrika Komiteleri Kurulu proleterya diktatörlüğünün savaşçı bir organı olarak bütün endüstiriyi yönetecek, Ekonomi Yüksek Konseyi'nin kurulmasını önerdi. Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi, işçi ve köylü temsilcilerini bir araya getirecekti. Yeni tip bir organ olacaktı. Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi'nin kuruluşunu sağlayan kararname 18 Aralık 1917'de yayınlandı.

Toprak konusunda ağır bir gelişme sağlanıyordu. İlk Tarım Komiseri Teodoroviç, Demiryolu İşçi Yöneticileri olayı ile ilgili olarak istifa etti ve Sibirya'ya gitti. Bu göreve Sçiliçter aday gösterildi, fakat o Moskova'da yaşıyordu ve kendisine derhal Petrograd'da bulunması gerektiği bildirilmemişti. Bu arada Petrograd'da Vladimir İlyiç toprak konusunda ne yapılacağını soran köylülerce kuşatılmıştı. İlyiç, 18 Kasım'da, «Köylülerin Sorularına Cevap» ve «Halka» adlı makalelerini yazdı. (**Eserleri** Cilt 26, s. 263-267) «Cevap»ında büyük toprak mülkiyetini kaldıran kararnameyi savunuyor ve kırsal komitelere, büyük toprak sahiplerinin toprağını kendilerinden ele geçirmeleri için çağrıda bulunuyordu. «Halka» adlı yazısında, «...toprağı, tahılı, fabrikaları gereçleri, ürünleri, ulaşımı bundan böyle tamamen sizin malınız, kamu malı olacak herşeyi gözünüzün bebeği gibi korumak ve uyanık olmak» için halka çağrıda bulunuyordu. Burada da, işçi kontroluna ilişkin kararnamedeki amaç, yeni kitleleri eyleme yöneltme ve mücadele içinde onları bilinçlendirmek amacı güdülüyordu. Sçiliçter geldiğinde, İlyiç ona, yerel köylü delegelerinin kabul edilmesi işini zaman geçirmeden örgütlemesini ve toprağın kamulaştırılmasına

ilişkin kararname konusunda somut öğütler vermesini salık verdi. İlyiç, daha sonra yapılacak ilk işin bakanlık mekanizmasını ele geçirmek, sabotajları önlemek ve derhal toprağa ilişkin kurallar düzenlemek olduğunu söyledi.

23 Kasım'da Köylü Temsilcileri Sovyeti'nin olağanüstü kongresi çalışmalarına başladı. Vladimir İlyiç, büyük önem verdiği bu kongrede iki kez konuştu. 330 delegeden 195'ini, asıl karar verecek olan grubu Sol Sosyalist - Devrimciler oluşturuyordu. Kongrede, (65 delegeleri olan) Sağ Sosyalist - Devrimciler'le bir sürtüşme vardı. Lenin'in ikinci konuşmasından sonra, Halk Komiserleri Kurulu'nun çalışmalarını ve Sol Sosyalist - Devrimciler'le yapılan anlaşmanın hükümlerini onaylayan bir karar tasarısı kabul edildi. Sol Sosyalist - Devrimciler hükümette görev almaya razı oldular ve kısa bir gecikmeden sonra Halk Komiserliklerine kendi temsilcilerini gönderdiler. Bir Sol Sosyalist-Devrimci olan Kolegayev Tarım Halk Komiseri oldu, ama göreve başlaması bir süre sonra gerçekleşti.

Petrograd'da kaldığımız sürece İlyiç'i çok az görüyordum. O her zaman, işçi köylü ve asker delegelerle görüşmek, sayısız toplantılara katılmak ve yeni kurulan Sovyet Devletinin temeli olan kararnameler üzerinde yoğun bir şekilde çalışmakla meşguldü. Ara sıra, daha çok kafasındaki yükü atmak istediği zamanlar, birlikte Smolny çevresinde gezintiye çıkardık. Bununla birlikte onun ayırabildiği zaman çok sınırlıydı. İşlerin nasıl gittiğini ondan değil de başkalarından öğreniyordum. Smolny'nin koridorlarında, her zaman, görüşülecek pek çok Partili bulunurdu. Yurt dışında, 1905 olayları sırasında ve Vyborg Yöresi'ndeki çalışmalar süresince tanıştığımız yoldaşlar, eski alışkanlık uyarınca kendi işlerini benimle tartışırlardı ve ben böylece olup bitenlerle yakın ilişkimi sürdürüyor-

dum. Ayrıca çalıştığım Eğitim Komiserliği Okul - Dışı Eğitim Dairesi'nde pek çok ziyaretçim oluyordu. O günlerde Ordu'da Siyasal Şubelerimiz ve sendika şubelerimiz yoktu; herkes Eğitim Komiserliği'ne uğrardı. Kitlelerin ruh haline ilişkin rasgele pek çok ayrıntı öğreniyordum. Özellikle cepheden gelmiş olan ve orada, birlikle arasında eğitim çalışmasını nasıl örgütleyebileceği konusunda bilgi isteyen bir yoldaşın öyküsünü hatırlıyorum. Asker kitlesinin, **gymnasium** okullarına ve hakim sınıfın bütün köhnemiş kültürüne karşı duyduğu derin nefreti anlattı. Geceyi geçirmek üzere bir lise binasına yerleştirilen askerler; sıralarda, raflarda buldukları bütün kitapları, haritaları, defterleri yırtıp çiğniyorlar ve okulun tüm araç gereçlerini çatır çatır kırıyorlar. «Allahın belası efendiler, çocuklarını buralarda okuttular!» Bu olay bana, 1890'ları, Pazar Okulu'na devam eden bir işçinin, dünyanın küre şeklinde olduğunu kanıtlayan ayrıntılı bir konuşmadan sonra alaycı ve kuşkulu bir gülümsemeyle, «Ancak siz buna inanmazsınız, efendiler uydurmuşlar bunu» dediğini hatırlattı. İlyiç ve ben, işçilerin köhnemiş bilime ve bilgiye karşı olan bu güvensizlikleri konusunu sık sık tartışırdık. Daha sonra, Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde İlyiç şunları söyledi :

«Önceleri insan aklı ve tüm dehası yalnızca bazılarına tekniğin ve kültürün bütün nimetlerini sağlarken, başkalarına eğitim ve gelişme gibi yalın ihtiyaçları esirgemek amacıyla kullanılıyordu. Şimdi tekniğin bütün mucizeleri, kültürün bütün fetihleri halka ait olacak ve bundan sonra insan aklı ve dehası asla bir baskı ve sömürü aracı olarak kullanılamayacaktır. Biz bunu biliyoruz - ve bu büyük tarihsel ödev uğrunda çalışmaya, bütün enerjimizi bu yolda harcamaya değmez mi? Çalışan insanlar bu koskocaman tarihsel görevi yerine getireceklerdir; çünkü devrimin, yeniden doğuşun ve yenilenmenin uyuklayan gücü, onların

içinde yatmaktadır.» (**Eserleri**, Cilt 26, s. 436-437). İlyiç'in bu sözleri geri kalmış kitlelere, nefret edilen köhnemiş bilimin eskiye ait birşey olduğunu ve yeni bilimin yalnızca kitlelerin yararına çalışacağını gösteriyordu. Kitleler bu işi başarmak zorundaydılar.

Okul - Dışı Eğitim Dairesi işçilerle ve hepsinden önce Vyborg Yöresi'ndeki işçilerle sıkı ilişkiler içinde çalışıyordu. «Vatandaşın Alfabesi»ni - Sovyetler'le ve zamanla bunlar çevresinde gelişecek öteki örgütlerde çalışmak isteyen herkesin başarması gereken bir eğitim ve sosyal çalışma programı - hazırlarken onlarla nasıl işbirliği yaptığımızı hatırlıyorum. İşçiler yörede olup bitenler konusunda kendiliklerinden bizi haberdar ederlerdi. Üretim kısılıyor, genç işçilere fabrikalardan yol veriliyor ve yiyecek sıkıntısı şiddetleniyordu. Halk Komiserleri Kurulu, hükümetin ekonomik politikasına ilişkin temel sorunları incelemek, yağma eylemleriyle savaşmak üzere pratik tedbirleri görüşmek ve işçilerin koşullarını iyileştirmek amacıyla yiyecek ürtimi alanında çalışan işçilerin katılacağı bir konferans düzenlenmesi için, 10 Aralık'ta Lenin'in önerisiyle bir komite kurdu. Halk Komiserleri Kurulu, bundan iki gün sonra donanmanın isteklerini yerine getiren fabrikaların, halkın daha çok ihtiyaç duyduğu üretken alanlara dönük çalışmasını öngören ve Lenin tarafından hazırlanan bir dizi karar tasarısını kabul etti. Savaş üretimini hemencecik durduruvermek iyi değildi; çünkü bu yalnızca işsizlik yaratacaktı.

İlyiç, eski Erzak Bakanlığı'nın yerini alacak olan Yiyecek Tedarik Komiserliği'nde işlerin hızla örgütlenmesi için baskı yapıyordu. Buradaki eski kadronun direnişi çok güçlüydü. Ayrıca, işçi kitlelerini bu faaliyete çekmek için yeni yöntemler bulunması zorunluydu; işbirliğini

gerçekleştirebilmek için yeni yollar keşfetmek gerekiyordu.

Sovyet devlet mekanizması, Ekim Devrimi'nden hemen sonra bu şekilde kuruldu; eski bakanlıkların yönetim aygıtı parçalandı ve bunların yerine, henüz tecrübesiz ve usta olmayan eller tarafından Sovyet yönetiminin yeni organları yaratıldı. Yapacak daha pek çok şey vardı; ancak bu alanda 1918 başına kadar yapılanlara göre bir yargıya varıldığında, muazzam ilerleme sağlandığı açıktı.

Vyborg Yöresi, cepheye gitmek üzere olan o yörenin Kızıl Muhafızları onuruna bir Yılbaşı Akşamı töreni düzenledi. Bu yoldaşların pek çoğu, Kerenski'nin Petrograd üzerine yürüdüğü sırada meydana gelen çarpışmalarda yer almışlardı. Onlar şimdi, Sovyet Hükümeti adına propaganda yapmak, askerlerin faaliyetlerini hızlandırmak ve tüm mücadeleye devrimci bir ruh kazandırmak üzere cepheye gidiyorlardı. Yılbaşı Akşamı töreni, Mikhailovski-Askeri Okulu'nun geniş salonlarında yapıldı. Cepheye giden yoldaşlar, Vyborg Yöresi'ndeki herkes gibi, İlyiç'i görmeyi çok istiyorlardı. İlk Sovyet Yeni Yılını işçilerle birlikte kutlamak üzere İlyiç'in oraya gitmesini önerdim. Bu fikir İlyiç'in hoşuna gitti. Yolla çıktık. Alandan çıkarken bir terslik oldu. Kapıcılara yol verilmiş olması ve karı temizleyecek hiç kimsenin bulunmaması, yığılmış karların içinden geçecek bir yol açabilmek için şoförün büyük hüner göstermesini gerekli kıldı. Oraya saat 23.30'da vardık. Mikhailovski Okulu'nun büyük «beyaz» salonu bir binicilik alanını (manej) andırıyordu. İşçiler tarafından sıcak bir şekilde karşılanan, İlyiç kürsüye çıktı. Coşkun karşılamanın verdiği şevkle, sadeliğine ve süslü olmamasına rağmen, son günlerde kafasını en çok meşgul eden herşeye değinen bir konuşma yaptı. İşçilerin yeni yaşamlarını düzenleyebilmeleri için, Sovyetler'den yarar-

lanarak ne yapmaları gerektiğini anlattı. Cepheye giden yoldaşların, oradaki askerler arasındaki çalışmalarını nasıl yürütmeleri gerektiğinden söz etti. İlyiç sözünü bitirdiğinde çılgınca alkışlarla karşılandı. Dört işçi, oturduğu sandalyenin bacaklarından kavrayarak, İlyiç'i alkışlar arasında havaya kaldırdılar. Ben de aynı işlemden geçtim. Bunun ardından salonda bir konser verildi; sonra İlyiç kurmay odasında çay içti ve ordakilerle sohbet etti; daha sonra biz kimseye görünmeden oradan sıvışmanın bir yolunu bulduk. İlyiç o akşamı çok tatlı bir anı olarak hatırlardı. 1920 yılında - artık Moskova'daydık - Yılbaşı Akşamı, yine işçilerle buluşmak istediğinden, kendisiyle birlikte benim de işçi yörelerine gelmemi istedi. O zaman üç yöreyi ziyaret ettik.

Noel'de (Yeni takvime göre 6-11 Ocak), İlyiç, Maria İlyiniçna ve ben Finlandiya'da bir yere gittik. O sıralar Smolny'de çalışan Kosyura, Berzins'in de tatil yapmakta olduğu bir Fin dinlenme evine bizi yerleştirdi. Her yanda beyaz perdeleri, lekesiz temizliği ile İlyiç'e 1907 ve 1917' de Ekim Devrimi'nin arifesinde **Devlet ve Devrim**'i yazdığı sırada Helsinki'de gizlendiği günleri hatırlattı. Bu tatil pek iyi geçmedi. İlyiç zaman zaman, gizlendiğimiz o günlerde olduğu gibi, konuşurken sesini bile alçaltıyordu. Hergün gezintiye çıkmamıza rağmen, bu gezintilerin aslında pek tadı yoktu. İlyiç'in kafası meşguldü ve zamanının çoğunu yazı yazarak geçiriyordu. Ancak kendisi bunları tamamlanmamış saydığından, o dört gün boyunca yazdığı yazılardan, yararlanılmadı. O zaman yazdığı belli başlı makaleler, «Eskinin Çöküşünden Korkanlar ve Yeni İçin Savaşanlar», «Yarışma Nasıl Örgütlenecek?» ve «Tüketici Komünlerine İlişkin Kararname Taslağı», ölümünden beş yıl sonrasına kadar yayınlanmadı. Oysa bu yazılar, o sıralar kafasının güreştiği sorunları çok iyi yansıtır. Onun

kafasını en çok uğraştıran sorunlar, işçilerin yaşantısının en iyi şekilde nasıl düzenleneceği ve o günlerde içinde bulundukları güç koşulların nasıl düzeltileceği; tüketici komünlerinin, çocuklar için süt sağlanması işinin, işçilerin daha iyi evlere taşınması ve bütün bunlara uygun muhasebe ve kontrol sisteminin nasıl örgütleneceği; kitleleri bu çalışmalara çekecek ve onların girişim gücünü harekete geçirecek şekilde işlerin nasıl düzenleneceği idi. İlyiç, işçiler arasındaki en yetenekli örgütçüleri öne geçirmenin yollarını düşünüyordu. Yarışma ve bunun oynamak durumunda olduğu örgütleyici role ilişkin yazılar yazdı.

Nasıl olsa uzun süre «tatil» yapamayacaktık. Dört günlük tatilden sonra Petrograd'a dönmek zorundaydık. Karlı bir yolu, Fin çam ormanları arasından yapılan bir yolculuğu, pırıl pırıl bir sabahı ve İlyiç'in düşünceli yüzünü hatırlıyorum. O, yaklaşan mücadeleyi düşünüyordu. 18 Ocak'ta toplanacak olan Kurucu Meclis konusunda önümüzdeki birkaç gün içinde bir karar verilmesi gerekiyordu. 1918 yılı başlarına gelindiğinde, Kurucu Meclis sorunu açıkca ortaya çıkmıştı. İkinci Parti Kongresi 1903 yılında Parti programını kabul ettiğinde, sosyalist devrim uzak geleceğe ait birşey olarak görünüyordu. İşçi sınıfı mücadelesinin en ivedi hedefi, otokrasinin devrilmesiydi. Kurucu Meclis, Bolşevikler'in Menşevikler'den çok daha büyük bir kararlılık ve süreklilikle Kongre'den bu yana uğrunda mücadele ettikleri savaşçı bir slogan olmuştu. O zaman daha hiç kimse, burjuva demokratik cumhuriyetinin dışında, demokratik yönetim örgütünün herhangi bir somut biçimini kafasında açıkca canlandıramıyordu. 1905 Devrimi sırasında, mücadele içinde kendiliğinden doğan İşçi Temsilcileri Sovyetleri kitlelerle yakından ilişkili yeni bir iktidar biçiminin embriyon halini temsil ediyordu. Gericilik yıllarında, İlyiç bu yeni tip örgüt üzerine uzun

uzun düşünmüş ve bunu Paris Komünü günlerinde kurulmuş olan devlet örgütü biçimleriyle karşılaştırmıştı. 1917 Şubat Devrimi, Geçici Hükümet'in yanısıra, işçi ve asker temsilcilerinin bütün Rusya'yı kapsayan örgütlerini yaratmıştı. Önceleri Sovyetler, — Sağ Sosyalist - Devrimciler ve Menşevikler gibi uşakları aracılığıyla, Sovyetler'i kitle bilincini karartmak için birer araç olarak kullanmaya çalışmış olan burjuvazinin izinden gitti. Lenin'in Rusya'ya geldiği Nisan ayından başlayarak Bolşevikler, kitleler arasında, işçi ve köylülerin en yoksul tabakalarının sınıf bilincini güçlendirme amacına yönelik geniş bir kampanya başlattılar ve her yolla sınıf mücadelesini geliştirmeye yardımcı oldular.

İşçi ve köylülerin bayraklarına yazmış oldukları «Bütün İktidar Sovyetlere» sloganı, aslında, Kurucu Meclis'te yer alacak mücadelenin yönünü önceden belirlemişti. Bir taraf Sovyetler'in iktidarından yana, öteki taraf ise şu ya da bu burjuva cumhuriyeti biçiminde burjuva iktidarından yana çıkacaktı. İkinci Sovyetler Kongresi, iktidar biçimi sorunu üzerinde önceden bir karara varmıştı ve Kurucu Meclis bu biçimi oluşturmk ve ayrıntıları düzenlemek üzere toplantıya çağrılmıştı. Bolşevikler durumu böyle görüyorlardı. Öte yandan burjuvazi, Kurucu Meclis'in tarihin tekerleğini geri döndürebileceğini ve cumhuriyet tipi bir burjuva hükümeti kurarak Sovyetleri tasfiye edebileceğini ya da en azından onların rolünü sıfıra indirebileceğini düşünüyordu. Ekim Devrimi'nin arifesinde Sovyetler için yeni seçimler yapıldı ve Parti'nin kararlarını uygulayan Bolşevikler çoğunluğu sağladılar.

Parti, Ekim Devriminden çok önce, sınıfsız bir toplumda Kurucu Meclis'e yer olmayacağını anlamıştı. Bolşevikler'in Üçüncü Parti Kongresi'ni yaptıkları 1905 yılında toplanan Menşevik «konferansı»nın kararlarını ele

alan, «**Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasi'nin İki Taktiği**» adlı kitapçığında Vladimir İlyiç, daha 1905 yılında, Menşevikler'in aldıkları kararlarda «Kurucu Meclis» sloganını kesin bir zafer olarak nitelediklerini, oysa «... halkçı bir kurucu meclis sloganının kralcı burjuvazi tarafından (Osvobozhdeniye Ligi'nin programına bakınız) ve aslında devrimi kırmak, devrimin tam zaferini önlemek ve büyük burjuvazinin Çarlık'la çingene pazarlığı yapmasını sağlamak amacıyla **kabul edilmiş olduğunu..**» söylüyordu. (**Eserleri,** Cilt 9, s. 29)

Ve 1917'de - oniki yıl sonra - Bolşevikler herhangi bir kurucu meclisi beklemeden, Ekim ayında iktidarı aldılar.

Bununla birlikte, Geçici Hükümet, Kurucu Meclis fikri çevresinde bazı aldatıcı görüşlerin tohumunu atmıştı. Bu aldatıcı görüşleri çürütmek için Kurucu Meclis'in toplantıya çağrılması; onu devrimin hizmetine sokmak amacıyla çaba harcanması ve bu işin olanaksızlığı ispatlanırsa, bunun ne derece zararlı olduğunun kitlelere gösterilmesi; Kurucu Meclis'e ilişkin aldatıcı görüşlerin giderilmesi ve yeni iktidara karşı kullanılan bu kışkırtma aracının düşmanın elinden alınması zorunluydu. Kurucu Meclis'in toplantısını ertelemenin hiçbir anlamı yoktu ve zaten Halk Komiserleri Kurulu 10 Kasım'da, Kurucu Meclisin kararlaştırılan zamanda toplanmasına ilişkin kararını açıkladı. 21 Kasım'da Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komiseri benzer bir karar aldı. Bolşevikler'in Kurucu Meclis'te çoğunluğu var mıydı? Menşevikler'in işçiler arasındaki etkilerini hemen hemen tümüyle kaybettikleri o günlerde, Bolşevikler'in arkasında proletarya, proletaryanın büyük çoğunluğu vardı. Moskova ve Petrograd gibi can alıcı noktalarda, proletarya yalnızca Bolşevik değil, fakat 15 yıllık mücadelede çelikleşmiş, sınıf bilincine sahip devrimci bir güçtü. Üstelik arkasında köylülüğü de toplamayı başarmıştı. İkinci Sovyetler Kong-

resi'nde kabul edilen barış ve toprak isteyen sloganlar, ordu ve donanmanın yarısını Bolşeviklere kazandırmıştı. Sosyalist - Devrimciler köylülerin oylarının büyük çoğunluğunu topladılar. Bunlar, Solcular ve Sağcılar diye ikiye bölündüler. Sol Sosyalist - Devrimciler çoğunluktaydı ve bunlar yoksul köylülerle orta köylülerin çoğunun desteğine sahipti. İkinci Sovyetler Kongresi'nden sonra, Sosyalist - Devrimciler'in Merkez Komitesi, Kongre'ye katılmış olan Sol üyeleri partiden çıkardı. Köylü Temsilcileri Sovyetlerinin 8 Aralık'ta toplanan Olağanüstü Kongresi - Lenin bu Kongre'de konuştu - Sovyet iktidarını tanıdı. Lenin'in konuştuğu günden bir gün sonra, Kongre bir bütün olarak Smolny'ye gitti ve orada toplantı halinde bulunan İşçi ve Asker Temsilcileri Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi'ne katıldı. Köylü Temsilcileri Sovyetleri'nin Olağanüstü Kongresi, Sol Sosyalist - Devrimci temsilcilerin hükümete katılmasını kararlaştırdı. Aynı gün İlyiç Pravda'ya bir makale yazdı : «İşçilerle, Çalışan ve Sömürülen Köylüler Arasında İttifak.» (**Eserleri**, Cilt 26, s. 298-300)

Köylü Temsilcileri Sovyetleri'nin Olağanüstsü Kongresi, Ekim Devrimi'nin ve giderek daha çok Bolşeviklerin yanında yer alan cephedeki askerlerden gelen mektupların köylük yerlerde etkisini duyurduğunu ve buralarda yoksul köylülerle orta köylülerin Sovyet iktidarıyla aynı çizgiye geldiklerini gösterdi. Köylüler, Sol ve Sağ Sosyalist - Devrimciler arasındaki farkı henüz öğrenememişlerdi. Genel olarak Sosyalist - Devrimciler için oy kullanmışlardı ama aslında çoğunluk Sol Sosyalist - Devrimciler'den yanaydı. Vladimir İlyiç, eskiden seçilmiş temsilcilerin geri çağrılması hakkının uygulanması fikrini, Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi'ne önerdi. O, bu hakkın, aslında seçmenin temsilcisinin ne konuşup ne yaptığını denetleme hakkı olduğunu söylüyordu. Bu hak,

eski devrimci geleneklerin bir erdemi olarak, A.B.D. ve bazı İsviçre kantonlarında hâlâ yürürlükteydi. Geri çağırma hakkı Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nce uygun bulundu ve 6 Aralık 1917'de bu konuda bir kararname yayınlandı. Geçici Hükümet daha Ağustos'ta Kurucu Meclis seçimleri için Anayasacı Demokratlar (Kadet'ler) ve Sağ Sosyalist - Devrimciler'den oluşan bir komite kurmuştu. Bu komite, seçimleri hazırlama işinden yan çizmiş ve ön raporunu Halk Komiserleri Kurulu'na vermeyi reddetmişti. 6 Aralık'ta, geri çağırma hakkını yürürlüğe koyan kararnamenin kabul edildiği gün, bu komitenin faaliyetlerini yönetmek üzere Uritski, komiser olarak atandı. Komite, Uritski'nin yönetiminde çalışmayı reddetti ve üyeleri tutuklandı. Ancak Lenin'in emriyle komite üyeleri 10 Aralık'ta serbest bırakıldı. Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi, 6 Aralık'ta 400 delegenin Petrograd'a geldiği zaman, Kurucu Meclis'in açılmasını kararlaştırdı. Sağ Sosyalist - Devrimciler ve Anayasal Demokratlar 11 Aralık'ta bir gösteri düzenlemeye kalktılar fakat görece olarak önemsiz sayıda aydının dışında hiçbir işçi ve asker buna katılmadı. 13 Aralık'ta seçim komitesi dağıtıldı. Bolşevikler, bu konularda açıklamalar yapmak üzere geniş bir kampanya başlattılar. 14 Aralık'ta Lenin, Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin bir toplantısında, Kurucu Meclis sorunu üzerinde konuştu. «Bize, kararlaştırıldığı gibi Kurucu Meclis'i toplamamız söyleniyor. Ne münasebet! Kurucu Meclis halka karşı planlanmıştı. Biz, Kurucu Meclis'in halka karşı kullanılmamasını garanti etmek için devrimi yaptık... Halk bilmelidir ki, Kurucu Meclis Kerenski'nin istediği biçimde toplanmayacaktır. Geri çağırma hakkını getirdik; Kurucu Meclis burjuvazinin planladığı gibi birşey olmayacaktır. Meclis'in toplanmasına yalnızca birkaç gün kala, burjuvazi iç savaşı

örgütlüyor, sabotajı artırıyor ve ateş-kesi tehlikeye sokuyor. Biçimsel sloganların bizi aldatmasına izin vermeyeceğiz. Onlar, Kurucu Meclis'te oturmak ve aynı zamanda iç savaşlar düzenlemek istiyorlar.» dedi. (O sırada Güney'de, Don üzerindeki Rostov'da, General Kaledin'in başlattığı kanlı çarpışmalar devam ediyordu. N.K.) «... Biz halka, onun çıkarlarının demokratik kurumların üzerinde olduğunu söyleyeceğiz. Halkın çıkarlarının biçimsel demokrasiciliğe köle gibi hizmet ettiği eski haksızlıklara geri dönmeyeceğiz. Kadet'ler, 'Bütün iktidar Kurucu Meclise' diye bağırıyor, fakat aslında 'Bütün iktidar Kaledine' demek istiyorlar. Bunu halka anlatmalıyız ve halk bizi anlayacaktır.» (**Eserleri**, Cilt 26, s. 316, 317-318.)

Ertesi gün, 15 Aralık'ta İlyiç, Spiridonova'nın başkanlık ettiği Köylü Temsilcileri İkinci Bütün - Rusya Kongresi'nde konuştu. Bu çok fırtınalı bir kongreydi. Sağ Sosyalist - Devrimciler Kongre'yi terk ettiler.

Kurucu Meclis konusunda sert bir mücadelenin patlak vereceği, Kurucu Meclis'in Bolşevik grubu içinde bocalamalar ve Sağ - Kanat eğilimlerinin kendisini hissettirmeye başladığı giderek açıkça belli oluyordu. Parti Merkez Komitesi'nin bu konuya ayrılan toplantısı 24 Aralık'ta yapıldı. Merkez Komitesi'nin, Kurucu Meclis grubunda bir rapor okuması ve Kurucu Meclis sorununa ilişkin tezlerin hazırlanması kararlaştırıldı. Her iki görev de Lenin'e verildi. Lenin tezleri hazırladı ve ertesi gün, Kurucu Meclis Bolşevik grubunun Smolny'deki toplantısında raporunu okudu. Tezler oy birliğiyle kabul edildi ve ertesi gün **Pravda**'da yayınlandı. Bu tezler, Kurucu Meclis'in önüne açık bir istekle çıkıyordu: Sovyet Hükümeti'nin ve onun barış, toprak, işçi kontrolu sorunlarına ilişkin olarak izlediği politikanın tanınması ve karşı devrimle mücadele edilmesi.

Kurucu Meclisin açılış tarihi, 18 Ocak 1918 olarak saptandı.

Parti'nin İlyiç'in önderliğinde eksiksiz olarak ve büyük bir titizlikle Kurucu Meclis için yaptığı hazırlıklar, Sovyet iktidarının pekiştirilmesinde önemli bir aşamaydı. Bu, biçimsel burjuva demokrasisine karşı, sosyalist kuruluşun bütün alanlarında işçi kitlelerinin muazzam devrimci faaliyetlerini geliştirmesine olanak veren gerçek demokrasinin mücadelesiydi.

Kurucu Meclis'in toplanmasıyla ilgili olarak yapılan çalışmalar, bunun kitleler arasında nasıl derin kökler saldığını ve onların desteğini kazandığını, kitlelerin mücadele için nasıl örgütlendiğini; Sovyet ve Parti kadrolarının kitlelerle sıkı bağlar kurmasına nasıl yardımcı olduğunu adım adım ortaya koydu.

Kurucu Meclis'in yönetimi ve hazırlıkların örgütlenmesi yolunda yapılacak daha pek çok şey vardı.

Sağ Sosyalist - Devrimciler, Bolşevikler'e karşı savaşılması için baskı yapıyorlardı. Aşırı Sağ - kanatçılar, askeri bir örgüt kurarak, 1 Ocak'ta Lenin'e karşı başarısız bir suikast teşebbüsünde bulundular. Bu örgüt, Kurucu Meclis'in açılacağı gün olan 18 Ocak'ta silahlı bir ayaklanma için etkili hazırlıklar yapıyordu. Sosyalist - Devrimci Parti'nin Merkez Komitesi bu militan örgütü resmen desteklememekle birlikte, onun faaliyetlerinden haberliydi ve buna göz yumuyordu. Bu militan örgüt, amacı bütün anti - Bolşevik örgütlerin faaliyetini eşgüdümlendirmek olan Kurucu Meclisi Savunma Ligi ile ortaklık yapıyordu. Savunma Ligi, aşırı Sağ Sosyalist - Devrimciler, Menşevik Savunucular, Halkçı Sosyalistler ve bazı Anayasacı Demokratlar'dan oluşuyordu. Savunma Ligi oldukça büyük faaliyetler geliştirmesine rağmen, ne işçi-

leri ne de Petrograd garnizonunu kendi yanına almayı başarabildi.

18 Ocak gösterisi tek yanlı ve sınırlı bir olaydı, ancak silahlı bir ayaklanmanın başladığı yolunda şehirde söylentiler her yanı kapladı. Bolşevikler bunu göğüslemeye hazırlandılar. Kurucu Meclis, Taurida Sarayı'nda toplanacaktı. Askeri bir komite kuruldu. Komitenin üyeleri arasında Sverdlov, Podvoiski, Proşyan, Uritski ve Bonç - Bruyeviç de vardı. Şehir ve Smolny bölgesi bölümlere ayrıldı ve işçiler buraları savunmak üzere gönüllü yazıldılar. **Aurora** kruvazörünün tayfaları ile **Respublika** savaş gemisinden iki bölük Saray'ı korumak ve çevredeki sokaklarda devriye gezmek üzere göreve çağrıldı. Kurucu Meclis Savunma Ligi'nin planladığı silahlı ayaklanma olmadı. Onların, «Bütün iktidar Kurucu Meclis'e» sloganı altında düzenledikleri melez gösteri, bizim işçilerin «Yaşasın Sovyet iktidarı» sloganıyla yaptıkları yürüyüşle, Nevski ve Liteini bulvarlarının kesiştiği köşede karşı karşıya geldi. Kısa sürede bastırılan silahlı bir çatışma oldu. Bonç - Bruyeviç, telefon etmek, emirler vermek ve İlyiç'in Saray'a gelişini en büyük gizlilik içinde gerçekleştirmek için olabileceği kadar meşguldü. Arabada İlyiç'in yanında kendisi de geldi; ben, Maria İlyiniçna ve Vera Bonç - Bruyeviç de aynı arabadaydık. Taurida Sarayı'na bir yan sokaktan geçerek gittik. Kapılar kilitlenmişti, fakat önceden saptanan bir işareti kornayla vermemiz üzerine kapılar bizim geçmemiz için açılıyor, sonra yeniden kilitleniyordu. Nöbetçi, bizi İlyiç için ayrılmış özel bir daireye aldı. Burası ana girişin sağında bir yerlerdeydi ve toplantı salonuna camlı bir geçitten geçilerek giriliyordu. Ana girişte, delegeler ve onların çevresinde bekleşen bir seyirci kalabalığı vardı ve kuşkusuz İlyiç'in başka bir girişi kullanması daha uygun olacaktı. Fakat bütün bu esrarlı gösteriş onu rahatsız

etti. Gelen çeşitli yoldaşlarla oturup çay içtik ve sohbet ettik. Bunlar arasından Kollantai ve Dibenko'yu hatırlıyorum. Bolşevik grubunun biraz fırtınalı geçen toplantısı devam ettiği için, burada oldukça uzun süre oturduk. Moskova'lı Barbara Yakovleva kürsüdeydi. Moskova'lılar Kurucu Meclis konusunda kesin bir tavır takındılar ve bazıları biraz ileri bile gitti. Bunlar, Kurucu Meclis'in neden dağıtılmak zorunda olduğunu kitlelerin açıkca anlayabileceği bir şekilde, işlerin yürütülmesi gerektiği gerçeğini unutarak, Kurucu Meclis'in derhal dağıtılmasından yana çıkıyorlardı.

Kurucu Meclis, Yakov Sverdlov tarafından açılacaktı.

Oturum saat 16.00'da başladı. İlyiç salona girerken tabancasını paltosunun cebinde bıraktığını hatırladı. Onu almak için geri döndü, oysa hiçbir yabancının onun oturduğu yere girmemiş olmasına rağmen, tabanca yerinde yoktu. Tabancayı nöbetçilerden birinin aldığı ortadaydı. İlyiç, nöbetçilerin disiplinden yoksun oluşları nedeniyle Dibenko'yu azarladı. Dibenko'nun çok canı sıkıldı. İlyiç toplantı salonundan ayrıldığı sırada, Dibenko tabancayı İlyiç'e teslim etti.

Sverdlov biraz geç kaldı ve Kurucu Meclis genel kurulu, en yaşlı üye olan Şvetsov'un oturumu açmasına karar verdi. Şvetsov'un kürsüye çıkıp anlaşılmaz laflar etmeye başladığı sırada Sverdlov telaşla içeri girdi. Başkanlık kürsüsüne yürüdü, Şvetsov'un elinden çanı aldı, onu bir yana itti ve derin, gür sesiyle İşçi Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyetleri Merkez Yürütme Komitesi'nin, Kurucu Meclis'in toplantısını açma yetkisini kendisine verdiğini söyledi. Sonra, Merkez Yürütme Komitesi adına, Lenin tarafından yazılan, Stalin ve Buharin'in işbirliği ile kendisi tarafından baskıya hazırlanan ve bir gün önce

Pravda'da yayınlanış bulunan Çalışan ve Sömürülen Halklarm Hakları Bildirisi'ni okudu. Bildiri, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nce şu kararla birlikte kabul edilmişti: «... hangisi olursa olsun, devletin iktidar işlevlerinden birini ya da diğerini üstüne almak isteyecek herhangi bir kişi ya da kurumun her türlü girişimi, karşı devrimci bir eylem olarak kabul edilecektir. Bu tür herhangi bir girişim, Sovyet Hükümeti'nin, silahlı güç kullanmak da dahil elindeki her olanağa başvurularak ezilecektir.» (**Eserleri,** Cilt 26, s. 389.)

Bildiri, «Bu vesile ile Rusya İşçi Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyetleri Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Merkezi ve yerel olarak bütün iktidar Sovyetlere aittir... Sovyet Rus Cumhuriyeti, özgür ulusların, özgür birliği esasına göre, bir Sovyet Ulusal Cumhuriyetleri Federasyonu olarak kurulacaktır.» şeklinde açıklamalarda bulunuyordu. Bildiride, İkinci Sovyetler Kongresi'nin kabul ettiği yasaların onaylandığı bildiriliyordu. Halk Komiserleri Kurulu'nun aldığı kararlar, Kurucu Meclis tarafından onaylanacaktı. «Kurucu Meclis, Sovyet Hükümeti'ni ve Halk Komiserleri Kurulu'nun kararnamelerini desteklerken, toplumun sosyalist [ilkelere göre-ç.]yeniden şekillenmesi için temele ilişkin esasların kurulmasıyla, görevlerini tamamlamış saymaktadır." (a.g.e., s. 385-387.)

Kurucu Meclis'in sağ kanadı, Meclis'in faaliyetleri konusunda oldukça farklı düşüncelere sahipti; onlar, Meclis'in bütün iktidarı kendi eline almaktan daha az birşey yapamayacağına inanıyorlardı. Sağ Sosyalist - Devrimciler çoğunluktaydı. Bunlar, Meclis başkanlığı için Çernov'u aday gösterirken, Bolşevikler ve Sol Sosyalist - Devrimciler Sipiridonova'yı aday gösterdiler. Çernov 224, Sipiridonova 151 oy aldı.

Kurucu Meclis'in Sovyet iktidarı lehinde oy kullanıp kullanmayacağı sorunu tehlikede olduğu için, Bolşevikler Sipiridonova'ya oy verdiler. O zaman Sol Sosyalist-Devrimciler Bolşevikler'den yanaydı ve Sipiridonova'nın adaylığı, işçi sınıfının köylülükle sıkı bir ittifakı amaçladığı ve Bolşeviklerin böyle bir ittifaktan yana oldukları gerçeğini köylülere iyice anlatmak için düşünülmüştü. Spiridonova'nın adaylığının propaganda değeri bu nedenle önemli bir etkendi.

Başkanın (Çernov) seçilmesinden sonra görüşmeler başladı. Çernov, Sağ Sosyalist-Devrimciler adına toprak sorunu konusunda konuştu. Onun sözleri soldaki sıralarda bağrışmalarla karşılandı: «Köylüye toprak vermiş olan Sovyetler çok yaşasın!» Çernov'dan sonra kürsüye gelen Buharin, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi Bildirisi'nin ilk önce görüşülmesi için bir önerge verdi. İlk önce karar verilmesi gereken şey, Meclis'in - «Kaledin, harb okulu öğrencileri, fabrika sahipleri, tüccarlar banka müdürleri ya da haki ceketliler, işçiler, askerler ve köylüler.» - kimden yana olduğu idi. Menşevikler adına Tsreteli konuştu. Bolşeviklere saldırdı ,iç savaş umacısını ortaya attı ve Kurucu Meclis'in bütün iktidarı ele geçirmesini önerdi.

O zamandan bu yan pek çok yıl geçti. Aynen o eski dalkavukluk, iç savaş korkusu ve her türlü vaatler gibi yöntemleri kullanan Almanya ve öteki kapitalist ülkeler Sosyal-Demokratları'nın işçi sınıfına nasıl ihanet ettiklerini; Komünistlerden büyük korku duyan ve lâfta iç barış öğütleri verirken, eylemde toprak sahipleri ve kapitalistlerin çalışan insanları küstahça sömürmesine yardım eden ve birincisinden daha yıkıcı bir dünya savaşına insanları sokan can çekişen toprak sahipleri ve kapitalist sınıfın, o vahşi haydutlar ve canavarlık şampiyonları faşistlere nasıl yol açtıklarını gördük.

Bununla birlikte Bolşevikler, Sağ Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler'le uzlaşmanın nereye varacağını açıkça gördüler. Sağ Sosyalist-Devrimciler ve Menşeviklere seslenen Skovortsov: «Aramızda herşey bitti. Ekim Devrimi'nin, burjuvaziye karşı sonuna kadar götürülmesini sağlayacağız. Siz ve bizler barikatların karşı saflarındayız.» dedi.

Vladimir İlyiç konuşmadı. Alaylı bir şekilde gülerek, şakalar yapıp notlar karalayarak platformun merdivenlerinde oturdu. Kuşkusuz bütün olup bitenleri seziyordu. Kurucu Meclis'in o toplantısına ilişkin izlenimlerini anlattığı bir makalenin ilk kısmı, evrakları arasında yer alıyor: «Zarif ama cansız burjuva parlemantarizminin, pek çok yönlerden düzensiz ve tamamlanmamış olmasına rağmen canlı ve yaşamla ilişkili basit Sovyet aygıtından farklı olması gibi, Smolny'nin görünümünden farklı olan Taurida Sarayı'nın zarif salonlarında usandırıcı, acıklı, bunaltıcı bir gün. Ormanı dibinden sökmek, büyük toprak sahipliği ve kapitalist sömürünün kökünü kazımak için işçi ve köylülerin giriştiği **gerçek bir uğraşı,** asıl canlı Sovyet çalışmasına onlar arasında katıldıktan sonra, kendimi birden başka bir dünyadan gelen ziyaretçiler, burjuvazinin kampından, onun gönüllü ya da gönülsüz, bilinçli ya da bilinçsiz izleyicileri, çanak yalayıcıları, hizmetçileri ve savunucularının 'yabancı dünyası'nda buldum. Sömürüye karşı, çalışan kitlelerin ve onların Sovyet örgütünün mücadele verdiği dünyadan, tatlı sözler, parlak boş söylevler, vaatler ve eskiden olduğu gibi kapitalistlerle uzlaşma esasına dayanan, vaatler dünyasında» (**Eserleri,** Cilt 26, s. 392, 393.) .

Yalnızca 146 temsilci, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi Bildirisi'nin görüşülmesinden yana oy kullanır-

ken, 247 temsilci buna karşı çıktı. Bolşevikler ve Sol Sosyalist-Devrimciler oturuma ara verilmesini istediler. Meclis'deki Bolşevik grubu, daha sonra izlenecek harekat tarzını görüşmek üzere toplandı. Meclis salonuna geri dönülmemesi kararlaştırıldı. Raskolnikov ve Lobov Bolşevik grubunun Meclis'i terk edeceğini ve bunun nedenlerini açıklamak üzere salona gönderildi. Grup ayrıca Meclis'i dağıtmamayı ve birleşimin sona ermesi için bir olanak tanımayı kararlaştırdı. Birleşim 6 Ocak sat 4:40'a kadar devam etti, sonra dağıldı. Ertesi gün, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Kurucu Meclis'in dağıtılmasına ilişkin bir kararname yayınladı.

Kurucu Meclis'in dağıtılması, kitleler tarafından edilgin bir umursamazlıkla karşılandı. Meclis'in prestiji çok azdı ve kapatılması herhangi bir kımıldanmaya yol açmadı. Daha sonraki çalışmaların önündeki bir engel ortadan kaldırılmıştı. Her türlü uzlaşıcı eğilimlere bir son verilmişti.

*
**

Gelişmenin önündeki bu engel ortadan kaldırılmışken, başarılması daha zor bir görev, ülkeyi içinde bata çıka yürüdüğü emperyalist savaş çukurundan kurtarma görevi, hâlâ üstesinden gelinmeyi bekliyordu.

İkinci Sovyetler Kongresi, 8 Kasım'da Barış Kararnamesi'ni kabul etti. Sovyet iktidarının varlığıyla ilişkili ilk günler, Kerenski'nin ilerleyen birlikleri, asi harb okulu öğrencileriyle askeri mücadele ve Parti'nin Merkez Komitesi içindeki uzlaşmacı bocalamalar ile savaşmakla geçmişti. 20 Kasım'da, Başkomutan General Dukhonin'e, savaş durumuna geçici olarak son vermesi ve ateşkes için Merkezi Devletler'le görüşmelere başlaması emredildi. Gene-

ral Dukhonin'le yapılan bir telefon görüşmesi, onun Halk Komiserleri Kurulu'nun kararlarını sabote ettiğini ortaya koyunca, kendisi görevden alındı ve onun yerine Başkomutanlığa Krilenko atandı. Aynı gün daha sonra, Vladimir İlyiç, bütün alay, tümen, kolordu, ordu ve öteki birlik komiteleriyle, devrimci ordunun tüm askerlerine ve devrimci donanmanın tüm denizcilerine, işleri kendi ellerine almaları için çağrıda bulunan bir radyo mesajı gönderdi. Onun asıl umudu, generaller değil, asker kitlesiydi.

«Askerler!» diye başlıyordu mesaj. «Barış davası sizlerin elindedir! Karşı devrimci generallerin büyük barış davasını engellemelerine izin vermeyin. Devrimci bir orduya yakışmayan acele adelet eylemlerinin önüne geçmek ve onları bekleyen yargılanmadan yakalarını kurtaramamaları için bu generalleri birer nöbetçi ile kuşatın. En sert ve devrimci askeri disiplini sürdürün.

«Cephedek alaylar, düşmanla ateşkes görüşmelerine resmen başlamak için derhal tam yetkili temsilciler seçsinler.

«Halk Komiserleri Kurulu, bu konuda size yetki vermektedir.

«Görüşmelerdeki aşamalardan, mümkün olan her yolla bizi haberdar edin. Kesin ateşkes anlaşmasını imzalamaya yalnızca Halk Komiserleri Kurulu yetkilidir.

«Askerler, barış davası sizlerin elindedir! Uyanıklık, ölçülülük, çalışkanlık ve barış davası zafer kazanacaktır!

«Rus Cumhuriyeti Hükümeti adına,

V. Ulyanov (Lenin)
Halk Komiserleri Kurulu Başkanı,
N. Krilenko
Savaş Halk Komiseri ve Başkomutan.» **(Eserleri,** Cilt 26, s. 280.)

Sovyet Hükümeti Barış Kararnamesi'ni, incelemeleri için, İtilaf Devletleri'nin Rusya'daki temsilacilerine 21 Kasım'da sundu.

23 Kasım'da İlyiç, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nde konuştu. Bizim olanaklarımızm çok uygun olduğunu söyledi. Devrimci dostluğa ilişkin konuştu: «Paris'le radyo-telgraf bağlantısıyla temasa geçme olanağımız var; ve barış anlaşması hazırlandığında, Fransız halkına anlaşmanın iki saat içinde imzalanmaya hazır olduğunu ve ateşkesin bir sonuca bağlanmasının onlara bağlı olduğunu söyleyeceğiz. Bakalım o zaman Clemenceau ne diyecek.» (a.g.e., s. 282) Basın, başka ülkelerle olan gizli anlaşmaları 23 Kasım'da yayınlamaya başladı. Bunlar, hükümetlerin halka nasıl utanmazca yalan söylemiş olduklarını ve onları aldattıklarını açıkca ortaya koydu.

Sovyet Hükümeti 23 Kasım'da tarafsız ülkelerden, barış görüşmelerine başlamaya hazır olduğunun düşman hükümetlerine resmen bildirilmesini istedi.

27 Kasım'da Alman Başkomutanı'ndan, ateşkes görüşmelerine başlamayı kabul ettiklerini bildiren bir cevap alındı.

Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin 23 Kasım'daki toplantısında konuşan İlyiç, şunları söyledi:

«Barışa yalnızca yukardan karar verilmez. Barış aşağıdan sağlamlaştırılmalıdır. Biz Alman Genel Kurmayı'na zerre kadar inanmıyoruz, ama Alman halkına inanıyoruz Askerlerin etkili katılımı olmaksızın, başkomutanların karar verdiği barış sağlam olmaz.» (a.g.e., s. 284.)

Almanya'da durum hiç de iyi değildi. Şiddetli bir yiyecek kıtlığı vardı ve halk savaştan bıkmıştı. Almanya, Rusya ile bir ateşkesin, Fransa ile uğraşmak için ellerinin

serbest kalmasına olanak vereceğine ve Paris'i çizmesi altına aldıktan sonra Rusya ile başedebileceğine inanıyordu.

Halk Komiserleri Kurulu, Alman komutanlığının cevabını alınca, düşman kuvvetleriyle 1 Aralık'ta ateşkes görüşmelerine başlamayı kabul edip etmediklerini sormak için İttifak Devletleri'yle (Fransa, İngiltere, İtalya ve A.B.D.) derhal temasa geçti.

İttifak Devletleri cevap vermediler; ve Sovyet Hükümeti'ni atlayarak, görevinden alınmış bulunan General Dukhonin'e cevap yazdılar ve ayrı bir barış antlaşması kararını protesto ettiler.

Bizim İoffe başkanlığındaki heyetimiz, 1 Aralık'ta cepheye hareket etti. Heyetteki öteki üyeler Karahan, Kamanev, Sokolnikov, Bitsenko, Msitislavski ve işçi, köylü, asker ve denizciler adına birer temsilciydi.

Ertesi gün, Halk Komiserleri Kurulu, Alman işçilerine bir çağrı yayınladı.

Barış görüşmeleri 5 Aralık'ta başlatıldı. Sovyet heyeti, görüşmelerin amaçlarını, «ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkının garanti edileceği, ilhaksız ya da tazminatsız evrensel bir barışın sağlanması» olarak belirlediği bildirisini yayınladı. Bildiride ayrıca, görüşmelere katılmaları için bütün öteki savaşan devletlere bir teklif yapılması öneriliyordu. Askeri harekâtı bir hafta süreyle geçici olarak durdurmak için 5 Aralık'ta bir anlaşma imzalandı. Dışişleri Halk Komiserliği, barış görüşmeleri karşısındaki tutumlarını belirlemeleri için, İttifak Devletleri'nin temsilcilerine ayın 7'sinde bir kere daha başvurdu. Hiçbir cevap alınamadı.

Bizim heyetimiz, Pokrovski ve Weltman'la (Pavloviç) güçlendirilmiş olarak ayın 11'inde yeniden Brest'e hareket etti.

Barış görüşmelerine 13 Aralık'ta yeniden başlandı ve ateşkes 14 Ocak tarihine kadar uzatıldı.

Merkezi Devletler adına Almanlar, barış antlaşmasının bütün savaşan devletler tarafından imzalanması koşuluyla ilhaksız ya da tazminatsız bir barışı kabul ettiklerini 25 Aralık'ta açıkladılar. Almanlar, Merkezi Devletler'in bunu kabul etmeyeceklerini biliyorlardı ve yaptıkları açıklama yalnızca savaşı sürdürmenin sorumluluğunu İtilaf Devletleri'nin üzerine yıkmak için planlanmıştı.

Aralık ayı sonuna kadar, görüşmeler herşeyden çok kışkırtıcı bir nitelikteydi. Bu görüşmelerden sağlanan yarar geçici bir ateşkes ve bizim birliklerle Alman birlikleri arasında barış için yaygın bir ajitasyonun geliştirilmesi oldu. 1918 başlarından itibaren görüşmeler farklı bir nitelik kazandı. Ocak ayı başlarında, militarist bir ilhak politikasından yana olan Ludendorf ve Hindenburg, Brest - Litovsk'ta güçlü bir ilhak politikası izlenmesi ve görüşmelerin askeri komutanlıkça yürütülmesi yolundaki isteklerine uyulmaması halinde istifa edecekleri tehdidiyle II. Wilhelm'e bir ültimatom verdiler. Görüşmelerin yönetimi General Hoffman'ın eline geçti.

Şimdi Troçki'nin başkanlık ettiği heyetimiz, 7 Ocak'ta yeniden Brest'e hareket etti. Barış görüşmeleri 9 Ocak'ta yeniden başladı. Bu kez Alman heyeti ültimatomlar yayınlamaya başladı. Alman tutumu, 20 Ocak tarihinde açıklık kazandı. Savaşa devamın tek seçeneği ilhakçı bir barış oluyordu; yani, işgal ettikleri bütün toprakları onlara bırakmamız ve birkaç yıl içinde ödenmek üzere (savaş tutsaklarının bakım giderlerini ödemek görünümü altında) 3 milyar ruble savaş tazminatı ödememiz koşuluna bağlı bir barış.

Viyana'da, 1918 Ocağı'nın ortalarında, şiddetli bir yiyecek sıkıntısı, barış özlemi ve Merkezi Devletler'in Berst-

Litovsk'daki ilhakçı politikasına işçilerin duyduğu öfkenin yol açtığı bir genel grev patlak verdi. Grev hemen hemen bütün ülkeyi etkiledi ve İşçi Temsilcileri Sovyetleri'nin kurulmasına yol açtı. Birkaç gün sonra Berlin'de, resmi raporlara göre yarım milyon işçinin katıldığı bir grev başladı. Öteki şehirlerde de grevler oldu. Grevciler, cumhuriyet ilan edilmesini ve barış yapılmasını istediler. Bununla birlikte, görünürde henüz bir devrim yoktu. Bütün iktidar II. Wilhelm, Hindenburg, Ludendorf ve burjuvazinin elindeydi.

İlyiç umudunu yaklaşan dünya devrimine bağlamıştı. Cepheye gitmek üzere olan ilk sosyalist birlik kafilelerine 14 Ocak'ta yapılan uğurlama töreninde şöyle konuştu: «Halklar daha şimdiden uyanıyorlar, devrimimizin ateşli çağrısını daha şimdiden işitiyorlar ve artık yakında daha fazla yalnız olmayacağız. Öteki ülkelerin proletar güçleri bizim ordumuza katılacaklardır.» (**Eserleri,** Cilt 26, s. 381.)

Ancak bu, henüz geleceğe ilişkin bir şeydi. Gerçekler ne kadar acı da olsa, hiçbir zaman kendisini aldatmamak İlyiç'in bir özelliği idi; başarılarla asla sarhoş olmadı ve her zaman gerçekçi bir görüşe sahip oldu. Oysa bu da her zaman o kadar kolay değildi. İlyiç herşeyden önce akılcı ve soğukkanlıydı; bir çeşit dikkatli satranç oyuncusu. Olayları bütün yoğunluğuyla hissediyordu; ama güçlü bir iradeye sahipti, pek çok olayın içinde yaşamıştı, kendi hesabına olayları değerlendirebilmişti ve hiç sakınmadan gerçeği göğüsleyebilirdi. Bu özel durumda sorunu açıkca ortaya koydu: İlhakçı bir barış korkunç bir şeydi, ama biz savaşabilecek bir durumda mıydık? İlyiç, cepheden gelen asker heyetleriyle sürekli olarak görüşüyordu; cephenin ve bizim ordunun içinde bulunduğu durumu titizlikle inceledi ve askerlerin terhisi konusunda Birinci Ordu Kongresi

delegelerinin düzenlediği bir konferansa katıldı. Anılarında bu kongreyi anlatan Podvoiski der ki: «Kongre 25 Aralık 1917'de toplanacaktı, fakat 30 Aralık'ta toplandı... Araya giren beş gün boyunca, en önde gelen delegelerle toplantılar yapıldı. Bunlar ön çalışma niteliğinde olmakla birlikte, bu toplantıların büyük önemi vardı. Bunlardan birine Halk Komiserleri Kurulu Başkanı Lenin de katıldı; en önemli ordulardan gelen delegelerin ayrıntılı raporlarını dinledikten sonra onlara üç soru sordu:

1. Almanların bize saldıracağına inanmaya herhangi bir neden var mıydı?

2. Bir Alman saldırısı olayı karşısında ordu, savaş gereçlerini, malzemeyi ve topları cephe hattı bölgesinden geriye çekebilecek miydi?

3. Ordu, şu anki durumuyla, Almanların ilerlemesini durdurabilecek miydi?

«Toplantıdakilerin çoğunluğu, birinci soruyu olumlu; ikinci ve üçüncü soruyu ise, askerler arasında hüküm süren terhis havası, birlikleri terk olaylarının artması ve yem sıkıntısı sonucu atların yorgun olmasını neden göstererek, olumsuz cevaplandırdılar.» Toplantıda yaklaşık 300 delege hazır bulundu. Toplantı, özellikle o anda Almanlarla savaşa devam etmenin olanaksızlığı konusunda İlyiç'i kesin olarak ikna etti. Karamsarlığa kapılmadan — aslında o sıralar ülke savunması için Kızıl Ordu'yu örgütlemek için yoğun bir kampanya yürütülüyordu — İlyiç sorunu açıkca ortaya koydu: Bu durumda savaşamayız. Savaşmanın mümkün olduğunu düşünen yoldaşlara İlyiç, «Cepheye gidiniz.» diye öğüt verdi. «Askerlerin bu konuda neler konuştuklarını dinleyiniz.»

Geçenlerde Kravçenko bana, o dönemde İlyiç'le yaptığı bir konuşmayı anlattı. Urallar'da Motovilikha'da çalı-

şıyormuş. Petrograd başka, Perm ve Urallar başka. Oralarda yakın bir düşman saldırısının tehdidi yok ve evlerine dönmeye başlayan askerler de henüz oralara kadar gelmemişler. Urallar'da savaşma isteği çok yüksek. İşçiler, askeri birlikleri örgütlüyor ve silahları hazırlıyorlar. Kravçenko, İlyiç'i görmek ve ona Urallar'ın ülkeyi desteklediğini söylemek için gönderilmiş. Kravçenko Petrograd'a varınca, Devlet Bankası'nda çalışan ve Urallı bir yoldaş olan Spunde'ı arıyor. Spunde, Banka'nın içinde bir yerlerde yatıp kalkıyor. İçinde yattığı demirden, basit, portatif karyola, Banka'nın konferans salonlarmdan birinde, tek başına ve anlamsız bir şekilde durmakta. Bu önemsiz ayrıntı, o günleri betimlemekte ve Devlet Bankası'nın tutuklu müdürü Şipov'un, göz altındayken hangi koşullar içinde yaşadığını akla getirmektedir. Spunde, Kravçenko'yu İlyiç'in bulunduğu Smolny'ye götürüyor. Kravçenko orda, koridorlarda, aynı görevle Urallar'dan gelmiş bulunan Goloşçokin'le karşılaşıyor. O da İlyiç'i görmeye gelmiş. Onlar orda ayakta dikilip konuşurken, İlyiç bürosundan çıkıyor. Goloşçokin'i görünce onların yanına gidiyor ve Urallar'da işlerin nasıl gittiğini soruyor. Ona, Urallar'daki işçilerin duygularını ve buraya neden geldiklerini anlatıyorlar. «Akşam görüşeceğiz.» diyor İlyiç. Aniden hasta gibi görünüyor. «Bu arada çıkın ve bir yürüyüş yapın; sokaklarda askerlerin neler konuştuklarını dinleyin.» diye ekliyor. «Ve öyle çok şey dinledik ki,» diye anlattı Kravçenko, «akşam olduğunda başımız dönüyordu. Bunun etkisi öylesine güçlüydü ki, başka herşeyi gölgede bıraktı.» Kravçenko, İlyiç'le o görüşmeyi yapıp yapmadıklarını bile hatırlamıyor.

Goloşçokin de Smolny'deki o buluşmayı hatırlıyor. İlyiç ondan asker heyetleriyle görüşmesini istiyor. Goloşçokin, heyetlerin raporlarını dinliyor, hüküm süren öfkeyi

görüyor ve gidip İlyiç'e bu konuda bilgi veriyor. İlyiç delegelerle görüşüyor, sorularını cevaplandırıyor ve onlara işlerin ne durumda olduğunu anlatıyor; büyük heyecanının ateşiyle onları tutuşturuyor. Bu görev, İlyiç'in haklı olduğunu Goloşçokin'in kafasına zorla sokmuştu. Yedinci Kongre'de artık ikna edilmeye ihtiyacı yoktu, artık hiçbir bocalama içinde değildi.

İlyiç, 1918 Martı'nın başlarında toplanan Parti'nin Yedinci Kongresi'nde, Ekim Devrimi'ni izleyen ilk haftalar ve aylar boyunca — Ekim, Kasım ve Aralık — iç cephedeki mücadelede, Sovyet iktidarının düşmanları ve karşı devrimle olan mücadelede zaferden zafere koştuğumuzu söyledi. Bunun nedeni, dünya emperyalizminin, bizimle ilgilenemeyecek kadar kendi derdiyle meşgul olmasıydı. Bizim devrimimiz, emperyalist ülkelerin büyük çoğunluğunu ezen, milyonlarca insanın yok edilmesi biçimindeki felaketli büyük değişimlerin ortaya çıktığı üç yıllık savaştan sonra, ülkelerin bir çıkmaza girdiği bir sırada yer almıştı; ve nesnel olarak ortaya çıkan sorun, böylesine bir duruma düşen ulusların, savaşa devam edip edemeyecekleriydi. Bu iki yırtıcı dev grubun, ne derhal birbirine girecekleri ne de bize karşı birleşebilecekleri bir andı. İlyiç, Yedinci Kongre'de, Brest görüşmelerinin ilk dönemini şu sözlerle tanımladı: «Uysal, evcil bir hayvan bir kaplanın yanında yatıyor ve barışın ilhaksız ve tazminatsız olması gerektiği konusunda onu ikna etmeye çalışıyordu.» Ocak ayının ikinci yarısında Brest görüşmeleri farklı bir nitelik kazanmıştı: Alman emperyalizminin av peşinde koşan kurdu, bizi boğazımızdan yakalamıştı ve biz ya ilhakçı bir barışa ya da yenileceğimizi önceden bildiğimiz bir savaşa devam etmek konusunda derhal cevap vermek zorundaydık. Uzun dönemde Lenin'in görüşü egemen oldu, ama iki ay devam eden Parti-içi mücadele onu çok üzdü. İlyiç barışa karar

verilmesi için direniyordu. Stalin ve Sverdlov bütün kalpleriyle ondan yana çıkıyorlar; Smilga ve Sokolnikov tereddüt etmeksizin onu destekliyorlardı. Ancak Merkez Komitesi'nin büyük çoğunluğu ve onları izleyenler, Ekim Devrimi'nin birlikte başarıldığı kişiler, Lenin'e karşı çıkmıştı. Onlar, Lenin'in görüş açısına itiraz etmişler ve yerel komiteleri de mücadeleye sokmuşlardı. Petrograd Komitesiyle Moskova Bölge Komitesi de ona karşı çıkmıştı. «Sol» Komünist * hizibi, Petrograd'da kendi günlük gazetelerini **(Komünist)** yayınlamaya başlamışlar ve gazetede, utanç verici bir barışa karar vermektense, Sovyet iktidarının yok olmasının daha hayırlı olduğunu savunacak kadar saçma sözler etmeye başlamışlardı; gerçek kuvvet dengesini hesaba katmaksızın bir devrimci savaşı savunmuşlardı. Onlar, emperyalist Alman hükümetiyle barış yapmanın, bütün devrimci mevzilerimizi teslim etmek ve uluslararası proletaryanın davasına ihanet etmek anlamına geleceğini öne sürüyorlardı. «Sol» Komünistler arasında İlyiç'le yıllarca el ele çalışmış ve mücadelenin kritik anlarında onların desteğini aramaya alışmış olduğu çok sayıda kafadar yoldaş vardı. Şimdi onun çevresinde bir boşluk meydana gelmişti. Onun suçlandığı şeylere gelince... Troçki'nin söyleyecek çok sözü vardı. Güzel sözlere bayılan, poz yapmayı seven Troçki, Sovyet Cumhuriyeti'nin savaştan nasıl çıkarılacağını, sağlığını yeniden kazanması ve kitleleri yeniden düzene sokması için ona nasıl bir soluk aldırılabileceğini düşünmekten çok, gösteriş yapmayı («Ne alçaltıcı

---

* **«Sol Komünistler»** — Brest barışının kabul edilmesine karşı çıkarak, o günkü duruma göre bir felaket olabilecek Almanya ile bir savaşa Parti'yi sürüklemek isteyen ve Parti içinde 1918'de oluşan bir hizip. Lenin'in «Sol Komünistler»le mücadelesinin bir sonucu olarak, bunların çoğunluğu, 1918 yılı sonunda yanlışlarını kabul ettiler ve hizipçi faaliyetlerine son verdiler. — Yayıncı.

bir barış yapariz, ne savaşırız.») düşünüyordu. İlyiç bunu, kibirli bir büyük senyör davranışı; bu sloganı da, proletaryanın iktidar dümenini ele geçirdiği ve büyük bir kuruluş işinin başlatıldığı bir ülkede, ülkeyi yağma ve anarşiye sürüklemek olarak niteliyordu.

Merkez Komitesi'nde oyların çoğunluğu, önceleri Lenin'e karşı olmuştu. 24 Ocak'da çoğunluk (9 oy) Troçki'nin önerisi — barış yapmayız ve orduyu terhis ederiz — lehinde, yedi kişi de aleyhinde oy kullandı. 3 Şubat'ta, barışa karar verilecek mi verilmeyecek mi sorunu üzerinde beş kişi lehte dokuz kişi aleyhte oy kullandı; 17 Şubat'ta 5 kişi Almanya'ya derhal barış teklifi yapılmasının lehinde, altı kişi aleyhinde oy kullandı; 18 Şubat'ta barış görüşmelerine yeniden başlamayı Almanlara teklif edip etmeyeceğimiz konusunda, altı kişi edilmesi, yedi kişi edilmemesi yolunda oy kullandı.

Almanların kendi koşullarını 23 Şubat'ta bildirmeleri ve 48 saat içinde bir cevap istemeleri ve de bu sırada Alman birliklerinin ilerlemeye, birbiri ardı sıra kasabaları ele geçirmeye başlamalarına kadar durum değişmedi. Lenin, bu devrimcilik edebiyatı politikasının devam etmesi halinde Merkez Komitesi ve Hükümet'ten istifa edeceğini açıkladı. Almanların koşullarının kabul edilip edilmemesi sorununa ilişkin oylama şu sonucu verdi: yedi lehte, dört aleyhte ve böylesine çok önemli bir konuda ve böylesine çok önemli bir zamanda sorumluluğu üzerine almaktan çekinen, Troçki'nin de aralarında bulunduğu dört çekimser. Almanların koşullarıyla bile barışa karar verilmesinden yana olan ilk beş kişiye (Lenin, Sverdlov, Stalin, Sokolnikov ve Smilga) Zinoviev ve Stasova da katıldı. Barışa karşı olanlara, ajitasyon yapma özgürlüğü tanındı.

Bununla birlikte, Almanlarm ilerleyişi, birden bire akılları başa getiren bir etki yapmıştı. Parti'nin Yedinci

Kongresi'nin yapıldığı sırada, Lenin'in görüşü büyük bir çoğunluk kazanmıştı. Kongre, 8 Mart'ta, Brest - Litovsk'da imzalanan barış antlaşmasının onaylanmasını öngören bir karar tasarısını 12 olumsuz ve 4 çekimser oya karşı 30 oyla kabul etti. Moskova'da toplanan Dördüncü Sovyetler Kongresi, 16 Mart'ta, Brest Antlaşması'nı 115 çekimser ve 285 olumsuz oya karşı 704 oyla resmen onayladı.

Brest barışı için mücadele edilen bu döneme ilişkin iki anı belleğimde yer etmiştir. Parti Merkez Komitesi'nin genişletilmiş toplantısı 21 Ocak 1918 de yapıldı. İlyiç, tartışmaları bir sonuca bağlarken, yoldaşlarının dostça olmayan bakışlarını üzerinde hissetti. Orada hazır bulunanları inandırabilme açısından, her halde çok az bir umutla görüşlerini ortaya koymuştu. Konuşması bittiğinde, anlatılması son derece zor olan yorgun ve acılı bir ses tonuyla, «Eh, pekalâ, haydi gidelim.» deyişini nerdeyse duyuyorum. Eğer ordumuz savaşabilecek olsaydı, ya da Almanya'da savaşa son verecek olan bir devrim patlak vermiş olsaydı, hiç kimse İlyiç kadar çok sevinmeyecekti. Kendisinin yanıldığını öğrenmekten çok memnun olacaktı. Fakat yoldaşları iyimser oldukça, İlyiç daha ihtiyatlı ve çekingen oluyordu. Bir başka olayı hatırlıyorum. Ocak ortalarıyla Şubat sonları arasındaki çok zor günlerde İlyiç ve ben sık sık Smolny'nin çevresinde, Neva boyunca yürüyüşlere çıkardık. İlyiç endişeliydi ve böyle anlarda kendisine yakın olan birine kafasındakileri boşaltmak ihtiyacını duyuyordu. Şimdi ne söylediğini tam olarak hatırlamıyorum ama, söyledikleri Parti'nin Yedinci Kongresindeki konuşmasının doğrultusundaydı. Bugün bile o konuşmayı duygulanmadan okuyamam. Şu sözlerde İlyiç'in sesini ve kelimelerinin ahengini duyarım: «Alman proletaryasının söz sahibi olabilmesi iyi birşey olacaktır. Ancak ölçtünüz mü, Alman devriminin falan ya da filan gün pat-

layacağını saptayacak bir aygıt keşfettiniz mi? Hayır, bunu bilmiyorsunuz; ne de biz biliyoruz. Siz herşeyi bu karta yatırıyorsunuz. Eğer devrim patlak verirse herşey kurtulacak. Çok doğal! Ama bizim istediğimiz gibi olmazsa, farzedin ki devrim yarın zafer kazanamadı — o zaman ne olacak? O zaman kitleler size diyecek ki: Siz kumarbazlar gibi davrandınız — siz herşeyi gerçekleşmeyen mutlu bir duruma bağladınız, siz kaçınılmaz bir şekilde gelecek olan ama henüz olgunlaşmayan uluslararası devrimin yerine ortaya çıkan duruma hazırlıklı olmadığınızı kanıtladınız.» (**Eserleri**, Cilt 27, s. 79-80.)

Bunu okurken, belleğim beni Neva'ya, orada akşam üstleri kıyı boyunca yaptığımız gezintilere geri götürüyor. Batı'da, nehrin üzerindeki gökyüzü, Petrograd kışının batan güneşiyle kırmızıya boyanmış ,parlıyordu. O gün batımı, 1894 yılında Klasson'un evindeki gözleme ziyafetinde İlyiç'le ilk karşılaşmamı hatırlatıyor bana. Neva boyunca Okhta Yöresi'nden eve dönerken, yoldaşlarım bana İlyiç'in ağabeysini anlatmıştı. Ve işte şimdi buradaydık; o, «ne barış ne savaş» görüşünün temelde neden yanlış olduğunu tekrar tekrar anlatırken, bir kere daha birlikte Neva'dan aşağı yürüyorduk. Dönüşte İlyiç birden duruyor, yorgun yüzü parlıyor — bizim bütün bildiklerimize rağmen, Almanya'da bir devrim başlayabilirdi anlamına — «Bilinmez ki!» diye mırıldanıyor. Smolny'de Almanların ilerlediğini bildiren en yeni telgrafları okuyor. Yüzü kararıp geriliyor; telefon etmek için bürosuna gidiyor... Almanya'daki devrim 9 Kasım 1918'e kadar başlamadı. Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi, 13 Kasım 1918'de, Brest-Litovsk antlaşmasını geçersiz saydı.

İLYİÇ MOSKOVA'YA YERLEŞİYOR, MOSKOVA'DAKİ ÇALIŞMASININ İLK AYLARI

Almanların ilerleyişi ve Pskov'un onlarca ele geçirilmesi, hükümetin Petrograd'da kalmakla kendini ne denli tehlikeye attığını gösterdi. Finlandiya'da iç savaş patlak vermişti. Moskova'ya taşınılması kararlaştırıldı. Bu aynı zamanda örgütlenme açısından da zorunluydu. Çalışma, ülkenin ekonomik ve siyasal yaşantısının merkezinde yapılmalıydı.

Sovyet Hükümeti, sınırlardan daha güvenli bir uzaklıkta bulunan, daha sıkı ilişkiler kurulması gereken bazı illere daha yakın olan, Sovyet Rusya'nın merkezi Moskova'ya 12 Mart'ta taşındı.

Taşınma işinin başladığı 11 Mart'ta İlyiç, «Günümüzün Başlıca Görevi» adlı bir makale yazdı ve makale 12

Mart'ta **İzvestia**'da yayınlandı. Bu makale program niteliğindeydi ve aynı zamanda İlyiç'in o günlere özgü ruh halini şaşılacak derecede ortaya koyuyordu.

Makale, Nekrasov'un, **Kim Mutlu ve Özgür Olabilir Rusya**'da adlı şiirinden bir alıntıyla başlıyordu:

Sen öylesine acınasısın,
Yoksul ve öylesine kederli,
Ama büyük hazinelerle dolu,
Kudretli ve çok güçlüsün
Rusya, anacığım!

Özet olarak, İlyiç birkaç şefkatli cümleyle büyük proletarya devriminin önemine değiniyor, sonra Brest barışının onur kırıcı özelliğine işaret ediyordu. Daha sonra, güçlü ve bereketli bir Rusya için mücadele etmek konusunda şunları yazıyordu :

«Rusya, eğer bütün karamsarlığını ve tüm süslü sözler edebiyatını bir yana bırakırsa, eğer dişlerini kenetlerse, bütün güçlerini bir araya getirirse, bütün sinirlerini zorlarsa, bütün adalelerini gererse ve kurtuluşun yalnızca adımımızı atmış bulunduğumuz uluslararası sosyalist devrim yolunda yattığını anlarsa, böylesine güçlü olacaktır. Bu yolda, bozgunların güçlük ve tehlikesinden yılmadan ileriye doğru yürümek, taş taş üstüne koyarak sosyalist toplumun temellerini atmak, bağlılık ve kişisel disiplini gerçekleştirmek ve her yerde bütün halk güçlerinin örgüt, düzen, etkinlik ve uyumlu işbirliğini ve de ürünlerin üretim ve dağıtımında kapsamlı bir değerlendirme ve kontrol sağlamak için var gücümüzle çalışmak; askeri bir güç ve sosyalist bir güç yaratmanın yolu budur.» (**Eserleri**, Cilt 27, s. 135.)

«25 Ekim 1917'den bu yana bizler savunucularız,» diye yazıyordu İlyiç. «Biz 'anayurdun savunulması'ndan ya-

nayız; ancak, kendisine doğru yürüdüğümüz o yurtseverlik savaşı, sosyalist bir anayurt uğruna, anayurt olacak sosyalizmin uğruna, dünya sosyalizm ordusunun bir bölüğü olarak Sovyet Cumhuriyeti uğruna verilen bir savaştır.» (a.g.e., s. 136-137)

Şimdi, bu makalenin yazılışından 18 yıl sonra, sosyalist kuruluş yolunda yeterince ilerlemiş ve ülkemizde sosyalizmin kesin zaferlerini elde etmiş olduğumuz bir sırada; «hayatın içinden şarkı söyleyerek yürüdüğümüz» bir sırada; daha şimdiden, haklı olarak, sosyalist yurdumuzun bereket ve güç kazandığını söyleyebileceğimiz bir sırada; milyonların, tarihte misli görülmemiş bir enerji ve atılımla, Lenin'in «Günümüzün Başlıca Görevi» adlı makalesinde öylesine parlak bir şekilde belirtilen hedefi gerçekleştirdiği bir sırada ,sözkonusu makale öylesine gerçek ve doğal görülüyor. Ama bu makalenin bütün etkisini kavrayabilmek için insanın o günleri hatırlaması gerekiyor.

İlyiç enerjiyle doluydu; mücadele için tepeden tırnağa hazırdı.

Biz (İlyiç, Maria İlyiniçna ve ben) ilkin Moskova'daki Ulusal Otel'in (o zamanki adı İlk Sovyet Evi) birinci katında banyolu iki odaya yerleştirildik. Mevsim bahardı ve Moskova'nın cömert güneşi pırıl pırıl parlıyordu. Okhotni Ryad — açık bir pazar yeri — hemen otelin önünde başlıyordu. Burası, satış sergileri ve sahipleri bir zamanlar öğrencileri bıçaklamış olan dükkânlarm bulunduğu eski Moskova'nın renkli bir köşesiydi. Bir sürü insan, çoğunluğu askeri kişiler, Lenin'i görmeye geldi.

18 Mart'ta İngilizler, görünüşte Çarlık hükümeti zamanında İtilaf Devletleri'nce kurulan askeri depoları savunmak amacıyla Murmansk'a 400-500 kişilik bir grup deniz piyadesi çıkardılar. Bu asker çıkarmanın ardındaki niyet açıktı.

Biz Ulusal Otel'de, İngilizler'in cephedeki askerlerine yedirdikleri İngiliz konserve etleriyle besleniyorduk. Bir gün, yemek sırasında İlyiç şu uyarıda bulundu: «Cephedeki askerlerimizi bakalım biz neyle besleyeceğiz?» Şu da var ki, Ulusal'daki yaşam bir geçici ordugâh yaşamına benziyordu. İlyiç, çalışmaya koyulabileceği bir yere temelli yerleşmek için sabırsızlanıyordu.

Hükümet dairelerinin ve hükümetin önde gelen üyelerinin Kremlin'e yerleştirilmesi kararlaştırıldı. Biz de orada oturacaktık.

Sverdlov ve Bonç-Bruyeviç'in, ilerde oturacağımız daireyi göstermek üzere bizi ilk kez Kremlin'e götürmelerini hatırlıyorum. Bizim için Yüksek Mahkeme binasında bir yer ayrılmıştı. Basamakları nesiller boyu ziyaretçilerin ayaklarıyla aşınmış eski taş bir merdivenle, Yüksek Mahkeme savcısının dairesinin bulunduğu ikinci kata çıkılıyordu. Ayrı bir girişi olan mutfakla, bitişiğindeki üç odanın bize verilmesi ve binanın geri kalan kısmına Halk Komiserleri Kurulu bürolarının yerleştirilmesi kararlaştırılmıştı. En büyük oda konferans salonu olarak ayrılmıştı. (S.S.C.B. Halk Komiserleri Kurulunun toplantıları halâ burada yapılır.) Bunun bitişinde, ziyaretçilerin kullandığı ana girişe yakın bir yerde İlyiç'in özel bürosu vardı. Burası pek kullanışlıydı. Ancak bina pislik içindeydi, sobalar bozulmuş, tavan çatlamıştı. İlerde bizim kullanacağımız daire hepsinden de kirliydi - burada kapıcılar oturuyormuş. Daire onarım gerektiriyordu. Kremlin'in sözde Kavalye Dairesinde bize geçici olarak yatacak bir yer - temiz iki oda - verildi.

İlyiç, şehrin görünümüne baştan başa hakim olan Kremlin'de gezinmeyi severdi. En çok da, gözü okşayacak pek çok şeyin bulunduğu Büyük Saray'a bakan kaldırım boyunca yürümekten zevk alırdı. Ayrıca, bol yeşillik ve az

insan bulunan aşağıdaki duvarın dibinde yürümekten de hoşlanırdı.

Geçici olarak işgal ettiğimiz odalardan birinde, binalarına ve kulelerine ilişkin tarihsel notlarla Kremlin'in resimlerini içeren eski bir albüm duruyordu bir masanın üzerinde. İlyiç bu albümü karıştırmayı severdi. O günün Kremlin'i (1918) bugünün Kremlin'ine çok az benziyordu. Geçmişte kalmış bir debdebenin havası vardı içindeki her şeyde. Yüksek Mahkeme binasının yanında, küçük kafesli pencereleri ve pembe boyasıyla Çudov Manastırı vardı; dik setin yanında II. Alexander'in heykeli dururdu; aşağıda duvarın karşısına yuvalanmış bir eski kilise yer alıyordu. Yüksek Mahkeme'nin karşısında, işçiler Kremlin binasında iş başındaydılar. O zaman yeni alanlar ve binalar yoktu. Kremlin, Kızıl Ordu askerleri tarafından savunuluyordu.

Eski ordu moral yönden çökmüş ve dağıtılmıştı. Yeni bir ordu, büyük heyecanla dolu, zafere inanmış, güçlü bir devrimci ordunun kurulması zorunluydu.

Kızıl Ordu, başlangıçta konvansiyonel ordulara çok az benziyordu. Heyecandan yanıp tutuşuyordu ama dış görünüşüyle çok ilkeldi. Askerlerin üniformaları yoktu, orduya katıldıklarında üzerlerinde bulunanları giyiyorlardı. Belirli yönetmelikler ya da bir kurallar sistemi yoktu. Sovyet iktidarının düşmanları Kızıl Ordu erlerini küçümsüyor ve Bolşevikler'in güçlü, sağlam yapılı bir ordu yaratabileceklerine inanmıyorlardı. Sokaktaki adam, kendisine haydut gibi görünen Kızıl Ordu askerlerinden korkuyordu. Adoratski'nin 1919 yılında birlikte çalıştığı bir bayan çevirmen vardı; Adoratski kadından bazı çeviri işleri alması için Kremlin'e gelmesini istediğinde, kadın Kremlini' koruyan Kızıl Ordu erlerinin korkusundan buna cesaret edememişti.

Yabancılar, özellikle nöbetçilerin alışılmış davranışlara ve disipline sahip olmamasına şaşıyorlardı.

İlyiç, Mirbach'ın kendisine yaptığı bir ziyareti anlattı bana. İlyiç'in bürosunun dışındaki nöbetçi genellikle küçük bir masada oturur ve kitap okurdu. Almanya ile barış yapılıp, Alman Büyükelçisi Kont Mirbach Rusya'ya geldiğinde, Hükümet'in Kremlin'deki temsilcisi, Halk Komiserleri Kurulu Başkanı Lenin'e geleneksel ziyaretini yapıyor. İlyiç'in odasının dışındaki nöbetçi, oturmuş okuyor ve Mirbach kapıya yaklaştığında bakmıyor bile. Mirbach şaşırmış bir halde ona bir göz atıyor. Daha sonra içerden çıktığında, Mirbach oturan nöbetçinin yanında duruyor, okuduğu kitabı alıyor ve tercümanından kitabın adını kendisine çevrimesini istiyor. Kitap, Bebel'in **Die Frau und der Sozialismus**'unun bir çevirisi. Mirbach tek kelime söylemeden kitabı nöbetçiye geri veriyor.

Kızıl Ordu erleri çok okuyorlardı. Zafer için bilginin zorunlu olduğunu kavramışlardı.

İlyiç, bir kucak dolusu gazete, kitap ve kâğıtla koridordan acele adımlarla bürosuna geçerken, nöbetçileri her zaman dostça selamlardı. Onların büyük heyecanının, Sovyetler için ölmeye hazır oluşlarının farkındaydı.

Yedinci Parti Kongresinde (6-8 Mart 1918), gerçi ağır ve onur kırıcı bir barış olsa da, Almanlarla barış yapılması kararlaştırılmıştı. Bu karar sert bir mücadelenin sonunda alınmıştı. Merkez Komitesinin siyasal raporuyla birlikte incelenen barış antlaşmasının resmen onaylanması konusunda sözcülüğü, «Sol Komünistler» grubu adına konuşan Buharin'le birlikte Lenin yapıyordu. Kongre'ye 300 bin Parti üyesini temsil eden, kesin oy sahibi 46 delege katıldı. Parti o günlerde şimdi olduğundan farklıydı, o zamandan bu yana gerçekleştirilmiş olan birliğe, o sıralar

sahip değildi. 46 delegenin 30'u Brest-Litovsk barışının resmen onaylanmasından yana oy kullandı; 12 kişi karşı çıktı; 4 delege ise çekimser kaldı. Başka bir deyişle delegelerin yaklaşık üçte biri, Merkez Komitesinin, yani Lenin'in çizgisine karşıydı. Bunlar arasında pek çok tanınmış Bolşevik bulunuyordu. Bunlardan altısı, 23 Şubat'ta, Parti ve yönetimdeki yüksek görevlerinden istifa ettiklerini açıkladılar ve kendilerine hem Parti içinde hem de Parti dışında tam anlamıyla bir ajitasyon yapma özgürlüğü tanındı. Moskova Bölge Bürosu, 24 Şubat'ta, Merkez Komitesine güvensizlik belirten bir karar tasarısını kabul etti, Merkez Komitesinin «Avusturya-Almanya ile yapılan barış antlaşmasının yürütülmesine ilişkin» kararlarıyla bağlı olmayı reddetti ve bu karar tasarısına eklediği bir açıklamada, «yakın gelecekte Parti içinde bir bölünmenin kaçınılmaz olduğunu» açıkladı. Moskova Bölge Bürosu, 1918 başlarında «Sol Komünistler»in bütün Rusya çapındaki örgütsel merkezi rolünü oynuyordu.

«Sol Komünistler»e ve onların devrim edebiyatına Lenin'in nasıl bir öfkeyle karşı çıktığını insan anlayabiliyor. 21 Şubat 1918'de Pravda'da şunları yazıyordu:

«Devrim edebiyatına karşı savaşmalıyız, ne pahasına olursa olsun savaşmalıyız ki, sonradan bizim hakkımızda acı bir gerçeği açıklayan şu sözler söylenmesin: 'devrimci bir savaşa ilişkin devrim edebiyatı, devrimi öldürdü.'». (**Eserleri**, Cilt 27, s. 10)

İlyiç, kitlelerin «Sol Komünistler»i değil, kendisini destekleyeceğini biliyordu. Bütün-Rusya Sovyetleri olağanüstü Dördüncü Kongresi barış antlaşmasını resmen onaylayacaktı. «Sol Komünistler» Sovyet iktidarının kaybedilmesini göze almaya bile hazırdılar. 24 Şubat'taki bildirilerinde. «Uluslararası devrimin çıkarları açısından, şimdi

tamamen biçimselleşmiş olan Sovyet iktidarının muhtemel kaybına razı olmanın uygun olacağını düşünmekteyiz.» diyorlardı. Bu cümle İlyiç'i son derece sarstı. Moskova İşçi, Köylü ve Kızıl Ordu Temsilcileri Sovyeti'nin 12 Mart tarihli toplantısında yaptığı konuşmada, her zamankinden daha büyük bir öfke ve tutkuyla dedi ki:

«Rus devrimi, **kendisini Batı Avrupa'daki devrimden kesinlikle ayıran birşey kazandırmıştır.** (Altını ben çizdim. — N.K.) 1905 yılında, kendiliğinden eyleme hazır devrimci bir kitle kazandırmıştır; ayak altında çiğnenmiş işçi, asker ve köylü kitlelerini eğitmek, yükseltmek ve onların bizi izlemesini olanaklı kılan -daha öncekilerden ölçülemeyecek kadar çok demokratik- İşçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyetleri'ni kazandırmıştır.» (a.g.e., s. 138-139)

İlyiç, aynı konuşmasında, Geçici Hükümet ve uzlaşıcıların kendine göre bir değerlèndirmesini yaptı. Şubat Devrimi'ne değinerek şunları söyledi :

«Eğer iktidar o zaman Sovyetlere geçmiş olsaydı, eğer uzlaşıcılar, Kerenski'nin orduyu topun ağzına sürmesine yardım etmek yerine, demokratik bir barış için bir öneriyle ortaya çıkmış olsalardı, ordu böylesine harap bir durumda bulunmayacaktı. Şunu söylemeliydiler: Sakin ve hazırlıklı olun. Bir elde emperyalistlerle yapılmış gizli anlaşmaların paçavralarıyla birlikte bütün ülkelere yönelik demokratik bir barış teklifini; öteki elde tüfek ve top tutuyor olmalıydılar ve cephe bütünüyle korunmuş olmalıydı.» (a.g.e., s. 139)

Şimdi, Kızıl Ordu'muzun bilimin en son verilerine göre donatılmış, güçlü ve örgütlü olduğu ve sakin ve hazırlıklı bulunduğu bir sırada, Lenin'in bu sözleri büyük ülkemizin bilinçli her yurttaşına ne kadar yakın ve bildik gelmektedir! Fakat o zaman, 14-16 Mart tarihlerinde yapı-

lan Bütün-Rusya Sovyetleri Olağanüstü Dördüncü Kongresinde, Sovyetlerin temsilcilerine kitleler karşısında her zaman yaptığı gibi, derin bir ciddiyet ve içtenlikle konuşurken, onu bir devrimci ve savaşçı olarak niteleyen şu cümle gelişigüzel ağzından dökülüverdi:

«Çernov, Kerenski ve Tsereteli'nin yakıp yıkılmakta olduğu Ukrayna'yı teslim ettiğimizi söylüyorlar; bize, vatan hainleri, Ukrayna'ya siz ihanet ettiniz diyorlar; ben derim ki: Devrimin tarihinde, kendi duygularına kapılan ve mantıklı düşünmeyen bazı kişilerin düşmanca bakışları ve haykırışlarından korkan bir iki yoldaş görmüşümdür.» (a.g.e., s. 158)

En yakın yoldaşlarından bile gelse, düşmanca bakışlar ve haykırışlar İlyiç'i yıldıramazdı. Ama o da yalnızca bir insandı son derece yakın dost olduğu kişilerle olan bu çatışmalar onu çok fazla üzüyordu; geceleri uyuyamıyor ve sinirleri çok kötü bir durumda bulunuyordu. Herşeye rağmen bu durumda bir bölünmeden kaçınıldı. Bütün-Rusya Sovyetleri Dördüncü Kongresi, barış antlaşmasını 118 çekimser ve 276 olumsuz oya karşı 724 oyla resmen onayladı. Kuşkusuz bu kongreye yalnızca Bolşevikler katılmamıştı. Menşevikler, Komünist-Anarşistler, Sağ ve Sol Sosyalist-Devrimciler barış antlaşmasının imzalanmasının aleyhinde oy kullandılar. Bunların temsilcileri, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesinin 23 Şubat'taki toplantısında, Almanların barış koşullarının kabul edilmesine karşı çıktılar. 276'ya karşı 724 oy, Lenin'in çizgisinin ezici zaferi anlamına geliyordu.

İlyiç, Almanlarla yapılan barış antlaşması sorununun çözümlenmiş olmasını, Sovyet Hükümeti'nin ülke içindeki faaliyetlerini en yüksek düzeyde geliştirmek için yararlanılması gereken bir soluklanma kabul ediyordu. Sovyet

Hükümeti'nin Acil Görevleri adlı kitapçığını yazmaya başladı. Kavalyeler Dairesinde sık sık ziyaretimize gelenlerden birisi de Sverdlov'du. Sverdlov, İlyiç'in çalıştığını görünce, bütük tartışmalardan sonra onu bir stenograf kullanmaya razı etti ve kadrodaki en iyi stenograflardan birini gönderdi. Bununla birlikte, bu pek bir işe yaramadı. Stenografın varlığı İlyiç'i rahatsız etti ve adamın, kendisini dikkate almaması için onu ikna etmeye uğraşmasına rağmen ,çalışma ilerlemedi. İlyiç'in çalışma yöntemi, önce birkaç sayfa yazmak, sonra kendisini daha iyi nasıl ifade edebileceğini düşünmek için uzunca bir zaman harcamak şeklindeydi. Bunu bir yabancının önünde yapamıyordu. Ciddi olarak hasta olduğu ve yazma işini kendisinin yapamadığı 1923 yılına kadar — bu onun için son derece zor da olsa — makalelerini dikte ettirmeye yanaşmadı. Yazılarını Fotieva, Manuçaryants Glyaser ve Volodiçeva'ya yazdırırdı. Bu kadınlar uzun bir süredir onun bürosunda çalışıyorlardı ve onların varlığından pek o kadar sıkılmıyordu. Buna rağmen odasının kapısından, onun sıkılgan gülüşünü sık sık duyabilirdiniz.

1918'in Mart sonuyla Nisan'ı arasında **Sovyet Hükümeti'nin Acil Görevleri** aldı makalesi üzerinde çok çalıştı. Makale 28 Nisan'da **İzvestia**'da yayınlandı, ve gelecek yıllarda da bir eylem kılavuzu olarak Bolşeviklere hizmet etti. İlyiç, sanırım hiçbir yerde, ülkemizdeki sosyalist kuruluşun belli başlı güçlüklerini, bu makalede olduğu kadar basit, canlı ve çarpıcı bir biçimde ele almamıştır. Ekim Devrimi sırasında ülkemiz, küçük çapta tarım üretimi yapılan bir ülkeydi. Milyonlarca köylü, herbiri kendini, ailesini ve kendi küçük toprağını düşünen ve başka hiç kimse ile ilgilenmeyen küçük mülk sahibi psikolojisine derinden saplanmıştı.. «Herkes kendine, geri kalanların icabına Tanrı bakar.» şeklinde kendilerini savunuyorlardı

köylüler. İlyiç, bu küçük mülk sahibi anlayışını ve bunun zararlarını binlerce kere yazmıştı; ancak bu kez, Kurucu Meclis'in dağıtılıp, iktidar sorununun kesin olarak çözümlendiği ve Brest barışının belirli bir soluklanmayı olanaklı kıldığı bir sırada, kitleleri yeniden eğitmek, onlara yeni bir psikoloji, kollektivist psikolojiyi aşılamak görevi, şimdi her zamankinden daha büyük önem kazanmıştı.

Büyük proletarya devrimi, büyük toprak sahipleri ve kapitalistleri devirirken, aynı zamanda küçük burjuva içgüdülerinin bent kapaklarını açmıştı. Büyük toprak sahiplerinin mülklerine el konuyor, paylaşılıyor ve bu artan bir oranda vurgunculuk amaçlarına alet ediliyordu. Bu küçük burjuva tutkuları kontrol altına alınmalıydı; kitleler yeniden eğitilmeli, yeni bir sosyalist yapı yaratılmalı ve yönetim örgütlenmeliydi. 1918 Mart ve Nisan'ı boyunca, bütün bu sorunlar İlyiç'i tamamen meşgul etti.

Muhasebe ve kontrolun ülke çapında nasıl örgütleneceği, işgücü verimliliğinin nasıl artırılacağı; çalışmanın, kitleleri kamu faaliyetlerine çekmenin ve toplumsal açıdan uyanık olmanın insanlara nasıl öğretileceği; işlerin ve çalışma disiplininin yeni ilkelere göre yeniden nasıl örgütleneceği **Sovyet Hükümeti'nin Acil Görevleri**'nde İlyiç'in ele aldığı konular bunlardı. Bu kitapçıkta, **Sosyalist yarışma** konusuna da yer veriliyordu.

Yazıyı bugün yeniden okumak insana ne çok şey söylüyor. Sosyalist kuruluş işinde, sosyalist yarışmanın ne muazzam bir rol oynadığını bugün herkes anlıyor, ama o zaman bu sorun (kuşkusuz bir ölçüde o sıralar başlayan iç savaş nedeniyle) her nasılsa geçiştirilivermişti. Sosyalist yarışma geniş çapta ilk kez - İlyiç'in bu konuyu ele almasından 10 yıl sonra - Birinci Beş Yıllık

Plan için, aşağı yukarı 1928'lerde başlayan mücadelede, kitle ölçeğine uygulanmıştı.

Bu kitapçık, «İşgücünün Verimliliğini Artırmak» adlı özel bir bölümü içermektedir. İlyiç, her zamanki gibi, sorunu bütün yönleriyle ele alıyor ve bazı öteki temel sorunlara da parmak basıyordu.

«İşgücünün verimliliğini artırmak, herşeyden önce, büyük endüstrinin maddi temeli, yani enerji, demir, makina ve kimya endüstrilerinin üretiminin geliştirilmesini zorunlu kılar... İşgücünün verimliliğini artırmanın bir başka koşulu, öncelikle halk kitlelerinin eğitsel ve kültürel düzeylerinin yükseltilmesidir. Bu iş şimdi son derece büyük bir hızla yapılmaktadır ve yalnızca burjuvazinin programıyla körleşmiş olanlar bunu görmemektedir; onlar, Sovyet örgütlenme biçimi sayesinde, halkın 'aşağı tabakalarında' ışığa ve girişkenliğe karşı şimdi nasıl bir atılımın gelişmekte olduğunu anlamak yeteneğinden yoksundurlar. İkinci olarak, ekonomik canlanma için gerekli bir koşul, çalışanlarm disiplinini, becerisini, ustalığını yükseltmek, işgücü yoğunluğunu artırmak ve onun örgütünü iyileştirmektir.» (**Eserleri**, Cilt 27, s. 228.)

Lenin, işgücünün verimliliğini artırma konusunu sosyalist yarışma sorunları açısından ele alıyordu. Bu kitapçıkta, işgücünün etkinliğini artırma görevinin, uzun vadeli bir sorun olduğuna işaret ediyordu:

«... Merkezi iktidarı ele geçirmek birkaç gün içinde olanaklıyken, sömürenlerin silahlı direnişini (ve sabotajı) geniş bir ülkenin ayrı yerlerinde bile olsa bastırmak, birkaç hafta içinde olanaklıyken, işgücünün verimliliğini artırma sorununun köklü bir çözümü her halde (özellikle en korkunç ve yıkıcı bir savaştan sonra) birkaç yıl gerektirir. İşin sürüncemeli niteliğini elbette nesnel koşullar dikte ediyor.» (a.g.e., s. 228)

Bugün, 1936'nın başlarında, Stakhanov hareketine * tanık olduğumuz bir sırada, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Planlarla yaratılan yeni tekniklerin işgücü verimliliğini artırma amacına dönük aşağıdan gelen bir harekete yol açtığı bir sırada, işgücü verimliliği alanında muazzam bir atılım sağladığımız bir sırada, İlyiç'in kitapçığı **«Sovyet Hükümeti'nin Acil Görevleri»** bize bambaşka bir açıdan görünüyor ve daha tam ve daha açık bir şekilde anlaşılıyor.

Vladimir İlyiç işçi ve köylülerle çok sık konuşurdu ve her yerde, yüzyılların angarya çalışmasının oluşturduğu, çalışmayı bir belâ, en aza indirilmesi gereken birşey sayan bir tutum ve bu tutumla birlikte giden bir çalışma yetersizliği görüyordu. Devrim, gözdağı veren, küfreden, sürü gibi güden kalfa ve patronlar sınıfını ortadan kaldırmıştı; işçi, onlardan kurtulmuş olmaktan, yorulduğu zaman oturup bir sigara içebilmekten memnundu. Başlangıçta fabrika yönetimleri, her türlü toplantıya katılabilmeleri için işçilere gönüllü olarak izin veriyorlardı. Bir gün Eğitim Komiserliği'nden bir belge ya da buna benzer birşey almak için bana başvuran bir kadını hatırlıyorum. Konuşmamız sırasında ona hangi vardiyada çalıştığını sordum. Gece vardiyasında çalıştığını sanıyordum, aksi halde Komiserliğe gündüz gelemezdi. «Hiçbirimiz çalışmıyoruz bugün. Dün akşam bir toplantımız vardı, herkesin ev işleri geri kalmış, bu nedenle bugün işi kırmak için oy kullandık. Biliyorsunuz şimdi patron biziz.» Bunu, 18 yıl sonra, şimdi, yoldaşlara anlattığımızda size zor inanırlar ve bunun olağan birşey olmadığını düşünürler. Oysa 1918 yılı için bu olağan birşeydi. Gözdağı

---

* Stakhanov hareketi — Stakhanov adındaki bir işçinin adına izafeten, o yıllardaki örnek işçileri ve bu işçilerin örnek davranışlarını anlatan bir terim — ç.

gösterilmesi, işgücü verimliliğinin artırılması gerektiği henüz insanlarm kavrayabildiği birşey değildi. Sorunun bu yönü üzerinde Lenin'in böylesine kesin bir tavır takmmasmm nedeni buydu; o, gerektiği zaman gerçeği olduğu gibi görebilirdi. İşçiler, çalışmaya karşı uysal bir tutum sahibi olacak şekilde eğitilmeli ve bütün çalışma hayatı etkin ilkelere göre örgütlenmeliydi.

Bu kitapçıkta İlyiç, özellike Sol Sosyalist-Devrimciler'in foyasını ortaya koydu. Küçük burjuvazinin bu temsilcileri, «devrimci savaş» ve bunun gibi şeylerin rüyasını görürken, etkili pratik çalışmanın önemini kavramayı beceremiyorlar ve buna dar bir uygulamacılık ve «tedricilik» olarak yukardan bakıyorlardı.

İlyiç'in güvendiği ve önderlik yeteneğine kesinlikle inandığı sınıf, kendini aşması için daha çok çalışması ve geliştirmesi gerektiği gerçeğine rağmen, proletarya idi. «Çalışan ve sömürülen kitlelere öncülük edebilecek biricik sınıf, cesaretini yitirmeksizin ve sapmaksızın yolunda yürüyen ve en güç, en tehlikeli, en çetin aşamalarda bile umutsuzluğa kapılmıyan sınıftır. İsterik ani hamleler bizim işimize yaramaz. Bizim için gerekli olan, proletaryanın demir gibi kıtalarının düzenli yürüyüşüdür.»

Sovyet Hükümeti'nin Acil Görevleri adlı kitapçık bu kelimelerle sona eriyordu.

Bu kitapçık, 28 Nisan tarihli *İzvestia'da bir makale* halinde yayınlandı ve İlyiç 29 Nisan'da Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesinin bir toplantısında konuştu.

İlyiç'in, Sovyet Hükümeti'nin acil görevlerine ilişkin raporunu, Moskova'nın sürekli çalışan işçilerinin dinleyebilmesini sağlamak için, toplantı Politeknik Müzesi'nde yapıldı. İlyiç çılgınca alkışlarla karşılandı ve can kulağı

ile dinlendi. Sorunun herkesi yakından ilgilendirdiği ortadaydı. İlyiç burada olağanüstü bir heyecanla konuştu. İnsan bugün bile o konuşmayı duygulanmadan okuyamıyor. İlyiç, devrimimizin ayırıcı özelliklerini, onun zaferinin nedenlerini anlattı ve bir küçük burjuva ülkesinde sosyalist kuruluşun güçlüklerinden söz etti; bizim burjuvazimize ve onun zayıf yanlarına değindi; bizlerin tröst yöneticilerinden, Batı'nın ve Amerika'nın burjuvazisinden üretimin nasıl örgütleneceğini öğrenmemiz gerektiğini ileri sürdü; küçük burjuva unsurların temsilcisi olan Sol Sosyalist - Devrimcileri acı acı eliştirdi; onları her ne kadar bizim dünkü, bugünkü ve yarınki dostlarımız olarak nitelediyse de, bu etkiye boyun eğen «Sol Komünistlerimizi» eleştirdi; proletaryanın rolü, küçük burjuva unsurların etkisi ve sosyalist örgütün önemi ve de proletaryamızın yeni ilkelere göre örgütlenmesi zorunluluğuna — ancak o zaman kitleleri arkasında toplamayı başarabilirdi — değindi.

«Öncü işçiler milyonları örgütlemeyi öğrenene kadar,» diyordu İlyiç, «Sosyalist ya da sosyalist bir toplumun yaratıcısı değildirler ve örgütlenmek için *zorunlu* bilgiyi elde edemezler. Örgütlenmenin yolu uzun bir yoldur ve sosyalist kuruluş görevi sürekli sıkı çalışma ve buna uygun - bizim yoksun olduğumuz - bilgi ister.» (**Eserleri**, Cilt 27, s. 268.)

İlyiç ayrıca, 29 Nisan'da Merkez Yürütme Komitesinde yaptığı konuşmada, büyük endüstride eğitilmiş olan proletaryanın, Parti Merkez Komitesi tarafından ortaya atılmış bulunan 1 Mayıs sloganının önemini anlayacağını söyledi: «Sermayenin hakkından geldik; kendi örgütlenme yetersizliğimizin de hakkından geleceğiz.» Demiryollarının önemi konusunda ise şöyle konuştu: «... Demiryolları olmadan yalnızca sosyalizmi kuramamakla kal-

mayacağız, fakat tahıl yanıbaşımızda yatarken, köpekler gibi açlıktan öleceğiz,» çünkü «sorunun en önemli noktası, köyle şehir arasında, sosyalizmin üzerinde kurulacağı temel olan endüstriyle tarım arasındaki en etkili bağlantının bir göstergesidir bu. Bunu, düzenli faaliyetler şeklinde bütün nüfusun çıkarlarıyla bağdaştırmak için demiryolları zorunludur.» (a.g.e., s. 277)

Bugün, 18 yıl sonra, bu konuşma ne kadar anlaşılır, ne kadar bildik geliyor insana!

O zaman herkes bunun önemini kuşkusuz kavrayamamıştı; ama yine de insanların kafasını harekete geçirmiş, kitleler arasında heyecan alevini tutuşturmuştu.

Dördüncü Sovyetler Kongresi'nden sonra, 29 Mart'ta, Komünist Parti Moskova Bölge Bürosunun başındaki «Sol Komünistler», görüşlerini yaymak için en sonunda kendi haftalık gazeteleri **Komünist**'i çıkarmayı kararlaştırdılar. 20 Nisan'da Merkez Yürütme Komitesinde yaptığı konuşma, büyük ölçüde bu görüşlere bir cevaptı. İlyiç, 9 ve 11 Mayıs 1918'de **Pravda'da** yayınlanan «Sol-Kanat Çocukluğu ve Küçük Burjuva Anlayışı» adlı makalesinde onlarla daha ayrıntılı bir şekilde uğraşıyordu. Bu makalenin ilginç bir özelliği, sosyalizasyona ilişkin bölümüdür; İlyiç burada şunları söylüyordu:

«Bizim 'Sol' Komünistler'in iç politika alanındaki *talihsizliğine değineceğiz.* **Şimdiki** durum üzerine tezlerde, aşağıdakine benzer cümleleri gülümsemeden okumak zordur.

« ... Kalıcı üretim araçlarının sistemli kullanımı ancak kararlı bir sosyalizasyon politikasının izlenmesi halinde düşünülebilir...' '... burjuvaziye ve onun kölesi küçük burjuva aydınlarına boyun eğmek değil, fakat burjuvazinin bütün bütün bozguna uğratılması ve sabotajın tamamen yok edilmesi...'

«Sevgili 'Sol Komünistler' ne kadar da kararlılar... oysa ne kadar yetersiz bir düşünce koyuyorlar ortaya! 'Çok kararlı bir sosyalizasyon politikası' izlenmesinden neyi kastediyorlar?

«Devletleştirme ve zoralımı sorununa ilişkin olarak kişi kararlı olabilir ya da olmayabilir. Ancak bütün sorun, mümkün olan en büyük 'kararlılığın' bile devletleştirme ve zoralımdan sosyalizme geçmeye yetmeyeceğidir. Bizim 'sollarımızın' talihsizliği şurda ki, 'en kararlı sosyalizasyon politikası' gibi safca, çocukca kelime birleşimleriyle sorunun en önemli noktası, 'şimdiki' durumun en can alıcı noktasını anlama konusundaki bütün yeteneksizliklerini ortaya koyuyorlar. Bizim 'Sollarımızın' talihsizliği şurda ki, 'şimdiki' durumun özünü gözden kaçırmışlar; yani, (yürütülmesi herşeyden önce kararlı bir politika izlemeye ihtiyaç gösteren) zoralımdan (gerçekleştirilmesi devrimcide **farklı** bir niteliği gerektiren) sosyalizme geçişi gözden kaçırmışlar.

«Dün, günün en önemli görevi, mümkün olduğunca kararlı bir şekilde devletleştirmek, zoralımına gitmek, burjuvaziyi yıkmak, ezmek ve sabotajı yenmekti. Bugün, **hesabını tutamayacağımız** kadar devletleştirdiğimizi, zoralımma başvurduğumuzu, yıktığımızı ve kırdığımızı, ancak kör bir adam görmemezlikten gelebilir. Ve sosyalizasyonla basit zoralımı arasındaki fark kesinlikle şu gerçekte yatmaktadır: Zoralımı, **Mülkiyeti dağıtmak ve hesabını tutmak yeteneği olmadan da,** yalnızca 'kararlılık' tedbirine başvurularak yürütülebilir; **oysa ki sosyalizasyon, bu yetenek olmaksızın gerçekleştirilemez.»** (a.g.e., s. 300-301.)

Bugün, kollektif çiftliklerin örgütlenmesindeki uzun yolu ardımızda bıraktığımız ve «başarıdan başı dönme»

olayına tanık olduğumuz bir sırada, Lenin'in bu sözlerini daha iyi anlayacak durumdayız.

«Sol Komünistler»in **Komünist** gazetesinde yaymlanan malzemelerini çözümledikten sonra, Lenin, 'Sol Komünistler'e ilişkin şu eleştirici değerlendirmeyi yapıyordu:

«**Komünist**'in her sayfası, demir gibi proletarya disiplini ve bunun nasıl kazanıldığı konusunda bizim 'sollar'ın hiçbir fikrinin bulunmadığını; onların tamamen, toplumsal mevkiini yitirmiş küçük burjuva aydınların mantığıyla yüklü olduğunu ortaya koyuyor.» (**Eserleri**, Cilt 27, s. 296.)

Sonuncusu Haziran sayısı olmak üzere, **Komünist**'in yalnızca dört sayısı yaymlandı.

Lenin'in politikasına karşı, Sol Sosyalist-Devrimciler'in muhalefeti daha da güçlüydü.

Spirdonova ve Karelin'in önderliğindeki Sol Sosyalist-Devrimciler, 2-3 Mayıs 1918'de, Tarım Halk Komiserliği'nin tamamen kendi kontrollarında olmasını istediler. İsteklerini bir ültimatom biçiminde ortaya koydular Lenin, o günlerde Tarım Komiserliği'nde çalışan Bolşeviklerle (N.V. Meşçeryakov, S. Sereda ve ötekiler) görüştü. Bolşevik grubu bu isteğe kesin olarak karşıydı. Parti'nin Merkez Komitesi, Sol Sosyalist-Devrimciler'in bu isteğini reddetti. Tarım Komiserliği'nde Sol Sosyalist-Devrimciler'in etkisi sınırlandırıldı.

İlyiç, 22 Mayıs'ta Petrograd işçilerine şunları yazıyordu:

«Yoldaşlar, delegeniz Partili bir yoldaş, Putilov Fabrikaları'nın bir işçisi, önceki gün bana başvurdu. Bu yoldaş, Petrograd'daki açlığın ayrıntılı ve son derece yü-

rek parçalayıcı manzarasını anlattı. Yiyecek durumunun, bazı sanayi illerindeki kadar kötü olduğunu; açlığın işçiler ve genel olarak yoksullarm kapısmı aynı insafsızlıkla çalmakta olduğunu hepimiz biliriz.

«Ve tahıl ve de öteki yiyecek maddelerinde, açlıkla yan yana giden bir vurgunculuk cümbüşünün yer aldığını gizlemiyoruz. Açlık Rusya'da tahıl olmamasının bir sonucu değildir, aksine burjuvazi ve genel olarak zenginlerin, çalışanlara, işçilerin devletine, Sovyet iktidarına karşı bu son derece önemli ve can alıcı konuda, ekmek konusunda, son ve kesin bir savaş vermelerinin bir sonucudur. Burjuvazi ve genel olarak zenginler, kulaklar da dahil olmak üzere kırsal zenginler, tahıl tekelini sabote etmektedirler; bütün nüfusu ve herkesten önce işçilere, çalışanlara, gereksinme duyanlara ekmek sağlamak amacıyla devletin üstlendiği tahıl dağıtımı işini bozmaktadırlar. Burjuvazi, sabit fiyatları kırmakta, tahıl üstüne vurgunculuk yapmakta, her Pood* tahılda, 200 ruble ve daha çok kâr sağlamakta, tahıl tekelini ve normal tahıl dağıtımını rüşvet ve ayartıcılığa başvurarak engellemekte ve sosyalizmin en temel ve köklü ilkesi olan: 'Çalışmayan ekmek yemez.' ilkesini yürürlüğe koymaya çalışan işçi iktidarını yıkmaya çabalayan her şeyi kısıtlı olarak desteklemektedirler.» (a.g.e. ,s. 355.)

Vurgunculuk o günlerde Moskova'da da yaygmdı. Gülünç bir olayı hatırlıyorum. Bir yürüyüş için İlyiç'le birlikte Vorobyovy Tepeleri'ne gittik. O zamanlar İlyiç'i görünce tanıyan pek az kişi vardı ve sokaklarda dolaştığında hiç dikkat çekmezdi. Yanmda boş bir çuval, oturmuş sigara saran, bakımlı bir köylü gördüm, Ona doğru yaklaştım ve bir sohbet başlattım; ona nasıl yaşadığını, tahıl

* pood — yaklaşık 16 Kg. kadar olan bir Rus ağırlık birimi. — ç.

işinin nasıl gittiğini sordum. «Bugünlerde işler hiç de kötü değil,» dedi. «elimizde çok tahıl var ve iyi ticaret yapıyoruz. Moskova'da millet aç, yakında hiç ekmek kalmayacağından korkuyorlar. Ekmek bu günlerde iyi para getiriyor, çok kârlı bir iş. Ancak bu işi nasıl yapacağınız konusunda dikkatli olmalısınız. Benim sürekli ekmek verdiğim bazı aileler var ve hiç sıkıntı çekmeden paramı nakit olarak alıyorum.»

İlyiç'de yaklaşıp bizim konuşmamızı dinledi. «Boloto' da yaşayan bir ailem var...» diyordu köylü. «Boloto?» diye sordum. «neresi orası?» Köylü bana dik dik baktı. «Boloto'yu bile bilmediğine göre sen nerelisin?» Sonradan öğrendim ki, Boloto sebze ve elma satılan bir pazar yerinin adıydı. (Şimdi orada hükümet binası yer alıyor.) «Ben Petrograd'lıyım,» dedim «Moskova'da yeniyim.»

«Demek Petrograt'lı.» diye konuştu köylü. Bu kelime onu yeni bir düşünce zincirine sürükledi ve bir duraksamadan sonra ekledi: «O Lenin bir baş belası. Herifi anlamıyorum. Kalın kafalı bana sorarsanız. Karısı bir dikiş makinası istedi diye adam kalktı bütün köylerdeki dikiş makinalarının toplanması için emir verdi. Benim kuzeninkini de elinden almışlar. Bütün Kremlin'in dikiş makinalarıyla yığılı olduğunu söylüyorlar.»

Kahkahayı koyvermekten korktuğum için İlyiç'e bakmaktan kaçınıyordum.

Bu hali vakti yerinde çiftçi ve küçük mülk sahibi, elinde olanak varken, Lenin'in kendine bir çıkar sağlamamasını düşünemiyordu. Şehir yakınmda çiftçilik yapan bu adam, Lenin'in makinalara ilişkin birşeyler söylediğini

---

* Boloto — Rusça'da aynı zamanda bataklık anlamına gelir. — Yayıncı.

duymuştu ama Lenin'in kafasını makinalarla neden yorduğunu anlayamıyordu.

Bu konuşma, safça da olsa, sosyalizm için mücadelede; zenginlere, kulaklara, küçük mülk sahipliği psikolojisine, yetersizliğe, bilgisizliğe ve ülkemizin ekonomik geriliğine karşı verilecek mücadelede Parti'yi ve Sovyet Hükümeti'ni ne zor bir görevin beklediğini ortaya koyuyordu.

İlyiç, Mayıs sonunda Petrograd'lı işçilere bir mektup yazdı. İlyiç'in makale ve konuşmalarının tümü aynı havada kaleme alınmış değildir. Bu kime yazıldığına bağlıdır. 22 Mayıs tarihli mektubu, umutlarını bağladığı ve yapıcı dehasına kesinlikle inandığı insanlara -Petrograd'lı işçilere - yazılmıştı, Onlara diyordu ki :

«Petrograd Rusya değildir. Petrogad'lı işçiler, Rusya'daki işçilerin yalnızca küçük bir bölümüdür. Ama onlar, işçi sınıfının ve Rusya'nın tüm çalışan halkının en ileri, sınıf bilincine en çok sahip, en devrimci, en kararlı ve de boş sözlere, yüreksizlik ve umutsuzluğa, burjuvazinin yıldırma çabalarma en az boyun eğen birliklerinin en iyilerindendirler. Ve ulusların yaşamındaki kritik anlarda, öncü sınıfların küçük öncü birliklerinin başkalarını ardından sürüklediği, kitleleri devrimci heyecanla tutuşturduğu ve muazzam tarihsel şölenler kurduğu sık sık görülmüştür.» (**Eserleri**, Cilt 27, s. 358-359.)

Vladimir İlyiç, Petrograd işçilerine, onları bekleyen sınırsız örgütlenme görevi konusunda da birşeyler söylüyordu. O, en büyük önemi örgütlenme işine veriyordu.

«Ülkü çapında uzun ve sürekli örgütlenme işinde ortaya konan kahramanlık, bir ayaklanmada ortaya konan kahramanlıktan çok daha zor fakat aynı zamanda ona oranla çok daha üstündür.» diye yazıyordu İlyiç. «Ancak,

her zaman için, işçi sınıfı partilerinin işçi sınıfının gücü, tehlikeye karşı cesaretle, dosdoğru ve açıkça karşı durabilmesinde; tehlikeyi kabul etmekten korkmamasmda ve gerçekçi bir şekilde 'kendi' kampıyla 'öteki' kamptaki, sömürücülerin kampmdaki kuvvetleri tartabilmesinde yatar. Devrim ilerliyor, gelişiyor ve büyüyor. Aynı zamanda bizi bekleyen görevler de büyüyor. Mücadele genişliyor ve derinleşiyor.» (a.g.i. s. 360.)

İlyiç'in devrimin zaferine olan güveni, kitlelerin heyecanını körüklüyordu.

Kendi yaptığı o yoğun çalışma, sözünü ettiği kahramanca örgütlenme görevine bir örnekti.

Üstelik, ülkenin iç ve dış düşmanlara karşı savunmasını örgütleyerek, o zaman çoktan başlamış bulunan iç savaşın önderliğini üzerine alarak Vladimir İlyiç sosyalist kuruluşun gerçekleştirilmesinde muzzam bir görev yapmıştı. Endüstrinin devletleştirilmesine ilişkin kararnameleri yürürlüğe koydu, devletleştirilen işletmelerin işçileri için talimatlar yazdı; işçi sendikaları kongrelerine, Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyine, Ulusal Ekonomi Konseylerinin Birinci Kongresine raporlar sundu; Çalışma Komiserleri Kongresi Parti'nin fabrika birlikleri delegelerinin ve fabrika komitelerinin toplantılarında konuşmalar yaptı; Petrograd, Yelets ve öteki bölgelerin işçi heyetlerini kabul etti, cepheye gitmek üzere askere alınan komünistlerle konuşmalar yaptı; ve aynı zamanda en ciddi bunalım anlarında, 25 Mayıs'ta Moskova'da sıkıyönetim ilan edilmesinden hemen önceki günlerde, Sosyalist Toplumsal Bilimler Akademisi kurulması için Halk Komiserleri Kuruluna bir kararname taslağı sundu; 5 Haziran'da enternasyonalizm yanlısı öğretmenlerin bir toplantısında konuştu; 10 Haziran'da, Çekoslo-

vakya'daki karşı devrimci ayaklanmaya ilişkin bir çağrı hazırladı ve daha sonra, aynı gün, mühendislerin yardımını sağlamayı öngören bir teklifi Halk Komiserleri Kuruluna sundu; kendisine yapılan bir suikast teşebbüsünden iki gün önce Eğitim Kongresinde konuştu ve sosyalizmin kurulmasında okulun muazzam bir etken olduğunu söyledi.

İlyiç her hafta, zaman zaman günde iki ya da daha çok kere, yöre toplantılarmda konuşuyordu.

Kitleler arasındaki bu yön gösterici çalışma meyvasını verdi. Zaferin elde edilmesine yardımcı olan, herşeyden çok bu çalışmaydı.

1918'deki iç savaşın tarihini-resmin bütün parçaları bir araya getirilmişken ve eski büyük mülk sahipliği ve kapitalist sistemin kendi varlığı için ortaya koyduğu umutsuz mücadeleye ilişkin artık açık bir fikre sahip olduğumuz bir sırada-bugün yeniden okurken; devrimin, kitlelerin mücadele için bir araya toplanmış, onlar arasında muazzam çalışma yapılmış ve kitlelerin mücadelenin niye yapıldığını kavramış olması nedeniyle, bu mücadelenin onların anlayabilecekleri ve kendilerine yakın bir şey olması nedeniyle başarı kazandığını anlıyor insan.

1918'in ilkbahar ve yazında İlyiç Moskova'da yaşadı ve çok yoğun çalıştı.

Zaman ayırabildiği her fırsatta, kızkardeşi Maria ve benimle birlikte Moskova dışında otomobil gezintisine çıkardı; bu gezintilerde hep yeni yerleri ziyaret eder, düşünür ve ciğerlerini temiz havayla doldururdu. Çevresindeki en küçük şeylere bile dikkat ederdi.

Orta köylüler, barıştan yana ve büyük toprak sahiplerine karşı olan Sovyet iktidarına yakınlık duyuyorlardı,

ama onun kalıcı olduğunu sanmıyorlar ve her fırsatta yeni iktidara ilişkin nükteli lâflar etmekten kıvanç duyuyorlardı.

Bir keresinde, görünüşte sağlamlığı kuşku uyandıran bir köprüye doğru arabayı sürdüğümüzü hatırlıyorum. Vladimir İlyiç, köprünün yakınında duran bir köylüye, arabanın köprüden tehlikesizce geçip geçemeyeceğini sordu. Köylü kafasını salladı ve hafifçe gülerek: «Emin değilim,» dedi. «Böyle konuştuğum için beni bağışlarsanız belirteyim, bu bir Sovyet köprüsüdür.» İlyiç, köylünün söylediği bu sözleri, daha sonra sık sık gülerek tekrarladı.

Bir başka gün arabayla gezintiden dönerken bir demiryolu köprüsünün altından geçmek üzereydik ki, karşı taraftan bir inek sürüsü çıktı ve yolumuzu kapattı. İnekler, büyük bir umursamazlıkla motor trafiğine kulak asmıyorlar ve yoldan kimseye geçit vermiyorlardı. Durmak zorunda kaldık. Yürüyerek yanımızdan geçen bir köylü, sırıtarak İlyiç'e baktı ve «İneklere nasıl da yol vermek zorunda kaldınız.» dedi.

Bununla birlikte köylüler, suya sabuna dokunmadan uzun süre tarafsız kalamadılar. Mayıs ortalarında sınıf mücadelesi alevlendi ve onları tarafsızlıktan ayrılmaya zorladı.

1918 yazı, son derece güçlüklerle dolu bir yaz oldu. İlyiç artık hiçbir şey yazmıyor ve geceleri uyuyamıyordu. Üzerine ateş açılmasından kısa süre önce çekilmiş olan bir fotoğraf, onu kara kara düşünen bir halde ayakta gösteriyor, sanki ciddi bir hastalıktan yeni kalkmış gibi.

Bunlar çok zor günlerdi.

Büyük proletarya devriminde herşeyi kaybeden burjuvazi, yurt dışından yardım arıyordu. Kimi zaman ortalığı yağma ve anarşiye vermek için Alman birliklerini çağırıyor, bir atılımdan ötekine sıçrıyordu. Almanlar, Finlandiyalı Beyazları'n Ukrayna'yı işgal etmesine yardımcı oldular; Türkler Azerbaycan Müsavatçıları'nın ve Ermeni Menşevikleri'nin yardımına geldiler; Almanlar Kırım'ı, İngilizler Murmansk'ı işgal ettiler; İttifak Devletleri, Sibirya'nın merkez illerle bağlantısının kesilmesi için Çekoslovaklara ve Sağ Sosyalist - Devrimciler'e yardım ettiler. Ukrayna ve Sibirya'dan tahıl gönderilmesi önlendi; Moskova ve Petrograd açlık çekiyordu. Savaş cephelerinin halkası daralmaya devam ediyordu.

İlyiç, 21 Mayıs'ta Pedrograd'lı işçilere çektiği bir telgrafta şunları söylüyordu:

«...Devrimin durumu kritiktir. Unutmayın, devrimi **yalnızca** siz kurtarabilirsiniz, başka kimse yok...»

«Zaman kısa: Güçlüklerle dolu bir Mayıs'tan sonra, daha büyük güçlüklerle dolu bir Haziran gelecek, Temmuz ve belki de Ağustos'un bir kısmı böyle olacak!...» (**Eserleri**, Cilt 27, s. 354.)

Karşı devrimci ayaklanmaların büyüsü kulakları da etkiledi ve bir araya getirdi. Tahıllarını istif ettiler. Açlığa karşı verilen mücadele, karşı devrim mücadelesiyle iç içe girdi. Vladimir İlyiç, Yoksul Köylü Komitelerinin *

---

* **Yoksul Köylü Komiteleri** — Ülkenin şiddetli bir yiyecek sıkıntısı çektiği, kırsal alanlarda çetin bir sınıf mücadelesinin devam ettiği bir sırada, 11 Haziran 1918'de kuruldular. İşlevleri arasında, tahıl, öteki ihtiyaç maddeleri ve tarım aletlerini dağıtmak, kulakların elindeki tahılın zoralımı için yerel yetkililere yardımcı olmak da vardı. Bu komiteler, proletarya diktatörlüğünün kırsal yörelerdeki temelini oluşturuyordu ve Kızıl Ordu

örgütlenmesi için direniyor ve devrimci tecrübeleri kırsal alanda yararlı olabilecek işçilerin Yiyecek Birliklerine** katılması yolunda yoğun ajitasyon yapıyordu. İşçilere, ekmek için mücadelenin o sırada sosyalizm için mücadele olduğunu söylüyordu. «Öncü işçinin, yoksulların **önderi olarak**, kırsal alanlarda çalışan kitlelerin **önderi olarak, çalışanların devletini kuranlar olarak** 'halkın arasına girmesi'» zorunludur diye yazıyordu İlyiç Petrograd'lı işçilere. Mücadelede çelikleşmiş tecrübeli işçilerin, devrimin öncüsü olduğunu söylüyordu.

«Devrimin öncüsü, -Petrograd ve ülkenin her yerinden- çağrıya cevap verecek; **kitle halinde ortaya çıkacak;** ülkenin kurtuluşunun kendi ellerine baktığını, kendilerinden 1905 Ocak ve Ekim'iyle, 1917 Şubat ve Ekim'inde ortaya koydukları kahramanlıktan daha az olmayan bir kahramanlık beklendiğini, tahıl vurguncularına, kulaklara, asalaklara, bozgunculara, rüşvet alanlara; halkın ve makinaların ekmeğinin toplanması, ulaşımı ve dağıtımına ilişkin en kesin devlet buyruklarını ihlal edenlere karşı büyük bir **halkçı seferi'** düzenlemenin zorunlu olduğunu anlayacak bir öncüdür, devrimin öncüsü.

---

kadroları, büyük ölçüde bu komiteler aracılığıyla, kırsal nüfus içinden seçilenlerden meydana geliyordu. Hedeflerini gerçekleştirdikten sonra 1918 Aralığı'nda bu komiteler dağıtıldı. — Yayıncı.

** **Yiyecek Birlikleri** — Ülke içindeki şiddetli yiyecek sıkıntısı nedeniyle 1918'de kuruldular. İşçiler ve yoksul köylülerden oluşan birlikler, kulakların elindeki fazla tahılı saptanan fiyatlara göre satın almak ya da ürüne el koymak amacıyla tahıl üreten yörelere gönderiliyorlardı. Birlikler, halka yiyecek sağlanması, yoksul köylülerin siyasal yönden eğitilmesi ve tahılın toplanması sırasında kulakların yaptığı sabotajın etkisiz bırakılmasında önemli bir rol oynadılar. İç savaşın sona ermesinden sonra dağıtıldılar. — Yayıncı.

«Ülkü ve devrim, yalnızca öncü işçilerin kitle halindeki çabalarıyla kurtarılabilir. Ülkenin her yanına dağılmış milyonlarca köylüye sorunları açıklayacak kadar sınıf bilincine sahip ve bu milyonların önderliğini üstlenebilecek onbinlerce çelikleşmiş, öncü proletere ihtiyacımız var...» (a.g.e., s. 361, 359.)

Petrograd'lı işçiler, İlyiç'in çağrısına karşılık verdiler. Bir «haçlı seferi» örgütlediler. Yoksul köylüler, Sovyet iktidarının çevresinde daha güçlü bir şekilde toplanmaya başladılar. Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi, 11 Haziran'da Yoksul Köylü Komiteleri'nin kurulmasını kararlaştırdı. Yoksul köylüler, işçi ve askerlerden öylesine çok dinledikleri Lenin'i, kendi önderleri olarak görmeye başladılar. İlyiç yoksulları kolluyordu ama yoksullar da onu düşünüyordu. İlyiç'in sekreteri Lydia Fotieva, yoksul bir köylü ailesinden gelme bir Kızıl Ordu erinin Kremlin'e uğrayarak, ekmeğinin yarısını Lenin'e verilmesi için kesip bıraktığını anlatır. «Bunu yesin, bu günler açlık günleri.» demiş. Lenin'le görüşmeyi bile istememiş, fakat yalnızca geçerken onu uzaktan kendisine göstermelerini dilemiş.

İlyiç, kendisine ayrıcalıklı yaşama koşulları sağlamak, daha çok maaş ödemek gibi, ve buna benzer herhangi bir girişim yapıldığında çok kızardı. O sıralar Kremlin'in komutanı olan Malkov'un, bir gün ona getirdiği bir kova dolusu **helvaya** ne kadar kızdığım hatırlarım. İlyiç, 23 Mayıs'ta ise Bonç-Bruyeviç'e şöyle bir not yazıyordu :

«V.D. Bonç - Bruyeviç
Halk Komiserleri Kurulu
Yönetim Müdürü

1 Mart 1918'den başlamak üzere maaşımın 500 rubleden 800 rubleye neye dayanılarak artırıldığının bana

bildirilmesi yolundaki kesin isteğimin yerine getirilmemesinden ve Halk Komiserleri Kurulunun 23 Kasım 1917 tarihli kararnamesini doğrudan ihlal eden ve Kurul Sekreteri N.P. Gorbunov'la birlikte keyfi olarak yaptığınız bu artırmanın açıkca kanunsuz olmasından dolayı ve bu işlem nedeniyle sizi şiddetle kınıyorum.»

Halk Komiserleri Kurulu Başkanı
V. Ulyanov (LENİN)

(Eserleri, Cilt 35. s. 272.)

Almanlar, Sovyet Rusya ile Brest barışını yaptılar ve çarpışmaları durdurdular ama, Rusya'yı ele geçirme planlarından vazgeçmediler. Brest görüşmeleri sırasında, Alman Hükümeti Ukrayna Rada'sına Bolşeviklere karşı verilen savaşta yardım vaad eden bir anlaşma yapmıştı. Almanlar, Ukrayna'yı işgal edip, Sovyet iktidarını devirdikten sonra Rada'nın görevine de son verdiler ve bunun yerine Ukrayna'nın yöneticisi olarak Çar yanlısı General Skoropadski'yi ataman tayin ettiler. Ukrayna gerçekte bir Alman sömürgesi oldu. Ukrayna'dan Almanya'ya büyük miktarda tahıl, şeker, davar ve ham madde gönderiliyordu.

Alman emperyalistleri, iç savaş alevini körüklemek için ellerinden geleni yaptılar. Don'a kaçan Kazak atamanı Krasnov, yardım için Almanlara baş vurdu ve Almanlar, Beyaz Kazak Muhafız Birliklerinin derlenip toparlanması için ona yardım ettiler.

Almanlar, Finlandiya'daki devrimi bastırmaları için Beyaz Finliler'e de yardım ettiler ve Finli devrimcilere karşı vahşice misillemelerde bulundular.

Ancak, saldırgan eylemlerde bulunan yalnızca Almanlar değildi. Japonlar ve İngilizler, Nisan başında, Vladivostok'a çıktılar.

Daha Nisan ayında Sovyet karşıtı bazı partiler birleşmişler ve bir Canlanma Ligi meydana getirmişlerdi. Lig, Sosyalist - Devrimciler, Kadetler, Halkçı Sosyalistler, Menşevikler ve «Birlik» grubundan oluşuyordu. Canlanma Ligi, Bolşeviklere karşı İtilaf birliklerinin Rusya'ya gönderilmesi ve Çek Kolorduları'nın Sovyet Hükümeti'ni devirmek amacıyla bir darbe düzenlemek işinde kullanılması amacıyla İtilaf Devletleri'yle bir anlaşma yaptı. Kerenski zamanında Çek Kolorduları, 42 bin kişilik bir güce ulaşmıştı ve aralarında pek çok gerici Rus generali ve subayı bulunuyordu. Ayaklanmanın planı, Fransız Askeri Misyonu, Sosyalist - Devrimci Merkez Komitesi ve Sibirya Sosyalist - Devrimcileri'nin temsilcileri arasında görüşülmüştü. Uzak Doğu'ya çıkarılmış Çekoslovak birliklerinin, Urallar, Sibirya ve Ussuri demiryolları üzerindeki önemli yerleri işgal etmeleri kararlaştırılmıştı.

Çekoslovaklar Mayıs sonunda Çelyabinsk, Petropavlovsk, Taiga tren istasyonunu ve Tomsk'u; Haziran başında ise Omsk ve Samarya'yı işgal ettiler. Moskova'da, Beyaz Muhafızlar'ın, Lig tarafından örgütlenen bir darbe teşebbüsü Mayıs sonunda ortaya çıkarıldı. Kırım'da bir ayaklanma düzenlenmişti ve Baltık Filosu'nda bir isyan başlatılması için hazırlıklar tamamlanmıştı. 4 Haziran'da Kırım'da bir milliyetçi - burjuva hükümeti kuruldu. 19 Haziran'da İrkutsk, 20 Haziran'da Kozlov ve Ekaterinburg'da birer karşı devrimci ayaklanma oldu; 29 Haziran'da Kostroma'da monarşist bir darbe girişimi ortaya çıkarıldı ve 30 Haziran'da Sibirya Bölge Duması'nca bir burjuva hükümeti kuruldu. Sosyalist - Devrimciler burjuvazi ile el ele çalışıyorlardı. Samara'nın Çekoslovak Kolorduları'nca ele geçirilmesinden sonra, 8 Haziran'da, burada bir Kurucu Meclis Komitesi meydana getirildi. 19 Haziran'da Sağ Sosyalist - Devrimciler Tambov'da bir

ayaklanma düzenlediler ve ertesi gün Petrograd'da Volodarski'yi öldürdüler.

Sol Sosyalist - Devrimciler de karşı devrim yolunu seçtiler.

Bunlar, 24 Haziran'da Alman Büyükelçisi Mirbach'ı öldürmeyi ve Sovyet iktidarına karşı silahlı bir ayaklanma düzenlemeyi kararlaştırdılar. 27 Haziran'da İngilizler Murmansk'a çıktılar. 1 Temmuz'da Fransız Misyonu'nun yönetiminde meydana getirilen Beyaz Muhafız birlik kafileleri Moskova'da tutuklandı. 4 Temmuz'da Bütün - Rusya Sovyetleri Kongresi çalışmalarına başladı; 6 Temmuz'da Mirbach öldürüldü ve Moskova ileYaroslavl' da birer ayaklanma düzenlendi.

5 Temmuz'da Beşinci Sovyetler Kongresinde konuşan İlyiç, durumu kavramadaki yeteneksizlikleri, açık olmayışları ve telaş, korku körükleyiciliği yapmaları nedeniyle Sol Sosyalist - Devrimcileri bir güzelce azarlamış ama karşı devrimciliğe kadar alçalabilme yetenekleri olduğunu düşünmemişti.

Sol Sosyalist - Devrimci Blyumkin ve Andreyev, 6 Temmuz'da, Moskova'daki Alman Büyükelçiliği'ne gelerek, Kont Mirbach'la özel bir görüşme yapmak istediler. Büyükelçi'ye bir bomba atıp öldürdükten sonra, Sol Sosyalist - Devrimci Popov'un komutası altında bulunan Trekşvyatitelski Sokağı'ndaki Çeka* birliğine sığındılar. Aynı anda, Sosyalist - Devrimci Parti'nin bütün Merkez Komitesi oraya taşındı. Katilleri tutuklamak üzere oraya giden Çeka Dzerzhinski başkanının kendisi tutuklandı. Popov'un birliği çevredeki sokaklara devriyeler çıkardı ve Bunlar Moskova Sovyeti'nin başkanı Smidoviç'i, Posta

* Çeka : Bütün — Rusya Olağanüstü Komisyonu. — Yayıncı.

ve Telgraf Halk Komiseri Podbelski'yi, Çeka Lacis'lerinin başkanlarından birini ve daha başka kişileri tutukladılar; Büyük Postane'yi ele geçirdiler. Sol Sosyalist - Devrimci Merkez Komitesi, bütün ülkeye ve Çekoslovak cephesine, Moskova'daki ayaklanmayı haber veren ve Almanlara karşı savaşa çağıran bir bildiri yayınladı. Sol Sosyalist - Devrimciler'in başlattıkları çatışmalar üzerine, Halk Komiserleri Kurulu, bir zırhlı araç ve sekiz topla, yaklaşık iki bin piyadeden oluşan Popov'un birliğine karşı askeri eyleme geçti. 8 Temmuz'da Trekşvyatitelski Sokağı kapatıldı ve topa tutuldu. Sosyalist - Devrimciler, Kremlin'e ateş açarak buna karşı misillemeye giriştiler. Avluya birkaç top mermisi düştü. Kısa bir direnmeden sonra Popov'un birliği geri çekildi; Vladimir Yolu üzerinden kaçtı ve çok kısa bir süre sonra dağıldı. 300 kadar esir alındı.

Sosyalist - Devrimciler'in Treksvyatitelski Sokağında tepelenmesinden sonra, İlyiç asilerin geçici karargahlarını kurmuş oldukları eve bir göz atmak istedi. Oraya açık bir arabayla birlikte gittik. Oktyabrski İstasyonu'nu geçtiğimiz sırada bir köşe başından «Dur» diye bağrıldığını duyduk. Bağıranın kim olduğunu görmeyen şoförümüz Gil arabayı sürdü ama İlyiç arabayı durdurmasını istedi. Tam bu sırada, birisi köşenin ardından tabancayla ateş etmeye ve bir grup silahlı adam bize doğru koşmaya başladı. Bunlar bizim adamlarımızdı. «Kime ateş ettiğinizi görmeden, bir köşenin ardından ateş etmek de olacak iş mi yoldaşlar!» diye azarladı bunları İlyiç. Son derece bozuldular. İlyiç, Trekşvyatitelski Sokağını göstermelerini bildirdi. Zaman geçirmeden bizi eve aldılar ve odalar arasından yol gösterdiler. İlyiç, **Sosyalist - Devrimciler'in neden özellikle bu evi karargah olarak seçtiklerini** ve evin savunmasını nasıl düzenlediklerini merak

ediyordu ama hemencecik bu konudaki ilgisini yitirdi; çünkü evin konumu ve iç düzeni, bu açıdan ufacık bir ilgi çekecek nitelikte bile değildi. Orada bizi asıl şaşırtan, yırtılmış kağıt parçalarıyla oldukça kalın bir şekilde bezenmiş döşemelerdi. Çarpışma sırasında, Sosyalist - Devrimciler'in bütün belgelerini yırttıkları anlaşılıyordu.

Zamanın geç olmasına rağmen, İlyiç akşam üzeri Sokolniki Parkı'nda bir gezinti yapmak istedi. Demiryolu geçidinde bir Komsomol devriyesine rastladık. «Dur!» Durduk. «Belgeleriniz!» İlyiç, «V. Ulyanov, Halk Komiserleri Kurulu Başkanı» yazan belgesini gösterdi. «Sen onu külahıma anlat.» diye sırıttı genç adam. İlyiç'i tutukladılar ve en yakındaki Milis karakoluna götürdüler. Orada İlyiç'i hemen tanıyorlar ve başlarındaki görevli kahkahalarla gülüyor. İlyiç geri döndü ve yolumuza devam ettik. Sokolniki Parkı'na girdik ve yollardan birinin üzerinde ilerlerken yeniden silah sesleri duyduk. Bir cephaneliğin yanından geçmiş olduğumuz anlaşıldı. Belgelerimiz gözden geçirildi ve bu geç saatte Allah bilir nerelerde dolaştığımıza ilişkin homurtularla geçmemize izin verildi. Dönüşte, aynı devriye noktasından geçmek zorundaydık ama uzaktan arabamızı gören gençler bir anda ortadan kayboldular.

Beşinci Sovyetler Kongresi 8 Temmuz günü, 6-7 Temmuz ayaklanmasını destekleyen Sol Sosyalist - Devrimciler'in Sovyetler'den çıkarılmasına karar verdi. Kongre, 10 Temmuz'da Sovyet Anayasası'nı kabul etti ve birleşimlerine son verdi.

Temmuz boyunca durum son derece kritikti.

Çekoslovaklara karşı savaşan birliklerin komutanı Sol Sosyalist - Devrimci Muravyov'du. Ekim Devrimi'nden sonra Sovyet iktidarından yana çıkmış, Petrograd'a doğru

ilerleyen Kerenski ve Krasnov'un birlikleriyle savaşmış, Merkez Rada'ya karşı savaşmış ve Romanya cephesinde bulunmuştu. Ancak 6-7 Temmuz'da Sosyalist - Devrimci ayaklanması başlayınca onların yanına geçti ve birliklerini Moskova üzerine saldırtmak istedi. Bununla birlikte, güvendiği birlikleri, onu izlemeyi reddettiler; Simbirsk Sovyeti'nin kendisini destekleyeceğini sanmıştı oysa Sovyet desteğini çekti; tutuklanması emredildi fakat o karşı koydu ve öldürüldü. Kısa süre sonra Simbirsk Çekoslovaklar tarfından alındı. Çekoslovaklar, II. Nikola'nın tutuklu bulunduğu Ekaterinburg'a doğru ilerliyorlardı. 16 Temmuz'da II. Nikola ve ailesini kurşuna dizdirttik. Çekoslovaklar onu kurtarmak için çok geç kaldılar; 23 Temmuz'da Ekaterinburg'u ele geçirdiler.

Kuzey'de İngiliz ve Fransız birlikleri Murmansk demiryolunun bir kısmını ele geçirdiler.

Baku'lu Menşevikler, İngiliz birliklerini davet ettiler.

Beyaz Gönüllü Ordusu, Tikhoretskaya ve sonra da Armavir'i ele geçirdi. Almanlar, Büyükelçiliklerini korumak üzere bir Alman taburunun Moskova'ya girmesine izin verilmesini istediler.

Durum çok tehlikeli olmasına rağmen, İlyiç hiçbir zaman umudunu yitirmedi. Onun bu ruh hali, Clara Zetkin'e yazdığı 26 Temmuz tarihli mektupta en iyi bir şekilde görülür.

«Sevgili Yoldaşım Zetkin,» diye yazıyordu. «Yoldaş Gerta Gordon'un getirdiği 27 Haziran tarihli mektubun için gönülden teşekkürler. Yoldaş Gordon'a yardım etmek için elimden gelen herşeyi yapacağım.

Senin, Yoldaş Mehring'in ve Almanya'daki öteki 'Spartakist Yoldaşların' 'canı gönülden bizimle olduğu-

nuza' hepimiz çok sevindik. Bu, Batı - Avrupa işçi sınıfının en iyi unsurlarının, bütün güçlüklere rağmen bizim yardımımıza geleceğine bizi inandırıyor.

«Biz şimdi burada, bütün devrimin belki de en güç haftalarını yaşıyoruz. Sınıf mücadelesi ve iç savaş nüfusun derinliklerine işlemiş, ülkenin her yanında bir ayrılık var-yoksullar bizden yana, kulaklar kudurmuşçasına bize karşı. İtilaf Devetleri Çekoslovakları satın almış, karşı devrimci ayaklanma kudurmuş ve tüm burjuvazi bizi devirmek için her türlü çabayı gösteriyor. Bununla birlikte biz devrimin (1794 ve 1849'da olduğu gibi) bu 'gelenekselleşmiş' sonucunu önleyeceğimize ve burjuvaziyi yeneceğimize kesinlikle inanıyoruz.

«En içten selamlarımla,

Lenin» (Eserleri, cilt 35, s. 282.)

Mektuba bir not eklenmişti:

«Devletin yeni mührünü biraz önce bana getirdiler. Buraya basıyorum. Şöyle yazıyor: Rus Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti. Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz!»

Karşı devrimci ayaklanma, hızı kesilmeksizin kudurmaya devam ediyordu. Çekoslovaklar Kazan'ı ele geçirdiler. İngiliz - Fransız birlikleri Arhangelsk'i aldılar ve burada bir Kuzey Bölgesi Sosyalist - Devrimci Yüksek Yönetimi Kuruldu. İzhevsk'de Sosyalist - Devrimciler bir ayaklanma başlattılar ; İzhevsk Sağ Sosyalist - Devrimci birlikleri Sarapul'u işgal ettiler; Sovyet birlikleri Çita'yı terk ettiler; Gönüllü Ordusu Ekaterinodar'ı aldı, ama Moskova ve Yaroslavl ayaklanmalarının başarısızlığı Sosyalist - Devrimciler'in saflarında bazı bocalamalara yol açtı. Almanlar ve İttifak Devletleri arasında yeni bir

güç kazanarak başlayan savaş, onların dikkatlerini Rusya'dan uzaklaştırdı. Çekoslovaklar, 16 Ağustos'ta Belaye nehrinde yenildiler. Tüm silahlı kuvvetlerimizin güçlendirilmesi işi yeni bir şekil almaya başladı; bir dizi önemli örgütsel tedbir alındı; işçi örgütlerini tahıl satın alma işinde seferber eden, bunlara hasatı kaldırma olanağı veren ve yol - kesen birlikleri kurulmasını öngören kararnameler yayınlandı. Tahıl durumu biraz iyileşmişti ve burjuva gazetelerinin kapatılması, halkın kışkırtılması eylemlerine bir son vermişti. Müdahaleye karşı, yabancı işçiler arasında ajitasyon hızlanmıştı. Dışişleri Halk Komiserliği, İttifak Devletleri'yle barış yapılması yolunda, Birleşik Amerika Hükümeti'ne 9 Ağustos'ta bir teklif yaptı.

Bastıkları yerin ayakları altından kaydığını hisseden Sağ Sosyalist - Devrimciler, aralarında Lenin'in de bulunduğu bazı Bolşevik önderleri öldürmeye karar verdiler.

Petrograd, 30 Ağustos'ta, Petrograd Çeka'sının başkanı Uritski'nin saat 10'da öldürüldüğünü İlyiç'e haber verdi.

Moskova Komitesinin isteği üzerine, İlyiç o akşam, Basmanny ve Zamoskvoretski yörelerindeki toplantılarda birer konuşma yapacaktı.

O gün Buharin bizimle birlikte yemek yemişti ve yemek boyunca toplantılara gitmemesi için İlyiç'e israr edip durmuştu. İlyiç bir gülümsemeyle onun bu kuşkularını kafasından attı ve sonra konuyu kapatmak için belki de gitmeyeceğini söyledi. Maria İlyiniçna kendini iyi hissetmediği için o gün evden çıkmamıştı. İlyiç onu yoklamaya geldiğinde giyinmiş ve dışarı çıkmak üzere olduğunu görüyor; Maria kendisini de birlikte götürmesi için yakarmaya başlıyor. «Kesinlikle olmaz, sen evde kal.»

diyor İlyiç ve yanına herhangi bir koruyucu almadan toplantıya gidiyor.

Biz, İkinci Moskova Devlet Üniversitesinde eğitim üzerine bir toplantı yapıyorduk. İki gün önce İlyiç de burada konuşmuştu. Toplantı sonuna yaklaşıyordu ve ben eve gitmek için hazırlanıyordum, Zamoskvoretski Yöresinde oturan bir arkadaşıma, arabayla evine bırakmak için söz vermiştim. Dışarda Kremlin'in arabalarından birisi benim için bekliyordu ama şoför bana yabancıydı. Kremlin'e doğru yola çıktık, ben şoföre önce yolcumuzu evine bırakmasını söyledim ama şoför Kremlin'e varınca arabayı durdurdu ve arkadaşımı arabadan indirdi. İşlerin böyle zorbaca yürütülmesine şaşıp kalmıştım ve ağzıma geleni söylemeye hazırlanıyordum. Arabayla, bizim kaldığımız yerin girişi olan Merkez Yürütme Komitesi avlusuna geldiğiinizde, her zaman bizim arabayı kullanan şoförümüz Gil beni dışarda karşıladı. İlyiç'i arabayla Michelson Fabrikası'na götürüldüğünü ve orada bir kadının İlyiç'e ateş edip onu hafifçe yaraladığını anlatmaya girişti. Haberi bana alıştıra alıştıra vermeye çalıştığı meydandaydı. Çok üzgün görünüyordu. «Söyle bana, sağ mı değil mi?» diye sordum. Gil sağ olduğunu söyledi ve ben içeri koştum. Dairemiz kalabalıktı ve salondaki askılıkta garip görünüşlü paltolar asılıydı ve kapılar ardına kadar açıktı. Askılığın yanında Sverdlov duruyor, ciddi ve asık suratlı görünüyordu. Onu görünce herşeyin bittiğine karar verdim. Söyleyebildiğim tek şey, «Şimdi ne yapacağız?» oldu. «İlyiç'e ilişkin herşey ayarlandı.» dedi. Aklıma gelen en kötü ihtimal de onaylandı diye düşündüm. Küçük bir odadan geçmek zorundaydım oysa bu bana sonsuzluk gibi geldi. Yatak odamıza girdim. İlyiç'in yatağı odanın ortasına çekilmişti ve o yüzünün kanı çekilmiş bir halde orada yatıyordu. Beni görünce, bir anlık

duraksamadan sonra, «Geldin mi, yorulmuş olmalısın. Git bir uzan.» dedi alçak bir sesle, Bunlar anlamsız sözlerdi, ama gözleri oldukça farklı şeyler söylüyordu : «Herşey bitti.» Onu üzmemek için odadan çıktım, ona görünmeden kendisini görebileceğim kapının yanında durdum. İçerdeyken odada kimlerin olduğunun farkına varmamıştım, ama şimdi orada Lunaçarski'yi gördüm -ya içeri yeni girmişti ya önceden oradaydı. İyiç'in yatağının yanında ayakta duruyor ve korkmuş, acıyan gözlerle ona bakıyordu. «Bakacak ne var orada?» dedi İlyiç ona.

Dairemiz bir kamp yeri gibiydi. Her ikisi de doktor olan Vera Bonç - Bruyeviç ve Vera Krestinskaya hastanın çevresinde telaşlı dolanıyorlardı. Yatak odasına bitişik küçük odada bir pansuman odası kuruldu, solunum aygıtları getirildi, tıbbi yardımcılara haber salındı ve her türlü şişeler, ilaçlar ve pamuklar çıktı ortaya. Letonyalı bir kadın olan yardımcımız öylesine korkmuştu ki kendini odasına kilitledi. Birisi mutfakta gaz sobasını yakmaya uğraşıyor ve yoldaş Kizas kana bulanmış giysileri ve havluları banyo küvetinde yıkıyordu. Onun bu görünümü, bana Ekim Devrimi'nin Smolny'deki ilk gecelerini hatırlattı. Geceler boyu gözünü kırpmadan oturup, her yandan akın eden telgrafları elden geçirmişti.

En sonunda operatörler -Vladimir Rozanov, Mints ve başkaları- geldiler. İlyiç'in durumunun tehlikeli olduğu konusunda hiçbir kuşku yoktu, hayatı pamuk ipliğine bağlıydı. Gil, Michelson Fabrikasından bazı yoldaşlarla birlikte onu Kremlin'e getirip içeri taşımak istediğinde, İlyiç onlara izin vermemiş. İkinci kata kadar kendisi yürümüş. Ak ciğerlerine kan hücum etmiş. Doktorlar ayrıca gırtlağının delinmesinden korkuyorlardı ve ona herhangi bir şey içmeyi yasakladılar. Susuzluktan çok sıkıntı çekiyordu. Doktorların, bir hastabakıcıyı onun yanında bı-

rakarak, ayrılmasından sonra, hastabakıcıdan gidip beni çağırmasını istiyor. Ben içeri girdiğimde İlyiç bir süre sessiz durdu ve sonra, «Bana bir bardak çay getirir misin?» dedi. «Doktorlar hiçbir şey içmemeni söylemediler mi?» diye karşılık verdim. Kurnazlığı bir işe yaramamıştı. İlyiç, «Pekala, gidebilirsin.» diyerek gözlerini kapadı. Maria İlyiniçna doktorlarla meşguldü. Ben kapının yanında dikiliyordum. İlyiç'in, koridorun sonundaki özel bürosuna o gece üç kere gittim. Sverdlov ve öteki yoldaşlar bütün gece boyunca orada sandalyelerin üzerinde beklediler.

Vladimir İlyiç'e yapılan suikast, yalnızca tüm parti örgütlerini değil fakat işçi, Köylü ve Kızıl Ordu kitlelerini üzdü. Lenin'in devrim için ne anlama geldiğini, ansızın büyük bir güçle kavradılar. Durumunu açıklayan basın bültenleri endişeyle izleniyordu.

Lenin'in hayatına karşı yapılan girişime ilişkin bir açıklama, Parti tarafından, 30 Ağustos akşamı Sverdlov imzasıyla yapıldı. Açıklamada şöyle deniliyordu: «İşçi sınıfı, önderlerine karşı yapılan suikastlara, güçlerini bir araya toplayarak ve devrimin bütün düşmanlarına amansız bir kitle terörü uygulayarak, karşılık verecektir.»

Lenin'i öldürme girişimi, işçi sınıfının, saflarını sıklaştırmasına ve daha da çok çalışmasına yol açtı.

Sosyalist - Devrimciler'in Partisi dağılmaya başladı.

Lenin'e yapılan suikasttan bir gün sonra, Moskova Bürosunca yapılan, Sosyalist - Devrimci Parti'nin bu suçtan haberli olmadığı yolundaki bir açıklama, gazetelerde yayınlandı. Sol Sosyalist-Devrimciler'in Temmuz ayaklanmasından sonra, bu partinin üyeleri, özellikle işçiler, zaten partiden ayrılmaya başlamışlardı. Kendilerini Narod-

nik - Komünistler olarak adlandıran bir grup, partiden kopmuştu. Kolegayev, Bitsenko, A. Ustinove ve ötekilerin başı çektiği bu grup, Brest barışına karşı sert eylemlere, şiddet hareketlerine ve Komünist Partisi'ne karşı etkin mücadele yürütülmesine muhalefet etmişti. Geri kalan üyeler daha da sağa yöneldiler ve kulakların ayaklanmasını desteklediler ama etkileri yok olmaya yüz tutmuştu. Lenin'i öldürmeyi amaçlayan girişim, Sosyalist - Devrimci Parti'deki bu dağılma sürecini hızlandırdı ve bu partinin kitleler arasındaki etkisini daha da azalttı.

Sovyet Hükümeti'nin düşmanlarının umutları kırılmıştı. İlyiç iyileşti. Doktorların raporları her geçen gün daha da iyimser oluyordu. Doktorlar ve İlyiç'in çevresini saran herkes neşelendi. Ayakta dolaşması yasaktı ama odada kimse olmadığı zaman oturmaya çalışıyordu. İşinin başına dönmek için can atıyordu. En sonunda **Pravda**, 10 Eylül'de onun tehlikeyi atlattığını haber verdi. Ve bu habere, Lenin'in, iyileşmekte olduğunu, telefon edip sağlık durumunu öğrenmek isteyenlerden, doktorları rahatsız etmeğe son vermelerini dileyen İlyiç'in bir notunu eklemişlerdi. 16 Eylül'de, İlyiç'in Halk Komiserleri Kurulu'nda hazır bulunmasına izin verildi. Öylesine heyecanlı ve sinirliydi ki, yataktan kalkınca ayakta güçlükle durabildi ama en sonunda yeniden çalışmaya başlayabilecek durumda olmaktan mutluydu.

İlyiç, 16 Eylül'de Halk Komiserleri Kurulunun toplantısına başkanlık etti. Aynı gün daha sonra, Proletkult Örgütleri Konferansı'na bir kutlama mesajı yazdı. Proletkult, o günlerde çok etkiliydi. İlyiç'in görüşünce Proletkult'un bir eksikliği, çalışmalarında, mücadelenin genel siyasal görevleriyle bağlantısının yetersiz olması, kitlelerde bilinç uyandırmada, öncü işçileri ortaya çıkarmada ve de Sovyetler aracılığıyla bunları devlet yönetimi için

hazırlamada yetersiz kalmasaydı. İlyiç, Konferans'a gönderdiği kutlama mesajında, Proletkult'u bekleyen siyasal görevlere değiniyordu. Birkaç gün sonra, onun yazdığı başka bir makale, «Gazetelerimizin Nitelikleri Üzerine» adlı makaleydi ve burada gazetelerin çevrede olup bitenlere daha keskin bir gözle bakmaları gerektiğini ileri sürüyordu. «Hayata daha yakın. İşçi ve köylü kitlelerinin günlük çalışmalarında **yeni** birşeyleri, **gerçekte** nasıl kurduklarına daha fazla ilgi. Bu yeniliğin ne ölçüde komünistçe olduğu gerçeğini daha çok araştırma.» (**Eserleri**, Cilt 28, s. 80)

Vladimir İlyiç, yiyecek sorunuyla kapışarak, çalışmaya başladı. Çiftçilerin vergiyi ürün olarak ödemelerini öngören kararnamenin hazırlanmasında etkin bir rol oynadı. Bununla birlikte, yoğun günlük yönetsel çalışmalarının kendisine çok ağır geldiğini kısa sürede anladı ve şehir dışında 15 günlük bir tatil yapmaya razı oldu. Moskova'nın eski valisi Reinbot'un Gorki'deki sayfiye evine götürüldü. Burası nefis bir bahçe içinde, üstü kapalı taraçaları, banyosu, elektriği ve zengin mobilyalarıyla çok güzel bir evdi. Zemin kat koruyucular tarafından işgal edildi - suikast girişimine kadar bu koruma işi pek gelişi güzel yapılmıştı. İlyiç buna alışık değildi ve koruyucuların kendileri de ne yapmaları gerektiği konusunda çok belirsiz bir fikre sahiptiler. İlyiç'i büyük bir çiçek demeti ve hoşgeldin konuşmasıyla karşıladılar. Hem koruyucular hem de İlyiç dehşetli sıkılmış hissettiler kendilerini. Çevremizdekiler de bize yeni ve garip geliyordu. Biz yurt dışında ucuz pansiyonlarda, burada ise basit evlerde ya da pahalı olmayan odalarda yaşamaya alışmıştık; bu zengin salonlarda ne yapacağımızı şaşırdık. Oturmak için en küçük odayı seçtik - altı yıl sonra İlyiç bu odada öldü. Oysa bu küçük odanın bile üç büyük penceresi ve üç boy

aynası vardı. Eve alışmamız epeyce zaman aldı. Koruyucuların da eve kendilerini alıştırabilmeleri için bir süre gerekti. Şöyle bir olayı hatırlıyorum. Eylül sonlarındaydı ve hava biraz soğumaya başlamıştı. Bizim yerleştiğimiz yerin bitişiğindeki büyük odada iki ocak yeri vardı. Evlerin pek çoğunda tek ısınma yolunun şömineler olduğu Londra'da, ocak yerlerine alışmıştık. «Ateşi yakar mısınız.» dedi İlyiç. Koruyucu birkaç parça odun getirdi ve ocağın bacasını aramaya koyuldu, oysa baca yoktu. Hadi öyle olsun, belki de bu yabancı ocakların bacaları yoktur diye düşünmüş olmalı koruyucular. Ateşi yaktılar. Ama ocak yerlerinin ısınmak için değil yalnızca süs olsun diye yapılmış olduğu meydana çıktı. Tavanarasında yangın başladı, söndürmek için su kullanılması gerekti ve bu nedenle tavanın sıvalarının bir kısmı döküldü. Gorki, daha sonra İlyiç'in yazlık uğrak yeri oldu. O zamana kadar burası dinlenme ve çalışmaya uygun bir duruma sokulmuştu. İlyiç, balkonları ve kocaman pencereleri severdi.

Hastalığından sonra oldukça zayıf düşmüştü ve kendini evin özel bahçesi dışına çıkabilecek güçte hissetmesi epeyce zaman aldı. Sağlığına yeniden kavuştuğunu hissettiği ve genel durumun bir dönüm noktasına ulaşmış olduğunu kavradığı için, neşesi yerindeydi. Cephede işler düzelmeye başlıyordu. Kızıl Ordu kazanıyordu. Kazan'da, iktidarı ele geçirmiş bulunan Sağ Sosyalist - Devrimciler ve Çekoslovaklara karşı işçiler 3 Eylül'de ayaklandı. Sovyet birlikleri 7 Eylül'de Kazan'ı, 12'sinde Volsk ve Simbirsk'i, 17'sinde Khvalynsk'ı, 20'sinde Çistopol ve 7 Ekim'de de Samara'yı aldılar. Sovyet birlikleri Grozni ve Uralsk'ı 9 Eylül'de işgal ettiler. İşlerin iyiye döndüğü ortadaydı. İlyiç, Sovyet iktidarının yıldönümünde yaptığı konuşmada, dağınık Kızıl Muhafız birliklerinin şimdi güçlü bir orduya dönüştüğünü haklı olarak belirtiyordu.

Gorki'de, Almanya'daki devrimin yol aldığını kanıtlayan düzenli haberler alıyorduk.

İlyiç, Moskov'daki Sverdlov'a 1 Ekim'de şunları yazıyordu:

«Almanya'da işler öylesine 'hızlandı' ki, bizler geride kalmamalıyız. Ve bizim yaptığımız da budur.

«Yarın,

Merkez Yürütme Komitesi

Moskova Sovyeti

Yöre Sovyetleri

İşçi sendikaları vs. vs.
ortak bir toplantıya çağrılmalıdır.

«**Almanya'da devrimin balşamasına** ilişkin bazı bilgiler verilmelidir.

«(Alman emperyalizmine karşı, **bizim** mücadele taktiklerimizin zaferi ve bunun gibi...)

«Bir karar tasarısı kabul edilmelidir.

«Uluslararası devrim **bir hafta içinde** öylesine yaklaşmıştır ki **yakın geleceğin** bir olayı şeklinde değerlendirilmelidir.

«Ne Wilhelm Hükümeti, ne de Wilhelm + Ebert Hükümetiyle ve öteki hainlerle herhangi bir ittifak yapılmamalıdır.

«Alman işçi sınıfı kitlelerine gelince, Almanya'nın çalışan milyonları protesto ruhuyla (şimdilik **yalnızca** ruhla) işe başladıklarında

biz onlar için kardeşçe bir ittifak - tahıl, askeri yardım - hazırlamaya koyuluyoruz.

«Almanya'da başlamış olan devrimi ileriye götürme konusunda Alman işçilerine yardım etmek için hepimiz canımızı vereceğiz.

«Bundan çıkarılacak sonuçlar :

1. Tahıl üretiminde on kere daha fazla çaba (**bütün** stokları hem kendimiz hem de Alman işçileri için kullanmalı.)

2. Orduya on kere daha fazla **asker alınalı.**

Uluslararası işçi devrimine yardım edebilmek için **İlkbahara kadar** üç milyonluk bir orduya sahip olmalıyız.

«Bu karar tasarısı Çarşamba gecesi bütün dünyaya telgrafla duyurulmalıdır.

«Toplantıyı Çarşamba günü saat 14 için ayarlaym. Biz 16'da başlarız. Ben oraya gelip sonra geri döneceğim. Yarın sabah bana arabayı gönder (ve bunu kabul ettiğini telefonla bana bildir.)

«Selamlar,

«Lenin»

(**Eserleri**, Cilt 35, s. 301-302.)

İlyiç'in çok istemesine rağmen, buna izin verilmedi. Sağlığı büyük bir endişe konusuydu. Ortak toplantı 3 Ekim Perşembe günü yapılacaktı ve ayın 2'sinde, Çarşamba günü, İlyiç toplantıya bir mektup gönderdi. Bu mektup ortak toplantıda okundu ve Lenin'in önerdiği ilkeler doğrultusunda bir karar alındı. Bu karar bütün ülkelere ve Sovyet Rusya'nın her yerine telgrafla iletildi ve ertesi gün **Pravda**'da yayınlandı.

İlyiç, kendisine bir araba gönderilmeyeceğini biliyordu, buna rağmen o gün yol kenarında oturdu ve arabayı bekledi. «Bilinmez ki!»

Alman işçileri arasında huzursuzluk büyüyordu. Lenin teorik mücadeleye, teorik durumun açıklığına her zaman muazzam önem verirdi. Marx'ın öğretisini halkın anlayabilmesi için bazı eserler yazmış ve Bernstein'ın oportünist görüşlerini eleştirmiş olan Kautsky'nin Almanya'da büyük prestiji olduğunu biliyordu; Kautsky'nin 20 Eylül'de **Pravda**'da yayınlanan makalesinde Bolşevikliğe karşı olan bazı bölümlere bu nedenle çok daha fazla şaşmış ve canı sıkılmıştı. O sıralarda İsviçre'de yaşayan ve Sovyet Rusya'nın resmi temsilciliğini yürüten Vorovski'ye derhal bir mektup yazarak, Zetkin, Mehring ve öteki lerin, Kautsky'nin proletarya döktatörlüğüne ilişkin teorik ilkeler konusunda Marksizm değil kaba bir Bernstein'cılık yaptığını açıkca ortaya koyan bir bildiri yayınlamak zorunda olduklarını bildirdi. İlyiç, Kautsky'nin reformcu görüşlerini ele aldığı **Devlet ve İhtilal** adlı kitabının mümkün olduğunca kısa bir sürede Almancaya çevrilmesinin zorunlu olduğunu yazıyor; Kautsky'nin **Proletarya Diktatörlüğü** adlı kitapçığının yayınlanır yayınlanmaz, onun Bolşevikliğe ilişkin bütün makaleleriyle birlikte kendisine gönderilmesini istiyordu.

İlyiç, Gorki'deki dinlenmesi sırasında Kautsky'yi teşhir etme işini üzerine aldı. Sonuç, **Proletarya İhtilâli ve Dönek Kautsky** adlı kitapçığı oldu. Bu kitapçığın son satırları, 9 Kasım 1918'de yazıldı. Kitapçık şu sözlerle sona erer:

«Aynı gece Almanya'dan alınan haberler, önce, İktidarın İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri'nin eline geçtiği Kiel ve öteki Kuzey şehir ve limanlarında; daha son-

ra da, iktidarın bir Sovyetin eline geçtiği Berlin'de muzaffer bir devrimin başladığını bildiriyordu.

«Kautsky ve proletarya devrimine ilişkin bu kitapçığıma yazılması gereken sonuç artık gereksizdir.»

İlyiç 18 Ekim'de Moskova'ya dönmüştü. Aym 23'ünde Berlin'deki Büyükelçimize şunları yazıyordu:

«En coşkun selamlarımızı derhal Karl Liebknecht'e iletin. Devrimci Alman işçilerinin tutuklu bulunan temsilcilerinin kurtuluşu, yeni dönemin, hem Almanya hem de bütün dünya için yeni bir çağ açan muzaffer sosyalizm döneminin bir işaretidir.

«Rus Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi adına.

«Lenin, Sverdlov, Stalin»

Karl Liebknecht'in cezaevinden salıverildiği 23 Ekim günü, işçiler Rus Büyükelçiliği'nin önünde bir gösteri yaptılar.

5 Kasım 1918'de, Alman Hükümeti, Berlin'deki Sovyet temsilcilerini Almanya'daki devrimci harekete katılmakla suçladı ve Sovyet Rusya'nın Büyükelçisi İoffe başkanlığmdaki diplomatik ve konsolosluk temsilcilerinin derhal geri çekilmesini istedi. Elçilik görevlileriyle birlikte Rusya'ya geri dönmekte olan İoffe, Berlin İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti tarafından 9 Kasım'da devrimci Berlin'e geri döndürüldü.

Sovyet iktidarınm birinci yıldönümü büyük bir kıvanç havası içinde kutlandı. Ekim sonlarına doğru İlyiç, Merkez Yürütme Komitesi ve Halk Komiserleri Kurulu adına Avusturya işçilerine yapılacak çağrının hazırlanmasına katıldı ve 3 Kasım'da Avusturya - Macaristan

devrimi onuruna yapılan bir gösteride konuştu. Altıncı Bütün-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin, yıldönümü günlerinde toplanması kararlaştırılmıştı. Kongre, 6 Kasım'da İlyiç'in «Proletarya Devriminin Yıldönümü Üzerine» yaptığı konuşmayla açıldı. İlyiç o gün daha sonra, İşçi Sendikaları Bütün-Rusya Merkez ve Moskova Konseyleri'nin törensel nitelikteki toplantılarında ve Moskova Proletkult'unun akşamki töreninde konuştu. Ayın 7'sinde, Ekim Devrimi'nde savaşanların anısına hazırlanan bir plaketin açılışında konuştu.

İlyiç 7 Ekim'de Marx ve Engels anıtının açılışını yaptı; onların öğretilerinin ve öngörüşlerinin önemini anlattı:

«Bu büyük sosyalistlerin kehanetlerinin gerçekleşmeye başladığı mutlu günlerde yaşıyoruz. Proletaryanın uluslararası sosyalist devriminin şafağının birkaç ülkede atmakta olduğunu görüyoruz. Ulusların emperyalist kasaplığının anlatılamaz korkunçluğu, heryerde, ezilen kitlelerin kahramanca ayaklanmasına yol açıyor ve kurtuluş için mücadelede onlara on kat güç katıyor.

«Marx ve Engels'in anıları milyonlarca işçi ve köylüye tekrar tekrar hatırlatmalıdır ki, mücadelemizde tek başımıza değiliz. Bizim yanımız sıra daha ileri ülkelerin işçileri de ayaklanıyor. Bizi ve onları halâ çetin kavgalar bekliyor. Sermayenin boyunduruğu ortak mücadele içinde kırılacak ve sonunda sosyalizm kazanacaktır!» (Eserleri, Cilt 28, s. 146-147.)

Kasım'ın 8, 9, 10 ve 11'inde, İlyiç kendini tamamen Alman devrimine ilişkin haberlere kaptırmıştı. Sürekli olarak toplantılarda konuşuyordu. 1 Mayıs 1917'de olduğu gibi yüzü neşeyle parlıyordu. Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümündeki günler, onun yaşamının en mutlu günleriydi.

Bununla birlikte İlyiç, Sovyet iktidarının önünde çok çetin bir yol bulunduğunu bir an bile unutmadı. 8 Kasım'da Moskova Bölgesi yoksul köylülerinin bir toplantısında konuştu.

Yoksul Köylü Komiteleri Moskova Konferansmda bir araya gelen delegeler mutlu görünüyorlardı. Mavi kaftan giymiş uzun boylu bir delege, üst kata çıkarken bir bilim adamının büstü önünde durdu ve gülerek, «Köyde bununla yetinebiliriz.» dedi. Delegeler çoğunlukla ne elde edecekleri ve bunu aralarında nasıl paylaşacakları üzerine konuştular. İlyiç, tarımın kollektifleştirilmesi konusunu, toprağın birlikte işlenmesi kendileri için acil bir sorun olmayan bir yoksul çiftçi grubuyla görüştü. Yoksul Köylü Komitelerinin delegelerine egemen olan öfkeyi, İkinci Kollektif Çiftçiler Kongresindeki delegelerin öfkesiyle karşılaştırınca, sağlanan ilerleme ve başarılan muazzam işler karşısında insanın ağzı açık kalıyordu.

İlyiç bu işin uzun zaman alacağını anlıyordu. Bütün güçlükleri açıkça görüyor ama bunu çok önemli bir sorun olarak kabul ediyordu. Toprağın ele geçirilmesi, çalışan insanlarca ele geçirilecek başka herşey gibi, yalnızca çalışan halkın kendi faaliyetleri, kendi öz örgütleri, kararlılık ve devrimci sarsılmazlıkları temeline oturursa güvence altına alınmış olurdu.

«Çalışan köylüler böyle bir örgüte sahip olabildiler mi?

«Ne yazık ki olamadılar ve mücadelenin bütün güçlüğünün temel nedeni burda yatar.» (**Eserleri,** Cilt 28, s. 153.)

İlyiç örgütlenme yolunu gösteriyordu. Bu kulakları yenmek ve kuvvetleri işçi sınıfıyla birleştirmekle olacaktı.

«... Eğer kulaklar el sürülmemiş olarak kalırsa, eğer biz bu kan emicilerin hakkından gelemezsek, çar ve kapitalistler kaçınılmaz olarak yeniden geri gelecektir.

«Şimdiye kadar Avrupa'da meydana gelmiş bütün devrimlerin tecrübesi kanıtlamaktadır ki, köylülük, kulakların hakkından gelmedikçe, devrim kaçınılmaz olarak yenilginin acısını çekmektedir.

«Avrupa'daki bütün devrimler, tamamen, kırsal bölgelerin düşmanlarına üstün gelmeyi beceremedikleri için başarısızlığa uğramıştır. Şehirlerdeki işçiler çarları alaşağı ettiler; oysa bir süre sonra işler eski şeklini aldı.» (a.g.e., s. 153)

«Önceki devrimlerde, yoksul köylülerin kulaklara karşı zorlu mücadelelerinde destek alabilecekleri hiç kimseleri yoktu.

«Köylülerden daha güçlü ve daha tecrübeli olan örgütlü proletarya (bu tecrübeyi dalıa önceki mücadelelerde kazanmıştır) şimdi Rusya'da iktidardadır ve tüm üretim araçlarının, fabrikaların, atelyelerin, demiryollarının, gemilerin vs. sahibidir.

«Yoksul köylülük, kulaklara karşı mücadelelerinde, şimdi güvenilir ve güçlü bir müttefike sahiptir. Yoksul köylüler, şehrin kendi arkalarında olduğunu, proletaryanın onlara yardım edeceğini ve aslında iktidarlarmdaki her olanakla yardım etmekte olduklarını biliyor.» (a.g.e., s. 154.)

«Kulaklar, Çekoslavakları sabırsızlıkla beklediler. Bunlar, tarım işçilerini baskı altında tutabilmek, zenginleşmeyi sürdürebilmek ve cezasını çekmeden sömürülerine devam edebilmek için yeni bir çarı büyük bir şevkle tahta çıkarabilirlerdi.

«Ve kurtuluş tamamen köyün şehirle birleşmesi, köylük yerlerin proleter ve yarı proleter unsurlarının (yani başkalarının emeğini kullanmayanlar) kulaklara ve asalaklara karşı şehir işçileriyle birlikte bir seferberlik başlatmaları gerçeğine bağlıydı.» (a.g.e., s. 155.)

İlyiç, tüm kırsal yaşantı sistemini yeniden örgütleme olanaklarını ana çizgileriyle belirtmeye devam ediyor :

«Çözüm, yalnızca, toprağın toplumsal olarak işlenmesinde yatmaktadır... Küçük çiftçiliğin sakıncalı yanlarından kurtuluş, komünlerde, arteller yoluyla toprağın işlenmesinde ya da köylü birliklerinde yatmaktadır. Tarımı kalkındırmanın ve iyileştirmenin, kuvvetlerden tasarruf etmenin, kulaklar, asalaklar, sömürücülerle savaşmanın yolu budur.» (a.g.e., s. 156.)

16 Kasım 1918, Rus Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi Kadın İşçiler Arasında Ajitasyon ve Propaganda Komitesi'nin himayesinde yapılan Kadın İşçiler Birinci Bütün-Rusya Kongresine tanık oldu. Inessa Armand, Samoilova, Kollantai, Stael ve A. D. Kalinina bu kongrenin düzenlenmesi için çok çalıştılar. Kongre'ye 1147 delege katıldı. Bu yalnızca işçi kadınların kongresiydi ve hiçbir köylü kadın bu kongreye katılmadı - henüz oralara gelememiştik. Ulusal azınlıklar arasında yapılan çalışmalar konusu da bu kongrede ele alınmadı. Bununla birlikte İlyiç o kongrede yaptığı konuşmada, kafasını en çok meşgul eden şeylere, başlıca köye ve kadının nasıl yalnızca sosyalizm ile kurtulabileceğine değinen bir konuşma yaptı. «Yalnızca, küçük aile işletmesine dayanan ekonomiden toplumsal ekonomiye ve toprağın toplumsal olarak işlenmesine geçtiğimizde,» diye konuştu İlyiç, «kadınlar tamamen özgür ve kurtulmuş olacaklar-

dır. Bu zor bir görevdir. Şimdi, Yoksul Köylü Komiteleri kurulmaktadır ve sosyalist devrimi sağlamlaştırma zamanı gelmiştir.

«Ancak şimdi, nüfusun köylerdeki daha yoksul kesimi örgütlenmektedir ve yoksul köylülerin bu örgütlerinde sosyalizm güçlü bir temele sahip olmaktadır.

«Daha önce çoğu kez şehirler devrimci olmuşlar ve kırsal yerler arkadan harekete geçmişlerdir.

«Şimdiki devrim, kırsal yerlere güvenebilir ve bu devrimin önemi ve gücü de buradan gelmektedir.» (a.g. e., s. 161.)

İlyiç yaptığı her konuşmada, köylülük ve toprağın kollektifleştirilmesi sorununa değiniyordu. Yaptığımız yürüyüşlerde ve sohbetlerde sık sık Karl Marx'ın 1856'da F. Engels'e yazdığı mektuptan söz ederdi. Bu mektupta Marx şöyle yazmıştı :

«Almanyada herşey, Köylü Savaşının ikinci bir baskısının proletarya devrimini desteklemesi olanağına bağlı olacaktır. O zaman işler pek mükemmelleşecektir...»*

Toprak Örgütleri Birinci Bütün-Rusya Kongresi'nde 11 Aralık 1918'de yaptığı konuşmada Lenin şunları söyledi :

«Eskiden olduğu gibi, savaştan önce yaşadığımız gibi yaşamak olanaksızdır. Ve küçük köylü üretimiyle bir arada giden o insan çaba ve çalışmasının israfı artık daha fazla hoşgörülemez. Eğer bu dağınık ve küçük üretimden toplumsal üretime geçilebilse, işgücünün verimliliği ile tarımda ve insanların üretiminde sağlanacak tasarruf iki katına ya da üç katına çıkacaktır.» (**Eserleri**, Cilt 28, s. 319)

---

* K. Marx, F. Engels, **Seçilmiş Mektuplar**, Moskova, s. 111 — Yayıncı.

İsviçre'de yaşadığımız sırada çok ciddi bir guatır rahatsızlığı geçirmiştim. Ameliyat ve dağ havası, hastalığı bir ölçüye kadar iyileştirmişti ama hastalığın etkileri kalbime vurmuş ve gücümü azaltmıştı. İlyiç'in hayatına karşı yapılan girişimden sonraki sarsıntı ve onun sağlığı konusundaki endişeler, sonbaharda benim durumumda ciddi bir yinelemeye yol açtı. Doktorlar beni yataktan çıkarmadılar, her türlü ilaçlar verdiler ve çalışmamı yasakladılar ama bütün bunlar bir işe yaramadı. O günlerde hasta bakımevleri yoktu. Siyaset ve çalışmaya ilişkin her türlü konuşmanın yasak olduğu, Sokolniki'deki orman okuluna gönderildim. Orda çocuklarla arkadaş oldum; İlyiç hemen hemen her akşam, çoğu kez Maria İlyiniçna'yla birlikte beni ziyarete gelirdi. 1918 Aralığı'nın sonuyla 1919 Ocak'ı arasmda orada kaldım. Çocuklar kısa sürede beni yakın bir arkadaş olarak kabul ettiler ve kafalarını kurcalayan her şeyden bana söz etmeye başladılar. Bazıları çizdikleri resimleri bana gösterir, başkaları nasıl kayak kaymaya gittiklerini anlatırlardı; dokuz yaşında bir oğlan, annesi için yemek pişirecek birisinin bulunmadığından yakmırdı, bu işi genellikle kendisi yaparmış. Patatesten çorba pişirirmiş ve suda patates «kızartırmış»; annesi işten eve geldiğinde yemeğini hazır, kendini bekler bulurmuş. Orman okulunda, buraya bir öksüzler yurdundan gönderilmiş küçük bir kız vardı. Bu kız, öksüzler yurdunda, göze girmek için sert öğretmenlere ustalıkla sokulmak ve yalan söylemek gibi bazı tipik alışkanlıklar kazanmıştı. Smolensky Pazarında oturan bir orospu anası vardı. Ana kız şiddetli bir sevgiyle birbirlerini severlerdi. Kız bir keresinde bana, annesinin bir gün, ayakları nerdeyse çıplak bir halde, dondurucu soğuk bir havada kendisini görmeye geldiğini; anasının aşığının, içki almak için çizmelerini çalıp sattığmı ve anasının ayaklarını soğuktan dondurduğunu yaşlı gözlerle anlat-

nıştı. Bu kız her zaman anasını düşünürdü, kendi ekmek taymını yemez ve bunları annesi için bir yana koyardı; yemeklerden sonra ekmek kırıntıları arar ve eğer bulabilirse bunları da annesi için toplardı.

Çocukların pek çoğu bana kendi yaşamlarını anlatırlardı. Okulun gerçek yaşamla pek bir ilgisi yoktu. Öğrenciler sabahları derslere girerler, sonra kayak kaymaya giderler; akşamları da çam dallarından süsler yaparlardı.

İlyiç çoğu kez çocuklarla şakalaşırdı. Çocuklar ondan çok hoşlandılar ve onun gelişini dört gözle bekler oldular. 1919 yılı başında (eski takvime göre Noel'de) okul, çocuklar için bir çam-ağacı eğlencesi düzenledi. Rusya'da Noel ağacı, hiçbir zaman, herhangi bir dinsel törenle ilgili olmamıştır; bu yalnızca çocukları eğlendirmek için bir gece eğlencesi olarak kalmıştır. Çocuklar İlyiç'i eğlenceye davet ettiler. İlyiç geleceğine söz verdi. Bonç-Bruyeviç'ten, çocuklar için bulabildiği kadar çok hediye almasını istedi. O akşam Maria İlyiniçna ile birlikte bana gelirlerken, araba yolda haydutlarca durduruluyor. Haydutlar, saldırdıklarının kim olduğunu anlayınca şaşırıyorlar. İlyiç'i, Maria İlyiniçna'yı, şoförü Gil'i ve -elleri süt güğümünü tutmakla meşgul olan- İlyiç'in koruyucusunu arabadan indiriyorlar ve arabaya atlayıp oradan uzaklaşıyorlar. Orman okulunda hepimiz İlyiç ve Maria İlyiniçna'yı bekliyorduk ve neden bu kadar geç kaldılar diye merak etmeye başlamıştık. Sonunda okula ulaştıklarında oldukça tuhaf bir görünümdeydiler. Biraz sonra, koridorda, İlyiç'e meselenin aslını sordum. Beni üzmemek korkusuyla bir an duraksadı, sonra benim odama geçtik ve orada bana herşeyi anlattı.

Onun sağ ve esen olmasından dolayı mutluydum.

1919

1919 yılı, Kolçak, Denikin ve Yudeniç'e karşı verilen şiddetli bir iç savaş yılı oldu. Savaş, açlık ve yaygın ekonomik çöküntünün son derece güç koşulları altında yürütüldü. Fabrikalar ve atelyeler durgunluk içindeydi ve demiryolları darmadağınıktı. Kızıl Ordu henüz gerektiği gibi örgütlenememiş ve iyi bir şekilde silahlanamamıştı. Sovyet iktidarı pek çok yerde gerektiği gibi yerleşmemiş ve halkla kendini özdeşleştirememişti. Sovyet iktidarına karşı olan partiler, eski rejimde çok şanslı bir yaşantı sürdürmüş olan bütün unsurlar - büyük toprak sahipleri ve kapitalistlerin uşakları, kulaklar, tüccarlar vs. - Bolşevikler'e karşı amansız bir ajitasyon yürütüyor; köylü

kitlesinin bilgisizlik ve cahilliğinden yararlanarak bu kitle arasında her türlü akıl almaz öyküler yayıyorlardı.

Herşeye rağmen Lenin'in adı her yerde büyük bir ün kazanmıştı. Lenin büyük toprak sahipleri ve kapitalistlere karşıydı. Lenin, topraktan, barıştan yanaydı. Sovyetler'in iktidar mücadelesindeki önderinin Lenin olduğunu herkes biliyordu. Ülkenin en ıssız ve sapa yerindeki kitleler bunu biliyordu. Oysa Lenin savaşta doğrudan yer almıyordu, cephede bulunmuyordu; dünya görüşleri, köşeye çekilmiş yaşantılarıyla sınırlı olan o günlerin cahil insanları için bir kişinin uzaktan önderlik yapabileceğini hayal etmek zordu. Ve Lenin'in adı etrafında efsaneler doğmaya başladı. Örneğin, çok uzakta, Sibirya'daki Baykal gölünün balıkçıları, Beyazlar'la çarpışmaların en civcivli anında Lenin'in bir uçağa atlayıp nasıl geldiğini ve düşmanın hakkından gelmek için onlara nasıl yardım ettiğini anlatmışlardı on yıl kadar önce Kuzey Kafkasya'da halk, Lenin'i görmemiş olmalarına rağmen, onun Kızıl Ordu saflarında çarpışmış olduğunu kesinlikle bildiklerini, ancak kimse anlamasın diye bu işi gizlice yaptığını ve onlara zaferi kazanmalarında yardım etmiş olduğunu söylüyorlardı.

Bugün işçiler ve kollektif çiftliklerde çalışanlar, Lenin'in cephelerde bulunmamasına rağmen, her zaman bütün kalbi ve ruhuyla Kızıl Ordu'yla beraber olduğunu, her zaman onu düşünmüş ve ona özen göstermiş olduğunu biliyorlar. Onlar, uygulanacak politikayı doğru kanallara yöneltmek için onun ne kadar çok çalışmış olduğunu biliyorlar. Lenin, Halk Komiserleri Kurulu'nun başkanıydı; çeşitli işleri vardı, ama bu faaliyetler hangi biçimi alırsa alsın, iç savaş sorunuyla, Sovyetler'in iktidar mücadelesi sorunuyla sıkı sıkıya bağlıydı. 13 Mart 1919'da, İlyiç Petrograd'daki bir toplantıda yaptığı konuşma-

da, Sovyet iktidarının başarıları ve onu bekleyen güçlüklerden söz etti.

«Tarihte ilk kez bir ordu, yakınlık, ayrılmaz bir yakınlık, denebilir ki **Sovyetler'le ordu arasında ayrılmaz bir birlik** üzerine kurulmaktadır. [Altını ben çizdim. - N.K.] Sovyetler, bütün çalışan ve sömürülen insanları birleştiriyor; ordu ise sosyalist savunma ve sınıf bilinci ilkesi üzerine kuruluyor.» (**Eserleri**, Cilt 29, s. 47.)

Bu çıkar birliği binlerce şekilde ortaya konuyordu. Sovyet Hükümeti, Kızıl Ordu erlerinin tanıdıkları, bildikleri kendi hükümetleriydi.

İlyiç pencereler açık yatmayı severdi. Her sabah, Kremlin'deki Kızıl Ordu erlerinin marş söyleyişleri dışardan odaya dolardı. «Sovyet iktidarının uğrunda tek kişi kalana kadar öleceğiz.» diye marş söylerlerdi gençler.

İlyiç, cephelerde ne olup bittiğini tam olarak biliyordu. Cephelerle doğrudan temas halindeydi ve bütün mücadelenin başındaydı; aynı zamanda kitlelerin savaş konusunda ne söylediklerine dikkatle kulak veriyordu. İlyiç'in farklı kişilerle yaptığı konuşmalarda, ara sıra ben de hazır bulunurdum ve kendisini ilgilendiren konulara başkalarını da sürüklemekte ne kadar usta olduğu dikkatimi çekerdi.

Kızıl Ordu erlerinin eski askeri uzmanlara olan güvensizliğine ilişkin bir raporun İlyiç'e verildiği ve benim de hazır bulunduğum bir olayı hatırlıyorum. Başlangıçta eski askeri uzmanlardan ders almak zorunda kalmıştık - bu kadarını Kızıl Ordu erleri anlayışla karşılıyor fakat herşeye rağmen onlara kuşku ile bakıyor ve en ufak hatalarını bile hoş göremiyorlardı. Eski rejimde komuta eden subaylarla erler arasında ne büyük bir uçurumun

var olduğu hatırlanırsa, bu tutum anlaşılabilir. Raporu veren adamlar gittikten sonra, İlyiç bana, Kızıl Ordu'nun gücünün, komutanların er kitlesine çok yakın olmaları gerçeğinde yattığını anlattı. Veraşçagin'in 1877-1878 Türk-Rus savaşını betimleyen tablolarını hatırladık. Bunlar güzel resimlerdi. Komuta eden subayların, bir tepeciğin üzerinde durup, çarpışmayı uzaktan seyrettikleri bir savaş salınesi vardı resimlerden birinde. Elleri eldivenli şık subaylar, kendileri güvenceli bir uzaklıkta durarak, askerlerin çarpışmada ölüşünü seyrediyorlar. Ben bu resmi ilk kez 10 yaşındayken görmüştüm. Babam beni Vereşçagin'in resim sergisine götürmüştü ve onun tabloları bir ömür boyu çıkmamak üzere belleğime kazınmışlardı.

Bir keresinde İlyiç, Voronezh'deki Profesör Dukelski'den, Kızıl Ordu erlerinin uzmanlara daha yoldaşça davranmalarını isteyen bir mektup almıştı. İlyiç ona, **Pravda**'da bir makale ile cevap verdi. Şöyle diyordu:

«Yüzyılların sömürüsü sonucu dünyadan nefret etmiş yorgun işçilere ve bitkin askerlere karşı yoldaşça bir tutum takının; o zaman kol gücüyle çalışan işçilerle kafa gücüyle çalışan işçiler arasındaki yakınlaşma dev adımlarla gelişecektir.» (a.g.e., s. 207.)

Bir gün de, Lunaçarski'nin cepheye yaptığı bir geziden sonra İlyiç'e bilgi verişi sırasında hazır bulunmuştum. Lunaçarski, elbette, askeri konularda büyük bir uzman değildi, fakat İlyiç ona öyle sorular soruyor, birbiriyle ilgisizmiş gibi görünen bazı gerçekler arasında ilişki kuruyor ve konuşmayı başarılı bir şekilde öyle bir yola sokuyordu ki, bu görüşme çok ilgi çekici bir rapora benzedi. İlyiç, şu ya da bu kişiye ne soracağını ve istediği bilgiyi ondan nasıl elde edeceğini her zaman çok iyi bilirdi. Cep-

heye giden ya da cepheden gelen pek çok işçiyle konuşurdu. Kızıl Ordu'nun durumu hakkında doğru bir fikre sahipti, Kızıl Ordu erlerinin pek çoğunun köylü olduğunu dikkate alırdı. Köylülüğü iyi tanırdı, çalışan köylülerin büyük toprak sahiplerince nasıl sömürüldüğünü, onların büyük toprak sahiplerinden nasıl nefret ettiğini ve bunun iç savaşta ne muazzam bir itici güç olduğunu bilirdi. Bununla birlikte, kendi başına üretim yapan küçük çiftçileri ülküleştirmezdi (o günlerde köylülerin tamamı, kendi başına üretim yapan küçük çiftçilerdi); köylüler arasında küçük burjuva anlayışının ne kadar güçlü ve köklü olduğunu, köylüler için örgütlenmenin ne kadar zor olduğunu ve aslında o günlerde köylülerin örgütlenme konusunda ne olanaksızlıklar içinde bulunduğunu bilirdi. Sosyalist kuruluşun temelinin örgütlenme olduğunu tekrar etmekten İlyiç hiçbir zaman yorulmamıştır. Örgütlenme sorunlarına muazzam önem verir, umutlarını işçi sınıfına, onun örgütlenme konusundaki tecrübesine ve köylülükle olan yakın ilişkilerine bağlamıştı. İlyiç, eski ordunun ve eski uzmanların bütün tecrübelerinin iyi bilinmesini, bilginin ve bilimin Sovyet Cumhuriyeti'nin çalışan halkının hizmetine verilmesini istiyordu.

Sovyet Hükümeti'nin uyguladığı siyaset doğru yola sokulmuştu.

Stalin, 1927 Eylül'ünde ilk Amerikan sendikacı heyetiyle yaptığı konuşmada şunları söyledi:

«İç savaşın, işgalci orduların Rusya'dan atılması ve karşı devrimci generallerin Kızıl Ordu tarafından temizlenmesi sonucunu doğurduğu bilinmiyor mu?

«**Savaşın kaderinin, son çözümlemede,** S. S. C. B'nin düşmanlarınca Kolçak ve Denikin'e sağlanan teknik gereçlerle değil, fakat **doğru bir siyaset ve geniş halk kit-**

lelerinin sempati ve desteğiyle belirlendiği, sonunda ortaya çıktı. [Altını ben çizdim. - N.K.]

«Bolşevik Partisi'nin, o zaman zafer kazanmış olması bir rastlantı mıydı? Elbette hayır.» *

Sovyet Hükümeti'nin 1919 yılındaki politikası, kitlelerle bağları güçlendirmeye yönelmişti.

«Eğer kendimizi komünistlerin bir partisi sayıyorsak,» dyordu İlyiç, «yalnızca şimdi, dış engellerle işimizi bitirdiğimiz ve eski kurumları hurdaya çıkardığımız bir sırada, gerçek bir proletarya devriminin birinci göreviyle -düzinelerce ve yüzlerce milyon insanı örgütleme göreviyle- gerçekten, tamamen ve ilk kez karşılaştığımızın bilincinde olmalıyız.» (**Eserleri,** Cilt. 29, s. 310.)

1917 Ekim'inde, Bütün-Rusya Sovyetleri İkinci Kongresinde İlyiç, sosyalist kuruluşun temelinin örgütlenme olduğunu söylüyordu; ve 17 ay sonra, 1919 Mart'ında Parti'nin Sekizinci Kongresinde Sovyet iktidarının sağlam bir şekilde ayakları üzerinde durduğu bir sırada, örgütlenme sorunu acil bir görev olarak ortada duruyordu. İlyiç'in Sekizinci Kongrede ele aldığı bütün konular örgütlenme sorunuyla sıkı sıkıya ilişkiliydi. Memur kadroları, bürokrasi ve kültür konularına değindi; kültür yetersizliğinin sosyalist kuruluş yolunun üzerinde nasıl bir engel meydana getirdiğini, geniş kitlelerin sosyalist kuruluş işine kazanılmasını nasıl önlediğini, geçmişin kalıntılarına karşı verilen mücadeleyi nasıl engellediğini ve bürokrasinin kök salmasına nasıl yol açtığını anlattı; köy sorununa değindi, proletaryanın etkisinin yalnızca tarım işçileri ve yoksullar üzerinde değil fakat köylülüğün geniş kesimleri, ücretli işgücünü sömürmeksizin kendi emekleriyle yaşayan orta köylüler üzerinde de güçlendi-

* J. V. Stalin, **Eserleri,** Cilt 10, Moskova, 1954, s. 111. — Yayıncı.

rilmesi gerektiği hakkında konuştu; onların Sovyet iktidarının temel dayanak noktası yapılması gerektiğini, yiyecek sağlama konusunda onlardan yararlanılması gerektiğini söyledi; kooperatifleşme hareketine değindi ve komünizmin, kapitalizmin bize bıraktıkları üzerine kurulacağını, komünizmin yalnızca komünistlerin elleriyle kurulamayacağını, eski uzmanlardan, bilimden ve burjuva dünyasının bütün tecrübelerinden kendi amaçlarımız için yararlanmamız gerektiğini söyledi.

Bütün bu çalışmada önemli olan şey, zincirin tümünü çekebilmek için yalnızca hangi halkanın kavranması gerektiğini halkın anlaması değil, fakat bu halkanın nasıl kavranması gerektiğinin ve zincirin nasıl çekileceğinin bilinmesiydi.

Kongreden iki gün önce, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi Başkanı Yakov Sverdlov öldü. İlyiç, Sverdlov'un cenazesinde yaptığı konuşmada, geniş proletarya kitlelerinin örgütleyicisi olarak çalışmasının değerini özellikle belirterek, onun teori ile pratiği birleştirmedeki yeteneğine, erdemlilik konusundaki ününe ve örgütçülük yeteneğine değindi:

«... Bu profesyonel devrimci, kitlelerle teması, bir an için olsun, hiçbir zaman kaybetmemiştir. Her ne kadar çarlığın koşulları, o zamanın devrimcilerinin pek çoğunun yaptığı gibi, onun daha çok yer altında yasa dışı çalışmasını zorunlu kılmışsa da, Yoldaş Sverdlov o zaman bile, yeraltındaki yasa dışı faaliyetlerinde, yirminci yüzyılın ilk yıllarmdan başlayarak aydınlar arasından çıkan eski devrimciler kuşağının yerini almaya başlayan öncü işçilerle el ele ve omuz omuza yürümeyi başarmıştır.

«İşte o zamandır ki, düzineler ve yüzlerce öncü işçi bu işe atılmış ve onsuz Rusya'daki proletarya devriminin

başarıya ulaşamayacağı kitlelerle sıkı ilişkiler kurma görevini, kendi içlerinde geliştirdikleri devrimci mücadelenin o sert mizacıyla birleştirmişlerdir.» (**Eserleri**, Cilt 29, s. 72.)

Sverdlov, Parti'nin Sekizinci Kongresinde, Merkez Komitesinin örgütsel çalışmalarına ilişkin bir rapor verecekti. Bu rapor, onun yerine Lenin tarafından okundu.

İlyiç, Svredlov'la ilgili olarak dedi ki:-

«Güçlü, akıl almaz derecede güçlü bir belleğe sahip onun gibi birisi, raporunun asıl büyük kısmını belleğinde hazırlamıştır; ve **yerel örgütlenme çalışmalarına olan kişisel yakınlığı** [Altını ben çizdim. - N.K.] onun bu raporu sunmasını olanaklı kılacaktı. Ben onun yerini yüzde bir oranında bile tutamam... düzinelerle delege hergün Yoldaş Sverdlov tarafından kabul edilirdi ve belki de bunların yarısından çoğu Sovyet yetkilileri değil fakat Partili işçilerdi.» (a.g.e., s. 140.)

İlyiç Sverdlov'dan, uygulama sorunlarına görülmemiş derecede yatkınlığı olan, halkı fevkalade iyi anlayan birisi olarak söz ediyordu:

«Haklı olarak bu kadar gurur duyduğumuz ne yapılmışsa, hepsini bu adamın görülmemiş örgütçülük yeteneğine borçluyuz. Örgütlü proleter kitlelere yaraşan ve proletarya devriminin gereksinmelerini karşılayan etkin, uygun ve gerçekten örgütlü takım çalışması olanağını ona borçluyuz. Bu örgütlü takım çalışması olmaksızın bir tek başarı sağlayamazdık, o sayısız güçlüklerden bir tekinin bile üstesinden gelemezdik; çoktan geçmiş olduğumuz ve şimdi geçmek zorunda bulunduğumuz o can sıkıcı sınavların bir tekini bile başaramazdık.»

«... Proletarya devriminin, Rusya'da ve bütün dünyada, proletaryanın ve çalışan köylülüğün sayısız taba-

kalarını, kümelerce insanı, bu yetenek olmaksızın proletaryanın milyonluk ordularının zafer kazanamayacağı o uygulama tecrübesini ve bireysel değilse bile o **kollektif örgütlenme yeteneğini** [Altını ben çizdim. - N.K.] başa geçireceğine kesinlikle inanıyoruz.» (a.g.e., s. 73-75.)

Son yıllarda, özellikle 1935-36'larda, **kitlelerin örgütlenme yeteneğinde** dikkate değer ve hızlı bir gelişmeye tanık oluyoruz. Stakhanovit konferansları, makinistleri, traktör sürücülerini, Sovyet tarım işçilerini bir araya getiriyor ve Sovyet cumhuriyetlerinin işçileri Sovyet yönetimi döneminde geliştirilmiş olan bu kollektif örgütlenme dehasının bir örneğini veriyorlar bize.

Biz salt birkaç değiliz, biz binlerceyiz...

Proletarya kitlelerinin kolllektif örgütçülük dehasının ne muazzam bir gücü temsil ettiğini kör bir adamdan başka herkes kavrayabilir.

***

Küçük mülk sahipliği mantığı, Sovyet Hükümetinin ilk varlık yıllarında yönetsel ve askeri çalışmanın örgütlenmesinde özel bir engeldi.

1919 Mayıs'ındaki Okul-Dışı Eğitim Bütün-Rusya Birinci Kongresinde yaptığı konuşmada İlyiç, çalışmanın gerektiği gibi örgütlenmesini engelleyen anarşik küçük mülk sahipliği sorununu geniş olarak ele almıştı.

«**Çalışan nüfusun geniş -küçük burjuva- kitleleri, bilgi elde etmeye çabalar ve eskiyi bozarken, örgütlü ya da örgütsel değeri olan hiçbir şey ortaya koyamamaktadırlar** [Altını ben çizdim. - N.K.]»

Ve daha sonra şunları söylüyordu :

«Bu konuda halâ mujik saflığının ve mujik çaresizliğinin sıkıntısını çekiyoruz; tıpkı efendisinin kitaplığını soyduktan sonra, birisinin bunları elinden alacağından korktuğu için evine kaçan o köylü gibi. Çünkü dürüst bir dağıtım sağlanabileceği fikri, kamu malının nefret edilecek birşey olmadığı, aksine işçilerin ve çalışan nüfusun ortak malı olduğu bilincinden henüz yoksundur. Gelişmemiş köylü kitlesi bunun için suçlanamaz ve devrimin gelişimi açısından bu oldukça anlayılşa karşılanabilir. Bu kaçınılmaz bir aşamadır ve köylü, kitaplığı evine taşıyıp *orada onu sakladığında* başka türlü davranamazdı; çünkü Rusya'daki kitaplıkların bir araya getirilebileceğini, okuma yazma bilenlerin susuzluğunu gidermeye ve okuma yazma *bilmeyenleri eğitmeye yeterli ölçüde kitap* bulunabileceğini kavrayamamaktadır. Şimdi biz örgütsüzlük, karışıklık ve anlamsız tartışmaların kalıntılarıyla savaşmalıyız... Paralel örgütler değil, fakat planlı *tek bir örgüt* yaratmalıyız. Bu küçük iş, devrimimizin temel görevini yansıtmaktadır. Eğer devrim bu görevi yerine getirmeyi başaramazsa, eğer kalın kafalı Rus saçmalığı ve savrukluğu yerine gerçekten planlı, bütünleşmiş bir örgüt yaratmanın yolunu bulamazsa, o zaman bu devrim bir burjuva devrimi olarak kalacaktır; çünkü komünizme baş koymuş bir proletarya devriminin en belirgin özelliği tastamam burada yatmaktadır.» **(Eserleri,** Cilt 29, s. 308, 309-310.)

İlyiç burada, «istediğim gibi yaparım» anlayışına uygun olarak, *her türlü devlet örgütünü, kollektif* planlı çalışmanın her biçimini reddeden anarşizmin köklerini ortaya koyuyordu.

İlyiç'le sık sık anarşizm konusunda konuşurduk. Bu konudaki ilk konuşmamız: Şuşenskoye'de yaptığımızı ha-

tırlıyorum. Sibirya sürgününde İlyiç'e katıldığımda, onun, siyasal suçluların fotoğraflarını içeren albümünü ilgiyle inceledim. Çernişevski'nin iki fotoğrafı arasında Zola'nın bir resmini gördüm. Ona, albümde neden Zola'nın bir fotoğrafını bulundurduğunu sordum. Zola'nın savunmuş olduğu Dreyfus'u anlatmaya başladı bana ve sonra Zola'nın eserlerine ilişkin notları karşılaştırmaya koyulduk ve ona Zola'nın **Jerminal** adlı romanının üzerimde ne derin bir etki yaptığını anlattım. Bu kitabı ilk kez, Marx'ın **Kapital**'inin birinci cildini ciddi bir şekilde incelediğim bir sırada okumuştum. **Jerminal** Fransız işçi hareketini anlatır ve bir sürü tip arasında, evcil bir tavşanı okşarken bir yandan da her şeyin «koparılıp yıkılması» **(tout rompre, tout detruire)** gerektiğini tekrarlayıp duran bir Rus anarşisti, Suvarine'in tipini çizer. İlyiç, örgütlü bir sosyalist işçi hareketiyle anarşizm arasındaki farkları heyecanlı bir şekilde anlatmıştı. Yine anarşistler konusunda, İlyiç'in 1905'deki Tammerfors Konferansına katılmak üzere ayrılmasından hemen önce bir konuşma daha yaptığımızı hatırlıyorum. Anarşizmin mükemmel bir şekilde betimlendiği, İlyiç'in o döneme ilişkin «Sosyalizm ve Anarşizm» adlı makalesini son günlerde yeniden okudum: «Anarşistlerin felsefesi, ters yüz edilmiş burjuva felsefesidir. Onların bireyci kuramları ve bireyci idealleri, sosyalizmin tam bir antitezidir. Onların görüşleri, kaçınılmaz olarak emeğin toplumsallaşmasına yönelen burjuva toplumunun geleceğini değil, fakat o toplumun şimdiki ve hatta geçmiş durumunu, dağınık ve tecrit edilmiş küçük üretici üzerinde kör şansın egemenliğini anlatmaktadır. Siyasal mücadelenin yadsınmasına varan taktikleri, proleterleri bölmekte ve aslında onları burjuva siyasetinin şu ya da bu durumunda birer edilgin katılıcı haline sokmaktadır; çünkü işçilerin kendilerini siyasetten gerçekten koparmaları olanaksızdır.» **(Eserleri,** Cilt, 10, s. 55.)

1905 yılında İlyiç'le bunu konuşmuştuk.

1919 Mayıs'ında Okul-Dışı Eğitim Bütün-Rusya Birinci Kongresi toplandı. Kongre İlyiç tarafından açıldı. Kongreye, aralarında pek çok Partili olmayan kişinin de bulunduğu 800 delege katıldı. Kongre'de genellikle heyecanlı bir hava vardı - delegelerin pek çoğu cepheye gitmek için sabırsızlanıyordu - fakat kongreyi düzenlemiş olan biz Bolşevikler, delegelerin pek çok konuda açık bir Sovyet demokrasisi anlayışından - bizim Sovyet demokrasisini burjuva demokrasisinden ayıran o anlayıştan yoksun olduklarını gördük ve İlyiç'ten kongrede bir konuşma daha yapmasını istedik. İlyiç bunu kabul etti ve 19 Mayıs'ta, «Halkın Özgürlük ve Eşitlik Sloganlarıyla Aldatılması» konusunda uzun bir konuşma yaptı. Kapitalist devletlerde halkın bu sloganlarla nasıl aldatıldığını anlattı ve Sovyet iktidarının - proletarya diktatörlüğünün - şimdi kitleleri sosyalizme ulaştıracağını söyledi ve Sovyet Hükümeti'ni beklemekte olan güçlüklerden söz etti.

«Devletin bu yeni örgütlenişi çok büyük güçlükler doğuruyordu, çünkü küçük burjuva disiplinsizliğinin, örgütsüzlüğünün üstesinden gelmek en zor işti; büyük toprak sahibi ya da kapitalist bozguncunun hakkından gelmekten bir milyon kere daha zor, ama sömürüden arınmış yeni bir örgütlenmenin yaratılması için bir milyon kere daha yararlı bir işti. Proletarya örgütü bu sorunu ne zaman çözerse, sosyalizm o zaman kesin olarak kazanılmış olacaktır. Hem okul dışı hem de okul içi eğitimin tüm faaliyetleri kendini bu amaca adamalıdır.» **(Eserleri,** Cilt 29, s. 345-346.)

Eğer Sovyet iktidarının kurulması işinde anarşist eğilimlerle mücadele etmek zorunlu idiyse, aynı şey Kızıl Ordu'da haydi haydi zorunluydu. Kızıl Ordu'daki anarşist

eğilimler düpedüz itaatsizlik biçimini almıştı. Kızıl Ordu'yu örgütlemede ortaya çıkan bu güçlükleri, Ukrayna'daki iç savaş tecrübesi en iyi bir şekilde açıklamaktadır. İlyiç bu konuyu, 4 Temmuz 1919'da, Bütün-Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Moskova İşçi ve Köylü Temsilcileri Sovyeti, Moskova İşçi Sendikaları Konseyi ve Moskova Fabrika Komiteleri delegelerinin ortak toplantısında yaptığı konuşmada ele aldı.

İlyiç, birliklerimizi birbiri ardı sıra, aceleyle kurmak zorunda olduğumuz iç savaşın ilk yılında ortaya çıkan güçlükler hakkında konuştu.

«Ukrayna'da, proletarya siyasal bilincinin son derece düşük olan düzeyi,» diyordu İlyiç; «güçsüzlük ve yetersiz örgütlenme, Peltura * karışıklığı bir de Alman emperyalizminin baskısıyla birleşince düşmanlık ve gerilla yöntemleri için uygun bir zemin sağladı. Her yerde köylüler silahlarına sarıldılar ve yerel otorite kurabilmek için kendi atamanları ya da muhtarlarını seçtiler. Merkezi otoriteye bütün bütün kulak asmaz oldular ve her muhtar kendini merkezde yapılmakta olanları dikkate almaksızın Ukrayna'nın bütün sorunlarını kendi başına çözebilecek bir yerel ataman olarak görmeye başladı.» (a.g.e., s. 424-425.)

İlyiç sözlerine devamla bu örgütlenme yetersizliğinin, bu gerilla yöntemlerinin ve karışıklığın Ukrayna üzerinde feci etkileri olduğunu söyledi. Bu, ülke üzerinde etkisini bırakacak bir tecrübeydi.»

«Bu örgütsüzlük ve karışıklıktan, Ukrayna'da ders alınmıştır.» dedi İlyiç. «Bu tüm Ukrayna devriminde bir

---

* **Peltura** — İç savaş ve yabancı askeri müdahale döneminde, Ukrayna'daki bir milliyetçi burjuva karşı devrim hareketinin başı. Pelturacı'ların yönetimi altındaki bu kısa dönemde halk kitle halinde kurşuna dizildi ve vahşice bir Yahudi **pogram**'ları dalgası yöreyi kapladı. — Yayıncı.

dönüm noktası olacaktır ve Ukraynanın tüm gelişimini etkileyecektir. Bu aynı zamanda bizim için de bir dönüm noktası oldu, gerilla yöntemlerinden ve devrimci laflar savurmaktan - Biz herşeyi yapabiliriz! - uzun, çetin, direnmekten yılmayan bir örgütsel çalışmaya geçiş oldu. Bu, Ekim'den birkaç ay sonra girdiğimiz bir yoldu ve bunda oldukça başarı sağladık. Geleceğe, bütün güçlüklerin hakkından geleceğimize kesinlikle emin olarak bakıyoruz.» (a.g.e., s. 426.)

İlyiç'in umutları gerçekleşti. Kızıl Ordu'muz sosyalist örgütlenmenin örnek bir kurumu oldu.

O zaman, 1919'da, Kızıl Ordu erlerinin pek çoğu, çok çalışmaktan korkmayan ama halâ küçük mülk sahipliği anlayışına güçlü bir şekilde bağlı olan küçük çiftçilerdi. İlyiç bu nedenle, bütün cephelerin proleter unsurlarla güçlendirilmesini çok önemli sayıyordu. Doğu Cephesinde durum kritikleşince, oraya yardım edilmesi için Petrograd'lı işçilere bir mektup yazdı; İşçi Sendikaları Bütün-Rusya Merkez Konseyinin bir toplantısında konuştu, Moskova istasyonunda çalışan demiryolu işçilerine hitap etti, Moskova fabrika komiteleri ve işçi sendikalarının bir toplantısında Kolçak'a karşı verilen mücadeleyi anlattı, Kolçak'a karşı kazanılan zaferle ilgili olarak işçi ve köylülere mektuplar yazdı, Denikin cephesi ve Yudeniç'e karşı Petrograd'ın savunmasına giden Vladimir ve Yaroslavl gubernialarının silah altına alınmış işçilerine bir konuşma yaptı; Yudeniç tehlikesine ilişkin olarak Petrograd'lı işçilere ve Kızıl Ordu erlerine bir çağrı yayınladı ve Ukrayna'lı işçi ve köylülere Denikin'e karşı kazanılan zafer üzerine bir mektup yazdı.

Kızıl Ordu'nun örgütlenişi sürekli olarak düzeliyordu.

Sovyet iktidarının kök saldığı ve iç savaşın, gerçek dost ve gerçek düşmanlarının kim olduğu konusunda kitlelerin gözünü açtığı oranda, Sol Sosyalist-Devrimciler'in etkisi zayıfladı. Bunlar, ayaklarının altından toprağın kaydığını hissedince Anarşistlerle birleştiler, ve Moskova Parti Komitesinin ajitasyon ve propaganda sorunlarını görüştüğü 25 Eylül günü, Leontyevski Sokağı'ndaki toplantıya birlikte bombalı bir saldırı düzenlediler. Aralarında Moskova Komitesi Sekreteri Zagorski'nin de bulunduğu 12 kişi öldü, 55 kişi yaralandı. Saldırıya ilişkin haberleri, bizi ziyarete gelen İnessa Arınand'dan öğrendik. Onun kızkardeşi de toplantıdaymış.

*
**

Küçük köylü ekonomisinin dağınık ve tecrit edilmiş niteliğine ve bunun köylülerin yaşantı ve dünya görüşleri üzerindeki ters etkilerine değinirken İlyiç, başlangıçtan beri kollektif çiftçilik biçimlerine geçilmesinin zorunluluğu üzerinde önemle duruyordu. Toprağın ortaklaşa işlenmesi için tarımsal komünler ve arteller biçiminde büyük çaplı kollektif birlikler kurulması gerektiğini söylüyordu. İlyiç, bu konuda öncülüğü şehirsel ve tarımsal işçilerin yapması gerektiğini düşünüyor ve işçilerin bu alandaki her türlü ve bütün girişimlerini destekliyordu. Daha 1918 ilkbaharında, tarımsal arteller kurmak için Sibirya'daki Semipalatinsk'e giden Obukhov ve Semyannikov işçilerinin bu girişimini desteklediğini biliyoruz. O, toprağın ortaklaşa işlenmesini örgütlemeye yönelik bütün çabaları alçak gönüllülükle destekledi.

İlyiç, elbette hayallere kapılmıyordu. Sürekli olarak, tarımın geniş ölçüde kollektifleştirilmesinin uygulanabilir bir hale sokulması için yaratılması gerekli koşullardan söz ediyordu. Parti'nin Onüçüncü Kongresinde, traktörler, toprağın makinalarla işlenmesi ve kollektifleştir-

menin onlarsız gerçek bir atılım sağlayamayacağı köylülerin harekete geçirilmesi zorunluluğundan söz etti; aynı zamanda kollektif çiftliklerin kurulması yolundaki her girişimin desteklenmesi gerektiğine inanıyordu.

İlyiç, 1919 yılının ilkbaharında, o sırada kaldığı Gorki şehrinin işçilerine, yeni tip bir kollektif çiftliğin örgütlenmesi sorununu açtı. Ancak oradaki işçilerin pek çoğu buna hazır değillerdi. Gorki'nin eski efendisi Reinbot, malikanesi için Letonyalı işçiler bulmuştu ve bunları halkın geri kalan bölümünden ayrı tutmaya çalışıyordu. Gorki'li işçiler, bütün Letonyalı işçiler gibi toprak sahiplerinden nefret ediyorlardı; ama o günlerde kollektif çalışmaya ve malikaneyi devlet çiftliği ilkelerine göre yeniden örgütlemeye uygun bir durumda değillerdi.

Eski valinin malikanesindeki bir toplantıda, İlyiç'in onları ikna etmeye nasıl heyecanla uğraştığını hatırlıyorum. Ama bu çabalarından bir iş çıkmadı. Reinbot'un mülkü paylaşıldı ve Gorki, devletin işlettiği sıradan bir çiftliğe dönüştü. İlyiç, devlet çiftliklerinin, köylüler için, verimli çalışan bir büyük çiftlik örneği olmasını istiyordu; köylüler küçük bir çiftliğin nasıl işletileceğini biliyorlardı ama büyük bir çiftliği işletmek için öğrenecekleri daha çok şey vardı.

Gorki'nin o zamanki müdürü Vever, İlyiç'in devlet çiftliklerine ilişkin görüşlerini kavrayamadı. İlyiç, bir gün dışarda dolaşırken Vever'le karşılaştı ve ona devlet çiftliğinin yöredeki köylülere nasıl bir yardımda bulunduğunu sordu. Vever çok şaşırdı ve cevapladı: «Köylülere fide satıyoruz.» İlyiç ona başka bir soru sormadı ve o gidince kederli bir yüzle bana dönüp, «Gerçek sorunu anlamıyor.» dedi. İlyiç daha sonraları, devlet çiftliklerinin köylüler için verimli çalışan bir büyük çiftlik örneği olması gerektiğini anlamayan Vever'e karşı oldukça haşin davrandı.

1919 başlarında bir gün, Akşam Pazar Okulundan eski bir öğrencim olan Balaşov, Okul-Dışı Eğitim Dairesinde ziyaretime geldi. Nevskaya Zastava yöresinde çalışmış ve daha sonra, gericiliğin şahlandığı dönemde iki yıl cezaevinde kalmıştı. Bana tarım ve özellikle sebzeciliği incelemiş olduğunu ve şimdi bu işe girişmek istediğini söyledi. Yedi tane köylü aile işletmesini birleştirdi ve kararlaştırdıkları gibi ücretli işçi kullanmaksızın çalıştıkları bir toplumsal sebze bahçesi kurdu. Tarımsal bir artel meydana getirdiler ve Kızıl Ordu'yla yaptıkları sözleşme uyarınca burada çok nefis lahanalar yetiştirdiler. Bununla birlikte girişim uzun ömürlü olmadı. Yoksul Köylü Komitesi bütün lahanalara el koydu ve Balaşov tutuklandı. Cezaevinden bana mektup yazdı. İlyiç'in isteği üzerine, Dzerzhinski, olayı incelemek amacıyla adam yolladı. Eski ajanların komiteye sızmış oldukları anlaşıldı. Balaşov serbest bırakıldı ama bu girişimden de vazgeçildi.

Bu sebzecilik artelleri-o zamanlar pek popülerdi -işin öneminin küçümsenmesi nedeniyle sert bir direnmeyle karşılaştı. Örneğin Balaguşa'da, A.Ş. Butkeviç'in yönetiminde bahçıvanlık kursları ve bu kurslarla bağlantılı kiralık küçük bahçeler vardı. Bizim Eğitim Dairesi bu kursları destekliyordu. Butkeviç'in bir tarımcı ve sebzecilik uzmanı olan oğlu, 1919'un Şubat'ında, sözkonusu kiralık küçük bahçeler esasına göre bu kurslara katılanlardan oluşan (bunların çoğu Gnome ve Rom Fabrikasıyla Semyanov Atölyelerinin işçileriydi) ve herkesin ürününü ortaya koyduğu bir çeşit kooperatif kurdu. Genç Butkeviç, yapay gübreler, yeni türler ve yeni yetiştirme yöntemleriyle deneyler yaptı. Elde edilen ürün çevredeki ortak bahçelerde yetiştirilen üründen daha çoktu ve 45 işçi ailesine bütün yıl boyunca sebze sağlamış oldu.

Okul Dışı Eğitim Dairesi bu girişimi destekledi; ancak o günlerde her konuda en çok sözü geçen Moskova Eğitim Dairesi, «45 ya da 50 aileye sebze sağlamanın, okulda düzenlenen işe oranla çok küçük bir toplumsal öneme sahip olduğu» gerekçesiyle kursun yönetimindeki kiralık bahçeleri geri aldı. Daire o sıralar, kollektif işletmecilik biçimlerinin propaganda değerini anlamada yetersiz kalıyordu. Moskova Eğitim Dairesinin, uğruna kiralık bahçeleri geri aldığı okul çiftliği de, başarısız bir girişim olarak kaldı.

Bu tür girişimlerin 1919'da ne gibi engellerle karşılaştığını düşünebilmek bugün için zordur. Bu engeller - ve bunlardan bir sürü vardı - şimdi unutuldu, ama bu girişimlerde yer alanlar o olayları hiç unutmadı. Vladimir İlyiç bu tür girişimlere özel olarak ilgi duyuyordu.

Köylülerin kollektiflik ilkelerine göre örgütlenmiş çiftliklerle kendilerini özdeşleştirebilmelerini sağlamak, köylülüğün büyük bir kesimi içinde uzun bir hazırlık çalışması dönemini gerektiriyordu. İlyiç, köylülerden gelen mektupları okudukça, bu gerekliliğin her an farkına varıyordu. Köylük yerlerdeki duruma ilişkin böyle bir mektubun (mektup Şubat - Mart 1919 tarihlidir) kenarmda İlyiç'in bir notu vardır: «Orta köylünün feryadı.»

Orta köylülere karşı takınılacak tavır sorunu, Parti'nin Sekizinci Kongresinde (18-23 Mart 1919) büyük önem kazandı. İlyiç Kongre'yi açarken yaptığı konuşmada, sorunu şaşmaz bir açıklıkla ortaya koydu:

«Kırsal burjuvazi ve kulaklara karşı verilen amansız savaş köylük yerlerin proletarya ve yarı proletaryasının örgütlenmesi görevini ön plana çıkarmaktadır. Ancak, komünist bir toplumun sağlam temellerini atmak isteyen bir parti için bundan sonraki adım, orta köylülere karşı takınacağımız tavrı doğru olarak saptamaktır. Bu

yüksek düzeyde bir görevdir. Biz, Sovyet Cumhuriyetleri'nin zorunlu varlık koşulları güven altına alınmadan bu konuyla geniş planda ilgilenmek olanağı bulamadık.»

Ve daha sonra şunları söylüyordu:

«Orta köylüye karşı takınacağımız tavır açısından, **ittifak için sağlam bir vaziyet alabilmemiz** konusunda bize rehber olması gereken temel kural ve direktiflerin somut ve ayrıntılı olarak saptanması gerektiğinde, sosyalist kuruluşun böyle bir evresine girmiş olduk.» **(Eserleri,** Cilt 29, s. 124 - 125.)

Bu kongrede İlyiç, orta köylüye karşı yoldaşça bir yaklaşımın zorunluluğu, zor kullanmanın doğru olmayacağı ve de herşeyden önce orta köylünün çiftlikteki çalışma sürecini makinalaştırma, ekonomik durumunu rahatlatma ve iyileştirme, yaşama standardını ve kültürünü yükseltme konusunda ona yardım etme zorunluluğunu anlattı. İlyiç, köyün kültürel düzeyinin yükseltilmesi ve kitleler arasındaki kültür yetersizliğinin nasıl bir engel olarak sürekli karşımıza dikildiğine ilişkin çok şey söyledi. Sovyet yasalarının uygulanmasında düşük kültür düzeyinin ortaya çıkardığı engellerden söz etti : «...Yasaların yanısıra, herhangi bir yasaya bağlı olmayan bir kültür düzeyi vardır.»

İlyiç, köylülerin seçme haklarındaki bazı kısıtlamalardan söz ederken de şöyle konuştu:

«... Belirttiğimiz gibi, Anayasamız bu eşitsizliği içermek zorundaydı, çünkü kültür düzeyi düşüktü, çünkü örgütlenmemiz zayıftı. Ancak biz bunu bir ülkü yapmıyoruz; aksine Parti, daha örgütlü proletarya ile köylülük arasındaki bu eşitsizliği, kültür düzeyini yükseltmeyi

başarır başarmaz vazgeçmek zorunda olduğumuz bu eşitsizliği, ortadan kaldırmak için sistemli olarak çalışmayı programında üstlenmekedir. O zaman bu kısıtlamalardan kurtulabileceğiz.» (a.g.e., s. 163.)

Şimdi, kırsal bölgelerin kollektifleştirildiği, tarımın makinalaştırılmasının artık bir gerçek olduğu, köyün çok daha yüksek bir eğitim ve kültür düzeyine ulaştığı bir sırada, Lenin'in bu direktifi gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin yeni anayasası hem işçilere hem de köylülere tam ve eşit oy hakkı vermektedir. Bu anayasayı okumak, insanın kalbinin daha hızlı çarpmasına yol açıyor; bu anayasa, Parti'nin uygun kanallara yönelttiği uzun çalışma yıllarının meyvasıdır.

Sekizinci Parti Kongresinden bir hafta sonra, Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesinin 30 Mart 1919 tarihli toplantısında, müteveffa Y. Sverdlov'un yerine, Bütün - Rusya Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı için M.I. Kalinin'i aday gösteren İlyiç, Kalinin'in 20 yıllık bir Parti çalışması rekoruna sahip olduğunu, aynı zamanda Tver Gubernia'sından olan bu köylü kökenli Petersburg'lu işçinin, köy ekonomisiyle sıkı bağlarını korumuş olduğunu ve bu bağları sürekli olarak yenileyip tazelediğini, çalışan geniş halk kitlelerine yoldaşça bir tutumla yaklaştığını söyledi. Orta köylü, Sovyet Cumhuriyeti'nin en yüce temsilcisinin kişiliğinde, kendi halkından birini görecekti. Kalinin'in aday gösterilmesi, Sovyet iktidarının en yüksek temsilciliği ile orta köylüler arasında doğrudan bazı ilişkilerin kurulmasında, pratik bir araç görevi yapacaktı; onları birbirlerine daha da yaklaştıracaktı.

İlyiç'in umutları, bildiğimiz gibi, tamamen gerçekleşti. Kalinin, kendisini çok seven köylü kitleleri arasında son derece popülerdir.

İlyiç'in günlük çalışmaları, orta köylünün çıkarlarını ilgilendiren tüm sorunlara ne denli titiz bir ilgi gösterilmesi gerektiğini ortaya koyar.

Stopin Uyezd'i Danışma Kongresi, 31 Mart 1919'da, «orta ve ortanın altındaki köylülerin hava vergisinden kurtarılmasını dilemek», «halkımız arasında her sekiz ya da on kişiye yalnızca bir tek sağmal inek kaldığı ve de üstelik tifüs, İspanyol nezlesi ve bunlara benzer zorlu salgın hastalıklardan zarar gördüğümüz ve hastaların tek beslenme kaynağı da süt olduğu için, sağmal inek seferberliğinin tamamen kaldırılmasını rica etmek» üzere talimat almış üç köylüden oluşan bir heyet gönderdi İlyiç'e. «Tereyağı ve hayvansal yağlar gibi, öteki besin maddeleri de tamamen ortadan kalkmıştır ve hiçbir yerde bulunmamaktadır.» Talimatlar arasında ayrıca atlara ilişkin birşeyler de vardı ve vergi toplama işinin ayrıntılarına yer veriliyordu.

İlyiç, «talimatları» gözden geçirdi; «hava vergisinin» ne anlama geldiğine ilişkin herhangi bir soru sormadan, Skopin Uyezdi'nin köylülerine, sorunun özüne ilişkin derhal cevap verdi:

«Gelirleri ortalamanın altındaki köylülere özel bir vergi konulması **yasal değildir;**» diye yazdı. «**Orta** köylülerin vergi yükünü hafifletmek amacıyla adımlar atılmıştır. Bir iki gün içinde bir kararname yayınlanacaktır. Öteki sorunlara ilişkin olarak ise Halk Komiserlerinden derhal bilgi isteyeceğim. Size tam zamanında bilgi verilecektir.»

5 Nisan 1919

«V. Ulyanov»

(Lenin, Çeşitli Eserleri, XXIV - s. 44)

İlyiç, köylülerin mektubu konusunda Sekreterine bir not yazdırdı: «Halk Komiserleri Kurulunda **Sereda** ve (Frumkin) **Sviderski'yle** görüşmemi bana hatırlatın. Tarım Halk Komiserliği ve Yiyecek Tedarik Bakanlığı arasında ayarlama yapılarak bir taslak hazırlanmalı.»

İlyiç, bütün yönetsel kuruluşların, halkın gereksinmelerine ilgi göstermesini istedi.

Lenin'in çocuklara gösterdiği özen, 1919'da egemen olan açlık sırasında çarpıcı bir şekilde belirginleşti. Yiyecek sorunu Mayıs'ta kritik bir hal aldı. Ekonomik Komisyonun ikinci toplantısında İlyiç, işçilerin çocuklarına aynî olarak yardım yapılması konusunu ortaya attı.

1919 Mayıs'ının sonlarına doğru durum daha da kötüleşti. Ukrayna'da, Kafkaslar'da ve Doğu'da pek çok, binlerce ton, tahıl vardı ama iç savaş her türlü ulaşımı kesmişti ve merkezi endüstri bölgeleri açlık sıkıntısı çekiyorlardı. Eğitim Komiserliği, çocukları doyuracak hiçbir şey bulamamaktan söz eden şikayetlerle dolup taşıyordu.

14 Mayıs 1919'da, Kuzey - Batı Hükümeti'nin ordusu, Petrograd'a karşı bir saldırıya geçti. General Rodzyanko 15 Mayıs'ta Gdov'u almış, Estonya'lı ve Fin'li Beyaz Muhafız birlikleri ilerlemeye koyulmuş ve Koporskaya Körfezinde çarpışmalar başlamıştı. İlyiç Petrograd için endişe ediyordu. Tam bu sırada, 17 Mayıs'ta, çocukların ücretsiz beslenmesini öngören bir kararnameyi yürürlüğe koyması, İlyiç'in ayırdedici bir niteliğidir. Bu kararname, çocuklar ve çalışan insanlar için yiyecek miktarının artırılmasını sağlıyor ve bu miktarın ana babaların tayın grubu dikkate alınmaksızın, 14 yaşına kadar olan çocuklara ücretsiz verilmesini emrediyordu. Kararname, tarımsal olmayan 16 gubernian'ın büyük endüstri merkezleri için geçerliydi.

Krasnaya Gorka Garnizonunun ihanet ettiğine ilişkin haberler 12 Haziran'da geldi. Aynı gün İlyiç, çocuklara ücretsiz yiyecek dağıtılmasına ilişkin 17 Mayıs kararnamesinin başka bazı yerlere de uygulanmasını öngören bir Halk Komiserleri Kurulu kararını imzaladı. Yaş sınırı 16'ya yükseltiliyordu.

İlyiç, özellikle muhtaçlara yardım edilmesi işinde görülen kırtasiyecilikten nefret ediyordu. 6 Ocak 1919'da, Kursk'taki Çeka'ya bir telgraf gönderdi :

«Açlıktan ölmekte olan 120 Moskova'lı işçiye yardım etmediği ve onları eli boş geri çevirdiği için, Kursk Merkez Satınalma Komisyonu üyesi Kogan'ı derhal tutuklayın. Satınalma kurumlarında çalışan bütün işçilerin ve yiyecek tedarik eden makamların, biçimsel ve bürokratik tutumlarıyla, açlıktan ölmek üzere olan işçilere yardımda başarısız kalmalarının sert bir şekilde cezalandırılacağını, gerekirse kurşuna dizileceklerini bilmeleri için, bu telgrafı gazete ve broşürlerle yayınlayın. Halk Komiserleri Kurulu Başkanı, LENİN.» (a.g.e., s. 168)

İlyiç, Halk Komiserleri Kurulunun, işçi ve köylü kitleleriyle Kızıl Ordu'ya mümkün olduğu kadar yakın olmasına özel bir dikkat göstermiştir.

Eğitim Komiserliğinde çalışıyordum ve İlyiç'in bu konudaki titizliğinin kesin kanıtlarına her adımda tanık oldum. Bizim Okul Dışı Eğitim Dairesi, kadın ve erkek işçiler, köylüler, cepheden gelen askerler, öğretmenler ve Parti görevlileri gibi pek çok kişi tarafından ziyaret edilirdi. Bizim Daire, köyle sıkı bağları bulunan köylülerin olduğu kadar, Kızıl Ordu erleriyle komutanlarının da geldiği, Partililerin İlyiç hakkında bilgi almak, kendi çalışmalarını anlatmak, propaganda ve ajitasyon çalışmasını en iyi biçimde nasıl örgütleyebilecekleri konusunda akıl danışmak için uğradıkları bir buluşma yeri olmuştu.

Kendilerine yanlış kitapların gönderildiğinden, gazetelerin [illegible] ulaşmadığından ve bir propagandacıya sahip olmadıklarından yakman genç bir Kızıl Ordu erini hatırlıyorum. Daha fazla propagandacı gönderilmesini istiyordu cepheye. Kuşkusuz ziyarete gelen yalnızca o değildi; ama o genç adam bu konuya öylesine dehşetli bir ilgi duyuyordu ki, belleğime saplanıp kalmış.

Cepheden yeni gelmiş genç bir komutan, Batı'da bir yerdeki gerçek bir okulda konaklayan bölüğünün, «hakim sınıf» kültürünün işini nasıl çabucak bitirdiğini heyecanlı bir şekilde anlatmıştı. Bu gerçek okullar ayrıcalıklı kurumlardı. Kızıl Ordu erleri bütün gereçleri parçalamışlar, ders kitapları ve defterleri yırtıp atmışlardı. «Bunlar hakim sınıfın malıdır» diyorlardı. Öteyandan, bilgiye olan susamışlıkları her zamankinden daha güçlüydü. Okuyabilecekleri ders kitabı yoktu. Çar ve Anayurt için dualarla dolu ders kitapları Kızıl Ordu erlerince yok edilmişti. Gerçek yaşamla ve kendi deneyimleriyle ilgili ders kitapları istiyorlardı.

İlyiç'in de bir konuşma yaptığı Okul Dışı Eğitim Kongresinde, cepheye gitmeleri için delegelere çağrıda bulunan bir karar tasarısı kabul edildi. Pek çoğu gitti. Bunlar arasında, tecrübeli bir öğretmen olan Elkina da vardı. O Güney Cephesi'ne gitti. Elkina, o zamanlar kullanılan ders kitaplarının tümdengelim yöntemine dayalı, onlara dersler vermeye başladı: «Maşa kaşa (yulaf ununundan yapılmış lapa) yedi.», «Maşa tereyağ yaptı.» vs... Kızıl Ordu erleri, «Sen bize neler öğretiyorsun!» diye itiraz etmeye başladılar: «Maşa da hangi Allahın cezası?» «Biz o saçmaları okumak istemiyoruz!» Ve Elkina okuma yazma derslerini değişik bir yöntem üzerine kurdu: «Biz köle değiliz, köle değiliz biz.»

Bu başarılı oldu. Kızıl Ordu erleri kısa sürede okuma ve yazmayı öğrendiler. Bu, İlyiç'in her zaman savunduğu, eğitimle gerçek yaşamı birleştirme yöntemiydi. Yeni ders kitaplarını basacak kağıt yoktu. Elkina'nın okuttuğu alfabe sarı ambalaj kâğıdına basılmıştı ve yöntemine ilişkin bir notta Elkina, mürekkep ve dolma kalem olmadan yazmanın nasıl öğrenilebileceğini betimliyordu. Elkina'nın neden böyle birşey yazdığını anlamak için insanın yalnızca Üçüncü Enternasyonal'in Birinci Kongresini haber veren duyurunun nasıl bir kâğıda basıldığını hatırlaması yeter. Bu, ders kitabının önemini kavrama açısından bir yetersizlik değildi. Elkina'nın okuma yazma yöntemi sayesinde, Kızıl Ordu erleri kısa sürede okuma yazmayı öğrendiler.

«... Bilgi için muazzam bir susamışlığın ve eğitimde muazzam bir ilerlemenin - büyük ölçüde okul dışı eğitim yöntemleriyle gerçekleştirilen-, çalışan kitleleri eğitmede muazzam bir ilerlemenin varlığı konusunda en küçük bir kuşku olamaz. Bu ilerleme herhangi bir okulun çatısıyla sınırlı değildir ama muazzamdır.» diye konuştu İlyiç Sekizinci Parti Kongresinde. (**Eserleri**, Cilt 29, s. 161.)

Bizim siyasal eğitim görevlilerimiz, Sergievskaya, Ragozinski ve ötekiler cepheleri gezdiler. Cephelerden pek çok mektup aldık. Yöredeki siyasal - eğitsel çalışmanın örgütlenmesinde bizimle işbirliği yapmış olan Petrograd'lı bir işçinin, en ileri cephedeki bir yoldaşın mektubundan bir bölüm: «Okul Dışı Eğitim Kongresinin açılışını haber veren 7 tarihli gazeteyi yeni okudum.» diye yazıyordu. «Evet, Nadejda Konstantinovna, Sovyet Rusya'yı derinliğine ve genişliğine gezdiğinizde bizim Dairenin yapacak ne kadar çok şeyi olduğunu ve bu okul dışı eğitim işinin ne kadar zorunlu olduğunu görürsün. Korkarım Kongre'nin bütün toplantılarını izleme olanağı bulamayacağım. İnza

istasyonunda, beni Nurlat istasyonuna götürecek treni bekliyorum. Denetmenliğe getirildim ve 27'inci Tümen'i denetleyeceğim. Bu büyük bir görev ve aslında hem özel olarak benim için hem de genel olarak yeni bir görev. Vladimir İlyiç'in bana vermiş olduğu tavsiye mektubu, beni bu göreve elimden gelen en iyi bir şekilde lâyık olmak zorunda bırakmaktadır. Bu tavsiye mektubuyla ilgili olarak bir yoldaş, 'Böyle bir mektup için canımı verirdim.' dedi. Görevi yerine getirdiğimde size yazacağım. Vladimir İlyiç ve bütün tanıdıklarıma içten saygılarımı iletin. Ordu Siyasal Dairesi.»

Mektuplarm yanısıra cepheden gelen ziyaretçilerimiz de oluyordu. İlyiç, ziyaretçilerin en önemlilerinin kendisine gönderilmesini istiyordu.

Bizim Daire, köylüler arasında açıklayıcı çalışma yapmaya da az özen göstermiyordu.

Köylüler arasında propaganda yapılması konusu uzun süreden beri İlyiç'in kafasını meşgul ediyordu. Halka yönelik yayınlar oluşturulması, toplu makalelerden bir sempozyum hazırlanması ve köy için halkçı bir gazete (**Betnota**) yayınlanması için ne sıkıntılara katlandığını biliyoruz.

12 Aralık 1918'de, Halk Komiserleri Kurulu, «Okur-Yazar Halkın Seferber Edilmesi ve Sovyet Sisteminin Propagandasının Örgütlenmesi Üzerine» bir kararname yayınlamıştı. Bu kararname, işçi yörelerinde ve özellikle köylerde, kararnamelerin ve en önemli makalelerle kitapçıkların halka okunup açıklanması işinin örgütlenmesini öneriyordu. Bu iş herşeyden önce bizim Daire tarafından örgütlenmek durumundaydı. İlyiç, çok çalıştıran bir patrondu. Bu iş yapıldı ve halkta bilgi edinme konusunda bir istek uyandırdı. «Biz taraf tutmayacağız ya da herhangi bir partiye katılmayacağız.» diyorlardı Arzamas Uyezd'-

inin köylüleri, bizim orada bulunan bir ajitasyon görevlimize. «Okumayı öğrendiğimizde, herşeyi kendimiz için okuyacağız ve o zaman hiç kimse bizi aldatamayacak.»

Parti'nin Sekizinci Kongresinde, köylerdeki çalışmalar için ayrı bir bölüm kuruldu ve İlyiç raporunu bu bölüm adına sundu. Sözkonusu bölüm 66 delegeden meydana geliyordu. Sereda, Lunaçarski, Mitrofanov, Milyutin, Ivanov, Pakhomov, Vareikis, Borisov ve başkaları, tezleri hazırlayacak komiteye seçildiler.

Bütün bunlar, Parti'nin ve İlyiç'in bu soruna ne muazzam bir ilgi gösterdiğini ortaya koyuyor.

Köylülerin yaşantısına ve onların şu ya da bu sorun karşısındaki tutumlarına ilişkin bizim Daire'nin öğrenmeyi başardığı herşeyi, İlyiç'in ne büyük bir ilgiyle dinlediğini hatırlarım.

Moskova Guberni'asından gelmiş ve inşaatta çalışan bir köylü, bir gün bazı kitaplar için bize başvurdu. Devrimden önce bu yoldan büyük servet edinen ordu müteahhitlerinin yaptıkları vurgunları anlattı bize.. Onu Lunaçarski'ye gönderdik. Döndüğünde bize şunları söyledi: «Çok iyi davrandı. Kendisi, öylesine güzel konuşarak bir aşağı, bir yukarı bir aşağı bir yukarı dolaşırken beni kanepeye oturttu. Bana bazı kitaplar verdi. Ayrıca bazı gören aletler (görsel araçlar N.K.) vereceğine söz verdi. Bununla beraber onları almaya korkuyorum. O bunların pek birşey tutmayacağını söylüyor ama ben bu gören şeyler yüzünden sonradan vergilendirileceğimden korkuyorum.» Bu köylü yine de her çeşit ders araç ve gerecini aldı. Biz ona, Gören Alet Adamı adını taktık. İlyiç'in, bu inşaatçının anlattığı bir başka olaya daha fazla ilgi göstermesi ilginçtir. Olay bu adamın köyündeki öğretmenle ilgili. Bu öğretmen maaşını alamıyor ama yine de okul-

daki görevi sürdürüyor, akşamları yetişkinlere ders veriyor, onlara okuma yazma öğretiyor. Gören Alet Adamı, ayakkabıları tamamen eskimiş olduğu için ona bir çift çizme satın aldığını anlattı bize.

1919'da pek çok köy halâ dünyanın başka yerlerinden kopuktu. O günlerde radyo yoktu. Okuma yazma bilmeyen insanlar (İlyiç'in doğduğu Simbirsk Gubernia'smda nüfusun % 80'i, 1919 yılmda halâ okuma yazma bilmiyordu.) gazete okumuyorlardı - aslmda kâğıt kıtlığı nedeniyle gazete de yoktu; aynı nedenle merkezi gazetelerin baskı sayısı çok sınırlıydı ve hiçbir zaman köye ulaşamıyorlardı. Kitap dağıtımı gerektiği gibi örgütlenmemişti ve kitapçılar saçma sapan şeyler yolluyorlardı taşraya. Köy, dünyada olup bitenlere ilişkin haberler konusunda kuşku içindeydi; tek haber kaynağı dedikodulardı.

Köylülerin nasıl safça sorularla bize başvurduklarına, Sovyet Hükümeti'nin aldığı siyasal tedbirler, hükümetin yapısı, kendi hakları ve sorumlulukları konusunda ne canavarca yanlış bilgi sahibi kılmdıklarına, köylük yerlerde nasıl bir bilgisizliğin egemen olduğuna, onlar adına köyün "okumuşları"nca kâtipçe bir havayla kaleme alınmış süslü püslü ifadelerle dolu mektupların ne kadar safça olduğuna ve bu serbest çalışan kâtiplerin o mektuplar için ne ateş pahası ücretler aldıklarına ilişkin benim anlattığım öyküleri İlyiç dikkatle dinlerdi.

Bu mektupları İlyiç'e gösterdim. O bunları ilgiyle okudu. Bana, okuma salonlarımızda ve köylerdeki dinlenme odalarında, danışma masaları kurulması işine daha fazla ilgi göstermemi salık verdi. Kendisinin danışma işlerinde, sürgünde kaldığı Şuşenskoye köyünden kalma bir tecrübesi vardı. Orada her Pazar, akıl danışmak için komşu köylerden köylüler gelirdi ona. Aralık 1918'de, devlet daireleri yönetim kuralları taslağını hazırladı ve

burada, çeşitli devlet dairelerinin yerel danışma büroları kurması gerektiğini ileri sürdü. «Bu danışma büroları, yazılı ya da sözlü olarak yalnızca istenen bilgiyi vermekle kalmamalı, fakat okuma yazma bilmeyenler ve bu işi düzgün bir şekilde beceremeyenler için ücretsiz olarak başvurma belgelerini de doldurmalıdır.» diye yazıyordu İlyiç hazırladığı «Sovyet Kurumlarının Yönetim Kuralları Taslağı»nda. (Eserleri, Cilt 28, s. 327.)

«Kabul günlerine ve saatlerine ilişkin kurallar, her Sovyet kurumunun hem içinde, hem dışında herkesin kolaylıkla görebileceği bir yere asılmalıdır. Kabul salonu öyle bir yerde bulunmalıdır ki, herkes burasını serbestçe ve kolaylıkla bulabilsin.

«Her Sovyet kurumunda, başvurmaların adını, isteğinin özünü ve sorunun kime yöneltildiğini özetleyen bir defter tutulmalıdır.

«Pazar ve tatil günleri de başvurma saatleri saklı tutulmalıdır.» (a.g.e. s. 327.)

Bu kurallar taslağı, 10 yıl sonrasına, 1928 yılına kadar yayınlanmadı. Ancak, İlyiç'in direktifleri Okul Dışı Eğitim Dairesince biliniyordu ve onun ısrarları üzerinedir ki biz, okuma salonlarında bir danışma servisinin kurulması işine büyük özen gösterdik. Köy kitaplıkları, bu çalışmanın bir sonucu olarak prestij kazandılar ve 1919 yılında, köylük yerlerde bunlar belirli bir etkiye sahip oldular. Danışma masaları işi, Sovyet iktidarının propagandasıyla ve Sovyet Hükümeti'nce yayınlanan kararnamelerin propagandasıyla ilişkiliydi.

*
**

Danışma hizmetleri işi, İlyiç'in düşündüğü şeylerin yalnızca bir tanesiydi. 12 Nisan 1919'da, Kalinin, Lenin ve Stalin imzasıyla, Devlet Kontrolunun yeniden örgütlen-

mesine ilişkin bir kararname yayınlandı. (O sırada Devlet Kontrolu Halk Komiseri Stalin'di.) Bu kararnamede şöyle deniliyordu:

«Eski bürokrasi yıkılmıştır, ama bürokratlar halâ yerlerindedirler. Bunlar, kendileriyle birlikte, Sovyet kurumlarına tutuculuğu, kırtasiyeciliği, verimsizliği ve gevşek disiplini getirmişlerdir.

«Sovyet Hükümeti, hangi biçimde olursa olsun kırtasiyeciliğe izin vermeyeceğini ve kararlı tedbirlerle bunu Sovyet dairelerinden kovacağını açıkca bildirir.

«Sovyet Hükümeti, yalnızca geniş işçi ve köylü kitlelerinin ülkenin yönetimine katılmasının ve hükümet organları üzerinde geniş bir denetimin, devlet mekanizmasındaki bu aksaklıkları ortadan kaldıracağını, Sovyet kurumlarını bürokratik beladan kurtaracağını ve sosyalist kuruluş davasını kararlı bir şekilde yürüteceğini açıkça bildirir.»

4 Mayıs 1919'da, Devlet Kontrolu Halk Komiserliğine bağlı olarak bir Başvurma Merkez Bürosu kurulmasını sağlayan bir kararname yayınlandı; bunu 24 Mayıs'ta, Merkez Bürosunun yerel şubelerinin kurulmasını öngören kararname izledi.

İlyiç, Sovyet dairelerindeki kırtasiyeciliğe karşı aralıksız bir mücadele konusunda ısrar ediyordu.

Bizim Rusya'da kırtasiyecilik, 60'ların edebiyatında, **Iskra** Şairleri * (Çernişevski'ciler) tarafından alay konu-

---

* **Iskra** — 1860'larda, Çernişevski'nin ideolojik önderliğinde, Devrimci - Demokratlar'ın gazetesi **Sovremennik**'e yakın bir taşlama dergisi. İlk sayısı 1859 yılında yayınlandı. Kurucusu Şair Kuroçkin'di. Derginin nüvesini, D. Minayev, V. Bogdanov, N. Kuroçkin, G. Zhulev, N. Loman ve başkaları oluşturuyordu. **Iskra** ilerici edebiyatın öncüsüydü ve kapandığı 1873 yılına kadar, eğilimi nedeniyle kovuşturmalara konu olmuştu. — Yayıncı.

su yapılmıştı. Bu şairlerin, (Kuroçkin, Zhulev ve ötekiler) bizim kuşak üzerinde güçlü bir etkisi olmuştu. Onlar, bürokrasinin, kırtasiyeciliğin ve kokuşmuşluğun her türlü görünümünü damgalamışlardır. **Iskra** şairlerinin dizeleri ve kırtasiyeciliğe ilişkin her türlü fıkra, 60'lardaki aydınların bir çeşit folkloru olmuştu. Anna İlyiniçna ve ben, son yıllarda o edebiyatı sık sık hatırladık; Anna'nın korkunç bir belleği vardı. Bu edebiyat, Ulyanov ailesi içinde pek popülerdi. Yergi edebiyatı o zaman için görevini yapmış, bizim kuşağımızın, kırtasiyeciliğe karşı sağlıklı bir nefreti, deyim yerindeyse, ana sütüyle birlikte emmesini sağlamıştı. Bu lekeyi Sovyet topraklarının üzerinden silip atmak İlyiç'in büyük değer verdiği bir özlemdi.

İlyiç'in kendisi de, kişilere ve aldığı mektuplara karşı olağanüstü saygılıydı. **Lenin, Çeşitli Eserleri** XXIV'de yayınlanan belgeler bunu doğrular.

İlyiç'e bir yığın şikayet gelirdi ve bunlarla bizzat kendisi meşgul olurdu.

22 Şubat 1919'da Yaroslavl Gubernia Yürütme Komitesi'ne aşağıdaki telgrafı çekti:

«Sovyet işçisi Danilov, üç **pood** un ve dört kişilik ailesi için 18 aylık çalışmasının kazancıyla satın aldığı başka ürünlere, Çeka'nın el koyduğundan yakınmaktadır. Büyük bir titizlikle inceleyin. Sonucu bana bildirin.»

«Halk Komiserleri Kurulu Başkanı
Lenin»

(Lenin, Çeşitli Eserleri, XXIV, s. 171-172.)

Çerlpovets Gubernia Yürütme Komitesine çekilen bir başka telgraf da şöyleydi:

«Belozersk Uyezd'i, Pokrovsk Volost'u, Novoselo köyünden bir asker karısı olan Yefrosinia Yefimova'nın, kocasının dört yıldan beri savaş tutsağı olması ve üç kişi-

lik bir aileye hiçbir kimsenin yardımı olmadan bakmak zorunda bulunmasına rağmen, tahılına ortak ambar için el konduğu yolundaki şikayetini inceleyin. İncelemenin sonuçlarını ve sizin aldığınız tedbirleri bana bildirin.»

«Halk Komiserleri Kurulu Başkanı
Lenin»
(a.g.e., s. 173.)

Böyle yüzlerce olay sayılabilir. Ben, Lenin Enstitüsünün arşivlerinde bulunanlara değiniyorum, oysa günümüze kalmayan daha niceleri vardır. 1919 Haziran'ında, ajitasyon gemisi **Krasnaya Zvezda ile** Volga ve Kama nehirleri üzerinde iki aylık bir geziye çıktığımda, İlyiç bana şöyle yazıyordu: «Yardım istemek için sana gönderilen mektupları okuyorum ve elimden geleni yapmaya çalışıyorum.» İnsanın kafası önemli bir sorunla meşgul olduğu zaman, o insan için her türlü en küçük ayrıntıyla günde yirmi kere boğuşmak son derece güç ve yorucudur. İlyiç'in herhangi bir soruna kafasını bütünüyle verebildiği anlar, yalnızca yürüyüşe çıktığı ya da ava gittiği durumlardı. Böyle durumlarda, İlyiç'in beklenmedik bir şekilde, o anda kafasını meşgul eden bir şeyle ilgili bir kelime ya da cümle söyleyiverdiğini yoldaşlar hatırlarlar.

İlyiç'in «önemsiz şeylerle» nasıl uğraştığını hatırlayan yoldaşlar, «Ona gerektiği gibi bakamadık, önemsiz işlerden bunaldı; biz, bütün o bayağı işlerle onu rahatsız etmemeliydik.» diyorlar. Doğru olabilir; ancak İlyiç, önemsiz ayrıntılara gösterilen bu ilgiyi son derece önemli kabul ederdi ve yalnızca bu ilgi, Sovyet yönetim aygıtını gerçekten demokratik, biçimsel anlamda değil fakat proletarya demokrasisi anlamında demokratik yapabilirdi.

Ve önceleri, Parti'nin kuruluşundaki ajitasyon, propaganda ve örgütlenme sorunları karşısında doğru bi

yaklaşıma sahip olabilmeleri için kendisini bir örnek olarak ortaya koyup yoldaşları eğittiği zaman yapmış olduğu gibi, şimdi de Sovyet devletinin başı olarak, hükümet dairelerinde işlerin nasıl yürütüleceğini göstermeye, kırtasiyeciliğin her tür ve biçiminin devlet mekanizmasından nasıl sökülüp atılması ve bu mekanizmanın kitlelere nasıl daha yakınlaştırılması gerektiğini göstermeye çaba harcıyordu. Novgorod Gubernia Yürütme Komitesine Haziran 1919'da çektiği telgraf, tam ona özgü bir davranıştı :

«Bulatov'un, bana şikayette bulunduğu için tutuklandığı anlaşılıyor. Gubernia Yürütme Komitesi Başkanı'nın, Çeka ve Yürütme Komitesi üyelerinin bu yüzden tutuklanıp kurşuna dizilmelerini sağlayacağımı size önceden haber veriyorum. Benim sorularıma neden derhal cevap vermediniz?»

«Halk Komiserleri Kurulu Başkanı
Lenin»

(Lenin, Çeşitli Eserleri, XXIV, s. 179.)

İlyiç, devlet mekanizmasını kırtasiyecilikten temizlemeye uğraşıyordu; kadrodaki herkese karşı saygılı bir tavır takınılmasını, üstlerin kendi memurlarını tanımalarını, işlerinde onlara yardımcı olmalarını ve daha verimli bir çalışma için gerekli kolaylıkları yaratmalarını istiyordu. İlyiç, kendi memurlarım hakkında bana sürekli sorular sorar ve onları tanırdı; bu ya da öteki işçiden daha iyi nasıl yararlanabileceğim konusunda bana öğütler verirdi. Sürekli olarak, onlar için neler yaptığımı, yiyecek bakımından ne durumda olduklarını, çocuklarının nasıl geçindiklerini sorardı. Bir kere bile görmemiş olduğu halde, benim memurlarımı tanıyordu ve bazan onları benden daha iyi bildiğini görüp şaşardım.

İlyiç'in kendi emrinde çalışanlara gösterdiği özenin sayısız belgeleri vardır.

Halk Komiserleri Kurulunun 8 Mart tarihli toplantısında, Merkezi İstatistik Dairesi Kurulu üyesi Khryaşçova'yla ilgili şöyle bir not yazdırmıştı sekreterine:

«Eğer Khryaşçova uzakta oturuyor ve eve yürüyerek gidiyorsa, bu bir rezalettir. Bir olanak çıktığında, istatistiksel sorunların ortaya çıkmadığı günlerde işten erken ayrılabileceğini ya da hiç gelmeyebileceğini, ona usulüne göre bildirin.» (a.g.e., s. 287.)

İlyiç, memurların yaşama koşullarına özel bir ilgi gösterirdi. O günler, yüksek seviyede görevlilerin ve ailelerin bile yiyecek yeterli birşeyler bulamadığı günlerdi. A.D. Tsyurupa, Ulaştırma Komiserliğinden Markov ve başkalarının açlık sıkıntısı çektiği anlaşıldı.

İlyiç, 8 Ağustos 1919'da, Merkez Komitesinin Örgütleme Bürosuna aşağıdaki mektubu yazdı:

«**Güvenilir** bir kaynaktan, Kurul üyelerinin (örneğin, Ulaştırma Komiserliğinden Markov) açlık sıkıntısı çektiğine ilişkin biraz önce ek bilgi aldım. Merkez Komitesinin :

1. Bütün Kurul üyeleri (ve eşit durumdakiler) için yiyecek yardımı olarak 5000 rublelik bir ödenek konulması yolunda Merkez Yürütme Komitesine emir vermesi;

2. Onların, uzmanlar için ayrılan **en yüksek** kotaya sürekli olarak alınmaları konusunda kuvvetle direniyorum.

Onların ve ailelerinin açlık çekmesi gerçekten bir rezalettir.!!

100 ilâ 200 kişi daha iyi beslenmelidir.»

(a.g.e., s. 317.)

*
**

Nisan sonunda Doğu Cephesinde bir dönüm noktasına gelindi. Kızıl Ordu zaferler kazanmaya başladı. Ufa ve öteki bazı şehirler Beyazlar'dan geri alındı. Ekaterinburg ve Perm'e karşı yapılan saldırı başarılı bir şekilde gelişiyordu. Haziran sonunda ajitasyon gemisi **Krasnaya Zvezda** Volga üzerinde sefere çıktı; önce Volga'dan Kama'da gidebildiği kadar, sonra da Volga üzerinde güvenlik içinde ulaşılabilecek en son noktaya kadar gitti. **Krasnaya Zvezda**'nın görevi Beyazlar'ı izleyerek, Sekizinci Parti Kongresince kabul edilen ilkeler doğrultusunda ajitasyon yapmak ve her yerde Sovyet iktidarını pekiştirmekti. **Krasnaya Zvezda'nın** Siyasal Komiseri V. Molotov'du. Gemi, bir sinema ve baskı makinasıyla donatılmıştı; bir radyosu ve büyükce bir kitap stoku vardı. Gemide çeşilti Komiserliklerin ve işçi sendikalarının temsilcileri görev yapıyordu. (Ben, Eğitim Komiserliği'ni temsil ediyordum.)

Yola çıkmadan önce, ne yapmamız gerektiği, halka nasıl yardımcı olunacağı, hangi sorunlara ağırlık verileceği ve neleri daha dikkatli bir şekilde incelememiz gerektiği konusunda İlyiç'le uzun bir konuşmamız oldu. İlyiç, geziye bizzat katılmaktan çok memnun olacaktı ama bir dakika için işinden ayrılamıyordu. Yola çıkmamızdan bir gün önce bütün gece konuştuk. İlyiç beni uğurlamak için iskeleye geldi; ona düzenli olarak mektup yazmam ve özel hattan onunla konuşmam için benden söz aldı. Volga ve Kama üzerinden Perm'e kadar gittim.

Bütün çalışmalardan Molotov sorumluydu. Her duraktan önce bizi bir araya topluyordu, ve biz ne yapacağımızı, nelere ağırlık vereceğimizi tartışıyorduk. Her duraktan sonra biz de neler yaptığımıza ilişkin bilgi veriyor ve aldığımız notları karşılaştırıyorduk. Bu gezi benim için son derece yararlı oldu. Gezi sonunda İlyiç'e anlatacak

pek çok şeyim oldu; ve, O en küçük ayrıntılara bile dikkat ederek, beni muazzam bir ilgiyle dinledi.

Gezi sırasında sayısız toplantılarımız oldu ve Bondyuzhski Fabrikaları, Voltinsk, Motovilikha, Kazan, Perm, Çistapol, Verkhniye, Polyany ve öteki yerlerde, büyük kitlelerin katıldığı toplantılarda konuşmalar yaptık. Gemimizin gazetesi benim 34 yerde konuşma yaptığımı kaydediyor. Ben bir konuşmacı değilim, ama kadın ve erkek işçilere, Kızıl Ordu erlerine ve köylülere yaptığım konuşmalar onları yakından ilgilendiriyor ve derinden etkiliyordu. Beyazlar nereye girmişlerse, orada halkın onlara karşı nefreti yoğundu. Beyazlarm, "uğursuz Bolşevik yavruları" dedikleri gençlerin neredeyse tümünü kurşuna dizdikleri Votkinsk İşletmeleri'ndeki toplantıyı hiç unutmayacağım. Devrimci cenaze marşını söylemeye başladığımızda, kalabalık tek insan gibi hıçkırmaya başladı. Orada, kızı ya da oğlu öldürülmemiş tek bir aile yoktu. Partizan kızların ve öğretmenlerin kamçılanarak nasıl öldürülmüş olduklarını; Kama dolaylarında yaşayan köylülerin - genellikle orta köylülerin - bize anlattıkları sayısız saldırı ve vahşi davranışları hiçbir zaman unutmayacağım.

Halkın içinde bulunduğu bilgisizlik çok büyüktü. Köylü kadınlar, çocuklarını yuvaya göndermekten halâ korkuyorlardı. Öğretmenler arasında, Sovyet iktidarına karşı azgın bir kışkırtma faaliyeti sürdürülüyordu. Bu tür bir kışkırtma olayına Çistopol'da tanık oldum. Bununla bilrikte, köy öğretmenlerinin köylülerle ve işçi kitleleriyle kurdukları sıkı ilişkiler, onların işçi ve köylülerin yanında yer almalarını sağlıyordu. Izhevsk İşletmesi'ndeki 96 teknisyenden 95'i Kolçak'la birlikte kaçmıştı; fakat bunlardan birisinin karısı, benim liseden okul arkadaşım olan ve Izhevsk'te öğretmenlik yapan bir kadın,

kocasıyla birlikte kaçmadı ve Kızıllar'la kaldı. Karşılaştığımızda bana, «İşçileri nasıl bırakabilirdim.» dedi.

Ayrıcalıklı aydınlar o zaman Kolçak'ın yanında yer aldılar ve Beyazlar'la birlikte gittiler; bizim belli başlı ajitatörlerimiz kadın ve erkek işçilerle Kızıl Ordu erleriydi. Bunlar kitlelere yakındı. İkinci Ordu çok ilginç bir ajitatöre sahipti. Bu adam, Ekim Devrimi'nden önce bir papazmış ama devrimden sonra Bolşevikler'in ajitatörlerinden olmuş. Beş bin Kızıl Ordu erinin Perm'de yaptığı toplantıda, Sovyet iktidarının kitlelerle olan sıkı bağlarından söz etti. «Bolşevikler,» dedi; «günümüzün havarileridir.» Dinleyiciler arasındaki bir Kızıl Ordu erinin, «Peki, vaftiz konusuna ne diyeceksin?» diye sorması üzerine şöyle cevap verdi: «Bunu açıklamak birkaç saat alır; ama kısaca, vaftiz tam bir göz boyasıdır.» İşçiler arasından çıkan komutanların konuşmaları son derece inandırıcıydı. Bu toplantıyı ve bir komutanın, «Sovyet Rusya, genişliği ve kare biçimindeki coğrafi alanı açısından ele geçirilemez bir ülkedir.» dediğini İlyiç'e anlattım. Bu söze güldük, ama daha sonra, Macaristan Cumhuriyeti'nin yıkılması üzerine, İlyiç, aslına bakılırsa o komutanın haklı olduğunu - iç savaş sırasında bizim yeterince manevra yapabilecek alana sahip olduğumuzu - söyledi.

Bir Kızıl Ordu komutanı olan Azin, Yelabug'da gemiye beni görmeye geldi. Kendisi bir Kazak'tı; Beyazlara ve asker kaçaklarına karşı katı yürekli, sarsılmaz yiğit bir adamdı. Bana daha çok Kızıl Ordu erlerine gösterdiği özenden söz etti. Erleri onu çok seviyorlardı. Onun komutasında Kolçak'a karşı savaşmış bir Kızıl Ordu erinden, bu yıl bir mektup aldım. Mektubun her satırı, Azin'e karşı sıcak bir sevgiyi dile getiriyordu. Merkez Yürütme Komitesi üyelerinden Pastukhov geçenlerde bana, Azin komutasındaki bir Kızıl Ordu birliğinin, yeleleri kırmızı

kordelalarla örülmüş atlarının üstünde nasıl ansızın Izhevsk'e dalıp, ölüm cezasına çarptırılmış tutukluların bulunduğu cezaevini ele geçirdiklerini anlattı. (Tutuklular arasında Pastukhov'un yetmiş yaşındaki babasıyla, onbir yaşındaki en küçük kardeşi de bulunuyordu; Pastukhov'un öteki iki kardeşi cephede ölmüştü.) Azin daha sonra, Aşağı Volga'da Beyazlar'ın eline düştü ve işkence edilerek öldürüldü.

Krasnaya Zvezda'nın ajitasyonu, halkın Sovyet iktidarını güçlü bir şekilde desteklediği Tataristan'da çok etkili oldu.

Vladimir İlyiç, herşey hakkında bana ayrıntılı sorular sordu. Ona anlattıklarımdan özellikle; Kızıl Ordu, köylülerin ruh hali, Tatarlar, Çuvaşlar ve kitlelerin Sovyet iktidarına olan güvenlerinin giderek arttığı konusunda söylediklerimle ilgilendi.

***

1919 yılının ikinci yarısı birinciden daha da çetindi. Bu, özellikle Eylül, Ekim ve Kasım ayının ilk günleri için söz konusuydu. İç savaş genişliyordu. Kolçak yenilmişti ama Beyazlar, Sovyet iktidarının merkezlerini - Moskova ve Petrograd - ele geçirmeye yönelmişlerdi. Denikin, bazı önemli noktalarını ele geçirmiş olduğu Güney'den ilerlemeye başladı; Yudeniç Batı'dan ilerliyordu ve Petrograd yakınlarına gelmişti bile. Beyazlar'ın kazanmış olduğu başarılar gizlenmiş olan düşmanları cesaretlendirdi. Kasım ayında, İtilaf Devletlerince beslenen ve Yudeniç'le ilişkili karşı devrimci bir örgüt Petrograd'da ortaya çıkarıldı.

Yudeniç ve Denikin'in kazandığı her başarıdan sonra, Vladimir İlyiç, bazılarında karikatürler de bulunan, tehdit edici nitelikte imzasız mektuplar alıyordu. Aydınlar halâ

bocalıyorlardı; aydınların yalnızca Timiryazev önderliğindeki daha ilerici bir kesimi Sovyetler'den yana geçmişlerdi. Sosyalist - Devrimciler'ce desteklenen Anarşistler, Moskova Parti Komitesinin Leontyevski Sokağındaki binasında, 25 Eylül günü bir bomba patlattılar; bazı yoldaşlarımız öldü.

Açlık ve yoksulluk yaygındı. Kızıl Ordu'yu güçlendirmek zorunluydu; onun savaşçı ruhu sağlamlaştırılmalı ve savaş alanındaki mücadeleyi yönetmek üzere planlar düşünülmeliydi. Kızıl Ordu'ya, halka ve cephe gerisindeki işçi sınıfının yoğun olduğu merkezlere tahıl sağlanmalıydı; geniş ölçüde açıklayıcı çalışmalar ve ajitasyon yapılmalıydı ve bütün yönetim mekanizması yeni ilkelere —eski bürokratik ilkelere göre değil, fakat yeni Sovyet ilkelerine — göre kurulmalıydı; yeni kadrolar seçilmeli ve yetiştirilmeliydi; insan, ufak tefek ayrıntılar yığınının içine girmek durumundaydı.

Her ne kadar İlyiç'in zafere olan güveni bir an için bile zayıflamamışsa da, sabahtan gece yarılarına kadar yaptığı çalışmanın ve bütün bu kaygıların muazzam yükü ona uyku bırakmıyordu. Gece kalkar, verdiği şu ya da bu emrin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek için telefon etmeye koyulur, ya da herhangi bir yere bir telgraf çekerdi. Zamanının büyük çoğunluğunu bürosunda ziyaretçi kabul etmekle geçirir, gündüzleri hemen hemen hiç evde kalmazdı. Onu bu telaşlı aylarda daha da az görüyordum; birlikte yürüyüşlere neredeyse hiç çıkamaz olmuştuk ve ben, çalışmasına engel olmak korkusuyla, özel sorunlar için odasına gitmeyi sevmiyordum.

En önemli sorun tahıl sorunuydu. Gerekli miktarda tahılın, var olan küçük köylü işletmeleri ve azgın spekülasyon koşullarında kolayca satın alınması elbette düşünülemezdi. Bu alanda bir sistem, bir çeşit planlama ge-

tirmek, bir takım yasalar çıkarmak ve bu amaç için uygun kişileri seferber etmek zorunluydu. Bu nedenle, Alexander Tsyurupa'nın, 17 Ocak 1919'da Yiyecek Tedarik Halk Komiserliğine getirilmesi basit bir raslantı değildi. Onu uzun süreden beri tanıyorduk; Ufa'da, onunla birlikte sürgünde kalmıştım.

Babası, Tavrida Gubernia'sının Aleşki kasabasında küçük bir memurdu (Kasaba Kurulu Sekreteri). Alexander, 1870'de, İlyiç'in doğduğu yıl dünyaya gelmişti. Sekiz kişilik büyük bir ailedendi; babası erken öldü, annesi dikiş dikerek geçimlerini sağladı ve Alexander küçük yaşta ders vermeye başladı. İlkokulu okudu, sonra kasaba okuluna ve tarım lisesine gitti. Meslekten gelme bir tarımcıydı ve köy ekonomisini, köy yaşantısını bilirdi. Bir devrimci olduğu için ilk kez 1893'te hapse atıldı, 1895'te yeniden tutuklandı. 1897'den başlayarak Ufa'da istatistikçi olarak çalıştı. Ufa'daki demiryolu işçileri ve çevredeki fabrikaların işçileri arasında aktif çalışma yapan Sosyal - Demokrat bir grubun üyesiydi. Orada birlikte çalışmıştık. İlyiç Ufa'ya beni görmeye geldiğinde, onunla bir iki kere karşılaştı ve daha sonra düzenli olarak mektuplaştık. **Iskra** için yazıyordu. Onu, inanmış, ateşli bir devrimci olarak tanıyorduk. 1901'de Harkov'da 1 Mayıs grevini düzenlemiş ve 1902'de Tula'da, Sophia Smidoviç, Veresayev ve Lunaçarski kardeşlerin de üyesi bulunduğu bir grupta çalışmıştı. 1902'de Samara'da tutuklandı ve 1905 yılı, onu yeniden Ufa'da çalışırken buldu.

1914'ten sonra, Tsyurupa yeniden devrimci Bolşevik çalışmalarda aktif görev aldı. İnsandan çok iyi anlayan İlyiç, onun hakkında yüksek duygular beslerdi. Alexander son derece alçak gönüllü bir adamdı; ne iyi bir konuşmacı ne de iyi bir yazardı ama fevkalâde bir örgütçü, işini bilen ve köyü tanıyan pratik bir adamdı. Aynı za-

manda, güçlüklerden korkmayan ve önemini kesinlikle kavradığı işine kendini bütün ruhuyla veren, mükemmel bir devrimciydi. Ona değer veren ve sağlığına özen gösteren İlyiç'in direktifi altında çalıştı. Alexander'ın çok çalıştığını ve yorulduğunu gören İlyiç, yarı şaka yarı ciddi, onu «devlet malı»na (Kendini adamış Komünistler için kullandığımız bir terim.) gereken özeni göstermemekle suçlardı. İlyiç, Alexander Tsyurupa'yı bir yoldaş olarak da severdi.

Sovyet Hükümeti'nin o zamanki yiyecek politikası, tahıl işinde her türlü özel ticaretin yasaklanması, fazla tahılın sabit fiyatlarla zorunlu olarak devlete satılması, istifçiliğin yasaklanması, her türlü tahıl fazlasının tam anlamıyla stok edilmesi, tahılın bol olduğu yerlerden sıkıntı çekilen yerlere gerektiği şekilde ulaştırılması, tüketim ve ekim için bir stok sağlanması amacıyla bir tahıl tekelinin kurulması gibi ilkelere dayanıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu alan, planlı ekonominin, sosyalist ekonominin bir kesimiydi ama bu ekonominin esas temellerinin henüz yeniden örgütlenmediği ve köylü üretiminin henüz kollektifleştirilmediği koşullar altında yürütülmek durumundaydı bütün işler.

29-30 Temmuz 1919'de, Moskova Sovyeti ve Moskova İşçi Sendikaları Konseyi, fabrika temsilcilerini, işçi sendikaları bölüm temsilcilerini, Moskova Merkezi İşçi Kooperatifi Birliğini ve «Kooperatsia» Birlik Konseyini Moskova'da ortak bir tüketici birliği kurmak üzere toplantıya çağırdı. Bu konferansa, Menşevikler ve bağımsız kooperatif hareketinin taraftarları da katıldılar. Vladimir İlyiç, 30 Temmuz'da bu toplantıda konuştu; konferansa çalışmalarında başarılar diledi, ancak herşeyin bizim iç savaşı kazanıp kazanamıyacağımıza ve toplumsal sistemi yeni

ilkelere göre yeniden şekillendirip şekillendiremiyeceğimize bağlı olduğunu, çünkü yalnızca bunun kooperatif hareketini doğru bir yola sokabileceğini söyledi.

Sosyalist Ekim Devrim'inden bu yana yalnızca 20 ay geçtiğini ve doğal olarak bütün toplumsal sistemi yeniden şekillendirmede bunun çok kısa bir süre olduğuna değindi. İlyiç, yalnızca eski kurumları, büyük toprak sahiplerini ve kapitalistleri yenmenin değil, fakat aynı zamanda kapitalizmin ve küçük köylü ekonomisinin beslediği eski alışkanlıkları, yüzyıllar boyunca küçük mülk sahibinin iliklerine işlemiş alışkanlıkları yenmenin de zorunlu olduğunu söyledi.

Ülkemizde en egemen tarımsal işletme biçiminin kollektif çiftlikler olduğu günmüzde, herkes Lenin'in nereye varmak istediğini anlamaktadır. O kişisel işletmeleri, kollektif çiftliklere dönüştürmekten söz etmişti. Kapitalizmle sosyalizm arasında son ve kesin bir savaşın yapıldığını ve yalnızca sosyalizmin zaferinin, sömürüyü ve kişinin başkasının emeği üzerinden kâr etmesini, ilk ve son olarak ortadan kaldırabileceğini söyledi. Bolşevikler'in, Kızıl Ordu ve işçi nüfusu besleyebilmek için sosyalist tahıl sağlama yoluna girmiş olduklarından söz etti. «Askeri açıdan ve tahıl üreten zengin toprakları serbestçe ele geçirme açısından çok daha kötü bir durumda bulunmuş olmamız gerçeğine rağmen, çünkü Ukrayna ve Güney'in büyük bir kısmı ile Sibirya'dan gerçekten kopmuştuk, gelecek yıl 107 milyon pood tahıl elde edeceğiz» diye konuştu. «Gördüğümüz gibi, herşeye rağmen satın aldığımız tahıl üç katına çıkmıştır. Bizim yiyecek sağlayan örgütlerimizin çalışması açısından bu büyük bir başarıdır; fakat tarımsal olmayan bölgelere tahıl sağlamak açısından ise çok önemsiz bir şeydir. Çünkü tarımsal olmayan nüfus ve

özellikle şehirlerdeki işçi nüfusun yiyecek koşulları dikkatli bir şekilde incelendiğinde görülmüştür ki, bu yılın ilkbahar ve yazında, şehirlerdeki işçi, yiyeceğinin yaklaşık yarısını Yiyecek Tedarik Halk Komiserliğinden, öteki yarısını ise serbest piyasadan, vurgunculardan almak zorunda kalmıştır. Birinci durumda bütün harcamaların onda biri, ikinci durumda ise onda dokuzu yiyeceğe gitmiştir. Vurguncular, tahmin etmiş olduğumuz gibi, işçiye, bu ekmek için devletin koyduğundan dokuz kat daha fazla bir fiyat ödetmektedirler. Yiyecek durumumuzu gösteren bu kesin verileri dikkate aldığımızda, halâ bir ayağımızın orda, eski kapitalizmin içinde olduğunu kabul etmeliyiz; biz bu vurgunculuk bataklığından, bu çamurdan henüz daha yarı yarıya sıyrıldık ve **gerçek sosyalist tahıl sağlama yolunu**, ancak tahılın bir mal olmaktan, bir vurgunculuk hedefi, ağız kavgası, savaş ve de pek çok kişinin yoksullaşmasının nedeni olmaktan çıktığı zaman tutmuş olacağız.»

İlyiç şöyle devam etti:

«Kapitalizm ve serbest ticarete karşı şimdi kesin ve son bir mücadele yürütülmektedir ve şimdi bu bizim için kapitalizmle sosyalizm arasında bir ölüm kalım savaşıdır. **Eğer biz bu savaşı kazanırsak kapitalizme, eski düzene ve eskilerde olup biten herşeye bir daha dönüş olmayacaktır»** [Altını ben çizdim. - N.K.] (**Eserleri**, Cilt 29, s. 481 - 482 - 487.)

1919 yılında yaptığı çeşitli konuşmalarda İlyiç, Sovyet Hükümeti'nin yiyecek politikasının anlam ve önemini, kadın ve erkek işçilere, köylülere ve Kızıl Ordu erlerine anlattı; kollektif çiftliklerden söz etti. Tecrübeler, o zaman uygulanan politikanın doğruluğunu kanıtlamıştır.

Kızıl Ordu'ya tahıl sağlama kaygısının yanısıra, İlyiç süreki olarak Kızıl Ordu saflarının nasıl güçlendirileceğini

ve disiplininin nasıl artırılabileceğini düşünüyordu. Bunu başarmanın en iyi yolunun, çoğunlukla köylülerden oluşan Kızıl Ordu saflarını işçilerle güçlendirmek olduğuna inanıyordu. Cepheye, çarpışmaların en civcivli yerine giden Petrograd'lı işçilerle Moskova'lı işçileri öylesine içten bir şekilde kutlamasının nedeni budur. İşçilere güvenirdi, onların komiser ve komutan olarak yetkili mevkilere yükselmesine muazzam önem verirdi. Kızıl Ordu erlerinin sürekli olarak uyanık bulunmalarını isterdi. Kolçak'a karşı kazanılan zaferle ilgili olarak işçi ve köylülere yazdığı bir mektupta, İlyiç şu uyarıda bulunuyordu:

«... Büyük toprak sahipleri ve kapitalistler yok edilmemişlerdir ve onlar kendilerini yenilmiş saymamaktadırlar; her aklı başında işçi ve köylü görmekte, bilmekte ve anlamaktadır ki, onlar yalnızca bir dayak yemişler ve çoğu kez bir 'Sovyet Koruması'na bürünüp kılık değiştirerek gizlenmişlerdir. Pek çok büyük toprak sahibi devlet çiftliklerine, kapitalist ise çeşitli 'büyük kurumlara' ve 'merkezlere' Sovyet yetkilileri adına sokulmanın yolunu bulmuşlardır; şimdi onlar, bir hata yapması ve zayıflık göstermesi için Sovyet Hükümetinin attığı her adımı izlemektedirler ki böylelikle onu devirebilsinler, bugün Çekoslovaklara yarın ise Denikin'e yardım edebilsinler.

«Gizlenmiş olan bu haydutların, bu büyük toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin izini bulmak, peşlerini bırakmayıp bulup çıkarmak, hangi kılığa girmiş olursa olsunlar onları teşhir etmek ve çok sert bir şekilde cezalandırmak için herşey yapılmalıdır; çünkü onlar çalışan insanların en amansız, becerikli, zeki ve tecrübeli düşmanlarıdırlar ve bir fesatı uygulamaya koymak için uygun bir anı sabırla beklemektedirler; onlar Sovyet iktidarını yaralamak için her cinayeti işlemekten geri durmayacak sabotajcılardır. Çalışan insanların bu düşmanlarına; büyük

toprak sahiplerine, kapitalistlere, sebotajcılara ve Beyazlar'a karşı merhametsiz olmalıyız.

«Ve onları yakalayabilmek için bizler de dikkatli, becerikli ve sınıf bilincine sahip olmalıyız, en küçük bir düzensizliğe, Sovyet iktidarının yasalarını bilinçli bir şekilde uygulamaktan sapan en küçük bir davranışa büyük bir dikkatle göz kulak olmalıyız. Büyük toprak sahipleri ve kapitalistler, yalnızca bilgileri, tecrübeleri ve dünyanın en zengin ülkelerinden aldıkları yardımlar nedeniyle güçlü değildirler fakat aynı zamanda alışkanlıkların gücüyle, Sovyet iktidarının yasalarının kesinlikle ve bilinçli olarak uygulanmasının ne denli zorunlu olduğunu kavrayamayan, 'eski güzel günlerde' olduğu gibi yaşamak isteyen geniş kitlelerin bilgisizliği nedeniyle güçlüdürler.» (**Eserleri**, Cilt 29, s. 514 - 515.)

Uyanık olmanın gerekliliğine ilişkin bu çağrı pek çok kişiyi ürküttü. Kızıl Ordu erlerinin, bu ya da öteki yetenekli bir komutana, yalnızca «soylu tabakadan birisi» olduğu ya da verdiği emirlerden birisi hoşlarına gitmediği veya başka bazı sudan nedenlerle zaman zaman neler yaptıklarına ilişkin İlyiç'e pek çok öykü anlatılıyordu. Bütün bunlar İlyiç'e, «İşte sizin yetkin Kızıl Ordu erleriniz, buyrun!» dercesine acı bir gülümsemeyle anlatılıyordu.

Kuşkusuz, yaptıkları yüzünden suçlanmamaları gerektiği halde suçlanan ya da başkasının yapmış olduğu bir şey için suçlanan pek çok er oluyordu; halk, bilgisizlik nedeniyle neyin iyi neyin kötü olduğuna ilişkin küçük mülk sahibi ölçütlerine ve bazı sorunlar karşısında anarşik bir yaklaşıma sahip olduğundan, olayları doğru biçimde görmekten alıkonuyordu. İlyiç, eğitim çalışması yapan bizlere, yetişkin işçi, köylü ve Kızıl Ordu erleri arasında daha kapsamlı eğitim faaliyetleri geliştirmemiz, bu işi

biçimsel, resmi bir şekilde ele almamız, aksine yetişkin öğrencilerin ufuklarını genişletmemiz, bütün söylediklerimize Parti'nin ruhunu akıtmamız yolunda ısrarlı telkinlerde bulunuyordu. Yüksek öğretime açılan kapıyı, daha önce kendilerine kapalı olanlara açmak için elimizin altındaki her olanağı kullanmamızı istiyordu.

1919 yılında, yüksek öğretim kurumlarının bütün kapılarını ardına kadar açan bazı kararnameler yayınlandı. *İşçi Fakülteleri** örgütlendi, çeşitli işçi kursları açıldı, ve 1919'da ilk Sovyet Parti Okulu kuruldu.

İlyiç'e uğrardım - 1919 yılı sonunda çok rahatsız görünüyordu (kurslara gelirken çekilmiş bir resmi vardır, orada ne kadar bitkin, rahatsız ve keyfsiz olduğu görülür) - ve o yerinde sessiz otururdu. Onu bu halinden kurtarmak için yapmam gereken tek şeyin, İşçi Fakülteleri öğrencilerinin yaşantılarma ya da Sovyet Parti Okulu'na ilişkin ona birşeyler anlatmak olduğunu bilirdim. Ve ona anlatacak pek çok şey vardı. O, halkın toplumsal açıdan nasıl daha uyanık ve kendilerini bekleyen ödevler konusunda nasıl artan bir oranda daha ilgili olmaya başladığını dinlemeye meraklıydı. Bu konuyu onunla çok konuştuk.

Ağustos'un 10'uyla 17'si arasında Petrograd'da bir Parti Haftası düzenlendi; aynı zamanda Sekizinci Parti Kongresinin kararma uygun olarak Parti üyelerinin yeniden kayıt işlemleri yapıldı ve bu iş Eylül sonuna kadar sürdü. 8 ve 15 Ekim tarihleri arasında Moskova'da da bir Parti Haftası düzenlendi.

---

* **İşçi Fakülteleri** — ilk kez 1919'da kuruldu. Amaçları, işçi ve köylüler arasından aydın kadrolar, uzman kadrolar yetiştirmek üzere proleter ve köylü kitlelerini yüksek okullara çekmekti. Bu fakültelerin görevi, üniversiteler için öğrenci hazırlamaktı. — Yayıncı.

İlyiç 11 Ekim'de Parti'ye, yeni devlet mekanizmasının nasıl olması gerektiği ve bu kadroların mümkün olduğunca işçi ve köylülerle doldurulmasının ne kadar önemli olduğu konusundaki görüşlerini, etkili bir şekilde açıklayan "İşçilerin Devleti ve Parti Haftası" adlı makalesini yazdı.

«Moskova'daki Parti Haftası, Sovyet iktidarının zor bir gününe rastlıyor.» diye yazıyordu İlyiç bu makalede. «Denikin'in başarıları, büyük toprak sahiplerinin, kapitalistlerinin ve onların dostlarının gizli dolaplar çevirmesinde çılgınca bir artışa yol açmıştır ve burjuvazinin her olanağa başvurarak Sovyet sisteminin gücünü gizli entrikalarla çökermek; yersiz korku ve telaş tohumları ekmek yolundaki çabalarını artırmıştır. Kararsız, bilgisiz bocalayan küçük burjuvazi ve onlarla birlikte aydınlar, Sosyalist - Devrimciler ve Menşevikler, her zaman olduğu gibi eskisinden daha da kararsız bir tutum takınmışlar ve kapitalistlerin en önce yıldırdığı kişiler olmuşlardır.

«Ancak, Moskova'daki Parti Haftası'nın böylesine zor bir ana rastlaması gerçeği, dava için yaralı olması bakımından, sanırım bizim için oldukça bir avantajdır. Bizim gösteriş için Parti Haftası'na ihtiyacımız yok. Parasız bile verseler, bizim uydurma Parti üyelerine ihtiyacımız yok. Bizim Parti'miz, devrimci işçi sınıfının Parti'si, üyelerinin sayısının artmasıyla değil fakat onların niteliğini iyileştirmeye, kendini 'çıkar düşkünleri'nden temizlemeye özen gösteren, dünyadaki tek hükümet eden

---

* **Sovyet Parti Okulları** — Parti ve Yönetim kadroları için propagandacı, yönetsel personel, siyasal eğitimci ve kooperatif hareketini örgütleyecek eleman yetiştirmek amacıyla kuruldu. — Yayıncı.

Parti'dir. Bu çıkar düşkünlerinden kurtulmak ve Parti'de yanlızca siyasal yönden aydınlanmış, kendilerini içtenlikle komünizme adayabilecek unsurları bırakmak için Parti üyelerinin kayıtlarını yenilemeleri işini biz daha önce de yaptık. Yalnızca hükümet eden bir partinin üyelerine sağlayacağı çıkarların 'peşinde olan' ve komünizm için gerekli fedakârlığı yüklemek istemeyenleri Parti'den kovmak için cepelere yapılan seferberlikten ve **subbotnik**'lerden yararlandık.

«Ve bu durumda, cepheler için yoğun bir seferberliğin yürürlükte olduğu bir sırada, Parti haftası iyi bir şeydir, çünkü 'çıkar düşkünleri'ne hiçbir olanak vermemektedir. Biz Parti'ye geniş ölçüde, yanlızca işçileri ve yoksul köylüleri davet ediyoruz, **yoksa** vurguncu köylüleri **değil.** Biz bu sıradan üyelere, Parti'ye katılmaları nedeniyherhangi bir ayrıcalık vaad etmiyoruz ve sağlamıyoruz. Aksine, Parti üyelerinin payına, tam bu sırada, her zamankinden daha çok ve daha tehlikeli bir çalışma düşmektedir.

«Böyle olması çok daha iyi. Yanlızca komünizmin içten savunucuları, yalnızca işçilerin devletine bilinçli olarak kendilerini adayan kişiler, yalnızca kapitalizmin ezdiği kitlelerin gerçek temsilcileri Parti'ye katılacak.

«Ve Parti'de bizim ihtiyacımız olan yanlızca böyle üyelerdir.

«Yeni Parti üyelerine bizim reklam için değil, fakat ciddi çalışma için ihtiyacımız var. Parti'ye biz'm davet ettiğimiz insanlar böyle insanlardır. Çalışan insanlara kapıları ardına kadar açıyoruz.» **(Eserleri,** Cilt 30, s. 45 - 46.)

İlyiç daha sonra, Sverdlov'un cenazesinde söylemiş olduklarını - işçi sınıfı ve köylüler arasında pek çok yete-

nekli örgütçü ve yönetsel işçi bulunduğunu - tekrarladı. Sosyalist kuruluşu gerçekleştirmek için İlyiç onlara çağrıda bulunuyordu.

«Eğer komünizmin içten savunucularıysanız, bu işe cesaretle girişin, yeni bir iş oluşundan ve gerektirdiği güçlüklerden korkmayın, yanlızca resmi eğitimden geçmiş olanların bu işi başarabileceklerine ilişkin o eski önyargı sizi alıkoymasın.» (a.g.e., s. 46 - 47.)

Makale şu sözlerle sona eriyordu: «Çalışan halk kitleleri bizimle beraberdir. Bizim gücümüz buradan gelmektedir. Dünya komünizminin yenilmezliğinin kaynağı budur.»

İlyiç o zor günlerde, konuşma ve makalelerinde işçilere ve Kızıl ordu erlerine sürekli çağrıda bulunuyordu. Söyledikleri onları gayrete getiriyordu. Yaroslavl, Vladimir ve Ivanovo - Voznesensk'li işçiler kitle halinde cepheye gittiler.

«İşçi ve köylülerin kendi öncülerine olan inançlarının gücü,» diye yazıyordu İlyiç, **«tek başına harikalar yaratmaya yeterlidir.»**

«Bu gerçekten bir mucizedir: Açlığın soğuğun ve ekonomik çöküntünün anlatılması güç eziyetini çeken işçiler, yanlızca kendi morallerini yüksek tutmamışlar, Sovyet iktidarına olan tüm bağlılıklarını sürdürmemişler, fakat hazırlıksız ve tecrübesiz olmalarına rağmen devlet gemisini yönetme yükünü üstlerine almışlardır! Ve bunu fırtınanın azgın bir kerteye vardığı bir sırada yapmışlardır.

«Bizim Proletarya devrimimizin tarihi, benzer mucizelerle doludur. Böyle mucizeler - tek tek ne acı ve ne çetin sınavlar ortaya çıkarsa çıksın - dünyanın tek Sovyet Cumhuriyeti'ni kesin olarak ve olumlu bir biçimde tam zafere ulaştıracaktır.» (**Eserleri,** Cilt 30. s. 53 - 54.)

Gençler de cepheye gitmeye can atıyorlardı. Siyasal kesinlikle reddettiği "biçimsel" eğitimi değil, fakat onların yaşadıkları olayları kavrayıp, buna göre davranabilmelerine olanak veren bilgilerin öğretildiği Sovyet Parti Okuluyla meşguldük. İlyiç, Sovyet Parti Okulunun ilk mezunlarına bir konuşma yapmak için 24 Ekim'de okula geldiğinde son derece memnun olduk.

«Yoldaşlar,» diye söze başladı. «Biliyorsunuzki, bugün burada bizi bir araya getiren, yanlızca pek çoğunuzun Sovyet okulunun kurslarında mezun oluşunuzu kutlamak değil, fakat aynı zamanda bütün mezunların yaklaşık yarısının orada çarpışan ve esaslı yardımlarda bulunabilmek için cepheye gitmeye karar vermiş olmasıdır.»

İlyiç cephedeki zor durumu, gerçeği gizlemek için herhangi bir girişimde bulunmaksızın açıkladıktan sonra, sözlerini sürdürdü: «Bu fedakârlık - Rusya içindeki çalışmalarda son derece ihtiyaç duyulan yüzlerce yeni mezunu cepheye göndermek - ne kadar büyükte olsa, herşeye rağmen isteğinizi yerine getirememizin nedeni budur.» (a.g.e., s. 57 - 62.)

İlyiç daha sonra Sovyet Parti Okulu mezunlarını bekleyen görevleri anlatarak sözlerine devam etti:

«İşçi ve köylülerin temsilcisi olarak cepheye gidenler için hiçbir seçme hakkı olamaz. Onların sloganı - zafer ya da ölüm olacaktır. Her biriniz, en geri, en gelişmemiş Kızıl Ordu erine, durumu, çalışan insanların açısından en basit bir dille açıklayacak şekilde yaklaşabilmeli, sıkıntı çektikleri anlarda onlara yardım edebilmeli, her türlü bocalamayı ortadan kaldırabilmeli ve onlara sabotaj, haraketsizlik, yalan ve ihanetin her türlü belirtisiyle savaşmayı öğretebilmelisiniz. Eğitimden geçmiş, siyasal du-

rumu kavrayan, geniş işçi ve köylü kitlelerine ihanet ya da sabotaja karşı verecekleri savaşta yardım edebilecek durumda olan sizlere işte burada ihtiyacımız var. Kişisel kahramanlığın yanısıra, Sovyet iktidarı sizden, kitlelere elinizden gelen en büyük yardımı yapmanızı, içlerindeki her türlü bocalamaya bir son vermenizi ve onlara Sovyet iktidarının her başı sıkıştığında başvurabileceği güçler bulunduğunu kanıtlamamızı bekliyor.»
(a.g.e.,s. 63-64.)

Sovyet Parti Okulu mezunları, kendilerine beslenen güvenin haklı olduğunu kanıtladılar.

İlyiç'in konuşması, siyasal eğitim çalışması yapan bizler için de aynı zamanda bir programdı.

İlyiç kafasını en çok meşgul eden soruları yanlızca halka açık toplantılarda dile getirmezdi. Özellikle samimi yoldaşlar bizi ziyarete geldiğinde, bu konuları evde de konuşurdu. 1917 yılı sonlarında bizi sık sık ziyaret edenlerden birisi, İlyiç'in onunla hareketin geleceğine ilişkin konuşmaktan hoşlandığı İnessa Armand'dı. İnessa'nın kız kardeşi cephede bulunmuştu ve 25 Eylül'de Leontyevski Sokağı'na yapılan bombalı saldırıda ölümden kıl payı kurtulmuştu. Bir keresinde İnessa'nın, o sıralar oldukça genç bir kız ve daha sonra Parti'nin sağlam üyelerinden birisi olan en küçük kız kardeşi Vanya ile birlikte bize geldiğini hatırlıyorum. İlyiç onların yanında düş kurmaya kaptırmıştı kendini; Vanya'nın gözlerinin nasıl parladığını hatırlıyorum. İlyiç, ev işlerinde bize yardım eden ve kadın yazar Boretskaya'nın annesi olan Olimpiada Zhuravlyova ile sohbet etmekten de hoşlanırdı. Zhuravlyova eskiden Urallar'daki bir demir atölyesinde vasıfsız işçi, daha sonra ise **Pravda**'da temizlikçi olarak çalışmıştı. İlyiç onun güçlü bir proletarya içgüdüsüne

sahip olduğuna inanırdı. Mutfakta otururken, (eski alışkanlığın etkisiyle İlyiç yemeklerini mutfakta yemekten hoşlanırdı) onunla gelecekteki zaferlere ilişkin konuşmayı severdi.

İlyiç yanılmamıştı, Sovyet iktidarlarının ikinci yıldönümünü zaferle kutladık.

Ekim başında, Denikin Orel'i tehdit etmeye başlayınca, Parti Merkez Komitesi Stalin'i, Askeri Devrim Konseyi üyesi olarak, Güney Cephesine gönderdi. Stalin, Merkez Komitesince onaylanan yeni bir saldırı planı önerdi. Güney Cepesinde işler kısa sürede düzeldi. 19 Ekim'de bizim birliklerimiz Voronezh'de General Şkuro ve Mamantov'a ezici bir darbe indirdiler. Ayın 20'sinde Orel geri alındı ve 21 Ekim'de, Petrograd üzerine ilerlemekte olan Yudeniç'in yenilgilerini başlatan Pulkova savaşı yapıldı.

Ekim Devrimi'nin yıldönümünde, İlyiç Petrograd işçilerine çoşkulu bir kutlama mesajı gönderdi; **Pravda** için bir makale yazdı «İktidar ve Kadınların Durumu» - ve **Bednota**'da köylüler için «Sovyet İktidarının İki Yılı» adlı makalesini yayınladı.

İlyiç 7 Kasım'da, Bütün - Rusya Merkez Yürütme Kotesi, Moskova Sovyeti, İşçi Sendikaları Bütün - Rusya Merkez Konseyi ve fabrika komiteleri delegelerinin ortak toplantısında, «Sovyet İktidarının İki Yılı» konulu bir konuşma yaptı. İlyiç, törensel toplantılarda konuşmayı toplantısında, «Sovyet İktidarının İki Yılı» konulu bir propaganda içermeyen bir iş konuşması gibiydi. Herşeye rağmen bu konuşma heyacan uyandıran ve bir alkış tufanına yol açan etkileyici bir konuşmaydı.

İlyiç, Sovyet iktidarının geçen iki yıl içindeki en büyük başarısının «işçilerin devletini kurma... ve işçilerin devlet yönetimine katılması konusunda alınan dersler...» olduğunu söyledi.

«... Yaptığımız en önemli iş, eski devlet mekanizmasına yeniden biçim vermek olmuştur; bu iş çetin olmakla birlikte, işçi sınıfının iki yıl boyunca ortaya koyduğu çabaların sonucunu görüyoruz ve bu alanda adım adım burjuvazinin temsilcilerinin yerine geçen, mücadelenin bütün ateşi içinden binlerce işçi temsilcilerine sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. İşçileri, yanlızca devlet aygıtında görmüyoruz, onların temsilcilerini, eskiden hemen hemen tamamen burjuva hükümetinin temsilcilerinin ağır bastığı eski burjuva devletinin yönetimindeki yiyecek tedariki işinde de görüyoruz.»

Devlet kadrolarındaki işçilerin oranı, 1919 yılında, % 30'dan % 80'e yükselmiştir.

İlyiç ele alınan görevler içinde en önemli olanın, proletarya önderi yetiştirmek olduğunu söyledi. Onlar, cephede ve yönetsel faaliyetin her dalında yetiştiriyorlardı. İlyiç, Subbotnik'lerin rolü ve Parti'ye işçi kaydedilmesinin önemi üzerinde durdu. Yanlızca Moskova'da Parti Haftası boyunca 14 binden fazla üye kaydolmuştu Parti'ye. İlyiç aktif mücadele koşulları içinde yetişmiş işçi ve köylü gençlerin kişiliğinde sahip olduğumuz yedek güçlerden söz etti. Ancak dikkat edilmesi gereken en önemli şeyin, milyonlarca köylü ile uygun ilişkilerin kurulması, köylüler arasında yaygın bir açıklayıcı kampanya yürütülmesi olduğunu söyledi. İç savaşın, olup bitenlerin gerçek durumu hakkında köylülerin gözünü nasıl açtığını anlattı. İlyiç sakin bir şekilde konuştu. Genel hava, bir kıvaç ve sevinç havasıydı.

Siyasal eğitim çalışma yapanlarca o zaman çok sevilen Mayakovski, Ekim Devrimi'nin ikinci yıldönümüne ithaf ettiği şiirinde bu havayı anlatır:

Bir damla bile olsa,

Ya da iki,

Bırakın ruhlarımızı dünya çapında bir birleşmeye,

Yardım etsin

Herkes kendi gücüyle.

İşçinin yüreğiydi aslında

Hani şu

Devrim

Dedikleri!

Korkudan kapıyı çalamazlar

Kutlamaya gelenlerimiz,

Boşver, nemize gerek bizim onlar?

On da neymiş?

Yüzüncü yıl bizim beklediğimiz.

Ekim devriminin yirminci yıldönümünü kutladığımız ve Sovyetler Birliği'nin yeni anayasasında yazıldığı şekliyle sosyalist kuruluş cephesindeki başarıları özetlediğimiz bir sırada, hepimiz İlyiç'i düşündük, İlyiç'in sözlerini ve buyruklarını hatırladık.

SON

